John Crawford,
M. D.

ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIAE CAESAREAE
NATVRAE CVRIOSORVM

I.M. Seligmann fecit Noremb.

ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIÆ CÆSAREÆ LEOPOLDINO-CAROLINÆ NATVRÆ CVRIOSORVM

EXHIBENTIA

EPHEMERIDES

SIVE
OBSERVATIONES HISTORIAS
ET EXPERIMENTA
A
CELEBERRIMIS GERMANIÆ
ET EXTERARVM REGIONVM
VIRIS
HABITA ET COMMVNICATA SINGVLARI STVDIO
COLLECTA

VOLVMEN DECIMVM

ACCEDVNT APPENDIX ET TABB. ÆN. XIII.

CVM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAIESTATIS.

NORIMBERGÆ,
Impenſis B. W. M. ENDTERI CONSORTIVM,
ET VID. B. ENGELBRECHTI.
TYPIS FLEISCHMANNIANIS ANNO MDCCLIV.

UNIVERSITY OF MARYLAND SCHOOL OF MEDICINE LIBRARY
14491

Crawford

SACRATISSIMO ET POTENTISSIMO
INVICTISSIMOQVE PRINCIPI
DOMINO DOMINO
FRANCISCO
ROMANORVM IMPERATORI
SEMPER AVGVSTO
PIO FORTI FELICI
GERMANIAE HIEROSOLYMORUMQVE
REGI

LOTHARINGIAE BARRIQVE

DVCI

MAGNO DVCI ETRVRIAE

ET RELIQVA

PATRIAE PATRI DIVINITVS DATO

CAESARI OPTIMO INDVLGENTISSIMOQVE

SVMMO

RERVM SACRARVM ET LITTERARIARVM

TVTORI ET CONSERVATORI

GLORIA VITA SALVS.

AVGVSTISSIME IMPERATOR

Volumen hocce, quod TIBI, SACRATISSIME IMPERATOR, ſubmiſiſſimo animi cultu offert Caeſarea Naturae Curioſorum Academia, quinquageſimum

mum eſt, quo ea labores ſuos per
integrum ſaeculum peractos be-
ne feliciterque abſoluit. Anno
nempe MDCLII. medici non-
nulli publicam vtilitatem curae
cordique habentes, omnes Ger-
mani, in ſocietatem quandam
coivere eo unice allaborantem,
vt, dum omnes ſcientiae artes-
que, ſigillatim vero rerum na-
turalium vera cognitio & ſolida
medendi exercitatio, magis ma-
giſque ab omnibus cultioris or-
bis nationibus certatim perficie-
bantur, Germanorum quoque in-
genii atque induſtriae, ad eun-

dem ſcopum tendentis, ſpecimina in lucem publicam prodirent. Tardo quidem gradu priorum decem et octo annorum ſpatio procedebat hocce inſtitutum, dum interea aliquot tantum opuſculis, ad normam huius Societatis praefixam elaboratis et ſigillatim excuſis, ſtudium ſuum aliis comprobarunt. De maioribus et amplioribus vero progreſſibus eadem Societas curioſa et ſollicita repetitis epiſtolis priuatis publicisq; inuitauit et excitauit omnes de publica vtilitate bene merendi cupidos viros, vt in caſtra ſua

)(de-

deſcenderent: id quod eousque feliciter ceſſit, vt, mutata methodo ab initio electa, anno MDCLXX. primum volumen vnitis viribus collectum ederetur. Neque etiam non ea felicitas auctae huic ſocietati acceſſit, vt non ſolum ſibi liceret hoſce ſuos conatus ad pedes diui LEOPOLDI, Glorioſiſſimae et innumerabilibus de cauſſis immortalis memoriae, deuoluere, verum etiam iidem clementiſſime ſuſciperentur, quid? quod et ipſa Societas protectione tutelaque Imperiali priuilegiisque et ho-

honoribus muniretur atque amplissimo *Caeſareae Leopoldinae Naturae Curioſorum Academiae* titulo ſalutaretur. Neque minus magno LEOPOLDO digniſſimi ſucceſſores paternaeque gloriae atque virtutum haeredes, pari clementia hanc Academiam bene fundatam exceperunt, eademque nunc, quum TVO, CAESAR Optime, pacato ſub imperio, muſis amiciſſimo, non minori felicitate per immenſam DEI gratiam fruitur magisque confirmata gaudet, adhuc floret vigetque et indies nouis collaborato-

ribus augetur ita, vt nunquam deſuerint viri praeſtantiſſimi, qui, nullo ſtipendio conducti, ſed demiſſa pietate in Caeſarem et amore in prouehendam nationis Germanicae famam, adeoque ſolo virtutis et honoris ſtimulo excitati, ſymbola ſua nunquam non diligentiſſime contulerunt eo vsque, vt collatis hactenus viribus plusquam octo millia obſeruationum et lucubrationum in publicum vſum communicata proſtent. Quum denique haec Academia eundem ſcopum praefixum adhuc teneat et diuinis adiu-

iuta ſubſidiis eodem tramite nouam periodum inire conetur, ſpe minime vana lactatur, fore, vt TVA, CAESAR EXOPTATISSIME, qui omnium conatuum vtiliſſimorum TE ſemper iudicem aeſtimatoremque ſapientiſſimum gratioſiſſimumque exhibuiſti, hos quoque vlteriore clementia excipias ſartosque conſerues. Tantam igitur rerum noſtrarum felicitatem ſperantes et diuinantes inter ardentiſſima vota ſubiectiſſimo animo precamur, vt TVAM, CAESAR AVGVSTISSIME, Maieſtatem

 di-

diuinioribus ſubinde caeleſtium bonorum generibus rerumque feliciſſimarum acceſſionibus in ſeriſſimos poſteritatis annos DEVS TER OPTIMVS TERQVE MAXIMVS cumulatam mactatamque reddat

MAIESTATIS TVAE

DEVOTISSIMI

NATVRAE CVRIOSORVM ACADEMIAE PRAESES, DIRECTOR, ADIVNCTI COLLEGAE.

PRAEFATIO.

Hoc decimum ſeu potius quinquageſimum noſtrae Academiae volumen vt ſuperiori iam anno publicam aſpiceret lucem, in votis & propoſitis habuimus propterea, quia tunc huius inſtituti grata memoria ſaecularis me-

rito nobis celebranda veniebat; ſed ſufficiens numerus obſeruationum lucubrationumque ſelectarum, quem ab honoratiſſimis Collegis expectabamus, paullo ſerius colligi poterat potiſſimum ob loca, vbi plures eorum degunt, a nobis remotiora. Optauimus id porro ſimul, ut hocce volumen, quod laboribus integri ſaeculi ſpatio peractis colophonem imponit, ſingulorum Collegarum, Dei gratia ſuperſtitum, vnicum ſaltem ſymbolum collatum offerre poſſet; ſed huius quoque voti compotes fieri haud potuimus, tum eandem ob cauſſam, tum alia impedimenta inſuperabilia. Quamuis autem collectae obſeruationes numero ſe haud diſtinguant, confidimus tamen, argumentorum horumque expoſitionum grauitatem omnium exſpectationi ſatisfacturam eſſe.

Ceterum grata mente agnoſcenda omnino eſt ſummi aeternique Numinis gratia et prouidentia, quae hancce Academiam per tantam temporum ſeriem totque rerum viciſſitudines ſemper in flore et vigore ſuo conſeruauit, licet commilitones ſuos nec ſtipendio nec praemio,

qui-

quibus aliae eiusmodi Societates inſtructae ſunt, vel allicere vel excitare valeret.

Tandem, quum nouam rerum agendarum periodum meditamur, huic eidem prouidentiae Diuinae merito confiſi, ſperamus ulteriorem atque perpetuam noſtrae Academiae conſervationem, neque dubium ſupereſt, quin porro omnes, qui ſtudium publicae utilitati inſeruiendi & gratiam atque applauſum Caeſaris Auguſtiſſimi reliquis ſtimulis animo bene formato praeferunt, noſtrae Academiae cunctis viribus data occaſione ſuccurrant.

Quod ad nos attinet, omnem operam nauabimus, vt collectanea denuo luci committenda externo quoque ornatu maiori, quam hactenus fieri potuit, in publicum prodeant, et ſigillatim figurae artificioſe magis et accurate elaboratae compareant, dummodo primitiua delineatio id permittit, ad quod promiſſum implendum plurimae iam huius et antecedentis voluminis figurae ſpem facere perſuademur.

Quod reliquum eſt, ſilentio praeterire haud poſſumus, ſed potius ſubmiſſiſſima pietate agnoſcere et publice praedicare tenemur, SERENISSIMVM PROTECTOREM noſtrum, humillimis petitionibus, quas antecedente tomo expoſuimus, non ſolum clementiſſime annuiſſe, verum etiam noſtrae Academiae inſignem nummum aureum, Ipſius Sereniſſimaeque Coniugis eius imagine gratioſiſſima ſplendidiorem redditum, munificentiſſime donaſſe eamque ad vlteriores progreſſus propenſiſſime indulgentiſſimeque excitaſſe.

I.

Continuatio
CATALOGI
Dnn. Collegarum Academiæ Cæſareæ Leopoldino - Carolinæ Naturæ Curioſorum.

Library of the University of Maryland

ab anno 1751. *usque ad annum* 1753. *in eandem receptorum.*

Anno 1751.

Ordo receptionis

568. Dn. D. *Philippus Conradus* FABRICIUS, Anatomiæ, Phyſiolog. & Pharmaciæ in Academia Helmſtadienſi Prof. Publ. Ordinar. *Philumenus II.*

569. Dn. D. *Joannes Philippus* SEIP, Sereniſſ. Principis Waldeccenſ. Conſiliar. aulic. & Archiater & Regiar. Societatum Scientiarum, Londinenſis & Berolinenſis, Sodalis. *Alcadinus.*

570. Dn. D. *Polycarpus Fridericus* SCHACHER, in Academia Lipſienſi Medicinæ Prof. Publ. Extraordinarius. *Apulejus II.*

571. Dn. D. *Matthias Georgius* PFANN, Medicinæ Profeſſor Publ. in Academia Fridericiana Erlangenſi. *Polyænus II.*

572. Dn. *Joannes Georgius* RICHTER, Philoſoph. Magiſter & SS. Theolog. Baccalaureus, Philolog. ſacr. in Aca-

dem. Lipſienſi Prof. Publ. Extraord. *Ariſtophanes Byzantinus.*

573. Dn. D. *Andreas de* CONRAD, Practicus Sempronienſis in Hungaria, & Academ. Cæſar. Nat. Curioſor. in cauſa Legati Genſeliani Plenipotentiarius. *Diodorus III.*

574. Dn. D. *Fridericus Georgius Philippus* SEIP, Sereniſſ. Principis Waldeccenſis Medicus aulicus & Practicus Pyrmontanus. *Alcadinus II.*

Anno 1752.

575. Dn. D. *Carolus Auguſtus de* BERGEN, Medicinæ Prof. Publ. Ordinar. in Academia Viadrina, Hæreditarius in Roſengarten. *Philaretus II.*

576. Dn. *Ludovicus Chriſtianus* PEZOLT, Medicinæ Doctor & Practicus Nordhuſanus. *Chæreas II.*

577. Dn. D. *Ludovicus Godofredus* KLEIN, Celſiſſ. Comitis Erbacenſis Conſiliar. & Archiater, ac Civitatis & Territorii Erbacenſis Phyſicus ordinarius. *Cteſias II.*

578. Dn. D. *Joannes Joſephus Nobilis de* BERGER à SIEBENBRUN, Sereniſſ. Electoris Bavariæ Conſiliarius aulicus & Archiater cubicularius ordinarius. *Menecrates II.*

Anno 1753.

579. Dn. *Emanuel Mendes* da COSTA, Regiæ Brittanicæ Societatis Scientiarum Sodalis. *Plinius IV.*

580. Dn. D. *Joannes Petrus* EBERHARD, Medicin. & Philoſoph. Doctor, hujusque in Regia Fridericiana Academia Prof. Publ. Extraordinar. *Euclides IV.*

581. Dn. D. *Joannes Michael* BARTH, Sereniſſ. Ducis Czartoryski,

Ordo
receptionis

toryski, Magni Ducatus Lithuaniæ ſupremi Cancellarii, Archiater. *Baſſus III.*

582. Dn. D. *Severinus* HEE, Medicin. Prof. extraordin. in Univerſit. Hafnienſi, ordinar. in Gymnaſio Otthinienſi, & Societat. Reg. Dan. Scientiar. Sodalis. *Philoxenus II.*

583. Dn. D. *Joannes Henricus Joſephus* BAUER, Philoſoph. & Medicin. Doctor & Practicus in Alma Cæſarea Regiaque Univerſitate Pragenſi. *Glaucon III.*

II.

CATALOGUS

Dominorum Collegarum hujus Academiæ, hactenus, quoad quidem nobis conſtat, demortuorum.

Ordo
receptionis

294. Dn. D. *Abraham* VATER, Medicin. Prof. Publ. Primar. in Academ. Wittembergenſi, Regiarum Societatum Scientiarum, Londinenſis & Berolinenſis, Sodalis, & Muſei Regii Præfectus, †. d. 18. Novembr. 1751. ann. ætat. 69.

298. Dn. D. *Chriſtianus Michael* ADOLPHI, Facultat. Medicæ Lipſienſis & Collegii B. M. V. Senior, †. d. 3. Octobr. 1753. ann. ætat. 77.

321. Dn. D. *Johannes Franciſcus* RAUCH, Inſtitutionum medicarum in Academia Viennenſi Prof. Publ. Ordinar. †. d. 25. Octobr. 1750.

)( )(3 334. Dn.

Ordo
receptionis

334. Dn. D. *Daniel* HOFMANN, Facultat. Medicæ in Academia Tubingenſi Senior, †. d. 12. April. 1752.

378. Dn. D. *Franciſcus Erneſtus* BRüCKMANN, Poliater Gvelpherbytanus, Adſeſſor Collegii Medici Brunſuicenſis, & Academ. Reg. Berolinenſis Scientiarum Sodalis, †. d. 21. Mart. 1753. ann. ætat. 57.

390. Dn. D. *Auguſtinus* BUDDÆUS, Potentiſſ. Reg. Boruſſ. Conſiliar. aulic. & Archiater, Adſeſſor ſupremi Collegii Medici, Profeſſor Anatom. & Phyſiolog. in Colleg. med. chirurg. ac Reg. Berolinenſ. Academ. Scientiar. Sodalis, †. d. 25. Decembr. 1752. ann. ætat. 58.

396. Dn. D. *Johannes Chriſtianus* KUNDMANN, Poliater Wratislavienſis, †. d. 11. Maji. 1751. ann. ætat. 67.
Memoria ejus extat in Appendice hujus Voluminis, pag. 321. ſqq.

421. Dn. *Joannes Henricus* de SPRECKELSEN, J. V. D. & Conſul Civitatis Hamburgenſis, †. Menſ. Jul. 1751.

424. Dn. D. *Joannes Godofredus* de HAHN, Potentiſſ. Reg. Boruſſ. Conſiliar. aulicus, Collegii Medici & Sanitatis Wratislavienſ. Decanus, †. d. 1. Maj. 1753.

431. Dn. *Chriſtianus Gottlieb* SCHWARTZ, Comes Palatin. Cæſar. Moralium, Oratoriæ & Poetices Prof. Publ. & Senior Academiæ Altorfinæ, nec non Beneficiarior. Noricor. Inſpector & Reg. Berolinenſ. Societat. Scientiar. Sodalis, †. d. 24. Februar. 1751. ann. ætat. 75.

444. Dn. D. Burcard David MAUCHART, Sereniſſ. Ducis Würtembergenſis Conſiliar. & Archiater, ac Medi-

cinæ

Ordo receptionis

cinæ in Academ. Tubingenſi Prof. Publ. Ordinar. †. d. 11. April. 1751. ann. ætat. 55.

501. Dn. D. *Joannes* ALBRICHIUS, Adſeſſor Senatus Coronenſis in Tranſylvania, †. 1750.

548. Dn. *Joannes Fridericus* FüRSTENAU, utriusque Medicinæ Doctor, Anatom. & Chirurg. in Academ. Rintelienſi Prof. Publ. Ordinar. †. d. 22. Mart. 1751. ann. ætat. 27.

Memoria ejus extat in Appendice hujus voluminis, pag. 313. ſqq.

559. Dn. *Cromwell* MORTIMER, Reg. Anglican. Societat. Scientiar. Secretarius & Collegii Medici Socius, †. d. 15. Januar. 1752.

III.

CATALOGUS

alphabeticus

Excellentiſſimorum Virorum, qui pro X. hoc Volumine obſervationes phyſico-medicas communicarunt.

Dn. D. *Joannes Carolus* ACOLUTHUS, Medicin. Practicus Zittavienſis, Acad. N. C. *Caſſius Jatroſophiſta II.* pag. 199.

Dn. D. *Chriſtianus Michael* ADOLPHI, Facultat. Med. Lipſienſ. Adſeſſor & Collegii B. M. V. Senior, Acad. N. C. *Ætius.* pag. 33.

Dn. D. *Joann. Sebaſt.* ALBRECHT, Gymnaſii Caſimiriani Academici, quod Coburgi floret, Philoſoph. natural. Prof.

Prof. Publ. Ordinar. & Phyſicus Ducal. Provincial. Acad. N. C. ADIUNCTUS, d. *Panthemus.* pag. 211. 303.

Dn. D. *Ferdinandus Jacobus* BAIER, Sereniſſ. Marchion. Brandenb. Baruthini Conſiliar. & Archiater, Phyſicus Norimbergenſ. & Acad. N. C. ADIUNCTUS, d. *Eugenianus II.* pag. 101. 293. 354.

Dn. D. *Georg. Henricus* BEHR, Celſiſſ. Comitis Joſephi ab Hohenlohe-Waldenburg Archiater & Practicus Argentinenſis, Acad. N. C. *Glaucias II.* pag. 406. 407.

Dn. *Joannes Ambroſius* BEURER, Xenodochii Norimberg. ad Spiritum Sanctum Pharmacopoeus ordinarius. Acad. N. C. *Apollonicus II.* p. 372. & Append. p. 157.

Dn. D. *Joann. Wolfg. Frid.* BOENNEKEN, Sereniſſ. Princ. de Lœwenſtein-Wertheim Conſil. Aul. & Regiminis Archiater, Reip. Swenofurt. Phyſ. Ord. Acad. Nat. Cur. *Baſſus II.* pag. 408.

Dn. D. *Fridericus* BOERNER, Practicus Wolfenbutelenſis, Societatum Teutonicarum Gœttingenſis, Jenenſis & Helmſtadienſis Sodalis, Acad. N. C. *Cineas II.* Append. pag. 225. ſqq.

Dn. D. *Johannes Gottlieb* BOETTICHER, Medicinæ Practicus Hafnienſis, Acad. N. C. *Gorgias II.* pag. 402.

Dn. D. *Andreas Elias* BüCHNER, S. R. I. Nobilis, Sacr. Cæſ. Majeſt. Conſiliar. Archiater & Comes Palatin. Potentiſſ. Reg. Boruſſ. Conſiliar. intim. in Regia Fridericiana Academ. Medicin. & Philoſoph. natural. Prof. Publ. Ordinar. Reg. Berolinenſ. Societat. Scientiar. Sodalis & Acad. Nat. Cur. PRÆSES. pag. 358.

Dn. D. *Joannes Philippus* BURGGRAVE, Eminentiſſ. ac Celſiſſ. Princip. Electoris Moguntini Archiater, & Poliater Francofurtenſis ad Mœnum, Acad. N. C. *Serenus II.* pag. 132.

Dn.

Dn. D. *Salentinus Erneſtus Eugenius* COHAUSEN, Archidiœceſ. Trevirenſ. Proto-Phyſicus, Præſidii Electoral. Medicus & Poliater Confluentinus, Acad. N. C. *Cleombrotus II.* pag. 307

Dn. D. *Henricus Fridericus* DELIUS, Medicinæ in Fridericiana Erlangenſi Prof. Publ. Ordinar. Acad. N. C. *Democedes II.* pag. 349.

Dn. D. *Philippus Conradus* FABRICIUS, Anatom. Phyſiolog. & Pharmaciæ in Academ. Helmſtadienſi Prof. Publ. Ordinar. Acad. N. C. *Philumenus II.* pag. 117.

Dn. D. *Joannes Bernhardus de* FISCHER, quondam Ruſſiarum Magnæ Imperatricis, ANNÆ, glorioſæ memoriæ, Perſonæ Medicus, & per Ruſſias, medicas res dirigens, Archiater, Acad. N. C. *Olympus.* pag. 64. 254.

Dn. D. *Otto Fridericus Wilhelmus* FRENTZEL, Eminentiſſ. Principis Electoris Trevirenſis Auliater. pag. 260.

Dn. D. *Joannes Hermannus* FüRSTENAU, Profeſſor Medicinæ primarius & Ordinarius Oeconomiæ in Academia Rintelienſi. pag. 28. 105. 274.

Dn. D. *Johannes* GRASHUIS, Medicinæ Practicus Amſtelodamenſis, Acad. N. C. *Mantias II.* pag. 149. 163.

Dn. D. *Joannes Gothofredus* de HAHN, Conſiliar. Reg. aulicus, Poliater Wratislavienſis & Collegii Medici & Sanitatis Decanus, Acad. N. C. *Dexius.* App. pag. 1.

Dn. D. *Severinus* HEE, Medicin. Prof. Extraordinar. in Academ. Hafnienſi, Ordinarius in Gymnaſio Othinienſi, & Societat. Reg. Dan. Scientiar. Sodalis, Acad. N. C. *Philoxenus II.* pag. 327.

Dn. D. *Laurentius* HEISTER, Sereniſſ. Brunſuicenſ. & Lüneburg. Ducis Conſiliar. aulicus & Archiater, Medicinæ, Chirurg. & Botan. Prof. Publ. in Academ.

)( )( )(Helm-

Helmſtadienſi, Regiar. Londinenſ. & Berolinenſ. Societat. Scientiar. Sodalis, Acad. Nat. Cur. *Soſtratus I.* pag. 1. 53.

Dn. D. *Joann. Jacobus* HUBER, Collegii Medico-Chirurgici, quod Caſſellis floret, Prof. Chirurg. & Anatom. practicæ, Sereniſſ. Haſſiæ Landgravii Conſiliar. aulicus & Archiater, Aulæ Badena-Durlacenſ. Medicus, Acad. Nat. Cur. *Aretæus II.* pag. 109.

Dn. Lic. *Chriſtian. Frider.* JOERDENS, Medicin. Pract. & Scholarcha illuſtr. Gymnaſ. Curienſis in Variſcia, Acad. N. C. *Micon.* pag. 48.

Dn. D. *Gottlieb Henr.* KANNEGIESSER, Magni Ducis & Hæredis Imperii Ruſſici Conſiliar. Cancellariæ, Medicinæ in Academ. Kilonienſi Prof. Publ. Ordinar. & Collegii Chirurgorum Præſes, Acad. N. C. *Telamon II.* pag. 278.

Dn. D. *Ludovicus Godofredus* KLEIN, Celſiſſ. Comitis Erbacenſis Conſiliar. & Archiater, Civitatiſque ac territorii Erbacenſis Phyſicus ordinarius, Acad. N. C. *Cteſias II.* pag. 240.

Dn. D. *David Samuel* MADAI, Sereniſſ. Princip. Anhaltino-Cothenienſ. Conſiliar. aulic. & Archiater itemque Practicus Orphanotroph. Halenſ. Acad. N. C. *Hermes V.* pag. 375.

Dn. D. *Georgius Chriſtianus* MATERNUS de CILANO, Gymnaſii Academici Altonenſis Director, Philoſoph. natural. Medicinæ & Antiquitatum Græcarum ac Romanarum Profeſſor, Regiæ Societati Scientiarum Hafnienſi adſcriptus, Acad. N. C. *Menander II.* pag. 15. 97. Append. pag. 285.

Dn.

Dn. D. *Rüdiger Frider.* OVELGüN, Comes Palatin. Cæſar. Med. Provincial. Moguntin. Archiater Waldeccenſis, Reverend. Capitul. & Civitat. Fritzlarienſ. Medicus ordinar. Acad. N. C. ADJUNCTUS. pag. 176.

Dn. D. *Joann. Chriſtophorus* POHL, Medicin. Prof. Publ. Extraordinar. in Academia Lipſienſi, Facultat. Med. Adſeſſor, Collegii B. M. V. ibidem Collegiatus, Acad. N. C. *Philadelphus.* pag. 115.

Dn. D. *Wolffgang Thomas* RAU, Sereniſſ. Elector. Bavar. in Comitatu Wieſenſteig, & Perilluſtr. Reipubl. Ulmenſis in Oppido & territorio Geislingenſi Phyſicus provincialis. pag. 90. 164.

Dn. D. *Joann. Chriſtoph.* REINMANN, Civitat. Ducal. Schwartzenburgo-Rudolſtadienſis & totius Provinciæ Phyſicus ordinarius. pag. 317.

Dn. D. *Johannes Jacobus* RITTER, Medicin. Practicus in Sileſia, Acad. N. C. *Mundinus II.* Append. pag. 21.

Dn. D. *Gottwald* SCHVSTER, Reg. & Electoral. Phyſicus Provincial. Chemnicenſis, Acad. N. C. *Sabinus II.* pag. 209.

Dn. D. *Joannes Antonius Joſephus* SCRINCI, Auratæ militiæ Eques, Sacræ Aulæ Lateranenſis & Apoſtolici Palatii Comes, Praxeos medicæ, Chymiæ & Phyſicæ experimentalis in Cæſarea Regiaque Univerſitate Pragenſi Profeſſor Regius Publicus ac Ordinarius. Append. pag. 177. ſqq.

Dn. D. *Gottlob Carolus* SPRINGSFELD, Sereniſſ. Marchion. Brandenburgo-Baruthini Conſiliar. aulicus & Archiater, Medicus aulicus Saxo-Ducalis, Phyſicus civitatis Weiſſenfelſenſis, Reg. Berolinenſ. Societat. Scien-

Scientiar. itemque Teutonicæ Lipſienſis Sodalis, Acad. N. C. *Stantius II.* pag. 76. 296.

Dn. D. *Daniel Gottlob* THEBESIUS, Phyſicus Circuli Treptovienſis in Pomerania. pag. 216. 337.

Dn. D. *Chriſtophorus Jacobus* TREW, S. R. I. Nobilis, Sacr. Cæſ. Majeſt. ut & Sereniſſ. Marchion. Onoldino-Brandenb. Conſiliar. & Archiater, Comes Palatin. Cæſar. Reipubl. Norimberg. Phyſ. Ord. Senior & p. t. Decanus, Regg. Societat. Scientiar. Londinenſ. & Berolinenſ. Sodalis, Ephemerid. Acad. Cæſ. N. C. DIRECTOR. Append. pag. 345. ſqq.

ACTO.

ACTORVM PHYSICO-MEDICORVM ACADEMIÆ CAESAREÆ NATVRÆ CVRIOSORVM

VOLVMEN DECIMVM.

OBSERVATIO I.

DN. D. LAVRENTII HEISTERI.

De Inſolito prorſus ſitu Hepatis, a dextro hypochondrio ad latus deorſum usque in pelvim ſingulariter pertingentis.

Vir quidam litteratus, nec in orbe erudito prorſus incognitus, temperamenti ſanguineo-cholerici, quadraginta circiter annos natus, ſatis quidem vegetus & ſanus ſemper videbatur; nihilo minus tamen *flatibus* & *ventris intumeſcentiae* inde ortæ

adeo obnoxius erat, ut venter ipſi ſæpenumero, præſertim a paſtu, etiam modico, maxime diſtenderetur, & ipſe, niſi veſtimenta ſua circa hypochondria & umbilicum ſæpe laxaverit & vix clauſa ſervarit, graviſſima *anxietate, tuſſi,* & *ſpirandi difficultate* afficeretur; iisdem vero circa abdomen laxatis hæc mala mox vel ſublata, vel ſaltem valde imminuta ſenſerit. Quin etiam, quando paulo largius cum obiectamento prandebat vel cœnabat, utplurimum *vomitu* quoque poſtea corripiebatur & cibos aſſumtos reiicere cogebatur. Quæ ſingula mala nullis remediis tolli potuerunt, licet quam plurima iis oppoſita fuerint.

Tandem vero ex animi affectibus aliisque forte cauſſis in phthiſin, brevi tempore funeſtam, incidit, in qua etiam prædicta conſueta mala non minuebantur.

Ad cauſſas prædictorum malorum inquirendas cadaver ipſius incidi; ubi primo, diſſectis tegumentis abdominis communibus & ſpecialibus, *A A A A,* (vid. *Tab. I. Fig. I.*) apparuit ſtatim inteſtinum colon, præſertim circa hypochondria admodum tumidum, flatibusque valde diſtenſum & in plures ſolito convolutiones complicatum; quæ nimirum, quum ipſi viro poſt paſtum, & inprimis adſumtionem ciborum flatulentorum, adhuc magis inflatæ eſſent, diaphragma, *a a a,* in actione ſua impedierunt, atque deſcenſui ejus in reſpiratione reniſæ ſunt; unde anxietas & impedita reſpiratio, imo & tuſſis ipſi conciliatæ eſſe videntur.

Ventriculus ejus, *k,* pro corporis ſtatura admodum erat exiguus, latebatque ſub plicis ſive convolutionibus coli, quæ flatu utplurimum diſtenſæ ventriculi expanſionem impediebant, ipſumque ſine dubio ita irritabant, ut contenta, quæ aſſumſerat, quam ſaepisſime, a pluribus iam annis, per vomitum reiicere cogeretur.

Verum

Verum enim vero quod quam maxime hic in abdomine notatu dignum erat, eſt *hepatis ſitus prorſus inuſitatus*, & forte nunquam ita viſus, isque non *trans-verſus* ſub diaphragmate, ut alias naturaliter eſſe ſolet, ſed ſecundum ventris longitudinem. Nimirum hepar a parte eius ſumma, mox ſub diaphragmate, & inde a toto ventris latere dextro, peritonæo contiguum, usque in pelvim ejusdem lateris ea jacebat ratione, ut *pars ejus con-vexa*, quæ alias ſurſum diaphragma reſpicere ſolet, *b b b*. hic dextro peritonæi abdominis lateri accumberet, atque ſic lateralis eſſet, a ſummo dextro hypochondrio *D* usque ad interiorem pelvis partem *B* pertingens; inferior vero ſive *conca-va pars, ccccc*. una cum lobulo Spigelii *d* & veſicula fellea *e. f.* non deorſum, ſed verſus dextram inteſtinorum reſpiceret partem. Pars itaque illa hepatis *D*, quæ hic ſuperior & in dextro latere ſita eſt, alias in ſtatu naturali in ſiniſtro hypochondrio juxta litteram *g*. collocata reperitur; pars vero inferior *B*, quæ hic in pelvi hæret, in dextro hypochondrio circa *D* poſita eſſe debuiſſet. Ex quibus facile cognoſci poteſt, quam inſolitus & ſingularis fuerit hujus hepatis ſitus; qualem nusquam alibi, neque in GLISSONII *Anatomia hepatis*, neque in ipſo Clar. BIANCHII amplo de Hepate opere deſcriptum reperi. Porro notæ *g h i* deſignant inteſtinum colon, cum cœco, ex ſitu naturali, quem habebat, ad latus ſiniſtrum valde reclinatum, ut concava hepatis pars, *c c c*, cum veſicula fellea *e f*, lobuloque Spigeliano *d*, & ventriculus *k* ejusque pylorus *l*, qui prorſus latebant, in conſpectum venirent. Litteræ *g g g* indicant partem coli, quæ hypochondrium ſiniſtrum cum gyris & plicis ſuis occupabat, atque eodem, quo in hoc cadavere deprehendebatur, ſitu depicta eſt; pars vero *h h*, quæ hic partim deorſum, partim ad latus ſiniſtrum reclinata eſt, in dextro hypochondrio juxta *D*. collocata & in varios quoque gyros inflexa erat, ſic

ut transverſam & ſuperiorem coli partem *g g* & *b b* conſtitueret, atque ea coli pars, quæ inferiori *b* notatur & ad inteſtinum cœcum *i* pertingit, totam concavam hepatis partem, *c c c c c*, occuparet. Totum vero hoc colon a flatibus ſumme diſtentum erat atque ventriculum *k l* exiguum & valde collapſum ſub ſe comprehendebat & velut amplectebatur. Ex iis, quæ ſuperſunt, notis, *m* denotat duodenum, *n* Pancreas & *o o o o o o* inteſtina tenuia, in quibus vero ſingulis partibus nihil contra naturam & conſuetudinem notavi. Ceterum hepar hoc bene erat formatum ac ſanum figuramque eandem habebat, quam alia hepata bene naturaliterque conformata & transverſim in ventris ſuprema parte, in ſtatu naturali & ordinario modo collocata, habere ſolent, nullumque aliud vitium in eo deprehendi, quam quod loco peccaret, (ſi quidem hoc inter vitia haberi poteſt,) atque ex conſueto & naturali in alium eſſet translatum. Quo poſitu Deus oſtendere nobis forte voluit, quod hepar etiam ita, ſi ipſi placuiſſet, in pleriſque hominibus collocare potuiſſet. Utrum vero ab hoc hepatis ſitu ullum illorum ſymptomatum, quibus hic homo obnoxius fuit, provenerit, nec ne? incertum eſt. *In thorace* denique alter pulmonis lobus valde exulceratus & multo pure repletus erat, quod vitium ipſi præcipue mortem intuliſſe exiſtimo.

OBSERVATIO II.

DN. D. LAURENTII HEISTERI.

Anatome geſticulatoris celeberrimi atque expeditiſſimi, & quæ in ipſo notatu digna reperta ſunt.

Anno 1727. menſe Januarii, celebris geſticulator Belga ægrotus huc veniebat, atque paucis diebus poſt moriebatur. Annos habebat circiter ſexaginta, macilentus erat, febri-

febrique ardente ac ſimul magna ſcroti hernia laborabat, quam geſticulationibus ſuis, ut ipſe retulit, ſibi contraxerat.

In eo autem potiſſimum geſticulationes ejus, quas paucis abhinc annis hic publice peragebat, conſiſtebant, quod pedes primo mirabiliter divaricare, eosque ſuper humeros & caput, a parte tam antica, quam poſtica, elevare, aliasque admirandas diſtorſiones atque dislocationes, quas Medici appellant, in genubus, pedibus & brachiis, ut lubuit, perficere potuerit. Ad hæc etiam inteſtina ex inferiori abdominis parte ita in ſuperiorem, ſpeciatim ſub coſtas ſpurias, ſuſtollere & reprimere poterat, ut abdomen prorſus vacuum appareret, & umbilicus vertebris lumborum apprimeretur. Vt varia alia, quæ hic recenſere non eſt neceſſe, omittam. Neque tamen hoc ſilentio præteribo, quod ludicrus hic homo inter geſticulationes actionesque dum vehementer inde ſudaret atque delaſſaretur, sæpius, & ſitis reſtinguendi, & roboris novi acquirendi cauſa, *hauſtum ſpiritus ardentis* biberit: a cujus largiori uſu febrem ardentem aliaque forte mala ſibi contraxiſſe videtur; de quibus poſtea dicam.

Hic vivus adhuc, at fere moribundus, me accerſi curavit, ſponteque corpus ſuum anatomicis disquiſitionibus poſt mortem offerebat, ſi tantummodo uxori futuræque viduæ ipſius aliquot thaleros ſive nummos imperiales ſolvere vellem: prædicens, varia notatu digna in ipſius cadavere obſervatum iri. Promiſi itaque, quod deſiderabat, eoque brevi poſt demortuo die XXVIII. Januarii ſectionem hujus cadaveris inchoavi & per plures dies continuavi, ubi ſequentia in ipſo inciſo deprehendebantur:

1.) *Magna copia liquoris ſanguinolenti* in abdomine, nimirum libræ X. vel XII. 2.) *Omentum breve, craſſum* & quaſi in unum globum ſupra inteſtinum colon, verſus lienem & in hypochondrium ſiniſtrum, retruſum. 3.) *Hepar*

valde parvum a), & vix *dimidiam naturalis magnitudinis molem obtinens,* induratum, & multis tuberculis, inſtar varorum, quos vocant, faciei, aſperum.

4.) Ingens *ſpatium inter hepar & coſtas dextri lateris ſpurias, ob hepatis exiguitatem: quod in ſpatium omnia inteſtina tenuia, dum geſticularetur,* ut ſupra jam diximus, *repellere poterat.* 5.) *Peritonæum tuberculis* duris morboſisque plenum, in quo glandularum commentitiarum defenſores facile glandulas peritonæi agnoſcere potuiſſent. 6.) *Hernia aderat* in *latere dextro ſcroti ſatis inſignis,* & *inteſtinails & aquoſa ſimul,* atque utraque erat in eodem ſacco, quem prolongata peritonæi membrana conſtituebat. 7.) Sacci hujus magnitudo tanta erat, ut *libram unam liquoris caperet,* ſimulque copioſiſſima vaſa turgida, & velut a RUYSCHIO ceracea materia repleta, conſpiciebantur. 8.) *Maxime vero hic notatu dignum erat,* quod oſtium, ſive foramen ſacci hujus herniæ, quo cum abdominis cavo, ut vulgo dicunt, communicabat, & per quod inteſtina ad ſcrotum transibant, *non eo loco exacte erat, ubi vaſa ſpermatica egrediebantur,* & ubi alias vulgo inteſtina prolabi ſolent, nimirum in annulo muſculi abdominis obliqui externi; ſed, *quod a nullo adhuc notatum aut deſcriptum novi, per foramen quoddam novum & inuſitatum, quod transverſum digitum anteriora verſus, nimirum verſus lineam albam, ab annulo illo diſtabat,* ubi peritonæum cum inteſtinis e corpore protruſum, dilatatum & in ſcrotum usque, ut alias fieri ſolet, prolongatum erat, id quod forte contentionibus, viribus atque conaminibus hujus viri, quæ ad geſticulationes perficiendas adhibebat, aliive forte læſioni

a) Clar. BIANCHVS in ſua *Hepatis Hiſtoria,* ſive *anatome,* aſſeverat, ſe quidem ſæpius hepar nimis magnum, ſed nunquam naturali minus deprehendiſſe; hic autem habemus inſigne hepatis imminuti exemplum.

ni violentæ adſcribendum eſſe videtur. Atque hoc foramen tam amplum erat, ut vivus facile, quando voluerat, inteſtina prolapſa in abdomen reponere, eaque, ut ante mortem mihi ipſe referebat, per vinculum quoddam inter geſticulationum molimina & conatus in ventre detinere potuerit.

9.) *Vaſa tamen ſpermatica* prope ſcrotum & in ſcroto *cum tunica ſacci ita concreta & implexa erant*, ut ſine laceratione a ſacco ſeparari nulla ratione potuerint; id quod ſectiones herniarum ſæpe difficillimas reddere poteſt.

10.) *Circa inteſtina* vero notatu dignum deprehendebatur, quod, licet inteſtina craſſa naturalem habuerint longitudinem, tenuia tamen tam brevia fuerint, ut, quæ alias fere ſemper ſexies æquant longitudinem hominis, unde deſumta ſunt, hæc geſticulatoris inteſtina *tantum bis ipſius longitudinem æquarent*, adeoque ne dimidiam quidem longitudinis partem haberent, quam alias vulgo habere ſolent, quumque alias circiter triginta pedum longitudinem obtineant, hic vix decem pedum longitudinem ſuperarent. Quod qua ratione acciderit, dici facile non poteſt. Attamen propter brevitatem ſive paucitatem horum inteſtinorum, quæ etiam craſſitudine & amplitudine inteſtina tenuia aliorum hominum non ſuperabant, facile ea omnia in cavum dextri hypochondrii magnum, quod inter hepar & coſtas fuiſſe, ſupra indicavimus, repelli & abſcondi potuerunt, ita ut abdomen infra coſtas usque ad oſſa pubis & iliorum omnino vacuum videretur, & quorſum abierint inteſtina, dici haud potuerit.

11.) *Teſticulus dextri lateris* cum ſacco herniæ & tunica vaginali firmiter erat concretus atque valde exiguus.

12.) *In altero rene* pelvis ſtricte ſic dicta, ut vulgo eſſe ſolet, non erat, ſed *duo quaſi tubuli* e concava renis parte prodibant, qui extra renem ad transverſi digiti latitudinem coibant, & pelvim infundibuliformem conſtituebant, quam etiam

etiam delineari curavi. Vid. *Tab. I. Fig. 2.* ubi *A B* duplex ureteris initium denotat, quod in loco *C* in ſimplicem coaleſcit canalem, qui quaſi pelvim extra renem format.

13.) *Veſica* quamplurimis *eminentiis membranaceis ſphæroideis* obſita erat: *quæ tot quaſi diverſas veſicas minores, diverticula, ſive ſinus efficiebant,* quarum una cum ovi gallinacei fere magnitudine conveniebat, altera vero ad ovi columbini, aliæ denique ad minorem accedebant magnitudinem, & quæ, inflata veſica, omnes intumescebant & cum cavo veſicæ conjunctæ erant, aperta vero veſica concidebant. Ex ipſa vero veſica tot foramina ſive hiatus patebant in minores illas veſiculas ſive ſinus, quot fuerant eminentiæ, horumque hiatuum maximi digitum admittebant, paullo minores calamum anſerinum, minimi ſtilum ſatis craſſum, ita ut liber patuerit aditus urinæ in hæc diverticula liberque reditus. Atque quum ejusmodi veſicæ conſtitutio calculis originem dare, eorumque eductionem ſæpe difficilem vel prorſus impoſſibilem reddere poſſit, placuit hujus ſingularis veſicæ fabricam jam pridem duabus figuris in *Inſtitutionibus chirurgicis* meis Tab. XXXII. Fig. 1. & 2. exhibere; quarum prima ſitum magnitudinemque naturalem deſignat; altera vero faciem veſicæ poſteriorem oſtendit.

14.) Quod ad *veſiculam fellis* attinet, ea valde *magna* & *nigerrima* erat, bilemque valde atram, atramento fere ſimilem, continebat.

15.) Quum vero veſicula fellea adeo magna eſſet, conſultum duxi, accurata diligentia in *ductus hepatico-cyſticos* inquirere; atque jam putaveram me aliquem offendiſſe, verum, re accuratius examinata, deprehendi, vas illud, quod ductum hepatico-cyſticum eſſe exiſtimaveram, ramum arteriæ eſſe hepaticæ, qui ex hepate ad partem poſteriorem cervicis felleæ veſiculæ abibat, atro hujus fellis colore tinctus,

Fig. 3.

ad Obſervat. I. pag. 2

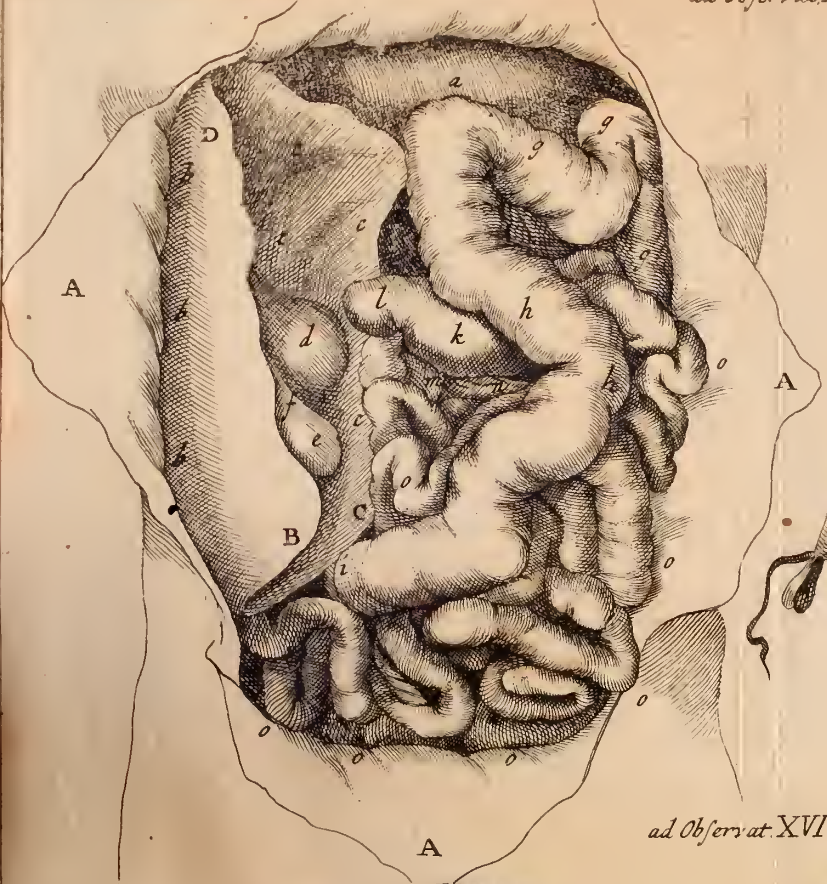

Fig. 2

ad Obſervat. II pag. 8.

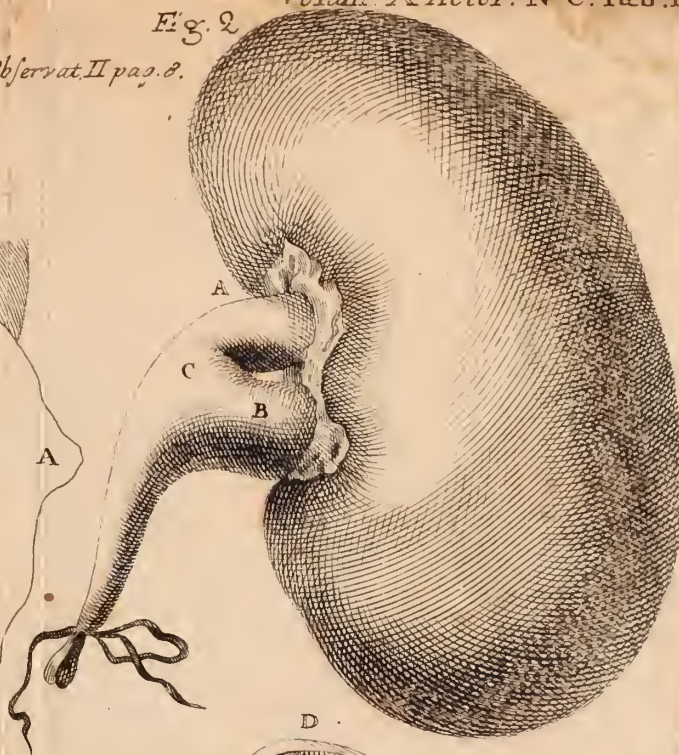

Fig. 3.

ad Obſervat. XVI. pag. 53.

tinctus, ex quo facile ſtylus per tunicas veſiculæ felleæ transmitti potuiſſet, niſi cautiſſime egiſſem. Verum enim vero flatus in ramum hunc arterioſum verſus veſiculam immiſſus, ramificationes ejus per felleam veſiculam diſtincte docebat, & quum flatus per eandem aperturam hujus rami verſus hepar immitteretur, flatus non in porum bilarium, ſed in arteriam hepaticam intrabat: unde certiſſime coniici poterat, hunc ductum, qui facile alicui imponere, atque, ob colorem & ex hepate in veſiculam felleam ingreſſum, pro hepatico-cyſtico haberi potuiſſet, non niſi ramum arteriæ hepaticæ fuiſſe, qui veſiculæ felleæ ad nutritionem & forte etiam ſecretionem bilis cyſticæ inſerviebat.

16.) *Ventriculus valde erat exiguus*, & vix dimidiam partem magnitudinis naturalis adæquabat. Quod forte inde factum eſt, quia, (ut vidua relicta mihi referebat) paucíſſimo ſemper cibo, at multo ſpiritu vini ſemper uſus fuit hic geſticulator, ut tanto expeditius exercitationibus ſuis geſticulatoriis, alioqui multo cibo adſumto ægrius peragendis, perfungi potuerit.

17.) *Finis œſophagi* & principium ventriculi, ſive os ventriculi ſiniſtrum, valde *erat inflammatum.*

18.) *Ventriculus* etiam & *inteſtina* omnia *valde teneram obtinebant ſubſtantiam,* ita ut inter elutriandum & inflandum, licet caute cum ipſis ageretur, diſſilirent ac rumperentur.

19.) *Ligamenta articulorum,* præſertim pedum, erant valde laxa & ampla; unde factum eſt, ut mirabiles illas motiones & diſtorſiones iisdem perficere potuerit.

20.) *Oſſa* pro ſceleto inſtruendo coquere & mundare animus erat: verum poſt coctionem tam tenera & friabilia multa deprehendebantur, præſertim ſpongioſiora, e. g. vertebræ, coſtæ & externæ oſſium majorum partes ſive epiphyſes, ut impoſſibile fuerit, ipſa ſine fractura perforare

& filis æneis connectere. Utrum hæc phænomena frequentiori, imo continuo uſui ſpiritus ardentis adſcribenda ſint, nec ne? doctiorum judicio relinquam.

OBSERVATIO III.

DN. D. LAURENTII HEISTERI

De Virgine, ex inſigni ventris tumore, ob robuſtum hymen prorſus clauſum & inde collectum in vagina uteri ſanguinem, laborante feliciterque ſanata.

Anno milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo nono parentes honeſtiſſimi, virginem quoque honeſtiſſimam, quindecim annos natam, aliunde ex celebri quadam urbe huc, ad eam curandam, ad me transtulerant; qui mihi referebant, hanc ipſorum filiam (quæ ceteroqui bonæ ſtaturæ, robuſta & vegeta erat,) licet decimum quintum annum fere abſolverit, menſes tamen nondum eſſe expertam, atque a variis ſævis ſymptomatibus, inprimis atrocibus lumborum & imi ventris doloribus ſæpius vexari, quibus ſanandis variorum Medicorum conſilia, ſed omnino fruſtra, fuerint adhibita; ſuperveniſſe poſtea inſignem imi ventris tumorem, inſtar gravidæ quinque vel ſex menſium, ægramque in ipſis ſæpe partibus pudendis peregrinum quaſi corpus, vi exitum moliens, ſenſiſſe. Unde ipſam porro inſignibus moleſtiis, vehementibusque & ventris & dorſi infimi & pudendorum doloribus affectam ſummisque anxietatibus ſubinde vexatam parentes dicebant. Quibus factum eſt, ut dum omnibus Medicorum auxiliis fruſtra adhibitis nihil emolumenti ægra perceperit, unus tamen eorum, qui mihi amicus eſt, parentibus, quo filiam ſuam ad me defer-

deferrent, perſuaſit, quum ex ſua ſententia malum hoc non medicamentis, ſed manu, eaque perita, tolli poſſe exiſtimaret.

Quapropter quum ex prægreſſa hac relatione jam ſuſpicatus eſſem, virginem hanc vagina clauſa vel membrana hymenis prorſus integra ac ſolida laborare, inſpectionem oculatam præ omnibus hic neceſſariam eſſe ipſis indicavi, ut mali natura & oculis & manibus rite explorari, & poſtea optima medendi via eligi queat.

Quamvis vero non ſolum parentes, verum quam maxime etiam modeſtiſſima virgo ipſa ex pudore intempeſtivo ægre hoc admittere voluerint: tandem tamen, quum ſine hac exploratione naturam mali haud cognoſci, nedum curari poſſe indicarem ipſis, præſente adhuc alia honeſta matrona inſpectionem conceſſerunt.

Simulac igitur ventrem ipſius admodum tumidum, & mulieris ſex menſes gravidæ abdomini æqualem, haud ſine admiratione conſpexi, quia hoc in virginibus honeſtis rarum eſt ſpectaculum; haud inficior, varias mihi enatas eſſe cogitationes, unde venter ille adeo magnus ac tumidus in virgine ceteroquin ſana atque ſatis vegeta ortum traxerit, quum hujus amplitudinis venter mulieribus potius, quam virginibus hujus ætatis peculiariter ſoleat convenire.

Enimvero quum ad partes genitales & inprimis *os vaginæ*, tanquam ſedem hujus mali, inſpiciendum progrederer, diductis pudendorum labiis mox tumorem ſubrotundum, ex rubro lividum, inſtar dimidii globi, qui in menſis luſoriis, quas *Billard* vocant, adhiberi ſolent, prominentem conſpexi, quem virgo hæc antea, dum ſenſum preſſionis in hoc loco ſæpe perciperet, ac, quid hoc ſibi vellet, digitis quandoque exploraret, vel tumorem aliquem p. n. vel uterum ipſum, qui prolapſus eſſet, ut poſtea dixit, eſſe putavit,

Sed re hac probe & viſu & tactu conſiderata, neutrum horum eſſe mox cognovi. Senſi enim, dum tumorem leniter digitis premerem, *tunicam craſſam & robuſtam,* quæ hanc vaginam ubique & tam exactiſſime claudebat, ut nihil ſanguinis tranſmitti potuerit; unde etiam factum eſt, ut liquidum quoddam poſt hanc membranam fluctuaret, quod, ob colorem illum tunicæ ex purpureo-nigricantem, ſanguinem, qui per hanc viam menſtruo tempore excerni debuiſſet, hic collectum exiſtimavi.

Cognito itaque hoc morbo, & qualis ægrotæ ſtatus, & quid faciendum eſſet, parentibus dixi, bonoque animo ipſos eſſe juſſi, quum de felici curationis exitu non dubitarem. Abii igitur, ut ad inciſionem omnia mox pararem, ſine mora ſuſcipiendam, ægrotamque poſt reditum oræ menſæ luci oppoſitæ, emiſſa prius urina, ita imponendam curavi, ut pedes ejus terram verſus dependerent, quos a matre & matrona illa parum diducendos præcepi. Ad hæc etiam duas ollas, quarum quælibet tres libras commode capere potuit, in promtu eſſe juſſi. His ita peractis, in medio hujus prominentis tumoris primo parvo vulnere, ſcalpelli vulgaris chirurgici ope, membranam hanc craſſam ſine omni fere dolore perforavi; quo facto mox quaſi ex magna vena ſanguis niger craſſiuſculus quidem, attamen non coagulatus aut grumoſus, ſed ſatis fluidus, ita tamen, ut juſculi carnei ſpiſſitudinem haberet, jugi fluxu arcuato effluxit. Inter hæc vero, forfice hoc vulnus ſurſum deorſumque ut & tranſverſim dilatavi, unde ſanguis amplius & copioſius adhuc, ad quinque fere libras, quas ollis illis accepimus, uno actu, inter tria vel quatuor horæ momenta, ſine omni ægræ debilitate aut animi deliquio, manavit, quæ copia alias in emiſſione aquarum in paracenteſi abdominis, vel in paracenteſi empyematis thoracis plerumque, ſi aqua aut purulenta materia omnis uno actu & con-

fertim emittitur, modo dicta ſymptomata inferre ſolet. Contra ea cum ingenti euphoria, agilitate, & alacritate ægræ emiſſio hæc facta eſt, adeo, ut liberata illo pondere virgo mox rurſus in cubiculo deambulare potuerit, & venter ille, qui antea mulierem gravidam mentitus erat, poſt tria vel quatuor illa momenta virginis pulcherrimæ optime conformatum corpus exhiberet. Ceſſabat ſimul omnis illa percepta moleſtia & anxietas, quæ ipſam antea fere conſtanter & miſere afflixerat, &, quaſi e terra in cœlum ſubito translata eſſet, ipſa ſibi præ gaudio videbatur.

Expertiſſimus FABRICIUS *ab* AQUAPENDENTE, magnus ille olim Medicus atque Chirurgus Patavinus, in *Operibus ſuis chirurgicis, Cap. de Hymene imperforato*, in ultima Editione Patavina, quæ 1666. prodiit, pag. 269. ſimile fere malum ſimilemque fere curationem deſcripſit. In eo tamen ipſius exemplum a noſtro differt, quod ſanguis effluens fuerit crasſiſſimus & ita corruptus, ut ſummum fœtorem ſpiraverit, quum in noſtro caſu nullus prorſus, quod mirandum, fœtor adfuerit. Idem vero, utrum iſta ægrota tali, qualem noſtra habuit, ventris tumore laboraverit, nec ne? reticet, neque emiſſi ſanguinis copiam definit.

Omni vero ſanguine emiſſo, turundam ſiccam, magnam, pollicis fere craſſitudine, in vaginam per foramen factum immiſi, ut ſic via illa recens a me facta aperta ſervaretur, nec denuo concreſceret, eamque ſequenti die, inuncto prius unguento digerente, & poſtea ſingulo matutino & veſpertino tempore renovavi, vulnere ſimul & vagina a ſordibus & colluvie ſanguinolenta ſemper bene purgatis. Turundam vero ſemper impoſito ſplenio & faſcia T, ne excideret, probe firmavi. Hacque deligandi ratione poſt octiduum fiſtulam plumbeam, digiti medii longitudine & amplitudine, unguento de ceruſſa, tanquam idoneo exſiccante, oblitam, ſingula deligatione mundam

immiſi, eamque filo robuſto, in fine affixo, munivi, ut tanto commodius, cum deligatio eſſet repetenda, eam extrahere potuerim *a*).

Quæſtio vero merito hic eruditis proponenda mihi videtur: *quibusnam in locis*, in virginis hujus ventre, *tanta copia ſanguinis hæſerit*, aut *latuerit*, ut mulieri gravidæ inde ſimilis reddita fuerit, & emiſſo hoc ſanguine per vulnus membranæ hymenis mox ventrem virginis rurſus adepta ſit. In cavo ventris extra uterum ipſum hæſiſſe ob multas rationes mihi haud vero ſimile videtur. In utero vero & vagina etiam vix in virgine, ubi uterus admodum exiguus, tanta ſanguinis copia contineri poſſe videtur. Interea tamen, donec aliquis meliora proferat, exiſtimo, hanc maximam ſanguinis partem in ipſo utero hæſiſſe, quæ ventrem, ut in gravidis fœtus cum aquis, elevaverit, uterumque ſenſim ſenſimque a ſanguine ibi per vices depoſito extenderit; quod ex magno ventris tumore judico. Neque tamen negaverim, partem ſanguinis etiam in vagina hæſiſſe. Poſteaquam vero membrana inciſa erat, ſanguis omnis, & in vagina, & in utero collectus, per hanc viam libere effluere potuit, eoque facto etiam uterus mox ſe rurſus contraxit & detumuit.

(*Helmſtadio Norimbergam miſſæ*
d. 12. Maii 1750.)

a) FABRICIVS ille de curatione poſt factam inciſionem nihil præterea adjecit, quapropter eam hic addere volui.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de CILANO

De Inteſtini coli portione e vulnere hypochondrii ſiniſtri extra abdomen propendente, nec tamen ab aëre per longam annorum ſeriem corrupta.

Non repetenda duxi ea, quæ jam olim, anno nimirum hujus ſeculi viceſimo, Cel. Archiater HELD ab HAGELSHEIM in *Annalibus phyſ. med. Wratislavienſ. Tentam. XIV. Menſ. Novemb. 1720. Claſſ. IV. Articul. IX. pag. 552.* de hoc caſu adnotavit, ubi & inteſtini prolapſi iconiſmum fieri curavit; ſed in præſenti tantum celeberr. *Bern. Siegfr.* ALBINI, propria manu ſcriptum, de hoc caſu, cum publico communicabo teſtimonium, cujus verba ſunt quæ ſequuntur: *Cum me rogaret* Georgius Deppen, *qui has tibi exhibet, ut conſcriberem brevem hiſtoriam vulneris, quod anno ab Epocha Chriſti MDCCVI. acceperat, & propter admirabilitatem rei minime vulgaris, atque Medicis & Chirurgis haud ingratæ, nec inutilis futuræ, operæ pretium facturus viderer, nolui hoc auxilium ei denegare.*

Narravit igitur mihi, poſtquam in dicto prælio pugione ſub extremis coſtis, in latere ſiniſtro, percuſſus fuerit, annos nondum habens viginti, Chirurgum, qui inflictum vulnus ſanaturus erat, id primo dilataſſe paululum, mox obligaſſe. Poſtero die, cum vulnus denuo inſpiceret, deprehendiſſe in eo aliquid heſternæ cœnæ; *tunc id auxiſſe cultro ante & retro, & plagam effeciſſe ſpithamam excedentem; excidiſſe &* carnis *quædam* fruſtula, *ut manum per plagam in interiora*

riora demittere poſſet; tunc vero confeſtim erupiſſe flatus cum multis alvi excrementis.

Deinde Chirurgum, cum iterum obligaſſet vulnus, interdixiſſe ſibi, ne cibum caperet graviorem & ad concoquendum difficiliorem; ſuppeditaſſe ideo ad conſervandas & reficiendas vires juſculum *cum ovo; id vero cum ſorpſiſſet, inde altera hora* ex vulnere fere effluxiſſe. *Eo tamen ſolo ſe uſum fuiſſe per dies decem. Eſurivisſe interim & cupide appetiviſſe panis carnisve fruſtum: commilitonem tandem miſertum eſuriei, carnem panemve de ſuo clam impertiviſſe, quæ devoraverat avidiſſime &* retinuerat *in alvo per* horas decem.

Callo interea ſponte obducta fuit vulneris ora. Deinde vero cum excrementa minus liquida *exirent, erumpere incepit* inteſtini portio. *Poſteaquam vero e lectulo ſurrexerat, narrat, erupiſſe inteſtini* portiones duas, *unam ſuperiorem, alteram inferiorem, quæ, decurſu temporis, ſingulæ ſpithamam fere longæ factæ fuerunt, ut hodieque ſunt.*

Vtraque portio, nunc ex latere ejus pendens, ſimilis eſt elapſo, ex ano, inteſtino recto, quam ani procidentiam *vocant. Speciem habent inteſtini unius capacis inverſi, quod duo habeat extrema arctiora &, medio ſuo ampliore, lata ſuperficie adnatum ſit abdomini. Cum incumbit lateri dextro, elapſa ſua ſponte in abdomen* ſe retrahunt, *præſertim portio ſuperior, incipitque motus ille ab extremo, &, per elapſi longitudinem, oram plagæ verſus pergit, quo ſimul inteſtinum, prius inverſum & elapſum, nunc iterum in abdomen quaſi retractum, in naturalem ſitum ſe vertit, haud aliter, ac ſi intus in abdomine dextrorſum traheretur. Id autem fit longe facilius & citius, ſi in extremam aperturam elapſi, digitum demittat, eumque in orbem leniter ducendo, dilatet aperturam & deleat rugas. Iſto modo poteſt plane reducere portionem ſuperiorem;* inferiorem *autem* numquam

quam tam accurate, quin inverſa & rugoſa ſemper aſſurgat paululum.

Poſtquam reduxit utramque, amplum ſub coſtis foramen patet, ad coli inteſtini *cavum, quod* diſciſſum *ſcilicet, & ſupra infraque expreſſum ac* inverſum, *e latere pendulas portiones facit. Etenim colon in latere, ubi a liene pelvim verſus deſcendit, & muſculo transverſo, peritonæo proxime adnectitur, una cum integumentis & muſculis fuit pugione transverſim diſciſſum & dein a Chirurgo fere perſciſſum, vulnusque inteſtini cum vulneris externi ora concrevit, ſicque colon in hoc progreſſu ſuo accepit foramen amplum, per abdominis vulnus foras patens. Quare factus eſt* novus *in latere* anus, *ſed patulus, nulloque claudendus ſphinctere; ipſo ceterum ano legitimo perpetuo clauſo.*

Itaque nec inteſtinum colon retinere valet, quod preſſum inverſumque elabitur, nec impedire excrementorum alvi, *ex portione elapſa ſuperiore, præter voluntatem* effluvium *crebrum & fere continuum. Et longe minus videtur ſtercus retenturus eſſe, niſi colon ipſum inverſum & foras protruſum ſuam arctaret capacitatem.*

Cum ceterum reduxit elapſa, & incumbit lateri dextro, imo ſurgit placide & reſpirat leniter, vix elabuntur. Ad tuſſiculam vero ſimileſque agitationes confeſtim erumpunt ſeſeque erigunt, inprimis portio ſuperior. Elapſa muco obducta ſunt, rubent *cum ſe erigunt quaſi tenduntque; deinde viciſſim* pallent *magis cum ſe* retrahunt *& flacceſcunt,* contrahuntque in rugas.

Utraque portio elapſa veluti verrucoſa *eſt, magis tamen inferior: inter eminentes illas carunculas aliæ parvæ ſunt, aliæ majores, orbiculares, vel & alterius figuræ depreſſæ & latæ: hæ rubent, illæ habent candore mixtum ruborem; pleræque pallent & quaſi obducuntur cruſta quadam*

dam mucoſa, inæquales rimas agente & cinerea. Si tangas hæc tubercula vel durius attrectes, ſanguinem fundunt *ſæpe copioſum: naſcuntur, mutantur, evaneſcunt, redeuntque.*

Narravit porro, elapſa, cum aliquando haberet febrem, fuiſſe plane flaccida & pallida. Decem abhinc annis frigorum vim optime ſuſtinuiſſe, ut ea etiam tempeſtate perfrigida aqua Rheni glaciali abluerit, nullo inde affectus incommodo. Nunc vero, ſi modo aërem frigidiuſculum *ad ea admittat, illico* tuſſim ſupervenire, *ceſſareque ſe tuſſire, poſtquam recaluerit. Si diu ambulet in ſole & nimiis caloribus, ut frigidam nanciſci nequeat, qua abluat elapſa & mundet, incipere ea fœtere,* dureſcere, *obduci pelle nigra, mucoſa, ſanguinea, quæ naſci incipiat ex medio aperturæ portionis elapſæ, primo ſuperioris, dein & inferioris, repatque ſupra elapſa ventrem verſus, ac pertinaciter eidem adhæreat, & ſæpe quaſi oppilet aperturam. Supervenire tunc tormina in ventre; nihil ſe cibi potusque appetere, imo ne eorum quidem, quibus forte veſcatur, ſaporem ſentire, animoque eſſe abjecto & fracto. Tunc ſi* lateri dextro incumbat, *elapſa in abdomen paulatim* recedere; *multo citius & facilius ſi dormiat, atque poſt horæ dimidiæ vel unius quietem redire corporis vigorem. Cum deinde inteſtini portiones iterum prodeant, facile iis ſe detrahere pellem nigram, ac ſub ea inteſtinum pulcre rubere, ut antea.*

De cetero valens eſt & robuſtus, annum agens quadrageſimum. Ex quo vulnus iſtud accepit, uxorem duxit, & ex ea habuit liberos. Ex ano nunc fere quotidie, non ſtercus, ſed aliquid muco albo ſimile, ut ait, exit. Quandoque cum magna moleſtia exit aliquantum materiei albæ, ſed picis inſtar tenacis, præſertim poſtquam elapſa in abdomen reducta aliquamdiu retinuerit.

Nec omittendæ ſunt, quas de cibi & potus, quibus uſus fuerit, varietate & copia ab eo accepi obſervationes. Nempe

1.) Optime

1.) Optime ſe valere, cum cibi & potionis tantum adhibeat, ut fames ſitisque depellatur.

2.) Ex cibariis optimum eſſe carnis & panis modicum, cum pauca cereviſia fortiore; hæc enim alvum horas novem decemve continere & dimittere mutata. Panem vero album & ſiligineum præſtare furfuraceo & plebeio.

3.) Fructus, qui dicuntur horæi, legumina, olera, & id genus alia, vix horas duas *in alvo manere, exire fere integra adhuc, plerumque nec colore quidem mutato, nec miſceri reliquis excrementis.*

4.) Quo plus butyri, vel pinguedinis, his inter coquendum additum fuerit, eo diutius contineri ab alvo, ſæpe totos dies tres.

5.) Si nimium bibat cereviſiæ, aut potus cujuscumque, qui repleat alvum, intumeſcere elapſa & ſordeſcere, portionemque ſuperiorem multum flatus & liquidi cum ſtercore emittere.

6.) Denique ſi bibat aliquot cereviſiæ cyathos, & iſto die nihil comedat, veram cereviſiam, altera poſt eam epotam mora, paulatim effluere.

Habes breviter & ſimpliciter, mi Lector, præcipua, quæ vel coram obſervando, vel ex eo ſciſcitando reſcire potui. Vale & hanc hiſtoriam Medicis & Chirurgis ad multa utilem in numerum obſervationum rariorum mecum repone. Dabam Leidæ Batav. die XVIII. Julii, Anno MDCCXXV.

Bern. Siegfr. Albinus, M. D.

Medicin. Anat. & Chirurgiæ in Academia Batava, quæ Leidæ eſt, Profeſſor.

Hanc vulneris hiſtoriam dignam omnino reputavi quæ Actis Illuſtris Academiæ Nat. Curioſ. inſereretur, ne intercideret, partim ob caſus raritatem, partim ob Illuſtris ALBINI operam, quam in ea deſcribenda adhibuit; cum præſertim in *Annal. med. phyſ. Wratisla-vienſ.* juſto brevior tradita ſit. Anno 1727. die 7. Febr. acceſſit me iſte homuncio, emendicans ſtipem pro viatico. Poſtquam enim magnam Germaniæ partem, Belgium & Angliam pervagatus eſſet, jam iter in Daniæ regnum meditans, oſtiatim & vitæ & propoſiti rationes exponere ſolebat, ubique oſtendens ſauciati abdominis vulnus & prolapſi coli portionem duplam. De collo pendebat lamina ferrea ſtanno obducta (*eine verzinnte Blech-Platte*) ſeptem pollices lata & novem longa, coli propendentes portiones immediate tegens, ut ſcilicet inteſtinum, quod intenſius tunc rubebat, a crebra tunicæ frictione & metuenda inflammatione defenderet, ipſamque tunicam ab inteſtini madore & muco immunem ſiccamque ſervaret. Non *Hildeſienſem*, veluti *Annal. med. phyſ. Wratisla-vienſ. loco citato* adferunt, ſed *Paderbornenſem*, ex urbecula *Trineberg*, apud me ſe profeſſus eſt. Attritis incedebat veſtibus & ad arcendum frigus ſatis ineptis. Homo ceterum minoris ſtaturæ erat, loquelæ ingratæ & moroſæ; inebriatus autem hilaris & loquax. Natus 1684.

Huic homini, in Belgio a celeberrimis artis noſtræ Profeſſoribus per omnem vitam oblata ſunt victus & amictus ſubſidia, eo fine, ut poſt hominis mortem orbi medico tandem innoteſcerent, quæ in iſthoc corpore ſingularia & obſervatu digna exploratori anatomico ſeſe obtuliſſent. Tanto vero beneficio frui ultro detrectavit, ob religionem, quam prætexebat, & filiolos, quos duos jam ſuſceperat.

Quod autem artis noſtræ in hoc caſu vel maxime intereſt, illud fere erit: Ratione & experientia totam niti ar-

tem

tem medicam, verum quidem eſt; ubi vero ratio valet, ibi non ſemper annuit experientia; quid? quod experientia una, vera & ſolida, rationi in certis ceterorum individuorum caſibus contradicere poſſit, licet in multis aliis nequeat. Docent artis magiſtri, & probat idem quotidiana experientia, uteri, ani, aliorumque inteſtinorum prolapſum diuturniorem, ex aëris, inprimis frigidi, liberiori acceſſu, ſequi ſolere ſanguinis in vaſis capillaribus tardiorem progreſſum, condenſationem, ſtaſin, & veram inteſtinorum corruptionem gangrænoſam, ipſumque ſphacelum. Quamobrem maturato ſemper auxilio opus eſt, quod etiam artifex, quantum fieri poteſt, ſine notabili temporis diſpendio, ferre contendit, per aptam repoſitionem partim, partim vero per applicatos fotus, calorem naturalem excitando & conſervando. Et ſicubi horum quoddam defuerit, aut negligentius adhibitum ſit, tum pœnam luet artifex, amittendo bonam famam; æger vero jacturam faciet ſanitatis ac vitæ. Caſus tamen, hac obſervatione communicatus, *experientiam ſiſtit, experientiæ propemodum perpetuæ contrariam* & monſtroſi quid alentem. Demonſtrat inſuper quanta ſit in quibusdam ſubjectis energiæ naturalis potentia; quanta vis, in defendenda parte læſa & male tractata, ne corrumpatur; quantum artificium in conſervanda reliqui corporis ſanitate. Si ceterum *medicamenta* ſpectemus, vagus iſte homo utitur nullis. Si *diætam*, craſſa eſt, qualis mendicantium eſſe ſolet, & minime laudabilis. Si regimen, peſſimum illud eſt. Et quamdiu Londini oberravit, in aëre craſſo, & fumo ex lithantracum igne aſcendente inquinato, verſatus eſt. Sæpe, ut mihi narravit, fortiori Anglicana cereviſia inebriante abuſus, interdiu ſudavit, noctu autem alſit. Neque cum in Angliam transveheretur, neque cum inde rediret, *vomitu navigantium* tentatus eſt. Semper ſanus & tantarum virium, quantæ ad pervagandas terras ſufficere poſſunt.

 OB-

OBSERVATIO V.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de CILANO

De Globulis plumbeis loco medicamenti ſtomachici adſumtis, eorumque effectu deleterio.

Virgo ruſtica viginti annorum, ceterum ſana & bene menſtruata, temperamenti maxime ſanguinei, de dolore in ventriculo premente conqueritur: a hera vero ruſtica, cui ancillabatur, id accipit conſilii: opus ſcilicet eſſe ventriculi purgatione, quam præſtare optime poſſint globuli plumbei a venatore petendi (SCHROTT ſeu HAGEL), & ternis vicibus aſſumendi, *allezeit einen Fingerhut voll.* Dicto audiens fuit credula, plumbeum deglutivit medicamentum, plumbeo obſequio. Per biduum tranquilla fuerunt omnia; tertio autem die, poſtquam vis periſtaltica omnes e ventriculo expuliſſet globulos, ægram invaſerunt dolores abdominis horrendi, torminoſi, prementes & ponderis inſtar deorſum trahentes. Invaluerunt præterea *anxietates*, *æſtus urens, pulſus fortis* & *durus*, *ſitis* nullo potulentorum genere compeſcibilis, *conatus* ad vomendum, ſed *irriti*, tandem *convulſiones* & die quinta *mors*. Secto poſt mortem abdomine, & partibus inſpectis, omnia reperta ſunt ſana, etiam ventriculus illæſus, ileon vero in latere ſiniſtro magnam partem gangræna corruptum, intra cujus valvulas conniventes collecti inventi ſunt globuli plumbei, qui, ob debilitatam vim expultricem & prorſus deficientem, inflammationi & gangrænæ mortiferæ locum dederunt.

OBSER-

OBSERVATIO VI.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de CILANO

De variis naturæ moliminibus, ſuppreſſam narium hæmorrhagiam, ſub vario congeſtionum, reſtrictionum & excretionum ſchemate ſupplere conantibus.

Puer ingenuus temperamenti ſanguineo-cholerici, annum ætatis decimum tertium ingreſſus, inde ab anno octavo ad decimum usque incluſive, crebro nimis *per nares ſanguinem fudit*; hanc humorum jacturam habitus excepit macilentus cum facie ſubpallida. Anno undecimo & duodecimo conſuetæ alias & frequentes *hæmorrhagiæ ceſſarunt penitus*; valetudo vero pueri, ob euphoriæ viciſſitudines, per idem biennium fuit anceps.

Menſe hujus anni Januario toto, ac per Februarii dimidium, inſuetam prorſus expertus eſt *ſalivationem ſpontaneam*, ſeu continuam & copioſam ſalivæ excretionem. Hæc ſponte etiam ceſſavit & multum levaminis attuliſſe viſa eſt parentibus; hac etiam finita, annus ſimul ætatis duodecimus transactus erat. Vltimis Februarii diebus tempeſtas ſerena & ſicca allexit parentem, ut ad amicum vicinum peregre proficiſci conſtitueret, & animo recreandi ergo filium itineris habere ſocium vellet. Profecti ſunt ambo. Poſtea vero quam tria milliaria, rheda vecti, emenſi eſſent, corripiunt puerum *palpitationes cordis* cum *æſtu* & *laſſitudine* prægravante. Prope jam aberant ab amico, ad quem tendebant. Illic cum adventaſſent, *nares parum fuderunt ſanguinis*, ſine levamine. Inſufficientem hanc ſanguinis excre-

excretionem preſſo pede ſecutus eſt *rigor genuum* & *muſculorum tibiæ.* cum dolore, adeo, ut nec flecti, nec commode extendi potuerint. Cum poſt quatriduum pararetur abitus, eo ipſo die mane *de novo ſtillavit ſanguis per nares,* ſed parcius.

Spaſticus vero *rigor*, qui aliquantulum remiſerat, eadem, qua cœpit, vehementia *iterum adflixit* ægrum; novumque inſuper obſervatum eſt ſymptoma, copioſæ nimirum *maculæ ſcorbuticæ* circa malleolos & tarſum utriusque pedis. *Humerus* ſiniſter *intumuit*, & ſpaſmo arthritico affectus eſt. Ad hæc porro acceſſerunt *dolores ſpinam dorſi quaſi lacerantes, tormina ventris* & *alvi obſtructio*, cum *ſuffuſione oris*, vermes quaſi mentiente.

In latere ſiniſtro, circa coſtas ſpurias *acutum* ſenſit *dolorem, pleuroponum* ab HIPPOCRATE dictum, ex ſanguine in muſculis intercoſtalibus reſtagnante & reſpirationem difficilem, excretionem vero moleſtam nimis efficiente. Aderat in artubus *ſumma movendi impotentia*, ut æger ipſe corpus movere aut erigere, nec artus tendere aut flectere valeret.

Poſt biduum tandem, ſub pulſu celeri & pleno, ſecuta eſt *larga diaphoreſis*: obſtructio alvi ſublata eſt per clyſterem emollientem, quo facto pater, graviora metuens, cum filio ſe iterum viæ dedit. Iter erat unius diei, & filius poſt reditum, confeſtim lecto traditus, cum iisdem conflictabatur malis, cum quibus antea.

Die decima tandem, undecima & duodecima menſis Martii ſecutus eſt *mictus cruentus*, inter mingendum dolorificus & convulſivus; oculos enim tunc mire torſit, retorſit & brachia multifariam quatiendo, de *dolore in regione lumbari conqueſtus*, eundem vociferatione incondita prodidit.

Latus dextrum & humerus dexter tumore conſpicuo afficie-

afficiebantur, quod ipſum, una cum reliquis ſymptomatibus, adſtantibus anſam dederunt fabulandi, hunc morbum eſſe magicum, & neſcio quibus artibus ſanandum. Verum enim vero, una venæſectio in pede puerum poſt decem dies, interpoſitis blande laxantibus, ad miraculum usque reſtituit ſanitati, ac ſimul docuit, in tenera licet ætate neque in Germania reformidandas eſſe venæſectiones, tametſi id apud Germanos non ferat conſuetudo.

OBSERVATIO VII.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de CILANO.

De frequenti & per plures annos durante alimentorum non digeſtorum rejectione per vomitum.

Adoleſcens novendecim annorum, phlegmatico ſanguineus, adeoque laxioris texturæ, ſtupidæ indolis, vorax inſuper & deſes, inde ab anno ætatis *decimo tertio*, ad uſque decimum nonum, ſymptomate diro & circumſtantibus admodum moleſto vexatus eſt. Noctu enim aliquoties e ſomno alioquin quieto & profundo evigilans, ſibito erexit corpus, tuſſitavit, exclamando, proxime juxta ſe decumbentium efflagitavit opem. Exſcreavit aliquantum, & de novo ad ſomnum ſe componens, obdormivit. Hæc ſingulis noctibus. Interdiu paulo aliter ſcenam luſit. Horis matutinis, ante jentaculum, ſenſit *cardialgiam* cum capitis *dolore vertiginoſo*, facie lurida & crebra *oris ſuffuſione*. Adſumto vero jentaculo, vultus fiebat vividior cum euphoria temporaria. Hora vero ante meridiem undecima, *jentaculi portiones* indigeſtæ & ob quorundam dentium defe-

ctum male maſticatæ & per œſophagum *regurgitantes* effecerunt, ut glottidi contractæ, epiglottis firmius adpreſſa, *reſpirationem* faceret *anxiam magis* & impeditam. Occluſus etenim ad tantillum tempus in veſiculis pneumonicis aër, magis elaſticus factus, & eruptionem moliens, *tuſſim* excitavit, non quidem pertinacem, ſed *impetuoſam*, quæ ob ſui vehementiam, tam patienti, quam adſtantibus terrorem & ſuffocationis incuſſit metum. Quam ob rem parentes, eorum, quæ fierent in occulto, ignari, dicere ſolebant: es fället ihm ſo eine Schärffe herunter, daſſ er unverſehens huſten muſſ. Ex inadvertentia enim, exprimere non valebant, quod aliquid alimentorum per œſophagum aſcendiſſet. Nam quoties in os cibi portio, per motum periſtalticum inverſum, delata eſſet, *ſubito* eam *deglutivit* & confeſtim *tuſſivit*. Inter prandendum, itidem eodem regurgitantium alimentorum malo vexatus, proxime adſidentes ambabus manibus comprehendit repentino impetu, vocem tamen articulatam pronunciare nequivit, ſed inconditum ſonum, inter rhonchum & murmur medium, edidit. Poſt vanam exſcreationem ordinarie potum ſumſit & prandere perrexit. Finito tandem prandio ſequebantur *vomitus* nidoroſi & *fœtidi*, alimentorum indigeſtorum partem rejicientes, quæ intra trihorium *ter*, non raro etiam *quinquies* recurrebant. Alimentorum portionem eam, quam vomitu ſubito non excuſſit, jumentorum more diu *ruminatus eſt*, & iterum *deglutivit*. Poſt cœnam adſumtam *vomitus* quidem continuabat, ſed per eosdem *plus potulentorum*, quam eſculentorum rejectum eſt. *Alvus* ceterum ſemper *laxa* erat; *urina* vero *craſſa* & interdum *albicans*, inſtar ſaponis aqua ſoluti, apparuit. Quotiescunque ſtatim *poſt prandium, carpento vectus*, ad unum alterumve milliare profectus eſt, *nihil revomuit*, *neque tuſſivit*, cum tamen contrarium metuendum videretur. At

ubi

ubi itinere obſoluto cœnam ſumſit, poſt illam *malum* diu *inveteratum* ex conſueto recurrebat.

Scholion.

Temperamentum, ventriculi atonia, prava voracitatis conſuetudo & vita ſedentaria *pepſin læſam* & depravatam fuiſſe, dilucide ſatis arguunt. Vi temperamenti & texturæ tenerioris, *laxitas* aderat *omnium partium, caloris* item *naturalis debilior vis*, cum *ventriculi* ejusque fibrarum *flacciditate inſigni.* Voracitate autem, ſeu intemperante eſculentorum ingeſtione, ventriculus, in ſe debilior, magis *gravatus*, digerere & blanda fermentatione ſolvere adſumta non valuit. Eam ob rem natura, quod grave ſibi eſſe ſenſit, per proximam viam *excutere potius*, quam in *chylum convertere* conſtituit. Quod vero curru vectus a conſuetis vomitibus pomeridianis feriari poterat, in cauſa fuit *motus paſſivus*, quo durante, *motus* humorum *progreſſivus* æque ac *inteſtinus auctus*, *caloris* in *ventriculo augmentum* non *excitavit* modo, ſed digeſtionem alimentorum in ventriculo ita *juvit*, ut ea perfieri ſine moleſtiis potuerit. De *ſuffuſione oris*, quod ad rem præſentem facere poteſt, aliquid jam obſervavit *Felix* PLATERUS *in Prax. Medic. Tom.* III. p. m. 701. In ventriculo humidiore, pituitam multam congerente, ſi illa ſurſum in fauces ipſumque os exſurgens ſputo ſe commiſceat, humiditatem illic copioſam gignens, ptyaliſmi cauſſa, uti ſi a capite eo feratur, interdum exiſtit. In quo mane *dum jejuni adhuc ſunt*, nec ventriculus aliud fere, quam aquoſam illam materiam continet, os madore plenum per frequentem & copioſam exſpuitionem ſe exonerare cogitur. De ruminatione poſt eſculentorum regurgitationem ſcite diſſeruit *Hier.* LUDOLFFUS, in *Diſſert. de apepſia, dyſpepſia & bradypepſia, Cap. II.*

 §. 6.

§. *6. p. 21.* Depravatam & imminutam concoctionem inprimis indicant querelæ ægrotantium de ructibus, aliquot horis poſt aſſumtionem moleſtis, iisque nunc acidis, nunc inſipidis, nunc putridis & nidoroſis, nunc ſulphureis, nunc genuinum & aſſumtorum ciborum & potuum odorem atque ſaporem repræſentantibus: hinc iis tales effectus ſolennes ſunt, qui germanice redduntur: *die Widerkauung der Speiſen,* qui affectus brutis nonnullis proprii ſunt & naturales, ubi cibi per œſophagum, ob flatus & oppletiones in ventriculo contentas, iterum aſcendunt ad os, non quidem nauſeoſo ſemper ſapore, ut vomitus excitent, ſed tali, ut poſſint iterum ſine nauſea illos detrudere. De urina hujuscemodi ſubjectorum curate diſſeruit doctiſſ. ALBERTI *in Diſſ. de Uroſcopia,* §. *13.*

Effluit etiam & conſpicitur *albicans urina* & *lacteſcens,* cui copioſæ & non reſolutæ materiæ chyloſæ, pingues, lympathicæ & teneriores mucilaginoſæ inhærent; quemadmodum *extra morbos interdum ſubjecta juniora, voracia & in plena atque nutriente diæta conſtituta, talem urinam emittunt.*

(*Altona Halam miſſæ d. 20. Auguſt. 1750.*)

OBSERVATIO VIII.

DN. D. JOHANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Vomitus ſingularia.

Vomitus, uti motum ventriculi & inteſtinorum periſtalticum plane inverſum denotat, quo diu perſiſtente & ſæpius iterato œconomia animalis ſarta tecta perſeverare ne-

nequit; ita eundem vitæ & ſanitati inſidias ſtruere ſerius ocyus lethiferas, quandoque & innoxium imo ſalutarem eſſe, quotidianus rerum uſus docet. In pueris lactentibus ventriculum lacte onuſtum, id, quod ſuperfluum & corpusculo tenello noxium erat futurum, absque labore vomitu reddi, cum manifeſta puſionum ἐυφορία, res eſt in vulgus nota. Puerum recordor, admodum puer, qui vix a paſtu ludum litterarium ingreſſus, mox eodem relicto domum repetere, & vomitu quælibet aſſumta reddere aliquamdiu coactus, pulchre deinceps adolevit, in hunc usque diem, dimidio interea ſeculo exacto, recte valens. Fœminam familiariter novi, quæ ex hæreditaria diſpoſitione vel terroris, vel alius animi commotionis gravioris, vel & repletionis occaſione, quælibet aſſumta, absque omni labore & conatu, vomitu reddidit, non niſi ventriculo prorſus vacuo remittente, reliqua plerumque ſanam, vegetam, quin & toroſam & ſucci plenam. Et ſicut in fœminis, paſſionibus hyſtericis & motibus ſpasmodicis obnoxiis, vomitus familiare quidem, ſed & innoxium plerumque ſymptoma eſt, ſublato morbo primario ſponte plerumque remittens, ita in viris, diuturno præſertim labore exercitis & induratis, accedens, majoris utique momenti eſt, & vitium aliquod in ventriculo & primis viis reliquisque viſceribus primæ digeſtioni inſervientibus, cauſſam plerumque agnoſcit. Ex plebeja & ruſtica inprimis gente plures aliquamdiu notavi viros, alioquin robuſtos, ſanos & victu ſimplici pro more gentis vitam ſuſtentantes, qui vel quotidie, vel brevibus certe intervallis vomitu non ſine labore & conatu vehementi exercentur, neque prius deſinente, dum heri & nudius tertius, quin pridem aſſumta & in ventriculi fundo & plicis latitantia reddita fuerint omnia, cum alvi plerumque adſtrictione pertinaci, ſiti, appetitu modo magis, modo minus vegeto, quin & voraci complicatis, quorum nonnulli, ma-

 cie

cie tandem conſumti, vitam cum morte commutarunt, plerique tamen vitam plus minus cauſariam per annorum plurium lapſum in hunc usque diem trahunt.

Sed alii, vomitum frequentem vel & perpetuum experti, eo citius & certius fato ſuccumbunt, quo gravior eſt cauſa, firmiusque viſceribus inhæret, quod eundem producit fovetque, vitium, quoque magis vel enormes in diæta errores committendo, vel maturum convenientium auxiliorum uſum negligendo, malo profundius radicato occaſionem dederunt. Sic vir quidam litteratus, mediæ ætatis, optima ſanitate gaudens, facie florida & habitu corporis toroſo prædictus, officio publico admotus vitam cœlibem & prorſus ſolitariam amavit, ſolus cibum & potum, illumque & duriorem ſæpe & nimia copia adſumſit, exercitationes corporis ſalutares neglexit, & occaſione frequenti oblata, animi commotionibus nimium indulſit, indeque in morbum graviſſimum incidit, quo per aliquot menſes confectus, vomitu nulla arte corrigendo quælibet ori ingeſta mox reddere, quoad ſpiravit, coactus eſt. Alius vir plus quam quinquagenarius, toroſus pariter, robuſtus, ſanus, vegetus & cujuslibet morboſæ diſpoſitionis per omnem fere vitam expers, ſed & vitæ genere inquieto & turbulento, deditus, diu noctuque, fame, ut putabat, urgente comedens, in-et extra paſtum varia noxia, cruda, dyſpepta, oblata quælibet qualibet occaſione ingerens, potu ſufficiente, & ſomno, neceſſario virium reparatore & dulci laborum ſolatio, neglectis, eam ſibi ægritudinem ſenſim contraxit, qua, doloribus ventris exquiſitis ſimul laborans, vomitu quælibet & diu ante aſſumta ore reddidit; nam & nucleos ceraſorum, anno ſuperiori forte ſimul ingeſtos, aliquoties ſe evomuiſſe, ſancte aliquando affirmavit. Is vero remediorum, undiquaque conquiſitorum, nullo deguſtato, aut ſaltem perfunctorie adhibito, malis hisce aliquot menſium

ſium ſpatio confectus expiravit. Alius vir ejusdem fere ætatis, ſed habitus corporis macilenti, cœlibatum (an caſtum ſemper?) ſectatus, appetitu ciborum nimio & voraci præditus, quælibet oblata, frixa, farinacea, fructus horæos quavis occaſione maxima copia, quod nullam inde noxam aut ſentiret, aut metueret, ingeſſit, vinoque & ſpiritu vini ad ebrietatem usque indulſit. Is medio Februarii a. c. ob dolores abdominis, circa umbilicum inprimis moleſtos, una cum nauſea, ciborum faſtidio & languore totius corporis, opem medicam impetrare coactus, auxiliis quibusvis ex ordine præſcriptis, & ſedulo aliquamdiu uſurpatis, nihil profecit, quin vomitus ſenſim accedens & paullatim incrementa ſumens, una cum ventris in regione umbilici aliquali duritie, & tumor quaſi farciminalis in toto abdomine tactui obvius, circa æquinoctium vernum monſtri aliquid alere viderentur, id quod eventus confirmavit; vomitu enim ſenſim aucto & ad ultimum usque vitæ halitum, qui ad finem Maii menſis contigit, tumor abdominis in maciem ejusdem, quin & totius corporis, verſus eſt, ſolo umbilico, qui inter initia morbi affectus videbatur eminenti tumore & rubore, ac dolore inflammatorio admodum conſpicuo, urina quoque per totum morbi decurſum difficulter & parcius reddita, ad finem morbi vitæque ipſius affatim excreta, alvo plerumque adſtricta, neque remediis licet ſollicitata levaminis quicquam afferente, vigiliis, ſiti, doloribus capitis & viribus proſtratis, demum & motibus convulſivis & aphonia, & facie Hippocratica accedentibus. Remedia, ad vomitum compeſcendum paſſim commendata, ex mentha, mace, nuce moſchata, cinnamomo & ſimilibus aromaticis conſtantia, quin &, caſu graviori, ex caſtoreo ipſoque opio parata, adeo officium non facere, ut malum potius adaugeant, & vomitum vix ſopitum in diſpoſitis reſuſcitent, plus ſimplici edoctus experientia audacter affirmo.

Major

Major in emeticis fiducia merito ponitur, ſiquidem, ut plerumque fit, morbi fomes in primis viis hæret, qui hoc, tanquam vecte, via breviſſima expellitur, ut vomitum vomitu tollere neutiquam amplius paradoxum videri debeat. Sed ut multi eorum, quorum ſupra mentio facta eſt, medicamentis draſticis, undecunque conquiſitis, & inter ea fortiſſimis quoque emeticis mineralibus & antimoniatis, cum præſentiſſimo vitæ & ſanitatis detrimento ſunt uſi; ita qui blandiora emetica, & benedictam inprimis Ipecacuanhæ radicem mature & ex artis præſcripto uſurparunt, illi paucis plerumque ſubjunctis temperantibus, digeſtivis & tonicis remediis, manifeſtam vomitus remiſſionem experti, cum valetudine brevi in gratiam redierunt. Ita plures inter alios recordor viri mediæ ætatis, perpetua aſſumtorum vomitu aliquamdiu laborantis, ad quem per duo abhinc milliaria evocatus, exhibito emetico blando, additis aliquot pulveris digeſtivi & temperantis, ut & Eſſent. ſtomachalis doſibus, ægrum & locum in quo degebat non dereliqui prius, quam eodem a vomitu brevi & conſtanter liberato, id quod non tam dierum, quam horarum aliquot ſpatio contigit. Et hiſce quidem, blandis nimirum emeticis, urgente neceſſitate præmiſſis, & hinc temperantibus nitroſis cum abſorbentibus & digeſtivis maritatis, additis pro re nata tonicis & roborantibus, caſcarilla, corticibus aurantiorum, cinnamomo, gentiana & ſimilibus, multum, ſi non omne curationis momentum in vomitu pertinaci & ſæpius repetente eſſe tribuendum, diuturno artis exercitio edoctus; hisce vero ut par eſt, aliquoties repetitis, ſed nihil juuantibus, omnem reliquam artis operam fruſtraneam plerumque expertus ſum. Et tunc quidem aut ventriculi anguſtiam & duritiem ſcirrhoſam circa pylorum, aut ſimilem in partibus vicinis ipſisque ductibus choledochis, aut pancreatico, aut veſicula fellea vitium ſubeſſe, merito ſuſpicari licet,

quemad-

quemadmodum ſingula hæc fuſius expoſuit, & varia cauſſarum genera examinando, omnia, quæ vomitum vel e longinquo producere valent ſollicite excuſſit Vir meritis dudum illuſtris *Chriſtianus de* HELWICH, in egregia, quæ in hiſce Actis N. C. Vol. IV. legitur, Obſervatione CVII. p. 427.

(*Rintelio Halam miſſa d. 10. Novembr. 1750.*)

OBSERVATIO IX.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI.

Zoſter Plinii.

Veteribus hoc morborum genus aut prorſus ignotum, aut ſaltem neglectum parumque notatum fuit. A PLINIO, magno illo naturæ interprete, mentio & appellatio ejus primum facta eſt *Lib. XXVI. Cap. XI. Hiſtor. natural.* Subſequentibus dein temporibus complures Medicorum tales nobis exhibuerunt hiſtorias, veluti *Joh.* RHODIUS in *Not. ad Scribonium Largum Comp. 63. M. A.* SEVERINUS *Lib. IV. de rec. abſceſſ. nat. Cap. IX. Nic.* TULPIUS *Lib. III. Obſ. med. Cap. 44. Joh.* LANGIUS *Epiſt. 32. Joh.* HELWIGIUS *Obſervat. phyſ. med. Obſ. 71. Frid.* HOFFMANNUS *in Med. rat. ſyſtem. Tom. IV. Part. I. Cap. XIII. Obſ. VI. p. 319. Simon* SCHULZIUS *in Ephem. N. C. Dec. I. Ann. III. Obſ. IV. Joh. H.* BRECHTFELD *in Act. Med. Haffn. Vol. I. Obſ. CVIII.* PLATERUS *Opp. Tom. II. p. 23.* cui ſub nomine *maculæ latæ* venit. Ab aliis *Circinus*, item *Zincilla*, a plurimis *Zona ignea* appellatur, quod abdomen cinguli in modum ambiat ac ſtringat. Quondam etiam pro *herpetis* ſpecie habebatur. Nobis peculiaris eryſipelatis ſpecies eſt, atque pernicioſum admodum ſæpeque lethiferum ma-

malum ac oppido rarum. Huncce affectum in thermis Carolinis, medicinam tunc facienti, obſervare mihi occaſio data fuit, ſcilicet Nobilis quidam Moravus, XXXVII. circiter annorum, ſanguineo-cholericæ conſtitutionis, corporis habitus ſatis carnoſi atque obeſi ſenſibiliorisque naturæ, florido vultu conſpicuus, lauta & vinoſa diæta uſus, arthritidi vagæ ſcorbuticæ, cum quadam contractura, obnoxius, thermarum ſalutarium auxilio confiſus, easdem adiit, conſiliumque & opem ibi a me petiit. Hic, prævia præparatione conveniente ac debita, curam rite auſpicatus fuit, atque exoptato ſucceſſu abſoluta prima, quam vocant, potatione, per novem dies continuata, excretionibus per alvum atque inprimis urinam ſufficientibus factis, doloribusque jamjam nonnihil mitigatis, de balneo ineundo cogitans, præcoci nimis auſu proprioque inſtinctu, curioſitate ſaltem ductus, ac periculum quoddam (ut ajebat) facturus, me inſcio, adeoque nondum ſatis adhuc præparatus, horis pomeridianis ipſum balneum, aſt ex incuria balneatricis non rite temperatum, præcalidum nempe, iniit, ex quo, intenſo nimirum ejus fervore præfervidaque ira de ancillæ incuria agitatus atque exæſtuans, nudus & madidus repente exſiliit cubiculumque petiit. Lecto vix impoſitus, ſubito ingenti horrore, frigore & inſequente ardore totius corporis, doloreque tenſorio & pungitivo circa inguina correptus eſt. In eo enim eryſipelas ab aliis inflammationibus & ejusmodi febribus diſtinguitur, quod nempe in principio ſubito, in aliis vero ſucceſſive atque non ſimul & ſemel cum tanta vehementia invadat. Sequente nocte vigilias involuntarias, ſitim clamoſam, cum linguæ & faucium ariditate, moleſtiſſimas inquietudines, inſolitas phlogoſes, ſummas corporis iectigationes, reſpirationem difficillimam, anxietates ſummas præcordiales atque cardialgiam urgentem, cum appetitus proſtratione, ſenſuumque

per-

perturbationes, perpeſſus eſt. Altero mane illum viſenti, mihi, quod cum ipſo factum eſſet, recenſuit, præpoſtereque eum egiſſe ipſe ſtatim, cognito errore, faſſus eſt. Quoniam vero de intolerabili fere, per abdomen præſertim, conſtrictione, cum magno ardoris & pruritus ſenſu, æger conquerebatur, malumque quod *das Herzgeſpann* nominabat, inprimis & tanquam ſymptoma urgentiſſimum accuſabat, locum etiam monſtrabat affectum, ac citam medelam efflagitabat, domeſticumque illud remedium, ventoſam cum multa flamma applicandam, proponebat, & vix ſibi temperare poterat, quin dolens abdomen aſſidue digitis ſcalperet: hinc ipſum locum prius inſpexi, atque præcordialem regionem inter & umbilicum, ad dorſum usque, in utroque latere circumcirca ad latitudinem fere palmæ, *cinguli* inſtar, ſummam cutem roſeo colore ad flavum vergente ſubtumidam atque ſplendentem, ut in eryſipelate ordinario fieri aſſolet, cum maculis latis, puſtulis parvis ejusdem coloris ſparſim interjectis, acribus atque utrinque urentibus, offendi, ſimulque magnum virium languorem, pulſumque valde celerem & debilem, quandoque intermittentem, deprehendi. Hinc, ſub hoc malo gravius & inſolitum quid latere haud vana ratione exiſtimans, extemplo medelam adferre ſerio adlaboravi, illamque eo maxime direxi, ut clysmate emolliente alvi ſordes adhuc reſtitantes eluerentur atque ſeri ſubtilis cauſtici ſtaſis inflammatoria in partibus externis diſcuteretur, ſimulque materia illa corrigeretur ac tandem expelleretur, quem ſcopum curationis per diaphoretica & alexipharmaca temperata, per totum morbi decurſum exhibita, interpoſito aliquot vicibus laxante infuſo, mihi alias familiari, ex rad. polypodii, altheæ, flor. papav. errat. fol. Sennæ ſin. ſtipit. cremore tartari & ſyrupo roſar. ac violar. ſolutivo compoſito, & in ſtatu morbi impoſitis ſiccis ſacculis, ex ſyndone rubra confe-

ctis, ac farina fabarum, floribus ſambuci, croco, myrrha, radice liquiritiæ & camphora repletis, intra quatuordecim dierum ſpatium feliciter attigi & expedivi. Pro potu inſuper ordinario decoctum ex radicibus temperantibus, & mane infuſum theeforme, ex foliis Theæ Chinens. herba ſcord. flor. ſambuci, tiliæ ac ſemine fœniculi ordinavi. De cetero notandum adhuc omnino eſt, hancce eryſipelatis ſpeciem diaphragma inflammatum quandoque mentiri, ſiquidem hic dolor æque ac ille cinguli ad inſtar a ſterno ad coſtas ordinarie fere, cum reſpirationis difficultate & tuſſi ſicciore, protenditur.

OBSERVATIO X.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

Ex errore ſalus, vel, nimium quoddam non in vitium verſum.

Habet has vices hominum conditio, ut ex adverſis quandoque ſecunda naſcantur. Id ut alibi, ita & in medicina quoque evenire aſſolet, prout hoc varia confirmant exempla, ſpeciatim a ROMMELIO *in Ephemerid. Nat. Curioſ. Dec. II. Ann. VII. Obſerv. 216.* expoſita. Sic quoque *Theod.* ZWINGERUS *in Theat. Prax. med. Part. II. p. 77.* de ruſtico ex hauſtu aquæ frigidæ muto reddito, refert, eundem, multis remediis pro recuperanda loquela incaſſum adhibitis, tandem fracto, infelici caſu, pede, felici fato loquelam in momento recuperaſſe. Similiter quoque *Steph.* BLANCARDUS in *Collect. med. phyſ. Obſ. XCIIX. Cent. II. p. 267.* refert, quod infanti decem circiter annorum, loco aquæ Portulacæ, a Medico præſcriptæ, per errorem longe alia, vitriolo, ſale armoniaco, nitro, ac mercurio præcipitato

tato rubro infecta, adeoque ſumme acris & fere cauſtica, ad tres uncias exhibita fuerit, quo facto per inſecutam diarrhœam priſtinæ ſanitati ex aſſe reſtitutus fuit, relicta ſaltem raucitate quadam; unde fortuito hoc experimento Medicus deinceps aliis hydropicis eam hauriendam, cum exoptato ſucceſſu, præbuerit. Similem idcirco propemodum (quod nimiam nempe quantitatem aſſumtam ſpectat,) hic communicare mihi licebit caſum, quem a fœmina quadam primaria Vratislaviæ relatum obtinui. Hæc nimirum olitori cuidam, in agro Vratislavienſi habitanti, pro uxore ſua hydrope, vix ulla medicina ſanabili, laborante, atque viribus maxime deſtituta, balſami vitæ Hoffmanni, quem ſemper in promptu habebat, quandam portionem libere obtulit, ſimulque præcepit, ut ſubinde aliquot guttas uxori ſuæ exhiberet. Non aberravit etiam in eo a legitimo medendi tramite, ſiquidem elegans, gratum & efficax hoc medicamentum omnino partibus ſolidis, a ſeroſa colluvie nimia obrutis atque gravatis nimisque relaxatis, blande easdem irritando, majorem motum atque debitum tonum & novum quaſi robur conciliat, ſicque illarum in humores actionem promovendo, ſeri abundantis ſe-et excretionem adjuvando, morbis a tali cauſa exortis egregie opitulatur. Obtento igitur hoc remedio, ægrota altero die matutinis ſtatim horis, abſente marito, ducentas guttas effudit, ac in cereviſia uno hauſtu adſumſit, unde brevi poſt intenſiorem internum ſenſit calorem, ſudore copioſiſſimo, brevi poſt oborto & per plures horas durante, fere diffluxit, lotio quoque ubertim effluente, unde non ſolum tumor, antea perquam inſignis, notabiliter imminutus, ſed & ſucceſſive penitus ſublatus fuit, ægraque illa, pro derelicta antea habita, poſt aliquot hebdomadum decurſum iterum cum ſanitate in gratiam rediit. Hæc & ſimilia exempla certiores reddere queunt Medicos nimis timidos, quod vel ideo plu-

res medicarninum ſufficiente atque exoptato deſtituantur ſucceſſu, quoniam nimis parca doſi ſubinde eadem porrigunt. Equidem experientia ipſa abunde teſtatur, hydropicos, ut & dyſentericos, phthiſicos, arthriticos, calculoſos, & præcipue calculo veſicæ laborantes, (quoniam via ad veſicam longior eſt,) magnas medicamentorum doſes, easque ſæpius repetitas, ferre poſſe imo requirere. Ac, ſi verum fateri licet, ut ego quidem putarem, circa quantitatem medicamentorum hodie in defectu potius, quam in exceſſu complures peccare ſolent. Si evolvamus Veterum tantum non omnium ſcripta, idem hoc affirmare tenemur. Quanta in doſi præſcribunt decocta ſua atque apozemata, electuaria, pulveres! Ad hunc modum PLINIUS, *Nat. Hiſt. Lib. XXV. Cap. V.* incommoda quædam ab helleboro inducta doſi ejus nimis parvæ adſcribit, atque ſubjungit: Antiquorum vitium fuiſſe, quod parcius hunc darent, cum celerius erumpat, quo largius ſumatur. Si conſulamus Practicos eximios, RIVERIUM, SENNERTUM, FORESTUM, FERNELIUM, &c. comperimur, eos feliciori cum ſucceſſu majoribus medicamentorum doſibus morborum perfeciſſe curationes. Sic etiam PORTA in *Medic.* ſua *brevi* refert, ſe absque ulla noxa compluribus vicibus ſpiritus ſalis ammoniaci integram unciam aſſumſiſſe. Quanta in doſi thermæ hodie potantur? Siquidem & mihi conſtat, quosdam ſexaginta, ſeptuaginta, imo octoginta ollulas ſingulis diebus hauſiſſe, cujusmodi exempla & ab aliis adducuntur. Hinc empirici non raro in curandis morbis ipſis Medicis prudentioribus palmam laudemque præripiunt, dum plerumque inſolita, fortiſſima eaque larga manu ingerenda præbent. Speciatim autem hic dolendum eſt, quod multorum adhuc remediorum doſin veram ignoremus, ſicuti & ipſe fatetur *Paulus* AMMANNUS, *in Inſtit. med.* quemadmodum etiam GALENUS jam hinc inde haud obſcu-

re

re indicavit, nihil eſſe in medicina minus compertum magisque anceps, quam remediorum juſtas quantitates. Licuit & mihi hinc inde interdum offendere Medicos quosdam, ſatis quidem doctos & artis noſtræ ſalutaris peritos, ſed non ſatis de ſalute ægrotantium ſollicitos, qui ultra ſua præcipitantia terrea & terreo-ſalina, ad drachmam dimidiam oblata, mixturasque concentratas ad guttulas XXX. aut XL. bis de die ſumendas, aſcendere vix ac ne vix quidem audent, ſingula vero alia, tanquam nimis exagitantia, plane reformidant, nullo reſpectu habito ad ſubjecta, eorum conditiones, corporis habitum, diſpoſitionem, victum, vivendi genus viresque, nec non ad regionum & climatum diverſitatem, ad morbos ipſos, eorumque cauſas plus minusve abſconditas aut profundius radicatas, ipſarum multitudinem ac variam indolem, pluraque hujus generis alia, quæ in medicamentorum quantitate determinanda providam attentionem omnino requirunt. Sic, exempli gratia, in alvi fluxionibus pertinacioribus medicamina ſingula largiori & repetita doſi exhibenda ſunt, quoniam in tali morbo magna illorum pars, cum aliis ingeſtis, accelerato magis impetu eliminantur, ſatisque ibi conſtat veritas illius dicterii, quod difficilius ſit quietare motum, quam movere quietum. Sic quoque BARTHOLINUS *Epiſt. XLIX. Cent. II.* ſcribit: Medicos Neapolitanos omnia medicamenta majori in doſi exhibere, quam alibi, quia corpora illinc locorum nimis ſicca eſſent. Hac cautela neglecta ſæpiſſime fit, ut morbi his remediorum blandimentis non tam curentur, quam potius pejores reddantur. Ceterum ad præſens argumentum eximie quoque facit *Philippi* SCHERBII monitum in Theſ. XI. Cap. XX. *Redundantibus multis bilioſis humoribus epiceraſtica, quæ dari ſolent, ſi nimis parva doſi dentur facile in eos abire pejun & malum augere.*

OBSER

OBSERVATIO XI.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

De ſingulari Vomitoriorum in Pleuritide & Peripnevmonia utilitate.

Equidem in pleuritide ex acutiſſimo & magis fixo lateris dolore, & peripnevmonia, ex pectoris oppreſſione & dolore pulmonum obtuſo dignoſcendis, imo & aliis morbis pectoris & inflammationibus vomitoria, ut & purgantia, vix unquam ſecura reputantur, quoniam materiæ morbificæ remotionem, ipſamque inſimul reſpirationem contrario motu impediunt ac cohibent. Hinc etiam clyſteres acres a quamplurimis Practicis prorſus improbantur ac non niſi lenientes, pro alvo aperta ſervanda, conceduntur. Equidem quod vomitoria attinet, ſuſpectus omnino videri poteſt eorum in his affectibus uſus, ob vehementes thoracis inter vomendum concuſſiones, utpote ſub quibus humores faciliime in anguſtiores canales cum impetu adigi atque gravioribus ſpasmis concitatis inflammatio augeri poteſt. Saluberrimum hinc omnino eſt HIPPOCRATIS monitum, quod *Lib. III. de morb.* continetur: *In peripnevmoniis inferior alvus nec nimis ſiſtenda, ne febres augeantur* (excrementorum peſſimorum retentione), *nec nimis ſolvenda, ut ſputum recte excernatur ægerque viribus valeat.* Experientia enim teſte etiam ſpontaneus alvi fluxus in iisdem ſuperveniens non æque, ac in capitis morbis, ſalutaris eſt. Interim tamen his non obſtantibus practicorum alii ad tabaci decoctum aut infuſum, alii ad aquam benedictam Rulandi eamque larga in quantitate exhibitam, tanquam ad ſacram anchoram in principio ſtatim hujus morbi confugiunt. Imo & ipſe ego vomitoria in certis quibusdam

caſi-

caſibus, ad hoc morborum genus pertinentibus, admodum utilia deprehendi. Ante aliquot enim annos in civitate & agro Lipſienſi pleuritide & peripnevmonia epidemice graſſantibus, tam præſervative, quam curative, lenia illa, ex rad. Ipecacuanhæ, levi ſtimulo armata, felici cum ſucceſſu adhibui, evacuata tali modo ſaburra virideſcente, amara & viſcida. In quampplurimis talium ægrotantium ſanguis venæſectione emiſſus nimium dilutus adparebat & vix concreſcebat, ſicut alias in pleuriticorum ſanguine fieri ſolet, qui cruſta alba & viſcida obductus conſpicitur, quoniam ſanguis impetuoſius tunc exagitatur, globuli rubicundi magis reſolvuntur & a fibroſis lymphæ particulis liberantur, quæ poſtea in membranoſum tale textum coaleſcunt. Semper autem illa ſanguinis conſtitutio malum præbebat ſignum lethalemque denotabat eventum. Cunctæ hæ febres tertio quolibet die manifeſtiores formabant exacerbationes, & in quodam ægrotante (quod notatu perquam dignum judico,) febris intermittens tertiana morbo ſublato acceſſit. Plurimis narium hæmorrhagia, eaque larga, quibusdam ipſe vomitus cruentus ſaluti fuerunt, morbo per eum penitus ſoluto. Pauciores aut ſudorem multum criticum, aut expectorationem experiebantur. Nonnullis morbi mitigationem adferebat alvi profluvium, quod rarum quidem, a VALLERIOLA tamen quoque adnotatum eſt *Lib. I. Obſ. 4. & 5.* Quidam dolorum mitigationem in ſitu corporis inverſo, caput deorſum, pedes ſurſum collocando, quæſiverunt & ex optato invenerunt. Rurſus nonnulli cucurbitam tuſam, capiti raſo impoſitam, aut dorſo applicatam, laudaverunt. Quibus fortiora diaphoretica, præſertim in principio, exhibita ſunt, illi in delirium & cephalalgiam vix tolerabilem inciderunt. Ejusmodi & alia peſſima ſymptomata, eaque deleteria, ſibi contraxerunt, qui hos dolores, modo obtuſos, modo lanci-

nantes punctorios, pro colica ſaltem flatulenta habuerunt, & proprio auſu, absque Medici conſilio, medicamentis ſtomachicis, carminativis fortioribus atque calidioribus eandem curare tentaverunt; aſt, cognito tandem errore, ſero ſapuerunt: auctis enim ſic phlogoſibus, ipſaque ſtagnatione & inflammatione, haud pauci ſuccubuerunt. Recidivæ vero omnes erant lethales. Ruſticis & pauperibus aliis ſolum oleum Lini, ad cochlearia IV. VI. vel VIII. cum ſanguine hircino ſumtum, aliis lac caprinum calidum profuit. Alia vice caupo quidam Lipſienſis, conſiſtentis ætatis ſatisque robuſtus, commeſſationibus deditus, ex nimia vini ingurgitatione & ciborum ingluvie in pleuritidem veram incidebat: quarto die a venæſectione, atque medicamentis appropriatis exhibitis, nulla adhuc excretione ſputi, neque cruenti, neque purulenti, ſuccedente, nauſea tamen ructibusque acerbis utrinque moleſte urgentibus, vomitorium juxta ſupra dictum modum præſcripſi, ex quo melius ſe habuit; indigeſta enim atque cruda adhuc ſaburra affluens commode remota & evacuata fuit ſufficiensque dein expectoratio ſucceſſit. Hoc rurſum HIPPOCRATES voluit, quando l. c. ſcribit: *Peripnevmoniam hoc modo curare oportet; primis diebus ſorbitiones dulciores eſſe oportet, quarto, quinto & ſexto non amplius dulces, ſed pingues; quodſi ſufficienter ſpuere nequeat, vomitoria medicamenta exhibenda.* Si hic ægrotus, & alii ſupra jam notati, vomitorium reſpuiſſent, de purgatione præſcribenda etiam in principio morbi non dubitaſſem, hortante BAGLIVIO, qui hoc explicatius expoſuit *Prax. med. Lib. I. p. 40. ſeq.* licet etiam multi ſcrupulum injeciſſent. Ob argumenti ſimilitudinem addam, mihi non ita pridem occaſionem, pleuritidem malignam curandi, ſubveniſſe, quoniam illa noſtratibus ignota fere eſt, an ideo, quod frequenter negligatur, aut non debito modo attendatur, non dixerim. BAGLIVIUS tamen pleuriti-

di ſemper maligni aliquid ineſſe aſſerit. Hujus morbi hiſtoriam breviter ſequentibus deſcribam: Fœmina primaria Lipſienſis, conſiſtentis ætatis, ſpongioſiori & obeſiori corporis habitu conſpicua, perpetua non prorſus inſenſibili tranſpiratione per cuticulares meatus gaudens, ineunte vere aëre exiſtente pluvioſo ac frigidiuſculo, poſt meridiem, aſſumto conſueto potu calido, improvida facta denudatione, extemplo horrore corripitur, quem mox dolores acuti pungentesque ſiniſtri lateris acerbiſſimi inſequebantur, totumque propemodum pectus ſucceſſive occupabant, cum ſumma præcordiorum anguſtia atque difficultate reſpirandi. Cubitum itura, ſtomachicum ſibi familiare aromaticum in largiore quantitate aſſumebat, inſequentem noctem moleſtiſſimis vigiliis involuntariis, ſenſimque ſimul auctis prædictis ſymptomatibus, inquietudinibus & jectigationibus corporis perpetuis, ac virium ſumma debilitatione, peregit. Summo mane ego accerſitus, ſingula malignitatem indicantia ſigna, inſignem nimirum & ſubitam virium proſtrationem, faciem a ſtatu naturali multum recedentem notabiliterque defœdatam, cutem aridam velutque contractam, mentis vacillationem, ſpasmos in pinnis narium, labiis, genis, brachiis, ac tandem ſudorem inordinatum, inæqualem, frigidiuſculum, totum corpus non perfundentem, deprehendi. Pulſus non modo intermittens, qualis in ſingulis pectoris morbis obſervatur, ſed & debilis admodum, ſimul tamen frequens, & lingua ſubfuſca, arida & ſciſſa quaſi erat. Exactius hæcce conſiderans & perpendens, temere ad phlebotomiam, tanquam alias neceſſarium pariter ac utiliſſimum in ejusmodi (ſimplicibus) morborum generibus remedium, properare nolui, metuens, ne humoribus permixta malignitas commoveatur potius, quam educatur, aut intro magis agatur, vires jam admodum languidæ & fractæ ulterius proſternantur, inſimulque excre-

tio corrupti ſanguinis & materiæ morbificæ, quæ cocta modo exitum quærit, impediatur, utpote quæ intus retenta, vaſis omnibus ad omnem motum inertibus redditis fluidisque inſpiſſatis, majus incendium concitare, deliria protinus arceſcere cunctaque ſymptomata graviter augere potuiſſet; ſed temperatis potius alexipharmacis primum malignitatem morbi oppugnare adlaboravi, quibus & per totum ejus decurſum debite continuatis, non neglectis iisdem quæ huic affectui propria quadam virtute conferrent, applicatisque ſimul utilibus ac convenientibus quibusdam externis, ſalutaris eventus feliciter fuit promotus. Die enim decimo quarto tandem materiæ cruentæ purulentæque exſcreatio ſucceſſit, quæ per totidem dies, & ultra ſubinde duravit, inclinata ſemper in melius ac perfecte denique redeunte valetudine. Circa pleuritidem hoc adhuc obiter ſaltem notandum eſſe duco, quod, ſi punctorius iſte dolor in latere ſiniſtro, circa coſtas ſpurias, ægrum præcipue adfligat, ſæpius dubitatum ſit, num pleuræ aut lienis inflammatio præſto ſit. Præter reliqua autem ſymptomata & hoc potiſſimum dijudicando & tollendo iſti dubio inſervire poteſt, quod, præſente pleuritide, dolor circa coſtas, in ſplenitide autem magis verſus dorſum ſub diaphragmate perſentiſcatur, inſuperque in priori adfectu admodum difficilis ſit reſpiratio, ob inflammatos thoracis muſculos, ac inſimul tuſſis cum ſummo dolorum augmento conjuncta deprehendatur.

OBSER-

OBSERVATIO XII.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

De

Cartilaginis ſcutiformis & ſecundæ laryngis, quæ cricoides vocantur, oſſificatione rara, raucedinis incurabilis cauſa prorſus ſingulari.

Patriam olim inviſens, ſectioni cadaveris maſculini, viri quinquagenarii circiter, crapulæ & ingurgitationibus adusti vini, ut vocant, aſſiduis dediti, tandem tabe extincti, a D. K. factæ, adſtiti, qui dyſpnœæ inveteratæ, cum deglutiendi difficultate, tandemque repentinæ & diutinæ raucedinis cauſam inquirebat. Facto ergo hoc ſcrutinio, non ſolum laryngis cartilaginem ſcutiformem oſſeam, quod rarum, ſed etiam, quod rarius adhuc eſt notatuque maxime dignum, alteram annularem pari induratione vitiatam, &, quod rariſſimum, in illa ſcutiformi fiſſuram deprehendimus, quam pro cauſſa incurabilis raucedinis protinus agnovimus; nec fefellit opinio: in ea enim ego quidem confirmatus ſum, cum haud diſſimilem obſervationem a WEPFFERO *in Ephemerid. Nat. Curioſ. Decur. III. Ann. II. Obſerv. 136.* notatam poſtmodum legerim.

OBSERVATIO XIII.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

Solis urgentioribus ſymptomatibus incongrue adhibita medela.

Inter alios quamplurimos errores, quos medicaſtri temerarii nefarie committunt, ille maxime noxius eſt, dum

non cauſæ mali, quam ſolis ſymptomatibus afferunt medelam, ut, ſi tuſſi expectorantibus, proſtrato appetitui ſtomachicis, alvi obſtructioni purgantibus, urinæ ſuppreſſioni diureticis, doloribus opiatis, &c. relicto primario morbo ejusque cauſa, mederi ſatagunt. Equidem ſymptomata urgentia utique etiam leniri debent, ſed haud deſerenda mali ipſius fons atque origo. Optimis enim remediis quibusvis nihil quidquam efficitur, niſi id, quod in morbo præcipuum eſt, prius bene riteque & ad rationis amuſſim perpendatur. Tale exemplum, quod cautelæ loco aliis inſervire poteſt, hic ſequenti hiſtoria tradam. Studioſus quidam, Nobilis, plethoricus, aëri liberiori frigidiuſculo vernali, veſpertino tempore, corpus expoſuit, indeque ſequenti mox nocte exquiſita pleuritide afficiebatur, ac præter dolorem iſtum punctorium acerbiſſimum ſummamque reſpirandi difficultatem & febrem admodum vehementem, immani quoque cephalalgia, vigiliis involuntariis & inquietudinibus gravique delirio conturbabatur. Huic Candidatus quidam medicinæ, praxi ſe nimis præcoci pruritu jam immiſcens, altero die circa meridiem ipſum inviſens, ut his ſymptomatibus occurreret eaque leniret, nullo habito reſpectu morbi adeo ſontici, non ſolum odorifera ſpirituoſa naribus indeſinenter excipienda offerebat, eademque temporibus & vertici ſedulo illinebat, ſed & veſicatoria nuchæ ſimul applicabat atque tandem tincturam quandam opiatam, ſequente nocte aſſumendam, poſt meridiem apportabat, ſed adeo ſiniſtro cum ſucceſſu, ut ſymptomata prædicta, in ſe jam ſatis periculoſa, exinde graviſſimum caperent incrementum ægerque hinc morti vicinus videretur. Tertia hinc die, ſummo mane, per hoſpitem, qui rem perperam cum inquilino actam eſſe, ſerius licet, agnoſcebat, rogatus & vocatus, ægrumque in ſummo vitæ periculo verſantem deprehendens, mox venæſectionem, eamque ſat largam, in oppo-

ſito

ſito latere inſtitui, qua ſingula ſymptomata ſenſim mitigata fuere, ita ut poſtea morbus ipſe remediis ordinariis pharmacevticis convenientibus, exoptato cum ſucceſſu, feliciter adhuc ſit ſublatus.

OBSERVATIO XIV.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

De mirabili alvi obſtructione, cum perpetuo lotii profluvio, per XXXIV. dies durante.

Ex oppido quodam Lipſienſis Circuli amicus quidam per litteras pro affine ſuo, ſene octogenario majori, alvi obſtructione pertinaciſſima, cum perpetuo lotii profluvio, eoque involuntario, per tres ſeptimanas jam laborante, cui varia jam incaſſum oblata fuerant remedia, conſilium a me petiit, quod etiam ſuppeditavi & neceſſaria ſimul remedia transmiſi. Exacta vero quinta ſeptimana mihi ſignificavit, ægrum tandem protracto morbo inopinata prorſus morte deceſſiſſe, poſtquam per triginta quatuor dies alvi obſtructione pertinaci laboraverit, intra quod temporis ſpatium interim lotium ubertim & indeſinenter, absque tamen ullo ægri ſenſu, profluxiſſet, qui de reliquo (excepto dextri pedis ſtupore, ob quem ægre obambulare potuiſſet, ex levi paralyſi forte, ut ex circumſtantiis ſimul relatis haud obſcure hariolari potui, ſuperſtite,) ſat vegetus alias permanſiſſet, bene dormiviſſet & ſolito majori in quantitate cibum potumque avide aſſumſiſſet, neque de alvo tenſa duraque, nedum de dolore quodam conqueſtus fuiſſet. Uberrimum hoc lotii profluvium forte chyloſum fuiſſe, & in vitia ſecundæ & tertiæ coctionis, ut ajunt, referendum arbitror, id eſt defeciſſe motum, mediante quo ſubigi & ſeparari debue-

buerit chylus, & ſimul organa ſecretoria, quæ chylo una cum ſero tranſitum concedunt, vel admodum debilitata, vel plane obſtructa fuiſſe, qualium cauſarum, ſimilem effectum producentium, mentionem jam fecerunt *Thom.* BARTHOLINUS *de Hepat. def. p. 54.* & RHODIUS *apud* SCHNEIDERUM *Lib. IV. de Catarrh. Cap. VII. p. 266.* DRAWITZ *de Scorb. Tit. IX. p. 377.*

(*Lipſia Halam miſſæ d. 28. Novembr. 1750.*)

OBSERVATIO XV.

DN. Lic. CHRISTIANI FRIDERICI JOERDENS

De Febribus intermittentibus malignis & periculoſis.

Medicis practicis ſatis ſuperque cognitum eſt, febres intermittentes non ſemper benignas & tutas, ſed etiam haud raro malignas eſſe, quæ omnem circumſpectionem requirunt, ſi ſine aliqua ſanitatis labe remanente earum curatio peragi debeat. Laudanda quidem methodus illorum Medicorum, qui via mitiori ingrediuntur & omnia remedia fortiter agentia vitant; nec draſticis opus eſt, ubi leniora ſufficiunt: approbandum etiam eſt, ſi corpus debite præparant & hæc remedia antifebrilibus præmittunt, dummodo vis morbi ſpatium concedat. Hic ipſe curationis modus iis in climatibus ſufficit, ubi raræ ſunt febres intermittentes, quæ etiam plerumque benignæ eſſe ſolent & levioribus abſorbentibus, præcipitantibus, digeſtivis ſalinis, ſuperari poſſunt, aut etiam ſua ſponte iterum ceſſant, uti quandoque fieri ſolet. Obſervatum eſt, Medicos practicos ejusmodi in locis degentes & non niſi benignas febres inter-

mittentes tractare aſſuetos, ſibi perſuaſiſſe, quod omnes febres intermittentes minus periculoſæ ſint. Unde easdem motibus ſanitatem promoventibus adnumerant, creduntque omnes febres intermittentes hac facili & leniori methodo tractandas eſſe; ita ut alios practicos, activiora & fortiora remedia adhibentes, taxent, eaque medicamenta tanquam minus tuta, imo noxia, declarent: præcipue, ſi corticem Peruvianum larga manu præſcriptum viderint, utpote quem ex præconcepta opinione pro ſummo adſtringente & ſanitati adverſo remedio agnoſcunt. Si Medici in Academiis docentes & his principiis inhærentes alios iisdem imbuant, facile conjiciendum eſt, longe lateque opiniones has divulgari, & difficile admodum eſſe, præjudicia ejusmodi auctoritatis deponere, præſertim ſi illis in locis praxin exercere contingat ipſis, ubi febres intermittentes curandæ eis obveniunt, quæ tantum benignæ ſunt indolis. Sic confirmantur in præconcepta ſua opinione, & vix unus ex multis invenitur, qui errorem ſuum agnoſcat & corrigat, ſi idem ab aliis expertis ob oculos ipſis ponatur. Quodſi vero contingat, ut ſic edocti in Academiis novelli Medici in illis locis praxin exercere incipiant, ubi febres intermittentes graviores, pertinaces & malignæ frequentius occurrere & graſſari ſolent, quæ vix optimis accommodis, imo maxime activis, nunquam vero levioribus debellari poſſunt remediis, nec, præmiſſa licet tutiſſima præparatione, certam & conſtantem ſanitatis reſtitutionem videant: experientia & neceſſitas illos adigit, ut credant, viam ipſis monſtratam minime eſſe optimam & ſecuram, ſed inſufficientem, imo periculoſam; ſiquidem, dum ad corporis præparationem multum temporis impendunt & perdunt, morbus interim evidenter increſcit ægrosque in periculum & mortem præcipitat. Hic enim non lente agentia & curam protrahentia, ſed ſubito ſanantia ſumme neceſſaria ſunt remedia; nec ex-

UNIVERSITY OF ... LIBR... SCHOOL

expectatio, aut dilatio, aut longa præparatio invenit locum, quum in mora ſit periculum.

Ejusmodi indolis ſunt febres intermittentes apoplecticæ & ſoporoſæ, quæ citius mortem afferunt, quam initium curationis hoc modo inſtitutæ factum eſt; de quibus febribus alio tempore & loco jam jam egi. Sed non hæc ſpecies febrium intermittentium ſolæ ſubitam minusque retardatam curam exigunt, ut mors avertatur, ſed etiam alia admodum damnoſa & immedicabilia mala, quæ quandoque hunc morbum ſequuntur & cerebrum affligunt, utique eandem poſtulant. Huc pertinet affectus, memoriæ damnum afferens, ita ut ægri ad negotia, quibus funguntur, inepti reddantur. Duo Exempla hoc modo febricitantium diverſis in locis & officiis conſtitutorum mihi innotuerunt. Primus eorum, fere quinquagenarius, febre ſoporoſa laborabat, a qua naturæ potiſſimum robore liberabatur; ſed relinquebat hæc aliud malum, nempe periodicam oblivionem. Nihil extra hunc affectum inſoliti in hoc viro obſervabatur, ſed inopinato inter confabulationes non ſolum neſciebat, quid locutus ſit, ſed & alia ad rem eandem minus pertinentia & peregrina, imo incondita proferebat, donec poſt temporis alicujus lapſum mens ſibi iterum conſtabat. Atque ſic etiam ſcribens, & alia negotia tractans, eodem adfectu corripiebatur, qui ſæpius recurrebat & adhuc dum durat, licet a diverſis Medicis, multis adhibitis remediis, ſed fruſtraneo cum effectu attentatus ſit, ut idcirco officio ſuo non amplius præeſſe potuerit. Alter circiter triginta ſex annorum eodem modo in oblivionem periodicam incurrebat, qui, naturæ robore nixus, convaleſcentiam adhuc exſpectat, ſi ſpes non fallit. Præter affectus ſoporoſos eorumque triſtes comites, dantur etiam alii morbi, qui febribus intermittentibus ſuperveniunt, neque etiam curam protractam admittunt, ſed citatum auxilium requirunt. Accidit ju-

juveni, ex illuſtri familia orto, tertiana intermittens febris, qui durante quovis paroxyſmo dolores maximos in veſica urinaria patiebatur; quæ ſymptomata, ſublata per medicamenta febri, iterum ceſſabant. Errores quidam in diæta commiſſi poſtea eandem febrim & cum ipſa dolores eosdem veſicæ urinariæ lancinantes, admodum vehementes, revocabant. Statim quidem ad febris curationem ſufficientia ordinabantur remedia, ſed præſcripto ordine dum eadem aſſumere negligebat æger, febrilis paroxyſmus ſtato tempore & cum eo dolores continuabant tandemque epilepſiam iterum excitabant, quæ, ceſſante interim febri, per duos integros dies & noctes per vices affligebat, & tandem maximum gradum attingebat: quo ſuperato inſtar mortui per notabile temporis ſpatium æger jacebat, ſine ſenſu & motu & reſpiratione ſenſibili, pulſu ſaltem aliquo ſuperſtite, donec hæ actiones ſenſim redirent, & adhibitis remediis convenientibus optimis ſanitas reſtitueretur. Quisnam igitur eſt, qui non optaret, ut in ejusmodi caſibus febris, quæ dolores & ex his epilepſiam fovebat, quantocyus tolleretur & ſic omne periculum averteretur? Aliam adhuc ſpeciem minus ſecuram febrium intermittentium obſervavi in quodam nobili viro, qui, quoties paroxyſmum febris quotidianæ intermittentis patiebatur, toties durante iſto lipothymia gravi corripiebatur, quæ non prius ceſſabat, quam ſudor erumpere incipiebat. Accelerabam curam febris & ſymptoma hoc terrificum cum illa ſimul ceſſabat, quod diutius toleratum omnino formidandum erat. Ejusmodi generis ſymptomata, febribus intermittentibus ſupervenientia, maximum negotium parient illis, qui ſpecificorum & præcipue corticis Peruviani uſum abhorrent. Omnem quidem movebunt lapidem, ut ægro in tempore afferant auxilium, ſed vereor, ne iis neglectis omne, quod ajunt, irritum ſit. Curandum omnino ipſis eſt, ne conſcientiam læ-

dant, ſi, licet meliora, tutiora & certiora remedia videant, quibus ſuccurrere ægro cito & tuto illiusque mortem avertere poſſunt; attamen loco eorum alia eligant, quæ tarde operantur & ad morbum ſubito abigendum non ſufficiunt, ſicque procraſtinata curatione ægrum periculo & morti tradunt. Multi ingenui viri errorem & præjudicium, quod de cortice Peruviano aluerunt, agnoverunt; plurimi vero ipſi pertinaciter inhærent, neque ſe ab errore reduci ſinunt: adeo, ut ipſorum Medicorum febrientium proſtent exempla, qui morti ſe tradere maluerunt quam hoc remedio uti. Quod clariſſimo eſſe poteſt documento, ipſos hoc remedium pro ſummo adſtringente, imo deleterio habuiſſe, ob conceptum falſum fortiter ipſis impreſſum, qui eos detinuit, ne uſum ejus etiam in aliis experiri auſi, aut eo deduci ſe paſſi fuerint, ut qualitates ipſius, ab aliis doctiſſimis, expertis & conſcientioſis Medicis luculentiſſime demonſtratas, indagarint. Atque hoc evidenter ſatis docet, quam altas radices agere poſſint opiniones erroneæ, in juventute jam impreſſæ, quas, uti in religione fit, ad mortem usque homines plerumque defendere ipſisque inhærere ſolent.

(Curia Variſcorum Norimbergam miſſa

d. 19. Decembr. 1750.)

OBSER-

OBSERVATIO XVI.

DN. D. LAURENTII HEISTERI

De

Ventriculo duplici in muliere, quæ ex hernia incarcerata inguinali ſuppurata, poſt perpeſſos ſæviſſimos dolores & vomitus, mortua erat, reperto.

Mulier plebeja, quæ diu hernia inguinali ſine inſigni incommodo laboraverat, tandem ex frigore, poſt iram, valde dolere incepit cum nauſea, ſuccedente vomitu continuo vehementiſſimo, demumque feculento, cui ob egeſtatem nil, niſi cataplasma emolliens, ex mica panis cum lacte cocta, oppoſuit: ſub quo tandem hæc hernia incarcerata ſuppurata & rupta brevique poſt ægra mortua eſt. Rogavi ab agnatis, ut cadaveris inciſionem mihi concederent, qua conceſſa, nihil notatu dignum in eo inveni, præter fruſtum inteſtini ilei, ſuppurando eadem fere ratione corruptum, ſicut id olim an. 1738. delineari curavi in Diſſertatione de *Hernia incarcerata ſuppurata non ſemper lethali.* Ad hæc vero deprehendi quoque ventriculum ejus vere duplicem, quem mox delineatum *Fig. 3. Tab. I.* exhibet. Scilicet in medio ita in anguſtias redactus erat, ut dextra *A.* ac ſiniſtra ventriculi pars *B.* per inſignem quaſi iſthmum, qui tanquam ſphincter ſive pylorus quidam *C.* hic conſtrictus erat, in duo velut ventriculos, licet non magnos, diſtinctæ fuerint. Lit. *D.* indicat os ventriculi ſiniſtrum ſive cardiam, *E.* vero dextrum ſive pylorum, quorum fibræ muſculoſæ ſatis perſpicue videri poterant.

Similes fere caſus etiam in *Actis Anglicanis N.422.p.260.* & in MARTYNI *Epitome horum Actorum in Part. anatom. p.508.* deſcribuntur.

OBSERVATIO XVII.

DN. D. LAURENTII HEISTERI

De

Lithotomiæ Celſianæ præſtantia & uſu hodierno.

Notum eſt, plures modos calculum e veſica extrahendi Medicos & Chirurgos excogitaſſe, ſed hanc Lithotomiæ ſpeciem, quam CELSUS, præſtantiſſimus ille Medicus Romanus, olim deſcripſit, eſſe *vetuſtiſſimam*, eaque quamplurimos, ab HIPPOCRATIS & CELSI temporibus, a calculo eſſe liberatos. Neque minus tamen conſtat, raro eandem per plures, inprimis recentiores annos, eſſe exercitatam, verum potius a plerisque magnis Lithotomis neglectam, aut prorſus rejectam, qui ejus præſtantiam & utilitatem non rite conſiderarunt aut cognoverunt. E contrario plerique maximi Chirurgi ab aliquo tempore, tam in Anglia, quam in Gallia, methodum, quam circa initium hujus ſeculi *Jacobæam* & *Ravianam*, poſtea *Cheſeldenianam* dicebant, jam vero *lateralem* appellare ſolent, certatim magna induſtria excoluerunt, atque in hac perſpicienda quam maxime allaboraverunt. Edidi Ann. 1745. Diſſertationem de *Lithotomiæ Celſianæ, ſcilicet omnium ſimpliciſſimæ, præſtantia*; in qua, licet recentiores methodi non rejiciantur, *præſtantia tamen vetuſtiſſimi periculoſam hanc curationem perficiendi modi, non ſolum ratione & experientia oſtenditur,* & contra oſores ejus defenditur, ſed etiam ceteris plerumque præfertur. Quoniam vero Diſſertationes Acade-

miæ

miæ noſtræ ad exteros raro perveniunt, epitomen ejus, ut mea de hac ſententia quaſi inſtaurata exteris etiam innoteſcat, hic exhibere conſultum duxi.

Circa initium ejus a me monetur, CELSUM nobilis hujus curationis chirurgicæ non eſſe autorem, quamvis TOLETUS aliique hoc in ſcriptis ſuis perhibuerunt, & ipſa operatio ab ipſo nomen obtinuerit; ſed CELSIANAM propterea dictam eſſe, quia CELSUS eam, quomodo ſit inſtituenda, primus, quantum conſtat, deſcripſit. Nam HIPPOCRATES jam diu ante CELSUM ejus mentionem fecit. Primus autem ejus inventor verus prorſus ignoratur. Interea ſecundum modum a CELSO deſcriptum, qui CHRISTI Servatoris & TIBERII Imperatoris vixit temporibus, usque ad ſeculum decimum ſextum, calculi e veſica unico inſtrumento, vel ad ſummum duobus, educti ſunt. Seculo vero decimo ſexto Medicus Italus, *Jo. de* ROMANIS, aliam ſecandi rationem excogitavit atque exercuit, quam vero ipſe quoque non deſcripſit, ſed ipſius diſcipulus, cui nomen MARIANUS erat, eam primus ſcripto expoſuit, unde *methodus Mariana* dicta eſt. Quoniam autem hæc magnum inſtrumentorum apparatum requirit, nomen inde *Apparatus magni*, Celſiana vero *Apparatus parvi*, ut ſatis notum eſt, accepit. Poſthæc varios deinde adhuc alios modos, a variis excogitatos, Cap. I. illius Diſſertationis recenſui, quos vero hic brevitatis cauſa prætermittam.

Deſcribitur porro, ut fundamentum hujus Diſſertationis, *Celſiana curandi via* Cap. I. §. 7-ad 16. ipſis elegantiſſimis CELSI, Medicorum Ciceronis, verbis, *quæ in eo conſiſtit*, ut æger, qui calculum ſibi exſcindi deſiderat, præmiſſa præparatione ad hanc curationem, apto ſitu, verſus lucem, in menſa idonea diſponatur, atque in ea a miniſtris probe firmetur. Medicus deinde calculum exſecturus manus ſiniſtræ duos digitos anteriores, indicem ſcilicet & medium,

dium, in ægris paulo majoribus oleo inunctos, in puerulis vero tantum indicem in anum ægri profunde, quantum fieri poteſt, immittit, eoque calculum, quem his digitis, inteſtino recto ibidem incumbentem, percipere utplurimum poteſt, in formam unci ſurſum reflexis, prehendit, eumque leniter deorſum verſus perinæum, inter anum & ſcrotum, (quod ab adſtante ſurſum reclinatur,) & quidem verſus *latus perinæi ſiniſtrum urget*, ita, ut ibi cutem in tumorem, qui Medici oculis & digitis manus dextræ percipi poteſt, elevet: tunc Chirurgus manu dextra, ſcalpello idoneo, ſuper hoc tumore & ſubjacente calculo, in latere perinæi ſiniſtro, verſus tuber iſchii ſiniſtri, primo cutem plaga circiter trium in minoribus ægris, vel quatuor digitorum in majoribus, oblique, deorſum & extrorſum, & poſtea partes omnes interjectas, usque ad calculum ſubtus latentem, curioſe, ampla ſatis plaga, incidit, ita, ut calculus in veſica hærens viſu & tactu percipi queat, (ſicut hæ res omnes *Tab. II. Fig. 1. & 2.* ob oculos ponuntur,) cavendo ne inteſtinum rectum temere diſcindatur. Quo facto per hanc plagam calculus, ſi parvus fuerit, *ſolis ſæpe digitis* in ano adhuc relictis, expellitur; vel, ſi paulo major, certi *unci* a parte ſuperiore injecti, ut *Fig. 2.* indicatur, vel *forcipis idoneæ* ope prehenditur atque prudenter extrahitur, vulnusque deinde rurſus apto modo glutinatur. Quodſi vero forte calculus tantus fuerit, ut per vulnus hoc commode educi nequeat, ea parte, qua ſtrictior ima plaga eſt, etiamnum ſub cute altera transverſa plaga facienda eſt, quo veſicæ pars lateralis & inferior transverſim paulo magis, ſine recti ineſtini læſione, aperiatur, atque ſic calculus tanto commodius ejici poſſit.

Poſt hæc §. 17. *conſiderantur partes, quæ in Celſiana curandi ratione diſſecantur*, cutis nimirum, pinguedo & denique pars veſicæ inferior & lateralis ſiniſtra, quam calculus

lus parte ſua inferiore attingit; utpote quas ſcalpello Chirurgus incidit, progrediendo inter muſculum penis erectorem ſiniſtrum & urinæ acceleratorem, (quæ partes ex Anatome probe debent eſſe perſpectæ,) atque ſic ipſam aperit veſicam. Ad quæ monui, quod quidem *veſicæ vulnera* ab HIPPOCRATIS tempore ad *lethifera* promiſcue a plerisque relata fuerint; quod vero hæc operatio chirurgica, quum adeo multi a calculo inter bis mille annos, & quod excedit, hoc modo liberati ſint, abunde evincat, omnia *veſicæ vulnera* & inprimis ea, quæ circa cervicem ſunt, per ſe *ſæpe non eſſe mortifera,* ſed illa potiſſimum, *quæ fundum ejus lædunt.*

Deinde *de ſignis* §. 24. egi, quibus calculus veſicæ, antequam ſectio ejus inſtituitur, certe cognoſcitur, ne a dubiis ſignis, quæ in aliis veſicæ morbis cum calculo ſæpe prorſus ſunt ſimilia, Medicus decipiatur, & ſectionem dolentem ac periculoſam (imo longe tunc periculoſiorem, quam ſi calculus adeſt,) inſtituat, &, quum poſtea calculus non reperiatur, tam ægrum ſectionis doloribus & mortis periculo, quam ſe ipſum adſtantium ludibrio exponat. Denique deſcripſi, *quomodo illo tempore in juvene, novemdecim annos nato, & veſicæ calculo laborante,* digitis & cathetere illum exploraverim, ægrumque poſtea Martio menſe ſuperioris anni a magno, valde inæquali & gibboſo calculo, quatuor unciarum pondus æquante, qui *Fig. 3. 4. & 5. Tab. II.* tribus faciebus exhibetur, hac methodo feliciter liberaverim.

Cap. II. illius Diſſertationis *difficultates & objectiones* præcipuæ, quæ contra vetuſtiſſimam & præſtantiſſimam hanc methodum a multis motæ ſunt, proponuntur, gravibusque rationibus refutantur. Atque quum præcipue, ex ipſius CELSI erronea opinione, §. 7. objectum fuerit, hanc methodum *neque omni tempore, ne-*

que in quavis ætate inſtitui poſſe, ſed in pueris tantum, ab anno nono usque ad decimum quintum, neque in junioribus, neque in ſenioribus; ex ratione & multiplici experientia, itemque ex AEGINETÆ, ALBUCASIS, BRUNI, GUIDONIS, aliorumque vetuſtiorum, quin & variorum recentiorum Scriptorum teſtimoniis probatum dedi, hanc ipſam methodum tam in junioribus, quam ætate majoribus, paucis exceptis, bono cum ſucceſſu inſtitutam eſſe & adhuc inſtitui poſſe, ſi modo prudentibus Medicis vel Chirurgis res rite perficiatur. Quinimo *quodvis anni tempus* idoneum demonſtravi, præſertim in Germania, quia hic cubicula fornacibus noſtris ita temperari poſſunt, ut veris vel autumni temperiem, quam hæc curatio inprimis requirit, habeant.

In §. 33. & ſeqq. multæ objectiones aliæ, tanquam prorſus abſonæ aut ineptæ, rationibus & obſervationibus refelluntur, atque ſimul perſpicue demonſtratur, quod hoc ſeculo in Hollandia, Anglia & Gallia adeo decantatæ methodi, Jacobæa, Raviana, & Cheſeldeniana, vel uno verbo, *laterales*, præcipuam ſuam bonitatem & præ magno apparatu præſtantiam, *unicæ Celſianæ debeant*, atque tacite ab hac maturaverint. Id quod RAVIUS, celebris & magnus ille Germanorum Chirurgus & Lithotomus, meusque hac in re Præceptor, ſolus fere ſuo tempore confeſſus eſt; dum, quando a diſcipulis ſuis rogabatur, qua in re methodus ipſius adeo felix ſecandi calculum potiſſimum conſiſteret, paucis reſpondit: *legite* CELSUM. Quo ipſo, mea ſaltem ſententia, nihil aliud innuere voluit, *quam quod* CELSI *modus & locus incidendæ veſicæ fundamentum ſit methodi ipſius feliciſſimæ*, quæ adeo ex CELSO a prudentibus cognoſci atque addiſci poſſet.

Sed in hac Diſſertatione ſimul oſtendi, CELSI *modum in eo præſtare novo laterali & ſimul Mariano*, quod hi magnam

gnam ferramentorum copiam, adeoque & longe majorem attentionem ac diligentiam in his omnibus rite adhibendis deſiderent; *quum in Celſiano totum negotium ſimpliciſſimo & unico ſæpe tantum ferramento, ſcalpello* ſcilicet, vel in caſibus paulo difficilioribus, adjuncto quodam *unco*, vel, prout res exegerit, *forcipe*; adeoque *longe ſimpliciori, faciliori & ſecuriori ratione perfici* calculusque e veſica feliciter protrahi queat.

Cap. III. *præſtantia* & *commoda* contemtæ adeo methodi Celſianæ præ laudatiſſimis adhuc aliis methodis *oſtenduntur*, quorum nonnulla tantum ex quamplurimis aliis indicatis ſpeciminis loco hic adducemus. Primo quidem, quod *antiquitate*, dum ultra bis mille annos in uſu fuit & adhuc eſt, omnes reliquas ſuperat, p. 38. & ſine dubio diuturno hoc tempore longe plures ea, quam aliis recentioribus modis, a calculis liberati ſunt. Secundo, quod *ſimpliciſſima, facillima* & *ſecuriſſima* eſt, p. 39. atque tunc etiam adhiberi optime poteſt, ubi multa illa & pretioſa inſtrumenta ceterarum methodorum haud præſto ſunt, vel obtineri nequeunt. Tertio, quod *ſæpe abſolute præ ceteris neceſſaria eſt, ubi catheter in veſicam*, ut quandoque fit, *immitti nequit*, aut *ægri catheterem*, vel *ob metum*, vel ob ſummos inde perceptos dolores, vel alias ob cauſſas *admittere nolunt*, ſicuti ſæpe contingit. Quia vero neque lateralis, neque magnus apparatus, ſine cathetere in veſicam immiſſo perfici poteſt, hinc *ipſi etiam maximi harum methodorum defenſores his in caſibus Celſianam commendant, utilemque imo ſumme neceſſariam agnoſcunt.* Si itaque in his neceſſitatis caſibus ſæpe optime ſuccedit, quidni & in multis aliis facilioribus, ubi ſtudio ob graves rationes adhibetur, optimus ſperetur eventus? Quarto, quum *catheteribus, ductoribus* aut *forcipibus*, quibus in ceteris methodis quaſi in tenebris agere cogimur, ſæpe *veſica perforata*, aut a-

lias graviter & ad mortem usque ægri læſa ſit, ita, ut multi ob has veſicæ læſiones obierint, *Celſianam iis propterea præſtare* colligimus, quia his inſtrumentis in ea haud utimur, adeoque etiam iis nihil lædi poteſt. Quinto ipſa inciſio ſive *ſectio hic longe eſt facilior*, quam in iis methodis, ubi ſemper ſuper cathetere inciſio eſt facienda; quia calculus longe ampliorem habet ſuperficiem & baſin, cui ſcalpellum innititur, quam anguſtus catheter, utpote a qua baſi tam facile non aberrare poſſumus, quam a cathetere multo anguſtiore. Sexto Celſianæ methodi præſtantia exinde manifeſta eſt, quod, ſectione facta, calculus *in Mariana & laterali difficulter, imo ſæpe difficillime,* aut *prorſus non forcipe reperiri*, adeoque tunc nec extrahi poteſt, quia obſcure in veſica latet; contra ea in Celſiana, ſimulac ſectio requiſita ſuper lapide ipſo facta eſt, *calculus oculis patet* & viſui expoſitus eſt (vid. *Tab. II. Fig. 2. A.*) *digitisque tangi*, atque ſic facilius longe reperiri; imo etiam ipſa veſica a calculis minoribus aut fruſtulis, ſi quæ adſunt, commodius expurgari poteſt. Septimo hæc methodus *omnia habet commoda*, quæ intricatiſſimæ methodi *Mariana* & *laterales* quæcunque habent, ſi modo eandem prudenter inſtituamus, atque ſubinde *forcipe quoque utamur*, ad calculos quosdam, & præſertim majores, facilius educendos. Octavo *eædem præcipue partes in hac curandi ratione*, quæ in laterali, diſſecantur, adeoque ratione partium læſarum in ea non majus eſt periculum, quam in ceteris, *eademque etiam ſed adhuc manifeſtior eſt via*, per quam ſcalpello in veſicam ingredimur & per quam calculi e veſica educuntur. Vt taceam alia adhuc, quæ in ipſa Diſſertatione uberius exponuntur, commoda. Denique *multa corollaria*, conſideratione haud indigna, a me annexa ſunt, quæ *præſtantiam & inſignem ejus uſum uberius illuſtrant* atque confirmant, variaque *dubia* adhuc *excutiunt*, & multos aliorum, qui de Lithoto-

mia

mia ſcripſerunt, *errores* indicant *refutantque.* Verbi cauſa, multis exemplis 1. falſum eſſe oſtenditur, quod, *inventa methodo Mariana, Celſiana* ſecundum nonnullorum mentem *prorſus rejecta* ſit. 2. Probatur, methodum Marianam & omnes laterales, (quas multi in omnibus ægris adhiberi poſſe tradunt,) *vere ſæpenumero adhiberi non poſſe; Celſianam contra in plerisque, ſaltem in pluribus* calculo laborantibus, exerceri poſſe, atque hinc ſæpe illis præſtare. 3. *In Celſiana ſolam veſicam incidi*, in Mariana vero & laterali, ac præſertim in Cheſeldeniana, etiam urethram & proſtatam vulnerari, imo ſæpe valde lædi ac lacerari demonſtratur. 4. Eorum refellitur error, qui male *Celſianam ſolum in eo caſu adhiberi poſſe exiſtimant, ubi calculus urethræ,* ut vulgo dicitur, *incuneatus eſt;* quum plerisque aliis in caſibus, ubi in veſica hæret, inſtitui recte poſſit. 5. Oſtenditur, male a multis ſuaderi, ut *calculus, in urethra jam hærens, in veſicam repellatur,* quia hic tali ratione facillime educi poteſt. 6. Demonſtratum datur, quod *catheter* in calculi ſectione *non abſolute neceſſarius ſit,* ut quidam docent. 7. *Laterales methodi vere vix, niſi inſtrumentis, a Celſiana differre,* multique, qui hoc credere nolunt, falſam de his methodis ſibi ideam formare dicuntur. 8. Gravis illi erroris accuſantur, *qui Celſianam methodum ne conſideratione* quidem vel *comparatione* cum ceteris *dignam* proclamant, quum tamen 9. *Celſiana mater methodi lateralis,* hæcque filia illius ſit habenda. 10. Injuſte *Celſiana periculoſior* a quibusdam Mariana & laterali æſtimatur. 11. Eos, annotatum eſt, *qui in infantibus & pueris magno* apparatu utuntur, haud ſine ratione *ignorantiæ ſuſpectos* a MARINO, nobili Chirurgo ac Lithotomo Italo, proclamari. 12. In hoc etiam Celſiana reliquis eſt præſtantior, quod *ſæpe duo calculi ſimul educi poſſunt,* quod in ceteris vix unquam ſuccedit. 13. *Celſianam methodum in omni ætate & omni tem-*

pore, rebus rite conſideratis, inſtitui poſſe, in dicta Diſſertatione uberius probatum eſt. 14. Dedecori eſſe oſtenditur multis magnis hodiernis Chirurgis, quod *tam ſimplicem & tamen adeo utilem methodum fere prorſus neglexerint* & adhuc negligant. 15. *Omnia fere commoda in Celſianam methodum* ſufficientes ob rationes deferuntur, quæ alias Marianæ & laterali tribuuntur; atque ad hæc, *Celſianæ varia adjudicantur commoda*, quibus illæ carent. (Vid. Cor. 29. 30. 31. 32. 33.) 16. *Aliis utilibus operationibus*, & ſpeciatim lateralibus omnibus *anſam præbuiſſe* dicitur Celſiana: (Cor. 35.) 17. Demonſtratur, *aliis methodis plus utilitatis haud præſtari* poſſe ægris, quam Celſiana. 18. *Forcipis uſus*, in Celſiana methodo præſtantiſſimi, primam mentionem feciſſe perhibetur *Durantes* SCACCHUS, nobilis olim Lithotomus Italus (Coroll. 38.), qui hoc facto egregiam methodo Celſianæ attulit emendationem ad calculos majores facilius extrahendos, quam alias fieri potuit: id quod probat calculus Fig. 3. 4. & 5. Tab. II. hac ratione eductus. 19. *Fiſtulam perinæi* non magis in Celſiana, quam aliis metuendam (Cor. 39.), & 20. *Forcipis uſum in Celſiana* & *ſecuriorem* & *faciliorem*, quam in ceteris eſſe docetur (Cor. 40.) 21. *Quod veſica ſcalpello aperta ſit*, in nullo methodo certius ſcimus, aut cognoſcere poſſumus, quam in hac Celſiana. 22. MARINUS & FIENUS præ ceteris Medicis & Chirurgis optime hucusque ſenſiſſe *de uſu & præſtantia methodi Celſianæ* dicuntur, & 23. denique exponitur, quomodo deſcriptio & actio methodi Celſianæ ab ÆGINETA, ALBUCASI, BRUNO, SCACCHO & FIENO ſenſim emendata ſit, donec ad hanc perfectionem, qua ego eam in meis ægris perfeci, ſenſim pervenit. Quare iſti minime audiendi ſunt, qui hanc methodum a nemine unquam emendatam eſſe ſcribunt.

Ex-

Volum. X. Act. N. C. Tab. II.
Fig. 1.
fig. 2.
A
B
B
A
ad Obſerv. XVII.
pag. 63.
fig. 3.
fig. 4.
fig. 5.
B
D
C
G
A
F
E

Explicatio Tabulæ æneæ huc pertinentis.

Fig. I. oſtendit 1) præcipuum ſitum illarum partium, quæ in ſectione in ſenſus incurrunt; 2) quomodo manus miniſtri genitales partes in maſculis ſive pueris reclinat, ut perinæum totum in conſpectum prodeat; 3) quid Medicus ſive Chirurgus utraque ſua manu agat, & 4) quæ ſit figura & locus vulneris, A.

Fig. 2. docet, quomodo, ſectione ad calculum usque facta, hic digitis manus ſiniſtræ in ano vel expellatur, vel ſi hi non ſufficiant, unco vel forcipe apta extrahatur.

Fig. 3. 4. & 5. indicant calculum illum magnum quatuor unciarum ac difformem, quem ex juvene novemdecim annos nato, Celſiana methodo extraxi, & poſtea rurſus ſanavi.

OBSERVATIO XIX.

DN. D. LAURENTII. HEISTERI

De

Calculis in Veſicula fellea quadraginta & uno in cadavere mulieris repertis.

Circa finem Octobris anni præcedentis 1750. feminæ violenta morte interfectæ diſſecui cadaver, in quo in veſicula fellea calculos biliarios flaveſcentes anguloſos ejusdem fere omnes magnitudinis & figuræ quadraginta & unum deprehendi. Sæpius alias quidem calculos in veſicula fellea inveni, & ſemel unum, qui ſubrotundam & quaſi ovatam habebat figuram, quandoque quinque, ſex vel ſeptem, ſemel novemdecim ſemel etiam viginti & unum, nunquam vero tot, quot in hoc cadavere, in quo quadraginta & unum in conſpectu multorum ſpectatorum ex mulieris hujus veſicula fellea, cum plerorumque admiratione, eduxi, quos omnes etiam adhuc aſſervo.

Nul-

Nullum ceterum aliud vitium morboſum alicujus momenti in eadem deprehendi.

(*Helmſtadio Norimbergam miſſæ d. 17. Januar. 1751.*)

OBSERVATIO XX.

DN. D. JOANN. BERNHARD. de FISCHER

De Rhabarbaro.

Non hæret quidem, eodem modo, quo olim, Medicis aqua, de patria radicis exoticæ, *Rhabarbari*, diſputantibus; notum enim certumque factum eſt, illam ex China adportari, tam terreſtribus, quam maritimis itineribus; præterea Miſſionarius Jeſuita PARENNINI, exactiſſime deſcripſit hanc radicem, adeo ut, teſtantibus *Commentariis Academ. Scient. Paris. Ann. 1726.* ſecundum hanc deſcriptionem depingi poſſit: nihilominus tamen memorabilia quædam, bonæ frugis, de Rhabarbaro addere in animum induxi, inprimis cum Jeſuitæ nominati deſcriptio in paucorum ſit manibus. Primaria communiter eſt diſceptatio, an ita dictum *Rhabarbarum* &, quod nuncupatur, *Rhaponticum*, ſit una eademque, an diverſa radix? Sciendum autem eſt, quod, non obſtantibus diſtinctis hiſce denominationibus, tamen unica ſaltem ſit radix, non niſi mole, teneritudine friabili, & duritie differens, ita quidem, ut, quæ mole ampla, friabilioriſque texturæ eſt, *Rhabarbarum* dicatur, & quæ mole tenuis, dura, & lignoſa eſt, *Rhaponticum* ſalutetur. Non creſcit, nec crevit olim ad *Pontum, Euxinum* dictum, Rhaponticum, nec Rhabarbarum apud *barbaros* quosdam orientales, niſi Chinenſes ita appelles, & illorum proximos vicinos, Mongalos, & regni Thibet incolas: nec reperibile fuit unquam ad fluvium, olim *Rha*, nunc *Volga* dictum,

ctum, uti luſerunt olim materiæ medicæ commentatores; nulla alia ratione, quam per mercatores, hæc radix nomen obtinuit diverſum. Græcis Romanisque quidem omnes populi, moribus ab ipſis diverſi, *barbari* nuncupabantur, cumque hæc radix illis ex orientalibus regionibus advehebatur, hinc *barbara* audiebat; cum per & juxta Pontum deferebatur, inde *pontica* ſalutabatur. Forſan & mercatores, qui per Pontum negotiabantur, non adeo ſolliciti fuerunt de radice tali optimæ notæ a mercatoribus Bucchariicis & Ruſſicis obtinenda, quam quidem illi, qui a Perſis, Chinæ propinquioribus, illam coëmerunt, & in emporiis Natoliæ maritimis vendiderunt. Notandum interim eſt, omne Rhabarbarum, in quovis diverſo ſuo natali ſolo, hoc cum reliquis vegetabilibus commune habere, ut pro diverſa ratione ſoli etiam bonitate differat. Chinenſes Rhabarbarum appellant *Raven*, idemque nomen & Perſæ & Ruſſi retinuerunt: ῥᾶ autem, ſicuti Græcis radicem denotabat, ita hæc per eminentiam ita appellabatur, non aliter, quam Europæorum multi Medici, inprimis Angli, per *corticem*, non alium, quam Peruvianum illum febrifugum intellectum volunt. Diverſimode etiam & Ruſſi nuncupant vernacula ſua Rhabarbarum, & ita dictum Rhaponticum, denominatione a figura externa radicis deſumta; ſic, quia illud, quod vocatur *rha-ponticum*, teres, tenue, oblongum & lignoſum eſt, manubrio mallei vel ſcuticæ ſimile, hinc *Raven tſcherenkova*, i. e. *Rhabarbarum manubriiforme* appellant; craſſum autem, teneriorum fibrarum & compagis, & quod, reſectis excreſcentiis rhaponticis manubriiformibus, necnon exſectis bene caulium, intime germinantium, propaginibus, (ut hoc modo paululum concava evadat radicis pars ſuperior,) ad ſimilitudinem ungulæ equinæ fere accedit, *Raven podkova*, i. e. *Rhabarbarum ungulatum* vocant. Eſt autem Rhabarbarum ordinarie radix tardioris

 vege-

vegetationis, unde etiam illud, quod in horto noſocomii Moſcovienſis jam ante 30. annos ſatum fuit, craſſitie vix pollicem ſuperat, *ponticum* idcirco nominandum & manubriatum. Quod itinere terreſtri ad nos ex China advehitur Rhabarbarum, valet præ illo, quod longo itinere maritimo in Europam venit, id quod jam olim quoque Medicorum complures, e. g. SCHROEDERUS, NEUMANNUS & ACOSTA annotarunt; in navibus enim ab aëre incluſo & a mercium variarum ac inprimis aromatum effluviis calidis, ſoliſque ardore vitium contrahit. Terreſtri via ex China Rhabarbarum advehunt Ruſſi, Buchari & Perſæ, & quidem hi mediantibus camelis, ubi antea illud goſſypio involvunt, ne compacta radix, æſtuante ſole in corruptionem abeat, & una corrupta reliquas inficiat, ſicque Turcis illud vendunt, venale ultimo in emporiis orientalibus maris mediterranei; Ruſſi vero maxime tempore hyberno, a finibus, quos cum Chinenſibus habent communes, ſuper nivem, Moſcuam & Petroburgum illud transferunt, atque ita ab aëre æſtuante prorſus defenſa hæc radix eodem nobis traditur modo, quo nobile illud The viride ex China adportatur. Interim itineri huic hyemali non unice tribuenda venit ſingularis illa Rhabarbari Ruſſici, qua communiter gaudet, prærogativa, ſed accedit inſuper exquiſita illa circumſpectio, quam in ipſis Chinenſis Imperii finibus ſub coëmtione adhibent Ruſſi, cujus tanto exactiorem habeo notitiam, quum illa olim meo potiſſimum directa fuerit conſilio. Mittebatur enim ann. 1737. Pharmacopœus quidam, juſſu Imperatricis ad hoc negotium a me inſtructus, ad fines imperii: ſocium habebat mandatarium alium, quem Commiſſarium vocant, cui demandatum erat, ut omne, quod a Chinenſibus aliiſque mercatoribus vicinis offerretur Rhabarbarum, bonum malumve, coëmeret & Pharmacopœi curæ traderet, qui ſpeciatim in mandatis habebat, ut il-

lud

lud ſtatim omne in ultima Ruſſici Imperii ſtatione, *Kjachta* dicta, ſub tecto adſervaret & a pluviæ ac ſolis acceſſu probe defenderet, ita tamen, ut aër undiquaque pertranſire poſſet, ſegregando dein viliſſimum a meliori, &, habita poſt paucos dies reviſione, prius illud omne igne concremando, ne in manus avaras, lucelli cupidas, incideret, reliquum autem bonum, ſi opus foret, ab humiditate ulterius aëris liberiore afflatu liberaret, tandemque bene exſiccatum & a cortice, ſi quis forte adhuc ſuperſtes foret, lignoſo, ſqualido & excreſcentiis omnibus, ipſisque rhaponticis, repurgatum Moſcuam & Petroburgum mitteret. Simulac Petroburgi advenerat Rhabarbarum, rurſus manibus Pharmacopœi tradebatur, & quod forſan minus curioſe, ad præcepta, mundatum erat, denuo mundabatur, tam ratione corticalis fibroſæ ſubſtantiæ, quam ratione excreſcentiarum, hocque modo Rhabarbarum nitidiſſimum in alias mittitur regiones, adeo, ut nitor facile NEUMANNO ſuſpicionem movere potuerit, illud forſitan pigmento quodam obductum fuiſſe, quæ tamen fraus facillimo detegenda eſſet negotio. Characteres bonitatis Rhabarbari in eo potiſſimum conſiſtunt, ut ſit friabile, cum duritie tamen aliqua; ut ſucculenta antea ejus ſubſtantia gyris innumerabilibus gaudeat, ad inſtar nucis Moſchatæ; ut ſit craſſior, denſa, ſique ungulæ equinæ formam non exacte referat, tamen ad molem ejus proxime accedat, vel partem repræſentet ejusmodi molis, bonæ ſupra dictæ notæ; occurrit enim Rhabarbarum, quod ungulam talem exacte refert, ſed durum, quadantenus fibroſum & minus friabile eſt, id quod a ſoli, ex quo erutum fuit, differente natura dependet; & tandem ut ſit coloris ex rubicundo flavi penitusque ſiccum. Vermibus non facile exeditur, ſi in ſicco ſemper ſervetur: exſiccatur autem cum tempore valde, & de pondere multum amittit, fitque tunc magis rubicundum,

teſtimonio, humidum ejus tenuiſſimum ablatum eſſe; non tamen adeo ſucculenta eſt radix, ut cum NEUMANNO neceſſarium putes, ita eandem reſcindere, ne multum ſucci pereat. Benignitas, quam præſtat Rhabarbarum, in alvo ſubducenda, & ſimul in tono inteſtinorum firmando, in cauſa eſt, quod, turbato aliquando commercio, magno admodum venerit pretio: recordor enim, cum anno 1727. ob tumultus inteſtinos Perſicos, nullum ad portus maris mediterranei deferretur, nec tunc temporis ex Ruſſia ſufficiens quantitas ſuppeditari poſſet, in Galliæ cathedris diſputatum fuiſſe, quænam radix laxans Rhabarbaro ſubſtituenda eſſet? hancque in Gallia & Italia vigentem ſummam caritatem, Ruſſiæ quendam mercatorem, natione Italum, eo induxiſſe, ut curſu publico per veredarium Moſcua Venetias magnam ejus quantitatem miſerit; an cum lucro, expenſis reſpondente, ignoro, certe haud credo.

OBSERVATIO XXI.

DN. D. JOANN. BERNHARD. de FISCHER

De Thea.

Cum præcedente in obſervatione foliorum Theæ mentionem fecerim, quæ mihi de his nota ſunt, aliisque forſan incognita, nunc quoque communicabo. Populus Chinenſis, præter potum, ex frugibus confermentatum, ditioribus inprimis conceſſum, aquam calidam, & foliis boni guſtus inprægnatam, lubentiſſime bibit, opulentioribus autem foliis fruticis ſingularis conditur, quæ folia per excellentiam *folia* appellantur, vocabulo Chinenſi *tſchai*, eodem modo, quo radix illa laxans, *Rhabarbarum*, ſimpliciter *Rha*, i. e. *radix*, & cortex febrifugus Peruvianus a multis Medicis ſolo *corticis* nomine ſalutatur. Mira induſtria,

uti

uti perquam notum eſt, contorquentur & ſiccantur folia hujus fruticis, quo viror, ſapor & odor ipſis maneant immunes, & in uſum opulentiorum cedant: reliquis populis, pauperibus, vel ejusdem fruticis folia minus tenera in uſum trahere, vel aliorum fruticum & herbarum *tſchai* ſive folia, aquæ calidæ miſcere, licitum & in uſu eſt. Quæ de genere hujus fruticis inter Botanicos diſputantur, nolo recoquere, ſed unice quædam de varia bonitate, aliaque conditione horum foliorum, forſan non omnibus nota, proponam. Multiplex ad nos, etiam nunc, ſicuti jam olim, navibus Hollandicis & Anglicis, variis ſub nominibus affertur horum foliorum quantitas, interque illa hodie prævalent illa nigricantia, quæ a nobis *The Bui* vel *Buhe* vocantur, & exolevit fere uſus Theæ viridis fragrantioris in Europa; hanc forſan ob rationem, quod, cum illud viride, itinere maritimo, bonam indolem multum perdat, e contrario nigricans *Buhe* magis fixioris ſit ſubſtantiæ, ut in itinere maritimo ab aëre illo chaotico occluſoque navium, ab ardore ſolis exæſtuante, minus corrumpatur, vel quod minoris in China venit. Aliter autem ſe res habet cum Thea viridi, imo & illa nigricante, quam mercatores Ruſſici ex China adportant. Illius duplex advehi ſolet ſpecies, quarum optima *tſchulan tſchai* dicitur, altera *monig-chvval tſchai*, utraque Chinenſibus nuncupationibus ſic adpellata; nigra autem, quam adportant, Ruſſis itidem *nigra* audit, in vernacula *tſchonn*, Chinenſibus vero *ui tſchai* dicitur. Fragrantiſſima & ſapidiſſima eſt illa, quæ *tſchulan* appellatur, Ruſſis *ſelonoi*, i. e. viridis dicta, cujus tantum decem folia ſufficiunt tingendis fervidæ aquæ fluviatilis duabus libris: audit hæc Thea, inprimis Germanis, *Thea Chinenſis*, quaſi per excellentiam, licet omnis Thea ex China in Europam transvehatur, excepta illa portione, quæ nobis ex Inſula Japan venit. Miſi aliquando hujus optimæ *tſchulan* (nam

differt aliquando ipſa excellentia) aliquid amico extraneo, qui mihi reſcripſit, ſe diu jam quotannis ex Hollandia ſibi mitti curare optimam Theam pretio licet caro, nec unquam adeo bonam ſe accepiſſe; interrogans, in qua Chinæ regione illa colligeretur? Reſpondi, quod, cum, quantum quantum ſit imperium Chinenſe, illud per foſſas & aquæductus rivosque inter ſe ſit conjunctum, & Hollandos Anglosque, & reliquas nationes ſine dubio unam eamdemque Theam exportare; differentiam autem bonitatis vel qualitatis in itineris ratione eſſe poſitam, multumque differre vegetabile quodvis, tempore hyberno, modicis trahis vectum, (nam in primis confiniis Ruſſo-Sinicis canum ope ſuper nivem vehuntur merces, quia equi ibi non aluntur, nec, ſi adeſſent, ſuper nivis altæ ſuperficiem adeo facile currere poſſunt, ac canes,) ab illo in navibus, ab æſtu mercium reliquarum, inprimis aromatum, & ardore Solis diutino, excocto. Nec pretium hujus bonæ Theæ eſt in Ruſſia carum, quando Societas illa mercatoria, *Caravana* dicta, ex China redit: ſæpius enim duobus Rublonibus, (circiter duobus Thaleris) libra una conſtat; interdum autem majore.

Illud *Monig-ch-v-valtſchai* non minus fragrans quidem eſt, ſed non ejusdem nitidi viroris, nec fragrantiam tantam a ſe ipſo, ſed a permiſto flore Jasmini orientalis, tenet, hinc initio quidem boni eſt uſus, cum tempore vero ſaporem acquirit nauſeoſum. Nigra Thea, *Buhe* nobis dicta, in minore quantitate per Ruſſos evehitur: Ruſſi enim viridem illam optimam, præ nigra, licet optima, bibere malunt. Ceteroqui vero & hæc nigra reliquam, navibus in Europam advectam, multum fragrantia & teneritudine exſuperat, confirmato indicio, itineris rationem multum valere. Hæc Theæ genera, Europæis uſitata, unice in Europa valent: in China vero, ob foliorum pro potu uſum maxime extenſum, magna illorum copia in panes variæ magnitu-

gnitu-

gnitudinis comprimitur, inter quos alii tenent longitudinem pedis, latitudinem dimidii pedis, & craſſitiem pollicis, alii autem variant magis minusve, quoad hanc menſuram. Compreſſi ſunt autem alioqui adeo firmiter, ut non niſi ſerra illos per medium findere poſſis: conſervant virorem & fragrantiam in permultos annos, guſtui autem nauſeoſa fiunt hæc magmata pauco interjecto tempore. Interim & hæc ſunt in uſum illorum, quibus ſuppellex non eſt tota curta: pauperiobus vero etiam tales parantur panes, ſed non adeo compreſſi, ex viliſſimis foliis, mixtis pedunculis ligneis, firmam compagem non admittentibus. Interim omne eſt charta Chinenſi, cum inſcriptione, involutum, uti videre licet in exemplaribus has litteras comitantibus, pro Muſeo curioſo Academiæ noſtræ Imperialis deſtinatis.

OBSERVATIO XXII.

DN. D. JOANN. BERNHARD. de FISCHER

De albis Leporibus.

Cum incideret in manus, JETZII de albis Livoniæ leporibus germanice Lubecæ 1749. editum ſcriptum, illudque ego perlegerem, inveni quædam ab Auctore non ſufficienter perſpecta, quæ locupletare quodammodo poſſint Lagographiam; quare eadem hiſce communicare cum publico non inutile fore duxi. Monendum itaque primo eſt, hanc leporum ſpeciem, qui, ineunte hyeme pilos æſtivos ex fuſco rubentes in albos mutant, non in Livonia tantum, ſed & in Ingria, Lithuania, Curonia & Ruſſia boreali, & quidem in hac paulo majores majorique pilorum denſitate gaudentes, inveniri; imo, ut vero ſimillimum eſt, in omnibus regionibus borealibus, utpote in quibus plura animalia ſemper albeſcentia, e. g. urſi, lupi, imo accipitres,

e. g.

e. g. Islandici, reperiuntur, ſiquidem etiam in nivoſis Helvetiæ alpibus lepores albos dari tempore hyemali, *Ephemerid. Nat. Curioſ. Decur. II. Ann. IX. Obſervat. 27.* (c) docent. Sciendum autem ſecundo eſt, hanc ſpeciem leporum, qui pilos hoc modo mutant, paulo minorem eſſe eorum ſpecie, qui pilos ſuos non mutant, & pelle æſtiva etiam tempore hyemali per Livoniæ nives vagantur, ac inſimul Livoniæ æque indigenæ ſunt, ac illi mutabiles; licet in minore copia, ſi cum pilos mutantibus conferantur, adſint, vel quod in nive facilius conſpiciantur, & a lupis innumerabilibus capiantur facilius, vel quod in hac regione, ob hyemis diuturnitatem, difficilius alantur. Licet enim in Lithuania & Curonia hi fuſci lepores in majori reperiantur copia, quam illi, qui per hyemem albeſcunt, creditu tamen difficile eſt, illos ex patria ſua, e. g. Lithuania, Revaliam usque adeo longinquum iter ſuſcipere, & ſe inſidiis

c) Deprehendo autem, diſſentire Auctorem hujus Obſervationis, celeberrimum nempe *Joh. Jac.* WAGNERUM, in reddenda cauſa, & frigori intenſo albedinem tribuere: verum, ut me paucis expediam, cur albent domi, in camera alti? cur hyeme frigore intenſo deſtituto & miti? Inquirendo ulterius in *Ephemeridibus* noſtris, deprehendi in *Anno X. ejusd. Decuriæ*, & quidem in *Append. p. 125.* non ſolum PAULLINUM in ſua *Lagographia* ejusdem fuiſſe opinionis, ſed & hujus loci Obſervatorem *Roſinum* nempe LENTILIUM, imaginationi prægnantium leporum hunc effectum adſcribere; cum enim candor nivis illorum oculis continuo obverſetur, mirum haud eſſe, quod fœtus inde candidi prodirent. Piget fere contradicere huic ratiocinio. Nam quis unquam vidit fœtus leporinos candidos? anne hyeme coitum celebrant lepores & imprægnantur in Lithuania vel in Livonia? cur non ex fuſco rubeſcentes illi majores lepores huic imaginationi ſunt obnoxii? ſic graviter interdum dormitat Homerus!

ſidiis innumerabilium luporum exponere: quum hyemali tempore in Livonia magis, quam in Lithuania, deficiat nutrimentum. Vero potius eſt ſimile, illos, quos interdum deprehendimus in Livonia fuſcos, etiam in Livonia fuiſſe genitos: eosque mutabiles, qui in Curonia & Lithuania degunt, etiam ibidem fuiſſe procreatos; licet facile credideris, hos ex Livonia factos fuiſſe transfugas in mitius clima Curonicum & Lithuanicum. Salutantur autem, qui deprehenduntur in Curonia & Lithuania tempore hyemis, *lepores albi* titulo Livonorum, & viciſſim, qui in Livonia per hyemem obviam veniunt *fuſci*, titulo Lithuanorum vel Curlandorum. Cauſam mutationis pilorum quod attinet, illa duplex eſſe videtur: prima, quod hæc ſpecies ſecurior eſt ab inſidiis & perſecutione reliquarum ferarum tempore hyemis, dum ſplendentem permeat nivem, in qua, quia ejusdem albedinis eſt, facile conſpici nequit: ſecunda, quod convenientia deficiunt alimenta. Aluntur enim lepores gramine, aliisque teneris plantis, quæ omnia ingruente hyeme partim marceſcunt, partim nive teguntur: bona ſanguinis craſis in deteriorem tunc mutatur, quid tunc mirum, fuſcos ſucculentos pilos cadere & minus ſucculentos, tenues, eoque ipſo albeſcentes locum priorum ſupplere, exceptis aurium apicibus, in quibus plurimi nigricantes perſtant. Non autem unice ex alimento depravato hæc pilorum oritur albedo; nam ſi hujus ſpeciei leporem, per hyemem, domi alas, braſſica, avena, &c. nihilo minus veſte induitur alba, licet non adeo exacte, (quia frigori, pilorum texturam paululum condenſanti, non eſt expoſitus,) teſtimonio, ſanguinem ipſum hujus ſpeciei ita eſſe comparatum, ut ſub pilorum æſtivorum defluvio craſin mutet in aliam, pilis albis generandis aptam; non aliter, quam ſciuri, qui, licet congerant ante hyemem ſub terra alimentum hybernum, vel ſi etiam domi per hyemem optime alantur, nihi-

lominus veſtem rubram deponunt ineunte hyeme, & gryſea nova veſtiuntur. Sciendum ſimul, per hyemem, domi bene paſtum leporem albeſcentem, bono gaudere habitu, carnemque habere ſapidiſſimam, feros autem campeſtres media hyeme non ſolum minoris apparere habitus, ſed & ſæpius habere carnes glandulis induratis repletas & minus ſapidas; id quod in leporibus, pilos non mutantibus, non obſervatur, indicio, ſanguinem hos habere craſeos firmioris, quæ e macro nutrimento non alteretur. Dignum judicavi præcedentia leporum addere hiſtoriæ; cum ſciam, Phyſicos quosdam de vera hac mutatione leporum dubitaſſe. Cum enim a multis retro annis, anno MDCCVII. ni fallor, Jenæ, in *Georgii* HAMBERGERI Diſſert. *de Frigore*, hunc virum celeberrimum de vera mutatione pilorum dubitare legerem, de veritate rei illum certum feci, curavique, ut mihi Riga mitteretur pellis alba leporis, quæ ipſi monſtrata omne dubium ſolvebat. Quod jam de lepore dictum eſt, id etiam de tetraonis ſpecie, quæ *Lagopus*, ob pedem totum plumoſum, vocatur, valet. Ceſſat bonum æſtivum alimentum ingruente hyeme, & ideo albam induunt veſtem, ſub qua, licet, inprimis cum alba nix ſolum inſigniter tegit, fame quodammodo premantur, ab inſidiis vulpium rapaciumque volucrium ſecuriores ſunt, inviſibiles facti ob eandem cum nive albedinem: ſoluta autem per vernum ſolem nive, abundant cum reliquis volucribus, urogallo, &c. alimento gratiſſimo, ſanguinem egregie reficiente & renovante, oxycocco locorum paluſtrium, de cujus virtute travmatica quædam obſervavit JETZIUS. Inducor nunc ejusdem Autoris narrata de margaritis Livonicis dilucidare, maxime, cum in Dn. D. EBERHARDI Tractatu germanico de margaritis legerim, illum magnam de piſcatu margaritarum Livonicarum concepiſſe opinionem. Verum quidem eſt, rivos fluviosve Livonicos quosdam ale-

re

re conchas margaritiferas; aſt mediocrior erit illorum forſan numerus. Famoſus hinc diu fuit rivus quidam *Tirſe* appellatus, & quidem in Lettia: quas reddunt ejus conchæ margaritas, rotundæ quidem ſunt, nec parvæ, quia ſæpe myrtillos corpore adæquant, aſt non nitentes, ſed multum liveſcentes; & hujus naturæ ſunt fere omnes margaritæ in borealibus undis repertæ, ad ultimam Norvvegiam usque, ſine dubio, quod conchæ per ſex vel ſeptem menſes calore & radiis ſolis quotannis priventur. Interim fama de margaritiferis conchis Livoniæ, jam ante ſexaginta circiter annos, Regem Sueciæ movit ſtatuere, ut, quas fundi proprietarius, quem vulgo vocant, invenerit in conchis undarum ſuarum, margaritas Regi venum offerre teneatur, antequam aliis vendere ipſi fuerit animus; hujus legis memor forſan HEDENBERGIUS, inquiſitionem in margaritas renovavit; attamen nunc omnia circa hoc negotium rurſus ſilent, ob rem, ut videtur, minus proſpere ſuccedentem, ideoque etiam ipſe non gaudet amplius fixo illo indicato ſalario, ſed quartam partem valoris margaritarum, quas e conchis eruit, ſibi habet aſſignatam. Quod attinet porro ad allegatam illam notam certiſſimam maturitatis margaritarum, nempe purpureum illum ſuccum, quem concha foras fundit, in ipſo illo loco, ubi margarita exitum ex ſuo receptaculo parat; quem & JETZIUS ſe deprehendiſſe annuit in conchis a margaritis jam liberatis, certe magna hic locum habet dubitationis ratio. Quis enim in conchis, non niſi immaturas, liveſcentes margaritas continentibus, purpurei ſucci ſcaturiginem præſumat, cum id non legatur accidere in orientalibus conchis, margaritas perfectiſſimas continentibus, quarum nobilitas borealibus prævalet. Non excellunt rari iſti apud nos inquiſitores in margaritiferas conchas tanta experientia, quam illi orientales, quorum perpetuum eſt circa illas negotium, qui ta-

men de hoc ſilent. Quæ vidit JETZIUS ſtigmata, vel ſtrias rubras, in vacuis conchis, illas ipſis natura proprias fuiſſe credibile eſt: quis enim ſucci purpurei notas in conchis remanere per annum vel ultra credat?

(*Riga Halam miſſæ, d. 22. Mart. 1751.*)

OBSERVATIO XXIII.

DN. D. GOTTLOB CAROLI SPRINGSFELDI

De

Terra quadam cærulea, in fodina, prope Eccardsbergam in Thuringia, reperta.

Cum nuper inclyta Naturæ Curioſorum Academia me in numerum Collegarum recepit, mearum eſſe partium credidi, ut ante omnia Illuſtri Præſidi, Excellentiſſimo Directori, atque Experientiſſimis Adjunctis, pro collato in me honore gratias agerem, ſimulque ea præſtarem, quæ leges atque inſtituta Illuſtris hujus Academiæ volunt ac jure poſtulant. Dum de materia cogito, talem eligere animus eſt, quæ ad hiſtoriam naturalem, & quidem indigenam, pertinet. Magis enim proderit patriæ, ea ſcrutari, quæ ante pedes, quam quæ foris ſunt. Talia meditanti offert ſe terra quædam ſingularis cærulea, quæ aliquot abhinc annos in fodina, prope Eccardsbergam ſita, ubi pyritæ fodiebantur, reperta fuit; nunc vero, quia ſumptus impendendi ſuperabant fructus ex mineris prodeuntes, non amplius eruitur, ideo raris certe mineris olim a collectoribus annumerabitur.

Eſt eadem illa terra, quam celeberrimus LUDWIG, Fautor atque Amicus noſter integerrimus, qui illam a nobis

bis accepit, in ſplendidiſſimo Opere *de Terris* (d), ad genus *Tripelarum* refert, & quoad ſpeciem, *Tripelis tenerioribus, cum acidis non efferveſcentibus*, adnumerat, illamque Num. 2. *Terram egregie cæruleam, prope Eccardsbergam, in principatu Leucopetrenſi, effoſſam* nominat.

Tripelis adjungit, quarum genus *pag. 47.* definit, quod ſit *terra genuina, tactu macra, aſpera, rara, admodum ſiticuloſa, quæ facile in pollinem conteratur, & digitos inquinet.* Quæ proprietates, quum noſtræ manifeſto competant, in ſyſtemate hunc locum illi neceſſario adſignare debuit. Quoniam vero tactu quodammodo mollis eſt, in ſpeciei definitione illam *teneriorem* adpellat. Quoad colorem, egregie cærulea omnino dici meretur. Pigmento enim illi cæruleo Berolinenſi, *Ultramarinum* dicto, omnimodo ſimilis eſt; ut etiam partium ſubtilitate atque teneritudine cum illo congruat. Hoc colore autem jam tincta minime e terra effoditur, ſed alba, humida, mollis, inſtar argillæ, in cryptis invenitur. Libero aëri expoſita, ſenſim ſenſimque album colorem, a parte externa, mutat in cæruleum, donec prorſus tingatur, ea quidem proportione, qua ſiccatur, & aër externus accedere poteſt. Fragmenta enim majora & duriora, etiam poſt aliquot menſes, licet externe plane tincta fuerint colore cæruleo, in centro tamen nucleum habebant adhuc album, qui, diffractis fragmentis, & accedente aëre, progreſſu temporis colorem cæruleum pariter induebat.

Eruebatur autem hæc terra e vena pyritum, in qua ſparſim in globis, &, ut foſſores loqui amant, nidorum (e) inſtar, inveniebatur. Cortice duriore, qui craſſitiem

K 3 pol-

(*d*) *Terra Muſei Regii Dresdenſis*, Lipſiæ 1748. p. 93.

(*e*) Optime modum, quo mineræ iſtæ inveniuntur, deſcribit HENCKEL, *Pyritolog. p. 241.* Neſterweiſe, inquit, oder Nierens

pollicis habebat, & ex pyritis ferri particulis conſtabat, tanquam in nucleo incluſa erat, eadem fere ratione, ac lapis ætites, ad cujus ſimilitudinem maxime accedebat, terram quandam martialem continet, niſi quod terra noſtra cærulea majori plerumque in copia reperiretur, licet globi magnitudine multum inter ſe variarent. Venam illam pyritum excipiebat vena anthracum, parum pinguium, hinc ad uſus domeſticos minus utilium. Pyrites vero effoſſus ſatis ſulphureus erat, ita ut etiam ſulphur in peculiari officina inde excoqueretur & pararetur. Hic eſt idem pyrites, cujus jam alio loco (*f*) mentionem feci, & qui, quum libro aëri, per unum duosve menſes, in magno acervo expoſitus, atque multa pluvia irroratus fuerit, ſe ipſum accendit, nulloque modo extingui potuit: affuſa enim aqua in vehementiorem erupit ignem.

Excocto ſulphure, ex iſto pyrite parabatur etiam vitriolum ferri, & tandem alumen, eodem fere modo, ac in officinis Bohemiæ prope *Altſattel* obſervavi, & in Tractatu de *Thermis Carolinis* (*g*) memoravi. Hæ ſunt igitur mineræ, una cum quibus noſtra cærulea terra inventa fuit.

Hac

renweiſe, das iſt, als Eyer oder Kerne in gewiſſen Schalen, wo aber kein ſonderlicher Zugang und Zuſammenhang, weder mit andern Ertzen, noch mit darneben ſtreichenden Gängen, noch unter ihnen ſelbſt zu ſpüren, ſondern der Beſchluß ſo genau gefaſſet iſt, daß dergleichen Kies-Neſter, da viele Stücken ja Vorräthe oft neben, und nicht weit von einander ſich zuſammen gehäufet, gleichſam als aus einen Sack voll Kollernder Kieſelſtein-Nüſſe auszuſchütten wären.

(*f*) *In Itinere Medico ad thermas Aquisgranenſes & fontes Spadanos*, Lipſiæ, 1748. p. 40.

(*g*) *Abhandlung vom Carlsbade p. 72. & 73.*

Hac occaſione ſilentio præterire non poſſum PLINIUM (*h*) cærulei cujusdam nativi meminiſſe, quod vero, ſi fides Auctori habenda eſt, ex auri & argenti fodinis fuit effoſſum. *In argenti*, inquit, *& auri metallis naſcuntur etiamnum pigmenta, Sil & cæruleum. Sil proprie limus eſt, Cæruleum arena eſt.*

Quæritur merito, an *Cæruleum noſtrum montanum terreum ſit?* de quo ego quidem ob ea, quæ PLINIUS porro narrat, dubito. Mittamus, quæ dubia ſunt, & inquiramus potius in noſtram terram. Inveſtigemus ante omnia, ex quibus partibus conſtet, vel compoſita ſit: deinde, an metallici quid contineat, & cujusnam?

Si faciem externam ſpectas, ob colorem cæruleum, qui alias plerumque cupri mineris atque præparatis proprius eſt, putares, noſtram terram omnino participare de cupri particulis, quemadmodum videmus in *Cupro ſoluto vel corroſo, præcipitato cæruleo* WALLERII (*i*), aliis *Cæruleum montanum, Germ. Kupferblau* & *Bergblau* dicto, quod nihil aliud, quam terra mineralis cupri eſt. Recte autem monet doctiſſimus celeberrimusque WALLERIUS (*k*) in nota adjecta, non omnem terram cæruleam continere cuprum, nonnullas etiam ferrum: addit (*l*), quasdam etiam arſenicum ſine omni veſtigio cupri; & paulo infra dicit: omnes lapides, colore cæruleo vel viridi tinctos, cuprum continere, minime experimentis adhuc comprobatum atque evictum

(*h*) *Hiſt. Natur. Libr. XXXIII. Cap. XII. & XIII. Edit. Hard. Tom. V. §. LVI. & LVII. p. 76.*

(*i*) Mineralogie, oder Mineralreich, durch DENSO überſetzt, Berlin. 1750. p. 360.

(*k*) *Ibidem* p. *361.* Alle bläulichte Erde hält nicht Kupfer, ein Theil hält Eiſen.

(*l*) *ibidem.* Ein Theil hält Arſenick, ohne Anzeige vom Kupfer.

ctum eſt. Præjudicium ſine dubio inde ortum traxit, quoniam hucusque creditum fuit, reliqua metalla corpora alio colore, cuprum vero cæruleo vel viridi tingere (*m*); cui tamen opinioni experientia contradicit. Hujus rei exemplum habemus in terra illa violacea, *mirabilibus Saxonicis terris* a RICHTERO annumerata, quæ prope *Eybenſtock*, ad fines Saxoniæ in Sudetibus ſitum, invenitur, & quam particulis ferri imbutam eſſe, Metallurgorum facile princeps, HENCKELIUS (*n*), experimentis docuit.

Enumerabimus igitur ordine experientias, quas fecimus, ad detegendam naturam atque compoſitionem noſtræ terræ.

I.) Affudimus illi aquam communem, quam quidem initio tingebat; poſt horæ vero quadrantem omnis terra fundum petebat, & aqua inſipida, omnisque coloris expers manebat. Nec mutabatur aqua, licet per octo dies ita ſtaret, & quotidie aliquoties concuteretur: quam ob rem etiam

(*m*) HENCKELIUS *in Pyritologia p. 463.* Da hiernächſt alle blaue mineraliſche Farbe, ſie ſey von Natur oder durch Kunſt gemacht, z. E. Laſurſtein, Kupferblau, Bergblau, blauer Vitriol, von nichts anders als von Kupfer herrühret, und endlich, da ſich das Kupfer in der bekannten Kobold-Art, ſo man Kupfer-Nickel nennet, bey dem Kobold insgemein offenbarlich zeiget: ſo ſolte es ja wohl nicht ungereimt ſeyn, auf die Gedancken zu gerathen, daß die weltberühmte blaue Kobold-Farbe von einer Erde herkomme, die nicht allein vorerſt metalliſch, ſondern auch inſonderheit küpfrich ſey.

(*n*) Vid. *Ephemer. N.C. Vol. V. p. 322.* Porro confer. HENCKELII kleine Mineralogiſche Schriften p. 307. §. 460. Neulich iſt mir eine Laſurblaue Erde zugeſchickt worden, die da ſchwammicht, leicht, auch ungeſchmack iſt, und bey Schneeberg faſt auf der oberſten Fläche des Erdbodens, oder am Tage gefunden wird, aus welcher auch durch die Retorte eine Urinhafte Feuchtigkeit ausgetrieben worden. - - Im übrigen iſt ſolche Erde eiſenſchüſſig, welches der Magnet, wenn ſolche ausgeglüet worden, zeiget.

etiam ad pingendum inepta erat, neque enim ſubigi, neque tractari poterat cum aqua.

2.) Adſperſimus hanc terram ſucco pomorum Citri, nulla oriebatur efferveſcentia, mixtura ſervabat colorem cæruleum ad aliquot horas: quibus præterlapſis terra ad fundum deſcendebat. Innatans ſolutio ſmaragdinum induebat colorem, qui poſt octo dierum decurſum in nigrum mutabatur. Dejecta autem terra albens induruit.

3.) Miſcuimus noſtram terram cum aceto vini, fere eadem obſervantur, quæ ante num. 2. animadverſa ſunt, niſi quod affuſum acetum, poſt deſcenſum terræ, naturalem rurſus acquireret colorem, nihilque terræ intra integrum octiduum ſolviſſe videretur, licet ſuperficies terræ alba reddita fuerit.

4.) Pari modo perfudimus noſtram terram ſpiritu nitri. Mixtio non efferveſcebat; initio quoque parum ſolvebatur terræ, ſed octo dierum ſpatio omnis fere terra ſoluta reperiebatur, excepto quodam lentore, qui in fundo vitri, ſicut etiam in ſequentibus ſolutionibus, remanebat. Mixtura praſſino tingebatur colore.

5.) Affudimus ſpiritum vitrioli; nulla oriebatur efferveſcentia, ſolvebatur tamen ſenſim maxima pars terræ, ut elapſo octiduo omnis terra ſoluta eſſet, præter illum lentorem, de quo modo diximus. Solutio ſubviridem habebat colorem.

6.) Cum oleo vitrioli miſcuimus terram; parum vel nihil terræ ſolvebatur, ſolutio incaleſcebat, nigraque reddebatur. Quum vero plus quam decuplam quantitatem aquæ ſolutioni addidimus, atque mixtionem attenuavimus, denuo incaleſcebat, & non ſolum injecta jam terra ſolvebatur, ſed illa etiam uncia terræ, quæ adhuc ſuperaddebatur. Adſervavimus hanc mixtionem in alios uſus.

 7.) Tan-

7.) Tandem noſtræ terræ ſuperinfundimus oleum, quod vulgo dicitur, tartari per deliquium; fere nihil terræ ſolvitur, mixtio tamen poſt octo dies turbatur, injectaque terra colorem amittit cæruleum, & cinereo imbuitur.

8.) Sumſimus mixtionem num. 5. cum ſpiritu Vitrioli paratam, admiſcuimus modo nominatum oleum tartari per deliquium, ſtatim omnis mixtura turbida redditur, dejiciturque terra levis, alba, margæ cretaceæ ſimilis, quoad ſpeciem aluminoſa.

Eadem fere eveniunt, quando prior mixtio ſpiritu aquoſo, ex ſale ammoniaco parato, perfunditur; deturbatur enim ſimilis terra, omnis coloris ſcilicet expers. Jucundiſſimum autem nobis ſe offert ſpectaculum, ſi memoratæ ſolutioni ſuffundimus lixivium ſalis illius alcalini, cum ſanguine parati, quo in confectione cærulei Berolinenſis utimur, & cujus præparandi modum celeberrimus Berolinenſium Chemicus MARGGRAF (*o*), Amicus noſter optimus, fidiſſime docuit. Inſtillatis enim tantum aliquot guttulis lixivii dicti alcalini, ſolutio limpida atque clara ſtatim cærulea perfecte reſtituitur, &, ut Chemici loqui amant, præcipitatur.

9.) Alia vero ratione tractavimus ſolutionem num. 6. in ſequens experimentum adſervatam. Solvimus ſcilicet in oleo vitrioli diluto tantum terræ, quantum oleum excipere poteſt. Mixtionem diluimus aqua calida, percolamus, usque ad pelliculam decoquimus, & in locum frigidum in vaſe apto ponimus, invenimus in fundo vaſis verum vitriolum viride, a ferri vitriolo, quoad colorem & ſaporem, non diſcernendum. Radiis ſolis expoſitum, etiam in pulverem album, uti reliqua vitriola, dilabebatur.

10.) Vt

(*o*) Dans les *Memoires de l' Academie Royale des Sciences & des belles lettres de Berlin, Ann. 1746. p. 12.*

10.) Vt certiores de ferro fieremus, affudimus ſolutionem hujus vitrioli pulveri gallarum, ſtatim ſolutio, atramenti inſtar, nigreſcebat, ſimulque probabat particulas ferri noſtro vitriolo commixtas eſſe.

11.) At enim vero igne quoque noſtram terram examinavimus. Coximus atque uſſimus illam per unam alteramve horam igne aperto, ſed neque vapores tinctos emiſit, neque odorem ſparſit; poſt uſtionem vero, colore mutatam, ferrugineam ſcilicet, reperimus.

12.) Tandem vitrum inde conficiendum curavimus, ut experiremur, quali colore illud tingat. Sumſimus igitur arenæ vitriariæ duas partes, & ſalis alcalini puriſſimi partem unam; addidimus terræ noſtræ cæruleæ partem dimidiam. Torruimus mixturam igne fortiſſimo, quo vitriarii uti ſolent, per aliquot horas, perdifficulter autem fluebat; noſtri dicunt: *Es war ſtrengflüſſig*, quum alias eadem maſſa, absque illa terra, in eodem igne, facile flueret. Effuſum vitrum magis crudum, quam perfectum adparebat, & badio colore erat tinctum, ſimile fere illi, quod cum croco ferri paratur.

Nec his experimentis contenti, etiam particulas ferri oculis ſiſtere & ope magnetis expiſcari conati ſumus. Vtimur ergo methodo BECCHERI (*p*), qua ex limo, additione τȣ͂ φλογιςȣ͂, ſeu olei, ut ajunt inflammabilis, ferrum producere docuit. Admiſcemus terræ noſtræ cæruleæ ſufficientem copiam olei lini, ut maſſa tenax inde fieret. Injicimus mixturam crucibulo bene tecto atque clauſo, illud excalefacimus, donec maſſa inmiſſa candeat; continuamus eodem caloris gradu per horæ dimidium, ignem auferimus, & crucibulum ſenſim refrigeſcere curamus. Eximimus materiam uſtam, & illam præſertim, quæ fundo adhæſit, magnete

(*p*) *Phyſic. ſubterr. p. 174. & 584.*

gnete examinamus. Admoto magnete, obſcurum motum hinc inde obſervamus, & aliquid, licet parum, ad magnetem advolare videmus; hinc de modo cogitamus, quo omnes ferri particulæ, ſi quæ adſint, facilius erui atque demonſtrari poſſent.

Abluimus igitur, ſæpius affuſa aqua, maſſam noſtram toſtam, ut particulæ graviores fundum petant, leviſſimæ autem una cum aqua abjiciantur, quem tractandi modum noſtri *Schlemmen* vocant. Relictam materiam ſiccamus, bene ſiccatam denuo magneti ſubjicimus, & obſervamus plures jam particulas, quam antea, ad magnetem cogi illique adhærere. Has autem particulas ramenta ferri fuiſſe, nullus negabit, niſi rerum phyſicarum plane ignarus. Experimentis itaque indubiis convincimur, terræ noſtræ cæruleæ omnino ferri partes admixtas eſſe. Quum vero metalla, ita ſoluta atque in calces mutata, plerumque corpora, quibus conjuncta ſunt, colore quodam tingere ſolent, ſic uti in vitris tinctis atque coloratis videmus, plus quam probabili ratione colligere poſſumus, cæruleum illum colorem a particulis ferreis oriri; licet rationem nondum comprehendere atque explicare valeamus, cur viſceribus terræ adhuc incluſa alba reperiatur; album vero hunc colorem in cæruleum mutet, aëri libero per aliquod tempus expoſita, niſi rem eodem modo fieri contendimus, ac in præparatione pigmenti cærulei Berolinenſis obſervamus, ubi maſſa, ſeu terra ejecta, quam præcipitatam vocant, initio non ſemper perfecte tincta, ſed albicans ſæpius adparet; ſub dio autem paullatim magis magisque cærulea evadit, quare ſæpe verti debet. Novimus præterea, aërem multum agere in mineras pyritoſas, vitriolo dotatas, illumque ad generationem vitrioli plurimum conferre, ita ut ſine liberi aëris aditu vix ullum vitriolum gigni poſſe, certiſſime ſimus perſuaſi. Scimus etiam hac actione partes, quæ mineram conſtituunt,

pror-

prorſus mutari, aliterque inter ſe diſponi atque collocari. Nihilo tamen minus rationem minime introſpicere poſſumus, cur terra non in cryptis tingatur? niſi affirmemus, aërem liberum externum in mineras aliter operari, quam aërem ſubterraneum, vaporibus mineralibus gravatum. Me hæc publice profiteri non pudet, quum ſcientiis plus proſit, inſcitiam fateri, quam illam diſſimulare, & inanibus atque futilibus ratiunculis rem, quam explicare conamur, magis obſcurare. Interea ferrum cæruleo colori non adverſari ab HENCKELIO, magno illo Metallurgo, diſci poteſt, qui passim in ſcriptis ſuis experimenta adducit, quæ probant, quod ferrum omnino corpora cæruleo colore tingat. Sic in libello iſto, qui inſcribitur: *Kleine Mineralogiſche und Chymiſche Schrifften* (q) meminit pigmenti cujusdam, cærulei, a Pharmacopola illo famigeratiſſimo Lipſienſi, LINCKIO, accepti, quod ex ſolutione vitrioli ferri nativi & ſpiritu vini, ut ajunt, eſſentiali, paratum erat; ubi ſimul addit: vitriolum aluminoſæ fuiſſe naturæ, quo etiam cum noſtro vitriolo convenit. Paulo ante (r) autem affirmare annititur, ipſum illud pigmentum cæruleum, Vltramarinum dictum, quod ex ſoda, & acido vitrioli paravit, a ferro colorem habere. His adjicit violaceam illam terram, ſupra jam memoratam & prope *Schneebergam* & *Eubenſtockium* repertam. Hanc martialis proſapiæ eſſe, experimento, cum magnete facto, probat, & ſimul inde concludit, violaceam tincturam a ferro oriri.

(q) p. 141. Wo ich denn auch dieſer blauen Farbe gedencken muß, die mir neuerlich der berühmte **Lincke** zu Leipzig gezeiget, welche aus dem wahrhaften Spiritu des Weins, und aus der Solution eines natürlichen Eiſen-Vitriols, der nach meiner Meynung alaunhaftig mochte geweſen ſeyn, hergekommen.

(r) p. 140. Desgleichen auch mein Ultramarin, welches aus zweyen, beyderſeits weiſſen Sachen, nemlich aus dem Salz des Kali-Krautes, oder der Sode, durch das Vitriol-Saure gemacht wird.

Tandem peculiari ſectione, quinta nempe (*s*) de colore cæruleo agit, quem ferrum producit. Vitrum (*t*) cæruleum cum croco martis parari, ibi narrat; nec non vitriolum ferri in confectione cærulei Berolinenſis ad colorem plurimum conferre, repetit. His addere potuiſſet auctor cæruleam tincturam martis, cujus præparatio quidem in quibusdam officinis pro arcano habetur, ſed ex tribus partibus ſalis ammoniaci, & una parte limaturæ martis, longiori digeſtione unitis, aqua pluviali rurſus ſolutis, addito deinde ſale fecum vini, & tandem omnibus ex cucurbita deſtillatis, confici poteſt. Conferri quoque merentur, quæ ZIMMERMANNUS, qui ſuperiorem librum edidit, in notis (*u*) adjecit. Obſervavit hic, margas ſæpe colorari a mineris atque lapidibus incluſis. Præſertim hoc fieri ſcribit a mineris ferreis, quæ margas & terras margaceas cæruleo vel rubro tingant colore. Nec argillas excipi, experimento ſingulari edoctus fuit, quum maſſam quandam ferro

ro

(*s*) pag. 570.

(*t*) pag. 572.

(*u*) pag. 564. So habe ich auch befunden, daß die Mergel-Erden, gerne die Farbe aus den Steinen, Ertzen, und Mineralien an ſich nehmen. Es beobachte es nur ein Liebhaber, wenn er ſich nach den Steinen umſiehet, und er wird gar öfters finden, daß, wenn ein Stein, der beſonders aus verſchiedenen Arten beſtehet, in einer Mergel-Erde und am Tage lieget, dieſe von ſelbigen, ſo weit ſie ihn berühret, gefärbet ſey. Beſonders geſchiehet es, wenn der Stein eiſenſchüſſig iſt, welcher alsdenn, nachdem er feſte gemiſchet, die Mergel-Erde blau oder roth färbet. Auch ſo gar der gemeine Thon nimmt die Farbe an, und iſt mir bey einem Verſuche, da ich ein eiſenſchüſſiges Gemenge auf einen blatten Thonkuchen geleget und ausgebreitet, derſelbe ſchön dunckelblau gewölcket dadurch geworden, welche Mahlerey nicht nur auf der Fläche, ſondern ziemlich tief eingedrungen war.

ro mixtam tabulæ molli argillaceæ impoſuerit, quo factum ſit, ut argillæ maxima pars violaceum acquiſiverit colorem.

Magnam adhæc lucem noſtræ opinioni afferret obſervatio Clariſſ. BEHRENS (*x*), qui ad fontem ſalutarem, intra *Fürſtenau* & *Vechteld* ſitum, ejusmodi terram cæruleam animadvertit, quæ ferrugineæ erat naturæ. De ferro autem per experimenta, in quibus hæc terra ad BECCHERI methodum tractabatur, certior factus fuit; uſta enim & aqua abluta terra, crocum ferri in reliquiis detexit (*y*). MERTZIUS (*z*) quidem, Collega ejus, ſequentibus paginis colorem illum a regno vegetabili potius, planta ſcilicet, kali ſimili, quam a minerali, derivare contendit. Invenit enim caules quosdam ligneos, putredine deſtructos, illi terræ adhuc infixos, ſimulque tinctos; unde concludit ex concurſu ſalis alcalini, ſive Sodæ, & vitrioli martis, generari illum colorem cæruleum. Quicquid etiam vir doctus pro-

(*x*) R. A. BEHRENS **Unterſuchung der mineraliſchen Waſſer zu Fürſtenau und Vechtelde: deutſche Uberſetzung. Braunſchweig**, p. 28. Dieſes haben die aus dem Vechteldiſchen Brunnen genommene Erdſtücke noch beſonders, daß ſich an demſelben hin und wieder Stellen, ja gleichſam gantze Adern zeigen, die eine fürtrefliche blaue Farbe haben.

(*y*) p. 27. Denn ich befand, daß ein ſehr ſchwerer Letten und Thon war, der nach des Beccheri Zeugniß und Erfahrung jederzeit eiſenſchüſſig iſt, und daß ſich ein Theil davon nach der Abſchlemmung und Calcination in einen rothen Eiſen-Crocum verwandeln ließ.

(*z*) p. 28. Allein nachher brachte mir der Herr D. Mertz eine andere Meynung von dieſer Farbe bey, indem er mir verſchiedene Stengel von Kräutern zeigte, ſo er in dieſer Erde gefunden, und die halb in ſolche blaue Farbe verwandelt waren, zur genugſamen Anzeige, daß dieſes Weſen mehr von einer Pflantze, als einem Minerali herkomme.

proferat, negare non poteſt, terram repertam cæruleam particulis ferreis (*aa*) imbutam eſſe, & mineras ferro divites una cum terra erui. Sufficit nobis MERTZIUM expreſſis verbis affirmare, quod neque cobaltum, neque cuprum (*bb*), ſed tantum ferrum, in vicinia reperiatur. Quid enim juuat ad ſalem alcalinum confugere, & cauſam coloris cærulei inde petere? quum nihil hujusmodi ſalis alcalini, neque in cryptis terræ, unde noſtra terra effoſſa eſt, neque in aëre libero, cui expoſita fuit, inveniatur. Interim legi merentur, quæ MERTZIUS ad defendendam ſuam opinionem ibi protulit. Refert nos tantummodo probaſſe, noſtram terram cæruleam non ſolum particulis ferri imprægnatam eſſe, ſed etiam a ferro tingi. Hæc ea quæ ſequuntur adhuc magis confirmabunt.

Quodſi enim inquirimus, ad quod genus mineralium noſtra terra referri debeat, & cujusnam ſit naturæ atque originis, plus quam probabili argumento affirmare poſſumus, nil aliud fuiſſe, quam globum pyritaceum ferrugineum, cujus nucleus vaporibus ſubterraneis deſtructus, & in terram ferri mutatus eſt: noſtri dicerent: *Eine zerwitterte eiſenſchüſſige Kies-Niere.* Ejusmodi autem deſtructionem & mutationem, qua mineræ & metalla jam perfecta, ab acido minerali, aquis & vaporibus inhærente, rurſus ſolvuntur, & partim una cum his auferuntur, partim tanquam terræ dejiciuntur, vel, ut magis loqui amant, præcipi-

(*aa*) p. 29. Die harten eiſenſchüſſigen Stücklein habe in Crucibulo glühen laſſen, da ſie die Farbe eines Croci martis bekommen, und nachdem ſie zerrieben worden, durch den Magnet ihren reichen Eiſengehalt genugſam gezeiget. Et pag. 31. Ich kan es jederzeit demonſtriren, daß auch das kleinſte Stücke, welches die viele blaue Farbe hat, gleichfalls eiſenhaltig ſey.

(*bb*) p. 31. Kupfer und Kobald, woraus ſonſt eine blaue Farbe kan gezogen werden, iſt in der ganzen Gegend nicht.

cipitantur, in terræ viſceribus continuo fieri, non ſolum ab HENCKELIO, in eleganti illo libello, *Flora ſaturnizante*, multis exemplis perſuademur & convincimur; ſed etiam nos ipſi quotidie experiri poſſumus, ſi cryptas terræ ingredi placet.

Quemadmodum enim in regno vegetabili plantæ fermentatione, & in regno animali animalia putrefactione ſolvuntur, & in primas partes dividuntur: ſic etiam in regno minerali mineræ & metalla rurſus deſtruuntur & eorum partes diſturbantur: quam mutationem noſtri peculiari termino technico, *die Verwitterung* nominant. Minime vero partes ita deſtruuntur, ut in nihilum redigantur: ſed tantummodo earum compoſitio atque cohæſio tollitur, qua ſublata partes alio ordine collocentur atque componantur, quid? quod aliter prorſus adpareant, neceſſe eſt.

Omnes quidem mineræ huic mutationi obnoxiæ ſunt, præſertim tamen pyritæ, qui, ob componentium partium naturam, omnium facillime ſolvi poſſunt. Sed etiam hac in re pyritæ a reliquis mineris differunt, quod novum corpus, vitriolum ſcilicet, ex ſe gigni patiantur.

Quodſi igitur ejusmodi globi pyritoſi hanc mutationem, terræ viſceribus adhuc incluſi, ſubeunt, non quidem ſemper omnes earum partes diſſipantur, ſed ſæpe etiam quoad figuram & connexionem cum adjacentibus corporibus immutati manent, alterantur tantum quoad cohæſionem & formam externam. Id quod plerumque accidit, quando vitriolum enatum ex mineris modo eluitur. Hoc enim eluto, &, vel cum vaporibus, vel cum aquis communicato, nil niſi exhauſta atque exſiccata terra ferruginea relinquitur. Simile quid obſervamus in aetite, qui cortice duro pyritaceo circumdatur, & in nucleo nil niſi præcipitatam ferri terram, medullæ ad inſtar continet. Modum autem, quo hæc fiant, optime exponit ſæpe laudatus HENCKELIUS

LIUS (*cc*), cujus explicationem coronidis locò adhuc infra adſcribemus.

(*Weiſſenfelſa Halam miſſa d. 28. Julii 1751.*)

(*cc*) *Pyritolog. p. 882.* Doch wenn dergleichen runde Kieſe, da ſie noch in der Erde liegen, zur Vitriolwerdung ſich entſchlieſſen müſſen, ſo zerfallen ſie nicht in ſolche Stücken, ſondern bleiben ganz, verliehren aber ihren empfangenen Vitriol, entweder durch eine Verdünſtung, Vertrocknung und Vererdung deſſelbigen, oder auch eine vermerckte Auslaugung, wiewohl ich das erſte mehr, als das andere vermuthe: und ſtellen ſich alſo inwendig weder mehr kieſig, noch Vitrioliſch, ſondern als ein brauner, gilbiger, roſtiger Eiſenſtein, oder feſt zuſammen gebackene Eiſen-Erde dar.

OBSERVATIO XXIV.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Effectu pernicioſo a baccis Solani furioſi improvide comeſtis.

Operarius quidam ex vicino Ducatu Würtenbergico, annorum aliquot ultra quinquaginta, in itinere per territorium Ulmenſe Solanum furioſum ad ſemitam offendens, de ejus baccis maturis deguſtavit & grato earum ſapore deceptus, tantam copiam devoravit, quantam pilei ſui cavitas capere potuit. Tranſiens poſt per pagum Ulmenſem & jam ſemidelirans, fruticem lethiferis hisce baccis plenum manu geſtans, incolis oſtendit, narratque ſe non ſine gulæ oblectamento de iis comediſſe. Hi attoniti eum de periculo mortis monent; ſed parum id ille curavit & ſubridens in via perrexit: Bihorio poſt autem haud procul a pago in

via

via jacens repertus fuit dormiens, hincque expergefactus & in pagum reportatus omni ſenſuum uſu caruit. Vocatus ego, deprehendi calorem vehementem in eo, pulſum celerem, inæqualem, ſtertorem in bronchiis, difficilem reſpirationem, ſpaſticos artuum motus, linguæ balbutiem & faucium inflammationem. Exhibui in hoc calamitoſo ſtatu ægro primo emeticum liquidum, a quo aliquoties ſaburram ex viridi fuſcam, nares tetro odore inficientem, evomuit: ſubjunxi mixturam ex aceto bezoardico, Theriaca Andromachi, nitro, caſtoreo & ſucco Citri cum aqua & ſyrupo rubi idæi paratam, atque finita emeſi venæſectionem inſtituere juſſi, quam vero cognati ipſius neglexerunt eumque ſequenti mane, quum paulo melius ſe habuiſſet, domum transportarunt, ubi per aliquot adhuc ſeptimanas ſanæ mentis uſu adhuc deſtitutus fuit, tandem vero, absque alia medela, rationis uſum cum ſanitate, uti poſtea mihi relatum fuit, recuperavit.

OBSERVATIO XXV.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Vehementi febre eryſipelacea, Zonæ haud abſimili.

Caupo quidam mediæ ætatis, quadratus, obeſus & ſucciplenus, lauta diæta gaudens, dolorem in pedibus ſenſit cum aliquali rubore. Hæc ſymptomata rheumatiſmo deberi ratus, inunxit eos oleo laurino deſtillato. Subſecutus hinc ſtatim fuit, præcedente horrore, calor ſummus, rubor, tumor & pruritus urens in utroque pede, a malleolis per femora ad hypogaſtricam usque abdominis regionem ſeſe extendens, cum interſperſis maculis latis obſcure ru-

bentibus, ex quibus hinc inde, præſertim circa dextrum genu, effloruerunt veſiculæ gangrænoſæ, putridum ichorem, tetro odore nares ferientem, fundentes; pulſus celer & ſudor parcus, lingua naturalis, alvus & reſpiratio libera, & urina aurantii coloris fuit. Sexto, quo æger a prima morbi acceſſione decubuit, die accerſitus, quum malum altius haud ſerpere cognoviſſem, externe nihil tentavi, ſed tantum pedes æquali calore fovere, linteisque mundis involvere juſſi, &, præter regimen temperatum, ægro mixturam diapnoico-temperantem & Julapium refrigerans ordinavi. His per triduum adhibitis, ſenſim calor, tumor & rubor remiſerunt, atque veſiculæ ichore madidæ in ſiccam eſcharam verſæ ſunt. Ideoque cum iisdem medicamentis pergere juſſi, tandemque, calore febrili extincto, decidentibus eſcharis, & cuticula ſana regenita, ob faciei inflationem leucophlegmaticam, pilulis primo mercurialibus, poſtea electuario hæmocathartico Beutteliano, morbi reliquias per alvum eduxi atque cutim, adhuc circa genu dextrum ichorem tenuem plorantem, pulvere ſiccante & balſamico conſolidavi. Sic æger cum priſtina ſanitate in gratiam rediit & ab omni eryſipelatis acceſſione hactenus immunis vixit.

OBSERVATIO XXVI.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Doloribus & ſpasmis ex calculo felleo.

Fœmina quædam 24. annorum dudum febre tertiana laboravit, hac vero ſublata, tenſionibus in hypochondrio dextro & flatulentiis vexata fuit, menſtruis tamen rite ſeſe haben-

bentibus. Pauco dein interjecto tempore, cum, nuptias ſuas celebrans, ventriculum debilem cibis nimium oneraſſet, ſenſit vomendi conatus cum virium languore: tandem correpta fuit cardialgia, ardore ventriculi, vomitu ad omnia adſumta, ructibus acido-bilioſis, dolore punctorio & fixo circa dextrum hypochondrium, calore interno, alvi ſiccitate & abdominis torminibus, ſtatimque junctus fuit icteritius cutis & oculorum color, cum urina crocea. Ordinavi mixturam ex aquis antispasmodicis, pulvere antiſpasmodico Halenſi, caſcarilla, rhabarbaro, magneſia alba, millepedibus, caſtoreo, liquore minerali anodyno Hoffmanni & ſyrupo dialtheæ Fernelii, ut & infuſum theiforme ex chamomilla & millefolio, quæ quidem ægra vomitu primo aliquoties rejecit, addito tamen ſale abſynthii, extracto papaveris rhœados & aqua menthæ, ac impoſito ventriculi regioni cataplasmate ad ſingultum Mynſichti, poſtea retinuit, & ſubſecutis cum plenaria euphoria crebrioribus alvi ſeceſſibus, quibus aliquot lapilli virideſcentes aſperi, piſi magnitudine, excreti ſunt, ictero inſimul diſcuſſo, convaluit.

OBSERVATIO XXVII.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Delirio Ictero ſuperveniente rariori.

Parochus quidam 25. annorum, hypochondriacus, in itinere ante ſuam denominationem correptus fuit ictero cùm ingenti fervore ſanguinis. Medicus, quem in conſilium adhibuit, Venæſectionem adminiſtrare juſſit, ex quo acceſſit delirium adeo vehemens, ut per aliquot dies mentis plane non compos fuerit, cum inquietis jectigationibus,

vociferationibus, pervigilio & avida potulentorum, inprimis vini, magnis hauſtibus ingurgitatione. Ceſſante delirio remanſit icterus isque rebellis, chronicus, & ubi ira vel vino, cujus potui ad exceſſum usque deditus fuit, excanduit, ſæpius recidivans, juncto ſemper delirio, cum copioſo ſudore per aliquot dies ſæviente, quod quidem, cum ultimis duabus vicibus in conſilium accerſitus fuiſſem, bidui ſpatio ſalibus digeſtivis & nitroſis cum rhabarbaro, largiori doſi exhibitis, mitigatum & longiori ſemper ſomno finitum fuit; diſcuſſo autem quodammodo ictero, poſtea ſucceſſit enormis narium hæmorrhagia, & hanc brevi excepit colica hæmorrhoidalis, ſubſecuto largiori hæmorrhoidum fluxu ceſſans; tandem vero tympanite, cum aſcite complicata, per ſemeſtre vexatus æger, obiit.

OBSERVATIO XXVIII.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Ulcere colli veſicæ ex gonorrhœa virulenta male tractata.

Officialis bellicus 40. annorum, in juventute gonorrhœa virulenta laboravit, quæ a Chirurgo caſtrenſi curata fuit, more talium hominum, adſtringentibus, ſenſit tamen ab hoc tempore nihil mali, usque dum ex impuro coitu denuo eam contraxerit. Adiit idcirco primo medicaſtram fœminam, in vicinia habitantem, cujus medicamenta quum per aliquot dies adhibuiſſet, dolorem ſenſit circa perinæum, verſus collum veſicæ urinariæ, vehementem, ad inteſtinum rectum usque ſeſe extendentem, ſine rubore vel tumore in perinæo, vel doloris ad tactum exacerbatione,

quæ

quæ vero accedente dyſuria ad ejulatus usque ſe prodidit. Urina reddita copioſum ſedimentum viſcoſo-purulentum & furfuraceum exhibuit, juncta ſimul fuit ſitis & præ doloris vehementia pervigilium: ex urethra prodiit humor parcus ex flavo viridis, cum inſigni & continuo ardore. Chirurgus quidam accerſitus bis clysma leniens, & ad partem adfectam cataplasma emolliens adhibuit, ſed fruſtra. Hinc ego in conſilium vocatus cataplasmatis emollientis uſum continuare & injectionem in urethram, ex ſpeciebus emollientibus & hordeo excorticato cum lacte decoctis, addito melle roſaceo, crebro adplicare juſſi, interne vero emulſionem ex ſemin. IV. frigidis & papaveris albi, cum aquis hederæ terreſtris & chamomillæ paratam, addito nitro, ſpeciebus diatragacanthæ frigidis, ſyr. dialtheæ Fernelii & oleo amygdalarum dulcium, atque decoctum ex rad. liquirit. altheæ, hord. mund. groſſiori, paſſulis majoribus & minoribus, floribus chamomillæ vulgaris, ſeminibus quatuor frigidis majoribus, caricis, jujubis, ſebeſtis & nitro, ægro exhibui. Quum parum hisce proficerem, & æger quam maxime de teneſmo in collo veſicæ & inteſtino recto reciproco ſumme dolorifico conquereretur, ad vehementem hunc ſpasmum demulcendum, inſeſſum paregoricum ſubjunxi, cujus ope dolor mitigatus quidem fuit, ſed brevi poſt vehementius ſæviit, tandem vero uſu mixturæ, ex aquis hederæ terreſtris, fragorum, chamomillæ & cinnamomi ſine vino, pulvere antispasmodico, rhabarbaro, lapidibus cancrorum, trochiscis alkekengi Meſues, liquore anodyno minerali Hoffmanni, oleo amygd. dulc. recenti, ſyr. dialtheæ Fernelli & pulpa caſſiæ recenti concinnatæ, ut & ſuffitus externi, ex flor. ſtœchad. Arab. maſtiche & ſuccino, ille quoque mitigatus, ægerque placido, quo per plures dies antea caruit, ſomno refectus fuit, atque adpetitum antea dejectum recuperavit, ſubſequuta inſimul largiori materiæ

cor-

coruptæ excretione per gonorrhœam. Alvo itaque ſimul ſoluta, & flatibus, prius ſuppreſſis, jam libere prodeuntibus, cum præſcriptis continuavi, & tantum decocto pro potu ordinario radicem chinæ, ſarſaparillæ, cum ligno guajaci & ſaſſafras addidi, eidemque ſyrupum dialtheæ Fernelii admiſcui. Spasmo veſicæ ſic ſenſim complacato, ejusque in collo ulcere, uti quidem urina minus purulenta ſpem faciebat, paullulum repurgato, æger, moræ pertæſus, gonorrhœæ ſanationem anxie a me efflagitavit. Motus hoc deſiderio ad methodum opiatæ antivenereæ Bierlingianæ, electuarium hæmocathartico-nephriticum, & Eſſent. ſuccini, pimpinellæ ac tincturam antimonii acrem cum liquore anodyno præſcripſi; ſed ab Electuario haud purgatus fuit æger, & ab Eſſentia hac compoſita dolorem punctorium circa radicem penis & dextrum teſticulum, hujusque tumorem & retractionem absque rubore, cum duritie ſupra penis radicem, circa os pubis & annulum peritonæi ſenſit, atque gonorrhœa fere ſuppreſſa fuit. Rebus ſic mutatis, pilulis mercurialibus cum euphoria ipſum purgavi, & teſticulo affecto Emplaſtrum de ranis cum mercurii triplo imponere curavi: nihilo tamen minus hæc ſymptomata pertinaciter continuarunt, in urina iterum copioſum ſedimentum, puri ſimile, adparuit, atque inſuper unguentum Paracelſi correctum, quod alias ad tumores venereos diſcutiendos laudatur, dolorem & tumorem teſticuli auxit ruboremque ei contraxit; remoto ergo hoc, cataplasma emolliens fuit impoſitum, reiteratæ pilulæ mercuriales & decoctum ex ſola china, ſarſaparilla, ligno ſaſſafras & guajaci pro potu ordinatum. His in uſum vocatis, lecto affixus a dolore moleſtiſſimo in loco adfecto liber quidem, ſed ſedendo vel ambulando absque intermiſſione ab eo vexatus fuit. Ideoque præter pilulas mercuriales, mixturam ſuperius deſcriptam reiterare |infuſum Theeforme

trav-

travmaticum, purificans & balſamicum frequentius ſorbillare, & decocto ſpecies nephriticas primo præſcriptas iterum admiſcere, externe vero cum injectione emolliente & demulcente, ad gonorrhœam revocandam, continuare, & pubis atque ſcroti regioni epithema ex aqua calcis vivæ & ſpiritu vini camphorato imponere juſſi. Sic tandem omnis dolor evanuit, reſtitante ſaltem teſticuli tumore & duritie cum mictione pultacea, ſed absque tenesmo, quæ tandem, continuato apozemate & infuſo theeformi, ſubjuncta potione mannata & ſennata cum ſapone Veneto, ad teſticulum vero unguento mercuriali & cataplasmate ſaponaceo diligenter adplicatis, omnia evanuerunt, gonorrhœa iterum liberius ſucceſſit, nullam amplius virulentiam monſtravit, atque tandem ope emulſionis balſamicæ penitus ſublata fuit.

(*Geislinga Norimbergam miſſæ d. 12. Septemb. 1751.*)

OBSERVATIO XXIX.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de CILANO

De

Tumore manuum & pedum ſubitaneo, ab adſumtis baccis Lauri excitato.

Virgo viginti ſeptem annorum, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, ceterum ſana, occaſione frequentium rixarum & iracundiæ ſuppreſſæ, in chloroſin incidit, cum menſium ſuppreſſione, ita tamen, ut juſto termino inſtante, excretio quædam decolor & mucoſa, eaque pauca, debiti

fluxus leve indicium faceret. Languor interim ſubjectum occupavit univerſalis, appetitus ſimul proſtratus, cum capitis doloribus & facie, ut ſolet, obſcure lutea. Vena in pede ſecta ſanguinem nec fudit, nec ſui deligationem popoſcit. Conſuluit ergo vetulam: hæc vero aloën cum croco deglutire juſſit. Paruit ægra, ſed citra ſperatum effectum. Acceſſit tandem anus rugoſa, priori illa ſapientior, ſi diis placet, & ſuaſit, ut *baccas Lauri* deglutiret *ſeptem.* Obtemperavit credula. Mane deglutivit baccas; ſed veſperi, eodem die, manum utramque corripuit dolor exquiſitus, cum ſubito enato tumore inſigni, rubente & lancinante. Manus quidem dextræ dorſum adeo intumuit, ut digitos flectere nequiret: manus autem ſiniſtræ carpus ſuppari tumore affectus erat. Tumor in pedibus malleolos maxime occupavit, eosque plane obduxit. Tumores manuum, quanquam poſt dies ſex ſenſim decreviſſent, tumor tamen circa malleolos ſenſibiliter invaluit & poſt dies triginta tandem diſpar.

OBSERVATIO XXX.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de Cilano

De

Salivatione chronica ſpontanea, ſub melancholia & menſium ſuppreſſione pertinaciter continuante.

Mereatoris uxor, temperamenti melancholico-cholerici, annum agens octavum & viceſimum, aliquot liberorum mater, ann. 1741. ad fratris invitatur nuptias. Comparet invitata juſto tempore. Cum vero convivio aſſideret nuptiali

nuptiali, & neceſſariorum aliorumque familiarium uxores comtiores & mundo muliebri magis ornatas obſervaret, ſuam indigniſſime tulit ſortem, quod veſtitu æque pretioſo, quemadmodum reliquæ, huic celebritati ſplendorem addere nequiret. Quare moeſta & taciturna transegit primi nuptiarum diei tempus, & inter crebra ſuſpiria maturius ſe ſubduxit. Sequente die, quem vario lætitiarum genere celebratum voluerunt illi, quorum interfuit, perſuaderi non poterat noſtra, ut itidem intereſſet hilaritati nuptiali, ſed domi potius ſe occultavit. Ab iſto tempore inſtar fatuæ eſt locuta; rem ſuam familiarem neglexit, & otioſa atque penſitabunda, uno loco ſedendo, tempus trivit. Anno 1743. peperit filium. Anno 1746. enixa eſt infantem puellam. Poſt ultimum hoc puerperium imminuti primum ſunt menſes, ac prorſus tandem ceſſarunt, melancholia antiquum obtinente. Medici varii, quantum arte valebant, id egerunt quidem, ut priſtinæ ſanitati illam reſtituerent, ſed incaſſum. Acceſſerunt tandem agyrtæ, alchemiſtæ, balneatores & vetulæ; omnes certatim ſua applicarunt artificia, ſed irrito æque conatu. Anno 1750. menſe Aprili, novum ſe prodidit ſymptoma; concitata nimirum eſt, *ſponte natura, ſalivatio copioſa, pertinax*, noctu diuque uno eodemque vigore continuans, cum *fœtore* inſigni, qualis in ſalivatione obſervatur mercuriali. Accerſiti iterum ſunt Medici, ut cohiberent importunum hunc atque ingratum laticis ſalivalis fluxum; ſed hi neque purgantibus, neque diaphoreticis, hanc naturæ ſalivantis ſuperare potuerunt pertinaciam. Commiſſum tandem negotium eſt circumforaneis, ſine tamen ullo ſperato levaminis aut ſanationis effectu. In hoc caſu, ſecundum ſuas circumſtantias rarius in praxi obvio, obſervatu digna videntur ſequentia:. 1.) Quod *dentes* mulieris hujus ex chronica hac ſalivatione *nec dum vacillent*; 2.) quod *appetitus* ſemper ſibi conſtet, ac fere immo-

deratior ſit; 3.) *alvum* quotidie deponat; 4.) urinam reddat paucam, & 5.) *diaphoreſis* longe ſit parcior.

Tota die inſidet ſellæ, præcincta corio bubulo craſſiori, (*Pfundleder*) ut commode ſuper illo ſaliva defluere poſſit. Corium enim vitulinum, a materia ſalivali acri, intra paucos dies corroſum, veſtes ſubtus corrumpebat. Ejus tamen *lingua*, ab eadem acredine ſalivæ, *lædi nondum potuit.* Corium autem illud, quo præcingitur, bubulum, aliquoties jam corroſum, novis fragmentis coriaceis, æque craſſis, reparandum fuit. Viceſimus jam agitur menſis, a quo ſalivatio iſthæc fluere primum cœperat.

OBSERVATIO XXXI.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI de CILANO.

De

Sputatione frequenti virginum nuper menſtruatarum.

Credo equidem hoc phænomenon, jam ante me natum, obſervatum eſſe ab aliis: juvat tamen, eandem experientiam & hic repetiiſſe. Solenne eſt (quod jam dudum in variis Germaniæ climatibus obſervavi,) virginibus quibusdam, quæ uno alterove anno catamenia expertæ ſunt, ut periodice, ſeu poſt aliquot hebdomadum intervallum, copioſum purioris ſalivæ laticem, per dies triginta & quadraginta, excernant, ſine ullo ſanitatis aut incommodo, aut menſtrui fluxus perturbatione. Intermiſſa hæc ſputatio & ſponte aliquamdiu ſufflaminata, ſponte etiam redit. Menſibus æſtivis copioſior, hibernis parcior obſervatur. In ſubjectis per triennium aut diutius menſtruatis, ſpuitiones iſtæ

pror-

prorſus ceſſant. Operæ pretium eſſet, inquirere in cauſas: 1. Cur, reſpectu totius ſexus, pauciores huic ſalivæ excretioni obnoxiæ ſint? 2. Quid ſibi velit, quod natura primo tantum & altero menſtruationis anno materiam ſalivalem ad glandulas ſalivales dirigat, & copioſam excretionem excitet?

(*Altona Halam miſſæ, d. 2. Novembr. 1753.*)

OBSERVATIO XXXII.

DN. D. FERDIN. JACOBI. BAJERI

De

Idolis variarum gentium in Muſeo venerandi Parentis p. m. JOANN. JACOBI BAJERI quondam obviis.

Magni omnino ſunt facienda ſtudia virorum, qui priſcæ antiquitatis documenta curioſe colligunt, collecta erudite explicant, explicata lubentes in publicum proponunt, ut, quam ipſi ex privata crebraque inſpectione habuerunt delectationem, compluribus aliis percipiendam concedant. Tale quidpiam venerandus parens meus p. m. edere pridem conſtituerat; aſt præmatura morte ereptus, tabulas tantummodo æri inciſas reliquit, quas diutius mutas aſſervare religioni duco, & ſucceſſive, ſi quidem opportune fieri poterit, brevi commentatione illuſtrabo. Comparent in præſentia imagines, quæ *idola* nominantur, *diverſarum nationum*. Hæc inter primum occupat locum antiquiſſimum Ægyptiorum numen *Oſiris*, totus æneus perelegantis formæ. *Vid. Tab. III. Fig. 1.* Etenim PAUSANIA teſte, *Lib. VIII. p. 497.* & *Lib. X. p. 686.* primi æs fuderunt & ſta-

Volum. X. Actor. N.C. Tab. III
ad Obſervat. XXXII
pag. 101.

ſtatuas inde conflarunt, *Rhœcus* Philæi, & *Theodorus* Teleclis filius, Samii, & aliquamdiu in Ægypto vitam egerunt artemque ſtatuariam exercuerunt, perſpectam utique habentes univerſam corporis humani ſymmetriam, quod DIODORUS SICULUS ſub finem *Libri I.* de *Telecle* & *Theodoro* itidem confirmat. Caput caſſide acuminata obtegitur, in medio frontis perforata, ut oculus ibidem conſpici queat, unde πολυόφθαλμος audit KIRCHERO *Obeliſc. Pamphil. Lib. III. cap. 9. pag. 210*; in latere dextro alata & pinnata, e quibus Sol eſſe evincitur. Facies, ſat bene conformata, collari pendulo, cirri in modum contorto, terminatur; regio pectoralis antica & poſtica ſcapularis torque aureo, trifariam cincto, reſplendet, impreſſis paſſim variorum ornamentorum veſtigiis. In manu dextra ſceptrum recurvum tenet, quod laudatus KIRCHERUS *Syntagm. III. Obeliſc. Ægypt. pag. 231.* thyrſum ferulaceum interpretatur, quia nimirum litui ad inſtar ſit compoſitus, hinc θυρσιφόρος & θυρσιάναξ, h. e. qui Thyrſo regnat, dicitur EUSEBIO. Hieroglyphicum vero iſtud thyrſeum ſceptrum ſupremam *Oſiridis* poteſtatem, & rationem viticulturæ ſignificat, e κακοζηλία ſacræ ſcripturæ Noachi hiſtoriam quodammodo adumbrans. Facilis equidem largior, diverſimode delineari *Oſiridem* πολιόνυμον, ceu CLEMENS *Alexandrinus* in *Protreptico*, ſeu *admonitione ad gentes, pag. 24.* tradidit: *Seſoſtrim* Ægyptiorum regem, *Oſiridem*, proavum ſuum, juſiſſe magnifice variegatum effingi. Præterea plures dantur Oſirides Ægyptiorum, ſicuti plures exiſtebant Joves, Hercules, Saturni, Rheæ, Veſtæ, Junones, adeoque de præſenti archetypo vix dubitare licebit.

In pari celebritate colebantur ab Ægyptiis Dii averrunci, *Curetæ*, Græcis ἀποτροπαῖοι, quod omnia mala imminentia avertere credebantur. Variæ iterum averruncandi notæ in his occurrebant. Alii uncinos & harpagones manibus

bus decuſſatis gerunt, alii flagella, ex ſacrorum animalium caudis parata, oſtendunt, alii retia ab humeris dependentia, alii hieralpham, i. e. agathodæmonem, naturæ humorem deducentem, manu prehendunt, de quibus erudite non minus quam exquiſite commentatus eſt modo citatus KIRCHERUS, *Oedip. Ægypt. Syntagm. XVII. Cap. I.* E teſta fictili ſubviridi conflata erat ſtatua, quam *Fig. 2. Tab. III.* ſiſtit anteriori facie. Verticem monſtrat velatum, divinitatis occultæ ſignum, barbam promiſſam textilem, manu ſiniſtra uncinum, dextra hieralpham cum funiculo reti continuo ſuſtinet, quod *Fig. 3.* qua patet parte poſtica, clare obſervatur, *Iſidis* fabulam, quæ cadaver *Oſiridis*, a *Typhone* in Nilum ſubmerſum, harpagone & reti extraxit, dilucidans. Totum fere reliquum corpus ſchematibus hieroglyphicis inſculptum. Talismodi idola funeris cuſtodes non ſolum externe pone ſepulchra Ægyptiorum apponebantur, ſed & interne in cavum abdominis recondebantur.

Monſtrum horrendum, quod *Fig. 4.* exhibetur, eſt ſimulacrum Indiæ orientalis indigenum, e fano quodam ſublatum. Vultum elephantinum exprimit, capite tiara tecto, quatuor manibus inſtructum. Dextra poſterior ſecurim, ſiniſtra fiſtucam tetragonam geſtat, anteriores duæ digitis contractis apparent. Abdomen præcraſſum, tumidum, Zona una deorſum, altera transverſum vergente munitur, cruribus velamento quaſi cinctis. Præſens ex marmore fuſco præduro cælatum opus *Nanehna* nuncupatur a *Jo. Mich.* DILHERRO, Theologo Norimbergenſi conſumatiſſimo, *in vita JESU & Apoſtolorum pag. 800.* ubi ſimilis propemodum delineatio, a præſenti tam ratione coloris, quam formæ nonnihil diſcrepans, occurrit. Natale ſolum, ubi frequens ejusdem celebratur cultus, Malabariam eſſe innuit *das merckwürdige Wien*, *Menſe Februar. Ann. MDCCXXVII. pag. 84. & ſeqq.* ubi illud Fig. 7. delineatum

tum exhibetur, quæ a potiori, ratione capitis elephantini, quatuor manuum, abdominis prætumidi zonarumque, cum noſtro convenit. Hoc ex metallo conflatum aſſervavit *Chriſtianus Auguſtus de* BERKENTHIN, Potentiſſimi Regis Daniæ Legatus extraordinarius t. t. in aula Cæſarea Viennenſi degens, oblatum a vidua *Barthol.* ZIEGENBALGII, Præpoſiti Eccleſiæ Crhiſtianæ Malabaricæ, diverſo licet impoſito nomine *Winaiagen*, ſeu *Wikkeniſchur*.

Suſpenſum & incertum adhuc pendet judicium de idolo *Fig. 5.* delineato, iterum argillaceo, fuſci coloris, quod habitum cucullatum refert, oculis expanſis manibusque ad os complicatis.

Fig. 6. reſpondet *Kiſnæ Ceylonenſium*, de quo, ceu puero formoſo ornate veſtito, prolixe ſatis egit *Philippus* BALDÆUS, *in der Beſchreibung der berühmten Oſt-Indiſchen Küſten pag. 512. & ſeqq.* Docet autem ſub hac fabula haud obſcure latere hiſtoriam Servatoris noſtri Jesu Chriſti. Ceterum quod exhibemus originale, affabre confectum eſt ex marmore ſubnigricante.

Fig. 7. & 8. ſiſtunt amuleta & phylacteria Ægyptiorum, ex argilla cocta, vitro cœruleſcente obducta, utrinque perforata, ad filum traducendum, quo commode hinc inde affigantur. Horum geſtationem plurimi æſtimabant pro numinum proprietate & exinde ſuboriunda gratia. Ejusmodi idola funeribus ſæpe adjuncta reperiri affirmat *Petrus de la* VALLE, *Itinerar. Part. I. p. m. 106. & Oliv.* DAPPER, *Deſcript. Africæ pag. 93.* Binæ videntur ſtatuæ, minas intentantes cacodæmonibus, ne forte noxam inferant, quarum varias imagines depinxit laudatus KIRCHERUS *Oedip. Ægypt. Syntagm. XIX. cap. 3. de amuletis & periaptis p. 552.* ſuperaddita mira traditione, energiam eorundem enodante:

Sed

Sed neque quam multæ ſpecies, nec nomina quæ ſint,
Eſt numerus, neque enim numero comprehendere refert,
Quem qui ſcire velit Lybici velit æquoris idem
Diſcere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ.

VIRGILIUS *Georg. Lib. II. num. 103.*

(*Norimberga Halam miſſa d. 28. Novembr. 1751.*)

OBSERVATIO XXXIII.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Febris acuta inteſtinalis.

A ventriculi & inteſtinorum labe & cruditatibus varii generis, in iisdem collectis, febres intermittentes vulgo, nec inepte, derivantur. Hæ vero cum & ipſæ multum inter ſe differunt, tum ad acutas continuas, in maſſa ſanguinea ejusque motu anomalo radicatas, quam proxime interdum accedunt, & ſollicitam medentis operam requirunt, ne dum ille ſanguinis æſtui temperando ſtudet, primas vias earumque vitia temere prætermittat, quin potius utrique medelam, ut par eſt, convenientem adminiſtret. Ex acutarum vero febrium genere ſunt quædam, quæ in alimentorum canali, ceu ſede primaria, radices egerunt, *febres* hinc *inteſtinales*, *ſtomachicæ*, vel *meſentericæ* dictæ; quarum poſt SYDENHAMIUM, BAGLIVIUM, HOFFMANNUM, STAHLIUM, aliosque, elegantem ſuppeditavit delineationem illuſtris HEISTERUS in *Compendio medicinæ practicæ Cap. V. p. 83. ſeq.*

Harum cum & ipſe aliquot notaverim, hæc notatu certe digna paradigmata, cum potioribus phænomenis, hic enarrare, haud abs re eſſe puto. Vir quidam venerabilis,

& magni inter eruditos nominis, mediæ & optimæ ætatis, recens maritatus, nuper has in oras adventans, hinc aëris & victus mutationem eo tempore expertus, quo vere adulto, & ineunte æſtate, loco caloris & ſerenitatis, frigus inſolitum & pluviæ frequentes, imbecillium inprimis valetudini infeſtæ erant, ad finem Junii menſis & Julio ineunte, morbo graviſſimo corripitur, prævia nimirum horripilatione, æſtu vehementi, cum ſiti, cephalalgia, virium languore, & perpetua inprimis diarrhœa. Accitus ad locum, in quo tum degebat, duo abhinc milliaria diſtantem, ob nauſeam, oris amaritiem, & ſimilia, quæ una cum ſupra dictis ſymptomatibus notavi, emeticum blandum ex benedicta Ipecacuanhæ radice exhibere nullus dubitavi, & paucis ſubjunctis aliis temperantibus, nitroſis, abſorbentibus & digeſtivis, ægrum in ſtatu mediocri, diarrhœa licet haud remittente, relinquens, poſtridie domum reverſus ſum. Haud ita multo poſt morbo in aliquot ſeptimanas, ut ſolet, protracto, abſorbentibus & temperantibus nitroſis, atque digeſtivis, quorum ſedulum & continuatum uſum una cum victu tenui hordeaceo, avenaceo, aut ſimili ſuaſi, emulſionem analepticam ſubjunxi. Æger vero moræ pertæſus aliorum ſuaſu alius Medici aulici, in vicinia degentis, auxilium imploravit, & ſero quidem, at perfecte convaluit.

Alter vir ejusdem ætatis mediæ & florentis, recens pariter maritatus, qui præter reliquos diætæ errores aëris verni delicias experturus, & inprimis amœnitate aliquot dierum Majalium allectus, in horto ſuburbano horis veſpertinis ad noctem usque ingruentem ſubinde commoratus erat, unde fiebat, ut menſe Julio ineunte, prævio languore totius corporis, horripilationem per aliquot dies, hinc vero æſtum non adeo vehementem, neque virium ingentem proſtrationem, ſed diarrhœam perpetuam per pluſculos dies, & ſitim, & vigilias, & dolorem capitis nuchæque cum

ſenſu

ſenſu frigoris expertus, opem meam imploraret. Præmiſſa atque repetita eſt venæ ſectio, quam nondum penitus abſolutam levis lipothymia excepit. Diarrhœam vero frequentiſſimam quidem, ſed indolentem, neutiquam ſiſtendam aut adſtringentibus compeſcendam ratus ſum, ſed iterum temperantibus, nitroſis, digeſtivis & abſorbentibus conſtanter inhæſi, additis quibusdam diapnoicis, non tamen ſudorem proliciendi ſcopo, (utpote qui ſponte plerumque aut levi data occaſione, neque cum ægroti εὐφορίᾳ ſubinde erupit,) regimine proinde temperato & frigus arcente magis, quam diaphoretico, ſollicite injuncto. Et frigoris quidem in vertice & nucha ſenſus adeo erat exquiſitus, ut continuo culcitris hæ partes foveri debuerint, cujus hanc allegavit cauſam, quam vocant occaſionalem, rogatus ſubinde ægrotus: ſe nimirum ante pluſculos annos vix lectum ingreſſum, appoſita lampade, inter legendum, cui adſuetus erat, aliquando obdormiiſſe, mox vero mitra & capillis accenſis expergefactum, digitis in verticem involaſſe & manipulum circiter capillorum radicitus evulſiſſe, indeque ſenſum frigoris in locis affectis ſubinde moleſtum retinuiſſe. Hic vero frigoris ſenſus, cum & in fœminis hyſtericis haud raro occurrat, a conſtrictione generis nervoſi, cum utero & reliquis imi ventris viſceribus communicantis, procul dubio derivandus eſt, inque ægroto noſtro una cum morbo præſenti uti incrementum, ita & decrementum cepit manifeſtum. Æger nimirum in tertiam usque ſeptimanam cum diarrhœa perpetua, absque virium detrimento notabili, conflictatus, hac tandem ſponte remittente, ſomnum quidem placidum, qui antea aut plane nullus, aut inſomniis & deliriis interpolatus erat, redeuntem, ſed & virium ingentem proſtrationem expertus eſt, reliquis ſymptomatibus nequicquam remittentibus. Quin faucium dolor cum tuſſi, maxime ſicca, & deglutitione

difficili ſubinde accedente, per aliquot dies neque gravior factus eſt, neque mitior; donec cathartico, ex reſinæ Jalappæ granis octo cum amygdalis tritis & paucis abſorbentis & digeſtivi pulveris granis additis conſtante, aſſumto, ingentem bilioſæ inprimis ſaburræ copiam frequentiſſime κάτω, hinc & juſculo in prandio vix deguſtato ἄνω bilem porraceam excerneret, cum manifeſto levamine, & plerisque ſupra dictis ſymptomatibus, ipſoque frigoris & doloris in vertice, nucha & faucibus ſenſu hinc prorſus evaneſcentibus, appetitu quoque ciborum redeunte. Cum autem virium reparandarum ſtudio nimium indulgeret, mox inflationem abdominis, flatulentiam, tuſſim ſiccam & ſimilia redire ſenſit ſymptomata, quibus iterato cathartici, paullo ante dicti, duobus granis diminuti & in duas partes diviſi, uſu obviam eundum fuit, eo quidem eventu, ut una cum victu exacte tenui, hordeaceo & avenaceo, ob ſitim perſeverantem neceſſario, æger mediocriter admodum valuerit, & vires tarde demum recuperaverit. Licet autem cibos ſolidiores non faſtidiat, metu tamen gravioris mali ab iisdem, ut & potu quolibet vinoſo & exæſtuante, abſtinere juſſus eſt. Ceterum pulſus perpetuo æqualis quidem, ſed debilis fuit; urina vero per totum morbi decurſum per quinque fere ſeptimanas vix ſemel atque iterum obſcura quædam coctionis alicujus indicia prodidit.

(*Rintelio Halam miſſa d. 19. Decembr, 1751.*)

OBSER-

OBSERVATIO XXXIV.

DN. D. JOANN. JACOBI HUBERI

Triga obſervationum myologicarum.

I. Pars hæc Anatomiæ corporis humani, quæ muſculos conſiderat, in luce quamvis poſita ſit ea, ut vix quidquam relinquat adcuratiſſimis etiam ſcrutatoribus, frequenti ac ordinariæ ſtructuræ addendum, omnem nihilominus ſedulitatem exigere eandem, mihi videtur, ne quid aberrantis quoque habitus remaneat, non obſervatum. Talem eruditus orbis debet principi Anatomicorum Batavo muſculorum hiſtoriam, quam adcuratiſſimam & omnibus numeris abſolutam agnoſcere, non facile quis recuſaverit. Eas tamen tradere muſculorum particulas, quas ab ordinariæ naturæ habitu alienas ſubinde offerunt cadavera, omni, ſpero, utilitate non carebit: ſiquidem haud raro ex aberrante natura verus illuſtratur partium uſus, (ad quem tandem uſum omnis dirigendus eſt Profectorum labor, & dulcis inde tædioſi operis fructus hauriendus,) præterquam quod ſic agnoſcuntur variæ aberrandi poſſibilitates. *Muſculum pectoralem majorem* inprimis obnoxium varietati pluries reperi, ideoque de illo primum dicam. Ejus autem particulæ ſingulares erunt his etiam evidentiores, qui non omnia ſtatim in numerato habent, ſi univerſus muſculus una cum levioribus varietatibus traditus primum fuerit. Latam valde exhibet amplus ille muſculus peripheriam, unde originem accipiunt carneæ fibræ: aliæ enim e media clavicula, quæ prior eſt, exeunt, inde usque ad capſulam ejus ad pectus articulatoriam prodeuntes. Ibi plerumque hiatus relinquitur, antequam pectorales fibræ accedunt, celluloſa tunica vel & pinguedine diſtinctus, qui interdum ſatis con-

ſpicuus eſt, & ab omni intermedia membrana vacuus, duos fere muſculos tunc diſtinctos efficiens, clavicularem alium, alterum pectoralem. Nullam penitus dare clavicularem portionem, quæ ad pectoralem augendum accedat, ſicuti aliquando evenire innuit LIEUTAUDUS (*dd*), mihi quidem obſervare nunquam contigit. Duas contra vidi ſatis diſtinctas portiones claviculares, alteram a media clavicula provenientem, alteram ab ejus parte anteriori & a coſta prima, hujusque & ſecundæ interſtitio muſculoſo. Dein altera, vel ſi mavis tertia origo, vere pectoralis, a ſupremo exteriori oſſe pectoris incipit, carnea ipſa quoque, verſus mediam ſterni lineam oblique incedens, inferiora verſus exinde recedens paulatim a medio ſterno deorſum ac retrorſum, arcus in modum vergendo, infima parte ſui anteriori ſeptimæ frequenter coſtæ finem cartilaginoſum attingit, vel tamen ſextæ; niſi ſolum quintam anterius obtegat, & ab ejus cartilaginoſa tota parte prodeat. Extima hujus muſculi membrana, quæ tendinoſa eſt, ſat frequenter a muſculo unius lateris ad alterum tranſit in medio pectore, eique ibi admiſcetur: rariſſime vero in carneis id obſervatur fibris. In omni ſubjecto continuam non faciunt omnes fibræ pectorales ſeriem, ſed haud raro bis vel ſemel certe leviter interruptam, celluloſæ ope denuo connexam; & pars infima coſtis non affixa pluries obſervatur, ſed expanſioni tendinoſæ muſculi obliqui externi inſerta, ad eamque expanſionis illius partem usque properans, qua ſupremus muſculus rectus anterius coërcetur: aliquando ipſis quoque ſupremis fibris muſculi recti carneis immiſcetur. Quando dein elevatur muſculus, ad detegendam partem coſtis adſitam, magnam videmus occupare fibras carneas partem pectoris, a cartilagine coſtæ ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ, interdum

(*dd*) Eſſais d' Anatomie, p. 573.

dum etiam ab oſſea quintæ parte, nec non plerumque ab interſtitiis inferiorum coſtarum provenientes, contiguas modo, modo ſparſas ac ſatis ſubinde diſcretas. Univerſi dein muſculi fibræ omnes confluunt ex amplo ſatis circuitu in anguſtam admodum, ubi axillæ ſubjacent, portionem, ante faſciculum brachii nervoſum ac vaſculoſum ad humerum properantem. Ea tamen lege illum adeunt, ut ad augendam actionis ſuæ vim decuſſatim incedant, & fibræ claviculares, eædemque altiores, fiant ibidem inferiores, pectorales viciſſim ſuperiores. Rariſſime tamen fibræ in unum confluunt omnes tendinem; plerumque enim duo ad inſertionem conſpiciuntur, ſatis diſtincti, anterior nempe, idemque ſuperior ac latior, qui a claviculari vel ſimplici, vel duplici faſciculo producitur; & poſterior, plerumque rotundior ac anguſtior, quem reliquæ, i. e. pectorales fibræ efficiunt. Non raro prope tendines illos vel fibræ ab uno faſciculo in alterum aliquot ſecedunt carneæ, communicantes, & in conſenſum mutuum has partes trahentes, vel leviter tendinoſæ tenuiſſimæ, quarum tamen ope connectitur prope os uterque tendo, antequam ſic auctus humerum adit. Præterea carneo-tendinoſus haud raro dimittitur ibidem faſciculus ad muſculum deltoidem. Eodem porro præciſe in loco membrana ſecedit ſeu expanſio, vere tendinoſa, plus minus conſpicua, vaginæ inſtar brachii muſculos inſimul quadantenus inveſtiens, & in morem faſciæ latæ, aut illius expanſionis tendinoſæ, qua dorſi, ſcapulæ, pedis, aliique muſculi obduci ſolent, coërcens. Aſperitati tandem oſſis humeri immittuntur ſat lati tendines muſculi noſtri, paulum eminenti, qua paries incipientis ſulci, tendinem muſculi bicipitis excipientis, conſtituitur internus: vel etiam ipſum ſinum ſimul inveſtiunt. Non tamen ſemel, ſed iteratis vicibus aliam animadverti ibidem connexionem, ſatis ſingularem, nempe capſulam inter articulatoriam humeri cum ſcapula

atque tendinoſam muſculi noſtri pectoralis inſertionem, antequam humero inſinuatur: fiebat ea ope tendinoſi funiculi inſertio, aliquot linearum lati, a ſummo humero, unde ortum capit, deſcendentis. Totus tendo ille, teres ad ortum, dein paulo latior factus, & ſubinde vaginulam quoque porrigens tenuiſſimam tendini longo bicipitis, immiscebatur latæ inſertioni tendinoſæ pectoralis, in eaque evaneſcebat. Jam inter minus frequentia hujus muſculi primum annotare juvat aberrantes faſciculos carneos, quos pectoralem verſus muſculum minorem incedere quoque vidi; dein faſciculum carneo-tendinoſum, qui nexum ſervabat inter portionem clavicularem muſculi noſtri atque pectoralem, quando ſejuncti nimium ſunt a ſe invicem ac diſtincti: ſemel nempe tenuem vidi tendinem, ab origine ſterno-maſtoidei deorſum oblique vergentem, quem mox carneæ fibræ, a ſuprema muſculi noſtri portione pectorali provenientes, augebant: carneus ita factus faſciculus marginem claviculæ tegebat, & ad inferiorem ac anteriorem muſculi pectoralis portionem clavicularem properabat, ipſique immiſcebatur. Alium dein obſervavi faſciculum carneum, ab interſtitio coſtæ primæ & ſecundæ diſtincte provenientem, qui ſingularem ac proprium ſibi formabat tendinem tenuem atque ſubrotundum, & ad usque ſummam tendinis magni communis in humerum inſertionem incedebat, cui ibi demum ad os immiſcebatur. Nunc plane ſingularis ac præternaturalis adeo ſubjungenda hic eſt portio muſculoſa, forte magis ſitus ac vicinitatis cauſa huc referenda, quam communis naturæ: ea nempe a ſupremo ſterno atque a coſta ſuprema ipſique vicina incipiebat vix digitum lata, & extrorſum paulum vergendo ad usque quintæ coſtæ cartilaginoſam partem deſcendebat, muſculi pectoralis magni partem priorem ac inferiorem obtegens. Diſtinctus ille muſculus, e tendineo principio carneus factus, fibris

bris ſuis decuſſabat infimas muſculi pectoralis, & ante hunc incedens in parte ejus infima, quacum miſcebatur ſcilicet, terminabatur. Singularem hancce ſtructuram in puella obſervavi undecim annorum (*ein Heiden-Kind*), ex eo genere erronum, quos Cingaros ſeu Ægyptios vocant: & quidem non niſi in latere dextro, in ſiniſtro hujusmodi plane nihil conſpiciendum offerebatur. Simile quid vidiſſe ſe monet, & tanquam rarum quoque ludentis naturæ exemplum indicit celeberr. ALBINUS (*ee*). Quia vero quodam modo reſpondentem illi muſculo tradit ſuum, quem VESALIUS (*ff*) in Simiis, nunquam vero in homine obſervatum (qui vera eſt muſculi recti abdominis continuatio ad claviculam usque protenſa), refert, hinc diſcrepantem a noſtro faſciculo illum eſſe muſculum, nullus dubito. Hoc porro confirmant fibræ noſtræ, muſculum rectum non attingentes, ſed ad angulum, ſit quamvis ille obtuſus, a fibrarum recti directione divergentes, & in pectoralem majorem atque vix in obliquum externum abdominis, non autem in rectum deſinentes. Quinam huic muſculo ſeu portioni ſingulari aſſignari poſſit uſus, ego quidem non video, & ne quidem conſultum exiſtimo omnibus particulis, etiam maxime præternaturalibus, adſcribere velle certam ſuam functionem. Si tamen aliquis omnino judicandus ſit, (cum fruſtra nihil facere Deum & naturam, veteri verbo dicatur,) facere eum ad firmandam originem pectoralem muſculi pectoralis majoris, indeque ad augendum ejus robur, iudicarem. Faſciculorum aliorum ſupra recenſitorum diverſa longe eſt ratio: vel enim ii ad roborandam vim muſculi ſui principalis non parum conferre videntur; vel & alios in conſenſum rapere, & ad actionem provocare; vel alias partes, vi-

(*ee*) Hiſtoria Muſc. p. 291.

(*ff*) de Humani corporis fabrica, Lib. II. Tab. V. r. s. t.

vicinas nempe, quibuscum conneɛtuntur, ad dirigendos motus varios allicere. Quæ ceterum ipſius muſculi peɛtoralis ſit aɛtio, hic explanare velle ſuperfluum foret.

II. In Sartorio muſculo ſingularem quoque ac valde extraordinarium animadverti nuper faſciculum. Omnem hic repetere notiſſimi & difficultatis nihil relinquentis muſculi Sartorii deſcriptionem, nihil opus eſt: dicere tamen attinet, eſſe illum ex eorum muſculorum genere, qui faſciam dant tendinoſam muſculis vicinis, & ita convenire in hoc tertio cum peɛtorali majore, bicipite brachii aliisque. Quum primum inſertionem ſuam in externa ac ſuprema, mox infra tuber, femoris parte attigerit tendinoſus, lateralem dimittit tendinoſamque expanſionem ad muſculos vicinos infra genu. Idem cadaver undecim annorum, quod mox laudavimus, obtulit mihi teretem funiculum, vere fibroſum, a vicinis muſculis non aberrantem, ſed qui principio ſuo gaudebat tendinoſo, ſibi proprio ac diſtinɛto. A ſuperiori enim ac anteriori eminentia cruris oſſis pubis proveniebat, & vix introrſum ferebatur, deorſum vergendo; antequam genu attingeret, fibris ſuis carneis Sartorio immiſcebatur, & in unum ibidem caro utriusque confluebat muſculum. Erat ceterum univerſus muſculus Sartorius de more formatus. Singularis iſte muſculus ac ſupernumerarius, gracilis ille quidem, idem tamen ſatis carneus ac diſtinɛtus, ad dirigendam forte aɛtionem, certe ad facilitandam eam Sartorio datus fuerit, in fleɛtendo genu elevandaque tibia.

III. Ex argumenti affinitate præterire eam, quam feci de pyramidalibus abdominis muſculis obſervationem, nolo, in magno cadaverum numero, ut fit, aliud agenti mihi natam; neque de uſu eorum, diſcrepantes cum ſint ea de re Auɛtorum ſententiæ, ſilere. Viſum nempe mihi eſt, rariſſime deficere eos muſculos ſequiori ſexui, certe longe ſæpius

pius adeſſe, quam in ſexu virili: unde uſus eorum potior facilius forte conjicietur. Infima, ſcimus, occupare eos lineæ albæ latera: at vero non modo apice uterque ſuo inſiguntur mediæ ipſius parti infra umbilicali, ſed latius longe ad digitum latum illi inſeruntur nexu firmiſſimo, vere tendinoſo; tendinoſam præterea accipiunt a muſculis obliquis abdominis vaginam, arctam eam ac fortem. Tendere itaque valere illos fortiter lineam albam, & firmam reddere a parte infima, ac alterum quaſi reliquis muſculis, ad eam properantibus, punctum fixum efficere in tenſa linea alba, dubitandum non eſt. Muſculi enim abdominales reliqui, lineæ albæ infixi, majorem exercere poſſunt vim in coarctando abdomine, quando tenſæ lineæ albæ inſeruntur, quam ſi hæc foret flaccida. Infimo dein abdomini ferre adjuvant omnem, extra pubis oſſa eminentem contentorum molem; & ita fœminis ſunt muſculi ii uſus majoris, qui, in firmando infimo abdomine, uterum, vivaci hoſpite gravidum, ſuſtinere commodius atque coërcere valeant, nec non vim ſuam in emittendo fœtu, i. e. comprimendo abdomine, conferre. Alios illis e longinquo petitos aſſignare velle uſus, ſupervacaneum mihi videtur.

(*Caſſellis Halam miſſa d. 17. Januar. 1752.*)

OBSERVATIO XXXV.

DN. D. JOANN. CHRISTOPH. POHLII

De

Lethalibus fiſſuris & contrafiſſuris Cranii.

Vir quidam plebejus, triginta quatuor annorum, vix prælapſis quatuor hebdomadibus a morbo gravi, febre

ſcilicet continua, reconualeſcens viribusque adhuc deſtitutus, die XVIII. Octobr. anni præterlapſi, ſub occaſum ſolis ab equo calcitroſo prætercurrente in lithoſtrotum præcipitabatur, atque in occiput dextri lateris conjiciebatur; unde ſyncope correptus per ſemihoræ ſpatium in terram proſtratus jecit; tandem in lectum delatus, crebris vomitibus, deliriis, vertigine, obnubilatis ſenſibus, motibusque convulſivis perpetuo adflictus eſt, adeo ut per decem dierum ſpatium in hoc triſtiſſimo ſtatu vitam ſuam miſere transigeret, & tandem diem ſupremum ſine omni ſenſu obiret. Præterlapſis poſt obitum aliquot horis cultro ſubjiciebatur anatomico, qui ſequentia dedit manifeſta. In partibus capitis externis nullum quidem læſionis veſtigium obſervabatur; remotis autem integumentis, in partibus cutis externis dextri lateris ſuggillationes occurrebant, & in cranio quinque ſe manifeſtabant fiſſuræ, quarum priores duæ contrafiſſuræ in foſſibus temporum, in quolibet nimirum oſſe una, apparebant. In dextro ſcilicet oſſe temporis oriunda contrafiſſura in infima parte ſuturæ ſquamoſæ antrorſum vergebat usque ad mediam hujus oſſis partem, & à proceſſu petroſo diſtabat ſpatio ſemipollicis transverſi. In ſiniſtro latere oſſis temporis altera conſpiciebatur contrafiſſura, ab infima parte oſſis temporis, & quidem à ſutura ſquamoſa, oriens, lineamque incurvatam repræſentans, proceſſum petroſum perreptans, & usque ad orbitam oculi ſiniſtri tranſiens. Duæ occurrebant fiſſuræ in oſſe occipitali, quarum una a ſutura lambdoidea usque ad os bregmatis dextri lateris, longitudine trium digitorum transverſorum, ſe extendebat. Altera a ſutura lambdoidea laterali usque ad os occipitis longitudine unius transverſi pollicis vergebat. Tandem periculoſiſſima in occipite detegebatur fiſſura, in parte hujus oſſis media ortum capiens & usque ad foramen proceſſus petroſi, ubi nervus acuſticus ingre-

greditur, progrediens. Separatis cerebri meningibus, in lobo ſuperiori lateris ſiniſtri, prope ſinum longitudinalem, ſubſtantia corticalis cerebri in materiam commutata erat purulentam, quæ longitudine quatuor digitorum transverſorum, latitudine unius pollicis transverſi, in parte inferiori usque ad ſemipollicis longitudinem penetrabat. In cerebello, ſub dura matre, ſeri ſanguiniſque extravaſati quinque circiter cochlearia reperiebantur. Trepanatio tam propter deliria, quam propter inquietudinem perpetuam, inſtitui plane non potuit, & in hoc deſperato caſu ἀδυναμία curandi omni modo ſe manifeſtavit.

(*Lipſia Halam miſſa d. 25. Januar. 1753.*)

OBSERVATIO XXXVI.

DN. D. PHILIPPI CONRADI FABRICII

Singularia quædam anatomica adnotata.

In quodam cadavere virili, detruncato, ætatis mediæ, ſub finem anni 1749. adhuc diſſecto, reliqua omnia quidem quam maxime naturali modo ſe habebant, alter tamen pulmonum lobus ulcere profundo non ſolum occupabatur, ſed totum etiam hoc viſcus pleuræ, mediaſtino & diaphragmati undique arctiſſime & firmiter adhærebat. Quanquam vero hoc phænomenon ſatis tritum, & a nobis in aliis quoque cadaveribus, nulla de reliquo pulmonum labe adflictis, ſæpius adnotatum fuerit, cauſa tamen hanc adhæſionem producens aliquam attentionem meretur, & ad numerum morborum artificum augendum, de quibus doctiſſima proſtat clariſſ. RAMAZZINI tractatio, non nihil confert. Fuerat enim hic homo vitæ quidem agreſti deditus, ſed tuba venatoria canendo plurimum temporis ſui ſimul conſumſerat. Hoc vero exercitationis genus, quum absque pulmo-

num, aëre repletorum, inſigni diſtenſione, fortique ac continuata eorum ad pleuram, quoduis thoracis dimidium inveſtientem, alliſione peragi nequeat; his concretionibus præternaturalibus, ab halitu vaporoſo, ad utrumque pectoris cavum ab arteriis ultimis viſcerum contentorum & ipſius pleuræ conſtanter emiſſo, & inlympham glutinoſam facili negotio condenſando, productis, commodam ſane occaſionem præbuit.

Poſt hoc diſſecui cadaver feminæ infantem proprium aliquot menſium, dum vivebat, lactantis, cruciatibus ulceris cacoëthei colli & lenta tabe, quam œdema utriusque pedis comitabat, extinctæ. Hujus in abdomine tota cutis non fœde tantum rugoſa erat, ſed & inſignis ille tractus niger, ſeu ſulcus medianus ſuper lineam albam muſculorum abdominalium in cute decurrens, qui ſi adeſt, ad partum prægreſſum cognoſcendum in uſu Medicinæ forenſis ſubinde in auxilium vocatur, hic profundo ſatis cavo conſpicuus notabatur, id quod eo minus mirandum, quum hæc femina jamdum aliquot infantum mater fuerit. In primiparis enim, quarum fibris cutaneis adhuc inſignis elater ineſt, cujus ope cutis antea diſtenta brevi pooſt partum editum ſe in priſtinum ſtatum contrahit, hoc ſignum fruſtra ſæpe quæri, ab experientia conſtat, ita ut ad illa tantum fœtus clandeſtina parturitione editi indicia pertineat, ex quibus non niſi conjunctim cum aliis præſentibus aliquid certi hariolari licet. Partibus deinde contentis tam abdominis, quam thoracis & capitis rite diſſectis, nihil inſoliti in eis ſe exhibuit, præter quod glandulæ meſenterii penitus evanuerint, cadavere licet œdemate correpto atque indicia circuitus lymphæ turbati exhibente, in cujusmodi hominibus, niſi ſenio nimis ſint confecti, alioquin hæ glandulæ ſi non plane ſcirrhoſæ, inſigniter tamen plerumque tumidæ deprehenduntur. Ulcere illo colli maligno curatius inveſtigato,

to, oſtium ejus ad aliquot digitorum latitudinem infra auriculam dextram ſitum erat, pollicem latum, & ad tantæ profunditatis ſinum ducebat, ut ſtilus ei immiſſus absque moleſtia ad ipſam faucium cavitatem pertingeret, alio hujus ulceris ductu ſimul ſurſum per medium glandulæ parotidis, penitus fere a materia purulenta exeſæ, decurrente. Partibus mollibus, maxillam inferiorem obtegentibus, diſſectis, hoc capitis os in dextro latere undique carie eroſum & bis transverſim ſponte diffractum inveniebatur, quum tamen hæc femina nullam vim externam perpeſſa fuerit. Ex quo notamine ipſa autopſia cognoſcere valebamus, quod, licet alias in hominibus æque ac in aliis pluribus animantibus vis moleculas oſſium conſtitutivas inter ſe ligans, & cuivis violentiæ externæ, antequam frangantur, reſiſtens, inſignis & miranda ſit (*gg*), gluten tamen illud nativum, cujus viſciditati hæc eorum firmitas potiſſimum debetur, ab acrimonia humorum corporis humani morboſa ſucceſſu temporis omnino ita deſtrui queat, ut effectus a nobis adnotatus ultro inſequatur (*hh*).

Tertium cadaver, a me diſſectum, erat feminæ mediæ itidem ætatis, robuſtæ & euſarcæ, ad iracundiam facilis, inſultibus epilepticis antea ſæpius tentatæ, quæ bene paſta & ad ſenſum ceteroquin ſana ſubito, nemine adſtante, mortua conciderat. In hoc reliqua abdominis viſcera pleraque ſatis naturali modo ſe habebant, ventriculo præſertim cibis inſigniter diſtento, & de appetitu cibo-

(*gg*) Videatur experimentum *Obſervationibus Edimburgenſibus Tom. I. Num. X.* inſertum, nec non celeb. HALES *Hæmoſtatic. Experiment. XXII. §. 29.*

(*hh*) Confer. Ill. *van* SWIETEN, *Comment. in Herm.* BOERHAAVE *Aphoriſm. de cognoſc. & curand. morb. Tom. I. §. 344. pag. 567.* & B. SCHAARSCHMIDT *Relation. med. & Chirurg. Part. I. Num. LXIV.*

borum vigente teſtimonium edente. Sola veſicula fellea, bile vacua, ejus loco ultra 200. calculos exhibebat, angulares, figuræ anomalæ, quorum maximam partem adhuc ſervo, reliquis cum ſpectatoribus communicatis. Horum alii majores ad avellanæ magnitudinem accedebant, magis quam ceteri luteſcentes & friabiles, reliquis & plurimis nigris ſolidioribusque, ac ſemen ciceris haud male referentibus. Omnes aquæ injecti fundum petebant; exſiccati deinde & candelæ ardenti admoti flammam concipientes, & multum odoris ſulphurei ſpirantes. Syſtema autem totum venæ portæ atro ſanguine turgebat, in ovariis hydatidibus aliquot, ovi columbini magnitudine, hærentibus, & initia hydropis ibi formandi conſtituentibus (*ii*). Ad thoracem progreſ-

(*ii*) Stupendum ovarii hydropem vide ſis in Excellentiſſ. BASSII *Obſerv. anatom. chirurg. med. Dec. IV. Obſ. VII.* nec non apud Illuſtr. TREW, *Commerc. litt. Norimberg. Ann. 1734. Hebdom. 44. p. 388.* Mihi quoque conſtat exemplum primiparæ, poſtea febre hectica defunctæ, quæ poſt infantem teneſrimæ valetudinis editum, plures deinde cum lochiis excrevit ingentes veſicas aqua repletas, quæ utrum cum ovulo fœcundato ex ovariis per tubas Fallopianas ad uterum primum delatæ, & poſtea ibi adnatæ & auctæ fuerint, an autem, quod vero propius videtur, ex ipſa uteri ſubſtantia & ovario ſic dicto Nabothiano productæ, difficile judicatu eſt. Quod vero ad exortum hydatidum, in viſceribus corporis humani tam frequentem, actinet, cauſas hujus mali non unas eſſe, ſed pro diverſa viſcerum ſtructura variare, res ipſa loquitur. Sic in ovariis ex ipſis ovulis, in reliquis autem viſceribus ex arteriolis vel venulis lymphaticis, aneurismate vel varice laborantibus, fortaſſe oriuntur, membranis horum vaſculorum ultra diametrum naturalem quidem dilatatis, ſed ſimul craſſitie ſua nonnihil adauctis, prout illud in capſulis tumorum cyſticorum, in membrana celluloſa ſubcutanea formatorum, contingere conſtat. Provenire quo-

greſſus nihil ibi præter Naturam offendi. Ad caput hinc deproperans & veſtigia hæmorrhagiæ cerebri, quæ, vaſis ſanguiferis disruptis & principio nervorum compreſſo, mortem repente induxiſſet, ibi deprehendere geſtiens, arterias ejus venasque æque ac ſinus duræ meningis ſanguinis quidem orbas, ſed aëre diſtentas & integras conſpiciebam, ita ut ne gutta quidem ſanguinis vel ſeri extravaſati in aliqua encephali parte adpareret, ipſa quoque ſubſtantia cerebri tam firma & ſicca, ut ejus diſſectio & demonſtratio rite, & ut artis eſt, ſine moleſtia inſtitui & abſolvi potuerit. Quod jam ad conſiderationem phyſiologicam & medicam hujus cadaveris attinet, quemadmodum lapillorum generatio in pluribus aliis quoque corporis humani partibus & regionibus hucusque occurrit, & ab harum rerum curioſis hinc inde adlegatur, ita illa calculorum in veſicula fellea generatio itidem ſæpius hucusque & frequentius fere, quam calculi renalis præſertim veſicæ, minime in hominibus nulla diæta vinoſa vel alia ad calculum veſicæ & renum

quoque poſſunt hydatides a vaſis lymphaticis alicubi ſub tunica communi viſcerum exili hiatu disruptis, & liquorem contentum ad telam celluloſam ſubjectam ſenſim emittentibus, quapropter utplurimum in illis hominibus frequentes adſunt, qui obſtructione viſceris alicujus laborant, & in quibus tranſitus lymphæ impeditus eſt, vel hydropis actu præſentis ſigna deprehenduntur. Vel ex ipſis denique vaſis ſanguiferis, celluloſa vaſorum tunica latice aquoſo repleta, cavitateque vaſorum ita compreſſa, ut nihil ejus ſupermaneat, haud raro enaſcuntur ut *Friedericus* RUYSCHIUS illud *Theſaur. anatom. VI. N. CIV.* uberius explicat, ita ut integra inde viſcera in hydatides mutata ſubinde occurrant. Confer. quoque ipſius *Obſervat. anatom. XXV.* & *Obſerv. anatom. chirurgic. XVII. XXVII. XXXIII. XLVI.*

diſponente utentibus, obſervata fuit (*kk*). Hinc immortalis ille *Fridericus* HOFFMANNUS a frequentia horum calculorum occaſionem ſumſit novum quoddam morbi genus, & id quidem optima ratione Syſtemati ſuo Pathologico-practico inſerendi, remediaque, quibus huic malo mederi queat, indicandi, quæ inter aquæ minerales palmas tenent, lapillos illos vel reſolventes, vel imminutos ſaltem ex cyſtide fellea per ductum cyſticum & cholidochum ad canalem inteſtinorum promoventes, ut deinde per alvum excerni queant: licet quod interdum ejusmodi calculi etiam in ipſo canali inteſtinorum demum oriantur, obſervationes ab Illuſtri BüCHNERO *Miſcell. Phyſico-medic. mathemat. Ann.* 1730. *Menſ. Maj. Claſſ. IV. Art.* 7. & 8. allegatæ & deſcriptæ probent. Prout hi calculi bilioſi in eo quoque cum renalibus calculis adprime conveniunt, quod ſicut ab his ureteres, ita ab illis ductus cyſticus & cholidochus, dum transeunt, inſignem aliquando amplitudinem nanciſcantur, cujusmodi exempla alibi a me relata fuerunt.

Neque modus, quo hi lapilli in noſtro ſubjecto epilepſiam induxerunt, comprehenſu adeo difficilis. Conſtat enim, a ſapientiſſimo fabricæ humanæ Artifice ſitum viſcerum abdominalium ita conſtitutum eſſe, ut in univerſum non ſibi tantum mutuo auxilientur, ſeque invicem foveant & loco contineant, ſed, quod præcipue ad veſiculam felleam ſpectat, ut

(*kk*) v. gr. ab Illuſtri MORGAGNIO cujus de figura & reliqua indole horum lapillorum lites, cum celeb. BIANCHI agitatæ, haud ignotæ ſunt; vid. *Adverſar. anatom. Animadverſ.* 28. nec non *Epiſt. anatom. I. pag.* 48. & 49. Duo vero millia calculorum in unius hominis veſicula fellea deprehenſa vid. *Commerc. litt. Norimberg.* 1735. *Hebd.* 52. *p.* 411.

ut bilis cyſtica, hepatica magis amaricans & efficacior, pro copioſiore ciborum concoctu difficilium aſſumtione, a ventriculo diſtento fundumque cyſtidis felleæ tunc premente majori quoque copia verſus inteſtinum duodenum propellatur, ſicque chyli copioſioris elaborationi & perfectioni eo magis par eſſe queat. Eadem itaque partium conſtitutio hæc naturalis iſti feminæ caſu morbum illum induxit, ipſamque denique morti tradidit. Facile enim patet, quod veſicula fellea, corporibus pluribus durioribus & angulatis, qualia lapilli illi erant, repleta, & in amplius ordinario ſpatium diſtenta, ac quævis ventriculi paulo major ab aſſumtis inflatio, eo efficacius illam comprimere debuerit, & eo moleſtiorem tunicarum ejus ſenſibiliſſimarum irritationem, & quandam veluti contuſionem produxerit, plexu hepatico ac toto ſimul ſyſtemate nervorum, aliisque viſceribus, hepati vicinis, propter continuitatem membranarum, in conſenſum tractis, pluribusque ſpasmis ac epilepſia denique excitata, cum inſultu apoplectico ultimo ſuperveniente. Prout ab eadem irritatione bilisque hepaticæ, collo veſiculæ felleæ a calculis obſtructo, copioſiori ad inteſtinum duodenum effuſione hujusque inſigni vellicatione inde exorta, cauſa alterius illius phænomeni, in hac femina, dum vivebat, obvii, iracundiæ ſcilicet præcipitis, quoque derivanda venit. Materiem vero his calculis procul dubio ſuppeditavit ſanguis juſto plus ſpiſſus, moleculis terreis luxurians, adeoque bilem nimis viſcidam, in ſolidum corpus, accedente aliqua ejus in cyſtide mora, & partis fluidioris per oſcula venarum cyſticarum abſorptione, facile coagulandam, largiens, qualis in ſyſtemate venæ portæ poſt mortem in hoc cadavere ubique occurrit.

Præcipuum autem, quod hac obſervatione confirmatur, illud erit, quod non omnis Apoplexia vera & celeri eventu funeſta extravaſationem ſanguinis aut ſeri, intra cavi-

tatem cranii vel ad ipſos cerebri ventriculos effuſi, pro cauſa habeat, ut multi Medicorum autumant, ſed quod præter illam apoplexiam hypochondriacam, venæ ſectione largiori aliisque remediis convenientibus ſanabilem, quam cum ſupra laudato SCHAARSCHMIDIO *Part. I. N. LXIX.* in ſola vaſorum cerebri diſtenſione, absque ſolutione continui concurrente, quærimus, & cujus mihi quoque in artis medicæ uſu aliquot exempla occurrerunt, adhuc aliud genus hujus morbi detur, defectum ſanguinis in cerebro potius conjunctum gerens, & univerſalem ſyſtematis nervorum, poſt ſpasmos & convulſiones prægreſſas, atoniam pro cauſa agnoſcens. Hinc veriſſima ſunt, quæ *Thomas* BARTHOLINUS *Hiſtor. anatom. Cent. II. Caſ. XCII.* ſcribit, dum epilepſia, inquit, per inferiorum partium conſenſum raro ſui in cerebro relinquit veſtigia, & optima fide nititur nunquam ſatis celebrandus MORGAGNIUS *Adverſar. Anatom. VI. Animadverſ. 84.* quando, quod in apoplexia & convulſione orta ſæpe nihil præternaturale in cerebro poſt mortem inveniatur, affirmat. Idem de apoplexia ſyncopali annotavit LANCISIUS *de repentinis morbis Obſ. I.* adeoque in Scholio ſubjuncto, cum *Guilielmo* BALLONIO, Medicos prudenti conſilio admonuit, ut caveant prædicere ſe deprehenſuros aliquid in capite illorum, qui ex cerebri morbis interierunt.

Quum poſtea cadaver infantis unius circiter anni diſſecarem, thorace aperto ac mediaſtino pericardioque remotis, hoc peculiare occurrit, quod arteria carotis dextra non principio communi cum ejusdem lateris ſubclavia, ut alias fieri ſolet, exoriretur, ſed æque ac carotis ſiniſtra immediate ex ipſo aortæ arcu prodiret, arteria ſubclavia dextra poſt exortum ſubclaviæ ſiniſtræ a principio trunci aortæ deſcendentis proxime ſupra originem ductus arterioſi BOTALLI, adhuc pervii, demum ſuppeditata, cujus exortus ſimiles

varie-

varietates ab aliis, & dexterrimo præcipue quondam CASSEBOHMIO, viſas, celeberr. BOEHMERUS in perelleganti Programmate Halæ 1741. edito deſcripſit (*ll*). In eodem infante arteriæ umbilicales adhuc pulpoſæ & molles erant, ad aliquot pollices ſupra veſicam urinariam transverſim disſectæ paucas guttulas ſanguinis emittentes, ut in fœtu eas reperiri indicavit vir illuſtris & laude mea major HALLERUS, *Icon. Anatom. Faſcic. IV. Annot. ad Tab. II. Num. 13.* uracho aliquod etiam adhuc cavitatis non penitus obliteratæ veſtigium exhibente. Nervus iſchiadicus, extra pelvim egreſſus, in altero crure duplex, in altero vero indiviſus.

Denique in ſubjecto ſexus ſequioris, annoſa macie confecto, effectus ſenii in machinam corporis humani, & quomodo hæc ſe ipſam deſtruat, & morborum illorum ſenilium conſuetorum, quos nemo illuſtri quondam *G. W.* WEDELIO *Exercit. medic. philolog. Dec. III. Exercit. III.* elegantius recenſuit, mortisque naturalem quandam neceſſitatem inducat, humoribus tenuioribus difflatis, vaſisque capillaribus coalitis, ac omnium adeo partium firmarum illius rigore & immobilitate ſenſim inducta, ſeſe nobis præcipue exhibuerunt. In utraque enim maxilla ne unicum quidem dentis alicujus & alveoli ſuperſtitis veſtigium deprehendebatur, ita ut gingivæ obtectæ ubique & margine acuto præditæ fuerint. Cranium denudatum tamen ſuturas, tam coronalem, quam ſagittalem & lambdoideam, adhuc ſatis conſpicuas monſtrabat, ſecus ac in ſimili de reliquo cranio a RUYSCHIO *Oper. anatom. Obſerv. LXXXXII.* depicto conſpicitur, utpote cujus ſuturæ, fortaſſe ob ætatem provectiorem, penitus evanuerant. Interea conſuetus ef-

Q 3 fectus

(*ll*) Ambas carotides, communi ductu breviſſimo ex arcu aortæ ad latus dextrum orientes, vidit B. HOMMELIUS *Commerc. litter. Norimb. Ann. 1737. Hebdom. 21. pag. 162.*

fectus ejusmodi jacturæ dentium in noſtro quoque cadavere ſe exerebat, facie multum breviori reddita, quam proportionis leges expoſcunt, id quod non poteſt non in talibus ſubjectis manducationem ciborum quam maxime difficilem reddere, quum præter dentium jacturam muſculi temporales & maſſeteres, adductioni maxillæ inferioris ad ſuperiorem deſtinati, ſimul flaccidiores reddantur, & multum de vi ſua, quæ alioquin ex demonſtratis egregii BORELLI inſignis eſt, amittant, linea eorum directionis ſimul nonnihil mutata. Abdomine aperto, ventriculus vix inteſtini duodeni amplitudinem æquare obſervabatur, liene quoque infra magnitudinem dimidiam naturalis molis imminuto. Canalis inteſtinorum reliquus ac maxima meſenterii portio ſphacelum ubique exhibebant, æque ac uterque ren. Uterus vero undique ſcirrhoſus, vel potius cartilagineus, hinc inde oſſificationis initia exhibens ac minimæ magnitudinis, fere ut in puellis impuberibus, omni cavo deſtitutus, ſed ob defectum liquoris, parietes ejus lubricantis, ab extremis arteriarum ſecernendi, coalitus (*mm*), ovaria plane exſiccata & exſucca, inſtar duorum corporum fimbriatorum oblongorum, vix dimidium minimi digiti latorum (*nn*)

(*mm*) Concretionem oris uteri ejusque parietum in gravida 40. annorum adnotarunt celeberr. Auctores *Obſervat. Edimburg. Tom. III. N. 19.* Uterum ſcirrhoſo-cartilagineum exhibet Magnificus Academiæ Cæſareæ Naturæ Curioſorum *Præſes*, Illuſtris BüCHNERUS, *Miſcell. phyſico-medic. mathem. Ann. 1728. Claſſ. IV. Artic. 7. p. 1282. & ſeqq.* Uterum vero in vetula in minimam molem contractum & oſſeum tradit laudatiſſimum *Commerc. litt. Norimberg. Ann. 1731. Semeſtr. poſter. p. 208.* & uterum denique totum durum & ſcirrhoſum, ſed præternaturalis magnitudinis, referunt *Acta Medic. Berolinenſ. Dec. II. Vol. IV. p. 71.*

(*nn*). Thoracis reliqua viſcera occurrebant naturalia, ſed uterque cordis ventriculus, cum truncis vaſorum principalium, inſignibus polypis adipoſis & multo cruore atro obſtructi, reliquo vaſorum ſyſtemate maximam partem vacuo & collapſo. In capite præter ea, quæ de ſuturis cranii ſupra indicata fuerunt, omnia quoque reliqua erant ſana & illibata, utroque tamen plexu choroideo ex meris fere hydatidibus conflato. Muſculi totius corporis macilenti quidem, ſed ſatis firmi & aponeurotici.

Quodſi itaque ſingula phænomenorum genera, in hoc cadavere occurentia, uno quaſi intuitu ob oculos nobis ponamus, ex illis præter alia, ſuperius dicta, adhuc perſpicimus, cur functiones & viſcera, propagationi ſpeciei humanæ deſtinata, illa ſint, in quibus, niſi quidem aliæ cauſæ morborum extraneæ hunc familiarem Naturæ ordinem turbent, ætatis provectioris incommoda in ſexu infirmiori omnium primo & efficaciſſime ſe exerunt, tenerrima quippe & mere vaſculoſa fere fabrica conflatis, & optimam humorum temperiem & copiam requirentibus, adeoque ſi hi ipſi nimis ſpiſſi & tenaces evaſerint, ſtatim coaleſcere incipientibus ac ſenſim exſiccatis. E contraria parte reliqua membranaceæ magis ſtructuræ viſcera, e. g. ventriculus cum inteſtinis, meſenterio, veſica urinaria, &c. magis ad ſphacelum in grandævis utriusque ſexus inclinant, ita ut vix aliquod eorum cadaver cultro anatomico hucusque ſubjecerim, etiamſi morbo chronico defunctum fuerit, quod non alicubi manifeſta illius veſtigia exhibuerit, quia nempe fibræ vaſorum ſanguiferorum, in his membranis nimis exſiccatæ & fragiles redditæ, a ſanguine lentiori, eis im-

(*nn*) Ovaria in fœtu ex obſervat. Illuſtr. MORGAGNI elegantiſſima, turgidula, & ſi ad ætatem reſpicias, majora ſunt, quam in adultis; idem vero in infantibus, aliquot hebdomades natis, adhuc obſervatur.

impacto, facile pluribus in locis diſrumpuntur, & liquidum contentum ad interſtitia celluloſa membranarum copioſe effundunt, ob defectum motus in citam putredinem abiturum.

OBSERVATIO XXXVII.

DN. D. PHILIPPI CONRADI FABRICII

Recenſio morborum notabiliorum anno MDCCLI. obſervatorum.

Poſtquam magnam anni 1750. partem *variolæ* ſibi apud nos vindicaverant, frigus hiemale ingruens eis denique obicem poſuit. Utut enim initio anni 1751. idem morbus de novo repullularet, quam antea longe infenſior & malignior, pauciora tamen individua tantum corripuit ac brevi ſopitus fuit. Nec deinde per totum ver & æſtatem ſubſequentem ullus alius epidemicus mihi morbus obſervatus fuit, licet cœli & aëris conſtitutio eſſet inconſtantiſſima & frequentiſſimis pluviis turbata. *Febres intermittentes* tamen, tam *ſimplices*, quam *continuæ*, nec non *biliosæ* potiſſimum, ut & *purpura miliaris rubra*, illæ ſunt, quæ ex ſporadicis ægritudinibus illa tempeſtate ad autumnum usque in artis uſu præ aliis occurrerunt, nullo contagio inſignes, ſed ſatis vehementibus ſymptomatibus, æſtu ſcilicet intenſiori, cephalalgia, diarrhœa, lipothymia, infarctu pulmonum tenaci, &c. ſtipatæ. Quod ad methodum medendi, in febre tertiana & quartana continua præſertim hac vice & alias quoque proficuam repertam attinet, præmiſſa in ægrotis valde plethoricis tantum venæ ſectione, remediis nitratis, leniter reſolventibus, diaphoreticis fixis & cinnabarinis hoc negotium ſanationis potiſſimum adgreſſus ſum, ipſisque liquorem anodynum mineralem Hoffmanni,

cum

cum potu ordinario ſumendum, perpetuo junxi, ac hac hac ratione illud plerumque obtinui, ut in moderata & æquabili perſpiratione ſervati ægri ac diæta tenui & diluente conſtanter utentes, poſt aliquot hebdomades perfecte convaleſcerent, vel febris, poſt paucos ſtatim dies in intermittentem ſimplicem terminata, absque periculo porro curari & ut artis eſt ſanari potuerit. Nec in bilioſis febribus ſanandis multum diverſa via inceſſi, niſi quod ſupra indicatis medicamentis temperantibus ac diapnoicis animam rhabarbari aliquoties interpoſuerim, & remedia analeptica ac gelatinoſa, ob inſignem concurrentem virium debilitatem, paulo largius ſimul in ſubſidium vocaverim. In purpura miliari rubra venæſectio, abſentibus contraindicantibus, ante eruptionem exanthematum tempeſtive adminiſtrata aliquoties optimum auxilium attulit, & tam egreſſum materiæ morbificæ ad cutem, quam reliquam medelam, quæ tota diapnoica & temperans fuit, faciliorem ac auſpicatiorem reddidit, cumque uni horum ægrotorum ex purpura retrocedente hemiplegia ſcorbutica ſuperveniſſet, cortex Peruvianus per aliquod tempus uſurpatus optimi remedii tonici vires explevit. *Purpuram* vero *miliarem albam idiopathicam* in unico tantum ægroto, pathematibus hypochondriacis & moliminibus hæmorrhoidalibus antea ſæpius obnoxio, hoc anno obſervavi, qui circa finem ejus periculoſe ea decubuit, in quo vero hoc ſingulare erat, quod exanthemata lentiſſimo progreſſu primum in utraque tibia, deinde in thorace, facie & artubus ſuperioribus, ac ultimo in abdomine, partim veſicularum pellucidarum, maculis rubris inſidentium ſpecie, partim papulas perfecto pure repletas, ut in variolis, referentia prodirent, & ſanatione morbi abſoluta artus inferiores ſerpigine ſcorbutica moleſtiſſima per aliquod tempus adhuc occuparentur, quod ſymptoma deinde in aliis quoque ægrotis adhuc aliquoties occurrit.

Quum interea morbilli per integram jam dum hujus anni æſtatem in vicinia noſtra, ſicut in pluribus aliis quoque Germaniæ regionibus, ſcenam ſuam luſiſſent, & haud paucos, tam adultos, quam infantes potiſſimum, inſigni ſua malignitate in ſummum vitæ periculum conjeciſſent, hieme appropinquante, quæ tam nive & pluviis, quam acriori & conſtantiori gelu notabilior fuit, apud nos denique pariter ſe exeruerunt, ac ex junioris ætatis præſertim hominibus plures corripuerunt, variolis anni præcedentis utique graviores, medelæ adhibitæ tamen in plerisque ægrotis haud difficulter cedentes. Initium hujus morbi, qui menſe Januario & Februario 1752. adhuc ſatis frequens occurrebat, ſemper fere erat vomitus, vel nauſea ſaltem inſignis, de malignitate aliqua conjuncta haud proletarium indicium exhibens, cui deinde non raro primis jam jam diebus diarrhœa jungebatur, eruptioni exanthematum tamen, ſi debitum regimen diaphoreticum obſervaretur, parum impedimenti inferens, quæ ſubſequentibus quoque diebus, vel poſt febrem morbilloſam ſuperatam denique ſubinde recurrebat. In aliis vero ægris alvus, ut in variolis, per totum fere morbi decurſum pertinaciter ſatis obſtructa manebat, omine haud infauſto. Hæmorrhagiæ narium in quibusdam ægrotis largæ, in aliis nullæ, tam ſub initium, quam in ſtatu morbillorum obſervabantur. Æſtus cum reliquis ſymptomatibus febrilibus utplurimum vehemens, delirio tamen non adeo frequenti junctus. Pulſus celer & ſubdurus, urina citrini coloris cum plurimo muco ſubſidente ad fundum vitri, ſudor copioſus initio morbi ſtatim moleſtus. Lingua in plerisque ægrotis arida & ſicca, exanthemata vero utplurimum per totam cutem confertiſſima, multis ſæpe maculis latioribus purpureis interſtincta. Symptoma omnium periculoſiſſimum erat infarctus pulmonum a pituita ſpiſſa, tenaci, tuſſim vehementiſſimam non tantum in pluribus

ægro-

ægrotis, cum aſthmate ſpaſtico pertinaci, excitans, ſed etiam catarrhum ſuffocativum quovis momento minitans, & ſanationem morbi quam maxime remorans. In nonnullis quoque circa 8. vel 9. morbi diem, morbillis jam dum exantlatis, purpura miliaris, ex rubra & alba mixta, ſuperveniebat, aliis vero ægrotis ſeptimo morbi die ſudor largiſſimus criticus, per cutem ubique deſtillans, priſtinam ſanitatem reducebat, medicamentis idoneis ſtatim ab initio morbi adhibitis, quæ inter pulveres, mixturæ & emulſiones temperantes, leniter expellentes ac diaphoreticæ, infuſa pectoralia theeformia ac ſperma Ceti, nec non potiunculæ laxantes in declinatione morbi exhibitæ, &, ſi febris lenta remaneret, ſerum lactis primas tenebant, venæſectione ne in adultioribus quidem ægrotis, quorum plures hoc morbo decumbentes curandos habui, hac vice neceſſaria, cui alioquin in valde plethoricis ſub hujus quoque morbi initium ſuum conſtat utique pretium, præſertim ſi metus inflammationis internæ ſubſit.

Eodem tempore, quo hic morbillorum morbus vigebat, morbi *pleuro-peripnevmonici* nec non *catarrhales, cum* vel *ſine febre* conjuncta, potiſſimum frequentes erant, vomitu, diarrhœis, ſcreatu difficili & ſudoribus copioſis ſub initium æque, ac morbilli, ſtipati, adeoque communem quandam aëris conſtitutionem epidemicam haud obſcure arguentes. Reliqui morbi, ex ſporadicis ſemeſtris hiemalis hujus anni mihi crebrius occurrentes, fuerunt: *pathemata hypochondriaca*, *rhevmatismi*, *febres lentæ* & *hecticæ*, *febris ſtomachalis*, *dolores colici*, *vertigo*, aliique ex cruditatibus primarum viarum oriundi adfectus. Numerus mortuorum hoc anno longe minor, quam proxime antecedente, apud nos obſervatus fuit.

(*Helmſtadio Halam miſſæ d. 9. Mart. 1752.*)

OBSERVATIO XXXVIII.

DN. D. JOANN. PHILIPPI BURGGRAVII

Fallacia excretionis adſumtorum ſolidorum per veſicam.

Ingentem exemplorum numerum, aſſumta ore ſolida cum urina aliquando reddita fuiſſe, obſervationum medicarum ſcriptores ſuppeditant.

Aniſi ſemen cum potu acidularum per urinam redditum vidit HILDANUS, *Centur. III. Obſ. 72.*

Apii radicum fruſtula quadrantis nummuli magnitudine cum urina excreta notavit JULIUS ALEXANDRINUS *in Annotat. ad Cap. 14. de ſubſtantia facult. natur.*

Ceraſi nucleus deglutitus & emiſſus narratur *Ephem. Nat. Crioſ. Dec. III. Ann. VII. & VIII. Obſ. 53. pag. 88. ſeq.*

Coriandri grana aſſumta cum urina reddita memoriæ prodidit PIGRÆUS *Chirurg. Lib. X. Cap. 2.*

Hordeaceum culmum geniculatum, per vias urinarias expulſum PLUTARCHUS *Lib. 8. Sympoſ. Problem. 9.*

Hordei grana integra, ante 14. dies comeſta, cum urina iterum excreta notantur *Ephem. Nat. Cur. Dec. III. An. VII. & VIII. Obſ. 1.*

Melonum ſemen mandere ſolebat Paulus Monachus Venetus, notante SCHLEGELIO in MSto, quotiescunque bibebat aquas thermales: ſed & ejusdem ſeminis integras portiones per urinam, a prædictæ aquæ hauſtu, emiſiſſe, habetur in *Eph. Nat. Cur. Dec. I. Ann. II. Obſ. 3. in ſcholio p. 5.*

Pru-

Prunorum nuclei deglutiti & emicti habentur *Eph. N. C. Dec. III. Ann. III. Obſ. 150. p. 239.*

Raphani fruſtulum comeſtum & cum urina redditum legitur *Eph. N.C. Dec. III. Ann. III. Obſ. 38. p. 39.*

Uvarum acinos comeſtos, & *Lactucæ fruſtula* excreta vidit DANSÆUS Gallus, in quodam poſt mortem diſſecto, cujus tota veſica ulcerata & pure repleta fuit. Vid. *Eph. N. C. Dec. I. Ann. VII. Obſ. 3. in Scholio p. 5.*

Aciculam deglutitam & emictam narrant *Eph. N. C. Cent. X. Obſ. 17. p. 274.*

Acus decem deglutitas & cum urina redditas notant *Eph. N.C. Dec. I. Ann. II. Obſ. 3. in Scholio p. 4.*

Flagri funiculum deglutitum e veſica per lithotomum extractum referunt *Eph. N. C. Dec. II. Ann. I. Obſ. 142. p. 345.*

Globulum plumbeum deglutitum & emictum deſcribunt *Eph. N. C. Cent. X. Obſ. 17. p. 274.*

Grandinem plumbeam, qua avicula interfecta fuit, cum hac ipſa devoratam, & una cum calculo per urinam excretam vidit BORRICHIUS *Eph. N. C. Dec. I. Ann. II. Obſ. 168. p. 266.*

Lapillos deglutitos & emictos literis conſignatos vide in *Ephem. N. C. Cent. III. Obſ. 8. p. 13. ſeqq.*

Pennam anſerinam improvide deglutitam, & cum urina rejectam vidit PAULLINI, *Eph. N. C. Dec. II. Ann. V. Append. Obſ. 33. p. 22.*

Pilulæ aſſumtæ fruſtum ſatis magnum, cum urina emiſſum refert BARTHOLINUS *Act. Hafn. Vol. II. Obſ. 125.*

Varia ſolida deglutita & emicta deſcribuntur *Eph. N. C. Dec. I. Ann. II. Obſ. 3. in Scholio p. 4. ſeq. & Annot. p. 392.*

Per anatomen conſtat, ſecundum naturam non niſi ex aorta, per arterias emulgentes, ad renes aditum patere omni illi corpori, circulantium per corpus humanum humorum flumini immerſo: nulli autem ore aſſumto, ſive liquido, ſive ſolido corpori, ingreſſum ad circulantes humores, niſi per vaſa venoſa bibula, tam ex ventriculo, quam inteſtinis tenuibus æque ac craſſis, præcipue vero per vaſa lactea ex inteſtinis tenuibus dari: ſic vero ſuſcepto, minimum ſemel per cor & pulmones tranſeundum eſſe, ut aortam, arterias emulgentes & renes ſubeat: neque ullam in cavum veſicæ urinariæ viam, intra abdomen contentis partibus, niſi per ureteres ex renibus in veſicam demiſſis, patere: has omnes vero vias ita comparatas eſſe, ut, propter ſuam tenuitatem, nil craſſiuſculi ſolidi corporis ſaltem admittant, multo minus transmittant. Difficillimum hinc negotium omnes illi in ſe ſuſceperunt, qui ſolidis per os deglutitis, & cum lotio iterum redditis, alias hactenus incognitas & breviores, in publicum prodere auſi fuerunt; & nullus, quantum ſcio, illud perfecit.

Palpum hinc Anatomicis obtrudere voluiſſe *Conradum* illum WESENFELDIUM, cujus in *Eph. N. C. Dec. II. Ann. I. Obſ. 78. pag. 186.* mentio fit, cenſendum eſt, qui literis conſignavit, ſe præſente, in diſſectione cadaveris virilis, Francofurti ad Viadrum anno 1667. a GAHRLIEPIO inſtituta, caſu, abradendo ſcilicet circa cœcum inteſtinum pinguedinem, inventos fuiſſe aliquot ductus, ab inteſtino cœco deorſum ad veſicam pergentes, per quos materia lotii potatoribus tam ſæpe & copioſe excernatur: cum tamen laudatus GAHRLIEPIUS id *Ephem. N. C. Dec. III. Ann. VII. & VIII. Obſerv. 53. p. 82.* diſſerte neget, aſſerendo, ſe præfatam diſſectionem quidem, præſente WESENFELDIO, inſtituiſſe, ſed ductus illos, quamvis a ſe non ſemel qua fieri potuit ἀκρίβεια, etiam in prædicta cadaveris Francofurtani

tani anatome, ſedulo quæſitos, ſed nunquam inventos fuiſſe. Nec quisquam Anatomicorum in hunc usque diem, quantum conſtat, illos, vel illis ſimiles vidit.

Nefas autem eſſet, de fide Auctorum, qui ſolida deglutita inſolite ita emiсta annotarunt, dubitare velle. A me vero annotata & mox enarranda phænomena vias, ſed præter naturam factas, indicabunt, per quas, aut eis ſimiles, ex inteſtino recto in veſicam urinariam, ore aſſumtis & deglutitis tranſitus conceſſus fuit.

Vir, ampliſſimæ in noſtra Republica dignitatis, juſtæ ſtaturæ, pleni habitus, ſanguineo-melancholicus, fluxu hæmorrhoidali ægre ſuccedente ſæpe vexatus, nunc ſexagenario major, ante duo vel tria luſtra meum prima vice expetebat conſilium, de ſingulari dyſuriæ ſpecie, tum primum illum moleſtante, & huc usque ſæpe affligente. Cum magnis ſcilicet cruciatibus lente & tarde excernebat urinam craſſam, ex fuſco nigricantem, male olentem, ſedimentum ex fuſco nigricans maleque olens demittentem, poſtea vero ſuperne clareſcentem. Attente conſiderabam hæc phænomena, tandemque hoc ſedimentum fecibus alvinis ſimile mihi videbatur. Exponebam hanc ægroto conjecturam meam, addens: me vereri, ne ulcus inteſtinum rectum & veſicæ urinariæ collum, ſinuoſe intra utriusque tunicas contiguas deſcendens, perforarit. Suadebam hinc, ut altero mane, jejunus, pugillum paſſularum minorum non maſticandarum deglutiat, nullum jentaculum comedat, & paulo ſerius prandeat, tumque attendat, num quasdam paſſularum poſtea cum urina ſit excreturus. Fecit, & ecce! plures paſſulas in urinali invenit, mihique monſtravit.

Ægro, hoc phænomeno perterrito, & præfatam meam conjecturam veritatem eſſe perſpicienti, animum addere ſtudebam, perſuadendo, malum quidem eſſe valde moleſtum, non facile vero funeſtum. Quoties recurreret, curet ſibi enema

enema ex decocto furfurum triticeorum percolato paratum, cum melle roſaceo & terebinthina Veneta vitello ovi ſoluta, immixtis, pro ulceris deterſione & mundificatione injici. Quo vero poſſibilitatem talis ulceris, & tranſitus per illud aſſumtorum ore ſolidorum caperet, enarrabam ipſi analogum fere caſum ex celeb. STAHLIO, qui in *Theoriæ* ſuæ *medicæ Sectione ſecunda*, eaque Pathologica, *Parte tertia ſpecialiſſima Sect. I. Membr. VI. Artic. II. p. 579. ſeqq.* prolixe recenſet caſum viri calculoſi, qui primum hiſce cruciatibus tentari cœperat, poſtquam per ſcalam ſpiralem lapideam, occaſione tumultus ex incendio oborti, deſcendendo properans, errore gradus graviſſime retrorſum lapſus, acutiori lapidei gradus termino tanta vi atque impetu ſiniſtrum lumbum alliſerat, ut aſportari illum hinc domum ſuam neceſſe fuerit. Inde immanibus ille doloribus per dies multos graviſſime mulctatus, unguentis tamen & emplaſtris ab ingente illa contuſione, concuſſione & inflammatione iterum liberatus quidem fuit, ſed, ut jam dictum, calculoſa & frequens afflictio præceſſerat, cum totius corporis contabeſcentia. Poſt quadriennium ab illo lapſu, & poſt multos calculoſos paroxyſmos perpeſſos, aliquando ex pridie aſſumto juſculo, cui Petroſelini aliquid incoctum erat, hujus portiunculam cum urina emiſit. Non multum poſt tria forte cochlearia braſſicæ criſpæ pranſus erat; inſequente vero nocte ingentes per urethram cruciatus, urgente urina, ſed obſtructo canale, ipſi obtigerant, donec cum ſummo niſu ſpiſſam materiam eliſiſſet, quam demum urina ſubſequebatur: illa ſpiſſa vero emiſſa materia luculenter erat illa braſſica, ut aſſumta fuerat, ſed non digeſta. Imo accidit, ut cum æger iſte STAHLIO, ipſum tum temporis inviſenti, hæc enarraret, & hic de rei veritate, propter incognitas vias, dubitaret, ægro mingendi cum impetu conatus recrudeſceret; hic igitur cum excuſatione vitrum uri-

nale

nale arripiens, & cum multa quiritatione, præſente & ad id ſtupente STAHLIO, iterum cum urina, non plane pauca, cochleare propemodum plenum braſſicæ, non bene quidem commaſticatæ, elidebat. Reticui autem ægro meo reliqua illius calculoſi fata, & STAHLII de illis ſententiam, utpote ad illum haud quadrantia, ne forte inde præter exigentiam contriſtaretur. Ex præſente tamen inſtituto eſt, illa breviter hic memoraſſe. Exiſtimat nempe STAHLIUS, profunda illa contuſione non ſolum renis ejusdem lateris inflammationem excitatam, ſed &, adhibito non minus quam continuato emplaſtri catagmatici effectu, ſtatim totum illum humorum ad contuſionem affluxum ita ab exterioribus ad interiora compulſum fuiſſe, imo coaluiſſe tandem renem firmius cum ipſo inteſtino recto, aut coli certe parte, ubi in rectum deflectens, renem hunc præterit eique incubat. Eveniſſe autem ſub his rebus reni ulcerationem, quæ per initia adhuc levior, calculum pepererat, cujus largo proventu per illos quatuor annos affectus fuerat. Conſumſiſſe interim magis magisque, & intimius, hanc corruptelam ipſum renem, imo exediſſe: unde uſitata hujus indolis atque gradus ulcerationibus & conſumtionibus viſcerum hectica febris, cum tabe corporis, ſecuta fuerit, donec tandem cuniculus ulceris etiam ad ipſum non ſolum inteſtinum, ſed cavitatem omnino ejus penetraverit, & illud ita memoratum ſingulare phænomenon perfecerit. Sub hujus ipſius cruciatibus & hoc perquam notabile erat, quod æger de ſenſibili quadam irruptione quereretur, ac ſi ſiphone aliquid in inteſtinum rectum impelleretur, quo ita facto confeſtim cogebatur liquidam hanc urinariam ſubſtantiam dejicere. STAHLIUS cenſuit, quod revera ex ipſa veſica, etiam e ſano rene oppoſito, in hanc depoſita urina, heteroclito tali motu iterum ex prædicta veſica per ureterem ſiniſtrum, longa illa ulceroſæ materiæ transmiſſione ad ſimilem talem mo-

motum pariter quoque diſpoſitum, circa illam ſui inſertionem in veſicam, alias contra tales receſſiones mirifice præmunitam, rurſus ad renem, & per hunc ad inteſtinum rectum regurgitarit. Dum vero hæc agerentur, quamvis æger ſapiente STAHLII conſilio ab omni cibo ſolidiore abſtineret, proximo die urina tota emanſit, ſine ullo ſive ſenſu ejus mittendæ, ſive inſtinctu: occupavit autem ejus locum primum dejectio frequentior liquida, mox conatus dejiciendi, paulo poſt ſtimulus a ſenſibili acredine, quæ intra 24. horas etiam orificium inteſtini ejusque ambitum excoriavit: nempe urina jam tota per patentiorem hunc locum liberius prodeunte. Quo atroci ſymptomate miſeri ægri tabe jam exhauſtum corpus intra quatriduum periit.

Attenta mente priora ægri Stahliani ſymptomata me enarrantem meus auſcultaverat æger, & poſt breve meditabundum ſilentium profitebatur, omnino me vera enuntiaſſe, & ſe paria cum patre ſuo pridem defuncto experiturum fata. Sciſcitanti mihi qualia ille habuiſſet? regeſſit, ſimillima per plures annos his, cum quibus ipſe modo luctetur. Paucis ante obitum diebus illum pruni fructus parvos ex viridi flaveſcentes, quem Galli *la Mirabelle* nominant, recentes comediſſe, & præter intentionem unius nucleum deglutiiſſe, ſed poſtero die ſub atrociſſimis cruciatibus, omnibus & Medicis & Chirurgis præſentibus & ſtupentibus, eminxiſſe. Fato igitur functi corpus Medicis quoad hanc partem affectam incidendum conceſſum fuiſſe, qui ulcus inteſtinum rectum & collum veſicæ urinariæ in lateribus contiguis perforaſſe deprehenderint.

Quam infrequens hoc ſit malum in viris, longe infrequentius tamen in fœminis id evenire poſſe cenſendum eſt. Semel ipſe obſervavi: ſimile nunquam legi. Nobilis nempe mulier de B--- civis noſtras, inprolis, tunc quinquagenaria, cuique menſtrua jam a pluribus annis ceſſaverant, mul-

ti

ti vero cruciatus circa uterum, veſicam urinariam, & inteſtinum rectum in eorum locum ſucceſſerant, anno 1748. craſſa ſæpius, feces alvinas redolentia, cum ingentibus doloribus & ſymptomatibus febris lentæ emingere inceperat. Peritus ejus Medicus, cui, pariter ut laudato STAHLIO accidiſſe ſupra retuli, vias has, quas feces alvinæ tranſire deberent, intelligere nondum conceſſum erat, ad hæc phænomena attonitus quaſi hærebat. Deferebatur interim, ut fieri ſolet, per amicos amicasque ad ægram rumor hiſtoriæ ampliſſimi illius Viri, quam primo loco enarravi, & quod ille me Medico utatur. Accerſor menſe Aprili ad conſilium. Recenſentur mihi ſymptomata, quibus Nobilis hæc Domina prematur: interrogor de utriusque caſus ſimilitudine: ſuadeo idem cum paſſulis minoribus integris deglutiendis experimentum inſtituendum. Redduntur quædam earum cum lotio. Convenientiam utriusque caſus, in quantum ſexus diverſitas concedebat, accuſo; cum prognoſi, ob febrem tabificam, altas nec eradicandas radices nactam, funeſta, quam eventus mox menſe Septembre comprobavit. Ægra ante mortem cognatis ſuis, iisque hæredibus, ſevere interdixit, ne cadaver ſuum diſſecando perſcrutandum tradant: quod eo magis dolendum, quia absque tali ſcrutinio non licet vias, quas feces & paſſulæ minores integræ deglutitæ, ex ulcere, inteſtinum rectum, vaginam uteri & veſicam urinariam perforante, per cavum vaginæ uterinæ in veſicam urinariam permeaverint, perſpicere.

Hanc vero propoſitionem ex hactenus enarratis hiſtoriis eruere & ſtabilire licet: *Deglutita ſolida poſtea emicta, non viis naturalibus, ſed prorſus præternaturalibus, ex canale alimentario ad veſicam urinariam pervenire.*

OBSERVATIO XXXIX.

DN. D. JOANN. PHILIPPI BURGGRAVII

Cor anevryſmaticum.

Atrox eſt malum anevryſma, quamcunque arteriam externam occupet. Quod vero medentis manui acceſſus ad malum pateat interdum, inprimis ſcalpello, curari poteſt. Atrocius vero eſt malum, ſi internam quamcunque arteriam adorſum fuerit, quod nullius medelæ capax ſit. Quodſi vero arteria anevrysmatica fuerit parva; anevrysma ipſum exile; functio partis, quæ anevrysmate læditur, ad vitam non adeo neceſſaria; diu tolerari poteſt. Atrociſſimum vero eſt malum, ſi cor, fontem vitæ, aggreſſum fuerit. Quis enim diſtractos cordis villos, & a circulantium humorum infinitis validis irruptionibus quotidie magis diſtrahendos cogere iterum poterit, ſi & dexterrimi & peritiſſimi Viri manibus acceſſus daretur? Quoniam vero corde anevrysmatico, vel alterutrius, vel utriusque ejus ventriculi capacitas naturali major redditur, nec una auricularum eructatione repleri poteſt, inſuperque ventriculorum cordis ita affectorum facultas ſeſe accurate conſtringendi & receptum ſanguinem in arterias omnimode expellendi imminuitur: non poteſt non integritas circulationis ſanguinis per cor maxime turbari, & ejus ad totius ſanitatem & vitam deſideratiſſimus effectus ſummopere, & cum moleſtiſſima palpitatione, lædi.

Compagem cordis fibroſo-muſculoſam divelli poſſe, mollis ejus & carnoſa ſubſtantia ſatis innuit. Quodſi igitur nimiis corporis, cohibito ſpiritu, niſibus in plethoricis, vel obruto per aggregatum in lipothymiis ſanguinem corde, a ſanguine inter cor & pulmones intercepto, vitali impetu

reper-

repercuſſo, interiora cordis quatiuntur, maxime in debilibus & laxis, villorum cordis nativa arctior cohæſio laxatur, & irruentium humorum impetui ſucceſſive cedere non ſolum cogitur, ſed & ita laxata fibrarum compages, interſtitiis ſuis plus ſucceſſive nutrimenti apponi permittit; unde & ipſa carnea moles augeſcit.

Signa triſtiſſimi hujus mali præcipua hæc eſſe obſervavi. Si uterque cordis ventriculus anevrysmaticus fuerit, ictus cordis, ex qualibet ejus ſyſtole oriundi, palmam manus ſiniſtræ mamillæ apponendo, diſtingui & ad numeros reduci non poſſunt, ſed videtur ac ſi intra univerſum pectus, etiam ſuperne verſus jugulum, interne in ſcrobiculo cordis & in utroque latere, etiam demiſſiore, plura corda ſimul, ſed ſine ordine ſalirent, idque pro anevrysmatis magnitudine plus minus vehementer. Si vero tantum cordis dexter ventriculus anevrysmaticus redditus fuerit, ictus cordis ſub læva papilla prorſus non, ſed ſub ſterno, & in dextro thoracis latere, percipitur. Si tantum ſiniſter cordis ventriculus anevrysmate laboraverit, pulſus in carpis ſine ordine & numero decurrunt. Ægri corde quocunque modo anevrysmatico, ad quemcunque corporis motum, maxime paulo incitatum, mox difficiliorem anhelationem, & cor moleſtius palpitare experiuntur.

Ab impetuoſo & tumultuario per pulmones ſanguinis trajectu, ſputa ſanguinea & tandem ſubpurulenta: & a turbata in pulmonibus ſanguificatione tandem hydrops & inevitabilis mors inſtant.

Inſanabile eſſe malum dixi. Quis enim laxatos cordis villos cogere iterum poterit? Eadem ſtimulantia, acria & villos cordis ad ſui fortiorem contractionem alias excitantia, heic contrarium effectum inducent. Dum enim humorum circulationem augent, hos in cavos cordis muſculos, maximam partem in helicis formam obliquatos, impetuoſius ir-

ruere facient, & ſic violentius ventriculos cordis diſtrahent, eoque ipſo debilitatos jam ejus villos magis adhuc laxabunt. Nec ſanguinis miſſio, ut imminuta nempe humorum moles cor non adeo diſtrahat, heic juvabit. Turbata enim jam per laxatos cordis ventriculos proportione, partim recipiendi ſanguinis & recipientium ventriculorum, partim integræ contractionis ventriculorum cordis non porro ſuccedentis, turbabitur etiam magis ſanguificatio in pulmonibus, & miſeri ægri citius hydropici fient. En Exempla!

Honeſta ſtirpe nata Virgo 18. annorum, bonæ corporis compagis, gracilis, ſtaturæ mediocris, temperamenti eminenter ſanguinei, legitime menſtruata, ante aliquot annos grave animi deliquium paſſa, abhinc perquam moleſtam cordis palpitationem, ſucceſſive increſcentem, retinuit. Anno 1744. hæmoptoſin ſæpius & profuſe recrudeſcentem experta eſt; ab hac vero, non æque vero a palpitatione cordis, utcunque iterum liberabatur, usque dum & illa menſe Octobre 1745. non ſolum aliquoties recurreret, ſed & cordis palpitatio tanta ſimul incrementa ſumeret, ac ſi per univerſum pectus plura corda ſimul, ſed ſine ordine, ſalirent. His malis tum innumerabiles ac fere non continui ructus, tandem pedum, ultimo & abdominis frigidus tumor jungebantur. Tuſſis primum non adeo vehemens aut frequens, ultimo vero moleſtior fuit, parum tamen purulenti expellens. Gravibus his malis die Imo Novembris dicti anni, ſummo mane beata analyſis finem impoſuit. Difficulter ac vix ſera veſpera corpus diſſecandi licentia impetrata, illud adhuc utcunque obeſulum deprehendi. In cavo abdominis ſeri extravaſati aliquid occurrebat. Hepar erat perquam magnum, ceterum vero non male affectum, ſua vero mole ventriculum ſiniſtrorſum nonnihil urgens. Pancreas vero totum quantum induratum, non ſcirrhoſum, ſed perfecte cartilagineum, difficulter ſciſſile, intus non aſpe-

aſperum, ut ſcirrhus, ſed læve, ut cartilago. Reliqua abdominalia ſana erant. Reſerato thorace, mox in conſpectum prodiit prodigioſe magnum cor, cum quovis taurino comparandum, ſiniſtrum pulmonum lobum retrorſum & ad dorſi ſpinam ita urgens, ut hic lobus fere totus a corde p. n. tectus, conſpectui non prius, quam corde ſublato, pateret, ubi tunc latum, profundum, a corde occupatum ſinum monſtrabat. Inter cor & ſiniſtram pleuram aliquid de lobo iſto pulmonis leviter prominebat. Cor pericardio perfecte orbatum nudum jacebat, utroque ſuo ventriculo, ſed maxime dextro anevrysmaticum. Diſſectum, grumoſum quidem ſanguinem, haud vero polypum continuit. Pulmones hinc inde ecchymoſes, pollicis magnitudine, exhibebant.

Tibicen ultra triginta annos natus, mediocris ſtaturæ, gracilis, cholerico-ſanguineus, ſtrenuus potator, moleſto anhelitu & palpitatione cordis, ſucceſſive ita increſcentibus, ut totum pectus ex innumeris cordibus, ſine ordine ſive tumultuario ſalientibus, compoſitum videretur, laborabat: ſuccedebant ſputa ſubpurulenta, œdema pedum, mors. Dum cognati invicem contenderent, utrum extiſpicium mihi petenti concedendum eſſet, affirmantibus duobus contra unum negantem, illud ipſum jam volante ſcalpello peregeram, & ut prædixeram, cor burſa ſua privatum, imo ſiccum, utroque ſuo ventriculo anevrysmaticum deprehenderam.

Præter duos hoſce caſus idem malum adhuc quater notavi. Bis nempe in jam defunctis, ſed quorum extiſpicia adornare non datum fuit, & bis in adhuc viventibus.

Prioris paris primus fuit Cognatus meus, Medicinæ Doctor, & primum Archiater Haſſo-Hemburgenſis, dein in Comitatu Niddano Phyſicus quondam clariſſimus I. C. W. Vir juſtæ ſtaturæ, boni habitus, cholerico-ſanguineus,

&

& qui hactenus integra valetudine gaviſus erat. Hic anno ætatis ſuæ trigeſimo, ni fallor, & tertio, ex concitato equi, quo neceſſitate id poſtulante perniciter vehebatur, prorſus non commodi curſu, vehementem & moleſtiſſimam patiebatur cordis palpitationem, cum inſequente altero mane ſputo cruento. Ipſe ſibi exacte, cautiſſime & peritiſſime medicinam fecerat: hæmoptyſis compeſcebatur, ſed palpitatio cordis pertinaciter continuabat, cum aſthmate in dies increſcente. Poſt unum alterumve menſem Homburgo me heic Francofurti conveniens, & ſui morbi hiſtoriam mihi exponens, me ſimul rogabat, ut manum meam ſiniſtro ejus cordi admoverem, ac ſingularem cordis ſui palpitationem explorarem. Cum id attente facerem, acriter dolui. Ita enim totum candidiſſimi Viri pectus tumultuario palpitabat, ac ſi innumera intra illud congregata corda vehementiſſime, ſed ſine ordine, ſalirent. Cum amiciſſime de atro hoc malo ſermones miſceremus, tandem ſententiam meam, quam ille per rationes neceſſitudinis nos intercedentis poſtulabat, imo inſtantiſſime urgebat, ſibi exponendam, ipſi ut Viro compoſitæ mentis & fortis animi, ſuppreſſo mœrore meo, edixi: cor tuum in utroque ventriculo eſt anevrismaticum. Luctatus eſt deinde cum inſanabili hoc morbo per annum, tandem hydropicus factus, comatoſus menſe Octobre 1746. obiit. Paucis ante obitum diebus cor ipſi plus in hypochondrio ſiniſtro, quam ſub læva papilla ſaliebat, adeo illud mole ſua juxta diaphragma deſcenderat. Ipſe ante obitum ſui extiſpicium fieri juſſerat. Quod vero, quum locorum Niddam inter & Francofurtum intercapedo, & cumulata mea negotia illud aggredi mihi haud permitterent, omiſſum eſt.

Secundus prioris horum infelicium paris fuit puer decem annorum, robuſtus, plenus, obeſulus, ſcriniarii filius. Hic cum alio puero cum per jocum luctaretur, palpitatione

tatione cordis mulctatus fuit, ita paucis menſibus cum anhelitus difficultate increſcente, ut non cor, ſed plura intra pectus corda undique tumultuario pulſare viderentur. Data parentibus funeſta prognoſi, quod inſanabili modo filio cor eſſet utrimque anevryſmaticum, illum poſt breve tempus hydropicum periturum; promiſeram ſimul, me ſymptomata, quantum in me eſſet, leniturum. Periit tandem juxta triſtem prognoſin hydropicus & comatoſus. Sed cadaveris diſſectionem obtinere non potui.

Alterius adhuc viventium paris primus eſt Vir cœlebs V. D. V. 47. annorum, juſtæ ſtaturæ, robuſtæ compagis, melancholico-ſanguineus. Hic ſub initium anni 1751. ſicca perquam moleſta tuſſi & cordis palpitatione affligi cœpit, quibus per plures ſeptimanas continuantibus, & per nulla pharmaca domabilibus, ipſe primum obſervare cœpit, ſibi pulſum cordis a læva mamilla recedere, & magis magisque verſus ſternum vergere, tandem ultra illud pergere & ſurgere, nunquam in dextro thoracis ſuperiore latere, intra ſecundam & tertiam coſtam, uno pollice a ſterno ſentiri. Frequenter illum inviſens, mirabundus ſæpius dextra mea hunc pulſum exploravi ſtudioſe, & attente obſervavi, & dum hæc litteris mandare animus erat, d. 4. Febr. 1752. iterata ejus experimenta cepi. Per prius anni 1751. ſemeſtre frequentiſſime acerbum in ſuperiore & inferiore humeri dextri parte dolorem percipiebat, quem vero nominare nequibat, per tria quatuorve horæ minuta durantem, & pluries intra unam horam redeuntem, qui tandem ſucceſſive quievit. Studioſe inquiſivi, annon recordaretur, num ante primam invaſionem ingentem nixum ediderit? negabat primum, ſed poſt plures dies mihi ſponte narravit, ſibi in memoriam rediiſſe, quod ultra ſex menſes ante primam tuſſis illius acceſſionem, magnam molem movere omnibus viribus tentaverit, ſed ſub ipſo validiſſimo hoc niſu ſu-

bito ipſi cor ingente dolore ita percuſſum fuiſſe, ut ab illo niſu ſtatim deſiſteret, & utriusque manus ſuæ palma dolentem ſiniſtri thoracis partem incurvo corpore comprimere coactus fuerit, & dolorem mox iterum ita evanuiſſe, ut hucusque ejus ne quidem recordatus fuerit, niſi triſtis illius niſus memoriam ipſi refricaſſem. Eadem ipſi adhuc hodie rerum mœſta facies; cor in dicto dextri thoracis loco ipſi adhuc pulſat; ipſe vero anhelat & extenuatur. Ex his colligo: dextrum cordis antrum, inprimis vero dextram auriculam anevriſmate, per validiſſimum illum nixum inducto, & per violentam illam tuſſim aucto, laborare; & vaſa ac nervos ſub clavicula ad humerum decurrentia premendo, iſtum humeri dolorem primum excitaſſe, qui tandem, ubi prementes preſſæque partes ſe ſibi mutuo accomodaverant, iterum deſiit. Pulſus in utroque carpo, ut ut non nihil parvus, juſto numero & rhythmo decurrit. Æger vero ſuo fato linquendus.

Poſterioris adhuc viventium paris ſecundus eſt H. W. S. Vir 55. annorum, juſtæ ſtaturæ, robuſtæ compagis, ſanguineo-melancholicus, ante 8. vel 9. annos cor ſibi palpitare, & interdum difficilem ſibi fieri anhelitum, absque cauſa manifeſta, ſenſit, cum pulſu in carpis inordinato, qui tandem ita turbabatur, ut rhythmum notare impoſſibile eſſet. Quando enim interdum arteria bis ordinate & juſto intervallo pulſat, mox per ſpatium ſex vel plurium pulſuum, pulſus ita invicem intercurrunt, ut nullum ab altero diſtinguere liceat: mox iterum unus alterve diſtinctus arteriæ pulſus notatur, & denuo plures iterum intercurrunt ſibique miſcentur: & hæc ſcena continuo luditur. Interdum moliens arteriæ diaſtole, quaſi propter obſtaculum, hæſitat, mox ſuperato obſtaculo plures pulſus præcipitari, & unus alterum quaſi præcurrere videtur. De anhelitus difficultate nunc non multum & raro quæritur; ſed totum pectus ſiniſtrum

a jugulo usque ad cordis ſcrobiculum eodem tumultu, ac arteria in carpis, pulſat. De anno in annum toto corpore magis magisque extenuatur; interdum & plenior iterum aliquantulum, ſed haud diu, redditur. Inprimis quando per æſtatem acidulas Schvvalbacenſes haurit, optime reſpective ſe habet. Autumno anni 1750. ex febre continua, ſed prorſus anomalo typo remittente, ingente virium proſtratione & aliis ſymptomatibus graviſſimis ſtipata, vehementer ægrotabat; tandem admodum emaciatus iterum ſurgebat, ſed ſuccedente parvo pedum œdemate, omnes peſſime ipſi ominabantur. Cum vero æſtate anni 1751. laudatas acidulas Schvvalbacenſes diu potaſſet, ſupra omnium exſpectationem egregie recreatus, coloratior & plenior factus fuit. Sed eadem pulſus confuſio permanet. Inſtantiſſime ab ægro rogatus, quale hoc ejus ſit malum? ipſius ſiniſtrum cordis ventriculum anevryſma pati, hac circumſpectione ipſi faſſus ſum, ut effectus, & malum quem ſortiri ſolet exitum, diſſimulaverim, ne hoc nuntio graviter ejus animum ſauciarem.

ADDITAMENTUM.

Poſtquam hasce obſervationes, Actis inſerendas, jam Norimbergam transmiſiſſem, accidit, ut æger V. D. V. cujus inter anevrysmate cordis laborantes & adhuc viventes primo loco mentionem feceram, malorum ſuorum finem die 16. Martii 1752. ſummo mane morte conſequeretur. Impetrata cadaver diſſecandi licentia, præſentibus quatuor Medicinæ Doctoribus veſperi vidi ſequentia. Aperto thorace ſiniſter pulmonum lobus, totus quantus ſcirrhis, hinc inde ſuppuratis, ſcatens, tribus circiter pollicibus craſſus, pleuræ accretus erat. Cor valde parvum, locum quidem, ſed non ſitum naturalem occupabat. Hic enim non transverſus, ſed fere perpendicularis erat, baſi jugulum, mucro-

ne diaphragma reſpiciente. Præterea dexter ventriculus ſolito longe flaccidior conſpiciebatur. Quod autem omnes in ſui admirationem trahebat, erat arcus aortæ ex ſiniſtro cordis ventriculo prodeuntis, adeo anevrysmaticus factus, ut ultra ſedecim aquæ uncias caperet. A quinta ad primam dorſi vertebram ſurgebat. Ipſum proprie ita dictum anevrysma ſanguis grumoſus, lamellatim ſibi invicem incumbens, replebat; non ruber aut ater, ſed ex atro & albeſcente variegatus; liberis manentibus ad ſubclavias & carotides arterias viis; quæ modo dictæ arteriæ naturalis erant magnitudinis.

Jam intelligebam, cur ſiniſter humerus a tractione arteriæ ejusdem lateris ſubclaviæ, per arcus aortæ in anevrysma ſucceſſivam diſtractionem, tam acerbe primis menſibus ægro doluerit: & cur, ubi partes hæ p. n. diſtractæ ſe circulanti ſanguini accomodaverint, iſte dolor tandem ceſſaverit. Cur ab arcus aortæ anevrysmate, ſe ſucceſſive formante, ſitus cordis mutatus fuerit, & pulſus ejusdem ſub læva papilla ſucceſſive deſierit, & verſus dextram ſuperioremque thoracis, inter ſecundam & tertiam coſtam, partem, retroceſſerit. Quid huic anevrysmati primam occaſionem præbuerit, non ſatis capio, nec perſpicio, quomodo ingens ille nixus, a quo æger edicebat, ſibi olim cor admodum ſubito doluiſſe, adeo violentam arcus aortæ diſtractionem excitare potuerit, ut triſtiſſimum hoc anevrysma inde natum fuerit. Omnis enim violentus nixus, ob ſpiritum retentum, dextris cordis cavitatibus & arteriæ pulmonali talem violentiam inferre poteſt, non æque vero ſiniſtris cordis cavitatibus & aortæ. Sed adeo parva & etiam ab ægris neglecta ſunt graviſſimorum morborum initia, ut Medico ad eorum cognitionem aditus omnino præcludatur.

(Francofurto Norimbergam miſſæ d. 12. April. 1752.

OBSERVATIO XL.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS

Ulceris in dorſo ſinuoſi, in cavitatem pectoris penetrantis curatio.

Menſe Septembri Anni MDCCXLVI. cum Chirurgo artis perito, *Adriano van Loon*, viſitavi virginem viginti circiter ſex annorum, cachecticam & emaciatam penitus. In dorſo ejus infra angulum ſcapulæ inferiorem ulcus aderat ſinuoſum, longe lateque & profunde ſub ſcapulam pererrans. Stylo exploratorio immiſſo carie infectam eſſe unam alteramque coſtam facile erat perſentire; cujus externa circa ulcus hyperſarcoſis, & fœda, tenuis flavescensque materies, haud levem ſuſpicionem injecerat. Tuſſis fere perpetua & moleſta, ſicca tamen, ſine notabili ſputorum excretione, adfuit, cui hectica febricula comes erat. Poſt toleratum morbum acutum eruptionem tandem in dorſo, prædicto loco enatam fuiſſe ſignificabat ægra. Injectionibus, ex tinctura Aloës & Myrrhæ cum melle Roſarum paratis, diu jam percuratum fuerat ulcus, ſine aliquali levamine.

In ſinus fiſtuloſos turundas ſatis longas, ex Terebinthina, ad duritiem cocta, paratas, usque ad fundum prædictorum ſinuum ut quotidie immitterentur auctor fui; & quoniam ad ultimos eorum limites non ſatis penetrare viſæ fuerunt, oleum Terebinthinæ, ſiphonis ope, in omnes canaliculos ad plenitudinem usque injicere juſſi. Hoc facto, quod miratus fui, non tantum ſaporem & odorem dicti olei faucibus naribusque ingratum ſe percipere, ſed & in moleſtiſſimam tuſſim incitari, ægra indicavit; manifeſto nobis indicio, ſinuoſos receſſus in cavitatem pectoris non

 ſolum

non ſolum, ſed & ipſum pulmonum parenchyma pertrans-ire. Deſiſtendum ea de cauſa fuit ab injectione prædicta. Perſtitimus nihilominus in uſu turundarum terebinthinacearum. Brevi autem poſt, quod magis mirabile videtur, turundarum noſtrarum, vel Terebinthinæ ad conſiſtentiam coctæ fragmenta, nondum calore corporis liquefacta, per os tuſſiendo eructavit ſæpius, nobisque ad oculum monſtravit. Id ægræ moleſtum quidem fuit, nobis tamen earundem uſum non diſſuaſit. Interne adhibita ſunt pectoralia cum roborantibus miſta.

Continuato per aliquot ſeptimanas dictorum remediorum uſu, materies ex ſinubus effluens reddebatur ſpiſſior & magis benigna. Sinus ab interiori fundo claudebantur ſenſim ſenſimque, quod ex minori & tandem nullo fragmentorum terebinthinaceorum per os excretione liquido apparebat. Interea temporis novus abſceſſus in vicino loco fuit obortus, qui, cauſtico impoſito, apertus, multum purulentæ materiæ fudit, & facile ad ſanationem fuit perductus. Dein vires ægræ ſenſim increvere, tuſſicula imminui cœpit, febricula deſiit; ſicque non tantum, ſine ulla ſenſibili carioſarum coſtarum exfoliatione, conſolidata ſunt ulcera ſinuoſa, ſed & ad perfectam ſanitatem & vegetam corporis conſtitutionem ægra rediit, abſoluta curatione menſe Januario Anni MDCCXLVII.

SCHOLIA.

I. Morbum antegreſſum, ex quo nata ſunt ulcera ſinuoſa in hacce ægra, Pleuro-peripnevmoniam in ſuppurationem actam fuiſſe, vero quam ſimillimum videtur. Pulmonis tunica, mediante inflammatione, ut plerumque in ejusmodi caſibus fieri ſolet, pleuræ membranæ, accretione coadunata (*oo*), latens in Vomica materies exitum moliens,

(*oo*) Id ſæpiſſime fieri, inter alios bene multos, oculatus teſtis egre-

liens, primo membranam pulmonem inveſtientem, pleuræ vicinam, vel & cum ipſa unitam, dein & ipſam pleuram perfodit; hinc libertatem nacta, ſenſim inter interſtitia muſculorum intercoſtalium, membrana celluloſa vel ipſo materiæ pondere, vel & acrimonia exedente rupta, deorſum & extrorſum deſcendit, usque dum cutim perforaverit. Sic varii ſinus & canaliculi, plures in cute aperturæ naſci debuerunt; quin & diuturna puris inter partes externas & internas commoratione coſtarum exeſio & caries. *Vomicam pulmonis externam* forte vocare licet, nullo quippe pure, ut videtur, in thoracem effuſo, neque, quod mirum, per os ejecto.

II. Inter chirurgicas curationes ſæpius obſervavi, oſſibus denudatis vel carioſis optime prodeſſe, quæ pure reſinoſa ſunt, ut Terebinthina, ejusque ſpiritus ſeu oleum deſtillatum; balſamum Peruvianum; balſamum de Copaiva; olea ſtillatitia ex fragrantibus vel aromaticis; Tincturæ alcohole puriſſimo ex ſolis balſam[illegible]is puris præparatæ. Horum etenim ope vel cita ſequitur ſeparatio, vel nulla; ut in obſervatione, ubi perfecta conſolidatio ſine ulla oſſis denudati & & ſcabroſi ſenſibili abſceſſione facta eſt; dum e contrario Euphorbium, Myrrha, eorumque vel ſimilium, partim reſinoſorum, partim gummoſorum Tincturæ; vel Scordii, Agrimoniæ aliorumque vegetabilium laudata decocta, vel omnino nihil efficiunt, vel morbum longius producunt, aquoſitate & mucoſitate, putredini ſeu corruptioni avertendæ, ut videtur, inepta.

egregius D. *le* DRAN diſſectione cadaverum manifeſte docuit. *Operat. de Chirurg. in Capite des Abſc. de la Poitrine.*

OBSER-

OBSERVATIO XLI.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS

De

Urinæ difficultate ultra viginti annos moleſtiſſima, ſubito tandem ſublata.

Vir nobilis, quinquaginta annorum, a vigeſimo & ſexto ætatis ſuæ anno urinæ difficultate vexabatur. Aliquando totalem per aliquot horas patitur lotii ſuppreſſionem, cum perpetua ad mingendum incitatione, dolore moleſtisſimo & fere intolerabili, ut vigeſies quandoque vel ultra naturæ conatibus, fruſtraneis licet, obedire cogatur una hora, donec tandem, magna cum vi muci copia ex urethra prorumpente, urina ſecuta ſit. Brevi dein, aliquando citius, quandoque etiam tardius ſuppreſſio redit, cum iisdem moleſtiis, minoribus nunc, alio tempore majoribus. Frequentiſſime cum urina, admodum fœtente, muci ingentem copiam excernit, qui in urina ſepoſita ſubſidens, albumine ovi ſpiſſior, cohæret, pelliculam quaſi formans, (qualem materiem *pituitam vitream* Veteres dixere) totum plerumque matulæ fundum obſidens, & poſt effuſionem urinæ tenacitate ſua adhærens fundo. Quandoque etiam ſtriæ ſanguinolentæ ipſi erant intermixtæ, quin & merus ſanguis poſt exonerationem urinæ & muci exiit. Miſerrimis hiſce doloribus & cruciatibus per tot annorum ſeriem toleratis, æger debilitatus & emaciatus maximopere fuit.

De prima mali origine quærenti mihi reſpondit Vir nobilis, ſe poſt largiorem vini rubri, ſingulari occaſione, potum, ſuppreſſionem urinæ contraxiſſe, quæ ſuppreſſio tunc temporis ſublata fuerat applicato cataplasmate ex Chæ-

refo-

reſolio ſupra regionem pubis, ita ut urina guttatim efflueret; ſuppreſſio autem quarto quintove die quum ut antea rediret, iterum ut ante ſublata fuit. Recurrente eadem ſuppreſſione tandem muci excretio acceſſerat, & morbi major pertinacia, usquedum in chronicum jam deſcriptum abiiſſet.

Conſuluerat æger præſtantiſſimos in regione noſtra Medicos, qui varia quidem propoſuerunt & exhibuerunt medicamenta; inter quæ lenientia & involventia mucilaginoſa optimum, urinam pellentia peſſimum ediderunt effectum, morbo nihilominus perpetuo ingraveſcente.

Tandem Auguſto menſe Anni MDCCXLVI. ad me quoque pervenit, conſilium expetens contra dirum hoc & intolerabile fere malum, quale me neſcire ipſi palam ſum profeſſus, morbum ut inſanabilem exiſtimans. In ſolatium tamen, & ne nihil agere velle viderer, demulcentia quædam, mucilaginoſa, & partes utcunque roborantia exhibui; aliquali, ut in principio videbatur, cum levamine, morbo tamen remanente eodem. In hiſce rerum anguſtiis, ab ægro nobili maximopere inſtigatus, ut ſi quid poſſem ipſi præſtarem auxilii, in eas meditando incidi cogitationes, num forte adſtringentibus fortioribus id effici poſſet, ut mucus veſicæ amicus & naturalis, cujus perpetua abſceſſio omnium diriſſimorum ſymptomatum cauſa erat, morbumque immedicabilem reddebat, in veſica permaneret, eamque ab irritatione urinæ defendens, morbo non finem, id enim vix ſperari poterat, ſed ſolamen aliquod imponeret. Præſcripſi itaque eum in finem Elixir. Vitrioli quoddam extemporaneum, in hunc modum compoſitum: Rec. Tinct. Cort. Peruv. unc. I. Eſſent. Cinnamomi unc. dimid. Spirit. Vitrioli Drachm. ij. Miſceantur.

Hujus medicamenti primo adſumſit guttulas viginti & quinque, dein triginta, usque ad quadraginta, ex pauxillo

 aquæ

aquæ puræ. Secundo ab adſumtione die parum admodum pituitæ vel muci excrevit; urinæ exitus erat facilis; dolores & cruciatus, ægro teſte, inter mingendum multum imminuti; neque unquam poſthac mucum antea deſcriptum ea, ut ſolebat, copia ejecit. Perſtitit in uſu medicamenti per integrum annum & ulterius, evaneſcente morbo, aliquas nonnunquam, raro tamen, inter mingendum faciente moleſtias, brevi iterum ceſſantes. Strictiori diætæ æger a me addictus fuit, abſtinentiæ a vino & omnibus urinam ſtimulantibus, quin & exercitiis validis, vectione in curru ſuper ſtrata viarum, curſu vehementiori & ſimilibus; quæ ſingula dum ſemel negligere cœpiſſet, malum utcunque exaſperari ſenſit: poſt quietem autem & abſtinentiam brevi denuo ceſſavit, ut nunc vegetus, floridus & toroſus læta fruatur ſanitate.

SCHOLIA.

I. Proſtant apud Auctores exempla quædam hujus adfectus, rara licet, & non ſatis accurate deſcripta morbi natura. Aliquando talem materiam pituitoſam & mucilaginoſam quotidie cum urina excerni, quamvis nullus in veſica calculus ſit, ſe obſervaſſe dicit RIVERIUS, pituitam illam ſequenti modo deſcribens (*pp*): *Materia mucilaginoſa, e veſica prodiens, in eo diſtinguitur ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quod magis tenax & glutinoſa ſit, ita ut fundo matulæ, aut vitri uroſcopi tenaciter adhæreat, nec poſt urinæ effuſionem, vehementi concuſſione excuti valeat.* Quæ deſcriptio cum iis, quæ in obſervatione de muco glutinoſo dicta ſunt, apprime convenit. Apud SCHENCKIUM hiſtoria extat de milite (*qq*), qui conqueſtus de urinæ detentione, ebibita minerali aqua, membranulas minxit quamplures nerveas, ſubductu difficiles.

Idem

(*pp*) Oper. pag. 353. (*qq*) Obſervat. med. p. 504.

Idem ex CARDANO citat caſum Leonis, Monachi B. Auguſtini, qui tantum pituitæ lentæ, in matula ſimul concretæ, ſæpe oſtendit, ut ovum anſeris magnitudine ſuperaret, & tamen calculo non laboravit (*rr*). Concionator quidam pituitæ quandam materiam, adeo viſcoſam & longam, ut inteſtinum quoddam videretur, per veſicæ canalem reddidit, antea miris doloribus excruciatus (*ss*). Quin & alium caſum idem refert SCHENCKIUS (*tt*), de excretione copiæ incredibilis pituitæ lentæ & corruptæ per plures menſes durante. *Malum hoc*, inquit, *modo remiſſius fuit, modo acerbius; modo ſtillicidium, mictus exiguus & frequens; modo urina largior. Remittebat dolor, tum acerbius redibat. Urina modo mordax, modo contra.* An membrana nervea adfectus rariſſimi, a doctiſſimo D. KOCH, in Noſocomio Lugduno-Batavo obſervati & deſcripti; ut & pars magna interioris membranæ veſicæ urinariæ a celeberrimo D. RUYSCHIO obſervata & depicta (*uu*), ejusmodi pellicula mucoſa fuerit, determinare non auſim. Ipſe ego pluries eundem morbum vidi, vix unquam meo vel aliorum auxilio ſanabilem. Aliquando veſicam penitus eroſam obſervavi, apoſtemate in perinæo exorto & rupto, vel cultro aperto; remanente fiſtula, per quam urina inter mingendum ſemper exiit.

II. Adfectum hunc ab omnibus veſicæ & meatus urinarii morbis deſcriptis hactenus, ut mihi quidem videtur, diverſum, *Tenesmum veſicæ* forte appellare licebit. Quippe inteſtini recti *tenesmo* quoad omnia fere ſimilis videtur. Ut *tenesmus* eſt continua conſidendi cupiditas, ita & hic adfectus frequens mingendi deſiderium & conatus eſt. In utroque morbo mucus magna in copia, materiæ excre-

 men-

(*rr*) Obſerv. med. p. 504. (*ss*) ibid. (*tt*) ibid.
(*uu*) Adverſ. anatom. Dec. II.

mentitiæ parum, ſingulis vicibus excernitur, cum ramentis ſanguineis haud raro permixtus. Uterque morbus difficilis eſt curatu, nec unquam ceſſat, niſi relicto intus muco naturali, organorum latera contra acrimoniam excernendorum defendente. Hæc utriusque morbi ſimilitudo eandem inire, pro medicatione obtinenda, viam ſuaſit, quæ in inteſtini recti tenesmo frequentiſſime ſuccedit, inſtitutoque tentamini felix reſpondit eventus.

III. In cauſam diriſſimi mali proximam ſi inquirere velimus, haud difficile erit ejus ortum & naturam perſcrutari. Ex anatomicis quam notiſſimum eſt, interiorem veſicæ urinariæ membranam mucoſiſſimam eſſe, blandoque glutine undequaque inveſtitam. Hac itaque deficiente, & veſica vel pro parte, vel integre denudata, difficultatem urinæ neceſſario ſequi, ipſa docet glutinis utilitas, & urinæ acrimonia; experientia confirmat. Abraſo, quacunque de cauſa, muco, veſica ſenſibiliſſima redditur, & acerrime dolens a tantillo lotii intus hærente; unde perpetui conatus illud inimice adficiens expurgandi; fruſtranei tamen; eam præcipue ob cauſam, quod idem mucus in veſicæ cavum delapſus, nunc validiſſimis excernendi actionibus in collum veſicæ & meatum urinarium impellitur, canalem obſtruens urinæque viam intercludens. Lotio nunc vi expreſſo veſica dolens ſe comprimit antequam penitus euacuata fuerit, remanente ſemper quadam urinæ copia, mora putreſcente, & eam, quæ ex renibus depluit, ſimili putredine coinquinante. Hinc urina in veſica latens ſemper acris & fœtida eſt. Non mirum itaque, in tali morbo perpetuas adeſſe & moleſtiſſimas ad mingendum irritationes; vel & ſtrias ſanguineas haud raro muco permixtas videri.

IV. Curationis aliqua methodus ex præcedentibus forte etiam ſtabiliri poteſt. Illud enim primario requiritur,

ut ſeceſſio muci naturalis ab interiore membrana veſicæ avertatur. Hoc impetrato, nimia hujus partis ſenſibilitas aufertur, & ſymptomata inde nata mitigantur & tolluntur. Id vero quomodo optime fieri poſſit, non eſt adeo facile determinandum. Mucum a veſica ſecedere vel propter imbecillitatem membranæ, vel ob minorem illius, quam decet, ſpiſſitudinem, vero ſimile eſt. Utrumque vitium adſtringentibus acido-auſteris corrigi utcunque poteſt. Ea ratione morbus, in obſervatione deſcriptus, remediis prædictis ſublatus eſt. Quomodo adſtringentium vel auſterorum vis tam facile tamque ſubito ad veſicam penetrare posſit, in præſentiarum non inquiro. Sufficiat curationem indicaſſe, & aliquas tantum rationes, ulteriori indagatione dignas, præmonſtraſſe.

OBSERVATIO XLII.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS

Dubitationes quædam de dierum criticorum potentia.

De dierum criticorum potentia dubitationes moveri, novum non eſt. HEROPHILUM & ASCLEPIADEM Hippocraticam de diebus criticis doctrinam impugnaſſe, ex COELIO AURELIANO & GALENO (*xx*) notum eſt. CELSUS eadem de ASCLEPIADE adfirmans, ipſe omnem dierum criticorum numero potentiam denegare videtur (*yy*) Inter recentiores alii hanc potentiam agnoſcunt, rejiciunt alii. Alii morbos Græciæ Syriæque, in quibus regio-

(*xx*) COELIUS AURELIANUS de morb. acut. Lib. I. cap. 14. GALENUS de dieb. crit. Lib. I. c. 7.

(*yy*) Lib. III. cap. 4.

gionibus dies critici a veteribus præcipue obſervati ſunt, excipiunt, tanquam a Brittanorum, Germanorum, Belgarum &c. morbis diverſos. Alii denique intempeſtivis, immodicis & nimium acceleratis medicationibus, noſtris temporibus, criſin cæteroquin regularem futuram, perturbari exiſtimant; ut ex ſcriptis BOERHAAVII, HOFFMANNI, MARTINII, NIHELII, HELMONTII, PITCARNII, BELLINI, aliorumque manifeſtum eſt.

Unumquemque morbum ſuo more, ab omnibus aliis diverſo, vel in ſanitatem, vel in mortem, vel in alium morbum abire, certiſſimum videtur. Quosvis vero morbos acutos, vel plurimos ſaltem, critice terminari, ſtrictiori ſenſu vocabulo ſumto, vel dierum criticorum numero regi, experientiæ repugnat. GALENUS ipſe, ſtrenuus dierum criticorum defenſor, ultro fatetur, aliquando nullam criſin ſtatus tempore accidere; aliquando criſin per duos vel tres dies extendi docet (*zz*).

Morborum quorumlibet mutationes omnes a morbi & naturæ viribus determinari, veriſſimum eſt. Criſin vero a dierum quodam numero dependere, ac ſi ſub numero ternario, ſeptenario, vel ſimili, mirabilis quædam potentia lateret, vix unquam mihi perſuaſerim. At, inquiunt, certis tamen quibusdam diebus, in variis morbis, ingentes mutationes contingere, ſæpe videmus. Dari morbos, qui ſeptimo, decimo quarto, vel vigeſimo primo die, per ſenſibilem criſin terminantur, negari minime poteſt. Quinam vero qualesque ſpeciatim hi ſint, a nemine, quantum ego quidem novi, hactenus fuit demonſtratum. Qui inter recentiores Medicos exemplis in praxi dies criticos, ſecundum Veterum normam, ſe obſervaſſe gloriantur, raro tamen adeo felices in Medicina vates ſe extitiſſe, fateri coguntur

(*zz*) De criſib. Lib. I. c. 20.

tur; aliorum experimentis potius, quam ſuis innixi, in dierum criticorum potentiam diſputantes. Evolvantur ſcripta, quæ de induſtria hac de re edita proſtant, D. D. COPEI inprimis (*a*), MARTINII (*b*) NIHELII (*c*). Cum & in iis morbis, qui diebus criticis ſunt ſubjecti, criſes non adeo certæ ſunt, teſte HIPPOCRATE ejusque ſectatore GALENO.

Mirandum ſane, ſi dies critici quibusdam morbis usque adeo familiares eſſent, ac vulgo ex Veterum effatis adſtruitur, unde tanta apud viros eruditos de dierum criticorum potentia, noſtris temporibus, obſcuritas, dicam, vel ignorantia. Acutiſſimus BOERHAAVIUS Veteres ſumma cum reverentia veneratur; & hinc criticos dies re ipſa dari in plerisque morbis acutis credidit, uni etiam alterique morbo adſignavit, de cetero vero in determinandis morbis, dierum criticorum potentia ſolvendis, parcus. Experientiſſimus SYDENHAMIUS morbos plerosque expulſione materiæ ſolvi agnoſcit; dierum criticorum numerum raro inducens; quem, ſi usque adeo frequentes eſſent, procul dubio non effugiſſent. Nemo Medicorum eſt, vel modice doctus, quin variolarum æque ac morbillorum ſtadia dignoſcat; quidni & aliorum morborum, ſi ſimilem obſervarent memorabilium mutationum ordinem. Illuſtris doctisſimusque D. COPE, feliciſſimus prognoſticorum HIPPOCRATIS, a poſteriori, demonſtrator, an æquali peritia a priori morborum eventus, eorumque dies criticos limitare & prædicere valeat, dijudicare neque auſim, neque poſſim.

Criticos autem dies plane reiicere, vel venerabilem antiquitatem falſitatis arguere minime velim. Quæ ſuperſtitioſe

(*a*) Demonſtrat. medico-pract. prognoſticorum HIPPOCRATIS.

(*b*) Eſſays Med. and Philoſophical. Eſſ. I.

(*c*) Novæ obſerv. circa Criſium prædictionem ex Pulſu.

tioſe dicta ſunt, a veris caute diſtinguenda puto. Alternis diebus febres bene multas exacerbari, experientia addiſcimus. Id vero variis febribus commune eſt, acutis non tantum & continuis, ſed etiam intermittentibus & lentis. Hinc maxime ſenſibiles mutationes, ſive in pejorem, ſive in meliorem ſtatum diebus imparibus contingere ſolent. Et ſi morbus ejus eſt genii, ut ante ſeptimum diem ſuperari a naturæ viribus potuerit, eo die criſis vel ſolutio morbi contingit: non quia criſis huic diei occulta quadam ratione eſt adfixa, ſed quia ſeptimus eſt alternus dies, & morbus eo usque victus, ut ſolita alternæ diei exacerbatio non revertatur, ſed vel evacuatio quædam ſenſibilis materiæ morboſæ, vel ſolutio morbi, ſine manifeſta evacuatione, ſit facta. Id vero quoniam non regulariter in omnibus febribus ita fit, critica mutatio non ſemper die impari evenit, ſed etiam pari; quod vel HIPPOCRATES & GALENUS ubertim teſtantur. Si morbi materiæ copia major ſit, quam ut ſeptem dierum ſpatio ſubigi poſſit, v. g. sesquialtera vel dupla, morbus vel undecimo, vel decimo quarto ceſſabit; & ſic eadem in ratione diebus aliis.

Magna quidem moleſtia & agonia conjuncti invadunt illi dies, quibus morbi ſolutio contingit, *critici* dicti, vel & eos proxime præcedunt. Nec mirum. Morbo etenim ab incremento ad ſtatum appropinquante, corpori magna infertur moleſtia; ad ſtatum autem perducto, ejus vires minuuntur, & ſanitas redire incipit. Exemplo ſit inflammatio; hæc maximam tunc moleſtiam & dolorem parit, quando ſuppurationi eſt proxima. Pure facto, vel reſolutione nata, hoc eſt, morbo in alium morbum mutato, vel ſanitate redeunte, mitigantur ſymptomata. Eſt itaque ſimilis mutatio cum maxima moleſtia, ſine dierum criticorum obſervatione.

Criti-

Criticas ejuſmodi mutationes prævideri ex ſignis quandoque poſſe & prædici, adſentior: quia in multis alternis diebus fiunt acerbationes, quæ, prout varia ſymptomata conjuncta habuerint, inſtantem & proxime futuram exacerbationem, vel mitiorem vel graviorem prænunciant. Talia vero & ſimilia in omnibus febribus omni tempore prædicere, ſine errore, impoſſibile eſt. Ego quidem juniores Medicos, Præceptorum inſtitutionibus fidentes, ſæpe deceptos vidi, dum alia & longe diverſa acciderent, quam ſibimet aliisque erant polliciti.

Regerunt quidam, ut criticorum dierum potentiam ſartam tectamque conſervent, naturæ vires ſæpe præpoſtero remediorum, catharticorum præcipue, aliorumque evacuantium uſu, vel abuſu potius, ita interturbari, ut morbo vincendo impares reddantur, & criſis avertatur. Verum non magni momenti hoc argumentum eſt. In morbis enim certos quosdam dies obſervantibus, naturæ leges non ita facile, leviuſculis accidentibus cauſis, pervertuntur. Variolæ vel imperite tractatæ, curſum dierum nihilo ſecius ſequuntur. Quartana febris erga omnia medicamenta, tam convenientia, quam mala, conſtans, quarto die, ſtato tempore redit.

Dari morbos certis diebus adfixos, non inficior, paucos licet, & ab omnibus ſatis cognitos. Eos autem, qui, ſecundum Veteres, dierum criticorum potentiæ ſubjecti dicuntur, nemo cognovit hactenus ſatis ſufficienterque. Inflammatoria febris, acutiſſimus morbus, diebus criticis haudquaquam regitur; dierum alternorum leges vel non, vel non niſi imperfecte ſervat; neque hactenus ab ullo determinatum, cum certitudine, vidi diem certum, quo reſolvi debeat, ſi reſolutione ſanetur; quemque ſi exceſſerit, in ſuppurationem abire, neceſſe ſit.

Tandem, ſi in morbis quibusdam certæ quædam dierum criticorum leges ſancitæ ſint; criticas etiam eorumdem morborum evacuationes, morbum ſolventes, regulariter determinatas eſſe, ſtatuere oportet; quod tamen minime agnoſcunt criticorum dierum propugnatores. Incerti & dubii fuerunt ſemper, quamnam evacuationem, in certo quodam morbo, a natura expectare debeant; quaſi omnes morbi acuti, varii licet generis ac genii, per easdem vel ſimiles evacuationes, per ſudores puto, diarrhœas, ſalivæ fluxum, aliasque, æque facile ſolubiles eſſent, eæque dierum criticorum potentiæ ſubmitterentur omnes; quod analogiæ œconomiæ animalis non minus, quam dierum criticorum certitudini repugnat.

Mihi itaque videtur, ſalva Veterum auctoritate, HIPPOCRATIS præcipue & GALENI, eos Pythagoricæ numerorum & proportionum doctrinæ, ut CELSUS ſuo jam tempore obſervavit, nimium fuiſſe addictos; dein regularum prognoſticarum avidos, & prædictionibus in morbis vaticinatorum gloriolam affectantes, quæ nonnunquam in febribus contigiſſe viderant, ad morbos quosvis acutos applicaſſe; quæ ad certos quosdam ſolos, & certis quibusdam in circumſtantiis pertinebant, ad omnes extendiſſe. In hisce me confirmat ipſiſſima Veterum in dierum criticorum adſertione inconſtantia & mutabilitas. Ipſi enim haud raro, errores, ut veroſimile eſt, in regularum conſtructionibus obſervantes, multis exceptionibus eas limitare conati ſunt. Quin & prædictiones in morbis acutis non adeo certas & faciles eſſe; morbos quosdam ſine criſi terminari; vel diebus paribus bonas criſes quoque fieri, & quæ ejus generis plura ſunt, ultro fatentur. Quæ omnia ſi admitti debeant, quod negari neutiquam poteſt, totam criticorum dierum doctrinam haud parum incertam, imo fallacem (ſit venia dicto) reddere, juxta meam quidem ſententiam, liquido apparet.

OB-

OBSERVATIO XLIII.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS.

Fœtus ſextimeſtris, capite truncati, ex utero excluſio,

ex Epiſtola Viri experientiſſimi, Petri IDEMA, Medici & Chirurgi obſtetricantis Sneecani, *excerpta.*

Pridie Calendarum Novembris Anni MDCCLI. vocatus fui ad mulierem, ſexto menſe gravidam; ad quam recens acceſſerat obſtetrix. Hæc ut explorarem quid rei eſſet, a me expetebat. Miror; fœtus utique, immaturus licet, cum funiculo umbilicali ex utero pendebat, capite truncatus. Ligato funiculo ablatus fuit fœtus, intus relicto capite & ſecundinis. Has dum educere tentabam, vaginam, ad quatuor digitorum latitudinem prolapſam, detexi, ſanguine interim large effluente. Muliere ita collocata, ut ſuperior pars corporis inclinaret, vaginam reſtitui. Secundinæ autem nullo modo extrahi potuerunt, nullis exiſtentibus partus torminibus, ut in vaginæ prolapſu ſæpius obſervavi; ore uterino arcte clauſo, quod præmaturis ex utero excluſionibus etiam commune eſt. Ægra in lectulo repoſita, fluxus ſanguinis, duarum horarum ſpatio præterlapſo, multum imminutus fuit. Cataplasma calidum abdomini imponi curavi; quo facto circa veſperam placenta digitis pertingi potuit; ſed usque adeo fragilis, funiculo interim ore uterino valide conſtricto, ut omnes ad eductionem conatus fruſtranei fuerint. Continuato uſu cataplasmatis placentam poſtero die usque eo prociduam inveni, ut, leviori adhibita vi, eam extraxerim. Funiculus tamen

ita conſtringebatur, ut duobus digitis, intra os uteri immisſis, non ſine magna moleſtia liberaretur, & caput requirere plane eſſet impoſſibile. Supra dextrum mulieris inguen durities quædam digitis perſentiri poterat, quam a capite in utero hærente formari credidi. Cataplasma denuo fuit applicatum. Inſuper ſuaſi ægræ, ut manu propria locum hunc iteratis vicibus, leviter comprimeret os uteri verſus. Sicque poſtero die caput ſponte fuit excluſum, quod, ut etiam corpus truncatum, apud me conſervo. Mulier ad ſanitatem priſtinam brevi fuit reſtituta.

Qua ratione caput a trunco fuerit abruptum, me neſcire fateor. Uteri oris conſtrictione id fieri potuiſſe, vix credibile eſt; licet abruptionem recenter contigiſſe, ex inſpectione partium ſauciarum clare appareret. Violenta tractione externa ab obſtetrice, vel alio quopiam id factum fuiſſe, nulla erat ſuſpicio, quia ante obſtetricis acceſſum fœtus jam usque adeo fuerat excluſus, ut antea dictum. Quin & ipſa prægnans ſe rem ita percepiſſe, antequam obſtetricem ad ſe accerſerat, adſeverabat.

(*Amſtelodamo Halam miſſæ d. 29. April. 1752.*)

OBSERVATIO XLIV.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

Hiſtoria febris morbilloſæ anno MDCCLI. a menſe Januario ad menſem Junium usque in agro Geislingenſi vicinisque locis epidemice graſſantis.

Primas hicce morbus radices egit ſub hyeme auſtrina, menſe Januario, in pago *Aufhauſen*, in monte editiori

ſub

ſub cœlo ſatis frigido ſito; ibi enim, ex mediocri incolarum numero, octoginta circiter, infantes potiſſimum, aliquot tamen etiam adulti, ſpatio trium vel quatuor ſeptimanarum, decubuerunt febre morbilloſa miti, benigna & regulari; id quod vel ex eo colligi poteſt, quod, ſi tres vel quatuor ex his ægris exceperim, reliqui omnes, ſub regimine pro more ruſticæ gentis inſigniter æſtuoſo, absque omni convaluerint medicatione. Verum non adeo lætus erat conſtitutionis hujus epidemicæ decurſus: poſtea enim, cum menſe Februario & ſequentibus, ſub tempeſtate inconſtanti, pluvioſa, ventoſa & nebuloſa, hæcce febris per omnem viciniam graſſaretur, adulti quidem rariſſime eadem corripiebantur, ſed tanto frequentius & atrocius infantes cujuslibet ætatis. Anteceſſit primum ejus impetum in plerisque adpetitus dejectus, viriumque aliqualis lapſus cum tuſſicula; ſubſecuta eſt ſtatim ſumma virium proſtratio, tuſſis ſicca vehemens & non compeſcenda, vomitibusque crebris inanibus juncta; ſucceſſit perpetua corporis jactatio, pervigilium, & in quibusdam continuus fere ſopor, calor & ſitis, imo æſtus vehemens, palpebrarum tumida elevatio, & illachrymatio frequens. Plerique, ſaltem illi, qui curæ meæ ſubjecti fuerunt, conqueſti ſunt de doloribus abdominis, quibus ſæpe acceſſit ſecundo vel tertio die diarrhœa; qua præſente vel plane non, vel difficulter eruperunt morbilli, durante nihilo minus typo febris irregulari. Contra ea in aliis primo ſtatim nychthemero conſpectui ſe obtulit exanthema: remanſit autem in utroque caſu reſpiratio difficilis, anxietas circa præcordia, capitis gravitas & dolor obtuſus, calor æſtuoſus, tuſſis, ad quæ acceſſit interdum delirium. Ubi vero e contrario tertio vel quarto die maculæ in cute effloruerunt, eæque diſtincte elevatæ & roſeæ, omnia ſymptomata remiſerunt, & ſeptimo plerumque die, extincto calore febrili, & redeunte ſomno & adpetitu, ægri convaleſ-

cere inceperunt. Quodſi autem vel ob diarrhœam tardius aut plane non, vel abſque hujus acceſſione nimis cito, morbillorum eruptio contigit, exanthema hoc adſpectu fuit lividum, cutis inflata manſit & poſtea leucophlegmaticus tumor vel caput, vel abdomen & crura, vel totum corpus occupavit, vomitus, in quibusdam nulla arte coërcendus, ſimul recruduit, atque moleſtiſſima tuſſis tam in his, quam in iis, jugiter perſeveravit; qui ſinguli, remittente dein febre morbilloſa, ex calore lento tandemque hectico contabuerunt. Plures, præſertim in pago *Altenſtatt*, menſe Majo recidivam, ſed leviorem, paſſi ſunt febrem. In aliis eodem tempore, ſexto circiter die, cum morbillis jam egreſſis purpura miliaris alba ſe ſociavit; quæ accedentibus convulſionibus lethalis fuit, ſemper vero longiorem & graviorem febris, ad XIV. & XX. usque dies, decurſum reddidit, imo nonnunquam exacto hoc tempore denuo repullulavit. Quod ad methodum medendi generalem attinet, regimen coactum & æſtuoſum æque nocuit, ac frigus incaute admiſſum; optime vero conduxit æquale & temperatum nimiisque ſudoribus haud favens; ex medicamentis vero optime profuit pulvis bezoardicus, ex apicibus chelarum & lapidibus cancrorum, conchis, cornu cervi ſine igne præparato, antimonio diaphoretico, nitro & tantillo cinnabaris mixtus, & in aquis diapnoicis exhibitus; cui ad diarrhœam, ſi ſub morbi initio acceſſit, compeſcendam cryſtallus montana, mater perlarum & corallia, vel ſi juſto ſerius & cum anxietate circa præcordia eruperunt morbilli, radix Contrajervæ addita, vel pauciores guttulæ eſſentiæ alexipharmacæ Stahlii exhibitæ fuerunt, interpoſitis pro potu Julapiis antifebrilibus, tenellis maxime gratis. De venæſectione nil habeo, quod moneam, quia nunquam, quantum ego ſcio, nec meo conſilio, adhibita fuit. Ad ſpecialem vero ſymptomatum medelam quod ſpectat, ſi tardius efflorue-

effloruerit vel retroceſſerit exanthema, vel purpuræ metus & ſuſpicio adfuerit, veſicatoria cum euphoria adplicata fuerunt. Ultra ſeptimum diem ſubſiſtens calor febrilis, vel in lentum mutatus, deferbuit ab uſu emulſionum, ex ſeminibus quatuor frigidis & Cardui Mariæ cum aquis diapnoicis paratarum; quæ vero ſub ſtatu eruptionis & plenæ, quam dicunt efflorеſcentiæ, haud bono effectu retroceſſioni exanthematum anſam dederunt; contra cum oleo amygdalarum dulcium mixtæ in declinatione morbi ad tuſſim effrenem, quæ nulli ægrorum hac febre decumbentium pepercit, compeſcendam perquam utiles deprehenſæ ſunt, ſubjunctis tamen laxantibus lenioribus mannatis & ſyrupis pectoralibus cum oxymelite ſquillitico mixtis. Sed qui occultis in pulmone vomicis antea laborarant, vel hæmoptyſin ex hac tuſſi paſſi erant, phthiſi tandem obierunt. Ad vomitum ſedandum extractum Caſcarillæ aquoſum, in aqua quadam ſtomachica ſolutum, nonnunquam opem tulit: ſæpius vero tamdiu hoc ſymptoma compeſci ſe non permiſit, donec inflatio cutis leucophlegmatica penitus evanuerit; ad quam tollendam, ſi vomitus rebellis medicationem irritam haud prorſus reddidit, rhabarbarina & extracta amaricantia, inprimis trifolii fibrini, in liquore terræ foliatæ tartari ſoluta, optime conduxerunt. Delirium adplicata ad caput veſica, lacte calido plena, cum camphoræ pauxillo, mitigatum fuit; eryſipelaceus vero faucium tumor ceſſit eſſentiæ pimpinellæ aliquot guttulis per ſe adſumtis. Tumor bubonoceleus in inguine & axillis, novus lymphæ inertis & vitiatæ teſtis, eſſentiis anticatarrhalibus & pilulis purgantibus mercurialibus ſublatus fuit. Convulſiones, tuſſim excipientes, funeſti fuerunt eventus. Plures denique, ſuperato morbo, ex colluvie verminoſa, dolorem morſicantem & tumorem abdominis atque febrem acutam ſymptomaticam comites habente, graviter decubuerunt; qui, ſi interna non adſumebant-

unguen

unguento de arthanita cum ſapone Veneto, gummi Galbano & Terebinthina, per alvum purgati convaluerunt.

OBSERVATIO XLV.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

De

Fiſtula dorſali, cum cariæ coſtæ ſpuriæ complicata.

Adoleſcens ex generoſiſſimo ſtemmate natus, duodecim annorum, ſanguinei & vegetioris temperamenti, ex graviori lapſu ſenſit in dorſi dextro latere circa coſtas ſpurias dolorem intenſum, cui junctus fuit tumor, ſenſim in apoſtema verſus. Facta a Chirurgo inciſione, varii reperiebantur ſinus calloſi, hinc inde inter muſculos, ibi ſitos, divagantes, cum perpetuo eoque largo puris ſtillicidio. Quum octimeſtri ſpatio tam uſu ſcalpelli, quam remediis variis externis nihil profeciſſet Chirurgus, parentes ægri, moræ pertæſi, emplaſtrum miraculoſum, ſibi magnis & verboſis encomiis commendatum, dimiſſo Chirurgo, adhibuerunt, vana ſpe irretiti, hoc ſolo emplaſtro ſanationem fiſtulæ fore abſolutum: ſed incaſſum omnis ſpes concidit. Eo quidem res redigebatur, ut clauſis ſinubus ſcalpello apertis, & cavo fiſtulæ carne repleto, per exigua tantum & calloſa foramina, duorum pollicum latitudine inter ſe diſtantia, pus ſtillaret, ſed id copioſe & absque intermiſſione. Quæ hactenus recenſita fuerunt, ab ægri parentibus accepi, cum elapſo ſic annuo ſpatio, anxii de ſalute unici filioli, unicique totius ſtemmatis ſurculi, memet in conſilium vocarent. Fiſtulæ autem regionem & ſedem accuratius paullo perquirens, inveni orificium unum, trium pollicum a ſpina dorſi latitudine infra inſertionem muſculi ſerrati poſtici inferioris, inter muſcu-

culum longiſſimum dorſi & ſacrolumbarem, & alterum orificium duorum pollicum latitudine, inferius in linea recta ſub illo ſitum, cujus utriusque orificii diameter adeo parvus erat, ut neutrum culmum ſtramineum admitteret. Preſſis autem in circumferentia cute & circumjacentibus partibus, pus mediæ conſiſtentiæ, atque cineritii & viridiuſculi coloris, largiter exiit. Expoſito itaque parentibus mali ſtatu & indole, ſuaſi, ut priori Chirurgo iterum vocato, quum a novis ſectionibus mirum quantum abhorrerent, orificia fiſtulæ valde calloſa turundis, cum ſpiritu ſalis ammoniaci ſimplici & eſſentia ariſtolochiæ rotundæ madefactis, ſenſim ampliora redderentur. Quo facto injectioni acceſſus datus fuit, quam ex radicibus ariſtolochiæ rot. & ari, herbis hederæ terreſtris, plantaginis & ſcordii, gummi maſtiche, elemi, olibano & cortice ligni Guajaci, cum aqua ſimplici decoctis, additis poſt colaturam, Terebinthina Veneta cum ovi vitello ſoluta, eſſentia ſuccini non tartariſata & melle roſaceo parari curaveram. Specillo autem per utrumque orificium demiſſo, duorum pollicum latitudine penetravimus in altum, ita quidem, ut in fundo fiſtulæ ambo ſinus coire, haud obſcure potuerit judicari; ideoque ſcalpello, conductore munito, interſtitium inter utrumque orificium medium inciſum fuit. Continuata tunc injectione cognovimus, multo altius, ac exſpectari poterat, radicem egiſſe fiſtulam, atque non ſolum tertiam coſtam ſpuriam, ſi ab inferiori parte numerabis, carie infectam eſſe, ſed etiam ſupra illam alium ſinum, quatuor pollicum latitudine, ſuperius verſus dorſi ſpinam oblique tendere; id quod in erecto ægrotantis ſitu explorare potuimus, non item, ſi in latus fuerit converſus. Præterea æger a quavis injectione, per bihorium a deligatione quotidie bis repetita, ſenſit dolorem obtuſum, a ſede fiſtulæ per femur ad extremum usque pedem lateris adfecti extenſum, cum ali-

qua ad motum muſcularem in partibus dolentibus ſegnitie; quod procul dubio ab adfectis injectione ramis nervorum lumbarium, nervum cruralem internum & iſchiadicum externum una in conſenſum trahentium, ipſi accidiſſe arbitramur. Quæ cum ita eſſent, auſus non fui, ſuperiorem ſinum ſcalpello altius proſequi, multo minus CELSI *de Med. Lib. VII. cap. 4.* conſilium, quod etiam Illuſtris *van* SWIETEN *in Comment. ad Boerhaavii Aphor. de cognoſc. & curandis morb.* §. *415.* improbat, imitari: ſed conſultius duxi, ab injectione, cui aqua calcis vivæ, menſtrui loco, addebatur, non deſiſtere. Ad exfoliationem autem coſtæ carioſæ promovendam *liquorem* BELLOSTII (*d*), &, quum hunc, ob intenſiorem dolorem inde natum, non ferret æger, eſſentias ſuccini non tartariſatas, aloës, ariſtolochiæ, cum balſamo vitæ liquido Hoffmanni remixtas, injectioni addi & cum turundis filo præditis adplicari, externum vero fiſtulæ os turundis ex ſpongia paratis nonnihil dilatari, atque circumferentiam ſedis fiſtulæ arctiori

(*d*) Hujus liquoris conficiendi ratio, quam non omnibus omnino Lectoribus cognitam exiſtimamus, in ſoluto per aquam, ut vulgo dicitur, fortem argento vivo conſiſtit, quod aqua plantaginis large dilutum aut penicillo oſſibus carie obſeſſis illinitur, aut fiſtuloſis canalibus ad cariem ducentibus iniicitur: remedium alioqui exſolvendis corruptis oſſeis ſquamis perquam idoneum niſi graviſſimus dolor & accedens ſæpenumero partium contiguarum inflammatio adhiberi illud vetuerint. De quo plura exponit ipſe liquoris hujus auctor, *Auguſtin.* BELLOSTE, in libri, quem *le Chirurgien d' Hôpital* inſcripſit, *Cap. XII.* Maximam autem aquæ gryſeæ Gohlianæ cum hoc liquore intercedere convenientiam, ii intelligent, qui iſtius præparandæ modum in *Act. Medicor. Berolinens. Dec. I. Vol. III. pag. 88.* aut in *Jo. Henr.* SCHULZII *Prælect. in Diſpenſat. Brandenb. pag. 57. Edit. noviſſ.* legent explicatum.

ri & ope ſpleniorum comprimente deligatione firmari juſſi. Animum interea addidit ceſſatio doloris & ſtuporis in pede lateris adfecti & ægri ceteroqui bona valetudo, quæ ſub omni curationis decurſu nec tuſſi, nec dyſpnœa, nec alio quocunque ſymptomate perturbata fuit; adpetitu, ſomno, & viribus habituque corporis, ſi ſubpallentem faciem exceperis, integris manentibus. Inhorruit tantum aliquoties æger ex levi diætæ errore commiſſo; dato autem pulvere bezoardico fixo nitroſo, a placido ſomno obrepente alacris iterum expergefactus eſt. Nihilo minus, præſervandi fine, remedia ſanguinem purificantia & per epicraſin laxantia ægro ſubinde propinavi. Methodo hactenus enarrata per aliquot ſeptimanarum ſpatium continuata, ſenſit æger in fiſtulæ cavo dolorem pungentem cum reſpiratione quodammodo anxia, & poſt largiorem puris, cujus alias ſub quavis deligatione uncia una cum dimidia circiter effluxit, proventum, novus ſpecillo detectus fuit ſinus, ſub coſta carioſa per muſculos intercoſtales, verſus interiora thoracis, illæſa tamen pleura, tendens; in quem, injectione ſemper prius adminiſtrata, primo unguentum Felicis Würzii, in formam collyrii Celſici coctum, turundæ filo adligatæ illitum, & dein, quum ejus uſu ſenſim auctior fieret in hoc ſinu ſenſatio, eo ſepoſito, turunda, liquori balſamico ſupra deſcripto intincta, immiſſa fuerunt. Poſt eam alia coſtæ carioſæ admota eſt turunda, oleo caryophyllorum deſtillato madida; reliquum vero fiſtulæ cavum plumaceolis, liquore injectionis irroratis, impletum fuit. Ita tandem ſublato iterum dolore punctorio, & reſtituta reſpirandi libertate, ſuperior obliquus ſinus ſenſim conſolidari & puris quantitas imminui cœpit, ſeceſſeruntque feſtucæ parvulæ, inſtar arenularum puri & turundis intermixtæ, & una denique fabæ ſuperans magnitudinem. Menſtruo demum ſpatio elapſo, integrum prodiit coſtæ fruſtulum, quouſque carioſa ipſa

fuit, longitudine duorum pollicum & minoris digiti craſſitie, aſperum tactu, colore ſubflavum, ſpecillo intruſo a ſana ejus parte ſeparatum. Rebus ſic conſtitutis, cum reliqua coſtæ portio utrinque carne vivida obduceretur, atque ſuperſtes cavitas, ſpecillo, cochlea acu minuta, linteo carpto circumvoluta, inſtructo, uti antea ſub quavis deligatione factum erat, deterſa, ſubcruenta adpareret, ſpem concepi, callum ubivis eſſe victum; ideoque Chirurgum ab injectione abſtinere & ejus loco pulverem ex rad. ariſtoloch. rot. veræ, ſarcocolla, tutia, nihilo albo, maſtiche, myrrha, olibano, ſuccino, elemi, in calamum ſcriptorium conjicere & inſpirando intus compellere juſſi. Sed en! ſenſus vividus in cavitate evanuit, & pus denuò largius effluxit: manifeſto hinc indicio, internam cavitatis ſuperficiem adhuc ſordidam nec ſatis eſſe repurgatam. Unde coactus fui ad novam injectionem imperandam, ex rad. ariſtolochiæ, ireos Florentinæ, peucedani, herbis nicotianæ & ſabinæ, cortice ligni guajaci, maſtiche, elemi, olibano, ſagapeno & calce viva in aqua decoctis, additis poſt colaturam eſſentiis ſuccini, aloës, ariſtolochiæ, balſamo vitæ liquido Hoffmanni, melle roſaceo & unguento Ægyptiaco, paratam, cui turundam ſpiritui ſalis ammoniaci ſimplici intinctam ſuperaddi juſſi. Talis eſt præſens indoles refractariæ hujus fiſtulæ. Sanationis ſpes mihi videtur dubia quidem, non tamen penitus nulla, quia nullum ſeſe amplius ſiſtit indicium, ex quo coniicere poſſem, adhuc cariem in coſtis ſubeſſe, cui ſoli difficilis & laborioſa ejus curatio venit adſcribenda.

OBSER-

OBSERVATIO XLVI.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

De

Febre tertiana pleuritica continua.

Cauponis cujusdam uxori aliquot ſupra triginta annorum, temperamenti ſanguineo - phlegmatici, pedibus aquæ frigidæ juſto diutius commiſſis, ſtato quidem tempore, ſed parcius menſtrua fluxerunt; quibus ceſſantibus correpta fuit horrore gravi aliquoties recurrente, quem excepit calor æſtuoſus, ſitis, dolor punctorius circa ſiniſtram mammam, tuſſis ſicca, reſpiratio difficilis & corporis velut contuſi laſſitudo. Intendebantur hæc ſymptomata quavis veſpera, mane vero aliqua erat remiſſio. Quarto autem die, ob accidentem anxietatem & fervorem circa cardiam, deliriumque levius tranſitorium, quod Medici vocant, me acceſſi curavit ægra. Præſcripſi mixturam ex bezoardicis fixis, temperantibus, nitroſis cum oleo amygdalarum dulcium & pauxillo croci; quorum uſu bidui ſpatio tantum fractus fuit febris impetus, ut paroxyſmus non, uti antea, ſingulis, ſed alternis diebus circa veſperam acceſſerit, omnibus antea enarratis ſymptomatibus comitatus. Speciatim autem dolor punctorius & tuſſis, quæ die intercalari non affligebat, ſemper acerbius recruduit, atque æſtus denuo adeo accenſus fuit, ut noctem ſemper cum pervigilio, delirio, & perpetua inquietudine transegerit. Mane vero, ſubſequente quemvis paroxyſmum largiori ſudore, calor deferbuit, & ægra usque ad novum paroxyſmi impetum tolerabiliter ſe habuit, dieque intercalari cum mediocri adpetitu, qui quandoque ad extraordinaria eſculenta ferebatur,

modice cibum adſumſit. Indulſi ſic ultra quatuordecim dies morbi genio & tam indicatis medicamentis, quam emulſivis, quæ in paroxysmo bene ſe geſſerunt, dimicavi: elapſo autem hoc tempore, quum tuſſis dolorque punctorius in paroxysmo mitior eſſet, isque leniori calore ſtipatus brevius finiretur, atque in urina copioſum ſedimentum conſpectui ſe offerret, die ἀπυρεξίας mixturæ antifebrili adjunxi corticem peruvianum cum rhabarbaro non ſine fructu. Adſumſit enim morbus poſtea typum exquiſitæ tertianæ &, quod antea nunquam factum, ſemper cum horrore recruduit. Finita itaque tertia morbi ſeptimana, cum ægra longioris moræ eſſet pertæſa, atque ſymptomata cum proteiformi febrium continuarum genio a MORTONO in *Pyretol. Exerc. I. Cap. IV.* & *Exercit. II. Cap. IX. Hiſt. 8. & 9.* multum convenirent, corticem peruvianum majori doſi in electuarium redactum ipſi exhibui. Sic extincta fuit prorſus febris, atque reſtitans circa hypochondria tenſio, flatulentiæ, viriumque langor, ceſſerunt ſali Anglico; a cujus uncia dimidia & vomuit ægra, & plus quam triginta vicibus purgata fuit. Digeſtione denique per ſtomachica inſtaurata, menſtruoque fluxu promoto, ægra perfecte convaluit & jam quatuor annos, ab omni impetu febrili libera, ſana vivit.

OBSERVATIO XLVII.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

De

Affectu ſpasmodico-convulſivo Vomitu curato.

Puella quædam quatuordecim annorum, jam rite menſtruata, absque cauſa manifeſta ſenſit dolorem gravativum

vum circa cordis ſcrobiculum, nauſeam & inanem vomendi conatum, quibus ſucceſſit vociferatio, qua verbum germanicum, *hat*, plus quam centies elocuta fuit, ſpaſtica oris agitatio, atque irregularis brachiorum, præſertim dextri, motio cum ſudore frigido, absque tamen coloris in facie mutatione. Paroxysmo finito, omnium, quæ in eo acta fuerunt, conſcia, conqueſta eſt de inſigni laſſitudine & dolore capitis: pulſus fuit irregularis, alvus clauſa, ſitis nonnulla. Vocatus conſueta præſcripſi antepileptica & antispasmodica, ſed incaſſum: paroxysmus enim incertis ſub intervallis ſæpius de die rediit, infracta tantummodo nonnihil ejus vi per liquorem anodynum & cornu Cervi ſuccinatum eſſentiamque caſtorei. Ratus itaque, mali fomitem in primis hærere viis, atque cacochyliæ acido-bilioſæ in duodeno ſtabulanti deberi; dedi ægræ emeticum, quod ex granis duobus tartari emetici, ex croco metallorum ſecundum Pharmacopœiam Auguſtanam parati, & ſcrupulo dimidio tartari vitriolati compoſitum erat. Subſequuti inde ſunt ultra viginti vomitus & aliquot alvi dejectiones, quibus ſaburra copioſiſſima bilioſo-viſcida, viridis & æruginoſa rejecta fuit, non ſine inſigni ægræ debilitatione. Hanc autem vehementem hyperemeſin a motibus ſpasticis, verſus primas vias converſis, ortam fuiſſe, mihi perſuaſus, dedi primo lac calidum vaccinum, quod in coagulum reſolutum & aceſcens, iterum evomuit: poſtea ægræ exhibui mixturam ex aqua cinnamomi ſine vino, extractis caſcarillæ, chamomillæ, millefolii, papaveris rhœados, theriaca cœleſti & liquore anodyno paratam, cujus uſu ſtatim quievit vomitus, & ægra, quæ ſub ipſa hyperemeſi a paroxysmo ſpaſtico-convulſivo immunis manſit, nunquam ab illo tempore per bienniumei obnoxia fuit.

(*Geislinga Halam miſſæ d. 12. Maji 1752.*)

OBSER-

OBSERVATIO XLVIII.

DN. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN

De

Pinguedinis leporinæ, maris & feminæ ac oculorum leporinorum efficacia.

Haud inepte MARTIALIS:

Inter aves turdus, ſi quis me judice certet,
Inter quadrupedes, gloria prima lepus.

Gloriam leporis, quod ad cibum & vim medicamentoſam attinet, pluribus perſequi non eſt animus. In præſenti ſufficiat ſequens obſervatio: Ante quinque luſtra me convenit venator Waldeccenſis, ut alias ſæpius, ob ſtatum valetudinarium, jam ſenex proſpera utens valetudine, tum quidem ſolum commemorans, particulam ligni cecidiſſe in oculum, inde dolore pariter atque inflammatione valde adflictum. Viſo oculo, pater meus, inquit, venatoris officio itidem functus, ſæpius me præſente narravit, pinguedinem leporis feminæ, omnia ex vulneribus extrahendi, vi pollere: Contra pinguedinem leporis maris, efficacia retropellendi dotatam eſſe, ita quidem, ut fere paret exitum ex parte averſa, horum autem animalium oculos hac vi medica excellere. Curioſus, hujus rei periculum in ſe faciat, auctor ſum, nihil præſcribens remedii, ſic de fallacia non cauſæ ut cauſæ ſecurus. Sclopo proinde confixit leporem femellam, oculum adhuc calidum, parte anteriore, apponit oculo adflicto, facie in terram inclinata: illico tum dolores auctos, eosque tractorios, ſe ſenſiſſe adfirmabat, domum vero rediens oculum leporinum abſtuliſſe, tum

tum ſtatim levamen ſenſiſſe, & in parte læſa foraminulum, magnitudine capitulum acus æquans inveniſſe, certo ipſi documento, lignoſum hujus figuræ extractum eſſe. Multus erat cum hæc narrando, tum diſtinctionem inter marem & fœminam ſignificando, ex facili dum ſedent, vel ipſo viſu notandam, quæ ob temporis longum intervallum, viliora hæc flocci pendens, memoria excidere. *Daniel* LUDOVICI leporinam pinguedinem *peculiare tractivum*, & *renitentium ſuppurationum ruptorium* pronunciat, in *Pharmacia moderno ſeculo applicanda* (*e*), quam auro contra caram, ut hunc virum, in artis pharmaceuticæ parte incomparabilem vocat, accuratus librorum cenſor SCHELHAMMERUS, ceu non minus, quæ de materia medica ſcripſit LUDOVICI, tribus in locis commendat incomparabilis obſervator STAHLIUS. Sententiæ LUDOVICI accedit *Emanuel* KOENIG (*f*), adſerens non immerito pinguedinem leporinam huic *peculiare tractorium* audire, cum & globulos ad exitum diſponat, præſertim cum cancro contuſa ſi miſceatur. Oculos leporis vertici imponendos parturientibus: pinguedinem ophthalmicis & ſpiculis extrahendis prodeſſe, edocet *Synopſis Lagographiæ curioſæ Chriſt. Franciſc.* PAULLINI (*g*). Haud ſecus oculos leporinos Martio captos, valere ad partum difficilem, ſecundinas & molam propellendam, vertici impoſitos, ut pupilla verticem tangat, axungiam vero extrinſecus applicatam, maxime ſi vetuſta ſit, tanta pollere attrahendi vi, ut vel ſpicula cuti infixa eliciat, ſcriptum reliquit *Joann.* SCHROEDERUS in *Pharmacopœia medico-chymica* (*h*), tot editionibus nobili,

(*e*) Diſſert. I. Oper. omn. p. m, 287.

(*f*) Regn. animal. Sect. III. Artic. III. §. 9. p. 265.

(*g*) Ephemerid. Natur. Curioſor. Decur. III. Ann. 1. App. p. 156.

(*h*) Lib. V. Claſſ. I. p. m. 823. 824.

quæ, ut, in confirmationem adductæ obſervationis, chartæ mandare mihi viſum: ita neque ab his, neque ab aliis, quod equidem ſciam, ſingularis differentia efficaciæ pinguedinis leporis maris & feminæ tacta, neque oculi leporini ſcopo tractorio, ea ratione, in uſum ducti, nedum palma iis præ pinguedine, hac in re, data eſt. In uſum materiæ medicæ digna haud dubie hæc ſunt, quæ data eam in rem opportunitate, ulterius explorentur. Noſtrum namque eſt, non noſtra ſed naturæ voce loqui. Naturæ imperamus, ſi naturæ obtemperamus.

OBSERVATIO XLIX.

DN. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN

De

Papillarum in lactantibus læſarum curatione.

Quæ tenerioris ſtructuræ ſunt, femellas, primo potiſſimum in puerperio, toties ſummo dolore correptas fuiſſe, quoties infantulo papillis applicato, lac præbuere, non ſemel atque iterum, ſed pluries obſervavi. Nonnullæ earum ea fuere harum partium teneritudine, accedente inprimis fortiori editi fœtus ſuctione, ut læſione hinc adfectæ, ſanari haud potuerint, magno lactantis dolore maritique incommodo, variis nutricibus, pro variis ex ordine lactentibus, ſubinde non ſine aere alieno, in ſervitium ſibi adſciſcere coactis: ne tædium heic loquar, compluries non minus obſervatum, dum nutrices ſibi indulgentes ſervitio exeunt, ad maritos, amaſios, ſe conferunt, manentes criſtas erigunt, animo alte tumeſcunt, turgeſcente fere in dies, magno tenelli damno, vitrea bile; ut nullibi fere verius

rius obtineat CLAUDIANI verſiculus, a ſervo ad hujus commatis ſervam, translatus:

- - - - Nec bellua tetrior ulla eſt
quam ſervæ rabies.

Et haud ſecus Plautinum illud:

- - - Neque ego tetriorem belluam
vidiſſe me unquam quemquam, quam te, cenſeo.

Ut vel inde diſpaleſcat, curationem partis adfectæ, tam parvæ licet, non parvi eſſe momenti, in iis inprimis, quorum amor in liberos major, res autem anguſta domi eſt. Sane miratus ſæpe ſum, nutrice ira concitata, infantulum, vel ſub ſuctione, extemplo motibus convulſivis adflictum fuiſſe. Sed redeo, unde digreſſus ſum. Tenerrimæ moleſtiſſimæque papillarum ſubſtantiæ, ac jam dictæ fortiori, infantis fortioris, ſuctioni, accedit ſolemnis hic nocentiſſima incuria, non obſtans, primæ monticulorum in medio mammarum eminentium, ſeu papillarum, excoriationi: quare fit, ut dolores, quo protrahitur magis malum, eo fiant acerbiores, læſio, quin ulceratio, majora capiat incrementa, ſanguis cum lacte a tenello, magno ſanitatis incommodo, ſugatur, malum, procedente tempore, incurabile reddatur, quin, quod viſum eſt, ipſæ papillæ prorſus eroſæ & corruptæ, vel ſuctione infantis, vel ſpontaneo lapſu decidant: eo autem citius curatio ſub primis læſionis initiis, & incipienda & maturanda eſt, quo matris humores circulantes ſunt ſalſiores, acriores, acidiores, ſcorbutici, tum quod hi, & alias, & inprimis per lac indies magis, extrema mammarum læſa inficiant ac erodant, tum per puelli ſalivam ſalſo-acri nutrimento imbutam, idem illud præſtent. His ad animum revocatis, operæ pretium duxi, curationem, qua felicior, citior, addo ſimplicior, memoriæ non ſuccur-

 rit,

rit, heic loci in medium proferre. Primipara tenerior tantis ſub quavis ſuctione adfligebatur doloribus, ut, quamvis fœtus partu difficillimo editus eſſet, hujus dolores tamen minores crederet. Ortæ hinc excorlationi & læſioni papillarum auxilio externo fuit, omnibus aliis in uſum vocatis potiori, ablutio papillarum, poſt quamvis lactationem, cum vino aduſto, vel ſpiritu vini vulgari, earumque deinde illinitio cum oleo ovorum, ſuperinducto folio plantaginis. Vinum aduſtum, inquiebat, mortificavit (venia ſit voci minus latinæ, prolata exprimenti), oleum ovorum vero ſanavit malum. Præter vim vulnerariam, fervorem moderantem, recens folium plantaginis adhæſionem induſii nocivam præcavere ſolet. Matri, a primis fere annis, ſalſa ſcorbuticaque diſcraſia laboranti, & hanc ob cauſam non minus infantulo, exhibita ſunt, quæ leniter laxando, ſanguinem edulcorando, ejus fervorem mitigando, labem ſcorbuticam ſpecifice emendando, vires ſuas exerunt. Quo caſu, ſenſu craſſo, non medico, vera eſſe poſſunt, quid? quod demum poſt correctionem ſanguinis, quæ memoriæ prodidit LUCRETIUS:

Dulci repletur peperit cum femina lacte.

In hoc malo, præter rariorem cutis in areola ſubtilitatem, præcipuam cauſam procatarcticam, ſaltem hic, dicendam eſſe fortiorem infantis ſuctionem, vel inde patet, quod puerpera alieno infante applicato, minores, ſuo autem majores longe ſenſerit dolores, quid? quod pater hanc rem miratus, robuſta quantumvis indole præditus, porrectis primis ſeptimanis ſuis, infantulo ſuo, labiis, illico, quod mireris, ex forti tractione veſiculam illic loci ſibi obortam viderit. Chirurgum nihil non audentem, quod haud dubie fortunam audaces juvare crederet, id quod ſæpe illi eveniſſe, ſaltem a vulgo nunciatum eſt, lactantis, ob diuturnius temporis ſpatium, magis læſis & exulceratis applicaſſe papillis mercurium

præci-

præcipitatum rubrum, unguento forte pomato mixtum, olim obſtupeſcens vidi, qui hoc ipſo, extra omne dubium, lambentem & ſugentem hæc talia infantulum leto dediſſet, niſi mater, a me monita, illi mature valedixiſſet. Tanti intereſt, non formulas ſolum remediorum congerere, ſed & ipſa remedia noſſe.

OBSERVATIO L.

DN. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN

De

Partu difficili & ſecundinis retentis obſervata varia.

Non minus graviter quam eleganter GALENUS (*i*) : *Solus qui naturam ægrotantis novit, & morbi diſpoſitionem, & vim auxilii, quod adhibebitur, præterea tempus, quo utendum ipſo eſt, audere poſſit, uſus auxilio jam explorato ratione, ſpem confirmare experientia. Quare hic ſolus inveniet diſſidii cauſam, & diſtinctiones, quibus animum adhibens, ad id, quod ægrotanti conducit, perveniet. Aliorum vero nullus hoc ipſum cognoſcet. Nam qui cognitis per experientiam adhærent immoranturque, illa ſola aſſumunt, cauſantes naturam, aut artem aut ejusmodi aliquid, cauſam offenſæ extitiſſe.* Hæc præfari volui, communicaturus pulverem a S. R. I. Equite *Rüdigero de* WESTHOVEN, avo meo materno æternum venerando, ſummo quondam Medico practico, ſemel fortean atque iterum in partu difficili & ſecundinis retentis, a filiis autem ſæpiſſime uſurpatum, viſo haud dubie ſucceſſu, ceu fieri volebat, exoptatiſſimo, ubi quid remediorum, librorum hic helluo, ea qua erat men-

(*i*) de placit. Hippocrat. & Platon. Libr. IX.

mentis ſagacitate & ſubacto judicio, præſcribebat. Pulvis hic eſt: Rec. Hepat. anguill. exſiccat. drachm. dimid. Secundin. human. ſcrup. dimid. Cinnam. elect. gr. v. olei deſtill. Sabin. gutt. ij. M. F. Pulv. D. pro una doſi cum cereviſia calida, vel aqua Artemiſiæ. Iungebant huic filii, ex patris præſcriptione, ſæpenumero ſequentia: Rec. Pinguedinis viperarum drachm. ij. illinatur umbilico. Rec. Aqu. Artemiſ. Sabin. ana. unc. ij. Cinnam. unc. j. & dimid. ſpirit. Fœnicul. v. Borrac. Venet. drachm. j. & dimid. M. l. a. detur ſæpius drachm. cochleare mixturæ bene agitatæ. Qui ſe *Philoſophum per ignem* vocare amabat, *Joh. Baptiſt. van* HELMONT, cujus ſcripta majorem in modum commendabat dictus Avus, de hepate anguillæ hæc habet (k): *Mulieres, obſervavi in partu difficili aliquot dies periculoſo, oblato poculo mox ad ſummum ante ſemihoræ ſpatium enixas. Idque ducenties & amplius probatum. Pharmaco nimirum adhuc in ſtomacho exiſtente, apertum fit os pubis, & valvæ oſſis ſacri in lumbis, fœtusque ſtatim propulſus. Notavi ſcilicet ſtomachum claves uteri gerere. Hocque medicamen lubens in bonum proximi evulgavi, ne deinceps parturiens periculum vitæ ſubeat. Eſt autem jecur ſimul cum felle anguillæ ſiccatum, pulveratumque in vino potum ad magnitudinem avellanæ. Donum Dei in hoc ſimplici. Ut cum mulier jam parere debuerit in dolore, propter ſerpentis invidiam, Deus, cujus ſpiritus ſuper aquas latus, eas benedictione replevit: anguillam ſive aquæ ſerpentem, viſceribus poteſtatis ſanguificandi, voluit pacare illius maledicti rigorem. Idem forte atque melius hepar ſerpentum efficeret; ſed in anguillæ experimento nunquam fefellit eventus.* Certe admodum adoleſcentulus, ſæpius obſervavi, Matrem, a Parente edoctam, hepar anguillæ juſta doſi cum duabus guttis olei ſabinæ, diffi-

(*k*) Oper. omn. Francofurti 1682. edit. p. 294. §. 46.

difficulter parturientibus pluries, optimo cum ſucceſſu, propinaſſe. Quod ad me attinet, non adduci me patior, ut hæc aliave in partu difficili præſcribam, antequam fœtus orificium internum uteri ingreſſus eſt. Prius namque ſi id feceris, ſitus præternaturalis juſtus metus erit, libera poteſtate ſe quaquaverſum movendi fœtui adhuc relicta, qua re fieri poteſt, & revera ſæpius fit, ut & mater & fœtus vitæ ſummum periculum ſubeant. Ob cauſam infra dicendam non poſſum, quin heic adnectam deſcriptionem pulveris ad partum & ſecundinas remanentes, quam mecum communicavit, ante viginti, & quod excurrit, annos, amicorum meorum non nemo, adſerens, hunc ipſum fuiſſe auxilio, omnibus heroicis remediis, quid? quod pulvere ipſo, in hac obſervatione primo loco deſcripto, incaſſum uſurpatis: Rec. Borrac. Venet. ℥iij. Myrrh. elect. ℈ij. Teſticul. equin. ℈ij. gr. VIII. Croc. oriental. Cinnam. optim. ana. ℈ij. Anther. Lil. alb. ʒß. Theriac. cœleſt. gr. VIII. Sal. volat. Succin. gr. XVI. Ol. deſtill. Sabin. ℈ß. M. F. Pulv. ſubtil. doſ. ℈ij. Sane formulas medicas, non ex cerebro & hypotheſi, ſed ad lectum & ex praxi natas, ſi quis chartæ mandet, curæ cordique habitis ſimul monitis ex GALENO adductis, & vera methodo, uſui eſſe, vel ſequens edocet obſervatio: Die 30. Novembr. hujus anni, ante horam quintam matutinam, me convenit civis hujus urbis, his fere verbis: uxor mea, animi deliquio alias ſubjecta, magno ſub venæ ſectione circa medium graviditatis tempus correpta, ante horam felici partu tertium fœtum edidit, remanente ſecundina, quam bina vice, binis antecedentibus in puerperiis, haud difficulter excrevit. Ex eo tempore nullus dolor, nullus niſus ad excretionem ſecundinarum, animi deliquia vero, ut ſub partu multa, ita jam majora & continua ſunt, quibus acetum, ſpiritus, aquæ ſpirituoſæ affricatæ, nullas ferunt ſuppetias, qua ex re metus mortis

mihi

mihi ſummus eſt. Præſcribo extemplo ſequentem mixturam, eo animo, ut ceſſantibus animi deliquiis, pulveres ſtricte pellentes, vel ſuccenturiarentur, vel internum agens, hac ipſa confortatum, motus excretorios ſpontaneo motu ſuſciperet: Rec. Aqu. Lil. alb. Meliſſ. cinnam. ſimpl. ana ℥iß. Matr. perl. præp. ʒij. Cinnab. nativ. opt. ℈j. Confect. de hyacinth. ʒiß. F. mixtura, de qua, bene prius agitata, detur menſura cochlearis ſæpius. Circa horam octavam ejusdem diei maritus rediens, etiam atque etiam petebat, ipſam ægram ut viſitem: quo, nulla interjecta mora, facto, invenio hanc ipſam pallidiſſima facie, continuis animi deliquiis adflictam, donec, nihil non molientibus adſtantibus, per minimum temporis ſpatium ad ſe rediens, vomitu exoneraret quæcunque aſſumta, juſcula vinoſa crocata, a mulierculis exhibita, mixturam, reliqua. A me quæſita cum negaſſet, ſe vel minimos ſentire inferiore in ventre dolores, illico in animi deliquium relapſa eſt. Maritus fidem faciebat, ita ſe rem habuiſſe, ex quo partus enixus fuerit, puerperam nempe continuis iisque ſummis animi deliquiis adfectam fuiſſe, vomitu remedii & juſculorum, per minimum temporis intervallum ſubinde iſthæc temperante: animo in diverſa verſo, has in charta inſcribo formulas medicas: Rec. Pingued. viperar. ʒij. Ol. deſtill. Succin. ℈ß. Citr. gutt. III. Miſce, illinatur umbilico & circa eundem. Rec. Rad. Lil. alb. ℥ij. herb. Meliſſ. Artemiſ. Puleg. ana manip. i. flor. Chamom. manip. III. Roſar. rubr. man. I. Fiant duo ſacculi interpaſſati, lacti incoquendi, moderate calidi ac expreſſi applicentur, cum uteri in hypogaſtrio, tum oſſium pubis regioni. Ad animum namque perpendens, inter alia his fere ſacculis, ad imitationem *Gregor.* HORSTII, magni quondam UlmenſiumPractici adornatis, qui hos ipſos ita præſcripſit (*l*):
Rec.

(*l*) Obſerv. med. libr. quat. poſter. Lib. I. Part. II. Obſerv. XXIII.

Rec. Herb. Artemiſ. Betonic. Meliſſ. Scord. Puleg. flor. Chamomill. ana manip. iß. me operæ pretium feciſſe, in puerpera primipara, ultra triginta annos nata, annos duodecim in conjugio, at ſterili, quæ vixerat, ſumme obeſa, hinc partu difficillimo adflicta, omnium cum prognoſtico, eam morituram, quæ tamen adhuc poſt annum vigeſimum ſextum in vivis eſt: ſatius duxi, tantis in animi deliquiis, cum vomitu omnium junctis, rem his externis prius, quam internis pellentibus aggredi: obſtetrici, quod & ante præceperam, in mandatis dabam, lenem & cautam funiculi umbilicalis tractionem. Extractio vero placentæ difficilior redditur, ſi funiculus centraliter, facilior, ſi lateraliter in eam inſeritur, docente id ipſum optime, optimo etiam poſt fata *Frieder.* HOFFMANNO (*m*). Memoriæ obverſatur triſtis adhuc recordatio infelicis funiculi rupturæ, Wildungæ, ante quinque luſtra obſervatæ: obſtetrix ſuæ artis minus gnara, partu edito, vocata ad parturientem aliam femellam, femori alligato funiculo umbilicali abit, reditura, non interdicto motu: ea abſente, ad motum puerperæ ruptus funiculus ſe intra uteri ſinum abſcondit. Rediens ſecundinam fruſtra manu ſollicitat, Ariadnes quaſi filo, funiculo umbilicali deſtituta. Noctesque diesque ſummis inde tentata hæmorrhagiis, & animi deliquiis puerpera, mortis candidata habetur. Omnem moveo lapidem, interne, aliæ obſtetrices externe, at fruſtra ad quintum usque diem, quo in conſpectum prodibant ſecundinæ. In lætitiam effuſus maritus, ante victoriam triumphum canere & tum viſus eſt: latebat enim adhuc anguis ſub herba, id eſt, mola. Dum ergo ſe in altum elevari paſſa eſt puerpera, ſtans excrevit maſſam mere carneam, valde fœtentem, pondere quatuor & viginti unciarum: adhibitis convenientibus, valetudini reſtitu-

(*m*) Diſſert. quæ Prax. clinic. & compendios. morbor. ex uteri vitio ſiſtit, p. 16. Halæ 1715.

ſtituta eſt, qua adhuc proſpera utitur. Non minus obſtetrici auctor fui, ut puerperæ ventrem attolli & æqualiter detineri curet, ipſa ſiniſtra funiculum umbilicalem apprehendat, dextræ manus duobus digitis hanc quaſi ſtatuam mercurialem, ad orificium usque uteri internum, ſequatur, his id ipſum elevet, ſic fore, ut ſecundina, leni tractione funiculi umbilicalis adiuta ac liberi juris facta, ſe præcipitem dare poſſit. Quam methodum ſæpiſſime a ſe expertam, & nunquam fallentem, niſi ubi vere ſecundina utero accrevit, laudibus extollit *Juſtina Sigmundin*, aulæ quondam Brandenburgicæ obſtetrix laudatiſſima (*n*). Cui accedere videtur æternæ memoriæ vir, allegatus jam *Frideric.* HOFFMANNUS (*o*), dum, ſi retineatur poſt partum ſecundina, digitum obſtetrices nunquam ab interno uteri ore amoveant, jubet, cauſam interferens, niſi id ipſum fiat, ſe illico vertere ac connivere os uteri, ut nulla poſtea arte poſſit aperiri, & contra, a digiti ſola irritatione ſæpe excludi ſecundinas. At vero cum obſtetrix negaſſet, os uteri internum poſt excluſum fœtum vel unicum admittere digitum, atque eam ob cauſam neque ſecundinam attingere, neque tractione funiculi umbilicalis ſe quicquam juvare poſſe affirmaret, quem inſuper ſecundinas ſubinde circumvolviſſe experta ſit, adeoque trahendo & explorando cauto opus eſſe; cum præterea moræ impatientes eſſent cum mulierculæ, tum maritus, denique memoria nondum excidiſſent, quæ olim in ſcriptis legi jam citati *Gregorii* HORSTII ſenioris (*p*), qui, ob praxin longe feliciſſimam, *Æſculapius Germanicus* olim dictus, nimirum ex uſu pulveris, quem FORESTUS com-

(*n*) In der Chur-Brandenburgiſchen Hof-Wehemutter, pag. 114. Edit. Lipſ. 1715. p. m. 114.

(*o*) l. c. p. 15.

(*p*) Obſerv. medicinal. libr. quat. poſter. Lib. I. Part. II. Obſ. VI.

commendabat, e trochiſc. de Myrrh. ſem. viol. rad. dictamn. raſur. dactyl. ſe aliquot liberatas ſcire, tres vel plures vero numerare poſſe, quæ ſubſequentibus uteri ſuffocationibus & lipothymiis intra paucas horas miſere obierint: re æqua rationis lance ponderata, heic convenientius nullum invenire potui remedium, pulvere citato, ab amico pro inſigni ſecreto accepto, ob theriacam nimirum cœleſtem ſimul mixtam, qua de ſancte teſtatur, *Jo. Jacob.* WALDSCHMIDIUS, ſe ejus vires ſemper, inter alia multa, deprehendiſſe potentes, in ventriculi languore & vomitu (*q*), hunc ipſum proinde ſequenti ratione mutatum præſcripſi: Rec. Borrac. Venet. ℈ij. Hepat. anguill. Teſticul. equin. Cinnam. opt. ana ℈j. Theriac cœleſt. gr. III. Sal. volat. Succin. gr. VI. ol. deſtill. Mac. gutt. III. M. F. Pulv. div. in IV. part. æqual. Primo pulvere vomitu nihilominus excreto, extemplo dedit ſecundam doſin maritus, hanc retinuit ægra, proſpero cum effectu, intra horæ namque dimidiæ ſpatium ſecundinæ cum placenta excernebantur, animi deliquia, iis excretis, erant vel minima vel nulla, ſi excipias tertium abhinc diem, quo ſummo animi deliquio corripiebatur, nunquam poſtea redeunte. Quod vero jam ſub partus doloribus ſiti adflicta fuerat, hæcque & poſt fœtum editum, & poſt ſecundinam nocteque dieque, cum virium debilitatione, continuaret, juxta cum multo Thee viridi, debilioris infuſionis, & quidem ſine ſaccharo, in uſum vocavit pulverem temperantem diaphoreticum, deinde quater in die naturali guttas decem cum multo liquido ſequentis: Rec. Mixtur. ſimpl. ℥ij. Eſſ. Anod. Caſtor. ana gtt. VI. ſexies denique, eodem temporis intervallo, totidem guttas Liquoris mineralis anod. Hoffmanni. His paucioribus brevi cum valetudine in gratiam rediit. Eſt fortean operæ pretium notare, obſtetricem quæ-

Aa 2 ſitam

(*q*) Diſputat. XI. de Theriac. Greiffiana, cœleſti dicta, p. m. 105.

ſitam reſpondiſſe, exhibito laudato pulvere, os uteri internum pro opere digitorum duorum patulum redditum fuiſſe, omnem ſecundinam valde convolutam, recentem ac ſine omni fœtore prodiiſſe, quod mireris, cum conceptæ ſecundinarum putredini, ac elevatis inde malignis vaporibus, maligna ſymptomata adſcribant complures. Hic potiores partes deberi ſpasmo, mihi ſaltem veriſimile videtur, fidem faciente arcte clauſo uteri orificio interno: deinde, ſemel atque iterum commemoravit hæc obſtetrix, a ſe nunquam in medio, ſed usque in latere ſecundinæ, viſam inſertionem funiculi, hujus tractionem nullo poſſe eſſe adjumento, ſed nocumento, id quod nunquam non docere ſoleo, uteri ore interno clauſo; animi deliquia tanta fuiſſe in hac ægra, ut omnes crediſſent, eam illuc migraturam, unde redire negant quenquam. Contra eadem obſtetrix a me olim miſſa ad puerperam, quæ decumbebat in *Wellen*, idque a partu poſt quatuor & viginti horas, os uteri internum deprehendit apertum, duos admittens digitos, nulla vero animi deliquia, quæ facile curata, cum ope manuaria, tum ſolis aquis Meliſſ. Lil. alb. Cinnam. &c. quarum uſum in caſibus levioribus eam docueram.

SCHOLION.

Facta in hac obſervatione HELMONTII, & WESTHOVII mentione, oblivioni, quæ ſequuntur, tradere haud æquum duco. Studiis medicis ad finem perductis, ad unam omnes viſitans Saxoniæ & Thuringiæ Academias, nominatiſſimorum Profeſſorum nonnemo ſibi perſuaſum eſſe adfirmabat, Dn. Avum WESTHOVIUM ope tincturæ univerſalis, ſeu lapidis Philoſophorum, tantos in morbis, ordinariis non cedentibus, feciſſe progreſſus. Hoc audito, Theoſophorum ſcriptorum amans, eorumque Philoſophia ines-

ineſcante imbutus, mirabili flagro in patriam redeundi cupiditate, certa ſpe fretus, me tanti arcani participem fore, quod non eſſem neſcius, me ſibi jam a multis annis eſſe dilectiſſimum. Redux, ea qua par erat, animi ſubmiſſione identidem arcanorum nonnihil petens, reſponſi loco accipio id, quod accepere diſcipuli CAPIVACCII: *Diſce meam methodum, & habebis mea arcana.* Tum vero, qua poteram aſſiduitate, domeſticus, videns, conſiderans praxin, plurimos eum optimosque legiſſe Practicos ac Obſervatores, cum Hippocraticos, tum alios, non minus Chemicos, in morbis ordinariis, in phthiſicis, tenerioribus, Galenicis, in aliis, in robuſtis, Chymicis uti remediis, cum ſelectu & judicio, invenio, prætereaque nihil. Omnis ſpes decollabat hoc tandem ſermone habito. Potentiſſimus Elector, cujus tum Archiatrum & Cònſiliarium agebam, *Franciſco Mercurio ab* HELMONT, qui *Philoſophus per unum in quo omnia* audire voluit, *Joann. Baptiſt. ab* HELMONT filio, juxta mecum, quondam in mandatis dedit, ut junctis viribus, ceu eramus amiciſſimi, elaborationi lapidis Philoſophorum vacaremus. Qua potuimus aſſiduitate rem peregimus, omnia ex voto cedere videbantur, circa finem unicum nobis defuit; materiam, quam adepti ſumus, in Bibliotheca ſervo; tibi ſuaſor ſum, ut Alchymiæ nunquam operam navare animum inducas. Audito, tantos ſpe excidiſſe in Chemia viros, ulterius huic mari me nunquam commiſi, hinc, quod grato animi adfectu commemoro, nullis agitatus vanæ ſpei fluctibus, non feci naufragium rerum mearum qualiumcunque, id quod tamen perpeſſi ſunt, ex eo tempore, me obſervante complures, qui ſua aliorumque bona dilapidarunt, lapidem quærendo. In gratiam eorum potiſſimum hæc dicta ſunto, quibus bonæ mentis ſoror, paupertas eſt, ſi forte ſpem in lapidis Philoſophorum fide habeant, ne rem anguſtam domi anguſtiorem reddere vo-

lentes, ob incertum a certo, quod didicere, recedant, & ultimæ ſe dent pauperiei. Recte namque PLAUTUS: *E malis multis, malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.* Quod autem ad eos attinet, quibus, effato Petroniano: omnibus Diis hominibusque formoſior videtur maſſa auri; & dicente PERSIO:

- - - tunicatum cum ſale mordent
Cæpe - - - - -

quamvis de his & tali obtineat ejusdem PERSII:

Dives arat tantum, quantum non Milvus oberrat.
Hi per me omnem moveant lapidem, ut lapide potiantur. Hi ſpem pretio emant. Iis namque cum deſit, & quod habent, & quod non habent, habeat ſaltem publicum, per impenſas in hanc rem neceſſarias, aliquid eorum, quæ illi dum habent, non habent. Hi proinde ubi ſunt *Gebri, Morieni, Riplei, Roger. Baconis, Raymundi Lullii, Bernardi Comitis Treviſani, Iſaaci Hollandi, Baſilii Valentini, Philalethæ, Sendivogii,* aliorumque coqui, coctores, quin fortunarum decoctores, cum id ipſum ſaltem reipublicæ interſit, per me licet, tum inprimis, ſi decoctius quid ex his legere vel agere ſibi videntur. Videbunt, quod hic non tam *labor intus*, quam *labyrinthus* ſit. Stultorum invenient, dum Sophorum quærunt lapidem. Hi phantaſiæ indulgeant, nos rebus. Peponem pro cerebro gerentibus relinquamus gratas nænias, ſuavia ſomnia. Ex ſuperioribus interim concludere licet, ipſum *Joann. Baptiſt. ab* HELMONT, hac arte celebratum, qui ſolidos quinquaginta annos Chemiæ impendit, ægros non inviſens, lapidis philoſophici, & ex conſequenti, remedii univerſalis participem non fuiſſe. Filium certe æque myſticum, in plurimis pari paſſu ambulantem, mihi his in rebus notiſſimum, tanto arcano non defraudaſſet pater. Id quod, ſaltem quoad HELMONTIUM,

extra omnem dubitationis aleam ponit aſſertum incomparabilis *Herm.* BOERHAAVII, ex ſcriptis HELMONTII deductum, *dum inſit:* (*r*) *unde certiſſime patere putem, binos hoſce auctores* (PARCELSUM *nempe ac* HELMONTIUM) *inter Chemicos Medicinam profitentes omnium ſane celebratiſſimos, medicamentum univerſale, quod utique jactabant, neutiquam poſſediſſe, in morbis vero chronicis, per remedia violenta, ſæpe numero præclara præſtitiſſe, quoties firma ægrotantium viſcera ferendæ violentiæ ſuffecerunt.* Certe purus Chymicus, olim aliquandiu hic degens, triduanam curationem febrium ardentium crepans, tertio die ægrum tali febre correptum inviſens, quem ſanum tum fore fidem dederat, mortuum invenit. Heic pro vario febris continuæ & continentis genio, varie ſecundum Hippocratico-Galenica, & tot ſequentium obſervatorum ſcripta agens, dies criticos obſervando, non turbando, longe plurimos, Chymicus ſecus faciendo, pauciſſimos curabit. Alium vidi, principiis medicis equidem non initiatum, at totum PARACELSO deditum, fama mirarum curationum celebratum, unum eundemque pulverem, quem apud omnes fere ægros in uſum trahebat, quotiescunque robuſtus, firmisque viſceribus præditus mediæ ætatis Paſtor, podagra adfligeretur, & huic ſtatim primo ſub inſultu propinare: hujus uſum ſequebatur enormis per ſuperius & inferius guttur ſolemnis excretio, podagræ vero vel levis, vel nulla adflictio. At laudis finem, quæ vel in cœlum hunc cætera pium Chymicum extulit, mors hujus viri præmatura dedit. Qui methodum Stahlianam, aliosque veros obſervatores preſſo veſtigio ſequuntur, podagricos longiorem multo vitam trahere obſervabunt. Suſtine & abſtine, & invenies hic, quod Me-

(*r*) Element. Chem. Part. I. p. 26. Lugdun. Batav. 1732. in 4to edit.

Medicina nequit. Secundum res non-naturales accurate vivendo, multum in adfectu podagrico ages nihil agendo, & plus, quam per fumivendulos Chymicorum pulveres, tractu temporis principium vitale debilitantes, ut, quæ cardo rei, id ipſum a partibus internis nobilibus, ad partes externas ignobiliores, materiam hoſtilem morbificam propellere & expellere haud valeat. Mori non vidi podagricos, qua podagricos, ſed ex materia podagrica, vel per externa & interna retropulſa, vel ob debilem, per ætatem, naturam, non expulſa. Pari ratione ſe res habebat cum phthiſicis, hecticis, hydropicis, cancro mammarum adfectis, aliis, qui ex methodo datis remediis vitam diutius ducebant, draſticis vero propinatis, ceu in confirmata viſcerum obſtructione eorumque labe aliter fieri non poterat, vitam longe citius cum morte commutabant. Qua de re forteam plura alias, Hæc in tranſitu. Interim non is ſum, qui transmutationem metallorum lapidisque Philoſophorum exiſtentiam prorſus neget, non infimi namque momenti ſunt argumenta, quæ LIBAVIUS pariter atque BECCHERUS in medium, eam in rem, produxere. Deinde magni ponderis videntur projectiones, a ſummo Imperatore FERDINANDO III. Pragæ, & coram *Jacobo* ZWINGERO ac DIENHEMIO Baſileæ ab *Alexandro* SUTONIO, Scoto, factæ. HELVETII *Vitulus aureus* fere nullum dubitationi relinquit locum. Quæ ſe vidente, juſtis adhibitis cautelis, ſic dictus Comes CAJETANI, pulvere ſuo Berolini, & ipſe aliunde accepto arcano, peregit, pluribus narrat *Chriſtianus* DEMOCRITUS, quo ſub nomine, magnam partem latere voluit, DIPPELIUS. Quum vero tam certum, tum quam quod certiſſimum ſit, inter hos, cum BECCHERUM, DIPPELIUM, ambo oblectati hac ſpecula, ambo experti Chymici, ac his ſtudiis per omnem fere vitam innutriti, ambo ſemper de lapide bene ſperantes, ſpe tamen ad finem vitæ usque excidiſſe. Quum inſignis quondam doctusque

Practi-

Practicus *Chriſtianus* HELWICHIUS (*s*) duos novit, quos eventus deſtituit, & irritus labor fefellit, ac temeritas in paupertatem præcipitavit, ceu ipſus tot millia a variis deperdita fuiſſe compertum habeo: quum libri ſic dictorum Adeptorum, quot fere paginas, tot ænigmata, tot gryphos in ſinu gerant, quid? quod ſi vel pater candide, ſine his quisquiliis, cum filio communicet, & proceſſum & pulverem ſecundum hunc proceſſum elaboratum, qui votis reſpondet, nihilominus tamen, elaborato ſemel atque iterum, quin ſæpius hoc proceſſu, ſpes potiundi lapidis diſceſſit, ceu, cum hunc proceſſum, tum rei hiſtoriam pluribus videre eſt in *Jo. Joach.* BECCHERI *Experimento chymico novo* (*t*). Quum operam huic arti daturus, nunquam non incidat in vivos magis deceptores, quam præceptores, qui dum aurum promittunt, alieno auro inhiant; nemo ſanæ mentis ſe facile rei addicet, ubi lucripetæ tanta calliditate emungunt loculos, tam tecte aureo hamo piſcantur, ut nihil ſupra vel dici vel fingi queat. Quem fugit multorum fuiſſe famam, TURNHEISERUM quondam coram COSMO MEDICÆO, magno Hetruriæ Duce, tincturæ ſuæ, mediam clavi ferrei partem immerſiſſe, eamque illico in aurum optimum mutaſſe, quin, hanc ipſam clavem in fidem rei vel centenis monſtratam fuiſſe, quam fraudem tamen coram FERDINANDO *primo* (quo nomine aliis hic magnus Dux Hetruriæ venit) a TURNHEISERO peractam, a TACHENIO in *Hippocrate Chymico* detectam, vide ſis. Non equidem negaverim, TURNHEISERUM, tot in itineribus, variarum linguarum peritiam acquiſiviſſe, ſecretiora medica ipſamque alchymiam venditaſſe; at artem magis decipiendi quam metalla transmutandi eum calluiſſe, vel hæc edocent: &

(*s*) Schediaſm. de aëre in Append. Ephem. Nat. Curioſ. Decur. III. anni VII. & VIII. p. 167.

(*t*) Cap. VI. p. m. 167. 168. 169.

qui lapis Philoſophorum, qui, omnium Adeptorum judicio, donum Dei, addo, rariſſimum habetur, caderet in virum tam pravæ vitæ & morum, in tam luxurioſum, in tam avarum, ut unciam dimidiam olei vitrioli trium imperialium pretio vendiderit, in homuncionem tam ſuperſtitioſum! Haud ſecus *Petr.* BORELLUS (*u*) fidem facit Baronem de SOLEIL dictum, ex argento vivo argentum optimum feciſſe, re perpenſa, carboni, quo crucibulum tectum erat, limatum argentum inditum fuiſſe: alium verſutiorem, idem commemorat, Genevæ auro limato, aliis rebus incorporato, fucum facientem, accepta pacta pecunia diſcedentem, tertium denique, qui argentum effuſo ſubito plumbo, per cineres crucibulo indidit. Longe recentiora, intra novennium fere a ſe obſervata ſacrorum deceptorum exempla, lectu digna in ſcenam producit Anonymus, vir ſincerus, qui ſe *Pyrophilum Autoptam* nominat (*x*). Sunt, qui a ducentis annis, Paracelſique temporibus, hac peſte peſtilentiorem peſtem Germaniæ non incubuiſſe, forte haud injuria adfirmant, tot millenis non corpore tantum afflictis, quæ peſtis tyrannis eſt, ſed ſimul animo ſollicito, turbato paupertate, deſperatione preſſo, & quæ ſunt plura, apud plures legenda. Quid? quod famoſiſſimus omnium, ceu vocari amant, Adeptorum, a tot auctoribus hoc nomine, & a me, tot præeuntibus allegatus *Alexander* SUTONIUS, Scotus, dum ſecundum rediens Baſileam, vel quicquam pulviſculi *Jacobo* ZWINGERO precario dare renuit, neque iterato naturalis miraculi ſpecimen edere voluit, quod tamen percu-

(*u*) Hiſtor. & obſerv. rarior. medico-phyſic. Cent. III. Obſerv. XXI.

(*x*) In *Chriſtiani* DEMOCRITI Krankheit und Arzney des animaliſchen Lebens, aus dem Lateiniſchen überſetzt, mit Beſchreibung aller Chymiſchen und mediciniſchen experimenten des Autoris 1736, edit. Frankf. und Leipz. p. 369. ſeq.

cupierat, ſingula momenta ſollicitius obſervaturus, hoc ipſo ſibi artique dubiam deceptionis & incertitudinis notam inuſſiſſe videtur, qua de re legere eſt ipſam ZWINGERI epiſtolam (*y*). Hodiernis moribus fere obtinet, ut is, qui inſtar patris Adepti, ex matre philoſophica novum quaſi doctrinæ ſublimioris filium gignere geſtit, dum aureos montes pollicendo, auro inſidiatur, ſubtus vulpinam pellem tegens, ovina indutus incedat, ac præter amorem, ſinceritatem & miſericordiam in alios, nihil in ore habebat. Heic cave vulpem, cave canem! qui cum CICERONE, pro effectrice multarum & magnarum voluptatum pecuniam habet: cui, docente SENECA, optimus pecuniæ modus eſt, qui nec in paupertatem cedit, nec a paupertate diſcedit; is pauper, non incidet in hanc ſcillam, dum vult vitare Charybdim. Quid ergo? cum dicente IUVENALI:

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi.

Et ex ejusdem effato:

Nil habet infelix paupertas durius in ſe
Quam quod ridiculos homines facit.

Quas adhibebimus manus auxiliatrices ei, qui hæc pati, qui in morem extremæ plebis, infimæque ſortis hominis vivere recuſat!

Atque humiles habitare caſas - -

Virgiliano verbo non amat: Perſiano, non contentus

- - *rure paterno*
Eſt ibi far modicum.

Sed ut HORATII Muſa canit:

- - *apto cum lare fundum*
deſiderat. - -

(*y*) Append. ad Ann. V. et VI. Decur. III. Ephemerid. Natur. Curioſ. Epiſt. XII. p. 38.

Favente divino Numine, accedente juſta diligentia, Medicus Neo-Medicis, certum, hoc morbo majus, propono remedium, quod jactis in Academiis fundamentis, ac lectis Medico-Practicis, ceu decet optimis, in una conſiſtit *expeditione nautica.* Non hic JASONEM indigito, ÆSONIS filium, Regis Theſſaliæ PELIÆ fratrem, qui navem *Argon* exſtrui curavit, ex plurimis fortiſſimis Græciæ viris multos elegit, & ex Colchide reverſus, ut regno paterno potiretur, in fraterno ſanguine manus cruentavit. Non hic intellectum volo MEDEAM; Colchorum Regis filiam, veneficam nulli ſecundam, quam docuit, ſcribente VIRGILIO, ſævus amor commaculare manus natorum ſanguine. Relegamus Medici ad ultimam Thulen, recuſamus Ducem fratricidam, cætera in multis magnum JASONEM. Odio plusquam Vatiniano juſte proſequitur ars ſalutaris, veneficam, Velleris quantumvis aurei procreatricem. PHRIXI filius, ARGUS, ædificator navis, quæ *Argo* ab inventore & opifice dicta, in expeditione hac Argonautica nullius nobis uſus eſt. Dicant, qui velint cum PLUTARCHO, vellus aureum eſſe venas metallicas, vel cum HEDERICO fuiſſe Theſaurum, vocent cum JUSTINO pellem arietis memorabilem (z). Fingant, ceu a multis factum, alii alia: in præſenti ea tantum lubet adducere, quæ in epiſtolis doctiſſimis habet Jo. Langius his verbis (a): *Vatidica illa Aſtrologia, & ſpe dives Alchymia, quorum prima rudimenta, Ægyptii, primi omnium artium auctores, excogitarunt, ad quos ob id Pythagoras & Plato navigarunt, & quibus non inepto ænigmate Moſes Ægyptum egreſſurus, populum Iſraël aurea & argentea vaſa, id eſt, reconditos ſcientiarum Theſauros, ſurripere juſſit. Magnas nempe arte chymica opes ſibi paraverant. Unde Diocletianus Cæſar, poſtquam Achillem, Ægyptiorum Ducem, octo menſes in Alexan-*

(z) Lib. XLII. Cap. II.
(a) Epiſt. Medicin. LIII. Baſil. edit. 554.

andria Ægypti obſeſſum, profligaſſet, omnes chymicæ artis libros, diligenti ſtudio requiſitos, conflagravit: ne reparatis opibus Romanis repugnarent. Nec ſane Chymia, quæ metalla cruda in meliora transformat, adeo nova ars eſt: nec temere Poëtæ finxerunt, Jaſonem, a Pelia patruo ex Theſſalia cum Argonautis ablegatum in Colchos, ad adferendum δέρας*, id eſt, aureum vellus, ab ignivomis draconibus cuſtoditum, navigaſſe, quod Medeæ aſtu acquiſitum, in Theſſaliam attulit. Non erat ſane* δέρας *vellus aureum, ſed liber, ut olim fieri ſolebat, pellibus compactus, in quibus ars conficiendi aurum conſcripta fuit.* Quid demum? commendo in finem dictum, aureum vellus ab ignivomis draconibus, ceu ibi factum creditur, non cuſtoditum, ſed libentiſſime admittens diligentes artis filios, per *Jo. Laurentium* BAUSCHIUM, primum *Jaſonem*, primumque *Argonautam Jo. Mich.* FEHRIUM, non interituræ memoriæ viros, quæſitum & in expeditione Argonautica jam centum annorum, per tot ſequentes *Jaſones* & *Argonautas*, quibus officia vitæ, ceu Argonautas decet, ipſa vita potiora fuere, inventum & mirum quantum auctum. Veterum Argonautarum ſecundum ORPHEUM 49, judice APOLLONIO 53, ex ſententia *Valerii* FLACCI 51, numerante HYGINO 68, APOLLODORO 44. fuere. At vero, cui eorum numerum inire lubet, qui huic expeditioni Argonauticæ interfuere, obſervabit longe plures, nimirum 379. jam anno Æræ Chriſtianæ 1727. (*b*) eos tacitus ut prætercam, qui ſatis numeroſe ſequentibus annis ſedulam in hoc ordine ſuam collocarunt operam. Quibus rebus factum eſt, ut non unus *liber pellibus compactus,* ceu de expeditione veterum Argonautica a LANGIO dictum, ſed hanc tres Decuriæ, decem

(*b*) Conf. Catalogus Act. phyſico med. Acad. Cæſ. Natur. Curioſ. Vol. I. præfixus.

Centuriæ, & Voluminum idem numerus, loquantur. Eſto, projectiones, quas innui, alchymicas, & experientiam hujus artis, eſſe veras; Demus, artificibus in arte ſua credendum eſſe: Adeptos tamen rariſſimos, artem mille lucripetis, deceptoribus, gryphis circumſeptam, in ſe difficillimam eſſe, certo certius, & in ſuperioribus, levi penicillo adumbratum eſt. Quis non proinde propenſa magis voluntate ſe addicet iis, quæ ſubminiſtrat expeditio noſtra Argonautica. Hæc non dubia, incerta, falſa, ſed certa atque vera: hæc non involucris tecta, & numero PLATONIS obſcuriora, in morem Alchymiſtarum, ſed clara & perſpicua exhibet: Heic, quod ſummo velleris aurei ordini, inſcriptum legitur: *pretium non vile laboris*, reperire datur. Ad ſumma pervenit, qui felicitatem ſuam, judice SENECA, in alienam poteſtatem non poſuit. Opibus eruditis, internisque dotibus, expeditione conquiſitis, vel quævis terra, quæ artem alit, hanc felicitatem dabit. Tuus es, habes, quæ fur non aufert, ſcientiæ dulcedine, quæ omnium rerum dulciſſima, terque quaterque beatus. HELMONTIUS junior, verus tum temporis Adeptus, at ut fit, minus vere habitus, cum eum Francofurti ad Mœnum plures convenirent Alchymiæ Coci, auream meſſem ſperantes, ex omnibus quæſivit, qua arte ſcientiave vel leviter initiati, vel penitius imbuti eſſent, reſponſo dato, brevioribus ſe his verbis expedivit: fac te, quantum fieri poteſt, in arte tua excellentem, & habebis verum Philoſophorum lapidem. Aureum de auro dictum! Cum expeditionum, noſtrorum Jaſonum Argonautarumque omnium, ſcopus unicus ſit, præſentem ſanitatem conſervare, abſentem reſtituere, conquirendo per Chemiam, (ex qua, non vero ex Alchymia Ægyptii, ceu ex LANGIO adduximus, pararunt opes,) aliasque ſcientias & artes, eam in rem, media huic fini maxime idonea, ſanitasque ipſo auro magis aurea ſit, quis eſt, qui non videat? nullibi

libi lapidem Philoſophorum magis philoſophicum, quam heic diligentiæ patere, ſive ſapiens cum *Thom.* SYDENHAMIO (*c*) *tantum viatici, quantum reſtat vitæ,* ſive, auri avidior, plus deſideret, juxta cum ſanitate ſua aliorumque. Quod reſtat votorum meorum ſumma eſt, ut nunquam, neque Jaſon, nec Argonautarum copia, expeditioni noſtræ Argonauticæ deſint, & hæc ipſa omnem in poſteritatem atque memoriam perennet; id quod faxit ſummum rerum principium, cujus centrum eſt ubique, circumferentia nullibi.

(*Fritzlaria Halam miſſæ d. 22. Maji 1752.*)

(*c*) Opuſc. univerſ. in Epiſt. dedicator. p. 8. Lipſ. 1711. edit.

OBSERVATIO LI.

DN. D. JOANNIS CAROLI ACOLUTHI

Catarrhus ſuffocativus, caſum ab alto & Venæſectionem in brachio inſtitutam excipiens, curatus.

Ex pegmate ſatis alto decidens murarius quidam hujus loci ante aliquot annos menſe Junio, ſexagenario tum temporis major, ſemimortuus ad ſuos deportatur. Mox accerſitur Chirurgus, qui vulnus magnum in ſuperiori parte capitis, quo cutis a cranio in forma angulari, ad uncias tres ad minimum lata, detruſa cernebatur, deligaret. Accerſitur & Medicus quidam, cujus curæ ſanitas ægri committebatur, qui decidens inſimul pectus male concuſſerat, ſine tamen læſione externa. Ex difficili reſpiratione Medicus ſtaſin ſanguinis in pectore judicans, medicamenta, neſcio quæ, exhibet, & venam brachii incidere jubet, quo facto mox omnia ruunt in deterius, ſanguinis impetu per venæ-

ſectio-

ſectionem in brachio magis ad pectus allecto, quam derivato. Augentur anxietates præcordiorum ita, ut æger ab adſtantibus catarrho ſuffocativo mox perimendus crederetur. In his anguſtiis ego ad ægrum vocor, neglecto ab illis prioris Medici auxilio. Invenio ægrum ſumma cum difficultate reſpirantem, contentisque oculis ac flexis manibus mortis inſtantis adventum expectantem. Pulſus erat plenus, durus & celer. Mox vas ligneum aqua calida impletum apportari, pedesque ægri in illam collocare jubeo. Adeſt vocatus Chirurgus & venam pedis dextri incidit, largamque ſatis effluere ex illa permittit ſanguinis copiam, quo facto, mox æger levamen aliquod percipit, meliusque reſpirat. Paratur juſſu meo ex Herb. Arnicæ manip. ij. decoctum cum cereviſia, quod calidum ægro ſucceſſive porrigitur. Augentur quidem per horam, & quod excurrit, anxietates præcordiorum, uti prædixeram, quod ex uſu decocti hujus fieri aſſolet, aſt optimo ſigno, ſtaſin ſanguinis mox fore diſſolutam. Continuatur uſus decocti, interponitur ſingulis tribus horis doſis Eſſent. Arnicæ ad gt. LXX. cum infuſo Thee, unde die ſequenti melius reſpiravit æger, evaneſcente omni ſuffocationis metu. Ad alvum clauſam aperiendam præſcribo Tinct. Rhabarb. ʒß. cum Eſſent. Cathol. purg. ʒj. exaltatam ad gt. LXX. ſingulis horis repetendam, quæ copioſas feces, ſanguini congrumato commixtas, eduxit, optimo ſucceſſu. Pro reliquiis ſanguinis circa pectus ſtagnantis plenarie reſolvendis ordino Elix. aſthmat. Offic. ℥ß. Eſſent. alexiph. Stahl. & Arnicæ ana ʒij. aſſumendo ſingulis horis gutt. LX. in infuſo Thee. His remediis, vulnere quoque capitis a Chirurgo, ut artis eſt, conglutinato, ſanitas ægri tum temporis plenarie fuit reſtituta, qua per plures adhuc annos integre vir ille uſus fuit, opificii ſui labores, ut antea, bene peragens, quem longo poſt tempore aliud, neſcio quod, morbi & mortis genus e vivis ſuſtulit.

OBSER-

OBSERVATIO LII.

DN. D. JOANNIS CAROLI ACOLUTHI

Ex abuſu baccarum Iuniperi Diabetes lethalis.

Civis quidam hujus loci, mercaturæ deditus, quinquagenario major, conſtitutionis robuſtæ, calculo renum, quem conſueta ſymptomata & copioſa arenularum cum urina excretio indicabant, per aliquot annos vexatus, ſuaſu amici cujusdam tribus vel quatuor baccis Juniperi, quas quotidie jejunus comedit, optimo ſucceſſu utitur per longum ſatis temporis ſpatium, ſymptomatibus evaneſcentibus, & calculoſa arenæ excretione plenarie ceſſante. Hoc eventu exoptato exhilaratus vir ille, plures quotidie, quam amicus ſuaſerat (vel ad manipulum dimidium), Juniperi baccas avide deglutire continuat, omnes morbi prioris radices, ut putabat, eradicaturus. Calculoſam autem hanc vitare Charybdim cupiens, incidit in Scyllam illa multo pejorem Diabeten nimirum, ſeu Hydropem ad matulam, ut a Medicis hic quoque morbus appellatur. A copioſo enim harum baccarum, quem, teſte experientia, affirmantibus HERMANNO, in *Cynoſ. mat. med. p. 137.* & Illuſtri *de* BERGER in *Mater. med. mſcpta.* ſub tit: *Baccæ Juniperi,* continent, ſale aromatico oleoſo diuretico, renes quotidie nimium vellicati laceſſitique, craſi quoque ſanguinis naturali ab hoc ſale diſſociata, inſtar ſpongiæ quaſi ſerum omne ex toto corpore ad ſe alliciunt, imbibunt, excernuntque per ductus urinæ omnibus notiſſimos, atque in perniciem corporis ſanguinem hoc ſero privant. In hoc conclamato ſanitatis ſuæ ſtatu æger auxilium noſtrum implorat, quod ipſi quidem omni adhibita opera & ſollicitudine præſtare conati fuimus, ordinando remedia ſelectiora, quæ Scriptores medicinæ pra-

ſticæ, experientia edocti, pro debellando hoc difficili morbo, ex fonte diætetico & pharmaceutico laudant, quorum prolixam recenſionem hic inutilem judicamus; ſed omnia incaſſum. Augetur enim quotidie profluvium urinæ copioſæ, inſtar aquæ ſimplicis albæ. Sequitur appetitus & virium proſtratio, marceſcit corpus, ſomnus eſt inquietus, paucis, omnia mortem inſtantem ægro enervato & exſucco annunciant. Tertio ante placidam analyſin die hæmorrhoidum fluxus paucus ultimos naturæ conatus indicabat, quo audito, brevi morbum per mortem ſolutum iri præſagiebam, quod etiam dicto tempore ita evenit. Quodſi, pronunciante doctiſſ. TULPIO, *Obſ. med. Lib. IV. Cap. LIV.* id liber medicus eſt artis imperitis, quod gladius in manu furioſi, quid non de remedio, vel optimo, in manu imperiti, eodemque abutentis, dicendum erit?

OBSERVATIO LIII.

DN. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI

Ex lapſu reſupino copioſa puris, in thorace collecti, per tuſſim expectoratio cum febre lenta, feliciter tandem ſublata.

Officium eſt in vicinia Bohemia, quod res civiles & œconomicas urbium & pagorum dijudicat & dirigit. Præfecti talis officii Conjux, in urbe quadam Bohemiæ, duobus abhinc milliaribus diſtante, ante hos decem annos Maji die quarto auxilium meum poſtulabat, miſſo nuntio, qui orali ſermone explicabat, illam a tuſſi jam per aliquot menſes vexari, multa cum exſcreatione materiæ mucoſæ, quam ex ventriculo provenire putabat, illud ex languente appetitu colligens. Nuncius itaque pro ægrota medicamenta convenien-

venientia a me expetens, ſequentibus ordinatis dimittitur. Pro muco ſcilicet, quo ex aſſumtis, tempore illo, quod jejuniis ante feſtum Paſchatis per multas ſeptimanas in Eccleſia Romana deſtinatum eſt, piſcibus & aliis cibis, ex farina triticea cum butyro frixis (quos præfatæ eccleſiæ addicti eo tempore capere coguntur,) collecto, ventriculum turgere ſuſpicabar, incidendo, pulverem digeſtivum ex Crem. Tart. ℈j. Tart. vitriolat. & Lap. cancr. ppt. ana ℈ß. ordino, antequam cubitum eat ægra, cum aqua ſimplici aſſumendum. Pro ejiciendo poſtea tali muco altero mane bolum laxantem, ex Conſerv. flor. Bellid. ℈ij. Mercur. dulc. ℈ß. Reſin. Jalapp. gr. iij. c. ſ. q. Syr. Roſar. ſolut. formatum, deglutivit, & juſculi ex avena parati tenuioris bonam copiam ſuperingeſſit, quo facto magnam muci & fecum quantitatem ejecit. Sed muci quoque, pulmones & pectus replentis, habendam eſſe rationem putavi, hinc ut altero poſt aſſumtum laxans & ſequentibus diebus Mixturæ ex Elix. pect. Wedel. ʒij. Eſſent. alexiph. Stahl. Pimpin. alb. Gumm. ammon. ana ʒj. paratæ bis per diem gutt. L. in infuſo Theiformi ex rad. Helen. Angel. Imperat. ana ℥ij. Liquirit. ſicc. ʒiij. Herb. Capill. Vener. Marrub. alb. Chærefol. ana man. j. Sem. Aniſ. Fœnic. ana ℥ij. compoſito, aſſumeret ægra, ſuaſor ipſi exſtiti, quo facto quidem hæc multum ſpiſſioris muci per os ejecit, ut nuncius XVII. Maji die demum ad me rediens retulit, tuſſis tamen ceſſare haud voluit. Conquerebatur inſuper ægra de caloris per omne corpus & laſſitudinis augmento, quæ confortaret, medicinam aliquam deſiderans. Pro extinguendo igitur calore p. n., alvi libertate conſervanda & tuſſis impetu, præſertim nocturno tempore, ſedando, præſcripſi Mixturam ex Anim. Rhabarb. & Liqu. terr. fol. Tart. ana ℥v. mane & a meridie hora quarta ad gt. LX. in infuſo theiformi aſſumendam, & pulveres duos ex Spec. de Hyacinth. Matr. Perl. ppt. ana ℈ß. Nitr. cryſtalliſ. Cinnab.

ppt. ana ℈ß. M Pil. de Cynogloſſ. gr. ji. quos ægra cubitum itura cum aqua tepida, prima, cum accepiſſet, & ſequente veſpera deglutiit. Confortandi & acredinem materiæ per tuſſim ejiciendæ temperandi fine cum levamine utebatur ægra ſequente Gelatina, quæ parabatur, recipiendo Gelat. C. C. libr. dimid. Syrup. Capillor. Vener. cum aqua flor. Naph. ℥iß. & Confect. Alkerm. incompl. ℥ß. M. Dimitto nuncium his onuſtum medicamentis, jubens, ut ægrotanti Heræ ſuæ meum exponat ipſam coram alloquendi deſiderium, quo eo melius in cauſas morbi præſentis, morbosque & cauſas eorum antecedentes, inſtituto cum illa colloquio & examine, inquirere, ſicque cognita cauſa morbi, omnibusque illius circumſtantiis, ſcitu Medico neceſſariis, meliora forſitan remedia eligere poſſem morbum curatura. Placuit ægræ ejusdemque marito conſilium; hinc, poſt aſſumta ultimo transmiſſa medicamenta, ad ipſam vocatus, invenio eam res ſuas domeſticas deambulando curantem, corpore robuſtiore, vultu ex calore interno genas rubente, & annum plus minus quadrageſimum octavum agentem. Vix primos, quos humanitas poſtulabat, ſermones miſcueramus, atque conſederamus, cum tuſſis fœminam honeſtiſſimam vexaret, quæ exſcreans, magnam ſatis puris bene cocti particulam in vaſculum aliquod ſcobe lignea impletum projiciebat, in quo jam plura ejusmodi prius ejecta veſtigia conſpiciebantur. Hæc talia videns ego, ægrotæ vices mecum tacitus dolui, vix enim aliter primo intuitu conjicere poteram, quam eam phthiſi pulmonali laborare, præſertim cum poſtea pulſu explorato, eum quidem celerem, ſatis tamen æqualem, nec durum, at hectici aliquid indicantem invenirem. Sed re penitius introſpecta, poſt varias formatas quæſtiones nihil quicquam invenio, quod ad phthiſin generandam concurrere atque certum ſatis illius indicium præbere potuiſſet, cum per omnem ſuam vitam ægra noſtra

opti-

optima alias ſanitate gaviſa fuiſſet. Hæc quoque, variis adhuc a me tentata quæſtionibus, ſerio adfirmabat, ſibi nihil notum eſſe, quod pro cauſa hujus morbi habere poſſet, niſi forte lapſus quidam ſuperiori anno huic occaſionem dediſſet. Hoc audito, ut hiſtoriam hujus lapſus per omnes illius circumſtantias exacte enarret, ægram precibus adeo. Refert itaque, ſe, pio zelo ductam, pedibus denudatis nocte, quam ſequitur feſtum natalitiorum Chriſti, templum frequentare voluiſſe, ſed cum vix domum reliquiſſet, ſeſe fallente veſtigio in loco a glacie lubrico reſupinam lapſam fuiſſe, ita quidem, ut omni fere ſenſu amiſſo vix ac ne vix quidem ſurgere, & præ dorſi dolore, quem in regione ſcapularum ſenſiſſet exquiſitiſſimum, domum repetere potuiſſet. His probe mecum penſitatis circumſtantiis, nullam morbi hujus cauſam magis probabilem divinatione aſſequi potui, quam quod ex lapſu hoc venula quædam forſan intercoſtalis fuerit disrupta, quæ ſanguinis ſatis magnam quantitatem in cavitatem thoracis evomuerit, qui poſtea, calore interno fotus, in merum pus fuerit converſus, quod a pulmonibus abſorptum cum tuſſi jam per aliquot menſes ejiciatur. Poſt prandium, abſente ægra, quam bono interea eſſe animo juſſi, marito indicavi, me non certiſſime prædicere poſſe, annon a multo jam per tuſſim ejecto pure lobi pulmonum ipſi vitium & putredinem jam contraxiſſent. Si hoc, eventum morbi periculoſum eſſe & ancipitem, ſi non, ſpem adeſſe recuperandæ forſitan, remota cauſa, prioris ſanitatis. Domum poſtea reverſus ad mentem Clar. MORTONI, Angli, quam *Phthiſiolog. Lib. III. Cap. V.* expoſuit, ſequentia duo remedia præſcripſi, quæ in officina mea pharmaceutica parabantur: Rec. Aqv. Tormentill. Plantag. ana ℥ij. Cinnam. ſ. v. ℥ß. Syr. Myrtillor. ℥j. Acet. deſtill. ʒj. pulv. Cort. Chin. ʒiß. M. F. Potio D. ad Vitr. de qua, prævia diligenti agitatione, quarta qualibet hora cochlearia duo

vel tria aſſumere juſſi. Rec. Syr. Heder. terreſtr. ℥ij. de Meconio, de Portulaca, de Althæa ana ℥j. Pulv. Cort. Chin. ʒij. Laudan. opiat. gr. iij. M. exacte F. Linctus, de quo, increbeſcente tuſſi, minimi cochlearis, quale ad agitandum infuſum Thee adhibetur, menſura bis capiatur. His remediis febris lenta extinguebatur, humores circa pectus ſtagnantes reſolvebantur, expectoratio reliqui puris promovebatur, tuſſis violentia imminuebatur, pulmones a tranſitu puris debilitati blanda adſtrictione corroborabantur, & ægra noſtra, nullo præterea alio in auxilium adhibito medicamento, præter omnem ſpem noſtram brevi poſt cum ſanitate priore, ſub benedictione divina, in gratiam redibat, qua adhuc, dum hæc ſcribimus, optimo ſucceſſu utitur.

OBSERVATIO LIV.

DN. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI

Ex potu aquæ pluviæ ſtagnantis putidæ febris lenta curata.

Iuvenis ruſticus in pago *Klein-Schœnau*, non procul ab urbe *Zittavia* ſito ann. 1749. vix maritus factus, vomere agrum ſuum deſulcans, ab æſtu ſolis & labore nimium excalefactus ſitimque immodicam reſtinguere cupiens, aquam pluviam, in via lata ſtagnantem, putidam & turbidam bibit, & laborem ſuum continuat. Veſpere domum redientis omnia membra horror pervagabatur, quem æſtus ſequitur cum ſomno per noctem totam inquieto. Die ſequenti de laſſitudine totius corporis, ſiti, nauſea & appetitus & virium proſtratione conqueritur, nec ad labores conſuetos redire poteſt. Pater ejus, qui Prætor illius pagi eſt, a Medico quodam hujus loci juniore, qui poſtea in ipſo ætatis flore

re ex hac vita diſceſſit, conſilium petit, ejusque pro filio ægroto auxilium implorat. Hic ex morte liberorum infelicis hujus Parentis, cui unicus hic æger filius reſtabat, perterritus, neſcio quæ incantamenta accuſat, atque curam ægri in ſe recipere recuſat, niſi adhuc alius in conſilium advocetur Medicus. Moleſte ferens hoc a Medico prolatum judicium Pater, die XVIII. Septembris anni ſupra indicati ad me accedit, rem geſtam exponit, & meum anxius deſiderat auxilium. Audita re jubeo eum bono eſſe animo, nec quicquam, quod incantamentum aliquod præ ſe ferat, credere, cum cauſa morbi haud lateat. Pro diluendo itaque humore putido ingurgitato & putredine arcenda, dedi ſpecies pro infuſo Theeformi, ex Herb. Chærefol. manip. j. Fumar. Scordii ana man. dimid. rad. Scorzoner. Polypod. Liquirit. ana ℥ij. Pro incidendis autem & e corpore blande eliminandis humoribus peccantibus, uſus eſt æger Mixtura ex Arcan. Tart. liquid. & Tinct. Rhabarb. ana ℥ij. compoſita, de qua mane & hora tertia pomeridiana gutt. LX. pro doſi ex infuſo priore aſſumſit, aliquot vaſcula minora infuſi illius ſuperbibendo. Qualibet quoque veſpera antequam ad ſomnum ſe componeret, pulverem cum aqua fontana adſumſit, cujus hæc erat formula: Rec. Magneſ. alb. Rhabarb. pulveris ana ℈j. Cryſtall. mont. ppt. Corall. rubr. ppt. Nitr. cryſtalliſ. ana ℈ß. Cremor. Tart. ℨß. M. F. Pulv. divid. in iij. part. æqv. Morem exacte geſſit æger juſſibus noſtris, & remedia hæc juſto tempore & modo aſſumſit, hinc lætus Pater illius die XXIII. Septembr. ad me rediens, referebat, omnia ſupra recenſita ſymptomata prorſus evanuiſſe, ægrumque vires priſtinas fere omnes recuperaſſe, niſi quod adhuc de appetitu ciborum imminuto conquerebatur. Pro confortando itaque ventriculo dedi Mixturam ex Elix. balſam. Hoffm. ℨiij. Eſſent. aromat. ſtomachal. & amar. ana ℨj. de qua gutt.

LX.

LX. mane & veſperi cum cereviſia quotidie aſſumſit, ſicque priſtinæ ſanitati plenarie reſtitutus adhuc viget & valet. Nihil temere credendum aut agendum eſſe Parens Medicinæ, HIPPOCRATES (vid. SPONII *Aphor. nov. Sect. I. Aphor. VII.*); & cito, tuto & jucunde morbos curandos eſſe ASCLEPIADES monet, teſte SCHULZIO in *Compend. Hiſtor. med. Lib. II. Cap. XII. pag. 271.*

OBSERVATIO LV.

DN. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI

Flores Calendulæ proliferi.

Viridantis ego & flores proferentis Naturæ amator, plantam annuam Calendulam ante aliquot annos in vaſculo terreo per æſtatem ante feneſtram muſei mei, verſus meridiem ſiti, alui, quam adventante hyeme a frigore defendi, vaſculum in muſeo ad feneſtram collocans, modicaque ſubinde quantitate aquæ conſpergens, ne vel putreſceret, vel marceſceret & moriretur, viſurus, an non ex planta annua biennis fieri, & hæc cura noſtra novos flores protrudere poſſet. Nec ſpes me fefellit. Poſtquam enim primæ æſtatis flores Calendulæ meæ defloruerant, capita quidem florum ſemen proferebant, ſed externe virorem ſuum conſervabant, & vere iterum ingruente ex iisdem capitibus novi flores accreſcebant, licet matre ſua minores, qui, ad maturitatem perducti, tandem cum ipſa planta hyeme iterum adventante, neſcio an mea culpa, moriebantur. Placuit jucundum naturæ fertilis ſpectaculum, nunquam antea viſum; hinc flores, antequam marceſcerent, per artificem depingendos curavimus, quorum ea erat imago, quam *Tab. IV.* Fig. 1. exhibet.

(Zittavia Halam miſſæ d. 8. Junii 1752.)

OB-

ad Obſervat. LV. pag. 208.

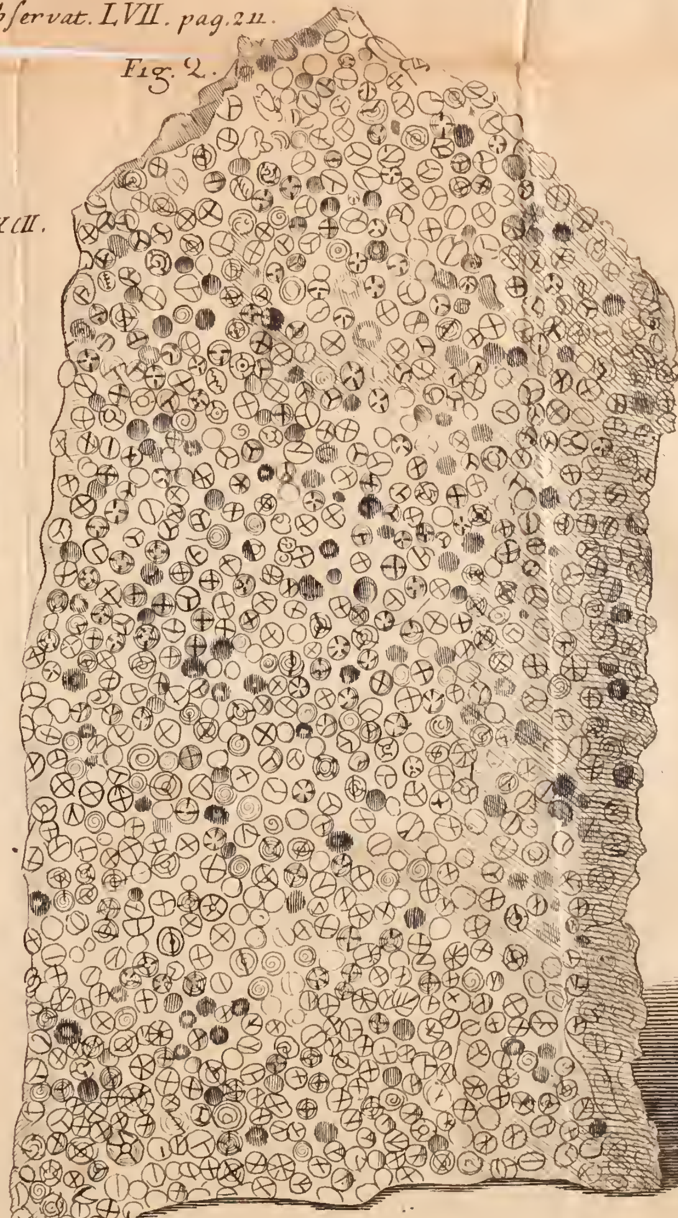
Fig. 1.

Fig. 3.

ad Obſervat. LVII. pag. 211.

Fig. 2.

ad Obſervat. XCII. pag. 372.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 2.

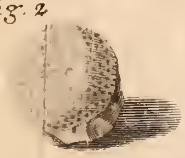

Fig. 5.

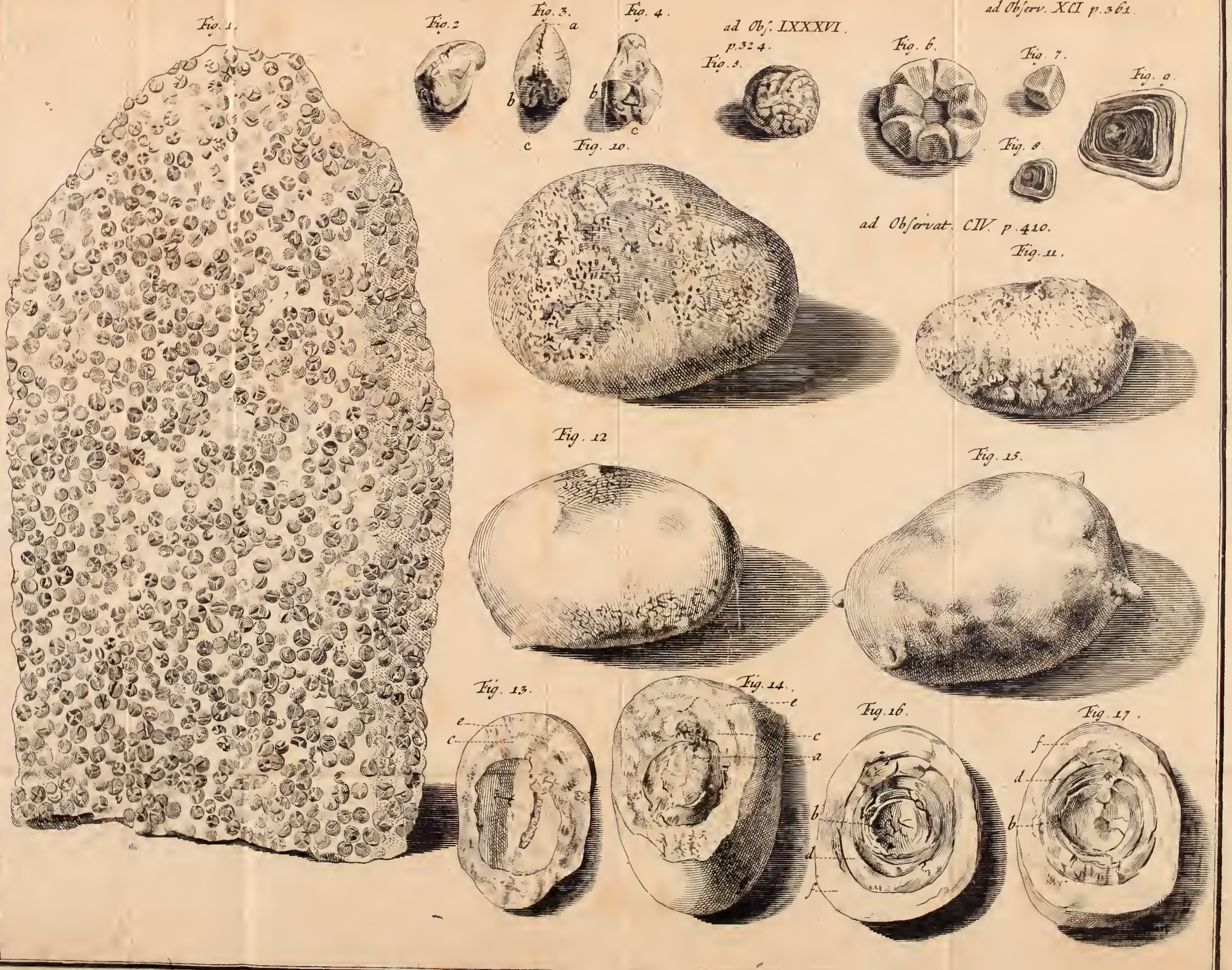
Fig. 6.

OBSERVATIO LVI.
DN. D. GOTTWALD SCHUSTERI
De
Liquore anodyno minerali circumſpecte parando, monita quædam.

Tandem & ego virtutem & vires nobiliſſimi medicamenti anodyni mineralis, ex oleo vitrioli, experturus, & ad certum, varios inter apparatus chemicos, parandi modum me accincturus, tot voluminum chartas volvi atque revolvi, quot mihi in loco, a muſarum ſede in tantum non alieno, non ex multitudine, ſed nucleo librorum, in manus incidere potuere. Multiplices deprehendi ſummis encomiis nobilitatum liquorem parandi rationes, jam hanc, jam illam inveni in Chemicorum libris miſcendi, digerendi & deſtillandi artem, ſubinde tamen artificem, cautelis non inſtructum, fallentem; & cum alios arcani poſſeſſione ſuperbire viderem, vix tales reperi, qui genuini medicamenti gloriam ſibi arrogare queant. Quantum enim ſulphurea, & hinc fere ſuffocativa, ſpiritus efficacia ſumme penetrans a grata & amica ſuavitate odoris recedere ſolet, tantum ſemper abfuit, ut blanda illa & ſedativa energia effrenes ſpasmorum motus in corpore humano placide compeſceret, mitigaret, tolleret, ut potius tumultuarios effectus & irregulares ſpaſtico-ſuffocativas ſeditiones efficeret, relinqueret. Omne vero encheireſeos punctum in eo mihi poſitum videtur, ut ſpiritus, ex commixtione unius partis olei vitrioli, puriſſimi, ad ſex ſpiritus vini, ex cucurbita vitrea alcoholiſati, primum prodiens, cum oleo, rejecto omni phlegmate, probe combinetur. Non parum tamen etiam antiſpasmodici hu-

ad Obſervat. LVII. p. 211.

Reponatur in frigida ligatione

ſus liquoris, vitriolico-vinoſi, exaltationi & efficaciæ proficiet, ſi quis mixturam rite peractam per aliquot menſes, pro intimiori olei & alcoholis unione, in quiete repoſuerit. Neutiquam mihi propoſui, qui totum proceſſum traderem, cum celeberrimi ante me Chemiatri, & inter eos, præeunte *Friderico* HOFFMANNO, CARTHEUSERUS, rem, me tacente, intelligant: hoc tamen pace illorum, qui inter oleum vitrioli purum & impurum diſtinguere neſciunt, dixerim: ad elaboratiſſimum hocce medicamentum, ut vires, quæ ſine impetu & ſanguinis exagitatione agunt, nanciſcatur, opus eſſe, ne vitriolicum oleum ullo alius ſalis congreſſu gaudeat, nec nitri, nec ſulphuris acido inquinetur. Experientia ductus affirmare non dubito, quin vitriolicum oleum, niſi quis abſolutiſſimam iterum cohobandi methodum calleat, a prima tantum deſtillatione, quod ita longe facilius haberi poteſt, idoneum futurum ſit; de eo tamen dubito, illum artiſtam ſinceram genuinamque medicinam unquam paraturum eſſe, qui oleum vitrioli nitro, licet etiam Indicum fuerit, inſtillat, & alia, quam non ingredi ſolemus, via operationem inſtituit. Adipiſcitur ſpiritum, ſcimus, nitri fumantem dulcem, &, ſi res ad ſummum pervenerit, vitriolicum; minime vero liquorem anodynum mineralem. Prius autem, quam obſervationis meæ filum abrumpam, unico verbo tantum monere me rei neceſſitas jubet, CROLLIUM non erraſſe, cum oleum vitrioli dulce partim phlegmati ſupernatare, partim fundum petere, ſcriberet, modo eſt, ut diſtinctionem inter oleum vitrioli æthereum, qua elaſticum, &, ſpecifice ſcilicet elaſtico, gravius, concedas; ſic enim res ſalva erit. Eſt namque ipſum vitrioli oleum æthereum, elaſticum, partim ſubtiliſſimum, delibatiſſimum, quod, ut ſpecifice levius, ſuperiorem; eſt partim ſpecifice gravius, quod inferiorem locum, in aqua illa ſulphureo-empyreumatica, occupare ſuevit.

(*Chemnitio Norimbergam miſſa d. 16. Julii, 1752.*) OB-

OBSERVATIO LVII.

DN. D. JOANN. SEBAST. ALBRECHT

Dubitationes & conjecturæ circa duo petrefacta ex ſcriniis ignorantiæ repetita.

Habet ampliſſima rerum naturalium hiſtoria, uti in omnibus Ordinibus, ſic etiam in petrefactorum generibus, plura, quæ harum rerum peritis adhuc incognita ſunt, ut illis certum locum in diſpoſitione methodica aſſignare nequeant, ſed potius neceſſe habeant, illa cum celeberr. quondam HEUCHERO (*d*) ad Ignorantiæ Muſeum reponere. Ex mea rerum naturalium qualicunque penu duo nunc petrefactorum exempla proferam, quorum origo valde dubia plurimis harum rerum peritis manebit, nec ego me Davum judico, ſed potius eo animo illa propono, ut, ſi fieri poſſit, meliora edocear. Interim tamen meas conjecturas æqui bonique ut conſulant lectores, humaniſſime peto.

Petrefacta illa utraque eſſe, certiores nos facit eorum habitus & ſubſtantia nunc plane lapidea, & in animali regno eadem quondam locum habuiſſe, ex ſtructura eorum quilibet iudicabit; ſed ad quod genus, ad quam ſpeciem referenda ſint, hoc opus, hic labor. Alter horum lapidum, quem *Fig. 2. Tab. IV. & Fig. 1. Tab. V.* in adverſa & averſa parte, naturali ſua magnitudine ſiſtit, cæſei coloris, marmoreæ crudæ ſubſtantiæ, cujus craſſities in medio circiter 4. linearum, circa margines tenuior, in utraque ſuperficie pilulis non unius magnitudinis, inſtar Oolithi vulgaris, interdiſtinctus. Horum globulorum alii unico puncto in medio, ceu ſtigmate, ſunt inſigniti, alii vero per lineam transverſa-

 lem

(*d*) de Theſauris Regiis Dresdenſ. Oper. Part. I. num. XXII. p. 794.

lem, alii per binas decuſſatas in formam crucis, alii per tres lineas in medio plerumque concurrentes, ut ſic tres triangulos, quorum duo ſæpius obtuſiores tertio, forment, pauci vero linea ſpirali, a centro ad ambitum excurrente, inter ſe differunt. Ejusmodi diviſiones ſeu rupturæ ſuti de vi quadam elaſtica, meo quidem judicio, quæ olim ſtatui naturali propria fuit, ita de animali origine teſtantur. In Oolithis vulgaribus ſæpius quidem, ſi detriti fuerint, lineas circulares, æquali diſtantia a lamellis ſibi invicem inductis, obſervare licet, v. g. in illis, qui circa Thermas Carolinas candidi coloris inveniuntur; ſed præter has nullam aliam linearum differentiam exhibent, & hoc ipſo ſagacioribus perſuadent, non rite ad animale regnum referri, ſed potius ex motu aquarum gyratorio ſucceſſive ita formari, ut poſita, ex materia ſubtiliori calcarea, alia cruſta ſuper aliam, identidem, una cum figura globoſa, etiam diverſa eorum magnitudo oriatur: aſt noſtri lapidis conditiones omnino ab his diverſæ ſunt. Perluſtranti mihi varia ſcriptorum hiſtoriæ naturalis volumina, quæ ad manus erant, tandem in *Ferrandi* IMPERATI *Hiſtoria naturali* (*e*) figura aliqua obvenit, quæ aliqualem analogiam cum noſtro petrefacto, quoad externum habitum, monſtrare videtur. Ea eſt alicujus marini, cui *Loricæ marinæ* nomen imponit, quod vero breviſſime his verbis deſcribit: *Lorica marina imperfecti animalis ſpecies, corio, cui ſquamæ inductæ, ſimilis: motu reptili in aqua progreditur, inceſſu erecto, haud jacente, utroque latere ſimili*; & alio loco addit: *In pelago movetur, raro conſpicitur atque inprimis cœlo ſereno, e mari ſublata ſtatim motum perdit.* Subſtantia quidem hujus marini mollis non impedit, quo minus conjecturæ locus relinquatur. Non enim deſunt aliorum mollium animalium, attamen petrefacto-

(*e*) Libr. XXIX. Cap. I. p. m. 898. & p. 913. Edit. Colonienſ. in 4to, 1695.

factorum, v. g. lumbricorum aliorumque inſectorum exempla, quæ in Muſeis curioſorum aſſervantur, cujus & ego exemplum alio loco dedi (*f*): Sed neque deſcriptio IMPERATI, neque figura addita ita comparatæ ſunt, ut certi aliquid determinare auſim. Accedit, quod ſquamarum potius, quam globulorum mentionem faciat, qui tamen ipſi globuli ſeu pilulæ non in ſuperficie utraque noſtri lapidis tantum apparent, ſed in tota ejus ſubſtantia obſervantur. Edoceri itaque a ſagacioribus in hac re malo, quam docere, & nunc ad alterum lapillum ſubſtantiæ calcariæ, tanquam petrefactum rarius, Muſeo dignum, progredior, quem Fig. 2. 3. & 4. Tab. V. tam a ſuperiore, quam inferiore parte, itemque a latere, naturali ſua magnitudine, delineandum curavi, quemque jam anno 1724. in agris Fechheimenſibus, pagi Ducatus Coburgenſis, ut alibi docui (*g*), petrefactorum variorum, elegantiſſimorum copia ditiſſimi, inveni. Hunc lapidem ſi quis, pluribus ingenii quam judicii viribus inſtructus, intuetur, facile eo deduci poſſet, ut ſibi fingeret cerebrum petrefactum alicujus minoris quadrupedis, v. g. Muris ſylveſtris, aut alius. Nam per lineam inſtar ſuturæ ſerratam, depreſſiorem, in ſuperiore parte, *Fig. 3. a*, exacte in duo quaſi hemisphæria non ſolum diviſus eſt, inſtar cerebri, ſed etiam in dextro hemisphærio, quod *Fig. 2.* monſtrat, lineæ rubicundæ, inſtar ramificationum arteriolarum diſcurrentes, obſervantur. Accedit, quod hæc ſubſtantia parte adhuc teſtæ reliquæ in occipitio tegatur, quæ oſſis occipitis fragmentum mentitur, in quo foramen majuſculum, in loco pro tranſitu ſpinalis medullæ, cranio alias congruo, apparet. Vid. *Fig. 3. & 4. b* & *c*. In anteriore parte autem truncatos quaſi nervos olfactorios ſibi quis fingere

(*f*) Actor. ſeu Ephemerid. N. C. Vol. VI. Obſerv. XXX. p. 116.
(*g*) Actor. N. C. Vol. IX. Obſ. CIX. p. 401. ſeqq.

gere facile poſſet. Neque minorem inferior ejus pars, *Fig.* 4., cum exempti cerebri baſi analogiam ſiſtit. Haberent hujus figmenti autores exempla cerebri majorum animalium petrefacti, ad quæ pro tuenda ſua ſententia provocare poſſent. Confirmant hoc obſervationes de cerebro bovis petrefacto, *D. Joh. Theod.* SCHENCKII (*h*), & *D. Joh. Jac.* DOBRZENSKY *de* NIGROPONTE (*i*), nec non inter recentiores, *D. du* VERNEY junioris (*k*). Aſt quemadmodum illæ obſervationes non agunt de cerebris boum petrefactis foſſilibus, ſed de cerebris ex capitibus boum ſecuri enectorum deſumtis, & ſic nullam convenientiam cum noſtro lapillo habent; ſic legi merentur, quæ circa illas obſervationes monuit, rerum naturalium quondam oculatiſſimus indagator, doctiſſimus Italus, *Antonius* VALLISNIERIUS, *in Cogitatis & experimentis circa opinatum cerebrum petrefactum* (*l*). Ne itaque ejusmodi vel acerbiori cenſuræ incurram, crediderim potius, hoc noſtrum petrefactum originis quidem animalis, ſed teſtacei cujusdam marini eſſe. Argumenta meæ conjecturæ ſunt, 1) quia nullum adeſt cerebelli indicium; 2) quia ſubſtantia teſtæ in poſtica parte reliqua omnino convenit cum reliquorum conchitarum ejusdem agri indole. Periculum nunc faciendum, an conjectura aliqua artificioſa aſſequi poſſimus, ad quem ordinem & hujus ordinis genus ſit reponendum. Habet aliquos characteres, quibus ſolis ſi fidem haberemus, relegandus foret ad conchitas bivalves æqualium laterum. Sed nullum inter hos genus in poſtica ſui parte foraminulum, petioli indicium, habet, ſed hic character, in noſtro lapillo evidentiſſime

(*h*) Ephemerid. Nat. Curioſ. Dec. I. Ann. I. Obſerv. XXVI.

(*i*) Ibid. Obſerv. CXXX.

(*k*) Hiſtoire de l'Academie Royale des Sciences, ann. 1703.

(*l*) Vid. Act. Erudit. Lipſ. 1712. Menſ. Aug. p. 252.

ſime conſpiciendus, unice convenit, *Conchoidi*, ſeu *Tellinæ cancelliferæ Nicolai* GUALTIERI (*m*), cujus deſcriptionem copioſiorem dedit, *Balani marinæ* nomine, *Fabius* COLUMNA (*n*). Sunt autem & hujus Conchoidis plures ſpecies, quas elegantiſſimis figuris exprimendas curavit Dn. *Dezallier* d' ARGENVILLE (*o*), e quibus ea inprimis maximam cum noſtro conchoide convenientiam, etiam ratione magnitudinis, habere videtur, quam *Concham anatiferam pediculatam*, ſeu *adhærentem*, *P. Phil.* BONANNI autem (*p*) *Tellinam pedatam* vocant. Hanc quemadmodum ex quinque portionibus compoſitam, depreſſam, in baſi petiolo coriacio donatam obſervavit GUALTIERIUS, quo arborum truncis adhæret; ſic lineæ illæ rubicundæ arenatæ, in utroque latere conſpiciendæ, commiſſuras forte harum partium indicant. Interim, ne quid audacius aſſerere videar, haſce conjecturas illis diiudicandas relinquo, quibus copia & facultas conceſſa eſt, interiora hujus conchoidis cum noſtro petrefacto conferendi.

(*Coburgo Halam miſſa d. 27. Julii, 1752.*)

(*m*) Indic. Teſtac. Tab. 106.

(*n*) In piſcium aliquot hiſtoria, quæ adjecta eſt ejus Phytobaſano, p. 110. fig. autem expreſſa Tab. XXX.

(*o*) Hiſtoire naturelle de la Conchyliologie Tab. 30. lit. F. p. 361. ſqq.

(*p*) Recreat. ment. & oculor. Claſſ. 2. n. 2. p. 95. Conf. *Janus* BLANCUS, de Conchis minus notis. Tab. V. num. IV. p. 30.

OBSER-

OBSERVATIO LVIII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Gravis epilepſia in gravida & fœtui & partui innoxia.

Fœmina 30. annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, quarta jam vice gravida, ob immoderatos animi adfectus, quibus indies obvia erat occaſio, circa medium geſtationis tempus in gravem ventriculi & inteſtinorum ſpasmodicum dolorem, febri acri continua ſociatum, incidit, quo modo graviore, modo remiſſiore conflictata per aliquot dies, motibus per aliquot horas corripitur graviſſimis epilepticis, ita, ut linguam morſu læſerit & diem noctemque omni privata ſenſu jacuerit. Ut tandem ex hoc paroxysmo ad ſe rediit, redierunt quidem ſimul dolores, ſed multo mitiores & remediis huc usque irritis cedentes. Reliquos graviditatis menſes, præter leves nonnunquam ventriculi morſus, doloribus immunis transegit & debito tempore filiolum pariens ſanum & vegetum, ac partum & puerperium abſolvit omni ſanitatis offenſa liberum.

SCHOLION.

Gravidis non infrequentes quidem, ſed raro ipſarum aut abortus periculo immunes ſunt convulſiones; nam experientia teſte in iis facile & ſæpius inopinato ipſæ inſciæ pariunt. Vid. TULPIUS *in Obſervat. med. Libr. I. Cap. 10.* Non minus illæ, quæ ante partum convulſiones paſſæ, rarius in partu ab iisdem liberæ ſunt. Conf. pluribus RAYGERUS in SPINDLERI *Obſerv. med. 76. in Schol.* Noſtra vero utrumque periculum ſuperavit eo, quod origo mali epi-

epileptici non ex utero, ſed ex ſpasmo ventriculi & inteſtinorum fuerit, quem gravis crebriorque iracundiæ adfectus excitavit, ſubſequens autem humorum ſtagnatio (aut ex mente HIPPOCRATIS repletio) in vaſis meſeraicis exacerbavit, in conſenſum rapto toto nervorum genere, ob inſignem paris vagi & intercoſtalis cum pluribus viſceribus conſpirationem. Quod in dolore colico atrociſſimo & diuturno ſpasmus ſtagnationem, quin extravaſationem ſanguinis in inteſtinis producat, teſtatur RIVERIUS *in Obſerv. communic. 4. p. m. 289.* Verum graviſſimæ hæ epilepticæ agitationes ſtagnationum repagula ſolvendo harum æque ac dolorum cauſam auſpicato ſuſtulerunt, ita, ut felix puerperium illa ſubierit atque infans incolumis ac robuſtus nihil ipſi cum illo tumultu fuiſſe commercii ſit teſtatus, eodem, ſed matris tragico, exemplo, cujus meminit PECHLINUS in *Obſ. phyſic. med. Lib. I. Obſ. 30.* De noſtra inſuper & annotari meretur, quod elapſis duobus annis, jam non gravida, ex eadem cauſa in eundem colicæ ſpasmodicæ adfectum delapſa, cum per aliquot ſeptimanas decubuerit, famigerati pulveris Medici Gallici, AILHAUDI, quinquies adhibita dimidia modo doſi, in atrociſſimis per duos dies continuis epilepticis motibus e vivis ſublata ſit.

OBSERVATIO LIX.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Epilepſia diuturnæ colicæ ſanguineo-ſpasmodicæ ſuperveniens ſalutaris.

Vir litteratus quinquagenario proximus, temperamenti melancholico-cholerici, habitus corporis cachectici & vitæ ſedentariæ multum addictus, ineunte vere, ob cœ-

li ſereni clementiam, animi cauſa exſpatiatur, ſed longius, quam par erat, iter faciens, corpus & tardos humores nimium commovet, domum reverſus de doloribus ventris circa umbilicum queritur, quos temporis mora acerbiores febris excipit gravis continuæ indolis. Laxantia, clyſteres, venæſectio, externæ fomentationes & unctiones variæ, atque, præter lene vomitorium, cuncta interna huic morbo opportuna remedia ne minimum quidem levaminis adferunt, perſeverante eadem dolorum atrocia, qui, ultra duos menſes cum acri febre ægrum cruciantes & leves modo inducias facientes, corpus ſuccis & viribus ita ſpoliarunt, ut hectica imminere & ad extremum jam ventum eſſe videretur. Deo & naturæ fere relictus nuncium percipit, haleces recentes ſalitas ex Hollandia eſſe adlatas, quo audito tam effuſo in illas fertur appetitu, ut ſummis precibus illas edendas efflagitaret ab adſtantibus, qui primum recuſabant. Porrectam tandem unicam maxima cum delectatione avide comedit, alteramque iisdem precibus, quin ejulatu, poſcit. Et hanc vix obtentam pari appetitu abſumit, quem non, niſi tertia halece, ſatiatum fore adſeverat, qua prorſus denegata, æger, cum irritas eſſe omnes ejus preces ſentiret, in tantum animi furorem adactus eſt, ut illico graviſſimis motibus epilepticis torqueretur, atque eum animam agere adſtantes putarent omnes; in qua mortis inſtantis imagine duos tranſegit dies, quibus peractis ſenſim ad ſe rediit, a doloribus ventris quidem, verum eadem halecum appetentia nondum liber, quarum & unicam metu recrudeſcentis mali impulſi, agnati edendam porrigunt. Ex eo autem, quod mirum, tempore, naturalis appetitus & cum eo in dies major ſanitatis ſpes ſucceſſerunt atque ægrotans, adhibitis convenientibus remediis, ad ſanitatem rediit priſtinam, etiamnum, dum hæc ſcribo, exactis ab illo morbo graviſſimo ſeptem annis ſanus & vegetus.

SCHO-

SCHOLION.

Præſentem caſum priori adnectere placuit, quoniam hic & epilepſiæ ſymptomaticæ ex eadem cauſſa & fonte ortum æque ac ſalutarem per eam primarii morbi ſolutionem, nec non easdem ſuperius allatas rationes pathologicas ſimul comprobat. Simile ſalutaris, graviſſimi paroxysmi epileptici, ad XX. horas & V. dies perſeverantis & ſimul quotidianos plures per 2. annos acceſſus auferentis, exemplum refert TULPIUS l. c. *Lib. I. Cap. 9.* verum ex aliis inſufficientibus explicat principiis. Stupendum pariter idem Auctor recenſet caſum fœminæ prægnantis, 1400. haleces impune edentis *Lib. II. Obſ. 24.* latum vero ibidem de halecibus ſalitis judicium ac de earum uſu maxime arridet ipſius verbis memorari dignum: *Atqui certe, ſi lubet halecum naturam propius intueri, inducere quidem ſitim, ſed nunquam cruditatem, niſi ultra ſatietatem adſumtas. Debite enim ſalitæ & opportune datæ adeo non nocent, ut etiam ſumme proſint ſupino ſtomacho, juvando coctionem, detergendo pituitam, movendo alvum & reſtituendo homini amiſſum cibi deſiderium.* Sane in noſtro non adeo ingens in halecum eſu exceſſus languentem ventriculi tonum proſtratumque appetitum eo certius reparare valuit. Improbandus igitur non eſt mos eorum, qui in bene inſtructis epulis nunquam non haleces apponunt ſalitas. Epilepſiam colicæ ſuccedentem & paulo poſt pariter dolorem colicum ſæviſſimum tollentem memorat THONERUS *Obſ. Lib. II. p. 93. & 94.* ſed ſine merito effectum ſalutarem tribuit unico decocto Ligni ſancti cum Sarſaparill. cujus vires jam irritas agnoverat *eodem Lib. pag. 89.*

OBSERVATIO LX.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Dyſenteria epidemia in gravidis innoxia.

Dyſenteria anno 1736. per Pomeraniam, quin Germaniam graſſata, Treptoam hanc maxima ſtrage adfecit, ita, ut menſibus Septembr. & Octobr. ultra 250. incolas invaſerit, quorum cum maxima pars e plebe eſſet, dimidiam fere, ob inopiam multorum ad vitam tuendam mediorum, e vivis ſuſtulit. Integræ familiæ erant infectæ, & vix unicus infectæ plebeiæ domus incola immunis ſuperfuit; nam immanis morbus neque ſexui, neque ætati pepercit. Tenelli infantes, ſalubrem alias ſub dentitione, alvi fluxum iam cruentum patiebantur, & gravidæ, ob morbi contagioſi metum diætæ multò curatioris ſtudioſæ, nihilominus eumdem ſunt expertæ. Harum ſex curæ meæ ſe tradiderunt, & ſicuti in illis nulla de primarum viarum cruditatibus ſuſpicio, ita nec conſueta atque evacuantibus blandis incepta methodus ullum habebat locum, eaque propter alia erat excogitanda medendi via, quam auſpicatiſſimo cum eventu ita inſtitui. Primum, ſimulac fieri potuit, venam in cubito ſecandam curavi, dein regimen diaphoreticum, quanto fieri potuit ſtudio, in lecto obſervandum, & bis in die infuſum Theeforme, ex herb. Scord. Millefol. Veronic. flor. Chamomill. vulg. Papau. rh. & rad. Liquirit. confectum, calide bibendum præcepi, ſubordinatis pulv. abſorb. ſubadſtring. & diaphoret. ex Matr. perlar. C. C. uſt. Corall. r. & Bezoard. min. nec neglectis externis, ut emplaſtris theriacalibus aut unguentis anodynis & roborantibus, ſi dolorum atrocia eorum uſum exegit. A quorum uſu altero jam die alvi fluxus & dolores remiſerunt, & ſudor erupit, quem tertio vel quarto die excepit moleſtus in tota cute pruritus, eumque demum ſparſim efflorescen-

tes

tes, piſi majoris magnitudine, puſtulæ, inſtar variolarum notharum ſero pellucido acri turgentes, quibus ruptis, aut exſiccatis, ſeptimo utplurimum die morbus evanuit terroris & periculi pleniſſimus.

Scholion.

Julio ac Auguſto memorati anni menſibus Syrius inſueto rigore & diuturniori mora regnabat, plebeii homines, falcem in maturam meſſem mittentes, ſudore prope diffluebant, frigido nimioque potu ſe reficientes & meridianum laborem in ſeram usque veſperam differentes, ex aura frigidiori nocturna, & tranſpiratione inde multum impedita tantam humorum labem ſibi contraxerant, ut eorum primam & maximam ſtragem morbus ederet pernicialis, infectione demum plurium cohabitantium latius ſerpens. Aliorum corpora ex eadem inſolitæ tempeſtatis conſtitutione genitum morbi hujus fomitem eo usque fovebant, dum aut ex humorum diſpoſitione, aut ex infectione, aut terrore, qui ipſo contagio ſæpe valentior obſervatur, malum prodiit abominabile: inde ratio eſt petenda, ex qua tam mammas ſugentes tenelli, quam ſtrictioris diætæ legibus obtemperantes, æque minus fuerint immunes. Cum itaque in humorum maſſa contagium lateret, fructusque horæi, tunc temporis hic immaturi, accuſari non poſſent, non opus erat valido aut repetito primas vias purgante remedio, quod vel leviſſimum gravidæ ægre ferebant, quarum unica, ad leniendam dolorum vehementiam adhibito clyſtere demulcente, protinus abortum paſſa eſt. Solam autem transſpirationem impeditam morbo huic producendo aptam eſſe, me Ao. 1747. docuere bini juvenes: qui, horti a furibus cuſtodiendi cauſa, duas noctes menſe Auguſto excubias agentes, inauditum tunc temporis dyſentericum alvi fluxum ſine commiſſo diæ-

 tæ

tæ errore ſunt perpeſſi. Puſtulæ inſuper illæ, quæ non niſi phlyctænæ ſuccedentes in gravidis, teſtes erant ſufficientes ſeri acris ex cohibita transſpiratione geniti hujusque morbi cauſa, idque dyſenteria ſuccedens ulceri pedis conſolidato comprobat. Vid. BONETUS in *Medicin. ſeptentr. Part. I. Lib. 3. Sect. 10. p. 566.*

OBSERVATIO LXI.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

In convulſione virginis hypochondriaco-hyſtericæ quotidiana riſus & varians clamor involuntarius.

Virgo nobilis 40. & aliquot annorum, animo & corpore graciliori valde mobilis, a teneris multis gravioribusque morbis obnoxia, adultior ob frequentia familiæ funera animi adfectibus conjunctisque corporis infirmi adflictionibus cruciata, ita, ut 15. abhinc annis hecticæ periculum ſubierit. Cum diu multumque de ventriculo imbecilli conqueſta, nihilominus, convenientis diætæ incuria eſſet, ante quinque annos ſolito majorem flatuum, & inprimis ructuum proventum experiebatur. Quod malum nec opportunis remediis in tempore oppugnatum tantas mora adquiſivit vires, ut diu noctuque per intervalla, quin demum ſingulis fere horis, ructus copioſi cum impetu, & ſonitu terribili exturbarentur. Quibus ingraveſcentibus ſymptomatibus multa quidem & varia, ſed non optimi nec continuata, oppoſita ſunt remedia, hinc irrita fuerunt omnia. Paroxysmi illi utplurimum noctu gravius, ſæpius cum vomitoria eructatione ciborum adſumtorum, atque levi mentis alienatione, infeſtabant & natura jam iis ita erat adſuefacta, ut, quoties

quoties vel in ſermone mentio illorum fuit facta, toties iisdem horribilem & ſequentem quidem in modum corriperetur: clara intenſa vociferatio antecedebat, a ſe invicem disiectis ſimul brachiis, capite & pectore ſubito retrorſum flexo, oculis retortis & facie, ceu doloris acutiſſimi indice, compoſita; dein ructus plus minusve copioſi, ore quam maxime hiante, & pectore ſingultum mentiente, primum leni cum ſuſurro, paulo poſt magno boatu & tanto impetu erumpebant, ut totum corpus concuteretur, ultimo ructuum multiſonorum agmen claudebat vehemens, qualis in acri titillatione eſt, cachinnus, cum majori ſuperioris & maxima infimi ventris agitatione, ut eum manibus conjunctis continere cogeretur: tandem, elapſo horæ quadrantis dimidio, finitum paroxysmum aliquot ſuſpiria indicabant, atque ægra illico vires colligebat priores. Paroxysmi eam utplurimum ſedentem, aut jacentem invadebant, crebriores & graviores inſtante menſium periodo, qui tamen erant regulares ac ſufficientes, ſed circa finem parum decolores, uti ſub graviſſimis quandoque inſultibus ex uterinis locis fluxum lymphæ mucidæ ſentiebat. Uſu balnei ex fonte martiali Poltzinenſi duos per annos æſtivo tempore continuati maximum percepit levamen, atque ita reconvaluit, ut per diem ab inveterato malo ſit immunis.

Scholion.

Et virgines hyſterico-convulſivis motibus affligi experientia & obſervatorum monumenta abunde loquuntur; ſed eas utplurimum, in quibus menſium fluxus anomalus, laborioſus aut ſuppreſſus. In noſtra vero ille omni primum vitio caruit, & malum, diuturnitate altiores radices agens, ultimo uterum in conſortium rapuit. Primum mali fomitem ſtruxit & hæreditaria quædam & inordinato diætæ genere obfirmata ventriculi, & inteſtinorum atonia, quippe ventriculus

culus erat ipſi adeo infirmus, ut quandoque per ſuperius, aut inferius os vel leves cibos redderet indigeſtos, ideoque laxa potius erat, quam ſtricta alvus. Inde labefactata vero concoctio crudorum in corpore humorum copiam genuit, qui eamdem utero labem adfricarunt. Hac ratione prognata hic ſymptomata hypochondriaco-hyſterica, & primarum viarum & uteri vitia arguebant, atque in illis reſuſcitandis ſtupenda erat animi memoris potentia. Riſus & varius in paroxysmo clamor effectus erat ſpasmodico-convulſivæ per conſenſum ſtricturæ in diaphragmatis, pectoris & laryngis partibus nervoſo-muſculoſis, qualia exempla recenſet BONETUS l. c. *Part. I. Lib. I. Sect. 14. Cap. 22.* THONERUS *Obſ. Lib. 2. p. 96.* RAYGERUS *l. c. Obſ. 66. in Schol. & Obſ. 69.* Quod autem e nullo, niſi balneo Pöltzinenſi, remedio levamen ac opem ſenſerit, inde factum eſt, quod pleraque adhibita remedia motus modo ſolidarum, non vero ſimul fluidarum partium correxerint, utrumque autem balnei uſus continuatus præſtiterit, quod ex aqua martiali, principio & ſpiritu ſulphureo, inſtar Freyenvvaldenſis & Lauchſtadienſis, ſed multo largius, imbuta conſtat.

OBSERVATIO LXII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Podagra factitia.

Pharmacopœus quadragenario major, cholerico-ſanguineus, ceteroquin ſanus & vegetus, ineunte vere gravedine & catarrho pectoris cum ejusmodi febre corripitur, qua circa veſperam intenſiore facta anxiam ſentit pectoris oppreſſionem, ad quam ſublevandam pediluvium adhibet ex aqua fluviali, furfuribus triticeis & ſalino ſtimulo paratum idque bene calidum. Altero mane ad pectus multis humoribus

ribus oppletum doſin pilul. mercurialium, juxta Diſpenſatorium Brandenburg. confectarum, adſumit, quibus alvus multoties quidem purgata, at circa veſperam febris & anxia reſpiratio magis exacerbata eſt, ob quam idem repetit pediluvium, atque ſumto ſudorifero lecto ſomnoque ſe tradit. Verum media nocte dolor pollicem ſiniſtri pedis graviter exacerbans ſomnum eripit omnem: pollice perluſtrato inſignem animadvertit ruborem levemque tumorem &, quod in ſomno ſe volutans illum ſubluxaverit, putans, eum ſpiritu vini camphorato illinit, nihilominus mane pede inſiſtere nequit. Continuato ſimul uſu interno remediorum reſolventium & diaphoreticorum, dolor circa veſperam remiſſior, altera nocte dextrum pollicem priori cruciatu infeſtat, &, quid monſtri alat, ſatis manifeſtat per aliquot dies adfligens, atque ex eo tempore quotannis, omnibus podagræ ſociis ſymptomatibus comitatus, ſemel bisve rediens, licet neque hereditariæ diſpoſitionis, neque ullius infectionis memor fuerit infelix artifex.

Scholion.

Podagram ſine ulla hereditariæ diſpoſitionis aut infectionis ſuſpicione ex intempeſtivo ſolum remediorum uſu prognatam eſſe, raro rarius obſervatum eſt. Nihilominus, conſideranti præpoſterum atque importunum tot efficacium repellentium mediorum, minime mirum videbitur, quod ſerum catarrhale, in principio morbi modo circa ſinus frontales & maxillares pulmonumque bronchia ſtagnans, per metaſtaſin ad pedes translatum fuerit, ibidemque ob habitum corporis ægrotantis ſpongioſum & ſucculentum, adeoque fovendo huic morbo aptum, tragœdiam luſerit perennem. Quod autem materia podagrica catarrhali maxime ſit adfinis, inde patet, quod podagrici, inprimis novitii, ca-

tarrhales capitis, faucium & pectoris *defluxiones* & adfectus nunquam non experiantur, priusquam podagra, autumno & vere plurimum ſolemnis, infeſtat. Utriusque autem morbi facilem metaptoſin obſervationes teſtantur. Conf. BONETUS *l. c. Part. X. Lib. 7. Paraleipom. Obſ. 15. p. 574.* RAYGERUS *l. c. Obſ. 60. in Schol.* Ad præſentem caſum illuſtrandum plurimum faciunt egregiæ PECHLINI in arthritidis & podagræ naturam annotationes pathologico-practicæ *Lib. X. Obſ. 25.* Præterea cum catarrhale ſerum in coryza non omnis ſit contagii expers, multo minus mirum, quod podagra efficaciori inficere poſſit contagio.

OBSERVATIO LXIII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Cancer contagioſus.

Mulieris cancro utriusque mammæ, & demum glandularum ſubaxillarium exulcerato defunctæ ſoror, quadrageſimum ætatis annum nondum ingreſſa, veſtimenta hæreditate a modo dicta ſorore accepta induit & geſtando conterit. Vix elapſo anno febriculam ſentit lentam, tuſſim increbeſcentem & corporis, alias plenioris, contabeſcentiam, hinc phthiſin familiæ ejus familiarem, metuens, auxilia & conſilia Medicorum conquirit. Opportuna quidem & optima febri & tuſſi phthiſicæ, ſed fruſtra, adhibet remedia: tandem de duritie quadam & dolore mammæ ſiniſtræ conqueritur. Dolor cum tumore mammæ auctus indubia cancri occulti ſigna in dies manifeſtabat, quo per dimidium & phthiſi per totum anni ſpatium cruciata atque emaciata, diem obiit ſupremum.

SCHO-

Scholion.

Prior cancro ſolum defuncta ex albo, quo diu laboraverat, fluore ſuppreſſo mammæ ſiniſtræ ſcirrhum, atque ultra decem annos e papilla mammæ ejusdem fluxum ichoris cujusdam ſanguinolenti experta erat, nullis, ac circa inſtans menſtruum tempus levibus ſaltem cum doloribus, quibus gravioribus accedens demum major durities nodoſa prodidit malum immedicabile, utramque mammam cum vita biennio depaſcens. Tetro igitur vapore, quo & nares ſpectantium graviter adficiebantur, ut & ichore diu multum infecta erant linteamina & veſtimenta, ut ideo cum iis indutis malum hoc, ex inſigni lymphæ ſtagnantis corruptione ortum, æque facile, ac aliis ſcabies, coryza, podagra, quin phthiſis, ſano ſororis corpori inſinuari potuerit, cum teſte TULPIO *Obſ. Lib. IV. Obſ. 8.* ulceratus cancer cominus non minus quam eminus contagioſus obſervatus ſit. Notatu quoque dignum videtur, quod, prægreſſo pulmonum ulcere, hujus materiæ purulentæ ſe non adſociaverit, ſed proprium & conſuetum ſuum domicilium in glanduloſis partibus occupaverit ultimo viroſa cancri materia, quæ meo quidem judicio in ſana atque aliquot liberorum felice matre labem primo pulmonibus contraxit, cum ſterile ſororis defunctæ conjugium inter cauſas non immerito eſſet accuſandum.

OBSERVATIO LXIV.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Bis variolæ intra duos menſes febre tertiana intermittente interpolatæ in puella quatuor annorum.

Cum præterito anno variolæ epidemice circumirent, declinante hieme invadebant binas ſorores, quæ, dum morbus benignioris erat moris, brevi reconvaleſcebant; ſed illico junior, quatuor annorum, febre verminoſa alioquin ſæpius vexata, ex intempeſtivo piſcium marinorum jam adventantium eſu incidebat in febrem tertianam intermittentem, quæ, pro ætatis teneræ ratione, digeſtivis, evacuantibus & roborantibus remediis cedere recuſans, tertia ſeptimana continuæ typum præ ſe ferebat, quæ & decenter per duos tresve dies tractata jam arthritidis vagæ ſpeciem mentiebatur, æſtu impenſius urgente; verum, en! tertio die puſtulæ in facie, collo & reliquo corpore confertim prodibant, novarum variolarum indices, quibus elevatis & ſuppuratis facies ita intumuit, ut oculi tres quatuorve dies clauderentur, manus rigerent & totum corpus ſcateret: his tandem ſuperatis optima ſucceſſit valetudo.

SCHOLION.

Tam teneram ætatem tam brevi temporis ſpatio tot gravibus continua ſerie ingruentibus morbis ſuperandis, quibus vix adulta ſufficit, parem fuiſſe, merito mirandum: ſed experientia diſcimus, infantilia corpora adultioribus multo facilius & felicius variolarum morbum, tum ob corporis texturæ, tum humorum minus corruptorum rationem, perferre. Quod vero hic variolis, ut videbantur, magis

no-

nothis mox veræ ac copioſiſſimæ ſucceſſerint, nec febre intermittente eique dicatis multis remediis harum fomes, niſi omnino ſublatus, attamen diminutus fuerit, ſi de his mentem meam expromam, hæc mihi videtur ratio, quod puella hæc primis variolis ſuperatis, ut mos infantum ſine cuſtode fert, nimio atque incongruo cibo ventriculum obruerit & lecto citius, quam illa tempeſtate par erat, relicto, tranſpirationem corporis & ſimul exhalationem reliquiarum morbi victi, cruſtulis nondum deſquamatis omnibus, impediverit, eoque novum & febris intermittentis & variolarum fomitem ipſamet paraverit. Nam in morbis exanthematicis, præſertim purpura & petechiis, haud raro obſervatum, quod, ſi efflorescentiis in cute jam exſiccatis atque abſterſis, tranſpiratio corporis, admodum ſenſibilis redditi, ægris fere reſtitutis, minus curæ, & mutatione nimis matura aut improvida linteaminum, impedita fuerit, ipſi in eumdem recidant morbum, gravioribus mulctati ſymptomatibus. Ita *Petr.* BORELLUS in *Cent. I. Obſ. 64.* a cataplasmate frigido, ad variolarum cicatrices in facie relictas abigendas admoto, mortem adnotavit. In noſtro autem caſu & primarum viarum cruditates, & febriles motus inde evenientes, recepto in humorum maſſam miasmati novaturienti plus alimenti præpararunt. Sic eodem anno in morbillis, qui paulo poſt, purpura & petechiis complicati, variolis ſuccedebant, in puella ſeptem annorum intra ſex ſeptimanas ex iisdem rationibus duplicem obſervavi inſultum. Ultimo modus & ſymptomata, quibuscum febris tertiana intermittens in continuam & variolarum morbum demum tranſiit ac evanuit, ſingularem merentur attentionem atque indaginem. Morbillos febrem diuturnam intermittentem fugantes refert RIEDLINUS, in *Linear. med. Ann. IV. Menſ. Maj. Lin. 29.*

OBSERVATIO LXV.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Veſicatoriorum utilitas in variolis malignis.

Bini nobiles juvenes variolis tunc temporis epidemicis corripiebantur, primus ſedecim annorum, phlegmaticæ conſtitutionis, copioſis & magnis, diſtinctis tamen & bene elevatis & pure optimo turgidis ita obſitus erat, ut nec fauces his immunes fuerint; attamen omnia usque ad ſuppurationis finem videbantur tolerabilia, quo febris ſuppuratoria aut ſecundaria præter morem & manifeſtam cauſam continuabat. Somno ſæpius interrupto irrequietus æger interdiu paulo laborioſius atque anxie reſpirabat, cum pulſu celeriore & debili, circa veſperam ſomnus ſubrepebat placidior & profundior, ſed media nocte a cuſtode offendebatur comaticus, ore multum hiante, oculis apertis & rigidis omnisque ſenſus expers; ego mox advocatus pulſum invenio debilem ac inæqualem & moribundis fere ſimilem, atque variolarum areolas a conſueto rubore deficientes. Premente hac neceſſitate cito capiendum erat conſilium; hinc malignitatis quid ſubeſſe ratus, ſimulque memor caſus, quo ſpiritus bezoardicus Buſſii in aula Dresdenſi primam quondam famam conſecutus eſt, infundo ori aperto primum duo cochlearia aquæ, quæ ad manus erat, Cinnamomi cum vino paratæ, quibus ægre deglutitis, paulo poſt aliquot cochlearibus infuſi tepidi Thee quindecim guttulas modo dicti ſpiritus, totidemque iterum elapſa hora, ſæpius cochleari potum ingerendo calidum Thee. Inde mox liberior & concitatior reſpiratio, pulſus vivacior, atque æger ad ſe redibat, mente tamen pauliſper turbata: ideo ſupinæ naturæ & externum ſtimulum adjiciendum arbitratus, in utroque pede veſi-

veſicatorium ſuris adplicandum & pulveres diaphoreticos ſingulis binis vel ternis horis exhibendos impero, quibus demum, vigore languenti humorum circulationi reſtituto, ſudor elicitus, alteroque die, remotis veſicatoriis, purpura rubra ubique apparuit, qua prorſus erupta febris remiſit, & cum illa ſimul puſtulæ varioloſæ ſiccari ac incruſtari ex voto cœperunt. Alter juvenis ſeptemdecim annorum, ſanguinei magis temperamenti, illi in morbo ſocius, inficiebatur demum, ſimulac ille lectum reliquerat, iisdem variolis ſat copioſis, eamdem, ſed ſymptomatibus diverſam, ſcenam ludens; nam febre ſecundaria perſeverante inquietum horripilatio haud levis, dextrumque faciei latus tumor eryſipelatodes corripiebat, æſtu acriter urgente. Suſpecta hæc ſymptomata parem quidem malignitatem prodebant, ſed aliam medendi methodum ſuadebant: ideo pulveribus diaphoreticis, modice nitroſis, frequentius uſurpatis, & veſicatoriis ad ſuras applicatis, propulſa pariter eadem purpura, eumdem metum diſpulit & variolis exſiccandi & deſquamandi copiam fecit exoptatam.

Scholion.

Veſicatoriorum in variolis uſus Medicis Germanis, licet haud incognitus, attamen in praxi nullus a Medicis Anglis noſtro ſeculo magni habitus, teſte *Fr.* HOFFMANNO *in Med. ſyſtem. de febre varioloſa.* Verum & præterito jam ſeculo eximium horum uſum in retropulſis variolis expertus prædicavit *Olaus* BORRICHIUS in BONETO *l. c. Lib. V. Sect. V. Obſ. 14. p. 225.* Me primum eorum periculum facientem non urgens ſolum neceſſitas impulit, ſed etiam docuit ratio atque argumentatio ab analogia, in his æque ac aliis gravibus morbis exanthematicis, futuræ utilitatis, quam effectus voto bis reſpondens comprobavit. In hoc caſu notatu

tatu dignum, quod unus idemque morbus in diverſis corporibus longe diverſa produxerit ſymptomata diverſamque ideo medendi methodum indicaverit: deinde, quod ultimus varioloſus, licet antea blande laxantibus & ſanguinem corrigentibus remediis ad benigniorem morbi metuendi inſultum præparatus, & ſuppuratis jam variolis ipſi alvus clyſtere purgata fuerit, nihilominus eamdem morbi, quem contagio hauſerat, malignitatem ſit expertus.

OBSERVATIO LXVI.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Ex petechiis & pleuritide vera delirus nocte hyemali in fluvio innoxie ſe lavans.

Juvenis viginti & aliquot annorum, ſucculentæ & robuſtæ conſtitutionis, ineunte MARTIO ſimul cum matre & ſorore petechiis decumbebat tum epidemice graſſantibus, quibus, accedente vera pleuritide, graviter delirans, nono vel decimo morbi die noctu, cum pater cuſtos obdormiviſſet, lecto ſe nudum eripit & e domo egreſſus vicinarum quatuor domuum areas, parietibus cinctas, tranſcendens, plateam petit, qua ad ſuburbanum fluvium fertur, in quem ex corrupta imaginatione piſcatum it, usque dum frigore rigens ad paternam redit domum, in quam a patre & huc advocatis vicinis ſemianimis delatus, ſiccis & calefactis linteaminibus ac lecto non modo fovetur, ſed quoque conſilio cujusdam ipſi jam minus deliro ſingulis horis pulvis quidam diaphoreticus, cujus quatuor doſes ad duos dies ordinatæ proſtabant, cum infuſo calido Thee porrigitur, & moribundo ſimilis ad ſudorem componitur, quo elicito in ſomnum placidum toto die inclinabat; me accedente conſpicuæ in cute

cute erant maculæ parum colore mutatæ, pectus paululum retento ſputo cruenti puris plenius, pulſus ſubdurus & celer, deliria vero imminuta & ſudor largus. Non omiſſis convenientibus remediis in dies major ſpes reconvaleſcentiæ admodum dubiæ adfulgebat, ſputo redeunte optimo, & decimo quarto die criſi perfecta apparente, atque æger, tuſſi aliquamdiu remanente, priſtinam præter omnium ſpem recuperavit cum ſociis ſanitatem.

SCHOLION.

Inter miracula & obſervationum monſtra præſens jure locum meretur, de qua vero adnotandum, balnei hujus experimentum non niſi fabro ferrario, athletici habitus, feliciter ceſſiſſe. Notiſſimum enim in praxi, quam grave & præſentiſſimum vitæ periculum immineat in his exanthematibus ex levi refrigerio, & quam infenſum illud ſit inflammatoriis pectoris morbis; præterea quam facile in his, adnotante BAGLIVO in *Praxi med.* vel ex erecto corporis ſitu pernicioſiſſimum ſubrepat animi deliquium. Attamen hic, licet utrimque in ſummo exceſſu, impune peccatum ſit, id quod inſigni optimæ naturæ robori in acceptis ferendum; providus enim & ſolito frequentior diaphoreticorum uſus neutiquam tantum auxilii adferre potuit, quantum damni & periculi extremum frigus corpori intulit. Quam maxime autem mirandum, quod, ſuperato morbo, ne ulla quidem labes in pulmonibus fuerit relicta.

OBSERVATIO LXVII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Pleuro-pneumonia, empyema & phthiſis, poſt pleuritis vera, demum gravis hæmoptyſis intra annum in viro juvene ſuperſtite.

Vir juvenis, aliquot ſupra viginti annorum, ſanguineo-cholericus, hieme corripitur pleuro-pneumonia, quæ ob venæ ſectionem neglectam, & calidiora adhibita remedia, non rite judicata in empyema tranſit, febre intenſius urgente, tuſſi inani graviter excruciante, atque ſpirandi anguſtia cum largo ſudore increſcente, quo in ſtatu quatuor ſeptimanas transegit, usque dum quinta pus in pulmone ſiniſtro collectum, atque emollientium uſu jam magis coctum, tanta tuſſiendo erupit copia, ut ejiciendo vix vires ſuppeterent, & ſpiritus fere deficeret; quantitas enim primo die rejecti puris menſuram tantum non implebat. Quo ſputo reſpiratio quidem liberior, tuſſis tolerabilior, & febris remiſſior reddita; verum illo per aliquot ſeptimanas, parciori tamen, continuante, febris jam in phthiſicam transſiens, corpori ſummam maciem atque ultimis lumborum vertebris ac oſſi ſacro excoriationem contrahebat; quin peſſimo omine diarrhœam concitabat, haud dubio colliquativam. Nihilominus non ſatis laudanda ægri patientia, temperantia animi atque in curatiori ordinatorum omnium remediorum uſu obedientia iis vim quaſi majorem conciliarunt, ut elapſis quatuor menſibus ægrotus præter cognatorum, ut & Medicorum opinionem, haud dubiæ jam reconvaleſcentiæ ſpem faceret & quinto menſe ſanus lectum relinquere valeret. Verum cum idem exeunte vere libero ac inconſtanti aëri ſe exponeret, illico horripilatione, febre acuta, dolore lateris antehac adfecti pungente & tuſſi correptus, altero ſtatim

die

die ſputum experitur ſanguinolentum & demum purulentum, a quo recidivæ periculo quatuordecim diebus iterum liberatus, cum ſecunda a reſtitutione hebdomade ingens mapparum geographicarum volumen, quod animi cauſſa lecto recubans perluſtraverat, ſiniſtra manu retrorſum vicinæ ſellæ imponere vellet, in momento acriter in ſiniſtra mammilla pungentem dolorem & ad tuſſim ſtimulum percipit, qua intra horam libram fere ſanguinis floridi & membranulis aliquot teneris mixti ejiciebat, & febris denuo ſe adſociabat, ſed & hoc ſputo convenientibus remediis ſedato, ſimulque febre fugata in gratiam rediit cum ſanitate priſtina.

SCHOLION.

Si ullus ex acutis morbis, ubique fere locorum, exactas ſervat criſes & ſimul facilis recidivæ periculo ſubjectus, ſane eſt ille pleuræ & pulmonum inflammatorius; hinc eſt, quod easdem, quas multo ſtudio HIPPOCRATES adnotavit, in illo criſes & noſtris regionibus obvias experiamur. Caſum igitur hunc egregie COUS explicat Sect. V. Aphorism. 8. *Quicunque pleuritici facti in quatuordecim diebus non repurgantur, his ad ſuppurationem tranſitio fit.* Aphorism. 15. *Quicumque ex pleuritide ſuppurati fiunt, ſi in quadraginta diebus repurgati fuerint, ab ea die, qua ruptio facta fuerit, liberantur: ſi vero non, ad taben tranſeunt.* Sect. VII. Aphorism. 16. *Ex puris ſputo tabes & fluxus, malum.* Attentione pariter hic dignum eſt, quod validam ſiniſtri brachii extenſionem & ex pari muſculorum pectoralium reactione productam coſtarum elevationem aërisque inſpirati retentionem nimiam dilaceratio vaſculorum pulmonalium, in lobo ante adfecto jam conſolidatorum, protinus ſecuta ſit. Licet vero æger exactæ ſemper diætæ ſtudioſiſſimus fuerit, nihilominus ſequentibus duobus annis bis

in eamdem pleuritidis recidivam incidit, usque dum V. Sne quater quotannis in pede inſtituta & acidularum Selteranarum, cum lacte nuptarum, uſu ter inſtituto ab his malis quidem duodecim annos immunis vixit, ſed noviſſime elapſis ſeptem annis ter febre acuta maligna, cum purpura alba & rubra, ac bis petechiis complicata, graviter decubuit, etiamnum, quæ Dei eſt gratia, ſanus & vegetus.

OBSERVATIO LXVIII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Vera colli ſubluxatio.

Inter adfectus omiſſos, de quibus in Appendice ad *Petri* BORELLI *Obſerv. phyſic. med.* agit, BOOTIUS refert capitis diſtorſionem: verum adfectus hoc nomine inſignitus aut ſpasmodicus, aut paralyticus eſt muſculorum colli in alterutro latere, cujus indolis pariter eumdem agnoſcit & parem caſum refert PECHLINUS, Lib. II. Obſ. 31. Nec vera colli ſubluxatio eſt, ubi ex inconvenienti motu & inclinato nimis capitis ſitu, ſæpiſſime dormientibus accidente, muſculi capitis & colli flexores alterutro latere nimium tenduntur, ut ab evigilantibus ibidem obtuſus in motu dolor, quandoque levis tumor, inde autem impeditior colli agitatio, percipiatur; id quod vulgo exprimunt: *das Genick abgelegen.* Simulata potius eſt colli diſtorſio, eademque adfectus ratio, qualem gladiatores & ſaltatores novitii, primis exercitii diebus, in muſculis artuum, femoris potiſſimum, non ſine moleſta ſenſatione artuumque temporaria impotenita experiuntur. Colli vero vertebras ſine violentia externa, in ſubita tantum & violenta capitis reclinatione, veram pati poſſe ſubluxationem, ſequentes caſus confirmabunt. Famulæ in platea incedentis veſtigium fallit glacies lubrica, pronoque ſeu potius ſupino corpore cadens, ne oppoſito lapidi faciem

im-

impingat, caput ſubito & vehementer reclinat: mox attonita quaſi jacet, rigido collo & ad tergum reflexo capite, facie livore ſuffuſa, nec a confluentibus hominibus ad vitam ullo modo revocanda; rumore triſtis hujus caſus impulſus advolat demum e vicinia Chirurgus, qui, perſpecto corporis ſitu, ſubluxationem colli arguens, illud arreptis auribus extendit & protinus lapſæ vitam reſtituit, ſed ſubſequentibus jam motibus convulſivis, quibus ſuperatis famula demum ſurgit atque abit, nullo poſthac malo tentata. Alio tempore puella ſexennis, obeſi corporis & colli brevioris, accelerato greſſu parietem verſus in hypocauſto properans; alterum pedem in curſu offendit, atque æquilibrio corporis ſublato in lapſum prona, ne parieti proximo allidat, ſubito, quantum valet, retrahit; quo tergum verſus reclinato capite procumbit, voce, ſenſu motuque deſtituta, per aliquot horæ momenta in vitam revocari nequit; tandem ab adveniente famula, ſupra memorati caſus quondam ſpectatrice, capite arripitur & toto corpore pendulo elevatur, tum ſtatim edito clamore ad ſe redit, ſine ulteriore ſanitatis offenſa.

Scholion.

In memoratis caſibus colli vertebras vere ſubluxatas fuiſſe, omnes ac ſingulæ, ſi curatius examinantur, circumſtantiæ ſatis manifeſtant: nam non niſi ex ſpinalis medullæ levi compreſſione vocis interceptionem omnisque in corpore ſenſus & motus abolitionem in momento productam fuiſſe, & per naturalis capitis ſitus & per extenſionem factamque ejus repoſitionem ſenſus & motus reſtitutio, indubium exhibent teſtimonium. Quo autem modo colli vertebræ hic ſubluxentur, ex earum ſtructura explicandum. qua conſtat, inter primam & ſecundam vertebram maximum capitis & colli motum vigere, corpusque ſecundæ, ſurſum porrecto proceſſu odontoide, ſingulari artificio inſtar cardi-

 nis

nis uniri cum prima vertebra, eoque varias motuum corporis ſpecies præſtare: ſed cum ille proceſſus inter ſpinalem medullam & primæ vertebræ poſticam partem adſcendat, conceptu facile eſt, qui fiat, ut capite ſubito & paulo violentius ultra ſphæræ limites recurvato, proceſſus odontoides oppoſitus feratur in reclinatam ſimul ſpinalem medullam, eamque premendo male adficiat, qua læſione toti medullæ ac inde oriundis motui partium voluntario inſervientibus nervis per conſenſum communicata, totum corpus corruit ſemianime. Præterea cum ſpinalis medulla ſuum involucrum a meningibus cerebri habeat mutuum, non poſſunt non eædem pariter adfici & cum rigide tenſis colli muſculis ſimul ſtrictæ liberam humorum per caput circulationem turbare; inde in utroque caſu aphonia, faciei lividus tumor & in famula, ob juſto diuturniorem humorum in cerebro ſtagnationis moram ac fortaſſe importunam colli extenſionem, motus & mentis reſtitutionem excipientes convulſiones, quas in diſſectis vivis animalibus a meningibus varie laceſſitis numquam non excitatas videmus. Colli vertebras tam complete, quam incomplete (unde angina præfocans) luxari poſſe, & quibus modis eædem reponantur, docet FORESTUS in *Obſ. Chirurg. Lib. 9. Obſ. 3. in Schol.* Collum contortum ſeu opiſthono non a caſu in ſuperſtite relictum exhibet, *Petr.* BORELLUS *in Obſerv. phyſico-medic. Cent. IV. Obſ. 18.* de quo conferri meretur CELSUS *Lib. VIII. Cap. 14.*

OBSERVATIO LXIX.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Oedema pedum ſtrumoſum.

Sexagenaria, perquam obeſi habitus corporis, ideo & ob her-

herniam, qua laborabat, umbilicalem, vitæ ſedentariæ dedita, viginti & aliquot abhinc annis œdemate pedum oneratur, quod temporis mora & ceſſante menſium fluxu hydropem arceſſit aſcitem, eumque graviſſimum, a quo variis atque optimis remediis, præſertim vino medicato per epicraſin laxante, adhibitis, per inſolitum atque diuturnum copioſi ſeri ſanguinolenti e locis uterinis, præter ſpem liberata, retinuit in utroque pede tumorem œdematoſum, qui temporis demum ſucceſſu in monſtroſam figuram & ſtupendam magnitudinem excrevit, ita, ut nimis relaxata cutis plicas formaverit, quæ ſibi invicem ſuppoſitæ, tibialium nimis amplorum, negligenter & laxius geſtorum more, utrumque pedem, præſertim ſiniſtrum, a genu usque ad plantam pedis circumdant; ſiniſtri pedis in ſura ambitus unam & dimidiam ulnam menſura ſuperat: hinc pedes officium denegant & hernia umbilicali, ob pinguiſſimum aqualiculum, inſigniter aucta, abdomen genubus incumbit, in qua miſeranda vitæ conditione ultra decem annos inſtar ſtatuæ animatæ transegit.

SCHOLION.

Natura, optima morborum medicatrix, ſæpius præter Medici intentionem ſibimet ipſi vias eligit, e quibus vitioſum exturbat. Noſtro in caſu, ubi ob nimis relaxatum viſcerum tonum humorum circulatio tardior, & ob ceſſantem ultimo menſtruorum fluxum humores accumulati ſtagnationem in abdomine primum ſubierunt, ac inde œdemata, tandem hydropicum tumorem corpori intulerunt; qui medicamentis aperientibus & evacuantibus in motum acti earum partium, in quibus maxima reſtagnatio & conjuncta laxitas contigit, vias, menſtruo alioquin tempore patulas, & ſolitas non minus quam inſolitas, aperuerunt, e quibus ſalutariter educta eſt ſeroſa cum abundante ſanguine colluvies.

Nam

Nam, meo quidem judicio, purpureus latex, e vaſculorum arterioſorum uteri circa cervicem nimium dilatatis extremitatibus, ſeroſus vero plurimus ex colli & vaginæ uteri lacunis Graafii ampliatis provenit. Cujusmodi caſus mentionem facit RAYGERUS *l. c. Obſ. 68.* Tumore gravi hydropico ſublato, ultra modum expanſa in pedibus cutis, ob præpinguem corporis habitum, ad ſtatum naturali proximum haud rediit, ſed pendula ſuo pondere ſeries plicarum, quibus pedes circumdati erant, effinxit eodem fere modo, quo mulierem ad fontem Freyenvvaldenſem accedentem depinxit & uno tantum pede adfectam deſcribendam curavit *Chr.* MENTZELIUS, in *Ephemer. N. C. Dec. II. Ann. III. Obſ 14.* quod jure *œdema ſtrumoſum*, illud vero in India orientali S. Thomæ Chriſtianis in alterutro, utplurimum ſiniſtro, pede familiare ac hæreditarium, a KÆMPFERO in *Amœnitatibus exotic.* pluribus deſcriptum & delineatum, Indorum idiomate *Perical* nominatur. Quod autem in tam laxa totius corporis, trunci inſtar immobilis, compage humorum circulus & vita per plures annos continuari poſſit, admiratione utique dignum videtur. Ejusmodi œdema utriusque pedis pariter ſtrumoſum ſimulque hæreditarium, deſcribit & delineatum exhibet BLANCARDUS in *Collectan. med. phyſ. Part. III. Obſ. 20.*

OBSERVATIO LXX.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Vulnus ſclopetarium, thoracem penetrans, in hypochondriaco-hæmorrhoidario feliciter conſolidatum.

Supremus excubiarum Præfectus levis armaturæ equitum Pannonicorum, Cæſareo in exercitu, quos *Huſarones*

nes vocant, ex Dacia mediterranea oriundus, ſanguineo-cholericus, habitus ſtricti, a multis annis (agit autem jam, dum conſulor, trigeſimum quintum,) hypochondriacus, atque hæmorrhoidibus cœcis mucoſisque vexatus (*h*), elapſo anno 1745. Juliique die XVto, prope Oppenhemium, famoſum ad Rhenum oppidum, a Gallo milite glande ſclopetaria per thoracem pulmonemque dextrum feritur. Intrabat eadem prope papillam mammæ, egrediebatur cito itinere ſub ſcapula, intra quintam & ſextam coſtam veram, cujus medium lacerabat & in feſtucas comminuebat. Hæmorrhagia erat gravis, ſequebatur mox animi defectio. Deferunt ſic vulneratum & lipothymicum in curru, quo tormenta legionum bellica vehuntur, Moguntinum. Inhæret vulneri fruſtulum cruoris coagulati, ſicque quadantenus obturatur. Chirurgi caſtrenſes dilatant dein illud manibus, inflant aërem, egreditur ſanguis ex ore, nec vulneratus ad ſe revertitur. Heic ſtatum adeſſe conclamatum edicunt cuncti, nec manus porro admovere, vel deligationem ſuſcipere volunt. Quum autem Generalis Locum tenens *de Bæren-Klau* ſerio, vulneri quo provideatur ac deligatio inſtituatur, juberet, infundunt ſpiritum quendam ægro, cujus irritatione reviviſcere incipiebat. Poſt aliquot dies incidit ſymptomatica febris, vulneraria dicta, per plures dies continuans. Nullam ſervat diætam, atque modo hunc, modo illum eligit Chirurgum Medicumque, varia ſic exceptus

(*h*) In Bavaria ante annum, & quod excurrit, antehac cœcis vexabatur hæmorrhoidibus, Medicusque quidam proponit unguentum anodynum, & jubet, ut Tincturæ rad. Gialapp. quantum cochlear capiat, qualibet hebdomade adſumat, ſimulque ſufficientem ejus quantitatem præſcribit. Ex errore noſter hujus ℥iij. una vice haurit, & enormes ſequuntur ſeceſſus cum vitæ periculo. Sic ſane acerrime hæmorrhoidalia irritabantur loca.

methodo. Ter iterum rumpitur vulnus poſticum, ſimulque feſtucæ exeunt plures, quæ adhuc reſiduæ erant. Menſe Decembri in hyberna ad nos veniens, meæ ſe tradit curæ. Vulnus anticum diu jam coaluiſſe cernebam, poſticum haud ita pridem. Conquerebatur æger de dolore pungente atque diſtendente circa utrumque vulnus, per intervalla tuſſiebat, alvus ſegnior erat flatusque multas creabant moleſtias. Gliſcentis febris aberant criteria. Nil præter mucum tenacem exſcreabat, qui, faucibus tenaciter adhærens, easdem deſcenſu vel obhæſione irritans, matutinos quandoque excitabat vomitus. Exhibeo laxans, quo mucoſa craſſa everruntur. Suadeo ut quotidie matutinis horis capiat Balſ. Cacao recent. ℥ij. ex infuſo theeformi plantarum pectoralium temperatiorum travmaticarum, lacte caprillo admixto. Circa meridiem porrigo Elixir. viſcer. balſam. temperatum Hoffmanni. Sub veſperam adſumit pilulas ex tereb. Cypr. ſucco glycyrrh. Hiſpan. gummi ammon. depur. maſtiche, extr. aquoſo myrrhæ, thure, ſtyrace, balſ. de Mecha vero. Pectori dolenti circa vulnera imponebantur fomentationes ex ſpec. ſedantibus & emollientibus, lacti incoctis. Sic in dies melius habuit, dolores ceſſabant redibant appetitus, ſomnus, vires. Multa tenuia & flava inodora reiiciebat ſcreatu. Inter hæc ſubito incidit inſultus hypochondriacus. Flatus incarcerati mirum diſtendunt corpus. Ciborum appetentia perit, ſitis augetur, extrema frigent, inteſtina dolor occupat vehemens preſſorius, ſomnum eripiens cum viribus, adparent hæmorrhoides cœcæ grandes atque recti prolapſum mentientes. Noctu umbilico imponit candelæ ceraceæ accenſæ portiunculam, ligno tenui annexam, (methodus eſt Ungaris domeſtica) & ſupra hanc vitrum (*i*) adplicat

(*i*) De hujus efficacia ad colicam chronicam vid. RIVERIUS *Obſ. communic. p. m. 379. obſ. XIII.*

cat amplum humile, cucurbitam ſiccam ſic e veſtigio formans; parum at levaminis hinc ſentit. Mane accerſitus ego ſacculos commendavi ex paregoricis & diſcutientibus, lacti incoctis, paratos, tuberculis hæmorrhoidalibus frequentius imponendos. Recedebant inde protuberantiæ iſtæ. Reſpuit hirudines. Venter inungebatur oleis carminativis coctis & deſtillatis. Iniiciebantur repetitis vicibus clyſteres emollientes, large oleoſi. Præſcripſi pilulas ex Extract. panchym. Croll. Rhabarb. Alex. pulv. ejusd. Gummi ammon. depur. ana ℈ß. olei kaiuput. gutt. Xij. Eſſ. Millefol. q. ſ. exhibendo ſingulo trihorio tertiam illarum portionem. His copioſus educebatur mucus, ſeu magis pituita, ejusque fruſta manum longa & aliquot digitos lata, cohærentia per filamenta tenacia inſtar fruſtorum glutinis macerati (*k*). Dolor abdominis exinde minuebatur aliquantulum. Noctu autem, cum pharmaci vires finirentur, redit atrocior, ita ut nullus eſſet ſomnus, præ doloris acerbitate, hincque in conclavi obambularet, eiularet, durus & firmus ceterum miles. Continuabantur idcirco clysmata præfata; dedi mane pilulas modo deſcriptas iterum, additis Theriacæ cœleſtis gr. vj. Extr. Caſtor. gr. iij (*l*), eundem cum prioribus obſervando ordinem. Adhuc copioſior pituitoſi magmatis everrebatur fex, doloresque ſucceſſive mulcebantur, inſequente dein noctu ſomno placido & ad horas X. haud interrupto. Iam porro medicamina porriguntur primitus memorata, & licet parum ordinate viveret, in dies tamen felicius cum ſanitate proſpera in gratiam revertitur. Levi ſcreatu mucum inodorum album large reiicit, & excitata forti tuſſi pa-

Hh 2

(*k*) VALLERIOLA *Lib. I. Obſ. 9.* membranam recenſet longitudinis 28. palmarum ano excluſam. Vid. HOFFMANNUS *Med. rat. ſyſtem. Cap. de malo hypochondr. p. m. 256.*

(*l*) Felix connubium laxantium cum anodynis magni faciunt Clinici feliciſſimi, RIVERIVS, WEDELIUS, HOFFMANNUS.

parum cruoris floridi, aſt ſine omni pectoris dolore. Menſis Januar. 1746. calendis Noſter, parietibus hactenus incluſus, gelu cum regnaret intenſius, ventique acriter perflarent aquilonares, uno impetu, ut ſic exprimam, equum aſcendit, eoque citato 4. milliarium iter emetitur. Redit brevi laſſus & tuſſi ſicca doloroſa afflictus. Hæc negligit. Mox aliam, perdurante adhuc dicta tempeſtate, ſubit equitationem in locum æque longe diſtantem a nobis. Eligit equum animoſum, calcitronem, quique ſui conſcenſionem omni vi præpedire tentat; hinc iraſcitur Noſter, humores commovet, ut ſudor in facie eruperit, exæſtuant præcordia; ſanguinem ante urbis portas large mox exſpuit, nihilominus continuat viam. Corpus, modo ſudans, jam perfrigidum fit, poſtea, equitatione celeriore, denuo incaleſcit. Sputum cruentum, donec in locum venerit præfixum, continuat, modo fluido, modo denſato cruore reiecto. Miram ſic amittit purpuræ vitalis portionem. Miſerrime adveniens lecto committitur, fricatur; cuncta enim corporis membra algida ſunt. Continuat exſcreatio ſanguinea; ſumme debilis ac exſanguis eſt. Erumpunt ſpasmi dextri lateris, faciei maxime (*m*), cum vertiginoſa affectione memoriæque debilitate. Bis ſolvunt venam, exhibent aliquoties guttas ſex Quintæ eſſentiæ ſolaris Manchini. Ceſſant ſpasmi, remanet autem tuſſis, pectoris dolor, ſputum cruentum, debilitas memoriæ, capitis gravitas ponderoſa. Medicus loci accerſitus ordinat Balſamum pectorale, ex axung. canis, oleo amygd. dulc. flor. Sulph. balſamo de Copaiba & Peruviano, ex infuſo theeformi pectorali & travmatico quotidie ſedulo ſumendum. Silet ſucceſſive, mitigata orgaſtica commotione, cruoris exſcreatio. Ad nos revertit. Quum hypo-

(*m*) Exceptionem ergo admittit Aphorismus: Convulſio vel ſpasmus ex nimio ſanguinis fluxu lethificus. Conf. CAMERARII *Cautel. med. p. 368.*

pochondriaci ſtomachus pingue illud medicamentum ægre ferret, ſeponebatur idem ſuapte, ac meo inſuper ſuaſu. Succedunt cœcæ hæmorrhoides internæ dolentes, cum effluxu mucoſo aliquali. Solennis jam inſtituitur curatio cum aquis Selteranis lacti nuptis caprillo, juncto aquæ dulcis balneo, laxante præmiſſo. Stomacho ſimul proſpicitur Elixirio viſcerali balſam. temper. Hoffmanni, Eſſ. Opobalſ. veri nobilitato. Fomenta crebrius imponuntur ano emollientia & paregorica; mucus & cruor e cœcis hæmorrhoidibus prodit aliquoties. Soteriæ aquæ plurimum per urinas operantur. Bene viget ciborum appetitus, tranquille dormit, caro corporis accreſcit, vires augentur, vividus fit faciei color, pectus nullo, niſi vago atque a flatibus excitato, adficitur dolore, parum tuſſit, mane magna in copia exſcreat mucum album, tenuem. Quum per menſem Selteranas cum lacte maritatas potaſſet, hoc porro averſatur; adiicio ergo dulce ejusdem ſerum. Cœcæ hæmorrhoides, quotidie fere adparentes, pluries cruorem plorant paucum. Tandem annuit conſilio de admovendis hirudinibus. Una tantum adhæret, reliquæ averſantur loca, illaque circiter ℥iiij. cruoris evocat. Ex quo alacrius adhuc habet noſter. Poſt 6. dies iterum ſanguiſugas curo apponendas, cum alvus mucoſo-cruenta id ſuaderet, ſanguinisque ℥vj. educebantur, excipiente pectoris ſumma libertate, cum alias ſub hæmorrhoidum motibus aliqualem ejusdem adhuc perceperit oppreſſionem, donec ſanguinem paucum ex faucium iſthmo excrearit. Quæ jam cuncta ceſſant una cum tuſſi. In dies magis ſecunda revertit valetudo, verpa, hactenus ſepulta, caput cum libidine erigit. Abit firmus & carnoſus jam corpore miles in Italiam ultimo Martii ad ſubeundas bellicas expeditiones. Ex caſtris ad Parmam d e XV. Maii ſanitatem florentem per litteras ſignificat gratus.

OBSERVATIO LXXI.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Hæmorrhagia umbilici ex hæmorrhoidibus fluentibus in puero ſuppreſſis, per ætatem ſilens.

Puer ex primo in mundum introitu corpore plenus, parentibus natus habitus ſtricti, non hæmorrhoidariis, quadriennis ſubito experitur ſanguinis e recto inteſtino fluxionem, haud aſſiduam, ſed periodicam, & ſub alvi depoſitione duriore certis temporibus, non autem regularibus, notabilem. Tranſibat tandem eadem in ſtillicidium ſinceri ſanguinis continuum. Conſulebantur Medici atque Chirurgi varii, tandemque per ſuffimigium, ano admiſſum, male ſiſtebatur, poſtquam biennium duraverat. Aſt quid? Umbilicus mirum protruſus plorat pedetentim ſanguinem ſincerum, mox vero cumulatius profluit iſte. Adplicantur ſpecies nervinæ, vino incoctæ, quibus prominens umbilicus retrahitur; ſuperhabentur pulveres ſtyptici, ſed incaſſum. Qua de translatione morboſa adit mater miſeri Medicos varios; præſcripſere multa, nil vero mutatum de morbo. Puer quum haberet annos XI. & meum poſcit auxilium ipſius mater. Profluvium jam tum per quinquennium durans, contingit pedetentim quotidieque promanante ſanguine puro. Puer corpore tener eſt ac conſumtus (*n*), mente docilis

(*n*) HILDANUS *Cent. I. Obſ. 52.* poſt ſanguinis ex umbilico infantuli profluvium totius corporis imbecillitatem, ac tandem mortem notavit. *Conf. Cent. III. Obſ. 37.* An in talibus caſibus ſanguis feratur tantum per thecas apertas vaſorum umbilicalium, juxta SCHULZIUM in Diſſert. *de vaſis umbilicalibus recens natorum & adultorum*, *§. X. XVI. XVII.* ſequ. alio

lis, facie pallidus, ſtatura parvus, dextri hypochondrii juncta eſt durities non doloroſa, in abdomine incidunt ſpasmodicæ ſenſationes, calor intercurrit volaticus crebro, cum horripilationibus alternantibus, urget totius corporis languor; ſitis, ſomnus profundus, appetitus vagus, ventriculi gravitas ex dyſpeptis adſumtis; alvus plerumque debite exoneratur; tuſſis ægrum vexat periedica, magis vere atque autumno; pulſus celer eſt, pedes ſemper frigent. Præſcribo 1) Elix. viſcerale balſam. temper. Hoffmanni cum liqu. terr. fol. Tartari, Eſſ. Millefol. Caſcarill. aquoſ. Tinct. Vitriol. mart. Ludov. 2) infuſum theeforme ex millef. agrimon. hyper. Virg. aur. ſemine fœniculi; 3) frequentiorem pediluviorum atque enematum ſimplicium uſum; 4) diætam exactiſſimam regimenque temperatum. Nil faciunt eadem, (clysmata autem omiſere), quin laſſitudo increſcit. Diarrhœa cum doloribus infimi ventris accedit. Appetitus ciborum quandoque excedens eſt. Præbeo Apozema ex plantis aperientibus, pauco lacte caprillo remixtum. Suadeo ut aliquot hirudines inteſtino recto admoveantur, clysmate prævio. Commendo Selteranas pro ſolenni cura, junctis pediluviis domeſticis. Negligit mater conſilium. Fato relinquitur puer. Cum in præſenti annos habeat 24. tandem percipio certius, Pariſiis, ubi degit, ſilere fluxionem umbilicalem, neque etiam recruduiſſe hæmorrhoidalem, iſtamque ætate creſcente ſucceſſive ſponte ceſſaſſe. En machinæ humanæ vim avtomaticam, mirificam ſane!

alio dicam tempore atque occaſione. Ex vena fieri obtinet HILDANUS *Cent. III. Obſ. 37.* COITERUS *Obſ. anatom. chirurg. p. 117.* offendit in virgine 35. annorum venam umbilicalem ſanguinis copia turgidam atque extenſam. De hæmorrhagia ex umbilico porro conſulatur *Commerc. litterar. Nor. 1737. p. 43. & p. 99. not.*

OBSER-

OBSERVATIO LXXII.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Fiſtula umbilici funeſta, cum ſectione cadaveris.

Puer annorum XIII. conſtitutionis tenerioris, diætæ irregularis, parentibus procreatus hæmorrhoidariis a triennio conqueritur de dolore hypochondrii dextri, preſſorio, pungente, tactu graviter exacerbato, ventre ſimul tumente, pathematibusque hecticæ febri familiaribus. Tandem in conſilium accitus, vel hepar, vel meſenterium adfectum judico, vel utrumque (*o*). Ordino ſerum lactis dulce plantis deobſtruentibus ſuperfuſum, pilulas Mortoni, laxantia rhabarbarina, pulveres ſalinos viſcerales, pediluvia, Selteranas, motum corporis modicum, exactum vitæ regimen. Nil hiſce fuit effectum. Magis magisque increſcunt tumor dolorque (*p*). Inopinato ex medio umbilico (*q*), foramine anguſto, effluit pus illaudabile, tumor dolorque minuuntur. Me abſente Medicus veteranus e vicinia vocatur. Effluit quotidie ſtupenda dicti puris copia, magisque decreſcit adhuc tumor molleſcitque. Hectica febris infelicia capit

(*o*) HOFFMANNI Med. rat. ſyſtem. cap. de Hepatitide Obſ. I. SCHACHTII Exercitatio de Phthiſi icteritia p. 38. FORESTUS Lib. XIX. Obſ. 10. HEINRICI Diſſ. de abſceſſibus meſenterii. Primam ſane originem dedit meſenterii inflammatio, vel hepatis, vel partium muſculoſarum & membranacearum circa hoc viſcus.

(*p*) Aſcitem purulentum dicere liceat. BOERHAAVE Aphor. 936. num. 5. Prax. §. 936. ſq. & Aphor. idem. Prax. §. 12 23.

(*q*) De apoſtemate meſenterii per umbilicum viam inveniente vid. HILDANUS Cent. II. Obſ. 58. Vermes ſimul excretos hac via notavit FORESTUS Lib. VII. Obſ. 35. PLATERUS Obſ. Lib. III. p. m. 831.

pit augmenta, nocturna tuſſi acriter urgente. Tandem ex itinere longinquo redux ſuadeo, ut apertura dilatetur inciſione & injectiones non negligantur, utpote ſumme hic neceſſariæ. Negligunt parentes conſilium. Commendo, ad arcendam ulteriorem corruptionem, ut ſimul adhibeantur fotus balſamici, ex plantis vino incoctis. Suadeo infuſa herbacea cum brodio carnis facta. Temperantia leniter nitroſa laudo, vel Ror. mineral. Angel. Salæ. Inordinatiſſime cuncta in uſum vocantur, vel plane negliguntur. Eſculentorum portiones, v. g. petroſelini, mororum, panis, nunc animadvertunt adſtantes cum chyloſa materia (*r*) a paſtu, ex umbilici fiſtula ferri. Tumor, in hepatis regione ad umbilicum extenſus, maximam partem evaneſcit; hectica inoleſcit. Cibi deſiderium auctum. Emori mavult miſer, quam medicamenta capere. Hæc ſic per annum pergunt. Æquinoctio appropinquante verno anni ſubſequentis pedum œdema accedit, ſputum fœtidiſſimum, inappetentia, ex umbilici medio materies effluit fœtoris mephitici, copioſa, totum conclave inficiens eminus (*ſ*), jungitur hydrocele. Vix de ullo queritur dolore. Vix credas vereque pro impoſſibili habeas, tantam, quæ in hunc diem effluxit, materiem inhabitare potuiſſe hocce corpuſculum. Circa finem Aprilis & effluxus & ſputa memorata fœdiſſima minuuntur. Sub tractionibus ſpaſticis animam efflat, pelle oſſibusque relictis.

(*r*) Cœlitus hic ſubeſt læſarum partium ventriculi & inteſtinorum cum peritonæo & integumentis, maxime in junioribus, facilis. Vid, TEICHMEYER de Exomphalo. COITH de lumbricis inteſtino perforato &c. RIVERIUS Cent. I. Obſ. 92. & Obſ. communic. 2. & 3. p. m. 370. WENCKER de virgine ventriculum perforatum &c. HEISTER de Medico nimis timido §. XXIV. SCHULZE de Lumbricis effractoribus.

(*ſ*) FORESTUS Obſ. Lib. XIX. Obſ. 10. in Schol. p. m. 74.

Sectio cadaveris.

Secto die ab obitu altera cadavere, (Parentes enim jam demum brevem permittebant apertionem,) quæ ſequuntur detexi:

1. Corpus totum emaciatum erat, ut cutis oſſibus ſaltim inhæreret.
2. Thorace aperto, pericardium apparebat pleuræ, coſtis, mediaſtino quam firmiſſime adcretum. Continebat idem ad minimum ℥viij. lymphæ fluidiſſimæ, non coloratæ.
3. Cor erat flaccidiſſimum, plane corrugatum. Reperiebatur in ejusdem ventriculo anteriore pondere ℥iß. concretio polypoſa. In poſtico minus hærebat concrementum.
4. Cuncta cordis atque totius corporis vaſa exinanita & collapſa erant.
5. Dexter pulmonum lobus admodum magnus erat & adhuc illæſus. Siniſter exiguus conſpiciebatur, pleuræ ac coſtis arctiſſime connexus, totusque pure corruptus (*t*).
6. In abdomine contenta cuncta quaſi conglutinata membranis intermediis erant, ac ſi glomeres videas (*u*). Ventriculus jecori in fundo totus erat adhærens & parvus. Prope orificii ſiniſtri finem in arcu ſuperiori perforatus erat foramine crucigerum æquante. Epar miræ erat molis, pallidum, durum, adinſtar fruſti carnis bubulæ, apoſtematibus varie infectum, figuræ plane ſingularis. Nulla aderat veſicula fellis, naturalis con-

for-

(*t*) BOERHAAVE Aphor. 936. n. 4. & Prax. in eundem.

(*u*) A. N. C. Vol. II. Obſ. 65. Vol. III. Obſ. 73. Ephem. N. C. Cent. II. p. 385. BLANCARDUS Anat. pract. Cent. I, Obſ. 61. Cent. II. Obſ. 84.

formationis, ſed locum illius occupabat ductus biliarius expanſus, bile fluida, aliquantulum flaveſcente, refertus.

7. Diaphragma hepati quam firmiſſime accretum erat.

8. Inteſtina corrugata conſpectui ſe offerebant ubivis concreta, exinanita, alba. Peritonæo, hic perforato, valde adhærebant, maxime circa umbilicum, in circulo quaſi, ex quo ſaccus (*x*) ſive cavitas formabatur, cum ventriculi perforatione (num. 5.) reſpondens, quaque via chylus & modo ſumta alimenta, parum vel nihil immutata, hucusque & olim ferebantur.

9. Ex umbilici apertura ſurſum, utroque in latere, ſinuoſa cavitas perforabat muſculos abdominales & peritonæum, penetrando usque ad hepar, viſcus, uti dictum, varie corruptum, atque peritonæo quam intime adnatum. Quo ſic itinere purulenta vehebatur materies; quæve in cavitate ab inteſtinis, peritonæo adglutinatis, formata & facta, (num. 8.) aggeſta vel retenta, ſine dubio ſtomachi perforationem, adgrediendo eundem atque vel abſceſſum formando poſthæc apertum, vel eroſionem produxit.

10. Lien duriſſimus erat, nigricans, apoſtematibus conſpurcatus.

11. Renes extra ordinem magni erant, ſed adhuc illæſi.

12. Veſica urinaria lotio tota repleta & diſtenta erat, inteſtinis & peritonæo nexu juncta vix diſſolubili.

13. Omentum evanuit omne.

14. Abdominis æque ac pectoris cavum pure fœdiſſimo, mephitico, repletum erat. Panniculus adipoſus, abdominales muſculi toti ſanie conſumti ac exeſi fere erant, ſola cute adhuc ſuperſtite.

(*x*) Commerc. litter. Nor. 1733. p. 290. & 1734. p. 50.

OBSERVATIO LXXIII.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Cephalæa periodica, excretione polypi narium membranaceo-pituitoſi ſemper ſoluta, tandemque febre, diæta & medicamentis convenientibus penitus profligata.

Vir annorum XL. habitus cachectici, ἀδδηφάγος, nullius diætæ, cereviſiæ adſuetus pravæ notæ, febribus, hinc & domicilii, inter aquas ſtagnantes ſiti, inſalubritate, pluribus per omnem vitam expoſitus, intempeſtivo Chinæ uſu ſemper ſuppreſſis, ab aliquot annis cephalæa periodica atroci excruciatur. Sed habe, quod a puero, maxime poſt ſuperatas nono ætatis anno variolas mali moris nares habuerit pluries tenaci pituita obſtructas, ſocio dolore vago capitis. Memorata cephalæa, ſæviens per intervalla, uti dixi modo, non prius cedit, donec polypus narium membranaceo-pituitoſus (y), magis minusve fœtens, ex obſtructione earundem prævia pridem noſcendus, excludatur. Anno 1738. febrem experitur quotidianam continuam, ex quo rarior inſtat cephalæa minusque frequens deſcripti concrementi polypoſi excretio. Poſthæc inculco exquiſitum vitæ victusque regimen; ordino quotannis ſolennem Svvalbacenſium aquarum, Wisbadenſibus interpoſitis, & Pilularum de Gummat. Sylvii uſum; commendo crebriorem corporis motum, medio tempore Sulph. aurat. Antimon. tert. præcipit. cum Scilla pluries exhibeo; meo ex ſuaſu lo-co

(y) Sub ſpecie coryzæ parem deſcribit polypum BARTHOLINUS *Cent. VI. Hiſtor. 37.* & VATERUS Diſſ. qua polypus naſi ex faucibus feliciter extra ctus ſiſtitur.

co Theæ quotidie inſervit apozema ex incidentibus. In annos magis ſterileſcit polypi proventus, ſimulque cephalæa minus frequens evadit, ac tandem utraque hæc plane ceſſant, dimittunt ægrum, obeſum jam, corporeque vivacem ac floridum. Salanas cum frequentarem olim Muſas, ſimilis caſus in Jurium Studioſo obvenit, cui anima per nares fœtida multum hinc erat. Singulis XIV. diebus fœtum hujuscemodi enixus eſt, qualem proxime delineavi, cephalæa ſemper quoque comite. Cum emolumento is adhibuit Eſſ. ſalutis Teichmeyeri. Qui porro hujus valetudo iverit, me fugit. In utroque nulla inquinamenti venerei aderant criteria.

OBSERVATIO LXXIV.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Mola inteſtinorum verminoſa.

Puer biennis, pultibus ſpiſſis (z) plurimum enutritus, vorax, viſcidis ſcatet ſordibus tum primis in viis, tum in pectore cumulatis. Nuper enim aſthmate adfligebatur mucido ad ſuffocationis metum gravi; cauto emetici uſu ſervato puerulo. In præſenti alvi laborat obſtructione, cum ventris inflatione atque duritie notabili, quibus accedunt vomitus bilis flavæ, internus æſtus, tremor maxillæ inferioris atque artuum extremorum. Iniicit mater bis clyſterem ex decocto flor. Chamæmeli, oleo olivar. rec. large conditum. Reiiciuntur mox lotiones hæ, venter manet idem; tandem caprarum ſtercoribus ſimilia excluduntur, in fine pro-

(z) In caſeoſo hinc ſuborto magmate facile progignuntur vermes foventurque. PLATERUS *Obſ. Lib. III. p. 844.* VALLERIOLA *Lib. I. Obſ. 9.*

prodibat globulus durus (*a*), in terra provolutus, aſcaridibus vere innumeris, poſtquam conterebatur, refertus. Aſcarides enim ſignum ſunt voracitatis. Hocce partu exantlato, mox venter detumeſcit omnis, infansque fit alacris. Præſcribo laxans rhabarbarinum adiecto calomeli; pultibus interdico; ordino pulviſculum ex Sem. aniſi, abſorbentibus, rad. Ir. Florent. & exigua Scillæ portione, aliquoties in ſeptimana exhibendum. Optume porro valet.

(*Erbaco Halam miſſæ d. 20. Octobr. 1752.*)

(*a*) *Ephemer. N. C.* Dec. II. Ann. V. Obſ. 197. p. 398. VATERUS de calculis in locis inuſitatis, § 3. *Ephem. N. C.* Dec. II. Ann. VI. Append. p. 7. HAMILTON de Prax. regul. p. m. 47. AMATUS LUSITANUS Cent. II. p. 122. GOHLIUS Comp. pract. Lib. VI. Cap. 18. §. 13.

OBSERVATIO LXXV.

DN. D. IOANN. BERNH. de FISCHER

De Singultu & vagitu uterinis.

Homines naſcituros, ſeu embryones, a valetudine matrum bene vel male valere, extra omne dubium videri poſſet: idem enim utrosque nutriens ſanguis, pro qualitate ſua non poteſt non bonam vel malam utrisque impertiri valetudinem. Interim, licet hæc regula nulla contradictione temeranda videatur, nihilominus ſæpe in contrarium abit, videasque matres morbidas, vitioſo ſanguine repletas, infantes in lucem edere robuſtos & optime valentes; & e contrario matres robuſtas & optime valentes infantes morbidos debilesque parere. Ineſſe itaque infanticus peculiare quid, apparet ex connata ipſis primigenia bonſtitutione, tam quoad organorum conſtructionem, quam pro-

proprii fluidi conſtitutionem, quod propria energia, vel male vel bene habere infantes faciat, & temperamentum habitumque corporis conſtituat.

Embryonis vita & vivacitas ordinarie quidem ex motu ejus judicatur, ſanitatis autem ejus non adeo manifeſta ſunt ſigna; imo ſæpe exceſſus motus, inprimis in ultimis graviditatis menſibus, male habere embryonem indicat, utpote qui ſoporem naturalem, ipſi convenientem, incommodo quodam, ex ſanguinis acrimonia vel fervore orto, frangit & tollit.

Singultu laborare embryones, in phyſiologicis noſtris vel rariſſime, vel nullibi docetur, licet ſit res ſæpiſſime occurrens, & tam a matribus absque manus impoſitione, quam ab aliis impoſitione manus, perfectiſſime obſervabilis. Hinc eſt, quod ejus ceu raritatis cujusdam mentio fiat in *Ephemerid. Nat. Cur. Dec. II. Ann. VI. Obſ. 15.* fœtum nempe ſingultiviſſe cum multa gravidæ matris moleſtia; ſingultusque a nutrimento nimis acri, contractionem diaphragmatis violentam excitante, derivatur: nullatenus autem ad modum fiendi animus vertitur. Quos ego embryones ſingultientes novi, omnes ſane absque incommodo gravidæ placideque ſingultiviſſe ſcio; licet notum ſit, embryones ſæpiſſime, ultimis menſibus, inquietudine & motu rudi gravidas fatigare.

Singultus eſt motus diaphragmatis, ab orificio ventriculi ſiniſtro, communiter relaxato, interdum irritato dependens. Prius videtur ſæpius in cauſſa eſſe apud embryones ſingultientes, quia non indeſinenter ſingultiunt, ſed per plurium horarum, imo etiam dierum intervalla; id quod non contingeret, ſi orificio irritans quoddam adhæreret. Præterea ſingultus illorum communiter tantum octavo nonove graviditatis menſe obſervatur: in lucem poſtea editi bene valent, niſi quod etiam interdum ſingultiant, æque ut illi,

li, quos in utero non ſingultiviſſe obſervaveris. Cum jam ſingultus ſit motus diaphragmatis, & embryo non reſpirare dicatur, idque rationibus prægnantibus; diaphragma autem etiam ſit reſpirationis organon, quæritur, an diaphragma embryonis moveri poſſit, absque pulmonum, utpote principalis reſpirationis organi, nec non, absque thoracis aliquali dilatatione, quemadmodum illud complete in natis infantibus, ſub ſingultu, contingit? Fateor, conſtructionem pulmonum embryonis veſicularem adeo fortiter interdum in recens natis infantibus ſibi conglutinatam eſſe, ut pulmones aërem non admittant, niſi muſculi arteriæ aſperæ, repetita inflatione aëris per os, ad motum dilatatorium, & muſculi thoracis ſuctione mammillarum ad ejus dilatationem & diaphragmatis motum invitentur: nihilo minus, cum ſingultus embryonum revera exiſtat, non poſſum non concludere, in embryone ſingultiente, præter motum diaphragmatis, dilatari non ſolum quodammodo thoracem, ſed intrare etiam aërem, ſi non in unum vel alterum vel plane utrumque pulmonum lobum, tamen in arteriam aſperam & bronchiorum ſummitates, tantum, & tanta parcitate, quæ ad ſingultum embryonis efficiendum ſufficiat. Obiicietur equidem, embryonem ne tantillum aëris ullo modo inſpirare poſſe, non ſolum ob ejus valde complicatos pulmones, ſed quod etiam amnii liquor, cui innatat, aëri omnem præcludat ingreſſum. Verum enim vero, ſi conſideramus, quod liquor amnii non ſolum ſæpiſſime in minore adſit quantitate, ſed non raro plane deſit, facile largiemur, embryonem motu corporis talem poſſe acquirere ſitum, ut os, vel tantum nares ejus, a liquore amnii non alluantur, & tunc aërem in utero præſentem tantum irritare poſſe fauces & dicta organa reſpirationis, quantum ſub motu diaphragmatis ſingultuoſo ad ſingultum ſufficit.

Quodſi

Quodſi etiam concedam, in ſingultu embryonis convelli ſolum diaphragma, & commoveri incomplete thoracem, aërisque ne tantillum per os vel nares ad arteriam aſperam pervenire, quomodo vagitum uterinum enodabimus? Ne dicas, fabulam anilesque opiniones non indigere enodatione, ſed explodendas eſſe: dari enim vagitum uterinum, a multis retro ſeculis auditum & creditum eſt, & ne ab antiqua commentatione patrocinium poſcere videar, innumeræ auctoritates pro exiſtentia vagitus uterini, partim in *Ephem. Nat. Cur.* partim apud alios Autores medicos graves, non aniliter credulos, extant. Quicquid contradicitur, in rei impoſſibilitate, ob denegatam in totum embryoni reſpirationem, fundatur, & quicquid audiverint matres prægnantes, vel adſtantes, ſibilum inteſtinorum fuiſſe ſtatuitur.

Si omnia in œconomia corporis animalis ad conſuetas ſemper fierent regulas, juſte rari tales eventus exploderentur; cum autem quotidie contrarium obſervamus, falſa declarare, vel interpretari phænomena non debemus, quæ raro & contra Naturæ conſuetum ordinem fieri obſervantur.

Non ambigo credere, dari vagitum uterinum, idque tam ex facto, quam poſſibilitate. Dubia ſit fides Autorum, mihi indubia manet fides feminæ cujusdam mihi propinquæ, plurium liberorum matris, animi non levis nec ſuperſtitioſi, ſed prudentis & vere virilis, quæ nono graviditatis menſe, binis vicibus, uno eodemque die, duplici vagitu, non absque animi conſternatione, fœtum ſuum vagiviſſe audivit, idque die ſequenti, durante adhuc animi ejus conſternatione, mihi aſſeveravit. Quem enitebatur poſtea fœtum, femella erat, debilis per omnem vitam, nihilominus viro, anno ætatis XV. nupta, aliquot liberorum facta mater. Fidem facti habeo indubiam, nec inſoliti licet & rarioris cauſſalitatem explicatu valde difficilem eſſe judico. Superſtruo autem

ætiologiam vagitus uterini ſuper illam, quam de ſingultu uterino dedi; fieri enim potuit, ut ipſe prægreſſus ſingultus organa reſpiratoria ad aëris ingreſſum permittendum diſpoſuerit, cum os vel nares embryonis ab alluvio liquoris amnii liberæ fuere: unica tunc facta in ſuprema bronchia inſpiratio, & ſuccedens lentiſſima aëris exſpiratio ad vagitum formandum ſufficit, ut non opus ſit totam pulmonum expanſionem ad vagitum neceſſariam ſtatuere. Si autem forſan contigerit illa totalis expanſio, revera cum indubia ſuffocatione embryonis id fiat neceſſe eſt; quin probabilitas adparet, ſi infantes validos mortuos enixos videas, illos præmatura pulmonum expanſione ſuffocatos fuiſſe, & absque inſequente vagitu ſeceſſiſſe, id quod pulmonum examen facile demonſtraret; cum autem hoc examen aliis in caſibus non probatur, quam ubi de infanticidio ſuſpicio eſt, ita etiam res manet indeciſa. Perpendendum præterea eſt, quod Natura, uti ubique, ita etiam in hoc paſſu non adeo frequenter a ſuis regulis recedat, ſed communiter adſueta tritaque ſua incedat via, & quod hinc vagitus uterinus non ſit res quotidiana, ſed quod, dato aliquando vagitu, ſecundum modum fiendi poſſibilem, poſtea præcludatur anſa embryoni ſæpius talia tentandi, cum interitus periculo.

Dantur præterea multi embryonum, qui ad vagitum edendum plane inepti haberi poſſunt, nempe illi, quibus ſupra allegata veſicularum pulmonalium cohæſio tanta eſt, ut etiam difficulter admittant aërem jam in lucem editi, quoniam his etiam ipſa bronchia valde arcta erunt; porro illi, quibus funiculus umbilicalis collum circumdedit, nec non quos naſci videmus cum connatis catarrhis & pectoris oppletionibus, quemadmodum & illi, quibus tenax mucus nares obturavit, ſuctionem mammillarum impediens, aliique.

Recordor, dum hæc ſcribo, me, vel legiſſe, vel ipſum audiviſſe catellos in utero baubantes: recurro absque longa hæſitatione ad *Ephemerides* noſtras, & ecce! in earundem *Dec. II. Ann. IX. pag. 93.* non ſolum obſervationem de catellis in utero baubantibus reperio, ſed ſimul cum ſumma animi voluptate hæc a me ſubſcripta lego verba: *Idem audivi Amſtelodami in cane valde gravida.* Indicem Ephemeridum ulterius percurrendo edoceor in eadem *Dec. Ann. X. Obſ. 122.* muris minoris fœtus in utero ſibilaſſe. His ſubſidiis fulcitus vix opus fore judico pullos gallinaceos, teſtis ovorum fiſſis & non fiſſis pipientes, pro roboranda poſſibilitate vagitus uterini allegare, cum pipientes incluſi pulli absque omni periculo ſuffocationis id agere poſſint.

Rarus nihilominus manet vagitus uterinus, primario, quod natura raro a tramite ordinario aberret, ſecundario autem, quod, cum eveniat tale quid prægnantibus, hæ attonitæ talia non divulganda, prodigioſa eſſe judicent, ſed partim ob naturam rei inſolitæ ſuperſtitioſo ſilentio involvenda, partim, ne riſui vel malæ interpretationi ſe exponant: ne dicam, quod plurimæ ſine dubio, id, quod audiverunt, ſibilum vel flatum ventris fuiſſe interpretari malunt, quam prodigioſam rem & pro captu vulgi male ominoſam.

Interim regeres, ſi vagitum uterinum dari ſtatuitur, infanticidæ, quæ fœtum ſuum ſuffocarunt, illum in utero vagiviſſe dicent, & hinc eſſe, quod ejus pulmones in aqua ſupernatent: verum, cum ſupra dictum ſit, ad vagitum uterinum non requiri pulmonum expanſionem totalem, nedum incompletam, ſed ſufficere aëris ingreſſum ad ſumma bronchia, & ad hujus lentam exſpirationem, ſollicita inſpectio pulmonum, aliæque circumſtantiæ judicium formabunt. Naſcatur etiam difficultas caſum talem forenſem decidendi, aſt veritas rei nullo offendatur præjudicio.

(*Riga Halam miſſa d. 8. Decembr. 1752.*)

OBSERVATIO LXXVI.

DN. D. OTTONIS FRIDER. WILHELMI FRENTZEL

De

Peculiari quadam febris malignæ catarrhalis exanthematicæ, purpuraceo-puſtularis ſpecie, veſicali-ulceroſa.

Laicus quidam, S. Ordinis Seraphici Frater Capucinus Provinciæ Rhenanæ, pro veſtimentis conficiendis, profeſſionis ſuæ Lanificus, annorum XLIV. proceræ alias ſtaturæ, & texturæ ſatis firmæ, hyeme anni proxime elapſi membrorum aliquam per octo dies laſſitudinem, cum anorexia perſentiſcere cœpit; quam horripilationes, per dorſum crebrius ſurſum excurrentes, cum tenſivo ac preſſorio, circa ſcapulas æque ac ſuperius os ventriculi, dolore, aliquali præcordiorum anxietate & anguſtia, nauſeabunda oris adflictione ructibus ſurſum vergentibus, ſaporeque putrilaginoſo excipiebant. Tertio & quarto die poſt hæc, in artuum extremitatibus, maxime ſuperioribus, parvæ quædam maculæ rubræ, cum levi pruritu intercutaneo, extra cutim prominebant.

Virum, corporis athletici, ita affectum, talia mihi enarrata pro nihilo adhuc reputantem, in conclavi frigido inopinato reperio, cum pretioſis ſuis gemmis, uti ajebat, rubiniformibus jocantem; at auditis prioribus, hisque conſpectis, anguem ſub herba latitantem ſuſpicans, ſuaſi, ut, evitando aërem frigidum, in conclave calefactum ſecedens, futura ulteriora exſpectaret.

Mane ipſum viſitans, ſignis quibusdam, multas primarum viarum cruditates indicantibus deprehenſis, exhibui vomitorium antimoniale, ex ſyrupi emetici compoſit. meæ ℥iß. in tepido tenuis Theæ potu pro vehiculo: quo aſſumto quinque vomitus, & aliquot ſeceſſus, cum euphoria, inſecuti ſunt.

Interea cum motus febriles, ab initio, ſub cinere doloſo, gliſcentes, magis reſuſcitati, & in æſtum majorem, licet non adeo vehementem, eruperint, & exanthemata, in circumferentia paulo latiora reddita, in medio apicis, magis exaltati, puſtulas albas formaverint, cum pulſu leni & tardo, & urina coloris ſaturate aurantii, vix rubicundi, majorique increſcente membrorum laſſitudine, atque inde ſub tali cortice nodoſo hydram malignam, inſidias ſtruentem, ſuſpicari licuit; hinc præſcripſi potiunculam alexipharmacam: Rec. Aqu. lact. alexit. ℥iij. Scord. flor. Sambuc. ana ℥iß. Tinctur. bezoard. officinal. ſecund. Diſpenſator. Würtenbergic. Diascord. Fracaſtor. ſecund. Diſpenſ. Berolin. corrrect. ana ℈ij. Syrup. de Contrayerv. ℨvj. M. De hac, quovis quadrihorio, duo cochlearia aſſumta ſunt, cum regimine imperato, temperate diapnoico, non vero coacto & nimis calido, quod in omni febris acutæ ſpecie, ob ſummum virium diſpendium, tanquam peſtem fugio.

Pro potu ordinario, decoctum C. C. cum hord. rad. ſcorzoner. citratum inſerviebat, hæcque iteratis vicibus porrigebantur. Sub illo tempore, quo cum hiſce continuabatur, puſtularum incrementum quoad elevationem & ambitum indies adeo auctum fuit, ut in medio ſecundi & principio tertii ſeptenarii, magnas jamdum veſicas, quales alias ab ambuſtione externa oriri ſolent, adæquarent, ſero varii coloris, flaveſcentis, atro-lividi, ſaturateque carnei, corrupto, turgidas, quæ ſphithamæ longitudine ſucceſſive, cum inſigni pellucidæ epidermidis extenſæ elevatione, in ſui craſſitie

tie vera farcimina inflata exhibentes, per univerſum corpus, maxime vero per extremitates artuum, ſuperiorum æque ac inferiorum, per dorſum & nates, utrumque inguen & ſcrotum, quod una quaſi veſica tali obductum apparebat, dispergebantur, ſola præcordiorum regione in tantum libera exiſtente, niſi quod hinc & inde parvæ quædam puſtulæ pellucidæ prominebant, ex quibus ſingulis, partim ſponte ruptis, partim inciſis, magna ſeri diverſimode tincti, male olentis, exſtillabat quantitas. Caput adfligebatur doloribus obtuſis preſſoriis & terebrantibus, cum aliquali turgeſcentia, multis deliriis, noctibus inſomnibus, pulſu nunc magis tenſo & duro urinaque ſaturate rubicunda, non vero flammea. Manus erant, cum tendinum ſubſultibus, tremulæ tuſſisque, ab initio morbi jamdum ſeſe exſerens, ſicca magis, quam humida, gravior reddebatur, cum aliqua tamen ſubinde phlegmatis cujusdam glutinoſi exſcreatione; hinc ſequentia ordinabantur medicamenta: Rec. Tinctur. bezoard. Mich. camph. ℥ß. ol. bezoard. Wed. ʒiß. M. Rec. Pulv. bezoard. Angl. ʒj. Conch. citr. Bezoard. mineral. Succin. alb. ppt. Nitr. cryſtalliſat. ana. ʒß. Cinnab. nat. ppt. ℈j. Camph. gr. ivß. Aq. lact. alexit. ℥ij. C. B. Ceras. nigr. flor. Til. ana ℥j. aqv. C. C. citr. IV. flor. cordial. ana ℥ß. Syrup. acetoſit. Citr. Papav. alb. ana ʒiij. M. D. ad Vitr. Rec. Paſt. dialth. ſecund. Diſpenſ. Würtenberg. deſcript. ℥vj. D. ad Chart. Rec. Ferment. acrior. Sapon. nigr. ana ʒij. ſem. ſinap. contus. herb. Rut. rec. incis. Mj. Cepar. contus. num. ij. Sal. commun. ℥ß. M. F. c. aceto vin. acerrim. maſſa epiſpaſtica.

De primo medicamento mane, præſente majore inſultus febrilis tranquillitate, bis, intra quadrihorium, aſſumebantur XL. guttæ, & de altero a prandio ſingulo trihorio duo cochlearia, quibus tandem ſudor, antea non bene cedens, acidum ſulphureum fœtidum redolens, melius, cum

aliquali ægroti levamine, erumpere cœpit. His interponebantur, ſubinde in ore detinendæ & ſucceſſive deglutiendæ Paſtæ dialtheæ, Gallis alias *Pâte de Guimauve* dictæ, in Diſpenſatorio Würtenbergico deſcriptæ, hauriendo dein aliquot cyathos infuſi Theeformis, ex ſpeciebus pectoralibus, quibus humores glutinoſi, magis mobiles redditi, in pulpoſamque conſiſtentiam meabilem redacti, bono cum effectu facilius expectoratione rejiciebantur. Tandem epiſpaſticum, utrisque pedum plantis calide applicatum, intra XXIV. horarum ſpatium reiterabatur.

Circa hoc tempus ſitibunda major, quæ ab initio vix apparebat, oris ſiccitas notabatur, cum aliqua faucium inflammatione, linguæ excoriatione, & deglutiendi difficultate; hinc potui ordinario pauxillum addebatur nitri antimoniati, atque in uſum vocabantur injectiones & gargarismata, ſequenti modo parata: Rec. Specier. pro Gargarismat. ℥j. herb. Prunell. Pyrol. ana Mß. Fung. Samb. ℥ß. flor. Balauſt. Chamomill. ana p. I. Caric. pingv. num. iij. Incis. coqu. in aqv. pluvial. q. ſ. Colat. adde Roob. diamor. Alb. græc. ana ʒiij. Nitr. cryſtalliſ. ℥ß. D. in Fictili & per ſyringas fiat de die ter injectio tepida, haud impetuoſa. Rec. Aqv. Prunell. Salv. ana ℥ij. Roob. diamor. ℥ß. dianuc. ʒij. mell. Roſac. ℥ß, alum. uſt. ℈j. D. pro frequentiori oris gargarizando collutione.

Cum etiam alvus jam ultra 6. dies obſtructa fuerit, pro ea reſeranda clysma emolliens injiciebatur: Rec. Decoct. ſpecier. emollient. ℥x. ol. flor. Verbaſc. ℥j. flor. chamomill. ℥ß. Vitell. ov. num. I. Nitr. depur. ʒß. M.

Oculi, in albugine rubicunde ferocientes, continuo ex ambobus angulis ſerum plorabant acerrimum, quod undiquaque, circa oculos & per genas, cutim erodebat & quaſi ſulcos formabat, manifeſta cauſticæ acrimoniæ veſtigia, ex quibus tandem cruſta quædam atro-fuſca ſeſe elevabat

bat, oculos & aliqualem genarum ſuperiorum partem circum circa obducens, adeo, ut intuitu hujus larvæ cruſtoſæ, & magnarum illarum fere per totum corpus ſparſarum veſicarum, aſpectu horridam ſub decubitu figuram, ruptisque veſicis, vix non alterum excoriatum verum repræſentaverit Bartholomæûm, ſed cum tam intolerabili fœtore, ut vix aliquis per dimidium quadrantem horæ, citra ſumme nauſeabundam ſtomachi ſubverſionem, in hypocauſto, ſatis inſuper anguſto, commorari potuerit, quod & ipſe ego, licet alias minus ad nauſeam pronus, tunc præcipue expertus ſum, cum, in abſentia Chirurgi, veſicatoria applicata ipſemet minus caute aperuerim, unde dein, per os & nares largius attracto exſpirante vapore fœtido, ſubſequente nocte, præcedentibus ventriculi torminibus, ſurſum & deorſum ultra duodecim ſeceſſus torminoſi, cum penitus proſtrato per aliquot dies appetitu, ſummaque circa omne ciborum genus nauſea, inſecuti fuerunt.

Interim ſtatus morbi appropinquans, valde pertinax, vix per octiduum in eodem tenore perſiſtebat, ita ut, an in melius, vel pejus, morbi ſchema ſe verſurum ſit, anceps plane hæſerim, inprimis cum æger hoc tempore, ſenſibus fere privatus, rigidæ inſtar columnæ decumberet, & ſaltem ſuſpiriis gemebundis, crebrius ab imo pectore ductis, vitæ adhuc præſentiam manifeſtaret. Huc accedebat, quod xxvito die tuſſis, hucuſque humida, rurſus ſicca evaderet, cum ſputi ſuppreſſione, indeque nata pectoris oppreſſione & anguſtia, maxima virium jactura, pulſu intermittente & myuro, urina aquoſa, tenui, turbida, ulceribusque colorem aliquomodo obſcure lividum contrahentibus; unde etiam curam ejus habentes Confratres nunc actum conclamatumque eſſe, & mortem fores pulſare, judicarunt.

Cito ergo vocatus, abſque mora comparens, funeſtaque hæc ſymptomata intuens, illico duo magna veſicatoria ad

ſuras

ſuras applicari curo, potiunculamque bezoardicam, cum Julapio cordiali, præſcribo: Rec. Pulv. bezoard. Angl. comp. ʒj. alb. Ludov. ℈iß. bezoard. mineral. Succin. alb. ppt. Nitr. perlat. ana ʒß. aqu. lact. alexit. ℥iij. epidem. ℥ij. theriacal. camph. ℥j. Syrup. de contrayerv. ʒvj. M. D. ad Vitr. Rec. Aqu. ceras. nigr. Flor. Til. Violar. ana ℥j. Naph. iv. Flor. cord. cinnam. bugl. ana ℥ß. Confect. Alkerm. incompl. ʒj. Julap. perl. ʒiij. M. D. ad Vitr.

De his quolibet bihorio, alternatim, duo porrigebantur cochlearia, cum interpoſitis quandoque aliquot cyathis infuſi Theeformis, ex ſpeciebus alexipharmaco-pectoralibus parati, ſubjuncta ſimul mixtura pro frequentiori externa tepida applicatione, ad omnem gangrænæ & ſphaceloſæ corruptionis metum eximendum. Rec. Rad. Angelic. Imperat. Scabios. ana ℥ß. Irid. Florent. ʒij. herb. Scord. Scabios. Hed. terreſtr. Capill. vener. ana Mß. flor. Scabios. Sambuc. Papav. rh. ana pj. Paſſul. mai. exacinat. ℥j. cort. Citr. Semin. Aniſ. ſtell. ana ʒjß. conc. & cont. M. D. ad Chart. Rec. Aqu. Calc. viv. ℥iij. Spirit. vin. rectificatiſſ. camph. ℥ij. Spirit. matrical. ℥j. M. D. ad Vitr.

Sub veſperam rediens, veſicatoriis apertis, iterumque debito modo deligatis, peſſima illa ſymptomata nondum mitigata deprehendens, iuſſi, ut cum medicamentis per noctem legitime continuetur, quibus, licet ea minus tranquilla, maximeque inquieta fuerit, id efficiebatur, ut die xxviimo mane urina excreta, ſaturate & craſſe rubicunda, poſt aliquam temporis moram ſedimentum copioſum, ab initio cineritio-fuſcum, quaſi aduſtum, poſtea lateritium ſaturatum, depoſuerit, & ſudores, jamdum poſt mediam noctem leni cum madore inchoantes, calidi, per totum corpus æqualiter prodeuntes, non aquoſi, ſed tenaces ac viſcidi, cum maxima euphoria critice inſecuti, naturam, morbi tanti tamque atrocis debellati, victricem indicaverint.

 Pro

Pro reficiendis ergo & roborandis ſumme proſtratis viribus, & malignitatis reliquiis penitus tollendis, per aliquod adhuc tempus cum his medicamentis pergebatur, majoribus tamen interpoſitis horarum ſpatiis. Oculis autem externe frequentius tepide adplicabatur ſequens collyrium, cruſtis cum penna anſerina illitum, hisque ſucceſſive decidentibus, viſum quoque feliciter recuperabat æger. Rec. Aqu. calcis temper. ℥iß. Euphras. flor. Cyan. Calcatripp. ana ℥ʒ. Trochiſc. ophthalmic. Rhaſ. ʒß. M. D. ad Vitr.

Tandem, ut ulcera, adhuc tenue aliquod ſerum acre plorantia, probe mundificarentur, detergerentur & ad legitimum denuo conſolidationis ſtatum perducerentur (præmaturum enim ad talia acceſſum, ne ulla, a peripheria ad centrum, malignitatis retroceſſioni præberetur anſa, citius ſuſcipiendum haud ſecurum fore judicavi,) ſequentia ordinabantur medicamenta; Rec. Pulv. plumb. uſt. Lapid. Cancr. ppt. Antimon. diaphoret. Bol. Armen. rubr. ana . Myrrh. elect. Aloës, Vitriol. alb. ana gr. vI. Maſtich. Oliban. Sarcocoll. ſangu. Drac. ana ℈ß. M. F. Pulvis ſubtiliſſ. Rec. Empl. de ſpermat. ranar. camph. ʒij. D. ad chart.

Poſteaquam ulcera cum mixtura ſupra deſcripta tepide probe elota fuerunt, pulvis iſte inſpergebatur, emplaſtrumque deſuper imponebatur, ab initio intra xxIv. horas bis, poſtea ſemel reiterandum, ſicque ſucceſſive, breve intra temporis ſpatium, legitima conſolidatio, abſque deformatione cutis, inducta fuit.

Scholion.

Delineatam morbi ſpeciem haud aliud, niſi catarrhale malignum, idque coagulatorium magis, quam diſſolutorium, ratione exanthematum, purpuraceo-puſtulari-veſicale ulcero-

roſum (*b*) luſiſſe ſchema, facile, ut ſpero, quilibet prudentiorum Medicorum mihi largietur, qui ſingula, in principio & incremento occurrentia, morbum alias a ſymptomatibus, pro circumſtantiarum ratione variantibus, exacte diſtinguentia ſigna diagnoſtica attentius perveſtigaverit & conſideraverit. Complures equidem, in morbis acutis æque ac chronicis, cum exanthematibus, variæ magnitudinis, figuræ & coloris, extra cutim protuberantibus, cum puſtulis & veſiculis, in ulcera quandoque degenerantibus complicatos caſus, recenſuerunt paſſim Auctores veteres æque ac recentiores: ita enim venerandus ſenex noſter HIPPOCRATES (*c*): *Ubi æſtu detento ulcuſcula in ambitu livida, imbecillo exiſtenti, eruperint, moritur;* alioque in loco (*d*): *Permagnos*, inquit, *æſtus affatim & continenter compluit, idque ab Auſtro magis &cet. deinde vero in puſtulas phlyctaenides erumpebant, iisque affines, quæ in ambuſtis fieri ſolent.* De Tonſillarum ulceribus ſcribit ARETÆVS (*e*) *Cruſtam vero circumveniunt, rubor excellens & inflammatio, dolor quemadmodum in carbunculo, & exiguæ raræque puſtulæ, quas Græci ἐξανθήματα, vocant, orientes, hiſque aliæ ſupervenientes, in unum coaleſcunt, atque inde latum ulcus efficitur.*

Varia puſtularum & papularum genera, ſtylo perquam claro & elegante, delineat Hippocrates alter Latinus, Ciceroque Medicus *Aurel. Cornel.* CELSVS (*f*) *ubi reliquas*

(*b*) Vid. *van* SWIETEN Commentar. in Boerhaave Aphoriſm. Tom. II. §. 723. pag. 397.

(*c*) Libr. de Locis in homine, Sect. IV. pag. 90.

(*d*) De morb. vulgar. Lib. II. Sect. VII. Cap. I. p. 73. Edit. Foeſii in Fol.

(*e*) De Cauſ. & ſign. morbor. acut. Lib. I. C. 9. fol. 7. Boerhaave Edit. in fol. Lugd. Batav.

(*f*) De Medicina Lib. V. Cap. 28. §. 15. & 18. p. 336. & 340. Edit. 1735. ab Almeloveen, Baſil. 1748. in 8vo.

inter, in ſpecie de puſtula φλ ξ:'κο, græcis dicta, hæcce adducit: *Paulo durior puſtula eſt, ſubalbida, acuta, ex qua ipſa, quod exprimitur, humidum eſt, ex puſtulis vero nonnunquam, & cum ulcuſcula fiant, aut aridiora, aut humidiora, & modo tantum cum purigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore, exitque aut pus, aut ſanies, aut utrumque.*

Sic Juvenis cujuſdam, per novem jamdum dies ægrotantis, in peſtilentiæ gravis principio, totum corpus ulceribus, quæ prius exanthemata fuerunt, fluxiſſe, annotavit GALENVS (*g*). Febrem peſtilentialem maculas, pulicum morſibus alias ſimiles, aliquando etiam majores, proferre, ut vibices, ſeu livores flagellis inductos, referant, tumque deteriores eſſe; aliquando vero ampliſſimas, & integras partes, magnamque corporis partem, brachia nimirum, crura & dorſum occupare, imo ex ejusmodi ebullitionibus cutem in variis partibus elevari, cum rubore quodam, & tumores varios in cute, molles & latos, efficere, obſervavit *Lazarus* RIVERIUS (*h*), qui itidem (*i*) de febre maligna obſervata talia habet. *Die decimo ſeptimo,* inquiens, *exanthemata & papulæ multæ, per univerſum corpus ſparſæ, ſingulæ magnitudinis fabæ, colore lividæ, quæ cum cutim extimam excederent, carnem ſubjectam depaſcendo ulcera cava reddebant, proinde ac ſi ferrum candens illa inuſſiſſet.*

Porro puſtulas, ſeu veſiculas peſtilentiales, piſum majus aut fabam minorem ad ſummum æquantes, humore intus ſeroſo, utplurimum citrino, imo livido, ad ſuppurationem inepto, modo plures, modo pauciores, annotavit doctiſſimus ETTMüLLERUS (*k*).

Illu-

(*g*) Method. medend. Lib. V. Cap. 12.
(*h*) Prax. Medic. de febre peſtilent. pag. 140.
(*i*) Obſerv. med. morbor. infrequent Cent. IV. Obſ. III. pag. 290.
(*k*) Oper. Med. Tom. II. Prax. Lib. I. Sect. XV, Cap. 12. p. 643. Edit. in fol. Genev. 1736.

Illuſtris b. m. *Frid.* HOFFMANNUS, dum de varii generis puſtuloſis cutis affectibus agit (*l*), caſum quendam exponit, ubi ex repentina corporis exæſtuantis refrigeratione, die altero univerſum corpus, leviter inflammatum, puſtulæ cum inſigni dolore obſidebant, quas excipiebant exanthemata, inſtar Lichenum, tumque puſtulæ, in majores ſenſim veſicas coëuntes, quæ ob inſignem punctorium dolorem apertæ, ſerum plorabant lividum. Sic etiam Perilluſtris *van* SWIETEN (*m*) deſcriptam à celeberr. SYDENHAMIO (*n*) puſtularum cum febricula, per univerſum fere corpus, eruptionem, urticarum puncturas referentem, & nonnunquam in veſiculas elevatam, aliquoties ſe vidiſſe, teſtatur. Itemque (*o*) in Galliæ quadam provincia ex purpura graſſante illis, qui gravem huncce morbum ſuperabant, exanthematibus, prius in ulcera mutatis, totam fere exeſam fuiſſe cutim. Similiter quoque clariſſ. *Joann. Frid.* FüRSTENAU, ſub titulo *febris acutæ veſiculoſo-eryſipelaceæ*, caſum communicat (*p*), ubi multæ veſiculæ in toto corpore, maxime circa extremitates, adparentes, forfice apertæ, purulentam tenuem fuderunt materiam, cuticula deinde ſquamularum more ſecedente.

Verum, quamvis inter reliquas, modo a celeberrimis Auctoribus enarratas, cutaneas puſtularum, in veſiculas & ulcera abeuntium eminentias, HIPPOCRATIS *Phlyctænides*, & RIVERII in febre maligna obſervata *exanthematum ulcera cava*, propius exanthematicis ſpeciei noſtræ efflореſcentiis accedant, has tamen non in univerſum cum gran-

 dibus

(*l*) Med. ration. ſyſtem. Tom. IV. Cap. V. Obſ. I. p. 224.

(*m*) Comment. in BOERHAAVE Aphor. Tom. II. §. 723. p. 401.

(*n*) Sect. VI. Cap. 6. pag. 353.

(*o*) Comment. in BOERHAAVE Aphor. Tom. II. p. 405.

(*p*) Act. phyſ. med. Acad. Nat. Curioſ. Vol. IX. Obſ. XVIII. p. 57.

dibus noſtris puſtularibus veſicis, in ulcera converſis, convenire, quivis ingenii perſpicacioris facile ex præmiſſis cognoſcere poterit, quod eo magis mirandum, cum febris cujusdam malignæ catarrhalis producta ſint, cui alias non proprium eſt, neque de eſſentia competit, ut exanthematibus ſeu petechiis (unde & *petechizans* alias dicitur,) ſit ſtipata. Quare, etſi morbum delineatum, ob tam immenſam, ſpithamæ longitudine, duorum digitorum transverſorum latitudine & altitudine veſicarum extenſionem, pro nova plane ſpecie venditare haud cogitem, pro rara tamen minusque crebro obſervabili habendum illum judico, quamquam lubens ipſemet fatear, quod, etiamſi complures deſuper Auctores ſedula manu verſaverim, nullibi talem reperire mihi contigerit. Vomitoria, & antimonialia quidem, teſtibus ETTMüLLERO (*q*) & BAGLIVIO (*r*), in febribus ejusmodi malignis, ſive a contagioſa quadam, vel externa, vel interna cauſa productis, ſalutaria judicata, ex præſentibus ſignis indicantibus in principio applicata, non ſolum neceſſaria, ſed quam maxime convenientia & utilia eſſe, imo præ omnibus purgantibus, periculoſa ſæpiſſime & ſuſpecta ſymptomata poſt ſe trahentibus, tutiores magisque laudabiles effectus exſerere, paſſim fere omnes magnæ exiſtimationis viri Medici unanimiter confirmant, eo quod illorum ope partim ſaburra, in primis viis hærens, uno quaſi actu ejicitur & removetur, partim lymphatica catarrhalis materia, a contagio vel externo, una cum aëre, ſub inſpiratione communicato, vel intra corpus genito, magis ſpiſſa, viſcida & acris reddita, glandulis profundius inhærens, ex imis pectoris latibulis extricatur, adeoque, ſublatis binis iſtis cauſſis, ſummas alias, in progreſſu morbi, circa præ-

(*q*) Opp. Med. Tom. II. Prax. Lib. I. Sect. XV. Cap. VI. de febr. malign. pag. 508.

(*r*) Prax. med. Cap. XIII. pag. 142.

præcordia, anxietates & inquietudines producentibus, paulo majori quadam tranquillitate ægrotantes fruuntur, ſuccedente hinc liberiori & magis æquali ſaluberrima tranſpiratione.

Præmiſſo vomitorio bezoardica ſtatim ſunt ſubjungenda, ubi duplicem febris malignæ ſpeciem, alteram diſſolutoriam, coagulatoriam alteram, pro varietate ſuæ cauſæ, diſtinctam etiam, per diverſa alexipharmaca, medendi methodum poſtulare, extra omne poſitum eſſe dubium exiſtimo. Ipſam autem genuinam horum remediorum differentiam optime demonſtrat doctiſſ. ETTMüLLERUS (*s*), duasque in claſſes ea dividit, alia, inquiens, ſunt volatilia ſalina macra, alia volatilia oleoſa aromatica; hæc pro coagulatoriis, illa pro diſſolutoriis febrium ſpeciebus, deſtinata.

Hinc, cum noſtra pro cauſa coagulatos potius humores, quam diſſolutos, in ſinu ſuo foverit, uti id ex ſymptomatibus, æſtu ſcilicet non adeo intenſo, ſiti minus urgente, mitiore capitis dolore, pulſu leni & tardo &c. colligere licuit, ad volatilia oleoſa aromatica, ut humores viſcidos & ſpiſſos denuo fluxiles redderent, ſicque hi ita correcti ad motus vitales exercendos iterum apti evaderent, in principio & incremento utique confugiendum fuit, quibus, dum ſecundum clariſſ. ETTMüLLERUM (*t*) camphora, potentiſſimum utpote acidi ſubtiliſſimi corrigens, & Opium, ſubtilium particularum acidarum acrimoniæ, varias alias inquietudines & anxietates convulſivas inducentis, optimum temperans, conjungebantur, tanto facilius & felicius ſalutaris ſic impetrari potuit ſcopus ſanationis.

Ad ſtatum vero properante morbo, ſepoſitis volatilibus oleoſo-aromaticis, viribus non amplius ea tolerantibus, cum ſolis fixis bezoardicis, interpoſitis analepticis, curatio perfi-

(*s*) Oper. med. Locis iisdem omnibus citatis, pag. 612.

(*t*) Lib, cit. loc. iisdem, pag. 609, & 610.

perficienda fuit; at, quod probe notandum, pro diverſa circumſtantiarum ratione. Cum enim deſcriptæ ſpeciei ſtatus tam pertinax extiterit, ut, ſub graviori, rigidæ inſtar columnæ, ægrotantis decubitu, (qualem in malignis febribus coagulatoriis, in Moſellæ tractu ſæpius obviis, frequentiſſime obſervavi,) per octiduum in eodem tenore perſeverante, in quartum usque ſeptenarium ſeſe extenderit, in quo Natura fere ſuccubuiſſet, uti ex ſuperioribus patet, ob alternativas gravium repente ſupervenientium ſymptomatum viciſſitudines; utique hinc neceſſe fuit, ut, ad erigendos motus, ob vim ac diuturnitatem morbi & malignitatis vehementiam jam admodum labaſcentes, viresque hinc deficientes aliqua ſaltem ratione reparandas & excitandas, bezoardicis fixis pauxillum oleoſi aromatici, cum analepticis tamen interpoſitis, jungeretur, quod etiam cum felici adeo ſucceſſu factum eſt, ut, poſtquam nox proxime prægreſſa valde inquieta fuit, (juxta illud COI (*u*): *Quibus judicatio contingit, illis nox ante exacerbationem gravis eſt; quæ vero ſubſequitur, plerumque levior eſſe ſolet;*) die dein vigeſimo ſeptimo, (quem ipſe HIPPOCRATES (*x*) reliquos inter, ſi in eo excretio quædam morbo conveniens contigerit, ſalutarem deprædicat, his verbis: *Sudores febricitantibus ſi inceperint, boni ſunt tertio die, & quinto, & ſeptimo, - - - & vigeſimo primo, & vigeſimo ſeptimo, - - Hi enim ſudores morbos iudicant. Qui vero non ita fiunt, laborem ſignificant, & morbi longitudinem, & recidivas,*) perfecta criſis ſubſequeretur, per urinam & ſudorem calidum, univerſalem, tenacem ac viſcidum, ſub pulſus exploratione cuti ſenſibiliter adhærentem, quem in plurimis morbis tanquam ſignum

(*u*) Aphoriſm. 13. Sect. II.

(*x*) Aphoriſm. 36. Sect. IV.

ſignum principaliſſimum felicis morbi ſolutionis, cum clariſſ. *Joh. Gerh.* WAGNERO, Medico Lubecenſi celeberrimo, habeo, qui (y) *raro enim certe,* inquit, *vel nnquam nos fefellit, ſi ſub hoc ſudoris charactere, & quando ille manum explorantem & per ſuperficiem corporis pergentem, viſciditate ſua quaſi moratur, - - - bene agi cum ægrotis pronuntiavimus. Hæc etenim uti externe ſpasmum cutis, in compluribus morbis vigentem, ſolvi, Naturamque victricem craſſiores & morboſas ſanguinis & lymphæ particulas foras protrudere produnt; ita eo ipſo internarum maxime ſenſibilium partium præternaturales tenſiones, ſeu fibram nimis tenſam, ad juſtum tonum redire, indicant.*

Quomodo tandem ex febrilibus hiſce exanthematibus puſtularibus tam grandes veſicæ, vix non per totum corpus diſſeminatæ, coaluerint, omnium optime, explicat, Perilluſtr. *van* SWIETEN (z) hisceverbis: *Cum ergo in cute externa appareant exanthemata, patet in vaſis cutaneis illa hærere; adeoque utplurimum pro materia ſua habere aliquid, quod hæc vaſa tranſire nequit, ſed illa obſtruit. Poterit jam hoc fieri vel inſpiſſatis fluidis, vel conſtrictis vaſculis, vel per errorem loci, craſſioribus moleculis ingreſſis minorum vaſculorum dilatata orificia, per quorum fines tranſire nequeunt.*

Hiſce addo, quod illæ moleculæ, quæ ſtagnando, pro diverſo malignitatis gradu, tantam acrimoniam contrahunt, ut vaſcula ſubcutanea & fibrillas nerveas, mediantibus quibus cuticula, ſive epidermis, cuti ſubſtratæ affixa hæret, diſſolvant, vel, gutta guttam a tergo premente, ultra debitum elaſticitatis gradum vehementiori facta preſſione, indeque enata diſtenſione expanſiva, disrumpant, & poſtea, pro diverſa ſua intrinſeca craſi varie colorato impuro ſangui-

(y) Act. Nat. Cur. Vol. VII. Append. pag. 190. in not.

(z) Comment. in BOERHAAVE Aphor. Tom. II. §. 723. p. 397.

nis ſero, ex glandulis ſubcutaneis exſtillanti, locum tandem & ſpatium concedant, ſeparatam a cute epidermidem in altum elevando, grandioribus hinc oborientibus veſiculis, quæ tandem, facta ruptura, in cutis ulcera abire debent, eadem ratione, ſicuti in ambuſtionibus partium externarum fieri ſolet; quod eo minus in ejusmodi opificii hominibus mirandum eſt, cum toto die nil niſi craſſos & fœtidos vapores oleoſos, a lanis variis, hyemali tempore ſuper fornacem calefactis, magis expanſos, inſpiratione, per os & nares attrahant, indeque accedente ſimul diſpoſitione ad ſpiſſitudinem humorum, ob vitæ genus ſedentarium, maſſam ſanguineam variis modis adeo inquinent, ut graviſſimi tales affectus maligni tandem inde oriri debeant, ſicut in ejusmodi generis hominibus, ante aliquot annos, ulcus aliquod malignum fere cancroſum, in ſuperiore oris labio obortum, itemque dyſenteriam quandam particularem, in ſex familiis graſſantem, circa finem Auguſti obſervavi, cujus hiſtoriam ſuo tempore communicabo.

(*Auguſta Trevirorum Norimbergam miſſa, d. 17. Decembr. 1752.*)

OBSERVATIO LXXVII.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Febris bilioſa acuta tertio demum menſe funeſta.

Vir 50. fere annorum, habitus corporis plenioris, temperamenti cholerico-ſanguinei, elapſo vere hæmoptyſin expertus, eadem ceſſante media æſtate acidulas Pyrmontanas uſurpavit, hinc prævia vehementi animi commotione nundinas Brunſuicenſes petiit; ibi autem febre acuta continua correptus, per plures ex ordine ſeptimanas lecto

lecto affixus, præter V.Snem varia aſſumſit ipſi præſcripta remedia alexipharmaca, cum regimine ſudorifero, domumque tandem reverſus plures capſulas, pulvere rhabarbari plenas, ſecum attulit, ſed non æque frequenter deguſtavit, quin alia ſubinde medicamenta, aliunde commendata, neque prorſus incongrua, adhibuit, inter quæ blandum emeticum, a vicino Pharmacopœo oblatum, notabile ipſi levamen præſtitit. Tametſi enim æger, domum ὀρθοστάδιος reverſus, ſibi in totum reſtitutus videretur, ciborum tamen faſtidium perpetuum, nauſea, inquietudo, vigiliæ & mentis inprimis alienatio ac memoriæ defectus, monſtri quid alere ægroti propinquis ſunt viſa. Vocatus in ipſo æquinoctii autumnalis die e vicinia Medicus, ægrum quidem ſellæ inſidentem, ſermocinantem, frequenter ſputantem, lectum reformidantem, inquietum, & dictorum factorumque brevi immemorem cum pulſu debili, deprehendit, indeque animi & corporis quietem non commendavit tantum, ſed & media quævis, utrique conciliandæ paria, ſuaſit & ſuggeſſit, pediluvia nimirum, potum ſufficientem, maturum in lectum introitum, ſilentium, pulverem temperantem & emulſionem papaverinam. Sed omnibus licet curate ſatis obſervatis, nox tamen inquieta ſecuta eſt. Mane inſequente V.Snem in pede, aliquamdiu reluctatus, tandem admiſit, quam levis quidem lipothymia, hanc vero ſomnus placidus, quem aliquot retro diebus non vidit, excepit, a quo evigilans, belle valere & recte ratiocinari viſus eſt. In ipſo vero prandio, juſculo vix deguſtato, ciborum omnium faſtidium ſenſit, uxoris tamen ſuaſu vix una alteraque carnis aſſatæ buccella aſſumta, & modico vini hauſto, mox ingenti inquietudine & præcordiali anxietate corripi & manifeſto iterum delirare cœpit. Hinc abituriens Medicus ob oris quidem ſiccitatem, & nauſeam ſimul perpetuam, alvique ſiccitatem, tincturam papaveris, bellidis, roſarum, & ſimilia

 ſub-

ſubacida, pulveres nitroſos, abſorbentes & diapnoicos, potionem catharticam, ex tamarindis, manna, foliis ſennæ & rhabarbaro conſtantem, ipſumque rhabarbarum & eiusdem tincturam, ſal Sedlicenſe & ſimilia, ſuo quodlibet tempore & ordine adhibenda, ſuaſit, ſed malo indies aucto, neque ullo conſtanti levamine a medicamentis ſingulis, ſollicite adhibitis, apparente, urina licet per totum morbi decurſum cocta & cum copioſo & laudabili ſedimento oſtenſa, accedente tandem ſopore & delirio perpetuo, medio Octobri menſe vir integerrimus vitam cum morte commutavit.

OBSERVATIO LXXVIII.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Phimoſis ſectione curata.

Quid Phimoſis denotet, nemini non conſtat, qui in evolvendis libellis & compendiis practicis & chirurgicis vel levem unquam operam impendit. Vno enim ore ab omnibus traditur eſſe nimia conſtrictio præputii, qua glandis denudatio impeditur. Aſt ubi cauſarum ſcrutinium inſtituendum & univerſa morbi hiſtoria juſto ordine recenſenda venit, ita frigide & perfunctorie id a multis fieri conſtat, juſta ut adſit ſuſpicio, a pleriſque affectum, minus viſum, ex aliena forſan relatione deſcribi. Quid mihi haud ita pridem acciderit, fideliter enarrabo.

Juvenis XVIII. annorum, data occaſione, & urgente neceſſitate a propinquis juſſus, pubem oſtendit vix lanugine tectam, mentulam autem tumidam & præputio glandi inducto arcte conſtrictam, & urethræ vix exitum relinquentem, una cum tuberculis in præputio & glande copioſe propullulantibus, ſimulque refert, liquamen ſeroſum & glutinoſum, modo albicans, modo fuſcum & ſubflavum aut

ſub-

ſubviride, ex urethra ſubinde extillare. Hæc uti originem mali clare indigitant, ita nihil factum eſt reliqui, quo eidem per interna & externa remedia quantocyus obviam iretur; Tinctura antimonii & ſuccini, una cum infuſo theeformi, pulvere temperante cum oſſibus ſepiæ & æthiope minerali indeſinenter, pilulis vero mercurialibus ſingulis ſeptimanis interne uſurpatis; exterius vero aqua calcis vivæ cum ſpiritu theriacali camphorato, & ſaccharo ſaturni permiſto, hinc & unguento nutrito, pompholyge, alumine uſto, quin & mercurio præcipitato albo & rubro diligenter, & ſuo quælibet loco & tempore applicatis, non omiſſis ſacculis & fotibus emollientibus & reſolventibus, itemque ligaturis tuberculis circumvolutis. Sed licet nonnulla ex iis officium facere & exſpectationi ſatisfactura viderentur, ægerque a gonorrhœa brevi liberatus ſatis belle degeret; malum tamen pertinax eiſdem cedere conſtanter renuit, quin poſt bene longam temporis moram ad ſectionem, quam æger una cum propinquis & adſtantibus de die in diem diſtulit, deveniendum fuerit, qua demum facta, præputio nempe leviter & ſecundum longitudinem inciſo, tuberculis autem minoribus æque ac majoribus, ſub præputio in glande deliteſcentibus & acceſſionem medicamentis topicis ſupra deſcriptis denegantibus, forfice abſciſſis, & lapide infernali hinc per vices applicato radicitus extirpatis, hæmorrhagia vero modica utrobique ſuccedente congruis remediis cohibita, ægrotus priſtinæ valetudini in totum reſtitutus eſt. Ex quo elucet, phimoſin, niſi conformatio quædam præternaturalis a prima forſan nativitate adfuerit, unice a feminio & contagio venereo originem ducere, & non niſi remediis antivenereis & mercurialibus, licet non ſalivandi ſcopo, per intervalla ſimul uſurpatis cedere, eandemque, niſi malum forte recens valde fuerit, abſque ſectione vix ac ne vix quidem penitus auferri.

OBSERVATIO LXXIX.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Caſus ab alto tertio die lethalis.

Tragicum hunc caſum, his ipſis diebus h. l. qui accidit, propterea enarrare juvabit, quod non minimum, ad pathologiam & praxin chirurgicam rite inſtituendam, inde emolumentum obtinere liceat. Juvenis xx. fere annorum ex ſumma ædium contignatione in pavimentum præcipiti caſu lapſus, attonitus & motu omni ſenſuque deſtitutus tollitur, inde vero in hypocauſtum delatus & lecto impoſitus, ſtertore & ejulatu, mactandorum ſuum, quem edere ſolent, fremitum exacte æmulante, per aliquot horas magnum adſtantibus quibuslibet horrorem incutit, nullo ceteroquin vel vocis, vel ſenſus, vel motus cujuſcunque, ſi tremulos et convulſivos artuum motus excipias, indicio, pulſu etiam neque in carpis, neque in temporibus ſuperſtite. Examinatis probe & luſtratis omnibus, in capite tandem raſo, prope os temporis ſiniſtrum, manifeſta ſugillationis indicia apparuere; integumentis igitur cruciatim inciſis & pericranio deraſo, diu, ſed fruſtra, læſus proprie locus quæſitus, indeque nullum conſtans levamen neque a V. Sne aut medicamentis internis ex arte exhibitis, laxantibus, cephalicis, temperantibus, antifebrilibus, neque ab externis fotibus, cataplaſmatibus, emplaſtris & ſimilibus, indeſinenter applicatis, affulſit; licet enim æger per intervalla mitius malis ſuis affligi videretur, pulſusque, ab initio plane intermittens, interdum iterum micare in carpo, temporibus & in jugulo videretur, alvuſque & urina inter jectigationes tandem, multis fruſtra applicatis, reſerarentur, brevi tamen omnia rurſus deteriora facta ſunt, & motus inprimis convulſivi in latere ſiniſtro adparuerunt, maxime vero rhonchi & ſtertores tertio a caſu die iterum ſunt aucti, ut, extre-

extremis imminentibus, deligationem vix adornare auſus fuerit Chirurgus, donec, animo reaſſumto, ſolicite omnia in cranio denudato perquirens, in oſſe temporali ſiniſtro tria minuta foraminula, ſanguinem, etiam ſpongia deterſa, minimis licet guttulis tranſudantia, & quaſi in triangulo collocata, offenderet, indeque de trepanatione, ſequenti mane in oſſe vicino adminiſtranda, conſilium cum Medico iniret. Sed eadem veſpera circa horam decimam, tertio a caſu infelici die, juvenis antea robuſtus, vigens valenſque, mundo valedixit.

(*Rintelio Halam miſſæ, d. 27. Januar. 1753.*)

OBSERVATIO LXXX.

DN. D. GOTTLIEB. HENR. KANNEGIESSERI

De Spina ventoſa.

Humana machina, ſi vel ſolam ſtructuræ elegantiam conſideremus, licet reliquis corporibus naturalibus omnibus longe excellentior ſit æſtimanda, innumeris tamen fortunæ vicibus, variiſque ægritudinum myriadibus illam deprehendimus obrutam. Nec enim plures humani corporis partes ſupputantur, quot illi modis morborum cohortes inſultant, ut rectius atque ita melius inter Athenienſes ſagaciſſimi quondam legumlatoris, SOLONIS verba: *πᾶν ἔστιν ἄνθρωπος συμφορά*, toto ſuo genere calamitoſam hominis conditionem effinxerint. Inter innumera iſta mala, quibus mortalium genus a capite ad plantas ſolet diſcruciari, *ſpina* ſic dicta *ventoſa* tanta doloris acerbitate corripit membra, ut nulli etiam medicamini, nulli artificis infatigabilis labori & induſtriæ cedat, neque etiam amputato, in quo primam figebat ſedem, ipſo membro, profligetur & exſtirpetur, ſed acerrimum ejus venenum ad ve-

venas ſerpat omnes, atque ſanguinem maligno miaſmate inquinando, totum corpus macie conſumat, ac partes vicinas eodem infeſtet modo, donec univerſa œconomia turbata & deſtructa corruat. Antequam vero ad affectus hujus conſiderationem nos propius accingamus, illud juxta Stoici Philoſophi, EPICTETI, monitum: ἀρχὴ παιδεύσεως τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις, quum nominis perceptio ad ipſius rei cognitionem viam nobis faciliorem pandat, reali definitioni nominalem deſcriptionem jure meritoque præmittendam eſſe arbitramur. Ex divi enim PLATONIS ſententia, *nomina eſſentiarum vehicula, & veræ rei declarationes ſunt dijudicanda.* SCALIGER, *de cauſis latin. linguæ. Cap. IV. p. 7. I. Bellon.* THOLOSATVS *de argum. LL. Cap. 1.* Atque ita ad vocis hujus homonymiam quod attinet, ἄκανθος græcis omnem ſpinæ & cardui ſignificat ſpeciem. Veterum Romanorum *acanthus, cræpulam,* & *mamolariam* connotat. *Topiariæ,* etiam *herbæ,* quam latini *acanthum* nominare conſueuerant, ἀκανθου vel ἀκανθηςόπιας tribuunt nomen. THEOPHRASTVS ἀκάνθην Αἰγυπτίαν, arborem in Ægypto ſpinoſam indigitat; in ſenſu metaphorico ἄκανθαι, *piſcium aculeos, moleſtias,* & *ſceleratam carnis voluptatem* interdum ſignificant.

Diverſa hæc vocis ſignificatio noſtrum haud ferit ſcopum, quum de morbi ſpecie potius, dolorem acutiſſimum, ſpinæ punctioni non diſſimilem, comitem habente, in præſentiarum ſimus locuturi. Quemadmodum vero veteribus τὸ ὁμώνυμον κάκτος καὶ τοῦ ἀκάνθου *dolorem* ſive *moleſtias,* ventus autem *turgeſcentiam,* vel etiam ὑπερέκβασιν ὕδατος *humoris evagationem* ſæpe denotat: Ita moleſtiſſimi etiam morbi hujus denominationem a doloris & tumoris conſortio deſumtam eſſe cenſemus. Morbi hujus naturam per definitionem πραγματικὴν perveſtigaturi, ſpinam ventoſam, notabilem carnis inflationem, a nulla cauſa externa, ſed a ſola humorum prava conſtitutione enatam, & cum oſſium corruptione atque acutiſſimo

tiſſimo doloris ſenſu conjunctam eſſe, deprehendimus. *Paulus* AMMANNVS, ſpinam ventoſam deſignans, aſſerit, quod ſit abſceſſus corruptorius, aut ſphacelismus oſſium, non tantum circa articulos, verum etiam circa omnes alias oſſium partes, eorumdem ſubſtantiam prius, quam perioſtium affligens, adultis pariter atque pueris familiaris, ab inflammatione ortum habens, interdum obtuſo dolore, colore oſſis mutato, nunc cum duritie, nunc cum mollitie oſſium, & ſemper cum ſanie tenuiore ac liquida apparens. *Acta Erud. Lipſ. Ann. 1706. p. 58. Acta Med. Berolin. Dec. 1. Vol. V. p. 60. 87.* Hic adfectus noſter oſſium quidem deſtructionem habet conjunctam; minime tamen cum carie proprie ſic dicta erit confundendus. Etenim caries oſſium utplurimum a cauſa violenta externa, perioſtium atque ipſam oſſis ſubſtantiam graviter lædente, e. g. a contuſione & medicamentis acribus rodentibus, &c. capit primordium: vel ſi a prava humorum, verſus perioſtium congeſtorum, qualitate ſumſerit originem, dolorem quidem, tumorem atque inflammationem habebit ſociam; oſſis tamen corruptio non ab interioribus conſurgit, ſed a ſuperficie externa lamellatim ad medullam uſque procedit.

Atque ita differentia, inter ventoſam ſpinam & cariem intercedens, in eo præcipue fundata eſt, quod illa a medulla & membranula, os intus circumveſtiente, ducat initium, ac ſenſim ſenſimque per univerſam oſſis ſubſtantiam ad externum perioſtium; hæc vero, nimirum caries, ab exterioribus ad interiora ſerpat. Rei hujus veritatem ſingula fere ſymptomata, adfectum noſtrum concomitantia, declarant, atque certis indubitatisque ſignis confirmant. Etenim ante morbi ingreſſum, exterior corporis habitus plane in præternaturalem mutatur; ſanguinis vero depravatione increſcente, languor ſæpius membra premit, atque moleſta etiam debilitas corpus extenuat. Deinde membrorum juxta arti-

culationes, oſſa intra carpi & metacarpi, vel tarſi & metatarſi, obſcura, hebetata interdum, (vid. BLEGNY *Zod. Med. Gall. 1681.* WEPFER *Obſ. p. 921. 954. 958. Acta Erud. Lipſ. Anno 1705. 1706. p. 58. 59.*) & ad tactum non aucta doloris ſenſatio conſurgit, quam, ætate non obſtante, ægrotantes recte diſtinguere, vel ſedem ejus indicare minime valent; & hæc doloris perceptio, in morbi principio magis occulta & per vices iterum remittens, inducias ita fallaces exhibet, ut lue hac infectos periculi imminentis ſæpe imperterritos faciat.

Intra morbi illud ſtadium, perioſtium internum, cujus diſtractio & eroſio dolorem iſtum obtuſum efficiebat, jam perforatum deprehenditur. Non renitente tamen hoc, ſenſatio triſtis ad tactum augeri minime poterat, integumentis quippe illæſis adhuc exiſtentibus, impetus exterior ad perioſtium internum haud quaquam valet pertingere. Quemadmodum vero doloris acerbitas, a perioſtii eroſione pendens, non perpetim continuat, ſed per novos impetus afficit: Ita etiam crebriores ejus recurſus, pro diverſa humorum acredine, eorundemque velociori ad partem adfectam appulſu, plane diſſimiles deprehenduntur. Quo igitur magis humores ab acrimonia recedunt, & eorundem circuitus langueſcit, eo mitiores quoque doloris cruciatus evadunt, majoremque requiem defatigatis largiuntur. Durante hac doloris viciſſitudine, qua videlicet inteſtini cruciatus penitus tranſeunt, atque iterum revertuntur, humores acres, perforando, & quaſi calcinando, oſſa contaminata, una cum partibus vicinis, deſtruunt atque penitus evertunt. Hinc ſolamen illud, a doloris remiſſione ſperatum, cito tranſit, atque morbus nunc aperto prodit ore, novamque ludit tragœdiam. Tunc vero temporis in ſcenam prodit, ubi acris atque cauſticæ indolis materia ad perioſtium pervenit externum; qua recepta, tenuiſſimæ hujus membra-

branulæ vaſcula ultra gradum extenduntur, vellicantur & diſtrahuntur; unde cruciatus oriuntur atrociſſimi, atque carnoſæ etiam partes intumeſcunt, inflantur, & ab aëre quaſi diſtentæ apparent. Hanc partis adfectæ intumeſcentiam non in partibus tantummodo mollioribus carnoſis, ſed in ipſa quoque oſſis ſubſtantia collocandam eſſe, ſibi habent perſuaſum *M. A.* SEVERIN. *Pædarthrocac. Cap. IV. Petrus de* MARCHETTIS *Obſ. chirurg. edit. Batav. p. 168. Dominicus de* MARCHETTIS *Annot. p. 239.* Oſſa vero diſtenſionem in trinam iſtam dimenſionem recuſare, & conſequenter inflammationi neutiquam eſſe obnoxia, teſtatur SERAPIO, Medicus ſuo tempore inter Arabes celebri fama laudatiſſimus, *Breviar. l. XX.* Enim vero inflatio, ſive in parte molli, ſive oſſea contingat, non unam ſemper, eandemque ſervat faciem; ſed in uno ſubjecto mollis atque ſpongioſa apparet, in altero vero ſcirrhoſam duritiem ſæpe habet conjunctam; nunc magis revoluta deprehenditur, nunc vero ſerpit in latum; mox œdematis, atque iterum phlegmonis induit formam. *Georg. Abrah.* MERKLINUS *p. 288. Ephem. N. C. Anno VII. p. 142.* Dolor autem, in principio morbi non admodum vehemens & inſtabilis notandus, in progreſſu tales concipit furias, ut miſeris neque diu, neque noctu requiem permittat deſideratam; a ſua quoque vehementia non deſiſtit, donec in parte læſa perioſtium a corruptione pleniter conſumtum fuerit. Itaque peracta in quadam corporis regione perioſtii corroſione, latius ſeſe diffundit malum, atque putris materia, ex oſſe promanans, in mollioribus partibus inflammationem, & poſt brevem temporis intercapedinem ulcus excitat apertum, materiam fundens magis ichoroſam, graviter olentem, quam purulentam & bene coctam.

Talem in modum atrociſſimum illud malum ſuum capit primordium, progreditur & tandem ad ſtatum pervenit. Equidem pravam hancce oſſium conſtitutio-

nem, vel ſolis pueris, vel extremis oſſium epiphyſibus, ubi quippe oſſa ſemper teneriora & molliora deprehenduntur, plerumque accidere, aſſerunt *M. A.* SEVERINUS, *in Pædarthroc. Cap. IV.* & *Petr. de* MARCHETTIS *Obſ. chirurg. p. 168.* quia nimirum molliſſimi & maxime ſucculenti ſunt fines oſſium longiorum, quæ cum aliis coarticulantur, raraque & accomodata eſt horum ſtructura, ut ſuccos advenientes pro nutrimento accipiant. Attamen morbi atrociſſimi illud genus non ſolis articulis vindicandum eſſe, exempla proſtant innumera. Sic ita ſpinam ventoſam femoris relatam legimus, in *Act. Nat. Cur. Vol. I. Obſ. 148. p. 318.* Oſſium cranii, naſi, atque oculi orbitæ, palati & coſtarum ventoſam ſpinam obſervavit WEPFERUS, *Obſ. p. 119. 824. 953. 955. 183.* Claviculæ, tibiæ, dorſi vertebris, & ſuperiori maxillæ ſupervenientis ſpinæ ventoſæ exempla, paſſim & in diverſis locis ab auctoribus notatu recenſentur digniſſima. *Ephem. N. C. Dec. II. Ann. III. Obſ. 131. Acta Med. Berol. Dec. I. Vol. V. p. 54. Acta Erud. Lipſ. Anno 1699. M. Februar. p. 54. Ephemer. N. C. Dec. II. Ann. VI. Obſ. 233. Nicolaus* FONTANUS, celeberrimus quondam Batavinus Medicus, patellam, & BENIVENIUS de *abdit. cap. 79.* ipſum coxendicis os, a ventoſa ſpina exeſum ſeſe annotaſſe confirmant. Etiamſi iſta locorum diſparitas in medendo haud parum difficultatis adſtruere, & ſæpe, propter denegatum acceſſum, ſalutis ſpem deſpondere poterit omnem; juxta tamen diverſum illud morbi ſtadium, ejus eventus inprimis erit diſcernendus. Primum enim ſtadium, ubi dolor obtuſus tantummodo & occultus percipitur, facilius; ſecundum, quo integumenta jam tumefacta apparent, ægrius admittit ſanationem; tertium, quo ſingulæ partes exulceratæ & deſtructæ deprehenduntur, medelam prorſus reſpuit omnem.

Ad cauſæ conſiderationem devoluti, primam eamque proximam tanti mali originem in humore pituitoſo ſtagnante, acriter rodente, medullam, perioſtium internum, atque reliquas in profundo latitantes partes corrodente, easque in peſſimi moris ulcus convertente, quærendam eſſe arguimus. Equidem humorum ſtaſis & acrimonia non eandem ſemper efficaciam ad corpora exerit omnia; ſed homines etiam temperie humorum prava ſcatentes, cachectici, ſcorbutici & rhachitici ab oſſium corruptione omni haud raro immunes degunt. Propterea peculiare quoddam aliud acrimoniæ genus, magis in oſſa, quam in reliquas corporis partes, ſævitiam mordacitatis ſuæ acerbam exercens, ſubeſſe opinamur. Oſſa nutriri, augeri, atque oleo tenui medulloſo in decente flexilitate conſervari, nemo ibit inficias; exinde vaſculis nutrientibus, exiliſſimis licet, atque numeri indefiniti cellulis, illa exſtructa eſſe requiritur; id quod non ratio ſolum evincit, ſed inprimis etiam experimentum illud cum animalibus vivis tentatum, oſſa quorum radicis Rub. tinct. comeſtione, colore rubro perfuſa & eleganter tincta inveniuntur, ſuadet ſatiusque confirmat. Præter oſſa, nullam reliquam corporis partem, radicis hujus eſu tincturam ſuſcipere, taciti quidem demiramur; rei vero hujus cauſſam in ſucco nutritio, per vaſculoſam oſſis ſubſtantiam diſtribuendo, quærendam eſſe, nobis conſurgit opinio. Etenim humidum nutritium, antequam minutiſſima oſſium vaſcula ingreditur, ita eſt ſubigendum & diſtrahendum, ut cum ſuo receptionis ſubjecto proportionem nanciſcatur debitam. Quo vero magis dilutus deprehenditur ſuccus nutritius, eo potentius quoque in tinctoriæ radicis particulas ſecum direptas agere, illasque intimius poteſt diſſolvere. Perinde accidere poterit, quod particulæ acres, viſcedine adhuc obvolutæ, absque ulla corporis noxa intra ſanguinis maſſam queant latitare; quam primum vero illæ ad vaſculoſam oſ-

ſium ſubſtantiam apponendæ ſecedunt, atque partes inſuper viſcoſas in compedibus non tenent, vaſculis tenerioribus ſuam inferunt violentiam, hujusque mali prima evadunt origo.

Præ reliquis tamen ventoſæ ſpinæ obnoxios eſſe judicamus, quorum ſyſtema vaſorum validum, decentique robore non deprehenditur deſtitutum. Etenim vaſa quo valentiora exiſtunt, eo quoque majori efficacitate acredinem pituitæ inhærentem propellere, circumducere, minimisque vaſculis valent impingere; hinc ad ea etiam loca, in quibus ſegnior ſuccedit humorum progreſſus, ad oſſa nimirum, facilius pertingit. Ubi itaque in ſubjectis debilioribus, quibus rhachitide laborantes potiſſimum ſunt adnumerandi, teſtibus MAYOVIO & CHARLETONIO de *Rhachit.* vaſorum contenta haud fortius impelluntur, pituita neque diſſolvitur, neque etiam per univerſum corporis ambitum diſtribuitur; ſed primis utplurimum latebris ſeſe occultat. Equidem ſaburra viſcoſa primis impacta viis, corporis robore deficiente, ad vaſculoſam oſſium ſubſtantiam pervenire nequit; verum ad digeſtionem turbandam, humores gignendos pravos, cachexiam, variasque viſcerum obſeſſiones provehendas pollet efficacitate. Rhachitis, morbus Angliæ colonis frequentiſſimus, (conf. *Jacob* PRIMEROSIUS & SCHULTZBERGERUS, *it. Acta Erud. Lipſ. Ann. 1712. M. Sept. p. 417.*) oſſa præ reliquis corporis partibus afficit, eaque graviter deformat. At enim prava hæc ſolidarum partium conformatio, deſtructionem & corruptionem haud quaquam trahit in conſortium; ſed a deficiente & inæquali partium alibilium appoſitione, & hinc inde robore muſculorum prævalente, oſſa duntaxat incurvantur & deformantur.

Cauſſas inter præexiſtentes naturales, temperamentum calidum & ſiccum, humores viſcoſos impactos fortius impellendo, fomitem huic malo largiter ſubminiſtrare in propatulo

tulo

tulo eſt. Sequiorem ſexum a ſontico hocce malo, propter uteri atque menſium incommoda, non immunem prorſus eſſe, per experientiam conſtat. *Vid. Acta Med. Berol. Dec. 1. Volum. V. p. 37.* Ob validiorem vero corporis habitum, fervidioremque ſanguinis temperaturam, ſexum nobiliorem huic morbo magis eſſe obnoxium, perinde habemus compertum. Ætas infantilis qua vaſorum atque oſſium textura ſemper tenuior eſt reperiunda, illud malum difficilius auget & admittit; & quamvis exempla proſtent innumera, quibus ſpinam ventoſam etiam bis pueros infeſtaſſe ſatius poterit comprobari (*a*); tamen præter *Paulum* AMMANNVM, *Marcus Aurelius* SEVERINVS, fomitem materialem a paterni ſeminis & menſtrui ſanguinis inquinamentis non repurgatis derivatum habens, ſoli ætati teneriori huncce morbum vindicare non dubitat, in *Pædarthroc. deſcript. cap. IV.* Ex cauſarum non-naturalium numero potulenta & alimenta, non debita quantitate & qualitate, vel injuſto tempore adſumta, ſuppetias important repentinas. Præſertim vero potus acidus, vinoſus ac ſpirituoſus, cibique fumo indurati, ſale conditi, vel aromatibus largiter conſperſi, aut ſanguinis maſſam condenſando, aut ad orgaſticum motum eundem concitando, multum omnino damni inferent. Aër vel nimis calidus, vel frigidus; motus excedens vel deficiens; ſomnus & vigiliæ, animique pathemata, ſanguinis maſſam vel nimis fluxilem reddendo & fortiter impellendo, vel coagulando, ſuum etiam conferunt ſymbolum. Præter cauſſas iſtas naturales & non-naturales, etiam præter naturam obvenientes ad ſpinæ ventoſæ γένεσιν haud parum contribuunt. Sic cachexia, lues venerea (*b*), ſcorbutus (*c*) im-

(*a*) *Vid. Ephem. Nat. Cur. Dec. II. Ann. IV. pag. 157. ſq. Paulus* NEUCRANTZIUS *de Purpura pag. 132. Jo. Maur.* HOFFMANNUS *in Diſſert. de Carie oſſium.*

(*b*) WEPFERUS, *Obſ. pag. 954. 955.* & *Act. Nat. Cur. Decur. II. Ann. V.*

(*c*) *Petrus* FORESTUS *Obſ. chirurg. Lib. I. Obſ. 14.*

immo etiam præpoſtera mercurialium applicatio (*d*), & in ſexu ſequiori fluxus menſium imminutus (*e*), intricato huic malo ſæpe anſam præbuerunt. Quis denique mali exitus ſit futurus, ex præcedentibus hactenus dictis haud obſcure patebit. Etenim indomitum illud malum ſponte ſua, atque autocratia naturæ ſola nunquam extirpare licebit. Neque etiam tantam acrimoniam demulcere, tam impactam & difficulter alterabilem pituitam diſſolvere, & ex oſſium vaſculis, in quibus minimus & maxime tardus humorum circuitus ſuccedit, eandem materiam eruere, non tantæ molis opus eſſe videtur; & quod maximum, ſervato vel amputato etiam membro uno, malum illud denuo iterum erumpit in altero. Quo igitur recentius deprehenditur, eo etiam mitius & ſanatione facilius æſtimandum.

Præter exactam mali hujus notitiam, certæ etiam quædam indicationes auxiliorum inventionem ſæpe præbent facillimam. Ne labor igitur omnis ſtudio vaneſcat inani, morbus quonam in gradu ſit conſtituendus, inprimis erit expendendum. Etenim veram ſpinam ventoſam ſeſe diffundere, atque, uno oſſe corrupto, alterum quoque infeſtare, experientia confirmat quotidiana. Idcirco, morbo bene cognito atque plenius perſpecto, membrum contaminatum, ne malum ulterius ſerpere queat, a parte ſana removere, æque utile ac neceſſarium eſſe judicamus. Conf. *Petr.* HARDVINVS *de nova artuum amputandi ratione.* Quoniam vero atrociſſimo iſto malo diſcruciati, non raro vitæ jacturam libentius facere, quam diram ejuſmodi medicationem admittere cupiunt, ea propter miſeros, ſanationis ſpe deſtitutos, non derelinquere, ſed pharmaceuticis remediis, ſi iiſdem morbum non radicitus extirpare valemus, tamen

(*d*) *Gabriel* FALLOPIUS, de *morbo gallico cap.* 76.

(*e*) *Act. Medic. Berol. Dec. I. Vol. V. pag.* 37.

tamen allevare & mitigare, manumque ſic auxiliatricem porrigere debemus.

Quæ igitur præſidia e fonte pharmacevtico deſumuntur, ad ſcopum triplicem ſint directa; nimirum ut humores viſcoſi, intra primas latebras hoſpitantes, vel ad ſanguinis maſſam translati, ſubigantur & extra corporis limites trajiciantur; deinde ut acrimonia infenſa mitigetur & obtemperetur; viæ denique obſeſſæ reſerentur, atque oſſis corruptio invertatur & corrigatur. Primæ indicationi, decocta lignorum, quæ viſcidum attenuando, obſtructiones auferre, atque tranſpirationem inſenſibilem promovendo, ſanguinis maſſam depurare valent, optime ſatisfaciunt. Conf. SCVLTETVS *in Armament. chirurg. Lib. II. obſ. 83. Dan.* SENNERTVS *in Inſtit. med. p. 1319.* Neque etiam primarum viarum quiſquilias leniter evacuantia, ſociatis ſimul mercurialibus, utpote utrique correctorio & evacuatorio ſcopo inſervientibus, ſunt prætermittenda. Interim tamen haud raro ſolet accidere, ut atrociſſimum malum remediis iſtis, ſumma licet cum prudentia adhibitis, cedere recuſet; adeoque tunc, ſi ægrotus membri amputationem reformidaverit, pro reſerandis viis obſtructis, atque corruptione ulteriori avertenda, mercurialia, doſi paulo majori adhibenda erunt, donec viſcidum acre per fontes ſalivales penitus fuerit excretum. Quemadmodum autem mercurialia, decenti tempore & ordine adhibita, in malo hocce intricato ſæpius divinæ inſtar manus ſeſe habent; ita perverſa etiam eorundem applicatio proximam pandere ſolet viam ad ſuperos. Proinde infantes raro admodum ad ſalivationem ſunt diſponendi, tenellaque illorum corpora ſuſcipiendo ponderoſo hydrargyro & ſuſtinendæ heroicæ tali evacuationi non ſemper idonea deprehenduntur. Præterea etiam, licet in provectioris ætatis ſubjectis ſalivatio longe facilius excitari queat, metuendum tamen eſt, ne particulæ mercuriales cum ipſa humorum a-

 credi-

credine connubium ſubeant, & ad damnum inferendum potentiores evadant. Conf. *M.* DONATVS *lib. II. Cap. 12. Ephemer. N. C. Dec. III. Ann. V. Obſ. 172.* ALBERTI *Prax. extemp. Caſ. XVI.* Itaque magis opportuna æſtimatur iſta medendi methodus, quæ ſudore, quotidie per aliquot horarum ſpatium excitato, perficitur. Hæc medicationis ſpecies, ob teneriorem corporis texturam, & humorum defectum, licet in infantibus cum euphoria non ſemper adhiberi poſſit, in ætate tamen magis conſiſtente humores viſcidos egregie attenuat, ſique eodem tempore decocta lignorum frequentius & largiori in copia ſimul conjunxerimus, tunc utique, humores viſcido-acres attenuatos per hanc viam extra corporis limites ducendo, tutiſſimi ibimus. Neque etiam quæ foris ſolent applicari remedia prorſus intermittenda ſunt; proinde ſi non ipſum malum penitus auferri poterit, ad minimum, ut ſymptomatum vehementia mitigetur, quovis modo allaborandum erit. Hunc in finem varia cataplaſmata, ex lini farina, croco & ſapone Veneto, cum lacte dulci parata, item emplaſtrum de ranis cum mercurio, hujuſque generis alia, tumorem reſolvendi & dolorem mitigandi virtute inſtructa, in ſubſidium ſunt vocanda. Dicta hæc auxilia, ſi motibus effrenibus, relicta quamvis eorum cauſa, compeſcendis minus ſuffecerint, tunc ad potentiora, oſſis videlicet abraſionem, perforationem, & cauterii actualis applicationem erit confugiendum. Ubi vero etiam horum vis eluditur, tunc vel in membri exciſione, vel amputatione, ultima ſalutis ſpes erit collocanda. Conf. *Joann. van* HORNE *Microt. p. 139. & Aurel. Corn.* CELSVS *de re med. lib. VIII.*

OBSER-

OBSERVATIO LXXXI.

DN. D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIESSERI

De Ulcere Telephio.

Si in vocum natalitia paulo curatius inquirimus, tam abſtruſæ quædam ſæpius deprehenduntur, atque cœcis ſeſe occultant latebris, ut ad illarum originem pervenire, ſi non plane impoſſibile, ſummæ tamen difficultatis plena res ſit. Quemadmodum vero artium reliquarum magiſtri ferme omnes multis rebus nomina, harum naturam & proprietatem quadantenus deſignantia, interdum ſolent imponere; ſic in Medicorum etiam ſcholis, morborum quorumdam denominationem ab aliis analogis & conſimilibus rebus deſumere, receptus & uſitatus mos eſt. Atque ita *Epilepſia,* a *cadendo,* quia nimirum iſto morbo correpti ſubito & improviſo ad terram volvuntur, *caducus*; atque *Icterus, ab ictero,* ejuſdem coloris ave, vel ab *auro,* metallorum rege, dicitur *regius,* variique rebelles & chronici morbi, ab Herculis fortitudine quaſi prævalida & inexpugnabili, *Herculei* nuncupantur. Pariterque rem omnem immedicabilem & conclamatam, *Telephii,* vel *Chironii ulceris* nomine, ab Auctoribus practicis inſigniri, habemus compertum. Unde vero & a quo conſimili, vetus & decantatum illud adagium, originem deſumſerit, adhuc ſub judice lis eſt. Juxta CELSI, Medicorum Ciceronis, effatum, *Lib. V. Cap. XXVIII. artic. ult.* ulcus omne magnum, oras duras, calloſas & tumentes habens, ex quo non multa, ſed tenuis exit ſanies, *Chironium* vel *Telephium* nuncupatur; *odor malus, neque in ulcere, neque in ejus tumore ulla eſt inflammatio, dolor modicus eſt. Nihil ſerpit, ideoque nullum periculum adfert, ſed non facile ſaneſcit. Interdum te-*

nuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcuſque renovatur. Fit maxime in pedibus & cruribus.

PLATO, Philoſophorum Homerus, in *Axiocho*, rem qualemcunque arduam & innumeris difficultatibus plenam, *ulceris* nomine generatim his deſignat verbis: αλλη γεωργια γλυκης θηλον, αλλ ουχ ολον ως φασιν ελκος, αι ει λυπης προφασιν ευρισκομενον. Specialius vero ελκος χειρωνειον, *ulcus malignum ac ſanatu difficillimum* Indigitat. Quemadmodum etiam vocabulum τηλε, cum apoſtropho τῆλ', *procul, longe*, & φαινομαι, *appareo, in conſpectum venio*, dicitur; unde fortaſſis τηλεφον ελκος, ulcus, cujus ſanatio procul vel longe abeſt, deſumitur.

ARISTOPHANES, in *Acharnenſibus*, de homine, præter nomen adſcititium, egregio & præclaro, iniqua tamen fortuna divexato, hac utitur voce: καί τόι πρότερον γ᾽ ἔπτωχευες Τήλεφος εἶναι φάσκον ἔν πρᾶξις. Ita juxta Horatianum illud: *Telephus & Peleus quum pauper & exul uterque*, noſtrum proverbium ad TELEPHUM, Myſorum regem, maxime quadrare videtur, de quo commemoratum legimus, quod Græcos, regionem ſuam pervadentes, aggreſſus, ab ACHILLE in femore fuerit ſauciatus, quo vulnere poſt hæc ſanari non potuiſſet, niſi eadem haſta, per quam ipſe vulneratus, erat: egregie de hac re diſſerens conf. *Paulus* ÆGINETA *Cent. XIV. Prov. 68.* TELEPHUM, *Herculis* filium, ex *Auge* Nympha progenitum, & a cerva nutritum eſſe traditur ideo veritati maxime videtur conſentaneum, quod TELEPHUS, ſeu Τηλεφος, a voce ελαφος, *cerva* & θηλαζω, *lactare*, ſuam ſortitus ſit denominationem. Conf. APOLLODORUS *Lib. II. Cap. 7. §. 8.* HYGINUS *Fab. 99.* Vocabulum τηλεφον de herba vulneraria, αειζωον αγριον, *Portulaca agreſtis* dicta, ſæpius etiam uſurpatur. CHIRONEM CENTAURUM, *Phyliræ* & *Saturni* filium, ab *Hercule* ſagitta, Hydræ Lernææ cruore venenata, fuiſſe vulneratum, ſibique

hoc

hocce ictu vulnus acerbum & immedicabile accerſiviſſe, aſſerit PLINIUS *Hiſtor. natural. Lib. XXV. Cap. 6.*

CRATINO & ACUSILAO perhibentibus, CHIRON, a parentibus quippe immortalibus progenitus, mori quidem neſcius fuit, graviſſimam vero doloris acerbitatem pertæſus a Jove efflagitavit & obtinuit, ut morti obnoxius redderetur. CHIRONEM ex continua corporis ſtatione erecta, ulcus pedum inſanabile contraxiſſe, aſſerit SUIDAS, *Cent. 14. Prov. 68.* Quibus tamen omnibus GALENUS *Pergamenus* vix ac ne vix adſtipulatur; ſed originem hujus parœmiæ, a CHIRONIS ſingulari in arte chirurgica dexteritate vult deducere, *de med. method. Lib. II. Cap. 2.* unde etiam κατα χειρα γενναιος, CHIRON eſt vocatus, quod iſte ſolus & primus videlicet, inveterata, maligna & inſanabilia ulcera ſanare ſciverit.

(*Kilonio Halam miſſæ d. 10. Februar. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXII.

DN. D. FERDINANDI JACOBI BAJERI

Medicamenta fœtum pellentia vere confortativa.

Monſtra dari in medicina, & τȣ θεἰȣ admiranda veſtigia in morbis ſæpenumero acutis, quos caſus ab alto inferre ſolet, conquaſſando vehementer partes non minus fluidas ac ſolidas, præſertim quando gravidæ lapſu præcipiti ruunt, & læſionem violentam, abortus periculo junctam, patiuntur, compertum habemus. Apparenter tale ſubiit uxor viri cujusdam honeſti, vitæ ſtationem ordinate ſervans, muneris & negotii diligens, quæ ædes circa lucis & noctis confinium intravit, in quarum limine cellæ janua adaperta erat, ita, ut primo ſtatim paſſu improvide pro-

funda petere cogeretur, ſcalis e regione diſpoſitis. Reſpectu abyſſi, ſaxis arenoſis ſtrati, ad minimum viginti pedum altitudinem emenſi, terroriſque immoderati, ſimul & ſemel fatis cedere potuiſſet; aſt, divina favente protectione ſurrexit, & ſollicite comitata domum rediit. Indeterminata hactenus latebat detrimenti calamitas, externa ſalva apparebant, præter hypochondrium dextrum dolorifice contuſum, ubi ſanguinis extravaſati veſtigia conſpiciebantur, lentique embryonis motus, ad ſextum usque menſem geſtati, percipiebantur. Tali rerum ſtatu nimium ſecura mulier ſoli quiete & fotibus cum vino paratis, quos medicina domeſtica ſuppeditaverat, per triduum degebat, cum ſubitanea urinæ ſuppreſſio ac uteri ſubſidentia verſus os pubis præternaturale quidpiam portenderent. Ego accerſitus, adhibitis ſtatim variis aliis contra caſum comprobatis remediis, ne contraindicantia obtingant, venam ſalvatellam in manu ſiniſtra ſecare, dein pro ſublevanda iſchuria catheterem urethræ applicare jubeo, ex qua miculæ ſanguinis congrumati, maximo cum ægrotæ levamine, prodierunt. Poſtridie nulli plane motus & pulſus fœtui ſolemnes aderant, crebriorque mejendi ſtimulus & lipothymiæ matris rem conclamatam ſignificabant. Quare in gratiam prægnantis, quo citius onere morti proximo liberaretur, die XII. Septembris a. p. partum promoventia præſcripſi ſubſidia, cataplasma nimirum vinoſum e rad. dictamni albi, meu, leviſtici, herb. matricariæ, artemiſiæ, pulegii, ſabinæ, flor. liliorum alborum, calendulæ, & pulverem pro duplici præbio, quem hepatis anguillæ ppt. teſticulorum equi præpar. boracis Venetæ ℈ß. extr. croci gr. j. olei meliſſæ gt. j. conſtituebant. Nec defuit vehiculum congruum, aquæ flor. lilior. alb. artemiſiæ, pulegii, meliſſæ ſ. vino, addita, pro re nata, confectione Alkermes incompleta; aſt nulli parturiendi conatus ſubſequebantur, unde per noctem exhibendam

dam ſuaſi ſequentem potiunculam: Rec. Aquæ flor. cheiri ſ. vino, artemiſiæ ana ʒiß. hyſtericæ Auguſtanor. ℥j. Ægagropilæ ſubtil. pulveriſatæ, ſuccini albi præpar. trochiſcor. de myrrha, nitri regenerati, ana ℈j. Syr. de cinnamomo ʒij. Miſceatur, deturque cochleatim. Sequenti die nihil verſum atque mutatum fuit, niſi, quod ægra de borborygmis & alvi obſtructione conquereretur, rogitans, ut ſymptomati urgenti occurrerem. Annui votis & ordinavi Maſſæ pilular. fœtid. Meſuæ gr. XII. ſalis volat. ſuccini gr. ij. Extr. leviſt. gr. j. M. c. Eſſ. ſabinæ F. pilulæ num. XIII. aſperg. elæoſacch. meliſſæ pro una doſi. Nulla exinde purgatio verſus veſperam ſuboriebatur, quapropter ſtimuli cauſa inſerviebat hauſtus, ex infuſi laxativi Mannagettæ ℥iß. aquæ carminat. Schroed. ℥ß. Syr. de manna ʒij. qui poſt bihorium ſcybala duriora, cum inſigni flatuum copia, dejecit, ac iterata vice tantam attulit euphoriam, ut ſigna fœtus adhuc viventis manifeſto patefierent, utero nonnihil verſus ſuperiora retrocedente. In maximam igitur ſpem, &, quemadmodum eventus docuit, veriſſimam adductus ſum, ad juſtum usque partus terminum infantem fore ſuperſtitem, ſiquidem analeptica e fontibus pharmaceuticis & diæteticis petita præſidia optime profuerunt, donec ſub finem Decembris ejusdem anni filiola ſana beneque conformata lucem aſpexerit, quæ adhuc vita & communi ſpiritu fruitur in dulce parentum ſolatium.

Scholion.

Præclara veritatique maxime conſona legitur ſententia τȣ πάνυ WEDELII Parentis, in Tractatu *de medicamentorum facultatibus cognoſcendis & applicandis* Lib. II. Sect. II. Cap. VIII. pag. 193: *Quæ fœtum promovent, vel confortant naturam, vel ſtimulant & motum citatiorem reddunt, vel*

vel mitigant & nervoſum genus ſolantur. Accedit alvi pertinax adſtrictio, cui remoram potiſſimum induxit ſanguis congrumatus, ab impetuoſo ſaltu ſupra deſcripto in inteſtinis paſſim collectus, qui tanquam reagens uteri molem nimia expanſione verſus inferiora propulit & motus fœtui proprios ſufflaminavit. Exturbata autem ſic ſaburra tenaci & viſcida, ac reſtaurato priſtino uteri ſitu, fœtus liberiorem movendi energiam obtinuit.

(*Norimberga Halam miſſa d. 23. Martii 1753.*)

OBSERVATIO LXXXIII.

DN. D. GOTTLOB CAROLI SPRINGSFELD

De

Rariore quodam Empyemate pectoris, ſub quo materia ſanioſa per ſingularem canalem, ſerpendo verſus dorſi ſpinam formatum, ad femoris usque muſculos deſcenderat.

Arceſſebar, ut pueri cujusdam corpus diſſecarem, quem, uti ex ſermonibus adſtantium percepi, febris lenta phthiſica conſumſerat. Non interfueram conſiliis, neque curationibus hujus demortui, adeoque nihil certi de ejus morbo & morte adducere valeo. Idcirco etiam, quod cauſa, unde ſcilicet primus morbus ortum duxerit, mihi non ſatis fuerit perſpecta atque cognita, malui nullam, quam imperfectam morbi hiſtoriam præmittere, contentus eorum commemoratione, quæ in cadavere hac occaſione detexi. Erat autem puer decem circiter annorum, animi, dum viveret, alacris atque vividi, corporis vero ema-

emaciati, exſiccati, paullumque diſtorti. Habebat enim ſpinam ſinuoſam, thoracemque ſiniſtrum alia ex parte eminentiorem dextro. Spinæ vertebræ, quæ lumbos formant, præcipue illarum decima tertia, (nam ſeptem illas, quæ cervicem conſtituunt, omittimus,) decima quarta & decima quinta naturali modo non conſtitutæ, ſed de locis ſuis ita emotæ reperiebantur, ut earundem poſteriores proceſſus, quos *ſpinoſos* Anatomici dicunt, non declives, ut ſolent, vergerent atque reclinarentur, ſed longe extantiores, & ad dorſi ſpinam magis recti eſſent, tuberque quoddam, quod *gibbum* ajunt, formarent, quamvis inferiores vertebræ magis efferri viderentur. Hoc vitium Græci λόρδωσιν nominant.

Dum manum eminentiori thoraci, ſiniſtro nempe, externe admoverem, in ejus cavo fluctuationem quandam ſentiebam, adeo quidem manifeſtam, ut pectoris empyema non ſolum animo præſagirem, ſed etiam adſtantibus, licet contradicentibus nonnullis, prædicerem. Infimus enim venter, propter inflationem & tumorem, quem præ ſe ferebat, fluidum peregrinum magis continere videbatur, vel potius mentiebatur, quam pectus. Diſſecta nunc cute, & ſeparatis rite muſculis, thoracem ambientibus, muſculi intercoſtales a fluido incluſo ita foras premebantur, tendebanturque ultra coſtas, ut parum abeſſet, quin rumperentur.

Facta dein, ancipiti ſcalpello, levi plaga, perforatiſque ſimul muſculis & pleura, intra nonam & decimam coſtam, eo loco, quo chirurgi pectus pertundere ſolent, dum pus ex ejus cavo educere volunt, erumpebat cum impetu materia multa, ſanioſa, modice craſſa, livida, mali odoris, colore & ſpiſſitudine vini fecibus ſimilis. Præcidi atque reclinavi ſternum, omneque ſiniſtri pectoris cavum repletum erat ejuſmodi materia feculenta, putri, quæ, priori effuſæ addita, quatuor fere libras pondo habebat.

 Exem-

Exempta hac ſanie, toti interno cavo pectoris, præſertim ſepto transverſo, adhærebat materia fuſca, fœtida, glutinoſa, priori multo craſſior atque tenacior, quæ Græcis μελίκηρα nominatur, & propterea ab altera ſaniei ſpecie, *ichore* ſcilicet, a CELSO (*f*) diſtinguitur.

Materia hæc ſanioſa ſaccum, vel potius canalem, ſibi fecerat, qui juxta ſpinam, ad corporum vertebrarum anteriorem ſiniſterioremque partem, & illo loco, ubi ſeptum tranſverſum cum vertebris cohæret, lumbos verſus deſcenderat, ſeparaveratque ita ſeptum a ſpina, ut extra peritonæum, ſuper muſculos, quadratum lumbarem, pſoam majorem & iliacum, ſub vaſis emulgentibus renis ſiniſtri, in opere illo peritonæi celluloſo, quod *duplicaturam* vulgo nominant, ſerperet; & deinde ad illud foramen, quo arteriæ & venæ iliacæ, mox femorales (*g*) dicendæ, una cum tendinibus muſculi pſoæ & iliaci ex abdomine egrediuntur, ſub illo arcu, qui ex tendine muſculi oblique externi, cui fibræ ex faſcia lata accedunt, fit, & ab inventoribus *ligamentum* FALLOPII vel POUPARTII appellatur, exiret. Proſerpſerat autem canalis ſemper in illo contextu celluloſo, quo vaſa modo memorata majora, tendineſque dictorum muſculorum comprehenduntur atque velantur, quippe quem ſibi ab eo, qui ſub peritonæo eſt, adſciſcunt. Hunc ideo WINSLOVIUS *alterum peritonæi proceſſum* dixit, quum illum, qui funiculum ſpermaticum comitatur, *primum* nominavit.

Verum nec hic terminus nec finis canalis hujus erat ulceroſi: progreſſus enim erat uſque ad muſculos femur veſtientes, præſertim ad originem muſculi cruralis, ubi ſaccum paullo ampliorem ſibi effecerat. Hic canalis a princi-pio

(*f*) Libr. VI. c. 26. 12. 20.

(*g*) Illuſtr. *de* HALLER *Icon. Anatomic. Faſcic. V. crurales* primus merito *femorales* adpellavit. p. 16.

plo tres fere digitos erat latus: quo magis autem deſcenderat, eo propius ad ſe acceſſerat. Formaverat tamen circa decimam ſeptimam octavamque vertebram, intra muſculum Pſoam majorem, & quadratum lumborum, diverticulum quoddam ſatis amplum, quod ſanie illa craſſiore ita repletum erat, ut etiam in regione lumbari, paullo infra coſtas ſpurias, foras promineret, atque externe videri ac tangi poſſet. Omnis autem canalis a materia ſanioſa, ibi collecta, fere ubique turgeſcebat.

Sed revertimur ad cavum thoracis, ubi id miratu dignum reperimus, quod omnis pulmo ſiniſter tabe conſumtus & pereſus eſſet, ut pulmonis ne reliquiæ quidem extarent. Supererant autem principia bronchiorum; nec non vaſorum majorum ſanguiferorum, arteriæ ſcilicet & venæ pulmonalis, quæ, vix credibile eſt dictu! ceu rami detruncati, in ſummitate rurſus conſtrictæ, denuoque clauſæ, apicum digitorum inſtar, prominebant. Quæritur tantummodo, quid vaſa illa majora ſanguifera, ſanie exeſa, adſtrinxerit, atque rurſus conſolidaverit, quum materia ſanioſa, qua ea immergebantur, tam acris eſſet, ut ejus acor etiam nares feriret? Quemadmodum incomprehenſibile quoque eſt, quid fluxum ſanguinis irruentis, & a vicino corde impulſi, impediverit? Simile ſpectaculum, & quidem patulis adhuc vaſorum finibus, vidit Illuſtris *de* HALLER (*h*): *Morbum pulmonis,* inquit, *graviſſimum vidi in homine, cui poſt lapſum & diuturnum languorem, pulmo ſiniſter* (notes, ſiniſtrum quoque pulmonem fuiſſe,) *totus evanuerat. Ejus loco multum viſcidæ aquæ, ſubfœtidæ, concreſcibilis, ad ſpeciem albuminis, in pectore fuit. Aſpera arteria, quod mihi ipſi, qui vidi, credo, alteri non niſi ægrius crederem, & vaſa majora ar-*

Pp 2 *te-*

(*h*) Programmate de morbis pulmonum. Gœttingæ 1749. §. VI.

UNIVERSITY OF MARY
LIBRARY
SCHOOL

teriosa & venoſa quaſi reſecta, patulo fine in pectoris caveam hiaverunt, ut ſanguinis effluxum, quid moraretur, ægerrime invenires. Num ſtructura pulmonum ſpongioſa, qua irretita ſunt vaſa, ad ejusmodi remoram aliquid conferat? dicere non audeo.

Præterea omnis fere pleura, quæ coſtas & muſculos tegit, erat deraſa atque exeſa: muſculus intercoſtalis VERHEYENII, quem *coſtarum depreſſorem proprium* COWPERUS nominat, conſumtus, & plurimæ coſtæ perioſtio erant denudatæ atque carie infeſtatæ.

Alterum thoracis cavum perfecte erat ſanum, neque in pleura inflammatio, neque in pulmone ſcirrhus obſervabatur. De materia etiam illa ſanioſa ne quicquam quidem in abdominis tranſierat cavum. In hoc enim nihil deprehendebatur, quod præter naturam erat, niſi quod coli inteſtini quædam pars, ſpithamæ longitudinem æquans, conſtricta atque ſolito anguſtior reperiretur.

Exenterato abdomine accuratius examinabam dorſi ſpinam, & ſequentia animadvertebam. Exciderant proceſſus obliqui articulares duodecimae (ſeptem enim ſuperiores cervicis uti jam monuimus, non numeramus,) vertebræ ita ſedibus ſuis, ut proceſſus, qui ex inferiori decima tertia vertebra conſurgunt, poſteriora verſus moti, & ſuper proceſſus deorſum ſpectantes ſuperioris duodecimæ elati conſpicerentur. Quare & corpus vertebræ ſuperioris ad tres fere lineas corpus inferioris transgrediebatur. Et, licet reliqua quatuor lumborum vertebrarum corpora intus ſolito inter ſe cohærebant modo; tamen eorum proceſſus ſpinoſi, quia cum ſuperioribus conſueto atque naturali non progrediebantur ordine, extus prominere videbantur.

Ulterius autem inquirere & ſpinam dividere mihi non licebat, quamvis multis precibus id efflagitarem. Quæritur, utrum luxatio, quæ quinque abhinc annos facta & male cura-

ta creditur, hujus empyematis fuerit cauſa? an potius abſceſſus, ſeu empyema, ab alia plane diverſa, cum tuberculo non connexa, ratione originem duxerit? an prima cauſa morbi non vertebris, ſed pulmonibus tantum inhæſerit? an contrarium obtigerit?

Minime incognitus eſſe poteſt Aphoriſmus HIPPOCRATIS (*i*) Ὁκόσοι ὑβοὶ ἐξ ἄσθματος, ἢ βηχὸς γίνονται πρὸ τῆς ἥβης, ἀπόλλυνται. *Qui gibbi ex aſthmate aut tuſſi fiunt ante pubertatem, moriuntur.* Multum deſudarunt eruditi in explicanda ſententia hujus Aphoriſmi. GALENUS, optimus certe HIPPOCRATIS interpres, plurima gibbera ex tuberculis, vertebris ejusque ligamentis inſidentibus, non ſolum oriri credidit, ſed etiam, accedente inflammatione & verſo pure in ſaniem, hanc denique in pectus & ipſum pulmonem ex metaſtaſi deſtillare, tuſſim & aſthma ciere, pulmones exedere, & tabem tandem, quæ hominem tollit, inducere oſtendit. Quamvis adverſus hanc interpretationem pugnent *Hieronymus* MERCURIALIS aliique, qui non vertebras, ſed pulmones & diaphragma, tumores primum occupare, & dein, reſpiratione impedita, hominem incurvari, ſpinæ vertebras concuti, diſtrahi, emoveri & ſic gibbera naſci contendunt: tamen celeberrimus quondam PLATNERUS, Præceptor meus fideliſſimus, cujus manes adhuc veneror, GALENI ſententiam ex *Marci Aurelii* SEVERINI, *Deſiderii* JACOTII, *Jacobi* HOLLERII conſenſu, & propriis obſervationibus, cum in Diſſertatione *de Thoracibus* (*k*), tum etiam in lectiſſima *commentatione, de iis, qui ex tuberculis gibberoſi fiunt* (*l*), pro more ſuo, doctiſſime ſcilicet, defendit, & experientiis celeberrimorum virorum confirmavit.

Pp 3 Cer-

(*i*) *Libr. VI. Aphor. 46.*

(*k*) §. XXIII. In *Opuſcul. Tom. I. p. 130.*

(*l*) Opuſcul. Tom. II. p. 208.

Certe, ſi quid ego in re tam ardua ſentio, memoratum juvenis gibberoſi, qui tabidus & ἔμπυος factus eſt, exemplum opinionem GALENI firmare, & ſuſceptam PLATNERI defenſionem probare videtur: quippe, quod præceſſit, tuberculum, cauſſa, &, quæ hoc conſecuta eſt, tabes, effectus dici meretur.

Sed celebratur his quoque obſervationibus auctoritas atque fides Senis noſtri Coi, qui certam mortem prædixit illis juvenibus, qui gibbi ex aſthmate aut tuſſi ante pubertatem fiunt. Minime his vult dicere, aſthma & tuſſim eſſe cauſam gibbi; ſed gibbos, cum aſthmate & tuſſi conjunctos, plerumque lethales eſſe. Indicatur enim his, materiam ad pulmones vel eſſe jam delatam, vel adhuc deſtillare; inde periculum & mortis metus.

Præterea hoc exemplo non ſolum docemur, omnino fieri poſſe, ut materia purulenta, vel ſanioſa, in ejuſmodi empyicis deſcendat ad inguina & femora, ibique ſuppurationes, abſceſſus, ulcera atque fiſtulas efficiat: ſed cognoſcimus etiam viam, qua materia fertur. Simile fere exemplum vel nuper mihi videre licuit in juvene, tuberculum in lumbis habente, cujus parentibus, HIPPOCRATIS auctoritati atque effato fidens, ſiniſtrum prædixi exitum, qui etiam, ut per literas accepi, aliquot poſt menſibus ſecutus eſt. Scribit enim HIPPOCRATES (m): *Quibus infra ſeptum transverſum gibbus exiſtit, nonnullis abſceſſus ad ſuppurationem tendentes circa laterum mollitudines & inguina diuturni ac curatu difficiles ſuperveniunt, quorum neutri gibbum ſolvunt.* Eruditam &, ni fallor, juſtam hujus difficilis atque dubiæ curationis rationem addit HOLLERIUS, in *Commentario* ad ſupra memoratum Aphoriſmum *46. Libr. VI. Solvuntur,* inquit, *gibbi in lumbis, aut per metaſtaſin, aut*

(m) Libro *de Articul. Sect. XXXVIII. p. 794.* ed. Lind.

aut per ſympathiam. Per metaſtaſin, ſi materia, quæ gibbum faciebat, transferatur in partes ignobiles, vera erit ſolutio. Per ſympathiam, ut ſi pus e lumbis demittitur in ilia, inguina, femur, crus, & illic efficiat novam ſuppurationem. Et hoc non eſt ſanare, neque ſolvere, ſed agere morbum.

Trahuntur enim in conſortium & afficiuntur præter locum jam tentatum, adhuc aliæ partes, id quod *per ſympathiam* indicare voluit. His ita ſe habentibus, valde dubito, an in priori caſu unquam cum fructu abſceſſus in femore ſe formaſſet atque aperuiſſet, quod alii, qui exitum materiæ per hanc viam parari putabant, credere videbantur? Quare etiam dubito, an Chirurgia, qua pectus vulnere perforatur, & ſanies, quæ intus confluxit, effunditur, cum ſpe longioris vitæ inſtitui potuiſſet? Quæritur ſolummodo, unde tanta materiæ ſanioſæ copia venerit, atque originem ſuam duxerit? certe a ſanguine, ex vaſis pulmonalibus ſanguiferis exeſis paullatim deſtillante.

(*Weiſſenfelſa Halam miſſa d. 17. April. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXIV.

DN. D. JOANN. SEBAST. ALBRECHT

Pulveris ſcillitici compoſiti effectus ſingularis.

Ab eo tempore, quo Scillæ marinæ crudæ uſus in praxi medica apud Germanos denuo frequentior eſſe cepit, circiter circa annum trigeſimum hujus ſeculi (*n*) plures legimus obſervationes de ſalutari ejus effectu in aſthmate, tam convul-

(*n*) Vid. D. *Henr.* SCHULZII Prælect. ad Diſpenſat. Reg. Brandenb. p. 264.

vulſivo, quam humoroſo, pituitoſo (*o*), mea quoque praxi qualicunque confirmatas. Quoniam vero ſuperiori anno ſingulare aliquid circa ejus effectum, in ſubjecto nobilioris ſexus, cachectico, obſervatum fuit, operæ pretium eſſe putavi, illud cum publico communicare. Erat vir annorum ultra ſexaginta, rationibus ſubducendis a juventute addictus, ideoque vitæ ſedentariæ adſuetus, mediocris ſtaturæ, habitus corporis magis carnoſi, quam pinguis. Proxime antecedente anno 1751. confligandum illi fuit cum ſcorbuto, qui non ſolum gingivas exeſerat adeo, ut omnes dentes vacillarent, & plura ulcera, aphtharum forma, in ore apparerent, ſed tandem etiam diutius perſeverantem paralyticam linguæ debilitatem & ex hac difficultatem loquelæ reliquerat. His malis devictis, anno ſequente 1752. ſucceſſive cachecticus & œdematoſus tumor, ſub initium veris, pedes occupavit, cum urinæ excretione parciori, qui ulteriori progreſſu ultra genua & femora in hydropem tympaniticum, cum maxima ſpirandi difficultate, increvit. Hæmorrhoidalem fluxum vel nunquam, vel inſcius expertus eſt, motus autem hæmorrhoidales jam ante plures annos, ſed tranſitorios ſaltem, in hoc ſubjecto obſervavi. In hoc rerum ancipiti ſtatu ſalia digeſtiva, infuſa aperientia & pituitam reſolventia, gummoſa, interpoſitis tonicis, carminativis externis & internis, nec non diuretica, nihil proficiebant. Sudoriferorum uſus, ob ſpirandi difficultatem & inde ortam erecte ſedendi neceſſitatem, non poterat urgeri. Ipſo quoque auro fulminante fruſtraneo conatu exhibito, inter tot calamitates commode in mentem mihi venit pulveris crudi ſcillitici compoſiti uſus, in *Diſpenſatorio Reg. & Elect. Boruſſ. Brandenb. a Fagino 1734. edito p. 160.* deſcriptus & a celeb. SCHUL-

(*o*) Commerc. litt. Noric. 1737. p. 105. 114. ſeq. & pluribus aliis. it. laudati celeberr. quondam SCHULZII Diſſ. ſiſtens Scillæ marinæ examen chemicum. Halæ 1739.

SCHULZIO aliisque commendatus, nec non propria experientia confirmatus. Sed in ſegniori hoc ſubjecto ſperatum eventum non licebat obſervare; itaque auſus ſum, (nihil enim in hiſtoria morbi diſſimulandum eſt,) ſequentem pulverem exhibere, cum ſubjuncto potu copioſiore juris carnis macilenti: Rec. Pulv. rad. Scill. crud. gr. vij. Vincetox. Pimpinell. alb. Bryon. ana gr. iv. Nitri puriſſ. gr. v. M. F. Pulv. pro una doſi. Terrore obſtupui, cum poſt paucarum horarum intervallum invenirem ægrotum, comitante vomitu, vehementi febri correptum, turbatis ſimul mentis operationibus. Sed oblata ſubinde potiuncula, ex Conch. Citr. Lap. Cancror. nec non Pulvere epilept. March. cum aquis analepticis & diapnoicis parata, ſpe citius terror evanuit. Nam æger a meridie, alvo ſoluta largius, ſomnum tranquillum diuturniorem experiebatur, poſt quem febris non ſolum penitus ceſſavit & mens rediit, ſed tanta urinæ copia profluxit, ut intra XXIV. horas non ſolum omnis in toto corpore tumor diſparuerit, ſed, quod mirandum magis, æger viribus, reſtituto nunc appetitu, poſt paucos dies auctioribus, munera demandata & conſueta denuo ſubire & equo vectus, inter illa, agrorum fructibus pro copia menſe Julii decimandis intereſſe potuerit.

Humidam, ob largiores continuas pluvias, hujus æſtatis apud nos non ſolum, ſed etiam in aliis Provinciis, temperiem, crebrioribus exundationibus noxiam, nemo non recenti recolit memoria, ob triſtes effectus, quos reliquit. Hæc humida aëris conſtitutio & ægri indulgentia palati intempeſtiva, nec non prægreſſus affectus ſcorbuticus paralytodes, forſan primariæ fuerunt cauſæ, quod relaxatus nimium fibrarum tonus non æque potuerit reſtitui, quin potius æger noſter menſe Septembri coactus fuerit, triſti fato, priora mala omnia denuo experiri. Ægrotus, effectus hujus pulveris ſalutaris adhuc memor, ipſe auctor erat, ut

ejus uſum revocarem, non metuens ſymptomata, quæ terrorem incuſſerant. Accedebam votis, exhibito pulvere eadem omnia ſequebantur, tam terribilioris, quam ſalubrioris effectus phænomena, ea tamen differentia, quod vires non omnino, ſed parcius & lente redierint, quoad reliqua autem ita valente ægro, ut munere fungi potuerit mandato, uſque ad menſis Novembris initium, quo pedum tumor denuo ortus ſucceſſive augmenta tanta capiebat, ut alvo obſtructa & urina parcius fluente, tympaniticus abdominis tumor in priorem molem increſceret & aſthmatis magnitudo omnem decubitum in lecto denegaret. Viribus ſic magis magisque fractis, conſultum non erat tertia vice periculum hujus pulveris heroici facere, ſed potius redeundum erat ad mitiora. Ut tamen deſiderio ægroti annuerem, dimidiam pulveris ſuperius communicati partem per aliquot dies adſumendam quidem dedi, ſed ſine omni effectu. Clyſteres carminativi, leniter ſtimulantes, vix quidquam levaminis afferebant. Auri fulminantis ſecundæ præcipitationis tria grana alvum quidem aperiebant, ſed abdominis tumor non imminuebatur. Ne denique quid facile accideret, quod calumniandi occaſionem malevolis poſſet præbere, Pilularum gummoſar. balſamicar. uſu, interpoſitis pulveribus digeſtivis ſalinis, cum lumbricis & millepedibus mixtis, decocto baccar. Juniperi toſtarum, non neglectis carminativis, res agebatur uſque ad finem. Quibus ſubſidiis levamen quidem malorum conceſſum miſere ægrotanti, ſed nulla medela, donec mors placida tot malorum fecit finem die XI. Menſis Martii, tot noctibus ardentiſſimis precibus ab ægroto efflagitatum.

(*Coburgo Halam miſſa d. 21. Junii 1753.*)

OBSER-

OBSERVATIO LXXXV.

DN. D. SALENTINI ERNESTI EUGENII COHAUSEN

Atrophia Luem veneream excipiens, fonte Selterano, lacti nupto, curata.

Maximo quidem Hiſpaniæ commodo incognitas illas Americæ plagas detexit & ingentes theſauros in Europam traduxit immortali nomine dignus *Chriſtophorus* COLUMBUS, ſed ut nulla felicitas perfecta eſſe ſolet, nec roſa ſine ſpinis, nec mel ſine aculeo: ita ejuſdem itineris ſocios ſimul infeſtiſſimum corporis humani hoſtem, contagium ſcilicet fœtidiſſimum, maligniſſimæ & deteſtabilis antea in Europa incognitæ Luis ſic dictæ venereæ, ſecum detuliſſe ex Hiſtoria conſtat. Lues hæc ex Hiſpaniola ad Hiſpanias devecta ante annum 1495. a militibus Hiſpanis, qui ſub *Gonſalvo Fernando* meruere, in Italiam ad Gallos & Neapolitanos Venere vulgivaga ita ſenſim traducta fuit, ut nunc fere nulla Natio ab hoc contagio libera eſſe videatur. Confer. ASTRUC *de morbis venereis Lib. I. cap. X. p. 61.* Celeberr. *Roſinus* LENTILIUS, ejuſmodi Laſtaurorum & olidiſſimorum Hircorum infenſiſſimus hoſtis, quondam luem veneream magis ſaltem familiarem clarioris & lautioris ſortis hominibus, *pour les hommes de condition,* hodie vero Cerdones & Bajulos frondibus illis coronatos incedere indignabundè conqueritur in *Eteodromo med. pract. pag. 898.* quod etiam veriſſimum eſſe quotidiana eheu! Clinicos nimis frequenter docet experientia: Similis enim inter plebem, quemadmodum inter majores, eſt petulantiſſima laſcivia, ut quaſi ſine lege, ſine metu paſſim luxurietur, hac ex ratione tot morboſos lumbifraga Venere enervatos, emaciatos,

 im-

imberbes (*p*) ac præmature impotentes redditos, in ſterili matrimonio viventes, videre licet, imo & ipſa licentioſa juventus, vix ad Venerem potens, ea didicit, & proh dolor! frequenter exercet, *ad quæ charta rubet, quæ ſcribere penna recuſat.* Quot eheu! ex his peregre profecti, reduces pro doctrina reportant venereum virus, pro conditis moribus turpiſſimam & ſpurciſſimam gonorrhœam, doloroſiſſimis ſymptomatibus ſtipatam, cumque in juſto matrimonio licita Venus prolem procreare deberet, effœtum & miaſmate venereo coinquinatum ſemen in feracem quidem uteri agrum effundunt, ſed aut nullam, aut imbecillem & morboſam progeniem uxor innocens haud infrequenter concipit, aut rebellem fluorem album, genitalium excoriationem, dolorem urentem & ardentem, quin morbum ipſum graviſſimum, vix potentiſſimis remediis domabilem, ex matrimoniali concubitu reportat, & graviſſime pruritus ſui poenam luit, ut hoc obſervans Vir quidam prudentiſſimus, aliquot filiarum pater, non per jocum, ſed ſerium omnino ceperit conſilium, ſe filiam ſuam nulli in matrimonium collocare velle, niſi prius viderit procum potenti & non interrupto tractu ad murum copioſe & celeriter mingere; talis enim mictio tum potentiam priapi, tum ſphincteris & ipſius veſicæ, tum nullum in urethra impedimentum latitare, aperte & ſolide teſtari, indeque concludi poſſe opinabatur, ſaltem moralem certitudinem nullius abſconditi mali adeſſe: ii enim, qui tardius mingunt, cum ingenti ſæpius conatu, lotiumque tenuiſſimo fluxu, inſtar fili, emittunt, ac virgam manu premendo illud exprimere coguntur, plerumque a contagio venereo gonorrhœam contraxerunt, quæ caruncula quaſdam, urinæ effluxum præpedientes, utplurimum relinquere ſolet, & fere infallibile teſtimo-

mo-

(*p*) Vid. *Euſtachius* RUDIUS *de morbis occultis venenatis*, *Libr. V. Cap. 8. p. 168.*

monium perhibet latitantis vitii, ſuccubæ mulieri ſemper ſuſpecti & periculoſi.

Hos iner referendus etiam erat juvenis quidam vir, aliquot ultra triginta annorum, qui vaga & illicita Venere cum ſpurciſſimis proſtibulis enormiter debachatus fuerat, indeque ſæpius gonorrhœam contraxerat, quam repetita catharſi, & reiterato coitu cum puella imaginarie non infecta (nam in Medicina facienda haud raro in tales laborantes incidimus, qui a mulieribus fuerunt infecti & male habiti, quas ab hoc morbo alieniſſimas imo Penelopes eſſe putabant,) mitigare ac remediis ſtypticis ſedare allaboraverat. Hic ante paucos annos iter in Bataviam ſuſceperat, ibique vehementer admodum & unice quaſi Veneri litaverat, unde non ſolum gonorrhœam perquam malignam, bubonibus ceteroque comitatu ſtipatam, acquiſiverat, ſed quoque venereum ſubtile virus, ad maſſam ſanguineam copioſius delatum, omnes humores adeo inquinaverat, ut morbus ipſe graviſſimus, cum ingenti multorum ſymptomatum ſyndrome miſerum hunc diu noctuque torqueret. Variis equidem uſus fuit remediis, a chirurgis, imo tonſoribus & agyrtis (pudet enim tales revelare Medico, quod committere non horruerunt,) ſubinde præſcriptis, nec prætermiſſa fuit ſalivatio per Draconem mitigatum ſuſcitata, quibus etiam graviora & urgentiora ſymptomata mitigata fuiſſe credebantur; ſed remanſerunt graviſſimæ reliquiæ, & inter has inprimis continuo torquens, omnem quietem tam de die, quam de nocte tollens ſenſuſque ſingulos inſigniter debilitans cephalaea. Incaſſum hinc tentatis pluribus remediis, modo cum, modo ſine ratione exhibitis, meam tandem ægrotus hic quæſivit familiaritatem, & poſtquam alio ſub prætextu aliquoties timide me inviſiſſet, tandem de capitis ſui continuo dolore oſteocopô intolerabili querelas movebat amariſſimas, calidiſſimis lacrymis comitatas, addens ſimul, ſe poſt ingentes

fruſtra impenſos ſumptus ad obeunda ſua ulterius officia & commercia plane fere incapacem redditum eſſe, ac inſuper denique juſtam, quam cauſæ habeat, ſuſpicionem, ſcilicet vagæ Veneris abuſum, ac inde contractum morbum gallicum, nunc tamen, ut opinabatur curatum, revelans. Enarratam ergo hiſtoriæ & ſymptomatum ſeriem excutiens & mecum ruminans, Venerei miaſmatis reliquias multas adhuc in corpore latere, nec ſufficienter expurgatum vel correctum illud eſſe, ex compluribus circumſtantiis deprehendebam; hinc primariam indicationem eo dirigendam eſſe adſerebam, ut illud virus corrigatur ac penitus removeatur, quo obtento ſingula moleſta ſymptomata, tanquam malæ radicis producta, per ſe ceſſatura audacter pollicebar. Placuit ægroto, qualecunque tantum ſolamen anxie flagitanti & ſperanti, hocce ratiocinium, atque idcirco conſilium etiam urgebat therapevticum. Cum autem habitus ſatis carnoſi, ſimulque plethoricus & robuſtus eſſet, largam in pede venæ ſectionem inſtitui jubeo, quam excipiebat catharcticum lene hydragogum, quibus peractis ad virulenti iſtius miaſmatis, undiquaque adhuc per corpus diffuſi, correctionem & remotionem me accingebam. Bene autem perſpiciens, quod per ptyaliſmum mercurialem, ab aliis jam tentatum & per plures dies continuatum, hic finis obtineri non potuerit, aliam viam ingrediendam eſſe judicabam, idque magis, cum virus hoc ſumme activum & admodum multiplicativum in oleoſis ac gelatinoſis humorum partibus præcipue deliteſcere & obhærere vel exinde maxime perſuaſus ſim, dum harum reſolutione & colliquatione majori optime peſtifera illa venerea lues tollitur, teſtantibus id vel ipſis Americæ incolis, quibus, referene THUANO *Hiſtor. ſui temporis Lib. 71.* endemia & maxime familiaris illa eſt, quique tali inprimis ratione ab ea liberantur, dum a decima hora diei uſque ad ſecundam pomeridianam ardentiſſimo Soli ægri ſe exponunt, ac ita depravatum & inquinatum habitum deſiccan-

ſiccando exhauriunt; cui methodo pariter hinc inſiſtit celebris quondam Batavorum Æſculapius, BOERHAAVIUS, (*q*) imo ante illum eandem jam obſervavit clariſſ. HUTTENIUS, dum acri decocto ligni Gvajaci fere ſolitarie adhibito miaſma illud ex humoribus optime tandem extricari & e toto corpore proſcribi poſſe demonſtravit.

Exhibui itaque ægrotanti meo, ſub diaphoretico regimine, cum tenuiſſima diæta (circa quam omnia pinguia & quæ copioſum nutrimentum ſuppeditant, exulare juſſi,) ſaturatum ligni Guaiaci & radicis Sarſæparillæ decoctum, in quo ante prandium & cœnam convenientem Tincturæ metallorum doſin quotidie adſumſit; decoctum autem ſecundarium pro potu ordinario conceſſi, utque ſudorem exinde prodeuntem in lecto probe obſervet, ſerio injunxi, ac tandem ad ſubducendam alvum (quæ ſegnior ſub tali regimine eſſe ſolet,) ſubinde pulpam caſſiæ cum mercurio dulci exhibui, aliquoties etiam enema injici curavi. Valetudinis ſuæ cupidus ceterumque prudens ægrotus his omnibus ad amuſſim ſe præſtabat obſequioſum, ſtrictiſſimamque per aliquot hebdomadas non tantum obſervabat diætam, ſed quoque præſcriptum decoctum cum Tinctura horis medicis adſumebat, & pro tollenda ſiti ſecundarium, fiducia plenus, avide bibebat. Elapſis aliquot, ſub tali regimine, diebus, floridior faciei color palleſcere imo albeſcere incipiebat, rubini in facie effloreſcentes desquamabantur, frontis corona exanthematica & naſi rubor diſparebat, carnoſa corporis conſtitutio flacceſcebat, compages extenſior marceſcebat, æger, ceteroquin robuſtus & vegetus, debilis evadebat; hæc quidem omnia in principio ex eo parum curabantur, quoniam ſymptomata, ad quæ tollenda omnis Therapiæ intentio collimabat, indies mitiora reddebantur, inprimis autem vehemens illa

(*q*) Vid. Ejusd. Præfat. ad Aphrodiſiacum.

illa cephalalgia ſenſim tolerabilior fiebat, tandemque plenarie ceſſabat. Sub hiſce autem circumſtantiis licet appetitus adhuc conſtaret, carnoſa tamen & muſculoſa corporis ſubſtantia indies magis magisque diſparebat, calor in membris, in ore ſiccitas perſentiſcebatur, ſudores inſuper nocturni colliquativi, urina rubra, pulſus quaſi febrilis & juſto celerior, ſitis continua, cum deficiente nutritione, notabantur, ut qui eum conſpiciebant, omnes fere de præſente vera hectica ſuſpicionem moverent, quam ipſe etiam æger ſubeſſe & mortem hinc certiſſimam adpropinquare verebatur, ac idcirco auxilium medicum ulterius ſollicite implorabat. Modo enarrata ergo ſymptomata & circumſtantias omnes attente conſiderans & ponderans, has ulterius formabam indicationes: humorum æſtum contemperandum, acrimoniam eorum corrigendam, lympham deficientem laudabilem in ſanguinis maſſa reſtituendam, partiumque ariditatem & rigiditatem emolliendam & relaxandam eſſe. Hiſce ergo intentionibus compendioſe ſatisfacturus, aquam Selteranam, lacti nuptam, optime profuturam & certo ſatisfacturam eſſe arguebam; licet enim, teſte Illuſtri Hallenſium Machaone, *Frid.* HOFFMANNO, *in dem Bericht vom Selter-Brunnen, Cap. I.* §. *15. p. m. 21.* omnes aquæ ſoteriæ, ſive calidæ, ſive frigidæ, tam ob immixtam terram calcariam, quam conjunctum principium ſalinum ſpirituoſo-minerale, venerea Lue vel gonorrhœa laborantibus noxiæ eſſe deprehendantur, aquam tamen Selteranam, præcipue lacti commixtam, tuto & commode talibus exhiberi poſſe ipſe concedit, ejusque veritatem uſus me docuit. Intrepide igitur jubebam, ut aquæ Selteranæ partes duas, cum una lactis caprilli parte remixtas, mane in lecto a dimidia menſura usque ad unam & dimidiam ſenſim aſcendendo, per ſex ſeptimanas potaret; ad ſubjugandum prædominans in primis viis acidum, æſtumque præternaturalem, nocturno tempore inprimis affligentem, magis

tem-

temperandum, circa noctem pulviſculum abſorbentem ex nitro, lapid. Cancr. matre perlar. & magneſia alba porrigebam; ad reſtaurandum ſtomachi vigorem & promovendam chylificationem, ante prandium & cœnam de Elixirii ſtomachici temperati (quod in Diſpenſatorio Viennenſi p. 79. deſcriptum extat,) cum anatica portione animæ rhabarbari convenientem doſin exhibebam. Hoc igitur medicationis genus cum non ingratum deprehenderet, juxta præſcriptam methodum diligenter & accurate obſervavit, elapſoque vix primo octiduo ingens ſtatim percepit levamen; ſenſim enim illa oris & linguæ ſiccitas, moleſta ſitis, æſtus internus ſudorque colliquativus evanuerunt, floridus in facie rediit color, tranquillior ſucceſſit ſomnus, aridus corporis habitus mollior redditus fuit, membrorum omnium facilitabatur motus, augebantur indies vires, ac poſt accuratam per ſesquimenſtruum ſpatium horum remediorum continuationem in integrum per Dei gratiam reſtitutus comparebat, congratulantibus ipſi & applaudentibus de eo cognatis & amicis, qui brevi ante pro mortis candidato eundem habuerant. Ne autem fortaſſis (nam ſubdolo hoſti nunquam fidendum eſſe monent Politici & circumſpecti notant Medici,) quidpiam de miasmate venereo in intimis penetralibus occultatum remaneret, quod forte poſtea reſuſcitari ac reviviſcere, novasque truculentas turbas excitare poſſet, intactum remaneat, pro ulteriore correctione KUNCKELII morſulos, quos in *Laboratorii chymici Part. III. Cap. 32. p. 434.* atque ex eo *Diſpenſator. Boruſſo-Brandeburgicum p. 123.* deſcribit ac ſpecialiter commendat, per aliquot menſes cum inſigni euphoria ſumere juſſi, quibus, depulſo hecticæ contabeſcentiæ metu, æger omnimode ac ex integro reconvaleſcens priorem recuperavit toroſum & ſucculentum habitum.

Idem fere fatum, diſpari tamen modo, prior nempe propria, hæc vero aliena culpa, ſuſtinuit triginta ſex annorum, caſtiſſima mulier, quæ viro militari (qui vaga & effreni Venere contraxerat Gallicæ Luis contagium,) nupta eidemque accumbens, elapſis paucis diebus pallere incipiebat, ſuccedente per genitalia materiæ acrioris, partes erodentis, copioſa & ſanioſa excretione, laſſitudine & gravitate omnium membrorum, doloribus artuum oſteocopis, nocturno tempore ſeſe exacerbantibus, rodentibus & terebrantibus, ſcabioſis hinc & inde efflorefcentiis ſiccis, urentibus, &c. quibus miſerrime excruciata hæc neogama, nil mali ſuſpicans, ſolius tantum ſcorbuti producta & ſymptomata ea eſſe tanto confidentius opinabatur, cum ipſius Medicus ordinarius morbum ad hanc claſſem quoque retulerat, a quo vero cum ſe inutiliter circumduci cerneret, nec ullum ex ejus medendi methodo levamen ſentiret, celebrem æque ac doctum eminentioris aulæ cujusdam Archiatrum accedit, huiusque ſententiam de morbi ſui conditione rogat, qui ſine omni fuco declarat, quod Lue gallica, & quidem maximo gradu, infecta laboret, ad quæ verba non aliter ſtupuit, quam quæ Jovis ignibus icta; recollectis tamen animi viribus attonita ægrota, quid in tam ſontico, turpi & doloroſo malo ſuperſit ſolaminis, qualisque curationis modus tentandus? ſuſpirioſe ſciscitabatur. Medicus non niſi a ſalivatione, per mercurium ſuſcitata, lenimen & ſanationem ſperandam eſſe ſubjungebat; ad durum hoc medicationis genus trepidans exhorruit; ut tamen generoſe id perferret mali graviſſimi exigebat atrocitas, atque Medici expertiſſimi inque curandis iſtiusmodi caſibus (qui in aulis haud infrequentes eſſe ſolent, licet & hac tempeſtate in Tuguriis obſerventur) verſatiſſimi facundia & auctoritas jubebat. Confeſtim taque ad hanc methodum, ſub directione ipſius Medici, ſee accingebat; ſuccedebat etiam ad votum ptyalismus, quo

omne

omne venenum partim correctum, partim expulſum ac evacuatum eſſe credebatur. Remittente autem ſalivatione ægra adeo vehementi & doloroſa corripiebatur cardialgia, ut vel de convulſionibus univerſalibus brevi ſuperventuris, vel de ſuffocatione metuerent adſtantes. Exhibebantur anodyna & antiſpasmodica; applicabantur epithemata; injiciebantur clyſteres, ſed absque effectu; prior tandem advolabat Medicus, qui omnia absque ullo levamine adhibita fuiſſe videns, oleum amygdalarum dulcium recenter expreſſum in largiſſima doſi, ad uncias quatuor, cum juſculo conquaſſatum, porrigit, tam laudabili cum effectu, ut dolor illico remitteret. Cum vero per paroxysmos ſubinde novos moliri videretur recurſus, quotidie ſimilem doſin eo usque repeti juſſit, donec omnis recidivæ metus penitus evanuerit. Aſt nec dum malorum finis erat; cum enim ægrotam in ſanitatis vado conſtitutam ſperabant, ex Charybdi in Scyllam incidiſſe eandem adſtantes ex ulterioribus novis ingruentibus ſymptomatibus non ſuſpicabantur tantum, ſed certo omnino concludebant. Accedebat enim ingens virium proſtratio, univerſalis corporis macies & contabeſcentia, cui jungebatur febricula lenta, ſitis, continua oris ſiccitas, urina rubra, interdum pinguedine oleoſa tecta, redibant ſcabioſæ quædam in corpore efflorescentiæ, ſudores matutini colliquativi, corpus per ſe jam admodum debile magis exſiccantes atque vires depaſcentes; quibus omnibus ſuccedebat lugubris caſus, dum Medicus prælaudatus, in quem omnem ſpem poſuerat ægra, morte præmatura occubuit, unde illa prorſus deſolata ſibi videbatur. In auxilium quidem alii vocabantur, qui nihil prætermittebant, quod ad reſtituendam oppreſſam valetudinem neceſſarium & profuturum autumabant. Præſcribebantur hinc innumera remedia, ex omni pharmaciæ angulo conquiſita, aſt exiguum ſaltem, ſæpiusque nullum ab iisdem notabatur levamen;

& licet adhuc diurno tempore per aliquot horas orthoſtadia maneret, multos tamen doloroſos cruciatus in artubus diu noctuque perſentiſcebat, magisque ſubinde invaleſcens corporis contabeſcentia infelicem minabatur exitum. Quamquam enim appetitus modice adhuc conſtaret, nullum tamen inde augmentum corporis, nulla particularum nutritiarum appoſitio, nulla virium reſtitutio exinde notabatur. Alium igitur cuneum duriſſimo huic nodo admovendum eſſe judicabant adſtantes; hinc & ego in conſilium vocatus, conſideratis omnibus circumſtantiis, cum ſub rite continuato remediorum hactenus præſcriptorum uſu nihil fere immutatum, nihilque ex pharmaceuticis auxiliis intentatum relictum eſſe deprehenderem, aliud medicationis genus, excuſſo quorundam timore intempeſtivo, proponebam, aquæ nempe Selteranæ, cum lacte mixtæ, uſum per aliquot hebdomadas continuandum. Non diſplicuit agnatis, admodumque arriſit ægrotæ hoc conſilium, utpote quæ medicamentorum copioſorum & variorum, hactenus, ſpe obtinendæ ſanitatis & prolongandæ vitæ, adſumtorum ſumme pertæſa erat. Felici itaque auſpicio ſequentem medicationis modum confidenter inchoat, ſumendo nempe duas aquæ Selteranæ partes & unam lactis caprilli, (quod in vas calefactum emulgere, hocque dein aquæ fervidæ imponere juſſi, admixto ſimul modico ſacchari, ad præpediendum coagulum,) hujusque mixturæ, palato non ingratæ, primo dimidiam capiebat menſuram, hancque doſin in dies ſucceſſive unico vitro augendo, ad ſesqui menſuram usque adſcendebat, pauxillum ſubinde corticum aurantiorum conditorum, inter potandum ſimul maſticando, & ita per decem hebdomadas optato cum ſucceſſu pergebat, interponendo ſimul, ad conſervandum ſtomachi tonum, modo doſin pulveris ſtomachici Birckmanni, modo Elixir. balſam. HOFFMANNI; ad ſubjugandum prædominans & per ructus ſe mani-

manifeſtans in ventriculo acidum, aliquot guttas liquoris nitri fixi; ad alvum ſegniorem reſerandam, vel rhabarbari pulverem, vel enema emolliens, prout circumſtantiæ id poſtulabant, quibus tandem effectum eſt, ut ardores interni remiſerint, oris ſiccitas & ſitis præternaturalis evanuerint, urina rubra naturalem colorem & conſiſtentiam acquiſiverit, ægraque talem vigorem receperit, ut extra lectum & domum eſſe, ſuaque munia obire potuerit. Quoniam vero teſte BAGLIVIO, per experientiam edocto, luis venereæ ſemel in corpus receptae character difficulter deleri ſolet, & ab adhibitis remediis quidem miteſcit, ſed poſt longam temporis moram ejusdem producta ſæpius reviviſcunt; pariter quoque ab hac lege minime exempta manſit mulier iſta, quin potius circa æquinoctium vernum doloroſa & pruriginoſa varia ſymptomata, cum imminentis contabeſcentiæ prodromis, reſuſcitari obſervavit. Tunc autem absque ulteriori Medici conſilio, juxta methodum jam cognitam, priorem iterum ſuſcepit curationem, bonoque exinde obſervato effectu, eandem annuatim per trimeſtre ſpatium continuando bene huc usque valet.

(*Confluentia Halam miſſa, d. 12. Jul. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXVI.

DN. D. IOANN. CHRISTOPH. REINMANN

Par calculorum felleorum ſingularium, morbi gravioris complicati, tandemque funeſti, cauſam primariam conſtituens.

Morbi, qui per longum temporis ſpatium hominum corpora premunt, (ob eam rem chronici & perniciales dicti,) tandemque penitus opprimunt, ita ſæpius ſunt comparati, ut

Medici, expertæ alioquin artis & fidei, cauſſas eorum veras, ob nævos alios nævo velut inſperſos, ſæpius indagare nequeant, illorum curationem hinc non perficiant & ita oleum atque operam perdant. Quamvis enim anatomicæ ſectionis beneficio ſtructuram corporis humani exactius didicerint, quamvis cuncta norint viſcerum confinia, nexaque nervis vincula: talia tamen ſub uno ſæpe malo latent abdita & recondita mala alia, quæ nemo cognitione adſequi, & non niſi poſt obitum, ſi anatomico cultro ſubjiciantur corpora, detegere valet.

Sectione ſola, vel ſtructura hujus illiuſve partis a naturali ordine recedens, varioſque pariens morbos, vel viſcerum mutatio & univerſus ſitus, vel res præternaturales aliæ, ut concrementa lapidoſa & carnoſa, in hoc vel illo viſcere, aut etiam vaſis ſanguiferis hærentia, vel tumores, ſcirrhi, ulcera variæ indolis, deteguntur, quæ ſanitatem non ſolum turbant, ſed etiam, quia ſæpiſſime neque medicamentis, neque inſtrumentis acceſſus, pro iiſdem tollendis, conceditur, nullam plane medelam admittunt. Hinc vir Illuſtris famaque celeberrimus, *Fridericus* HOFFMANNUS, quem alterum velut Herophilum & Medicinæ vatem jure meritoque dixeris, quique in perſcrutandis morborum cauſſis ſumme fuit induſtrius, corpora defunctorum diverſiſſima ſtudioſius diſſecuit, viſcerum conſtitutionem ſollicita cura obſervavit notavitque, illis ſolidam morborum hiſtoriam ſuperſtruxit, & hac inveſtigandi via illi medicinæ parti, quæ practica vocatur, lucem accendit fulgidiſſimam. Similem quoque operam Medicis induſtriis & de reparanda ægrotantium ſanitate ſerio ſollicitis jam dudum præſtiterunt eximia illa Illuſtris Academiæ Cæſareæ Naturæ Curioſorum Acta, complures perquam raros exponendo caſus morborum intricatorum, quorum cauſæ, antea abſconditæ, apertis demum patuerunt cadaveribus, viamque ſic monſtrando vel ad faciliorem cognitionem, vel ad feliciorem cura-

curationem aliorum illis analogorum pariterque admodum obſcurorum affectuum morboſorum. Eadem ergo hac intentione caſum quendam memoratu haud indignum, nuperrime mihi obvium, in præſentiarum delineatum ſiſtere haud dubitavi.

Concernit autem is fœminam quandam honeſtam, quæ vivendo annos tres & quinquaginta explevit, atque in flore juventutis, ob temperamentum ſanguineo-cholericum, largiorem ſubinde menſium fluxum experta, ac poſtea, in conjugio læto ac fortunato, liberos quatuor felici partu enixa fuit. Florebat hæc proſperitate valetudinis; nullæ curæ, nullæ ærumnæ, quæ morbis triſtioribus occaſionem præbere ſolent, urgebant; ex voto ſuccedebant omnia, imo vota ſuperabant ſæpius. Lætiſſima autem iſta proſperorum continuatio, ſpem præter & opinionem, per obitum filiæ unicæ perquam dilectæ conturbabatur. Contriſtabat hic animum maximopere & incolumitatem ejus pariter ac corporis ſic immutabat, ut in gravem quandam melancholiam incideret, ſub qua menſium huc uſque large fluentium excretio fuit imminuta, ſupervenientibus ſimul crebrioribus hæmorrhoidalibus moliminibus.

Huic malo felici cum ſucceſſu congrua opponebantur medicamenta, ita ut, prodeunte tandem hæmorrhoidali fluxu & regulariter ſuccedente menſtrua excretione, ſopito ſucceſſive animi mœrore, non ſanitas ſolum reviviſcere, ſed florere quoque cœperit, Medicis de meliori ſtatu bene ſperantibus, nihilque amplius timentibus. Aſt, inopinato plura denuo alia æque gravia ſupervenerunt mala. Mariti, ſingulari amore dilecti, mors animum vulnerabat ſummopere; incendii vis non ſolum domum devaſtabat, ſed plurimam quoque bonorum partem abſumebat; aër, ventis & frigora ſpirans, corpori erat infeſtus; diæta craſſior & minus adſueta accedebat, quibus optimus ſanitatis ſtatus brevi temporis intervallo in peſ-

peſſimum convertebatur. Nova domus erat exſtruenda, nova ſuppellex comparanda; novæ curæ, novæ ærumnæ, quibus ſe ira ſubinde miſcebat; menſtrua excretio interdum plane ſubſiſtebat, interdum parcius fluebat, interdum tanto erumpebat impetu, ut ſanguinis quantitas menſuram unam, imo duas æquaret. Recurrebant inſuper quoque hæmorrhoides cœcæ, turgentes, variaſque novas creabant moleſtias.

Per duos annos alvus ad ſegnitiem & obſtructionem maxime erat proclivis, ac licet ſtimulos crebriores ad illam exonerandam ſentiret, admodum tamen difficulter ab eo tempore, nec unquam debita in quantitate & qualitate ſucceſſit ſumme neceſſaria iſta excretio, ſiquidem excrementa, gallinarum excrementis fere æqualia, in minima quantitate, ſine fœtore & colore conſueto, creberrime dejiciebantur & ſponte tandem, ſub ſomno, ex ano elabebantur. Interea tamen ſtatum hunc ſatis moleſtum patienter ferens, muneribus domeſticis, quibus curandis ſemper intenta fuit, conſueto more fungebatur; donec inopinato, eoque vehementiſſimo infimi ventris dolore corriperetur, quem hæmorrhagia gravis & copioſiſſima, corpus quaſi inundans, brevi poſt excepit. Ab eo tempore urinæ quoque reddendæ difficultas acceſſit, ut non niſi guttatim & cum ardore ac vehementioribus ſpaſticis cruciatibus illa prodiret: rediit quoque poſt ſex hebdomadum intervallum uteri hæmorrhagia, cum ſummo dolorum augmento, ut animum plane abjiceret & ſacræ cœnæ uſu ad placidam analyſin ſeſe præpararet.

Lecto ergo tunc fuit adfixa, & brevi poſt non hæmorrhagia ſolum vehemens rediit, ſed per alvum etiam materia purulenta & fœtida prodiit, quod antequam fieret, tantos dolorum cruciatus infimo in ventre perſenſit, ut furibundæ ſimilis in hypocauſto diſcurreret, clamoribuſque non ſolum domum, ſed plateas quoque repleret. Hujus materiæ placide fluentis excretio per aliquot hebdomades duravit: deinde vero

ro magna quantitas uno impetu paribuſque ſub doloribus effuſa, odorem cadaveroſum & vix tolerabilem reliquit. Hæc moleſtiſſima excretio tandem ceſſavit, alvuſque fuit clauſa, tumores pedum œdematoſi ſucceſſerunt, qui abdomen quoque occuparunt. Infimi ventris moles mirifice augebatur, nulloque clyſterum uſu alvus ſolvi poterat. Adpetitus valde debilitatus erat: juſcula & panis butyro illitus ſufficiebant. Defectus excretionis alvinæ per integros ſex hebdomades durabat, eaque nec medicamentis, nec clyſteribus adplicatis moveri potuit. Infimi ventris moles & peripheria de die in diem augebatur majoraque ſumebat incrementa, cum artus decreſcerent & plane exſiccati viderentur; tandem abdomen eam in magnitudinem extendebatur, ut tympani ſpeciem præberet, digitisque pulſum ſonum ederet. Ex his tympanitis, Hydrops & Hydrocardia adparebant, quæ mala conjunctim ſe ſiſtebant, & incredibiles anxietates creabant, quibus exagitata decumbere non poterat, ſed ſedere tantum cogebatur. Anxietates immenſum auctæ omnem patientiæ vim, quam malis gravioribus ſæpe opponere poſſumus, ſuperabant. Hinc efflagitabat ſæpius ut abdomen cultro aperiretur, illudque pro miſericordiæ documento petebat: omnis cautio adhibenda erat, ne vel manus violentas ſibi inferret, vel ſe præcipitaret ex alto: is tandem erat miſeriæ apex, ut de ſalute æterna deſperaret, pro impoſſibili reputans, Deum adeo miſericordem in ſe credentes tantis tormentis cruciare poſſe.

Cum omnia denique inſtantem mortem præſagirent, illaque proxime imminere videretur, atrociſſimi dolores, qui tantam in corpus & animum ægrotæ vim intulerunt, penitus remiſerunt, ut tranquillata mente cogitationes ad Deum dirigere, ſeque ad beatum e vita hac exceſſum componere poſſet. Ante vero quam decederet, rogabat, ut corpus poſt obitum ſectione aperiretur, ſicque tantorum malorum fons

& origo appareret omnibus & pateſceret. Voluit ſcilicet illa morte ſua ſalutaris etiam eſſe illis, qui in vita pari calamitate poſſent torqueri.

Sic victo malo omni placide exſpiravit, corpusque ſecandum reliquit, quod ego negotium, qui dextram obligandæ fidei dederam, ſuſcepi, excuſſiſque ſingulis jam ea, quæ obſervatu digna deprehenſa ſunt, cum lectoribus curioſis communicabo.

Morbi vis pectus atque artus plane conſumſerat: abdomen vero ſic erat expanſum, ut ejus peripheria triplo, immo quadruplo major comparuerit, quam naturaliter eſſe ſolet. Diſſectis integumentis communibus abdominis & peritonæo, aër, qui incluſus erat, cum ſibilo & ſumme adverſo fœtore erumpebat, quo facto abdomen ad dimidium ulnæ, in diametro, collapſum conſpiciebatur. Omentum fere penitus erat conſumtum, & parvulæ tantummodo ejus cerni poterant partes, quæ dorſo ventriculi atque inteſtino duodeno adhærebant. Inteſtina, tam tenuia, quam craſſa, undecunque erant inflammata; tenuia inprimis, una cum meſenterio, gangræna & ſphacelo plane erant corrupta, ita quidem, ut ſub leviſſimo attactu ſtatim dilacerarentur. Craſſa inteſtina mirum in modum a flatibus atque fecibus infarcta & expanſa erant, atque inter ea cœcum & coli principium tantæ erant magnitudinis, ut ſtomachi capacitatem quadruplo ſuperarent. Inteſtinum quoque colon ſitum ſuum naturalem mutaverat, dum a ſpina dextra oſſis ilei, (ubi in ſtatu naturali adſcendit & iterum deſcendit, ſub hepate progreditur, tranſverſim abdomen tranſit, inteſtinum duodenum & ſtomachum tegit, & prope ſpinam ſiniſtram oſſis ilei flectitur, curvatur ac deſcendit.) (*r*) uſque ad medium abdominis ſecedebat & ſupra in-

(*r*) Vid. GARENGEOT Splanchnologia, p. m. 176. §. 34. usque 37.

inteſtina tenuia & ſtomachum ſerpentis inſtar adſcendebat atque in latere ſiniſtro deſcendebat. Repletio atque expanſio hujus inteſtini prope ſpinam oſſis ilei ſiniſtram, ubi inſtar litteræ S curvari ſolet, erat maxima, & intra hujus inteſtini tunicas muſculoſas magna erat cavitas, materia purulenta tenui repleta, quæ tunicis, cum moveretur, ruptis, profluebat, & pondus circiter librarum duarum æquabat. Inteſtinum rectum minimi digiti craſſitiem habebat, plane quoque ſcirrhoſum & adeo coarctatum erat, ut ne minimum quidem ſtylum admitteret; in eo vero diſſecto multæ calloſæ eminentiæ conſpiciebantur.

Viſcera reliqua abdominis cum perluſtrarentur, hepar magnum & admodum tumidum comparebat, cujus vaſa ſanguine copioſo repleta deprehendebantur: color non adeo rubens & vividus, ut in ſtatu naturali, ſed magis obſcurus & fuſcus erat, nulli autem ſcirrhi, aut inflammationes, aut ulcera in eo occurrebant. Dextro hepatis lobo adhærens veſicula fellea corrugata & verſus hepar retracta erat, atque in illa ne guttula quidem bilis aut liquoris cujuſdam conſpiciebatur, ſed *par calculorum*, tam in ipſa ejus cavitate, quam immediate ſupra illam offendebatur, qui accuratiorem quandam, ob ſingulares aliquas circumſtantias, omnino merentur deſcriptionem.

Differebant autem manifeſto inter ſe, tam figura, quam conſiſtentia, colore & duritie. Inferior, in fundo cyſtidis hærens, magnitudine nucem moſchatam æquabat, colorem ſubfuſcum viridiuſculum & nigricantem monſtrabat, in ſuperficie undiquaque æqualis & lævigatus, minuſque durus, ſed admodum friabilis erat, ſicque cum iis calculis felleis conveniebat, quos alias ſub ſectionibus corporum anatomicis inveni, atque in Theatro anatomico Jenenſi majori in copia vidi, qui etiam Illuſtri TEICHMEYERO b. m. anſam præbuerunt, ut ann. 1742. peculiarem de *Calculis bilariis*

conſcripſerit Diſſertationem inauguralem. Alter ſuper hunc viſendus paulloque major calculus, albi coloris, firmæ duritiei, ſuperficiei inæqualis & eminentiis aſperis oblongis, quaſi criſtallinis, cinctus erat, in principio ductus hepatici, ubi hic in cyſticum tranſit, ſedem ſuam fixerat, ejuſque eminentiæ aſperæ & cryſtallinæ membranis hujus ductus & hepatis ſubjacenti ſubſtantiæ adeo arcte erant innexæ, ut cultro anatomico illum inde ſeparare fuerim coactus. Atque hic obicem ibi poſuit, quo minus vel ulla bilis guttula per hunc ductum in cyſtidem tranſire potuerit, unde illa plane ſicca, corrugata, & circa calculos & hepar arctiſſime concreta adparuit. Delineationem accuratam hujus calculi ſiſtit *Tab. V. Fig.* 5.

Stomachus perexiguus & maxime contractus nihil continebat de iis, quæ alias ingeri ſolent. Pancreas, eidem ſubjacens, ſimilis erat figuræ, induratum præterea, ſcirrhoſum atque in extremitate dextra corruptum. Lienis ſuperficies externa rugoſa conſpiciebatur cinerei coloris; tota autem ſubſtantia craſſa multoque ſanguine referta erat. Renis ſiniſtri ſubſtantia, inprimis tubuloſa interna, plane exulcerata erat, & præter ejus tunicas pelvimque nihil fere amplius reſtitabat. Hujus renis ureter a pelvi uſque ad inſertionem in veſicam adeo expanſus & dilatatus erat, ut, cum alias minimum ſaltim ſtylum admittat, ibi facile viri robuſti pollicem capere potuerit, hæcque præternaturalis cavitas materia purulenta flava repleta erat, quæ poſt aperturam effluebat. Veſica urinaria nihil, quod præter naturam eſſet, in ſe continebat, nihilque in eam materiæ purulentæ, in uretere repertæ, penetraverat; collum veſicæ ab utero ſubjacente ſcirrhoſo oſſi pubis erat adpreſſum. Vterus totus, tam quoad fundum, quam cervicem atque orificium, ſubſtantiæ erat ſcirrhoſæ; ſic quoque comparata erant ovaria, dextrum inprimis; ſingulæ hæ partes præterea inflammatæ adparebant, quod ex

co

colore rubente, quem tam uterus, quam ovaria monſtrabant, cognoſci poterat. Ceterum in abdominis cavitate magna copia lymphæ extravaſatæ, rutilantis, ſubfuſcæ, reperiebatur.

Pectoris cavitate aperta, pulmones integri & illæſi deprehendebantur, & ſaltim lobus ſiniſter pleuræ uſque ad thoracis vertebras firmiter adhærebat. Pericardium magnam lymphæ copiam in ſe continebat, quæ poſt ſectionem effluebat. In cordis ventriculis ejuſque auriculis nihil ſanguinis grumoſi, nec quidquam polypo ſimile animadvertebatur. Quis ergo quæſo talia, quæ ordini naturæ adverſiſſima ſunt, quæque plurimis in viſceribus conſpectiora ſolito erant? quis tantam corruptionem illorum? quis inprimis concrementum lapideum hepati arctiſſime connexum, mente ſibi concipere, vel ulla ratione hariolari potuiſſet? ipſum credo Æſculapium hic cœcutiviſſe. Id quidem Solis veluti cum lumine in oculos incurrebat, ex ceſſatione menſtruorum, ex hæmorrhoidum inordinato fluxu valetudinem adverſam ortum traxiſſe; id certum omnino fuit, hepar ſe minus recte habere, vaſaque venoſa, quæ venam portæ conſtituunt, infarcta eſſe; id extra omnem dubitationis aleam poſitum erat, excretionem copioſam materiæ ſanguineæ, purulentæ, fœtidæ, a ſtaſi & corruptione ſanguinis hæmorrhoidalis, intra inteſtinorum tunicas collecti atque hærentis, originem duxiſſe; ſed nemo ratiocinando potuiſſet adſequi, ductum hepaticum adeo arctiſſime calculo eſſe occluſum, ut ne guttula quidem bilis in cyſtidem felleam tranſire potuerit, qui tranſitus impeditus morbum graviorem reddidit, & funeſtum eventum eo magis acceleravit, cum, ſi bilis ad inteſtina pervenire & hinc liberior alvinæ excretionis ſucceſſus obtineri potuiſſet, fortaſſis ægrotæ medicamentis aptis majus omnino levamen, ſi non plenarium auxilium, conciliatum fuiſſet.

Bilem, ſi rite in hepate ſecernitur, ſi in vaſis propriis, bilariis dictis, vehitur, ſi in cyſtide fellea adſervatur, & juſto tem-

pore chymo, ex ventriculo exeunti, in inteſtino duodeno per ductum choldochum communem commiſcetur, ſal quaſi, condimentum & balſamum vitæ eſſe, omnes, qui artis ſalutaris periti ſatis ſunt, merito concedunt. Qui vero bilem copioſius in veſicula ſua repertam pro veneno habent, illique ſubitaneæ mortis cauſſam adſignant, næ illi ignorant, magnum diſcrimen inter bilem, quæ in ſuis vaſis, & eam, quæ extra ſua vaſa fertur, atque in locis minus convenientibus dominatur, intercedere. In ventriculum enim atque inteſtina ſi copioſe tranſit, frequentes vomitus, colicam, diarrhœam, inflammationes, etc. gignit, mortemque accelerat. Aſt ubi in locis naturalibus naturalem ſuam exſerit efficaciam, non ſolum chymi partes oleoſas ſaponis inſtar ſolvit, cum aqueis commiſcet, & ad bonam chyli ſecretionem præparat; ſed etiam ſalibus ſuis, quæ craſſiori chyli parti, ad tranſitum per vaſa lactea & glandulas meſeraicas minus aptæ & ſub fecum nomine per inteſtina prodeunti, adhærent, membranaceos hos canales ad contractionem ſtimulat, motum eorum periſtalticum intendit, atque excretionem fecum promovet & faciliorem reddit, quæ in illis, qui ictero laborant, ob bilis ſtimulum deficientem, difficillima & graviſſimis cum moleſtiis conjuncta eſſe ſolet.

Quantas autem utilitates liquor bilis balſamicus ſalino-ſulphureus, ejuſque ſecretio & ulterior commixtio, ſi debita ratione & naturali ordine ſuo ſuccedit, corpori humano præſtat; tanta ex adverſo damna infert, ſi partes bilioſæ ſanguini commixtæ manent, atque non in vaſis ſuis legitimis ſecretoriis a maſſa ſanguinea ſeparantur. Sanguis enim ejuſque craſis & conſtitutio naturalis vitiatur, indeque obſtructiones viſcerum, icterus, hydrops, aliaque naſcuntur mala, chylificatio impeditur, motus inteſtinorum periſtalticus turbatur atque excretio fecum alvinarum ſupprimitur, ſubſequentibus dein pluribus aliis ſonticis pathematibus morboſis, quæ

fœ-

fœminæ noſtræ, cujus hiſtoriam recenſuimus, corpus vehementiſſime excruciarunt & morti tandem tradiderunt.

(*Rudolſtadio Halam miſſa d. 8. Septembr. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXVII.

DN. D. SEVERINI HEE

De

Cicuta ſolo lacte curata, deque ejus pariter natura, effectu atque antidotis meditatio.

Occaſionem de Cicuta ſpeciatim cogitandi dedit caſus ſequens ante triennium ſub vere in praxi mihi obvius. Puella duodecim annorum, mendiciſſimæ viduæ filia, radices Cicutæ majoris, quas extra hortum projecerat vicinus, avide loco radicum Paſtinacæ colligit, collectas ignitis cineribus ſubjicit, ut toſtis hiſce dapibus inemptis famem ſiſteret. Præparatam ita radicem devorabat impune, dimidiam vero alterius cum comediſſet, cardialgia & anxietate inſigni corripiebatur, moxque dein currendo & impingendo in obvia quævis geſtibuſque aliis amentiam unice præſenti fratri facile indicavit, qui vocem comperiens interſiſtere, faciem liveſcere, contremiſcere membra languida & enervata, gelidumque per hæc decurrere ſudorem conſilii inops aquam, quæ ad manus erat, afflictæ propinat, cumque conſtrictæ fauces tranſitum ab initio denegarent omni fluido, obtrudere illud pergit, donec ſenſim relaxatis gulæ ſpaſmis hauſtum frigidæ infundit. Redux inter hæc mater, de cauſa mali certior facta, radices reſiduas apportat, & anhela voce lacrymiſque obortis morbum filiæ mihi indicat harum eſum inſequentem, petitque conſilium. Intelligens radices

ces eſſe Cicutæ majoris vulgaris, ſuaſi ſine mora lac tepidum aut aquam tepidam cum oleo quodam recente aut butyro largiter & ad vomitum uſque filiæ porrigere, ſicque inſiſtere, donec ejiceretur in totum ingeſta radix, ſique vomitus ex voto minus ſuccederet, mox iterum de eventu me informare. Hiſce perceptis ad gurguſtium ſuum properat, amore in natam pedibus addente alas; ſed dum nec rediit, nec hoſpitium ejus mihi conſtitit, vixi de eventu dubius, donec præterlapſo octiduo ſe iterum ſiſtit & una filiam ſoſpitem & incolumem, cui poſt lac ſæpius hauſtum, ſine ullo omnino additamento, (nihil enim pingue aderat,) & ſubſecutos complures vomitus, ſomnus contigit profundus, quem excepit, continuato ejus uſu, mens ſana in corpore ſano.

Paucis hoc caſu incitatus, de notiſſimo hocce veneno vegetabili acturus, non operoſus ero in recenſendis; obſervationibus medicis de diris ejus effectibus; fecere quippe nobis heic otium WEPFERUS in *Hiſtor. Cicut. aquat.* S, ADROYNUS Tract. *de Venenis, Simon* PAULI Tract. *de febr. malign.* STENZELIUS in *Toxicolog.* FRITSCHIUS in *Act. Theolog. Jurid. Med. Phyſ.* plureſque alii Medici & Botanici bene multi; at breviſſime ſaltem conſiderabo principium ejus nocivum, ſymptomata, quæ excitat, antidota, quibus oppugnatur, & rationes, cur a nonnullis deglutiatur impune, cum aliis adeo ſit infenſum, imo lethale.

In determinando Cicutæ veneno admodum diſſentiunt Medici: DIOSCORIDES accuſat qualitatem frigidam hiſce verbis: Ἐϛὶ δὲ κώνειον φθαρτικὸ κατὰ ψύξιν ἀναιρεῖν. MATTHIOLVS in *comment. in Dioſcor. Lib. VI. cap. XI.* taxat e contrario qualitatem frigidam. Dirimit vero optime hanc litem Illuſtr. *van* SWIETEN, *Commentar. in Aphor. Boerh. de cognoſc. & curand. morb. Tom. I. p. 665.* prudenter monens, quod actu calida, corpori ſano applicata, frigida eſſe poſſint potentia, circulationis velocitatem & robur minuendo

vel

vel plane tollendo & vitam ſuffocando. Ipſam Cicutam ut exemplum proponit, qua epota SOCRATES ſenſit frigeſcere crura, & hoc frigore ſupra pubem aſcendente placide exſpiravit. *Simon* PAULI culpam virulentiæ hærere autumat in ſulphure fumoſo valde volatili & ſale fixo; WEPFERUS in ſale volatili oleo involuto; WEDELIUS in ſulphure impuro mucilaginoſo, nervis inimico, agente vaporoſitate peregrina; vid. ejus *Amœnitat. mater. med. p. 315.* NEUMANNUS conſiderat virulentum ut halitum penetrantem ſubtiliſſimum & fere incorporeum, ad inſtar illius, qui obſervatur in accenſis carbonibus, ubi incarceratur, aut in effluviis aſcendentibus ex vino & cereviſia, ſub fermentatione, aut denique ex croco in magna quantitate congeſto & incluſo, quæ citiſſime hominibus graviſſima ſymptomata, imo mortem, incredibili celeritate concitant; vid. ejuſd. *Prælect. chem. Part. III. Regn. vegetab. Cap. XIII. de Apio venenat. p. 570. ſq.* item *Tract. de Opio p. 113.* BOERHAAVIUS *in Inſtitut. med.* §. *1138.* deleteriam Cicutæ vim quærit in acrimonia violenta & ſimul viſcoſa, hancque iterum in *Element. Chem. Part. I. de veget. p. 24.* ponit in ſpiritu rectore, cui vim peculiarem plantæ cujusvis, tam medicatæ, quam venenatæ, attribuunt Alchemici, quemque mole adeo exiguum eſſe volunt, ut avolare poſſit abſque ulla fere ponderis jactura, & licet ſumme volatilis ſit, detineri tamen in oleo tenaci, ut hujus lentore ineſcatus haud temere aufugiat, de quo & egit in dictis *Element. Chemiæ* paſſim magnus BOERHAAVIUS, & potiſſimum in ejus *parte altera de artis theor. p. 74. ſq.* Ex hiſce, ut, abjectis putaminibus, retineantur nuclei, ſequentia liquido conſtant: 1) quod virulentum characteriſticum in Cicuta (uti & Solano, Datura, Opio, Hyoſcyamo, Strammoneo, etc.) propter inſignem ſubtilitatem per ſe inſeparabile omnino ſit & indemonſtrabile, 2) quod volatile quidem ſit, docente id exſiccatione in loco aprico, qua perit ex maxima

parte virus; 3) non ita tamen volatile, ut calore aut igne quovis aufugiat; decoctioni enim & toſtioni ſubjici poteſt ad macerationem uſque, ſine jactura virtutis; 4) quod vis ejus nec pendeat ab aqua, ſale, oleo, aut ſulphure, ſed hiſce tamen omnibus reddatur actuoſior, atque ita, ut cum antiquis loquar, tota agat ſubſtantia. De reliquo ad indolem accedit alcalinam, dum edomatur acidis.

Ex obſervatione NEUMANNI in *Oper. chem. loc. cit.* virus in radice magis vigere videtur, quam herba; Canis enim, cui ſuccum radicis propinaverat, horrendis convulſionibus, cum vomitu obortis, poſt novem minuta expiravit, dum alter, qui ſorpſerat ſuccum viridem, poſt vomitum & motus convulſivos mortem evaſit. Ipſe in volucrum genere vires Cicutæ exploraturus, infudi columbæ, præeunte BORRICHIO, qui columbas impendit pro examinando opio; vid. ejuſd. *Diſſert. de Opio p. 30.* expreſſi ex herba ſucci drachmam, quæ ſibi relicta iterum vacillavit quidem ab initio quaſi temulenta, at paulo poſt ſolito iterum incedit paſſu, edit, bib it, nihil aliud, ut videbatur, paſſa, ita ut ſuſpicarer, columbas pertinere ad aves Cicutam bene ferentes, quales ſunt Sturni, juxta GALENUM *Lib. 3. de ſimplic. medic. facult. Cap. XV.* & Otides, juxta RAJUM in *Catal. plantar. Cantabr. p. 34.* ſed viſa convaluiſſe ſequenti mane inventa eſt exanimis. Ingeſſi dein & alteri columbæ drachmam ſucci ex radice, quæ pendulis mox alis & demiſſo capite conſedit immota, & ante horæ unius ſpatium vivere deſiit. In ſectione par hocce oſtendebat plane eadem: Tunica interior ventriculi primi membranacei, ſive ingluviei, maculis nigris videbatur conſperſa & ex parte eroſa; in altero ventriculo muſculoſo firmiſſima illa interior tunica conſtricta admodum erat & corrugata, croceoque colore undique tincta, pulmones obſidebant tophi, & ſanguis ubique in vaſis ſpiſſus deprehendebatur & congelatus. Ex hiſce experimentis diſcimus, in

quibuſdam animantibus ſuccum herbæ fortius, in aliis ignavius agere ſucco radicis, ſed tum tarditatem parili gravitate compenſare, cum tamen herbam homines enecando radice haud eſſe inferiorem multæ teſtentur obſervationes; vid. CARDANUS in *Tract. de Venenis, Lib. I. cap. 2.* SCALIGER *Exercitat. 152. ad Subtil. Cardani* & *Simon* PAULI *Tract. cit. §. 2.* Confirmant pariter obſervata in ſectione columbarum, quæ conveniunt cum ante notatis ex hominum anatome, quos Cicuta e medio ſuſtulit, quod hæc operetur arrodendo ſolida, inferendo iiſdem ſpaſmos, & coagulando fluida. Symptomata, ingeſtam Cicutam excipientia, ut uno faſce ſtrictim carptimque obſervationes de iiſdem complectar, ſunt nauſea, cardialgia, vomitus, cephalalgia, vertigo, oblivio, ſomnus profundus, viſus imminutio, plenaria cœcitas, ſurditas totalis, ſingultus vehemens, dyſpnœa, conſtrictio faucium, ſpaſmus cynicus, frigus extremorum, virium lapſus repentinus, lipothymia, pruritus in cute acerbus, quam interdum conſpurcarunt maculæ ex rubro ſubnigræ, ſubaſperæ & ſcabræ, tumida corporis inflatio, & in tota ejus ſuperficie color ex cœruleo lividus, ſitis intenſa, ardor & dolor ventriculi, dyſenteria, deliria, in quibus hoc notabile, quod jam ridendo Democritos ſe geſſerint, jam flendo Heraclitos, jam volucres ſe eſſe rati aſcenderint in ſublime, quaſi volitaturi, aut in aquam ſe dederint præcipites, jam ſibi viſi ſint alii & feles & canes videre, jam nudi obvios ad libidinem ſollicitaverint, jam denique ſibi aliiſque violentas intulerint manus. Nonnulli per totam vitam reportarunt maniam, aliique decubuerunt miſere convulſi. Sæpius invaſit epilepſia, apoplexia, imo mors ſubita & inopinata, de quibus evolvi merentur, præter citatos ſupra Auctores, *Acta Nat. Cur. Volum. I. Obſ. 52. Commerc. litter. Norimb. Ann. 1731. Specim. 23. p. 178. Thom.* BARTHOLINUS *Hiſtor. Anat. Cent. IV. Hiſt. 46. Stalpart van der* WIEL *Obſervat. rar. Obſ. 43.* etc. Inter ſymptomata

vero rariora, in caſu a nobis allato referenda, eſt ſpaſtica faucium contractio. Licet enim Cicuta operetur, uti jam dictum, inducendo ſolidis ſpaſmos, non memini tamen inter tot de hoc vegetabili obſervationes notatum eſſe gulæ ſpaſmum, ſi exceperim unicam obſervationem BAUHINI a SCHENKIO *ſelect. Obs. Lib. VII. tit. de plant. Obs. 4. p. 849.* allegatam, ubi radix Cicutæ commeſtæ matri & filiæ deglutitionem intercepiſſe legitur, forte, quia acrimonia Cicutæ venenata, viſcido involuta, ſub celeriori illo per fauces tranſitu afficere eaſdem non valet, niſi tenerior & ſenſibilis occurrat corporis conſtitutio; viſcoſo vero involucro orbata fauces neceſſario permeando conſtringet, cum illa omnibus corporis noſtri partibus inſit facultas, ut ab acribus conſtringantur, id quod duobus ſequentibus experimentis probavit laudatus *van* SWIETEN *loc. cit. p. 636.* Si guttula aceti oculo inſpergatur, ſic contrahuntur palpebræ, ut nulla fere vi diduci poſſint. Dum vivi canis nudo inteſtino olei vitrioli guttulam penicillo applicavit, vidit illud ſtatim ſic contrahi, ac ſi laqueo injecto conſtrictum fuiſſet. Spasmum vero pharyngis peculiariter præ omnibus venenis vegetantibus & ſemper inducit Solanum furioſum, de quo fuſe egit PELARGUS in *Obſerv. clinicis, Menſ. Octobr. Ann. 1722. p. 479. ſq.*, quemadmodum inter mineralia maxime omnium tyrannidem hanc exercet mercurius ſublimatus, cujus exemplum legere licet apud FORESTUM *Lib. XV. Obſ. 30. in Schol. p. 150.* Sontica jam ſupra enumerata mala ſatis indicant Cicutam pertinere ad acutiſſima venena vegetabilia, vixque plantam agnoſcere operandi & nocendi celeritate ſe ſuperiorem, ſi exceperim Oenanthen ſucco viroſo croceo, quæ ex citata obſervatione Dn. *de* WIEL notatu digniſſima par hominum exanimavit vix deguſtata.

Antidota præcipua, quæ Cicutæ aliiſque ejuſdem indolis vegetabilibus opponuntur, ſunt *lac tepefactum, aqua*

tepida, *oleum*, *acetum* & *vinum*. De *lacte* poſt WEPFERUM alioſque ſpeciatim egit *D. Georg.* WILL, in Diſſert. *de uſu lactis antidoto.* *Aqua* inſigni lenitate ſua diluit acrimoniam & dolores obtundit; tanta enim prædita eſt blanditie, ut ne membranæ quidem oculi corneæ moleſtiam creet, ſed & in cancro exulcerato, ſi nervi nudati & ſemiambeſi illa calida foventur, doloris acerbitatem, ex obſervatione BOERHAAVII, mitiget, ubi alia quæcunque impoſita dolorem exaſperant. Ipſum vitrioli oleum concentratiſſimum, quod ignis inſtar partes corporis, quibus applicatur, uno momento deſtruit, copia ſufficiente aquæ affuſa ſic enervari poteſt, ut tuto deglutiatur, id quod de omnibus valet venenis, quæ cum aqua miſceri poſſunt. Hinc inter anodyna & paregorica medicamenta habetur princeps, & ab antiquiſſimis Medicorum ut antidotum univerſale extollitur. *Oleum* dolores & ardores mitigare, rigidas fibras emollire, relaxare ſpaſmos, eroſas partes oblinire & ab ulteriori eroſione defendere notiſſimum eſt. *Acetum* commendat ſumma ejus penetrabilitas, virtus refrigerandi, nervos roborandi, reſiſtendi putredini, reſolvendi coagulata & ſudorem movendi plane egregia. *Vinum* laudatur ab his, culpatur ab illis. Qui Cicutam frigidam eſſe volunt, vinum commendant utpote calefaciens; qui calidam illam eſſe ſtatuunt, vinum exulare merito jubent, ne igni addatur oleum. Paucis: Medentis intentionem eo dirigi debere conſtat, ut 1) venenum citiſſime ejiciatur; 2) ſanguis, ſi inquinatus fuerit, per diaphoreſin repurgetur, & 3) partes labefactatæ debite roborentur. Primæ indicationi inſervit aqua aut lac, cum vel ſine oleo. Quodnam vero horum fluidorum eligitur, aut primo ad manus eſt, tepidum affatim & illico propinandum & aſſidue repetendum, ut quam citiſſime & ſufficienter evomatur venenum. Si ſegnior ad vomitum natura hiſce non obtemperet, adjecto

 ſti-

ſtimulo ex tartaro emetico, Ipecacoanha aut vitriolo albo, quod ſpeciatim commendat experientia doctiſſimi HALLERI in *Not. ad Prælect. Boerhaavii Tom. VI. p. 388.* cum largo vehiculo ſollicitanda; imo in tali caſu oleum per ſe reliquis ſi palmam non præripit, facit certe ambiguam; eſt enim nauſeoſum magis quam lac vel aqua cum pinguibus, & pariter ab acrimonia hic omnino ſuſpecta alienum. Hoc ſolo *Sim.* PAULI tribus pauperculis, poſt eſum radicum Hyoſcyami graviſſime correptis, vomitum excitavit, eoque eosdem, ſequentibus alexipharmacis, integre reſtituit; vid. ejusd. *Quadrip. Botan. p. 347.* Oleum vero huic ſcopo inſerviturum recens . neceſſe eſt; rancidum enim in corpore operatur ad inſtar veneni, unde & illud merito venenis alcalinis annumerat celeberr. HEISTERUS in *Enchir. med. pract. p. 537.* Facta debita evacuatione ἄνω, ſi venenum ad inteſtina penetraverit, enematibus ex lacte vel decocto emolliente cum oleo aut laxante congruo ſuccurrendum. Secundæ indicationi, ſive corrigendæ ſanguinis dyscraſiæ, me quidem judice, ob datas ſupra rationes omnium optime impenditur acetum, quod & uſum mox habebit, ſi conſtrictio faucium aliis remediis tranſitum denegat. Nullus dubitaſſem hoc porrigere, ſi de ſpasmo pharyngis in commemorato ſubjecto mihi conſtitiſſet. Legimus enim, *Joh. Bapt.* PORTAM *Mag. natur. Lib. XIV. c. 17.* tam certum fuiſſe de aceti efficacia in hoc affectu, ut methodum proponat, joci cauſa (at illiciti) paraſitos eludendi, propinando ſcilicet ante epulas hauſtum vini, in quo drachma radicis Solani furioſi per duodecim horas macerata eſt, quem tanta excipiet faucium occluſio, ut ne minimo quidem bolo aut guttula deſiderio ſuo ſatisfacere poſſint, niſi hauſtu aceti, ſubito hoc incommodum profligante, ſubleventur. HOECHSTETTERUS pariter (ſi recte memini) gulæ conſtrictionem ex vino malvatico, radice Conſolidæ permixto, obortam, aci-

dis

dis debellavit. Cum itaque acetum parabile ſit facile medicamen & ordinario ad manus, porrigi mox debet, præcipue ſi deſideratur (uti procul dubio ſæpius fit) canalis flexilis metallicus, quem ſupra linguam ad membranam, quæ vertebras anterior ſuccingit, hinc in ventriculum detrudere jubet Jlluſtr. HALLERUS, ut per eum medicamenta injiciantur. Idem antidotum naribus admovendum, ſi Cicuta halitu ſuo per hanc viam cerebrum occupaverit, uti NEUMANNO *loc. cit.* poſt effluvia radicis naribus excepta contigit, & facile contingere potuit, dum nusquam in corpore humano nervos tam molles & nudos deprehendi conſtat, quam in naribus, ideoque heic loci nudum cerebrum facillime affici noto eſt notius. Locum pariter meretur acetum, ſi ab ingeſto ejusmodi veneno multum temporis præterlapſum fuerit ante adventum medentis. Ante annum circiter ruſticus oſtendit mihi filium, ſeptimum agentem annum, qui venenum quoddam vegetabile, utrique ignotum, devoraverat, inſequentibus ſummis anxietatibus, deliriis aliisque moleſtis ſymptomatibus, a quibus quidem poſt vomitus enormes ſpontaneos reconvaluit, ſed inſignem abdominis tumorem, ob interceptum procul dubio in contractis a veneno & clauſis inteſtinis aërem elaſticum, retinuit. Hunc interne poſca & externe aceto, linteis pannis tepide abdomini admoto, unice reſtitui. Quoad delectum aceti diverſos diverſa juvant. WEDELIUS *loc. cit. p. 342.* commendat acetum vini aut deſtillatum. Acetum antimonii extollitur in *Commerc. litterar. Norimb. Ann. 1733. p. 253.* Aceto bezoardico baccarum Solani furioſi virulentiam infregit feliciter PELARGUS *loc. ſupr. cit.* Acetum Lavendulæ proficuum obſervavit *Jo. Matth.* FABER; vid. ejus *Strychnomania*, aliisque placuerunt alia. At quid multis? Acetum ſimplex huic ſcopo ſufficiet. Hujus enim unico hauſtu fœminam, quæ radicem Cicutæ comederat, ſe priſtinæ reſtituiſſe

ſanita-

anitati commemorat TRAGUS in *Hiſtor. Stirp. Lib. I. Cap. 159.* Hoc etiam tumorem abdominis jam memoratum edomavi. Operæ pariter pretium facient ſucci vegetabiles acidi & ſpiritus acidi minerales. Tertiæ indicationi, ſive roborandis partibus ſolidis, ſedato jam morbo, optime ſatisfacit & ſuccurrit vinum; ad ipſum vero virus ſubjugandum & compeſcendum nulla ſolida ratione, nulla fida ſe commendat experientia. Eſt autem prudentis Medici, imo Chriſtiani, in applicatione remediorum ejusmodi ſuſpectorum potius cum ratione timide progredi, quam cum ſuo & ægri periculo animoſe.

Ratio, cur nonnulli ſine diſpendio vitæ, imo ulla ſanitatis jactura, Cicutam & conſimiles herbas comederint, cujus exempla occurrunt apud GALENUM *Lib. II. de ſimpl. medicam. facultat. Cap. XV.* MEAD *Tract. de Venen. p. 144. Commerc. litterar. Norimb. Ann. 1731. Specim. 47.* & STENZELIUM *Tract. de Venen. Lib. I. p. 12.* partim quærenda eſt in idioſyncraſia individuali ad vomitum prona & facili, dum perpetua conſtat experientia, mortem evadere illos, qui venenum bene evomunt; partim in diuturniori ejuſmodi vegetabilium decoctione, utpote qua tolli poteſt vis omnis plantæ medicata & venenata; partim denique in conſtitutione ventriculi & inteſtinorum, ſi cruditates adſunt aut acidum inibi dominatur. Quando enim deglutitum venenum magnam viſcoſarum cruditatum copiam offendit, tunc virulentia ejusdem notabiliter infringitur, imo penitus ſupprimitur. Ita quartanarii a fortiſſimis ſæpe vomitoriis non commoventur, imo ex obſervatione Illuſtr. TEICHMEYERI *in Med. forenſ. p. 163.* unum alterumque arſenici granum perferre poſſunt abſque omni injuria. Confirmat hoc ipſum eximius WERLHOFIUS in *Obſerv. de febrib. intermitt. p. 41.* verbis ſequentibus: *Fruſtra id* (arſenicum) *datum aliquando his auribus ab ipſo, qui miniſtraverat, percepi, his oculis vidi* & *horrui.* Quid vero acidum valeat in obtundenda tali virulentia, ex

præ-

præcedentibus patet, quibus hanc addam Excellent. *Frider.* HOFFMANNI obſervationem, in *Med. rat. ſyſt. Tom. IV. Part. III. cap. VI. §. 5. p. 207.* quod hypochondriaci, qui utplurimum acidum in ventriculo & inteſtinis fovent, ex hoc fundamento a morbis epidemicis contagioſis, imo peſte ipſa, haud facile corripiantur.

Coronidis loco monendum eſſe cenſeo, quod ratio quæ me poſt tot elucubratas de Cicuta obſervationes ad hanc meam leviorem cum eruditis communicandam impulerit, hæc ſit potiſſima, quod toſta ceſſerit in eſcam, id quod non recordor me antea legiſſe, quodque natos inde ſpaſmos compoſuerit frigida.

(*Ottbiniæ Danorum Halam miſſa d. 28. Septembr. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXVIII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Tilſitana ventre tympanizans.

Omnium animos in admirationem rapuit variiſque ſermonibus & judiciis anſam præbuit hiſtoria, quam in novis Berolinenſibus Ann. 1753. Num. XVII. die 26. Januar. e civitate Pruſſica, *Tilſe* ſeu *Tilſit* dicta, relatam legimus de innuba muliere, XXVIII. annos nata, probæ, ut fertur, famæ, *Catharina Marghoffia*, quæ elapſis abhinc quinque annis per aliquot ſeptimanas pluries ægrotavit, ita, ut III. VI. XII. XXIV. quin XLVIII. horarum ſpatio tota obrigeſceret, trunci inſtar immobilis; in præſentiarum ſtupendum nec ſatis admirandum paroxyſmum incurrit, cujus teſtes fuerunt Medicus & Phyſicus loci, Chirurgus legionis præſidiariæ, ejuſque præfecti, ſimulque omnis illius urbis clerus, qui non niſi cum commiſeratione eumdem oculis & auribus perceperunt. Ægrota

nimirum primo artubus contremiſcebat, mox toto corpore mirum in modum rigebat, tum in ejus corpore modo ad pedes illius, modo alibi tympani cujuſdam ſonitus, quorum ſinguli pulſus ſignificanter atque articulate percipi poſſunt, audiebantur non eodem ſolum modo, quo copiæ Pruſſicæ mane & veſperi, nec non ad iter ſe accingentes utuntur, ſed & cum pulſibus longe celerioribus & ſat validis; ultimo tales erant pulſationes, quales fabris ferrariis in ferro cudendo familiares. Verum notatu digniſſima eſt obſervatio, quod, ſimulac quis auditorum ad lectum portentoſæ perſonæ propius accedit, illico tympaniſtria ſileat ac prorſus acquieſcat; quam primum autem ille duos treſve paſſus a lecto recedat, tympani pulſationes eodem vigore repetat, a tergo ſeu capite hujus mulieris exactius percipiendas. Elapſo aliquo temporis, quo tympani ſonitus deſcripti audiuntur, ſpatio, ad ſe redire videtur mulier, multis cum ejulatibus de angore animi & conſcientiæ quiritans. Mutato licet caute ejus lecto & ſitu, artubuſque extremis ejus denudatis, ne fraus forſan lateat, nihilominus eaſdem tympani pulſationes plus, quam artificiales, obſervari fertur, non aliter autem, ac ſi quis digitis in tabulam valde illlſis tympaniſmum militarem imitaretur, non niſi propiore ad lectum tympanizantis adventu auditoris interrumpendum. De hoc admirando feminæ ſtatu anonymi cujuſdam judicium in iiſdem Novis Num. XXIX. & XXX. ſcriptum traditur, quo autor illum admiratione quidem & notatu quam maxime dignum, ſed minime ſupernaturalem cenſet, &, cum tympaniſtria animo & corpore ſimul ipſi laborare videatur, eam catalepticam eſſe pluribus analogis exemplis adſtruere contendit. Verum enim vero tympaniſmi cauſam quaſi explicaturus optime monet, quod ea aut in corpore, aut extra illud reperiunda ſit; ſed ipſas rationes inde reddere neſcius, ænigma hoc Tilſitanis naturæ & artis medicæ peritis reſolvendum permittit, eorumque curatiori obſervan-

di

di ſtudio relinquit commendatum, annexa dubia quæſtione, anne varias & artem fere ſuperantes pulſationum exacte militarium modulationes nimis operoſa auditorum, rei novitate perculſorum, phantaſia eorumdem animis potius effingat? Si ratio, inquit, extra corpus exiſteret, explicatu facilius foret, qui fiat, ut per auditoris propiorem acceſſum tympani ſonus deſinat, curatiore animadverſione dignus eo, quod ſit raucus & obtuſus, ceu e tabula quadam pulſa editus. Ultimo poriſmatis lectorem autor admonet, quod noſtro ſeculo ſupernaturalis cauſa in ejuſmodi caſibus non concedatur, niſi de impoſſibilitate naturalis ſolida detur convictio. Contra hoc judicium & dubia ab anonymo prolata autor relationis in iiſdem novis publicis Ann. ejusd. Num. XLIII. d. 27. Mart. regerit, quod morbo miſere adflictæ perſonæ longe alia, ac catalepſi, ſit ratio, neque auditoribus, qui tympaniſmum perceperunt & eundem etiamnunc perciperent, ullum auditus ludibrium, & in ſono tympani & in variis ejus modulationibus curatius diſtinguendis, imponat; die autem XIII. Februar. curr. idem tympaniſmus ſolido validior ab hora 8. uſque ad duodecimam meridianam continuo pulſu in illa auditus ſit, ac ſupra, infra & pone tympaniſtriam obſervatores locati fuerint, ut fraudem, ſi qua lateat, detegerent, quæ vero nulla ſit obſervata: ideo de veritate hujus tympaniſmi æque ac incorruptis auditorum ſenſibus quemlibet certiorem iterum facere conſultum duxerit.

SCHOLION.

Quo rarior hic caſus, eo dignior curatiori disquiſitione in ejus indolem & cauſas, quas neque rationis, neque judicii lati autor reddere valuit. De veritate hujus mirabilis hiſtoriæ nullus dubitandi locus, dum ob ſingularem prorſus rei novitatem e Pruſſia ad metropolim regiam non modo

relata, ſed & multorum auditorum & ſpectatorum, quorum plurimis emunctiores nares, nec in omnibus plane corrupti ſenſus aut corybantiasmus præſumi poteſt, teſtimonio bis confirmata, quin judicio artis medicæ periti illuſtrata eſt. Operæ igitur haud leve erit pretium cauſas, ſi quæ ſunt, naturales hujus fere inauditi caſus inveſtigare. Rationes autem hujus tympanismi aut in corpore tympanizantis, aut extra illius corpus quærendas atque inveniendas eſſe judici anonymo ambabus largior: in ipſo autem corpore eædem exiſtant, neceſſe eſt, dum, mutato licet a ſpectatoribus caute ſitu & lecto perſonæ portentificæ, nullus oris vel artuum motus, idem vero tympanismo militari exacte reſpondens ſonitus ab omnibus percipiatur; hinc ut ſonitus ipſi, ita & eorundem rationes in corpore exiſtunt. Inquiramus autem anne naturales eæque ſufficientes in ipſo corpore ſint reperiundæ, e quibus plane inſolitus & portentoſus tympanizandi modus explicari poſſit. Omnis ſonus autem conſtat ex motu aëris tremulo vel undulatorio; ſed cum nullus motus in externis rigidi corporis partibus obſervetur, ut iſte in tympanizantis viſceribus excitetur, oportet. Experientia edocti ſcimus, præ reliquis viſceribus canalem inteſtinorum, aëre ſemper repletum & male quandoque adfectum, aptum eſſe producendis varii generis ſonis & murmuribus; ita enim frequentes non ſolum hypochondriacis ſunt multiſoni borborygmi, verum etiam notorie ſequiori ſexui perquam familiares, ut ſub ſuffocationibus uterinis nonnumquam haud ſine ſtupore ex imis viſceribus audiantur coaxatus, ſibilus, crocitus, cucurritus, latratus, balatus, mugitus & ſimiles ſonitus, quos non niſi flatus, in inteſtinorum tubo incarcerati atque huc illuc ſpasmo & ſua ipſorum vi elaſtica agitati, effingunt. Dantur præterea alii, quibus, alioquin ſanis, tantus ſemper eſt flatuum apparatus, ut pro lubitu nu-

me-

meroſos &, ut quemdam ideo famoſum novi virum, vel centum crepitus ventris intra horæ dimidium cum variante euphonia reddere valeant ex habitu peſſime adquiſito. Sunt & alii atque e mulieribus plures, qui non ex morboſa æque corporis conſtitutione, ſed mala potius adſuetudine frequentes multo & vario cum boatu edunt ructus; quid? quod novi virginem, quæ per quatuor annos paroxysmum hypochondriaco-hyſtericum eumque terribilem in modum, cum multiſonis ructibus, riſu & clamore involuntario, plus vice ſimplici quotidie experta, tantum in eo repetendo habitum nacta erat, ut quoties vel ſermone quispiam memoriam hujus paroxysmi refricaret, toties in eundem incideret, hiatu oris multo & leviter convulſivo, eoque opiſthotono corporisque rigore præviis, boatus pluresque vagitus emittens. Patet itaque, canalem inteſtinorum tam ex morboſa ſeu præternaturali, quam ex habituali conſtitutione multiſonum ſæpe præbere organum. Jam inquirendum, an ex his cauſis mirum illud phænomenon noſtræ tympanizantis poſſit explicari. Ex relatione cœlebs noſtra quinque annos pluries adfectu quodam laboravit per aliquot quandoque hebdomades perſeverante, quo per horas ſolito plures, quin integros dies, rigida jacuit. Adfectus hic, ni ſimulatus, non alius fuit, quam uterinus & epilepticus, hyſtericis familiaris, in quem cœlibes male menſtruatæ, aut igniculis amoris occulti incenſæ, adulta jam ætate inclinant: graviſſimus autem is fuit, cum per duos integros dies, ut fertur, riguit. Judicio anonymi utique hic adfectus videtur catochæ ſeu catalepſi ſimillimus, quæ per plures horas, uti reliqui epileptici adfectus, ægros detinet. Sic juvenem ex inopinato matrimonio repulſo & denegato per integrum diem in ſedili, ceu ſtatuam, ſedentem TULPIJ *Obſ. Lib. I. Cap. 22.* & per tres dies integros correptum atque larga hæmorrhagia narium ſuborta reſtitutum adole-

ſcentem ex ÆTIO FORESTUS *Lib. X. Obſ. 42. in Scholio, pag. 369.* referunt. In genere autem de omnibus hiſce paſſionibus, & hyſtericis, & epilepticis, eſt notandum, quod iisdem adflictæ perſonæ, niſi omnis artuum motus, omnium tamen ſenſuum ſint expertes, idque ſignum pathognomonicum & diſcrimen indubium veram inter & ſimulatam epilepſiam ejusque ſpeciem, catalepſin præbeat, pluribus id docente *Frid.* HOFFMANNO, in *Med. ration. ſyſtem. Tom. IV. Part. III. Cap. IV.* §. 4. Cum vero Tilſitana, ut probe obſervatum, tympanizare deſinat, ſimulac auditor quidam ad ipſius lectum propius acceſſit, eoque ad aliquot paſſus recedente tympanismum protinus repetat, maximi momenti argumentum inde petendum eſt, quod 1) illa in paroxysmo optime ſenſu valeat & ſpectatoris propiorem acceſſum & receſſum caute animadvertat; 2) pulſationes tympanizantes in ejus poteſtate ſint, eæque ab ipſius arbitrio dependeant, nec ideo eadem pro cataleptica ſit habenda; ſed potius 3) tympanismus fraus ejus ſit artificioſe admodum exercita, cujus fidem faciunt variæ illæ non militaris ſolum tympanismi, ſed vel artem ipſam ſuperantes modulationes, quas a ſtatu quodam præternaturali ortas nemo umquam audivit, nec poſſibiles animo concipere poteſt. Quæ cum ita ſint rationi & experientiæ conſona, tympanismus noſter ut ex aliis rationibus, iisque, in quibus arbitrium tympaniſtriæ & facultas, exacte militares tympanizandi modos imitandi, relinquuntur, explicetur, neceſſe eſt. Jam ſi veterum, qui de magis Pythoniſſis, necromantis aut dæmoniacis ſcripſerunt, monumenta conſulimus, paſſim exempla relata eorum leguntur, e quorum ventre, aut, ut quidam putarunt, pudendis verba & reſponſa articulatæ vocis prodierunt, quos *ventriloquos* vocarunt. Antiquiſſimum & fere primum de his documentum exhibet HIPPOCRATES, qui in *Libr. V. Popular. Sect. 25.* ait: *Polemarchi*

uxor

uxor anginoſa - - - reſpirabat; veluti qui ſubmerſi fuerunt reſpirant: & ex *pectore ſubſtrepebat, velut qui concluſo ore loquuntur: Engaſtrimythi, quaſi ex ventre loquentes, Græcis appellati.* In explicatione hujus engaſtrimythiæ multus eſt ejus Commentator GALENUS, qui eos, qui non modo immota lingua, ſed ore etiam prorſus clauſo peregrinis ſermocinantur linguis, *ventriloquos* ideo apellatos eſſe docet; vid. *Franck de* FRANCKENAU in *Satyr. med. X. pag. 198.* In Græcia ejusmodi ventriloquos dudum notos, nec adeo raros olim fuiſſe, non ex adducto ſolum HIPPOCRATIS libro patet, ſed idem ex PHOTII, Patriarchæ Conſtantinopolitani, epiſtola colligere licet, quam latine verſam exhibet *Phil.* CAMERARIUS in *Oper. horar. ſubciſiv. Cent. III. Cap. 11. de Loquela*; inde apparet, Græcos artem hanc variis nominibus, ut *gaſtromantiæ, engaſtrimythiæ, enteromantiæ & ſternomantiæ* inſigniviſſe. Ventriloquos olim pariter *fatidicorum celebrium* cognomine ornatos fuiſſe, teſtis eſt PLUTARCHUS de *def. Orac. Tom. II. Oper. p. 444.* ubi probe hiſce verbis monet: eſſe nimis, quam puerile & fatuum opinari, ipſum Deum in corpore vatum, quos olim *Engaſtrimythos Eurycleas*, quod ex ventre ſermonem fatidicum promerent, nunc *Pythonas* vocant, ſe immittere, eorumque ore loqui & voce pro inſtrumento uti. Fidem igitur meretur, quod illo tempore celebrium Oraculorum antiſtites fatidici artem per ventrem loquendi calluerint & ſimulata Spiritus divinatoris præſentia aliis impoſuerint. Puellam in Actis Apoſt. cap. XVI. ventriloquam fuiſſe jam Autor eſt AUGUSTINUS. A plurimis doctiſſimisque ſacrarum litterarum interpretibus noſtri ævi Theologis & Philoſophis, quos intereſt D. LANGIUS *im Hiſtoriſchen Licht und Recht*, & THOMASIUS *de Crimine magiæ*, §. 18. ſaga Endorea habetur ventriloqua. COELIUS RHODIGINUS, vir ſui ævi tota Italia celeberrimus, in *antiq. lect. Lib. VIII. Cap. 10.* ven-

ventriloquam ſe crebro vidiſſe teſtatur, cui vox fuit prætenuis, dearticulata & intelligibilis. JORDANUS *Tract. de eo, quod divinum & ſupernaturale eſt in morbis*, &c. præter plures ſimul teſtem profert TERTULLIANUM. Priſcorum temporum mos ita ferebat, ut quæcumque vulgarem notitiam excedebant, & quorum ratio non patebat, omnia cauſis ſupernaturalibus vel dæmonum præſtigiis attribuerentur. Poſteaquam autem magis excultæ Philoſophiæ ſtudium inſcitiæ nebulas diſpulit, ſimulque nimiam credulitatem magiæ & miraculorum delevit, compertum atque perſpectum eſt, ſine concurſu & auxilio dæmonum, ſed nefariis tantum hominum artibus præſtitas eſſe præſtigias; ita enim JORDANUS *Lib. cit. cap.34.* notabile exemplum profert de Margarita Eslingenſi Ann. 1546. in cujus prætumido ventre auditi ſunt gallorum cantus, gallinarum coccyzationes, anſerum ſtrepitus, latratus, balatus, grunnitus, mugitus, hinnitus; ſimulque caute adnotat, quod ipſa, quo miraculo ficto fidem faceret, tandem e latere produxerit innumeros vermes & ſerpentes; omnia vero lucri cauſa effinxerit. Ejusdem comœdiæ ſpecimen a filia devota Delphenſi, ob ſui memoriam æternitati conſecrandum, plures per annos editum & ſub agone confeſſum, commemorat fuſius *Joh. Bapt. de* LAMZWEERDE, in *naturali molarum uteri hiſtoria cap. 25.* in cujus ventre ranarum coaxationes manifeſto auditæ ſunt, & occultata fraus neque a Theologis, neque Medicis celebribus convocatis, omni licet adhibita opera, detegi potuit. Quod autem homini ſit integrum artus eorumque muſculoſas potiſſimum partes, quæ voluntariis motibus obediunt, extraordinariis, quin contrariis actionibus uſu ita adſueſcere, ut videantur ſupernaturales, teſtatum non modo faciunt funambuli, ludiones & præſtigiatores, ſed etiam quam plurimi a Medicis inter ſimulatos morbos ſparſim adnotati caſus prorſus ſingulares, quorum ali-

aliquot notabiles PARÆUS *in Oper.* memoriæ prodidit, & quidem in *Lib. XXIV. cap. 18. pag. 566.* de juniore femina mendica, quæ viperam vivam caſu deglutiiſſe ſimulabat & tam artificioſe muſculos abdominis hinc inde motare valebat, ut manu admota explorans vivum in abdominis cavo animal ſe percepiſſe juraſſet. Similem voluntarie & ſat violenter factam abdominis contractionem, conjunctamque præcordiorum elevationem tantam, quanta in convulſivis adfectibus deprehenditur, refert de improba muliere SCHAARSCHMIDT in *Relationibus medico-chirurgicis, Part. V. Num. XIV.* Fuiſſe quosdam ſceleſtos, qui artem calluerunt aërem pro articulata voce in faucibus modulatum clauſo ore retinendi & contraria prorſus via per nares emittendi, ut inde vox quaſi e remoto & abdito loco, articulata quidem, ſed rauca, auribus percipiatur, inſtar omnium eſt illud noſtræ ætatis exemplum, quod perhibent R*elationes politicæ hebdomadariæ Halenſes Num. XXXI. ann. 1746.* ubi *Chriſtina Langia*, a magiſtratu ſerio admonita, fraudem palam & ceu ventriloqua omnibus præſentibus experimentum fecit, in quo nullus oris, ſed tantum aſperæ arteriæ motus eſt obſervatus, in quem caſum docte commentatus eſt laudatus SCHAARSCHMIDT *loc. cit. Num. XV. p. 283. & ſeqq.* Attamen hic in ea ſum ſententia, quod illæ perſonæ Halenſes in claſſem ventriloquorum quandam referendæ ſint, ſed non omnibus ventriloquis idem per nares ſonum mittendi ſit modus, quin potius per gulam in ventrem immittendi facultas. *Kenelmus* DIGBY, in *Tract. de natur. corp. cap. 28. pag. 319.* ſcite deſcribit ventriloquos his verbis: *Illi, quos ventriloquos vocant, imponunt plebi, dum ſimulantes perhibent ex eorum corpore ſpiritum quemdam loqui. Singulari enim artificio aërem inſpiratum retrahere valent, &, dum loquuntur, verba non ab iis ipſis, ſed ab alio, qui in iis lateat, genio pro-*

nunciari videntur, cum tamen illi ipſi ſint, e quibus proveniunt: niſi enim probe obſervantur, in eam adducimur opinionem, qua nobis videmur verba ex longinquo loco reſonantia audire. Optime etiam ventriloquos deſcripſit, variisque & veterum & recentiorum autorum prolatis ſententiis excuſſit Celeb. D. WALCH, in *Lexico philoſophico* ſub tit. *Bauch-Redner.* Cum itaque prolata teſtimonia & exempla ſat validum exhibeant documentum, quod homo valeat non tantum clauſo atque immoto ore loqui & vocem formatam ita in corpore occultare, ut vix ac ne vix quidem poſſit animadverti, quod ipſe vocis autor ſit; verum etiam, quod maximi eſt momenti, ſonos & voces varii generis in ventre artificioſe & arbitrarie æmulari poſſit: non eſt, de quo dubitemus, quin noſtra Tilſitana tympanizans eodem ſingulari artificio militares tympani pulſationes in ſuo ipſius corpore arbitrarie fingat, uti ore easdem imitari ad amuſſim cuilibet fere datum eſt. Hujus fiendi modi fidem faciunt indubiam hæc in illa tympanizante momenta: 1) Quod propiore cujusdam auditoris adventu protinus & ſemper tympaniſtria ſileat, id quod teſtatur, ſe ſui eſſe probe conſciam atque ab ejus arbitrio, ſeu rectius ludibrio, dependere tympanismum, minime autem a motu quodam convulſivo excitari; ſed ut ſceleſta ſe catalepticam ſimulet, eoque technas occultet, neceſſe eſt. Nec obſtat hic noviſſima relatio, qua ab omni tympanizantis regione obſervatores ſunt conſtituti, & nihilominus ea tympanismum continuaverit non interruptum; nam voti ſui primis experimentis jam compos facta, audacior nunc eſt in fuco ignaris faciendo. 2) Quod a tergo ſeu capite ipſius ſtans auditor validiores tympanismi ſonitus percipiat; eadem nimirum ex ratione, quia aër, ore clauſo ad tympanismum modificatus, primo in faucibus & egredienti & ambienti aëri per nares undulatorium ſuum motum imprimit atque ſonus breviori via ad aures ſtantis a ter-

tergo pervenit. 3) Quod ſonitus, licet ſat validi percipiantur, attamen rauci & obtuſi, quaſi ex aſſere alliſo evocati, quales omnium autorum conſenſu ſunt ventriloquorum. Ita REMIGIUS de *Dæmonolatria Lib. I. cap. 8.* ſonos quaſi e vacuo dolio, & JORDANUS *loc. cit.* ex axillis feminarum, quaſi ex utero aut laguncula provenientes, deſcribunt. Sonus vero ſemper ſit raucus & debilis, ſi in mollia, minus elaſtica & quæ ſunt inæqualis ſuperficiei, corpora incidit: inde vox ventriloquorum Halenſium per narium concamerationes pulſa ſemper erat rauca. Si vero ex experientia & probatorum autorum ſententia confirmata æmulus quidam ſonus in ventris cavum, non minus molle, quam inæquale, repreſſus aut quaſi deglutitus eſt, putaret quiſpiam, quod prorſus ſuffocetur aut minus fiat intelligibilis; verum ex phyſicis conſtat, ſonum vel in longinquum ferri integrum, aut auctiorem reddi quandoque, ſi ille arctiori tubo immiſſus ſit, adeoque impediatur, ne natura ſua in plures circulos ſe explicet, in quo etiam ratio conſiſtit variarum tubarum. Analogam autem, ratione figuræ, ſtructuram poſſidet œſophagus cum ventriculo, ut vel inde concipi poſſit, qui fiat, ut ſonus illuc repulſus minime pereat, quin intelligibilis permaneat. Ex hac ratione de hujus tympaniſmi modo non levi conjecturæ locus eſt, quod primi ſonitus ſemper ſint validiores, priusquam aëre ſonoro pluries repreſſo ventriculi & inteſtinorum cavum nimis repletum, quo repleto & reſpiratio, ob impeditiorem diaphragmatis motum, aëris ad clangentis tympani morem modulatio, præter langueſcentes vires, ut deficiant, neceſſe eſt; inde pariter eſt, quod ultimo pulſationes quaſi fabrorum ferrariorum malleantium æmulæ ſemper audiantur. Præterea cum noſtra tympaniſtria organis loquelæ & inſpirationi inſervientibus magnam vim in repellendo ſonoro aëre inferre debeat, non mirum, quod abſoluto tympaniſmo multis cum ſuſpi-

riis finem; auditoribus vero gravem morbi ſpeciem & ſacrum conſcientiæ ſtimulum ſimulans, imponat. Fraus vero ejus in tympanizando facili negotio poſſet detegi, ſi non extremorum artuum, ſed aſperæ potius arteriæ motus a ſpectatoribus attenderetur, ſine cujus ope militares tympani pulſus imitari haud valebit. Ut vero ex ſupra adductis tympanismus noſtræ nil niſi ſcurrile facinus eſt; ita ſi mentem meam liberius exponam, nec ſine ratione conjectura facile conſequi licet, quin perſuaſus ſum, quod aſtuta mulier, aut pauperie, aut tædio laboris incitata, priorem æque morbum, ac tympanismum, ſimulaverit; ſub illo autem, cum ſpiritum violenter & diutius occultare debuerit, caſu tympanismum didicerit, ſimulque organa reſpirationis & loquelæ longo tempore ad tympani militaris pulſum imitandum habilia reddiderit: quas enim fraudes & technas, quibus aptiſſimæ plerumque natæ ſunt feminæ, plebs mendica ſæpius committat, quo lucrum inde capiat, docet non ſolum nominatus jam PARÆUS *Lib. XXIV. Cap. 18.* vel ex HIPPOCRATE, ſed memoratu pariter dignis exemplis, quorum varia collegerunt, uberius confirmant *Annales phyſ. med. Wratislavienſ. Tentam. XXV. & XXVI. pag. 197. 439. & 557.* Simile notabile exemplum de Sicula refert P. ZACCHIAS, in *Quæſt. med. legal. Lib. III. Tit. 2. quæſt. 7. n. 8.* quæ funambuli fere mores geſticulata ecſtaſin in ſacris utplurimum locis ſimulabat, & vultum vel ictu oculi in mille prope colores commutabat, quo ſancta habeatur. Omni itaque jure mulier hæc Tilſitana in numerum ventriloquorum eſt referenda, ac ob ſingulare prorſus ipſi artificium *tympanizantis* cognomine inſignienda.

(*Treptoa Halam miſſa d. 12. Octobr. 1753.*)

OBSER-

OBSERVATIO LXXXIX.

DN. D. HENR. FRIDER. DELII.

Fluxus ſanguinis ex aure, a cauſſa externa, non ſemper læſionis cerebri vel cranii ſignum.

Ita certe cum capitis vulneribus & læſionibus comparatum eſt, ut vix magis fallaces, quam dictas, reperias. Prægrandia ſæpe vulnera ipſius cerebri, fracturæ cranii enormes, ſæpius ſpem præter & opinionem feliciter ſanatæ ſunt; læſiones contra, quas leviores primo intuitu iudicavimus, in vitæ diſcrimen mortales deduxerunt, vel ipſa morte mulctarunt. In hac ergo fallacium ſignorum conſtitutione omni ope niti decet, ut nunquam, ex antiqua jam obſervatione, læſiones capitis leviores vilipendantur. Neque autem graviores primo intuitu læſiones adeo pertimeſcendæ ſunt, ut ægrotos pro derelictis ſemper declaremus. Signa enim, quæ communiter læſiones graviores indigitare debent, optatum ſæpius effectum poſt ſe relinquunt. Circa unum tantum ſubſiſtet obſervatio noſtra.

Sanguinis poſt læſionem capitis externam *ex aure fluxum* tantum non omnes Medici & Chirurgi pro *cerebri vel cranii læſiones ſigno* declarant. Ex antiquioribus placet CELSUM *Lib. VIII. Cap. IV.* adducere: *Ubi calvaria pertuſa,* inquit, *protinus requirendum eſt, num bilem is homo evomuerit, num oculi ejus occœcati ſint, num obmutuerit, num per nares aureſve ſanguis ei effluxerit, num conciderit, num ſine ſenſu quaſi dormiens jacuerit. Hæc enim non niſi oſſe fracto eveniunt.* Hanc fere theſin recentiores etiam tuentur, veluti Illuſtr. HEISTERUS, *Inſtitut. Chirurg. p. m. 140. §. XI. & p. 147. §. XXXIV.* PLATNERUS *chirurg. §. 535. not.* **, celeberr. HEBENSTREITIUS *Anthropolog.*

forens. p. 329. aliique. Non lubet tantorum virorum obſervationibus ſtudio contradicere. Lætum autem ægrotis, lætum Medicis & anatomicæ inquiſitioni conſentaneum erit, ſi bina exempla in medium proferam, quibus poſt caſum ab alto, læſo capite, *ſanguis ex aure abſque noxa fluxit.*

Ruſticus ab alto verſus veſperam in pavimentum decidit, ſine ſenſu jacet. Excitatur. In hypocauſtum ducitur. Confeſtim ſuccedunt vomitus frequentes, prunorum præcipue ſemicoctorum, quæ (autumni tempus erat) paulo antea magna copia devoraverat. Inſpecto capite Chirurgus in occipite læſionem animadvertit. Tonſo capillo in minori & contuſo vulnere albicans corpuſculum conſpicitur, & fere pro cerebro habetur. Inquiritur ulterius. Nihil autem erat, quam piſum ſiccum, qualibus forte pavimentum, in quod deciderat, conſperſum erat, conquaſſatum, vulnerique impreſſum. Peregrino hoc corpuſculo educto, Chirurgus, adplicato vulneri balſamo Peruviano, emplaſtrum & ſacculos cum vino coctos ſuperimponit, remque ſic bene geſtam autumat, præcipue cum dentibus varia corpora fortius comprimere juſſerit ægrotum, neque tamen inde ortum capitis dolorem tremoremve expertus fuerit. Interea paratur ægroto juſculum, ad eum refocillandum. Hic comedere incipit, cochleare autem mox deponit. Torvus videt. Ad quæſita nihil reſpondet. Cochleare e patella marſupio ſuo intrudit, e quo iterum pruna profert & comedit. Delirare videtur. Subito autem inarticulatas voces cum aliquo clamore edit, inſequentibus fortiſſimis totius corporis convulſionibus. Has ſtertor demum pectoris & ſuffocativa pathemata excipiunt. Exſpirare creditur. Confeſtim Medicus & chirurgus accerſuntur, qui, denuo inſpecto vulnere, nihil præter jam deſcripta animadvertunt. Sed *ſanguis largiter ex aure fluit*, & fluxerat jam ante, id quod grumi coagulati, in externa aure conſpicui, indigitabant. Confeſtim

vena

vena in pede ſecatur, quo facto ſentire iterum ægrotus videtur. Reponitur, capite tamen nonnihil elevato, in lectum. Præſcribitur potio traumatica, diſcutiens & temperans. Poſt aliquot horarum decurſum iterum ad ſe redire videtur, & alvum ſibi deponendam eſſe indicat. Ducitur; ſed lectus veſtimentaque quum fecibus alvinis madida animadvertuntur, exinde ſub convulſionibus involuntarie has excretas eſſe concluditur. Altero die ſanguinis ex aure fluxus adhuc obſervatur. Omnia autem ſymptomata mitiora erant, febricula tantum vulneraria laborabat noſter, qui haud adeo concitati motus temperamento magis phlegmatico ejuſdem adſcribendi eſſe videbantur. Vulnus interea digeſtivis & balſamicis ſolitis tractabatur, ipſeque ægrotus, cujus auris, tertio die expurgata, ſanguinem non amplius fundebat, tertia a lapſu hebdomade plane reſtituebatur.

Novem annorum puer cum aliis commilitonibus curſui & ſaltui in ſuprema domus contignatione, ut puerilis ætas ſolet, indulget. Trabes hinc inde aſcendendo e fere decem pedum altitudine lapſum patitur. Exanimis fere in conclave fertur, & ſine ſenſu jacet. Confeſtim advocatus, circa os temporum ſiniſtrum ingentem & ſugillatum tumorem animadverto. Vulnus pollicis magnitudine circa canthum oculi externum conſpicio. Palpebræ præ tumore clauſæ. *Sanguis e naribus & ſiniſtra aure copioſe fluebat.* Cruore vulnus eluitur, neque tamen minus e naribus aureque ſanguis ſtillat. Parantur extemplo ſacculi diſcutientes e ſpeciebus pro cucuphis & cum vino calido applicantur, deligatur unguento digeſtivo vulnus, & potio temperans offertur. Nocte ſomno ſepultus jacet, potio autem per intervalla exhibetur. Altero die diſcuſſus nonnihil tumor, præter oculi chemoſin, apparebat. Febre laborat noſter. Continuatur antifebrilis & temperans potio. Tertio die adhuc ſanguine auris concha madebat. Febris minuitur. Quar-

to die inflammatio oculi major erat, quæ autem unguento digeſtivo, cui chirurgus oleum tartari fœtidum miſcere ſolebat, adſcribenda erat, quoque iterum omiſſo, diſparebat. Intra quatuordecim autem dies plane reſtituebatur noſter, niſi quod ex hac læſione ophthalmia interdum laboraret, quæ autem internis temperantibus & laxantibus, nec non externis aquis ophthalmicis conſuetis felici cum ſucceſſu tractabatur.

Quando ſanguinis ex aure fluxum, poſt lapſum aliquem, vel aliam læſionem externam, mali ominis eſſe judicant Medici & Chirurgi, ſine dubio factam eſſe læſionem cranii & encephali ſupponunt. Neque negandum eſt, quodſi temporis os fractum ſeu ruptura vaſorum ſanguiferorum cerebri vel duræ matris, vel ejusdem ſinuum, orta fuerit, admodum inde ſonticum oriri & eo majus periculum, quoniam ſæpiuſcule neque trepanatione, neque alio artificio ſanguis in baſi cranii extravaſatus educi poteſt.

Quando autem ſanguinis ex aure fluxus nullis, ſeu non adeo atrocibus ſymptomatibus ſtipatus eſt, atque curationi facile locum relinquit, tam certe adeo enormis læſio ſupponi nequit. Ergo aliæ viæ adeſſe poſſunt, e quibus itidem ſanguis ex aure cum minore periculo funditur.

Scilicet quando hæmorrhagia oritur, major vel minor, varia ratione contingit arteriæ alicujus vel venæ præternaturalis apertio. In lapſu, vel ab alia cauſſa externa, partim arteriæ a reagente quocunque corpore magis premuntur; hinc ſanguis per easdem progrediens majori vi contranititur, & ſimul ſecundum directionem vis fortioris premitur. Facilis inde extravaſatio. In venis, dato ſimili & violento caſu, e contuſione & preſſione majore regreſſus ſanguinis impeditur; facilis inde vaſis dilatatio, & hæmorrhagia.

Jam

Jam, ut faciliorem de reliquo per venas hæmorrhagiam taceamus, ſi arteriam auricularem ſeu auditoriam externam conſideramus, quæ ab arteria carotide externa oritur, nonne hæc in ſubſtrato caſu ſanguinem fundere potuit, & non ſemper timendi fluxus ſanguinis ex aure ſubminiſtrare argumentum?

Hæc quidem arteria cavitati tympani nonnullos largitur ramos. Sed hi admodum parvi, ob minorem energiam, utut læſi, minus etiam periculum læſis adferant, ad otalgiam, auditus difficultatem, ſuppurationes quidem multum conferre poſſunt, non autem in vitæ diſcrimen læſos inde venire videtur. Objici forte poſſet, ſanguinem ex aure fluentem nihilo minus inſontem eſſe poſſe, ſi etiam ex encephalo prodiret, quoniam porta aperta ſit, per quam facilius egredi datum eſſet. Scilicet *foramen aliquod tympani* ſtatuunt. Sed, præter ea, quod tamen difficulter hic foret tranſitus, ipſius foraminis exiſtentia difficillime probatur; plerumque quando id demonſtratur, ex improviſo tympani membrana perforata eſt. Fumus Tabaci nondum ſatis certo experimento per tubam Euſtachianam per aures erupit, & ſi etiam factum fuerit, forte vis adhibita alias ſibi paraverit vias. Neque ſanguinem in cavitate auris interna extravaſatum, ob coagulum, per tam exiguum & prætenſum hiatum prodire poſſe veroſimile eſt, cum aër in meatu auditorio externo contentus hunc tranſitum impedire poſſit, ipſumque tympanum, propter ejusdem ſitum obliquum, itidem ſanguinem difficillime & non niſi ſumma vi, quæ vero in hac interna auris cavitate non liquet, transmittat.

Quod ſi ergo ſanguis poſt lapſum ex aure fluit, non ſtatim pertimeſcere oportet. Nihilominus autem debita ægroti cura habenda erit, diſcutiendo partim ſtagnantem ſanguinem, repurgando affectum locum, roborando debilitatas partes, quoniam in principio ſanguinis effluxi origo non ſta-

tim liquet. Quodſi vero hic etiam ſanguinis fluxus die ſecundo vel tertio non ceſſaverit, ſymptomata autem graviora vix obſervantur, vel faciliori negotio tolluntur, tum imminentis periculi metus fere evaneſcit. Imo varia ſymptomata difficiliora e contuſione forte facta pericranii, duræ matris propaginis, & ex ipſius cerebri commotione explicari queunt.

Interim & hoc monendum videtur, ne effluxum forte e vulnere ſanguinem & conchæ auris inſinuatum, pro ipſa manatione auris cruenta habeamus, neque fulgur inde e pelvi excitetur.

Si vero ſub tali ſanguinis ex aure fluxu oſſium inæqualitas, fracturæ indicium, convulſionum, comatis, cari ſigna manifeſta & perdurantia fuerint, tum ad majoris momenti læſionem concludere par eſt.

Manationes autem aurium cruentæ vel purulentæ in otalgia varii generis, non externam ſemper, ſed internam agnoſcunt cauſſam, hinc hic locorum non explicandæ ſunt.

(Erlanga Norimbergam miſſa d. 20. Octobr. 1753.)

OBSERVATIO XC.

DN. D. FERDINANDI JACOBI BAIERI

Morbi complicati ſpecimen ſingulare.

Adoleſcentulus egregiæ indolis magnæque exſpectationis, octavum ætatis annum nondum emenſus, a negotiis juſſu parentum ſubeundis domum rediens, inopinato a cane feroci mordaci tres ictus, non equidem profundos ſanguinemque fundentes, in ſura pedis ſiniſtri perpetitur. Miſer atque infelix, viam regiam incedens, quanta terroris vehementia perculſus fuerit, ſubſequens pallor & tremor abunde

unde ſatis indicarunt. Præbebantur illico medicamenta, tam interna, quam externa, quæ morſum canis rabidi ſanare ſolent, methodusque in profliganda hydrophobia adeo ſollicite obſervabatur, ut non ſolum ſtigmata inflicta in blandam ſuppurationem abirent, verum etiam in tertiam usque ſeptimanam aperta manerent. Morbi vero malignitas exinde apparuit, quod caput illo in latere, quo læſio contigit, in humerum oblique ſpasmodiceque diſtorquebatur, & ulcuſcula in margine puſtulis albicantibus obſidebantur. Inſigne levamen attulerunt remedia bezoardica, reſolventia & nervina, adhibitis ſimul topicis, emplaſtro ſeorſim de ſpeirmate ceti liberaliter camphorato, ita, ut intra octiduum rigiditas & curvatura ſenſim ſenſimque evaneſceret, & ægrotus collum in ſitum poſitumque naturalem reduceret, parumque doloris in parte affecta ſentiret. Quare quieti non nimis indulgendum, ſed motus corporis quotidie & moderate inſtituendus erat. Die decimo atque undecimo juvenem laudabile tenuit deſiderium frequentandi ſcholam, ex qua redux factus vacillationem dentium dolorificam molarium utriusque maxillæ deploravit, maſticationis difficilis incommoda ægre ferens. Subſequebatur anorexia & torpor artuum, grave ſymptoma dentitionis ſecundæ, quando alveoli impetuoſius & vehementius in actus ſuos rapiuntur, unde ſpasmodicæ contractiones multis modis variantes, vigiliæ præſertim & pavores oriri ſolent. Infeſta quoque accedit cephalalgia, cui ſubinde narium hæmorrhagia modica levamen attulit, & critici quidpiam ſignificavit. Æger proin methodo congrua caute ſuffultus nares crebro ſcalpere cœpit, a ſanguine forſan ibidem reſtitante inductus; aſt longe diverſum anguem in herba latitantem phænomenon hoc portendit. Die undevigeſimo funeſte decurrentis morbi corripiebatur diarrhœa colliquativa, quam mitigare ſtudebamus decocto albo ſpiſſo Sydenhamii loco potus ordi-

 narii,

narii, aliisque leniter incraſſantibus & analepticis, junctis pariter externis medicamentis. Reſponderunt equidem conatus indicationi, aſt intra viginti quatuor horarum ſpatium abdomen moleſte intumuit, ut ad quemvis tactum acerbi obtingerent ſenſus. Flatuum copiam heic in culpa fuiſſe quis non judicaſſet, & enemata lenientia, carminativa, maximopere commendaſſet? Pro duplici ergo præbio applicabatur clyſter, qui ſtatim poſt fiſtulæ retractionem crudus, absque ulla ſubſidentia expanſionis, profluebat. Ad acre igitur magisque ſtimulans enema progreſſum fecimus, quod itidem prima vice confeſtim emanavit, ſecunda vero multum colluviei aquoſæ eduxit, manente nihilominus abdomine in ſtatu priſtino. Succeſſit quoque vomitus materiæ tenuis copioſæ nigricantis, cum ſumma proſtratione virium, rediit ſpasmus particularis affecti lateris, pollicis præcipue pedis a cane mordicus arrepti, animi tamen præſentia ad extremum vitæ halitum integra conſtitit, id quod e precibus voluntariis, & piis cum adſtantibus coadunatis ſuſpiriis intelligere licuit. Finita ſic tragœdia, quæ in diem vigeſimum usque tertium ludebatur, exenterationem decrevimus, ut cadaver a putredine liberaremus, ac interiora, fuco fallaci hactenus obducta, inſpiceremus. Vix culter anatomicus integumenta communia penetraverat, ecce! latex ſeroſus haud ingrati odoris, quem ab ingeſtis confortativis acceperat, proſiliit. Ab initio Chirurgus incautæ ſectionis arguebatur, ipſum inteſtina leviter vulneraſſe, ſuſpicionem vero dimovebat totum ſyſtema flatibus turgidum & aliquatenus gangrænoſum. Epiploon, omni ſpoliatum pinguedine planeque abſumtum, ceu nuda comparuit membrana vaſis intertexta, atrophiæ prægreſſæ conſectarium. Hepar, uti ſubjectis junioribus comupetit, ſat magnum, absque omni labe conſtitutum erat; veſicula fellis juſto ampliore pollebat mole. Ventriculus

parvi

parvi moduli flaccidus, cum forte reſcinderetur ab œſophago, duplici quantumvis filo munitus, jam reſeratus quinque lumbricos teretes prægrandes excludebat, qui ſine dubio in itinere ſurſum tendente ob inediam paſſim perforarunt canalem inteſtinorum. Aperto thorace ſiniſter pulmonum lobus pleuræ bifariam adnatus deprehendebatur, aſthmatis aut phthiſeos imminentis certus prodromus; reliqua vero tam medii, quam infimi ventris viſcera nihil præternaturale ſiſtebant.

Scholion.

Terrorem præcipuam fuiſſe cauſſam morbi pernicioſi, & corpus ſubtile fluidumque pueri ab hoc pathemate irreparabile magis accepiſſe damnum, quam adulti, nemo non ultro largietur. *Quibuscunque enim*, docente τῷ πάνυ WEDELIO, *ſpirituum textura eſt debilior, obtuſa, diſſipabilis, in illis facilius terror incutitur, & incuſſus morbificus evadit.* Hinc genus nervoſum valde perturbatum contracturam colli particularem, deinceps repentinam dentium molarium eruptionem accerſivit. *Diffuſis ſic ſpiritibus*, ut ejuſdem verbis utamur, *emoriebatur appetitus*, & infenſa lumbricorum pullities, ob defectum cibi aſſumti, pertinaciſſime inteſtina exſugebant, bonam ſubinde chyli portionem conſumendo, &, quod plane deleterium erat, perforando corrodebant, unde probabiliter glandulæ liquidum ibidem deponentes humidum radicale diſſolverunt, & quicquid potulenti oblatum fuit, in cavum abdominis percolarunt. Ceterum, crebram narium ſcalptionem in pueris pro ſigno abſolute pathognomonico vermium habendam eſſe, manifeſto apparuit.

(*Norimberga Halam miſſa d. 27. Octobr. 1753.*)

OBSERVATIO XCI.

DN. D. ANDREÆ ELIÆ BÜCHNERI

De

Calculis felleis numero quadraginta novem, figuræ & magnitudinis prorſus ejuſdem, partim ex abſceſſu in epigaſtrio prodeuntibus, partim anatomica ſectione in cyſtide fellea repertis.

Equidem probe novi, in ea medicinæ parte, quam ipſa artis exercitia conficiunt, non omnino deſiderari hodie ejuſmodi obſervationes, quæ calculos felleos, partim a vivis hominibus, inter varios multiplicesque adfectus, via ſolita æque ac inſolita emiſſos, partim vero inciſis mortuorum corporibus detectos annotarunt, eos inprimis, qui ob inſignem magnitudinem, aut ob majorem copiam, aut denique ob variam & ſingularem figuram præ aliis notatu atque commemoratu digni ſunt æſtimati. Ut omittam enim iſtos auctores, qui paſſim in ipſorum ſcriptis non in tranſcurſu ſolum, ſed ex inſtituto quoque luculentam hujuſmodi calculorum mentionem injecerunt; ipſæ etiam Academiæ noſtræ cæſareæ Naturæ Curioſorum Ephemerides tam inſignem memorabilium hujus generis calculorum numerum jam annotatum habent deſcriptumque, ut ſolus ipſorum index, qui *bilioſi calculi* inſcribitur, in *Synopſi Obſervationum in* dictis *Ephemeridibus contentarum* a Clariſſ. KELLNERO edita, aliquot paginas fecerit ſuas. Unde facile eſt intellectu, celebrem quondam *Georgium Francum a* FRANCKENAU ipſi, quam moliebatur, *Lapicidinæ microcoſmi in abdomine* haud adeo magno cum negotio copioſum ejuſmodi calculorum

rum indicem, e veteribus recentioribuſque ſcriptoribus collectum, adjicere potuiſſe; quam ipſe operam in *Ephemerid. Naturæ Curioſor. Dec. II. Ann. VI. Obſerv. 194. pag. 387.* quondam in ſe receperat liberaliter. Quæ ut ita ſint, nihilo tamen ſecius arbitror, novas hujus generis obſervationes, de felleis his calculis, abſconditis ſæpe atque non ſatis perſpectis graviſſimorum & intricatiſſimorum morborum cauſſis, inſtitutas, non omnino fore infructuoſas; inprimis ſi acceſſerint momenta quædam, in ejuſmodi exemplis antea nunquam aut ſaltem non accurate obſervata. Quo nomine & ipſe mihi videor operæ facturus pretium in enarranda hac obſervatione medica; quam quidem ego jam pridem cum lectoribus communicaſſem meis, niſi variæ multipliceſque occupationes jam ſatis multo abhinc tempore, & præſertim eo, quo nova Actorum noſtrorum edidi Volumina, me impeditiſſimum tenuiſſent, adeoque, vel me invito, quicquid eſt hujus obſervationis in hoc demum Volumen rejeciſſent.

Anno cIↄIↄccxxxix. quum adhuc Erfurti eſſem, d. xvi. Novembris adiit me nec dexteritatis, nec peritiæ in arte ſua expers Chirurgus quidam, referens, jam inde ab excedente Junio menſe dicti anni ipſius curæ commiſſam eſſe fœminam, ſex ſupra ſeptuaginta annos natam, quæ, dum feſtinanter, nocte perobſcura, ſubdiale percucurriſſet, ad temonem cujuſdam vehiculi forte oppoſiti graviter alliſerit, atque ab inſigni hoc quaſſu apoſtema acceperit, in regione corporis epigaſtrica, (quæ videlicet injuriam erat paſſa,) tres circiter latos digitos ab infima poſtremaque coſta vera lateris dextri, verſus ſcrobiculum cordis, exortum. Hujus autem mali hunc fuiſſe ortum progreſſumve, porro commemorabat. Ab initio adfectum hunc locum & leviter tantum indoluiſſe, & perparum fuiſſe ſugillatum; hinc etiam, quæ ſimplici alias mederi ſolent contuſioni, adhibita eſſe remedia, v. c. lotiones cum ſpiritu vini camphorato, & fomenta cum ſacculis

culis, ſpecierum reſolventium & diſcutientium plenis, atque cum vino coctis inſtituta: quibus ſenſim cedere viſa fuerit ſugillatio. Præterlapſis autem tribus circiter quatuorve hebdomadibus fœminam hanc vehementer cœpiſſe queri de exquiſitiſſimis doloribus, modo commemoratum corporis locum intus adficientibus, ita tamen, ut & tumor abfuerit, & rubor. Continuatum ergo, ſed fruſtra, diſcutientium uſum; auctos potius eſſe indies, præcipue ab ineunte Septembri menſe, dolores, acceſſiſſe dein conſpicuum tumorem ruboremque, certos naſcentis apoſtematis teſtes. Rejectis itaque diſcutientibus, d. XXIII. Octobris cœptum eſſe hunc locum tractari remediis maturantibus, nimirum emplaſt. de meliloto malact. cum gummat. & diachyl. ſimpl. & frequentius ſuperimpoſito cataplaſmate, ex radic. alth. lilior. alb. herb. malu. flor. chamom. vulgar. ſambuc. & ſummit. millefolii, lacte coctis parato. Abſceſſum hinc ita eſſe emollitum, ut celerius ſuppurans d. XXIX. ante dicti menſis, facta inciſione, aperiri, atque adeo copioſo puris ſubalbidi & craſſi, hoc eſt, naturalis profluvio via potuerit pandi. Ex eo tempore abſceſſui quotidie turundam lineam, unguento digeſtivo, cum æqualibus balſami Peruviani & eſſentiarum aloës & myrrhæ partibus mixto, inunctam, eſſe immiſſam, ſuperinjectumque paullo ante dictum emplaſtrum, & interdum quoque liquores balſamicos atque leniter traumaticos, ſyringæ ope, infuſos. Interea copiam effluentis puris nonnihil fuiſſe imminutam, colorem vero & craſſitiem ſeu tenacitatem manſiſſe eandem. Die denique XVI. Novembris, (quo ſcilicet primum hujus morbi cauſſa a chirurgo antea laudato conveniebar,) quum conſueto more deligandum fuerit apoſtema, remoto emplaſtro, extractaque turunda accidiſſe, ut in hujus abſceſſus canali aliquid, parvi albidique lapilli ſpeciem habens, deprehenſum, facilique negotio, volſellæ ope, inde fuerit eductum. Cui univerſæ narrationi hoc demum adjecit

jecit memoratus iſte Chirurgus, quod ipſum hunc lapillum adferret, meamque de illius genere atque natura rogaret ſententiam.

Tametſi vero hunc lapillum, (cujus magnitudinem, quantaquanta fuit, exacte exhibet delineatam Tab. v. Fig. 7.) extrinſecus cortex obducebat lævis atque nitens, magisque albicans, quam flavus: inſignis tamen ipſius levitas, quæ nec ipſum aqua ſubmergi ſinebat, permovit me, ut eundem ſtatim ad felleorum calculorum genus referrem. Quod quo certius cognoſcerem, tam Chirurgi rogatu, quam ipſa mea curioſiori adeo ſingularis phænomeni miratione excitatus, conſtitui ipſam inviſere ægrotam & deligationi apoſtematis adeſſe. Adfui itaque d. xviii. Novembris, & ecce! ſemoto faſciarum & omnium, quæ impoſita erant, apparatu, mira opportunitate denuo alius hujuſce generis lapillus in ipſo apoſtematis oſtio ſe obtulit, quem volſella ipſe extraxi, priorique figura, colore atque magnitudine ſimillimum deprehendi; ut adeo exinde in majorem actus fuerim admirationem. Ceteroquin autem indolem abſceſſus, qualem antea explicaverat chirurgus, prorſus inveni talem. Ad hæc quoque exploranti mihi apoſtematis hujus canalem vix tres pollices latos (*drey zoll*) recto itinere ſpecillum immittere licuit, viſuſque mihi eſt hic canalis inde deorſum obliquo tractu deflectere in ipſum abdominis cavum. Ægrotam, neque dum viribus penitus exhauſtam, neque febrientem, edendi vero appetentia pæne expertem, cæterum tantummodo de parciori fecum alvinarum ejectione, alvoque frequenter morante querentem deprehendi. Cui accedenti malo interdum ſuaſi proponendum pulverem rhabarbarinum cum cremoris tartari nonnihilo remixtum; abſolutiorem enim vniverſi morbi curam rogatus non eram. Chirurgo eandem in hactenus ſervato deligandi apoſtematis ordine conſtantiam commendans, illud ſimul dedi negotii, ut ſingula in hac muliere porro obſer-

vata mecum communicaret, & præcipue mihi referret, ſimulac ipſa mortem ſit oppetitura. Mortem enim, horum malorum finem, ſub ipſa licet mediocri ſymptomatum vehementia, certe acceſſuram augurabar. Mortuam autem deſtinaveram cultro anatomico, unde veram hujus prorſus ſingularis exempli rationem indolemve explicatum iri exſpectabam.

Verum enim vero vix tres præterierant dies, quum d. XXI. Novembris tertium lapillum, cum prioribus exacte convenientem, afferret Chirurgus; quem quartus d. XXVI. & quintus d. XXX. ejuſdem menſis, ejuſdem plane indolis, eodemque modo ex abſceſſu excluſi ſequebantur. At ineunte Decembri menſe ægram hanc vehemens atque iracunda animi commotio in icterum flavum &, vix præterlapſis quatuordecim diebus, in nigrum conjecit, addiditque ſtatim ſub primo impetu haud mitiores comites, febrem lentam, mox ab hectica exceptam, & ſubitam nimiſque celerem tabem. Quæ omnia eo propinquiorem ultimam denunciabant neceſſitatem, quo pertinacius ab omni medicamento abſtinebat ægra, tam paupertatis memor, quam vitæ pertæſa. Quanquam autem verſus medium Decembris hic abſceſſus fiſtulas concipiebat, & purulenta materies parcius quoque profluebat, ſenſim in ſaniem converſa putridam, ſed minus graviter fœtentem: ſubinde tamen adhuc duo tales, quales ante deſcripſi, lapillos abſceſſus ex ſe emiſit; quo facto deim miſerrima hæc mulier corpore, ſumma macie confecto, ſe exſolvit d. V. Januarii anni cIɔIɔCCXL. verſus veſperam.

Die VI. Januarii mane comperta per Chirurgum hac morte, cum ipſo propere me ad defunctæ filiam generumque contuli, incidendi corporis demortui poteſtatem rogans, ut admirandi hujus exempli veram indagare poſſem naturam. Quam veniam, licet hæc res in magnas multipliceſque incurreret difficultates, impetravi tandem, hac tamen conſtituta

con-

conditione, ut eo, quo jam delatum eſſet, cadaver ſecarem loco. Intelligite itaque, Lectores, egregium hoc theatrum anatomicum. Scilicet ſtabulum erat, condendis lignis deſtinatum, (lignile vulgo vocant,) perobſcurum, & quod omne, quicquid erat exigui atque tenebricoſi luminis, a patente accipiebat janua, quæ ſimul vero, ea tempeſtate, rigidiſſimo patebat aquiloni, ſecantium manus haud levi horrore adſtringenti. Vicit tamen & hanc difficultatem ingens, qua flagrabar, cupiditas tam accurate ſui invicem ſimilium calculorum origines cognoſcendi, placuitque, qui alias nunquam placuiſſet, locus hic noſtris laboribus inconveniens atque ineptus. Quoniam vero hic repoſitæ variæ res, ignem facile concipientes, uſu atque luce ardentis candelæ me prohibebant, & ad hæc ipſo hoc die immane erat frigus, curatiorem inſtituere non potui anatomen. Hinc primo ſtatim intellexi, omnia hic, quantum breviſſime celeriterque fieri poſſet, eſſe agenda, mihique ſatis eſſe debere, ſi, adſcito in laboris conſortium ante dicto chirurgo, ſolius hujus abſceſſus indolem, utpote præcipuum, quod me curioſum tenebat, momentum, fuerim perſcrutatus. Quam ob rem pauca hæc, quæ locus valde obſcurus atque tenebricoſus, & rigidiſſimus artuum ab acerrimo aquilonis afflatu torpor, pæne tumultuariæ permiſerunt obſervationi, Lectores benevoli facile condonabunt enarranti mihi, certe, ſi paullo major adfuiſſet opportunitas, exactius examen anatomicum abſolutioremque daturo deſcriptionem.

Hæc autem obſervationis noſtræ fuit ratio. Integumentis, quæ vocant, communibus remotis, abſceſſum hunc in regione epigaſtrica per muſculum abdominis oblique deſcendentem penetraſſe, magnaque ejuſdem atque contigui recti muſculi portione exeſa, dehinc peritonæum perforaſſe vidimus. Inde per ſuperiorem marginem jecinoris, (quod hoc loco cum peritonæo arcte coaluerat, & circiter ſpatio tranſverſæ manus plane friabile atque vietum, reliqua parte ſcirrhoſum,

univerſim vero colore fuſco tinctum erat,) apoſtema canalem deduxerat, qui eo, quo ſuperne cyſtis inflectitur fellea, loco, poſt ductus hepatici inſertionem, finiebatur, & inde, quoniam ſacculum veſicæ felleæ membranaceum pus exederat, non interrupto itinere in ipſum hoc cavum tendebat, emiſſoſque ex eodem calculos exceperat, & exceptos porro haud impedite eliminarat. Ipſa cyſtis ad externum tactum admodum dura & velut lapillis repleta, atque inſuper longe magis ſolito diſtenta, & in fundo latior ſive planior deprehendebatur.

Diſſectam porro ſuperne, ubi jam eroſa erat, cyſtidem felleam invenimus adhuc meris hujuſmodi calculis, ad reliquorum indolem figuramque exacte accedentibus, refertam; quos ſingulos nonnihil liquoris tenacis, mucidi albicantiſque, & a bilis natura prorſus alieni, interfluebat. Ipſi calculi peculiari ordine tabulatim ſinguli ſingulis ſuperinjecti erant, ita, ut eo, quem in Tab. V. Fig. 5. delineandum curavi, modo ſinguli ſeptem ſtratum conficerent circulare. Cujus generis ſtrata, ſibimet invicem ſuperingeſta, ſex adhuc cyſtis fellea comprehendebat, quæ adeo quadraginta duobus conſtabant calculis; unde, ſi ſeptem ante memorati ſeorſimque excluſi lapilli adjiciantur, univerſus calculorum numerus ad quadraginta novem adſurgit, ſtratorum vero ad ſeptem. Quod ſi porro ſpectata fuerit ſingulorum calculorum figura, per pyramidem quadrangulam regularem, ſuperne reſectam, in baſi vero perparum cavatam ſeu, ſi mavis, veluti impreſſionis nota ſignatam, optime mihi definienda videtur. Cujuslibet calculi altitudo duas aut duas cum dimidia lineas, (quod notiſſimum menſuræ genus eſt,) æquabat: illud vero hujus quadranguli latus, quod baſin conſtituebat, paullo minori comprehendebatur menſura. Quam in magnitudine atque figura animadverteram, convenientiam, pondus quoque ipſum ſervabat. Calculorum enim plerique, dum adhuc recentes nondumque ab ætate ſiccati erant, quatuor ponderabant grana, nullique plus, quam dimidium aut ad

ſummum dodrans unius grani deerat. Coloris reſpectu extrinſecus ad unum omnes albicabant, paſſim tamen partim ſubflavus, partim ruſſeolus intermicabat color, & in uno margine conſpicua quoque erat nigricans & oblonga quædam macula, quæ ab interiori calculorum fabrica derivari videbatur. Guſtus nihil explorare poterat, tactus vero externam ſuperficiem veluti ſapone obductam ſentiebat.

Porro quoque hi calculi deſuper medio diſſecti ope acuti cultri, (huic enim facillime, dum recentes erant & ſubmolles, cedebant,) ſingularem oſtendebant ſtructuram. Cortici ſcilicet exteriori, corneum ſive glauco-gryſeum, ut ita loqui liceat, colorem æmulanti, proxime vicinæ ſuperne atque magis extrinſecus ſubflavæ, verſus centrum vero ſubluteæ lamellæ tenerrimæ & ſe invicem excipientes, quæ quadrangulum formabant acutum; quod denique in ipſo centro perexiguum complectebatur nucleum, ex bruno furvoque nigrum, ſabuloſum, & usquequaque circularibus lamellis circumductum: quæ ſingula in diſſecti ejusmodi & parum lævigati calculi figura ampliori Tab. V. Fig. 9. (cujus naturalem magnitudinem Fig. 8. deſignat,) diſtincte poſſunt videri. Cortici ex omni latere craſſities erat ſemilineæ, ſtructura vero ex innumeris lamellis conſtans, quarum primæ & exteriores, ſi ſejungebantur, albo colore præditæ erant, reliquæ vero, quo magis interius & verſus medium vergebant, eo magis flavo luteove colore tinctæ deprehendebantur. Interioris quadrangularis nuclei, cujus quodlibet latus duas explebat lineas, natura non, qualis corticis fuerat, adeo denſa atque exſucca erat, præſertim circa nigricans centrum, & ad hæc linguæ quoque peramarum fellis ſaporem imprimebat. Contriti hi calculi in ſubpinguem & ſilaceum fatiſcebant pulverem, neque aqua forti, neque urinæ ſpiritu ſolubilem; niſi quod eidem pulveri illa peralbum, hic vero albicantem tantummodo attulerit colorem.

 Nec

Nec ab oleo vitrioli ſatis forti color mutabatur. Contra ea tempus atque calor hunc pulverem cum oleo tartari per deliquium ita conjunxerunt, ut perfecte in albidam coiverit maſſam, aquæ congelatæ haud abſimilem, atque priorem alcalinam acredinem perobſcure tantum reſipientem.

Difficultatibus itaque his antea expoſitis ab accuratiori abſtractus perſcrutatione, qua occultam partium internarum indolem in defuncta hac muliere inveſtigarem: id ſaltem mihi ſupereſſe negotii exiſtimavi, ut, quos illius corpus comprehenderat, calculos felleos examini ſubjicerem exquiſitiori, ipſorumque partes, quas vulgo dicunt, conſtitutivas chemica eruerem diſſolutione; non omnino nullam inde auguratus utilitatem. Quo animò horum calculorum quindecim, drachmam exacte ponderantes, in ſubtilem redigendos curavi pulverem, quem retortæ, ut Chemici loquuntur, circiter trium aquæ unciarum capaci, indidi, appoſitoque excipulo non vehementiorem ſubjeci ignem, quam qui reſinis liquandis ſuffeciſſet. Quum retorta inde ſatis incaluiſſet, pulvis in humorem rubidum & tenacem, ſimul tamen ex omni parte fluidum delicuit, ſenſimque limpidæ cujusdam aquæ ſex ſeptemue guttulæ in excipulum deſtillarunt. Auxi deinde ignem, vidique moleculas quasdam nigras, floccorum inſtar, in liquida hac maſſa fluitantes. Eodem temporis momento ſuperiori retortæ parti aliquot guttulæ oleoſæ, colore badio tinctæ, adhæſerunt; quibus vero ſtatim iterum defluentibus ſucceſſit limpidiſſima quædam atque ſubpinguis portio, ſtriata ſerie in retortæ lateribus velut aſcendens, unde dein e retortæ collo in receptaculum profluebat; haud alia pæne phænomeni hujus ratione, quam quæ in deſtillante ſpiritu vini aut acido quodam, quod vocant, concentrato ſæpenumero obſervatur. Bulliit autem in retorta hic liquor, ſed ſine ſpuma. Stillantes modo commemoratas limpidas

guttas

guttas ſubflavæ dein ſecutæ ſunt, quæ & ipſæ porro magis magisque rubeſcere, tamque inſignem contrahere tenacitatem cœperunt, ut effluxu in excipulum pæne prohiberentur. Maxima quoque pars, nebularum inſtar fluctuantium, ſed gravate, in appoſitum receptaculum evaporavit. Atque ut paucis dicam, ægerrime omnia, quæ in retorto vaſe ſupererant, deſtillarunt, ut pæne igne opus fuiſſet candefacienti. Denique quum totum perfecte incanduiſſet vaſculum, caput mortuum, quod Chemici dicunt, ſuperfuit ex fuſco nigrum, ſesquigranum ponderans, & prorſus inſipidum: cujus in ſuperiore parte perexigua olei poſtremo deſtillantis portio in nigricantem velut reſinam coiverat, vixque quartam unius grani partem pondere æquabat. In unum collectus, qualiscunque deſtillaverat, liquor ex flavo rubuit, præditusque fuit ſapore parum empyreumatico, ſed in gratiorem deſinente; cæteroquin, reſpectu tam ſaporis, quam conſiſtentiæ, ut vulgo dicitur, balſami habuit naturam. Præterea quoque aliqua hujus liquoris pars, quæ multæ innataverat aquæ, omni liberata eſt empyreumate, & perfecte ad odorem ſtyracis ſolidi ſive calamitæ, ad tenacitatem vero opobalſami acceſſit. Reliqua vero, quæ ſibi relicta erat, portio non omne quidem, ſed quantulumcunque tamen excuſſit empyreuma, nigrior facta eſt, ceterum vero eundem, quem altera aquæ infuſa pars ſparſit, odorem emiſit. Unica hujus olei guttula, candentibus inſperſa carbonibus, gratiſſimum incendit odorem; chartamque eodem inunctam accenſamque, ac ſi terebinthino oleo fuiſſet illita, lucidiſſima conſumſit flamma. Hujus, quod ſibi ſoli reliqueram, olei nigricantis nonnihil cum acidiſſimo vitrioli oleo confudi: quo facto primo huic innatavit, deinde vero agitando, nullis emiſſis bullis aut vaporibus, cum eodem coiit, & leni dein calore admoto tales exiguas cylindraceas generavit cryſtallos, quales alias ſal quoddam

ori-

urinoſum, cum vitrioli oleo commixtum, producere ſolet: aliqua vero hujus maſſæ confuſæ particula fundum petiit, per-atrum colorem ſolidamque compagem nacta. Cum aqua forti, ſpiritu urinæ rectificato, oleo tartari liquato, & ipſo ſpiritu vini rectificatiſſimo uniri ſe non paſſum eſt hoc oleum. Inter hæc tamen dignum memoratu phænomenum mihi viſum eſt, quod idem hoc oleum, ſpiritui vini infuſum, neque ſummum, neque infimum occuparet locum, ſed in innumerabiles diviſum globulos undique fluitaret: unde etiam haud obſcure colligi poſſe arbitror, huic oleo ſeu, ſi aliud mavis nomen, balſamo & ſpiritui vini rectificatiſſimo eandem ineſſe gravitatem internam, quam Phyſici *ſpecificam* appellant.

Atqui demum, quo penitius horum calculorum indolem indagarem, ipſam bilem ſub idem revocavi examen. Scilicet fel taurinum leniter exſiccatum a moderato igne prorſus torrefieri curavi. Torrefacto acceſſit durities æque, ac fragilitas pæne vitrea, colorque ex flavo virens; ad aërem vero talis, qualis ceræ cum therebinthina commixtæ eſſe ſolet, tenacitas rediit. Hujus maſſæ drachmam, retorto vaſi inditam & antea expoſito modo tractatam fere eadem edere phænomena deprehendi. Siquidem illa primo æque facile, paullo minus tantum limpide delicuit, & poſtea, in minimas bullas reſoluta, primo pauciores lacteas, dein vero copioſiores flavas emiſit guttas. Ab auctiori porro igne maxima albicantium vaporum copia excitata eſt, qui cum phlegmate, quod vocant, & oleo, primo ex flavo rubente, dein craſſiori ruberrimo, (qualiter ſanguis rubere ſolet,) in excipulum prodierunt. Ad hæc fœtor ea, qua retortæ collum receptaculo commiſſum erat, parte erumpens fuit graviſſimus. In candenti demum vaſe remanſit caput mortuum, coloris reſpectu cum priori illo prorſus conveniens, ſulphureo autem atque ſalino ſapore infectum,

&

& quatuordecim dimidiique granorum pondus adæquans. Lixivium dein inde paratum ab acidis affuſis efferbuit. Quod denique deſtillaverat, oleum admodum nigrum fuit, atque empyreuma, immo cloacam olevit ſapiitque. Ceterum ſalis volatilis, æque ac prius illud oleum, deſtillando prodidit omnino nihil.

Scholion.

Facturusne operæ ſim pretium, dubitari merito poſſet, ſi, præſenti uſus opportunitate, horum calculorum felleorum origines plenius mihi ſumerem excutiendas; quum omne hoc argumentum plurimi doctrina experientiaque illuſtres Medici partim ex inſtituto, partim vero in transcurſu tantum pertractaverunt. Inter quos, qui peculiariter de hoc diſſeruerunt, præcipue nominandi ſunt celeberrimus quondam Heidelbergenſium Profeſſor, D. *Daniel* NEBELIUS in ea, quam *de coagulo bilis in veſicula fellea*, anno cIↃIↃccxiv. conſcripſit, Diſſertatione, mihi vero hactenus nondum viſa; & itidem magni quondam nominis vir & Vitembergenſium Profeſſor, D. *Abrahamus* VATERUS, in Diſſertatione, qua *calculi in Veſica fellea generationem* anno cIↃIↃccxxii. explicare anniſus eſt. Verum enim vero quum inter omnes, qui de hoc argumento ſententiam dixerunt ſuam, magna adhuc multiplexque ſit varietas; ego quoque, quæ ſentio, expromam, & exinde, quoad potuero, deducam, aut ſaltem veriſimili adſequar conjectura, quo factum ſit modo, ut ſupra deſcripti calculi fellei eandem, (utpote quod digniſſimum memoratu eſt momentum,) adepti ſint figuram magnitudinemque. Nemo, niſi Anatomes ſit ignariſſimus, non novit, tenacem lentamque eſſe naturam ejus bilis, quam veſicula aſſervat fellea; unde etiam fit, ut particulæ facillime inter ſe coëant ſuſcipiantque coa-

gulum; quod ipſo experimento cum felle taurino inſtituendo ſatis ſuperque comprobari poteſt. Quo facto deinde leviores atque fluidiores moleculæ promte a fixioribus terreisve ſecedunt atque auferuntur. Ablatis vero his fluidis particulis reliqua fixior denſiorque facta maſſa, pro varia multiplicique, quam a diverſo victu accepit, indole, aut arctius inter ſe cohæret & ſolidam induit compagem, aut in grumos fatiſcit. Quorum phænomenorum primum illud præſertim e junioribus corporibus deſumto felli accidit, utpote quod ipſa ſua natura minorem adhuc lentorem habet, & copioſioribus aqueis oleoſisque, paucioribus vero terreis atque ſalinis particulis conſtat, & vel hanc ob rationem, ſaltem in infantibus, fere inſipidum eſt; alterum vero phænomenon ad illam potius pertinet bilem, quam ſeniora habent corpora, lentam ſcilicet illam, peramaram atque ſubſalſam. Revocandi autem ſunt ad memoriam Lectorum ſeptuaginta ſex anni iſti, quos præſens, de qua hic commentatus ſum, mulier nata erat. Qualem enim in tam decrepito corpore bilis, ea ætate jam ſumme lentæ atque ſpiſſæ, mutationem a ſtagnatione oriundam potiſſimum exſpectemus, niſi grumoſam? Ponamus itaque, (nam a vero propius abeſſe videtur,) primo bilem hujus vetulæ a qualicunque cauſſa interna, ſpeciatim vero ab externa quoque, quam experta erat, injuria, ſpiſſiorem ſicciorem que factam dehiſcere cœpiſſe in grumos minimos, quos ſatis ſibi ſimiles haud incommoda finxerimus conjectura. Atqui hos grumos, aut, ſi placet aliud nomen, iſtos fortaſſis nucleos ſabuloſos atque ex bruno furvoque nigros, quos ſupra deſcripſi, ex omni parte, æquali alliſu, interluerunt particulæ adhuc fluidiores, partim a bilis maſſa ſuperſtites atque ſeparatæ, partim a muco internæ cyſtidis tunicæ lubricante devenientes. Verum enim vero fac, & hos liquores a lentore demum eſſe occupatos, dum adhuc ſpatium in cyſtide capiendis illis ſuffecit, & inde

haud

haud obſcure lamellarum circularium, quæ in calculis ſupra deſcriptis nucleum involvebant, origo poterit derivari. Simulac vero comprehendendis illis veſiculæ felleæ capacitas non ſatis eſſe cœpit, innatus tunicis cyſtidis elater propria ſua vi fortius in contentas partes reniſus eſt, easque adeo æquali reniſu undique compreſſit atque compegit; unde ſeptem illi in una ſerie juxta ſe invicem poſiti calculi verſus centrum arctius propiusque coiverunt atque hac ratione quadrangulum illud acutum formarunt. Poſtremo denique, quum ſolus adhuc glandularum cyſticarum mucus adſtillaret, etiam hic a mora denſior factus cortice illo exteriore corneo reliquam circumdedit maſſam. Atque hæc mihi accomodatiſſima hujus ſingularis exempli viſa eſt explicatio, qua ſi quis veri expoſuerit ſimiliorem, ſtatim & me habebit meam ad ipſius ſententiam aggregaturum.

Supereſt, ut paucis tria hujus generis exempla calculorum felleorum, per abſceſſus regionum epigaſtricæ & hypochondriacæ eliminatorum, quæ Ephemerides noſtræ habent conſignata, hic excitem. Ex his primum, a *Jo.* JÆNISIO in *Decur. I. Ann. IV. & V. pag. 230. & 231.* plenius expoſitum, ideo ad memoriam inſigne eſt, quod biennio circiter ducenti hujusmodi calculi, variæ magnitudinis, minimæ quidem, quæ cum lente comparari potuit, maximæ vero ad nucem juglandem accedentis, ex apoſtemate extracti ſunt. In eo autem cum præſenti non convenit exemplo, quod absceſſus demum conſanuit; quo idem luculenter teſtatum dedit, ipſum nec in hepar, nec in felleam penetraſſe cyſtidem, ſed inteſtinum, ut veriſimile videtur, duodenum perforaſſe, transmiſſosque illuc a ductu choledocho lapillos, ſimulque a collecta ibidem atque ſtagnante viſcidiori bile auctos & velut nutritos tandem eliminaſſe. Cum exeſo autem inteſtino forſan denuo coaluit peritonæum incongruumque illius foramen occluſit. Reliqua duo

exempla, quae *Roſinus* LENTILIUS in *Decur. III. Ann. IV. Append. p. 109.* & *Ann. V. & VI. ejusdem Decur. Append. pag. 128.* expoſuit, contractiora ſunt atque obſcuriora, quam ut inde, ſi quid ipſis cum præſenti exemplo intereſſet convenientiæ, certo potuerit definiri. Quam ob rem, quam luculenter atque plene potui, hujus memorabilis exempli hiſtoriam merito cum Lectoribus meis eſſe communicandam judicavi.

OBSERVATIO XCII.

D. JOANNIS AMBROSII BEURERI

De rarioribus quibusdam Foſſilibus.

Quum in tenui mea petrificatorum collectione etiam rariora quædam regionis noſtræ aſſervem, quæ neque in illuſtris noſtri BAJERI Oryctographia ejusque ſupplemento, neque ab alio quoquam Lithographo deſcripta invenio; mihi vero notatu digna videntur, atque ſi ſummum Numen vires vitamque conceſſerit, a me forte data occaſione in publicum proferentur: nunc quædam eorum ſum communicaturus, quæ, quo minus ſunt vulgaria, eo mihi notatu videntur digniora.

Exhibeo eadem in *Tab. IV. Fig. 3. 4. 5. 6. 7. 8.* delineata; ſimul vero harum rerum cultores rogo, ut iisdem examinatis cogitata ſua de origine naturaque illorum benevole mecum communicare haud dedignentur.

Inveni petrefacta hæcce, ante aliquot jam annos, in lutifodina nobis vicini & ob varias, quas fert, ſtirpes haud incelebris montis Mauritiani, unacum variis rarioribus conchyliis, echinitarum ſpeciebus eorundemque partibus, nec non apice quodam ſtellæ marinae. Monſtrat vero *figura 3.* corpus quoddam petrifactum ab altera parte, in magnitudine naturali, *figuræ 4. & 5.* vero ſiſtunt idem illud quoad magni-

magnitudinem nonnihil auctum a ſuperficie ſuperiori ac inferiori. Superficies ſuperior orbiculata prorſus eſt convexaque, ceu patet ex *Figura 3. & 4.*; ipſa vero hæc convexitas ſextam tantum æquat partem totius altitudinis, atque in medio parum eſt depreſſa, ſic tamen, ut vix oculis id pateat. Plurimis inſuper ſuperficies hæc ſcatet cavitatibus minimis regularibus puncta tantum referentibus ipſamque ſcabram reddentibus; ſiſtit vero hæc *Fig. 4.* quæ petrifactum hoc in magnitudine aucta refert. Superficies lateralis, quæ altitudine dimidiam tantum æquat partem ſuperficiei ſuperioris, æqualiter quinquepartita eſt, atque in hac eminent oblongæ quædam partes cordis formam imitantes, quæ apice ſuo ad ſuperficiem ſuperiorem oriuntur, circa medium latiores evadunt tandemque ſic, ut cor referant, terminantur. Depreſſiores rurſus ſunt partes hæ in medio, ſpatia inter ipſas poſita triangula ſunt æquilatera, in quorum primo atque tertio parva atque acuta cernitur eminentia cardinem referens, in ſecundo vero, quarto atque quinto, eodem in loco parva eſt cavitas cardini cuidam recipiendo apta. Plana eſt ſuperficies inferior, hujus petrifacti, quam ſiſtit *figura, 5.* qua idem magnitudine auctum repræſentatur: æquat illa ſextam tantum partem ſuperioris ſuperficiei pentagonumque refert curvilaterum detruncatis angulorum apicibus.

Fig. 6. corpus cernimus, in magnitudine naturali, hexagonum fere æquilaterum. Craſſitudine propius ad lineæ accedit craſſitudinem; Margines habet profunde ſerratos. Superior ſuperficies, quam figura ſiſtit, in medio plana eſt, ad latera vero, angulos verſus decreſcit craſſitudo, ſic tamen, ut niſi propius conſideraveris, vix id percipias. Singulos prope angulos comparent totidem leves eminentiæ in medio excavatæ, quæ puncta teſſerarum fere referunt, atque angulis e regione poſitæ ſunt. In inferiore ſuperficie, quæ plana prorſus eſt, vix occurrit, quod notatu dignum ſit.

Monſtrant *Fig. 7.* & *8.* corpus in magnitudine naturali a ſuperiori inferiorique ſuperficie. Refert illud pentagonum lateribus inæqualibus, neque etiam craſſitudo illius ubique æqualis eſt: in medio namque extuberat, ſed margines verſus extenuatur ita, ut vera ejusdem diameter lineam æquet cum dimidia. Margines æque ac in *figura 6.* profunde ſunt ſerrati, in ſuperiori vero latere, quod reliquis brevius eſt, circa medium profunda adeſt inciſura. In ſuperiori ſuperficie tres eminent annuli vel puncta, ſex illis, quæ in *Figura 6.* vidimus, fere ſimilia, quorum duo ad latus ſuperius poſita ſunt, tertium vero prope angulum inferiorem reliquis acutiorem ſitum eſt. Superficies inferior notatu dignior eſt illa *figuræ 6.* quemadmodum *figura 8.* oſtendit. Prominet in medio apex ex concurſu quatuor triangulorum natus, quæ ipſa, ſint licet inæqualis magnitudinis, quum inferiora ſuperiora longitudine ſuperant, crucem formant, ſimilitudine ad crucem Melitenſem accedentem, ſpatia vero intermedia depreſſiora ſunt.

Quum vero tria hæc corpora petrifacta, quæ ſingula coloris ſunt exalbidi, partes echini cujusdam marini, quem ego quidem noverim, dici vix poſſint, neque etiam encrini cujusdam vel capitis Meduſæ ſint fragmenta; luſibus vero naturæ vel lapidibus caſu figuratis accenſeri nequeant; veriſimile mihi videtur, eſſe eadem partes Zoophyti cujusdam, mihi licet minus noti, ſed aliis forte notioris; in hanc vero me deducit ſententiam ſingularis eorundem ſtructura, cardines præſertim cavitatesque cardinibus recipiendis aptæ corporis quod *3. 4. & 5.* referunt figuræ, margines item ſerrati corporis hexagoni pentagonique ut & annuli illi vel puncta, teſſerarum punctis ſimilia, quæ forte ligamentorum quorundam ſedes fuerant; nec non ſpatia elatiora depreſſioraque. Sed erunt forſan, quos ipſa experientia hac in re certiora edocuit, & a quibus edoceri maximopere cupio. Interim

terim tamen omnem, quantum in me eſt, navabo operam, ut plurium ejusmodi petrifactorum cohærentium compos fiam, ſpe fretus fore, ut ex plurium comparatione, cujus illa ſint originis, nobis innoteſcat.

(*Norimbergæ exhibita d. 16. Novembr. 1753.*)

OBSERVATIO XCIII.

DN. D. DAVID. SAMUEL. MADAI

De

Variorum ſymptomatum & excretionum concurſu, ex plethora, in cachexia incipiente, vehementer commota, exorto, funeſto tandem exitu ſe terminante.

Virgo honeſta undecim annorum & alacrioris indolis, inde ab anno faciem oſtendebat pallido-flaveſcentem, & eo tempore, quo mane e lecto ſurgere ſolebat, facies cum toto *corporis habitu* apparuit ſolito *tumidior*; quæ tamen tumiditas interdiu plenarie rurſus diſparere ſolebat. *Appetitus* interim ſibi conſtabat & *ſomnus* manſit quietus. Sub omnibus his circumſtantiis præcipitis erat iracundiæ & facile irritabilis.

Præterita æſtate, certo quodam die, mane, *circa collum* eruperunt *maculæ rubræ:* & eo ipſo die, motionis cauſſa, *ter aſcendit turrim*, prope quam hoſpitium habebat. Hac autem violenta ſpiſſorum humorum commotione factum eſt, ut *maculæ* comparerent *copioſiores*, & latioris ambitus, quam mane viſæ ſunt: & cum paulo ante collum tantummodo occupaſſent, jam per univerſi corporis peripheriam diffuſæ erant, & color rubicundus mutabatur in obſcu-

obſcure rufum & nigricantem. Accedebat etiam *febris continua* vehementior. Maculæ porro erumpebant *in lingua* & *palato*, &, quod mirum videri poterat, *ſanguinem* fundebant. Superveniebant his *tormina colica* acuta, & poſtquam aliquamdiu ægrotam affixerunt, copioſa ſequebatur *per alvum ſanguinis profuſio*, febre adhuc durante.

Febri mederi ſtudui conſuetis abſorbentibus, nitroſis & diapnoico-analepticis, quibus etiam commode ſedata eſt. Sub initium invadentis morbi ſuaſi venæſectionem, ſed eam circumſtantes penitus reſpuebant, ſub prætextu, quod talia permittere non audeant, abſentibus parentibus; quoniam puellæ convictus certo pretio apud illos conductus eſſet (*Sie wvaere bey ihnen nur in der Koſt*). Convaluit etiam pedetentim & ſpem fecit recuperatæ ſanitatis. Verum, poſt dies viginti *recidiva* eam corripuit, tolerabilior quidem, ſed cum repetita iterum ſanguinis excretione priori modo facta, & concomitantibus prioribus moleſtis ſymptomatibus. Poſt *nonum* tandem primæ hujus recidivæ *diem recidiva ſecunda* invaluit, cum febre vehementiore, ſed *ſine* ulla ſanguinis evacuatione, cum plenaria amiſſione virium, & morte ſcenam claudente. Corpus poſt mortem valde intumuit & colorem illum pallido-flaveſcentem, quo viventes adhuc decolorari ſolent cachecticæ, exhibuit.

SCHOLION.

Operæ videtur pretium in hoc caſu clinico, quædam obſervare, quæ molimina naturæ & apparatum motuum, ciendos menſes eminus reſpicientem declarant, & ſimul docent, quam periculoſum ſubinde eſſe ſoleat ægrotis, ſi Medici impediantur, ne rationem & experientiam ſecuti, curationem inſtituant. Notamus autem

1) Quod

1) Quod *color* ille pallido-flaveſcens, incipientis ſtatus cachectici initia haud obſcure prodiderit, cum toni vitio & habitu corporis tumido, non quidem conſtante, quotidie tamen obſervabili. Nec abhorret 2.) ab his circumſtantiis indoles puellæ alacrior. Ejuſmodi enim ſubjecta admodum inclinant & fere diſponuntur ad matura menſium molimina, quamquam, ob habitus externi decolorationem, ſanguinis turgeſcentis abundantia laborare non credantur. Memorabilis præterea in his ſubjectis eſſe ſolet annus *undecimus*, utpote qui *ſeptenarii* annorum vitæ *ſecundi* dimidium conſtituit, quo non raro mammæ tument, ipſique menſes erumpunt & ordinate continuant.

3) *Facies tumida* prodebat non modo maſſæ ſanguineæ mucidioris turgeſcentiam, ſed ſimul partium ſolidarum flexilium præternaturalem laxitatem, ſeu toni vitium manifeſtum; ſiquidem ob *laxitatem hepatis* concurrentem, minuſque exactam bilis ſecretionem, materiæ bilioſæ cum ſanguine commixtio & diuturnius conſortium, habitum externum non poterat non reddere decolorem & deturpare faciem.

4) Quod vero tumiditas faciei *interdiu ſubſederit* & diſparuerit, mirum non eſt. Tonus enim, ex conſueto, ſub ſomno magis relaxatus, extra lectum, in aëre liberiori magis conſtringebatur, fibræ firmabantur, ſine tamen totius ſtatus melioratione.

5) De *appetitu* & *ſomno* ſibi conſtantibus notamus, quod in tali ætate, in qua natura incremento corporis adhuc intenta eſt, uterque optime vigere poſſit, ſi modo manifeſtum abſit ventriculi vitium.

6) Animus, qui in hoc ſubjecto obſervabatur ad præcipitem iracundiam pronior & facile irritabilis, egregie cum reliquis circumſtantiis conſpirabat. Ita enim & gravidæ comparatæ eſſe ſolent, & phthiſici plerique. Natura quippe in-

ternis corporis neceſſitatibus intentius proſpiciens, facile indignatur & læditur ab externis, quæ ſibi ſuæque curæ, qua interiori ſtatui providere ſatagit, impedimento eſſe exiſtimat, quod illis contingit, in quibus natura menſium fluxum ciere parat, & pro temperamenti ratione citius perficere contendit.

7) Sub his circumſtantiis plus ſimplici vice turrim aſcendit & maſſam ſanguinis, ſub moliminibus menſtruis præparatoriis jam turgeſcentem, vehementius commovit, quo factum eſt, ut natura, iſta occaſione oblata, partem ſanguinis commoti ad peripheriam ſub forma macularum rubeſcentium expelleret & hoc ipſo humores, circa nobiliora viſcera ſtagnantes, aliorſum transferret, ipſaque viſcera a moleſta ſtagnatione aliquantum liberaret.

8) Hæc ipſa tamen humorum translatio ad peripheriam, molimina naturæ, pro menſibus ciendis incepta, non tantum turbavit, ſed ad exceſſum uſque concitavit. Hinc maculæ ſanguineæ apparuerunt copioſiores, majores & univerſum corpus occupantes.

9) Acceſſit tandem febris continua. Duplex enim requirebatur motus therapevticus, expulſorius nimirum ad peripheriam, & diſcuſſorius in peripheria ſimul.

10) Notatu dignum etiam erat, quod maculæ iſtæ in ore, palato & lingua ſanguinem fuderint. Materia enim macularis, ex acri ſero & lenteſcente lympha mixta, acris fuit, ſcorbutica & roſiva, hinc vaſorum extremitates in ore, quæ per laticem ſalivalem emollitæ, & per motum humorum progreſſivum ſub febre nimium dilatatæ erant, prompte corroſit, ut hæmorrhagia ſequi debuerit, quæ non incongrue pro *paſſiva* habetur: eam vero ſimul *activam* fuiſſe certum eſt, quia natura ſanguinem revera imminuit, licet alio loco, quam quidem primario intendebat, nec ſufficienter id perficeret.

11) Ad

11) Ad dolores colicos quod attinet, illi rebus ſic ſtantibus inevitabiles videbantur. Siſtebant enim ſpaſmos varios, ſanguinem in uteri viciniam, ad inteſtinum ſcilicet rectum, dirigentes, reſtringentes & expulſorios. Quia vero *rectum* cum colo continuum eſt, ob hanc continuitatem & nervorum conſenſum ſpaſmi ſimul extendebantur in *colon*. Hos ſpaſmos ſecuta eſt copioſa ſanguinis per alvum evacuatio. Nam natura vaſa uteri forte magis arcta & ſpaſtice conſtricta invenit, *venas* autem *ſedales* magis ad perrumpendum diſpoſitas; hinc factum eſt, quod rarius ſolet, ut hæmorrhoides loco menſium in tam tenera ætate fluxerint.

12) Febris curatio, quæ ſpem continuandæ ſanitatis faciebat, reſpectu circulationis humorum velocioris, optatum attulit levamen: hoc ipſum tamen levamen intentioni naturæ, in ſubjecto alacri, ſenſibili & plethoræ impatiente neutiquam ſatisfaciebat; unde ſedatis etiam febrilibus motibus, ſanguinis imminutionem porro tentabat anno undecimo, adeoque tempore præmaturo, loco inſuper incongruo & in hac ætate inſueto, moliminibus ominoſis, &, velut exitus docuit, pertinacia funeſta.

13) Sedata febri, opportunum adhuc fuiſſet tempus & terminus quaſi peremtorius, pro adminiſtranda venæſectione & ſervanda vita, quantum ex regulis artis conjicere licebat. Eo enim natura ducta fuiſſet, quo ipſa tendebat. Sed cum in Germania Medico plus non liceat, quam parentes & circumſtantes in curationibus ſuorum permittunt; etiam hic venæſectio, tanquam unicum ſalutis remedium, adhiberi non potuit, quamvis indicatio ad eandem maxime fundata eſſet, in ætate & ſexu, in animi indole, in maculis & excretione ſanguinis per alvum facta.

14) Poſt dies viginti recidiva, quamquam tolerabilior, ſed prioribus moleſtiis ſtipata, & repetita ſanguinis per alvum excretione notabilis, manifeſto evincit, naturam propo-

ſiti adeo fuiſſe tenacem, ut ſecunda vice id tentaverit, quod Medicus negligere coactus erat, & quod ipſamet infelicius exſequi ſuſceperat. Plethora imminuenda erat per fluxum menſium; ſed loco uteri, natura elegit venas ſedales. Sanguinis quantitas ſub priori evacuatione dejecta, nondum ſatisfecit naturæ intentioni, ideo novo inſultu & iterata ſanguinis expulſione levamen molita eſt, ſed cum manifeſto ſanitatis detrimento. Febris quidem & reliqua ſymptomata lente miteſcere videbantur, ſed morbum diuturniorem ſimul minabantur.

15) Verum enimvero, diuturnitatem morbi, quam metuebant, accelerata mors prævertit. Nono enim poſt primam recidivam die, *recidiva ſecunda* ſupervenit. Febris erat auctior & vires admodum proſtratæ. Nam per prægreſſam ſanguinis jacturam fibrarum tonus univerſaliter erat relaxatus; hinc excretio ſanguinis in ultima recidiva nulla ſecuta eſt; ut adeo natura ſub febre continuante, tanquam ſub ultimis motibus eluctatoriis, ſuccumbere coacta, fatis cederet.

16) Toni per univerſum corpus vitiati teſtimonium præbuit intumeſcentia cadaveris inſueta poſt mortem, & color pallido-flaveſcens cachecticis ſubjectis proprius, cujus initia dum viveret puella, jam oſtendit, & poſt ſanguinis jacturam eo manifeſtius exhibere debuit. Quam difficilis de reliquo ſit praxis clinica, & quam infeliciter evenire ſoleat ipſis ægrotis, ubi Medicus ea facere non audet, quæ facienda ratio ſuadet & experientia imperat, is ipſe caſus probare poteſt.

OBSER-

OBSERVATIO XCIV.

DN. D. DAVID. SAMUEL. MADAI

De

Scabie ferina in gravida feliciter curata.

Matrona junior, temperamenti ſanguineo-cholerici, ſub initium veris hujus anni, menſe nimirum Aprili, cum octavo menſe jam gravida eſſet, ſcabie ferina ſubito & adeo vehementer correpta eſt, ut univerſum corpus occuparet, cum pruritu prorſus intolerabili & impotentia ambulandi. Coacta hinc erat divaricatis pedibus in lecto decumbere & ſub maximis moleſtiis exſpectare auxilium. Methodus conſueta curandi per purgantia & mercurialia non videbatur commoda nec ſatis ſecura, quoniam purgantia cum aliquali ſtimulo, ſicuti non raro diarrhoeæ ſolent, gravidas facile ad ſpaſmos & dolores partus diſponunt & abortum excitant. Conſultius ergo viſum eſt, curationem huius ſcabiei eo modo ſuſcipere, quo non tantum maſſa humorum cacochymicorum corrigeretur, ſed etiam ipſius foetus haberetur ratio, ne ſub curatione juſto maturius excuteretur. Sero igitur lactis, conſueta encheireſi parato, pulvere abſorbente & decocto mundificante pro potu ordinario, curationem aggreſſus ſum. Hic vero obſtructio alvi pertinacior moleſtiam creavit inopinatam, cui mederi ſtudui clyſteribus emollientibus ſine ſtimulo, quorum effectus adeo fuit laudabilis, ut multas educerent impuritates, cum notabili ſcabiei decremento, ita, ut intra viginti dies gravida priſtinæ ſanitati reſtituta fuerit ex voto. Juſto etiam tempore enixa eſt infantem ſanum & robuſtum, ſine ullo morbidæ conſtitutionis veſtigio.

OBSERVATIO XCV.

DN. D. DAVID. SAMUEL. MADAI

De

Morbo, ex polypo aortæ deſcendentis, cum aſthmate ſpaſtico & hydrope complicato eoque funeſto.

Vir litteratus LIV. annos natus, temperamenti cholerico-melancholici, diætæ tenuiori & laborioſo vitæ generi adſuetus, hernioſus, hæmorrhoidarius & de reliquo ſatis firmæ conſtitutionis, per totum vitæ curriculum ſex morbis tentatus, quinquies revaluit, ſed ſexto tandem morbo ſuccubuit. Et quia corpora frequentibus morbis tentata rarius ſenectutis terminum attingere ſolent, juvabit eoſdem ſtrictim referre, eo ordine, quo ſubjectum invaſerunt.

Anno ſcilicet ætatis XXXIII. tempore autumnali iter faciens, *febre catarrhali* eaque graviori corripiebatur, quam ob regimen minus congruum *ſpaſmus cynicus* excepit: collectis tamen viribus pedetentim convaluit.

Anno ætatis XXXV. invaſit eumdem *podagra,* a qua tamen ſatis commode liberatus eſt.

Anno ætatis XLI. prandium ſumſit cum nauſea, quam ſecuta eſt *febris tertiana.* Poſt quartum vero hujus paroxyſmum adflixit *febris urticata.* Tranſeuntibus hiſce malis, valetudine uſus eſt tolerabili.

Anno ætatis XLIII. ſub inſigni quadam animi ægritudine & iteratis commotionibus humorum orgaſticis & tranſpirationis ominoſa ſuppreſſione, incidit in *febrem acutam,* cum *purpura alba,* quæ duabus *recidivis* recurrebat. Poſt ultimam recidivam naſcebatur *abſceſſus in tibia*, & hoc conſolidato, preſſo pede ſecutus eſt *pedum tumor œdemato-*

ſus

ſus, ad abdomen uſque ſe extendens & triſtia portendens fata, quæ ſane evitari non poterant.

Anno ætatis quinquageſimo, ob neglectam & alias conſuetam venæſectionem, hæmorrhoidibus vexabatur tumentibus. Poſthac venæſectiones æquinoctiales accuratius quidem obſervavit, ſed anno vitæ penultimo, in autumno, fatalem ſibi contraxit morbum.

Certo nimirum die, curſu celerius inſtituto, in tertiam uſque ædium contignationem aſcendit, ſanguinem vehementius commovit, & ibi in ſupremis, ob ſubitam defatigationem, per horæ dimidium in loco, quem ventus perflabat, infelici auſu quievit, & generando polypo occaſionem præbuit. Imo in eodem temporis articulo *dolorem* in pectore ſenſit *pungentem*, qui nec poſt conſuetam primarum viarum purgationem & ſubjunctam venæſectionem ceſſavit, ſed ex pungente in dolorem fortius *prementem* mutatus eſt, & inter ſternutandum, tuſſiendum & corporis antrorſum factas inclinationes, acerbius afflixit. Inter hæc ob adverſa varia & animi ægritudinem continuantem, inſequente vere, febris ipſum invadebat catarrhalis benigna, cum inflammatione laryngis: hæc cum negligentius tractaretur, & æger inſuper aëri humido & ventoſo maturius ſe exponeret, quinto poſt invaſionem febrilem die inopinatus & terribilis *catarrhus ſuffocativus* ægrum corripuit, qui aliquoties quidem, ſed minori ſemper vehementia, impetum exercebat.

Menſibus æſtivis huic malo mederi ſtuduit æger, potu nimirum acidularum Pyrmontanarum, & ſubjuncto balneo quodam domeſtico, ex ſapone, cineribus clavellatis & lupulo montano parato. Hæc vero curatio aliquoties interrumpebatur per itinera nocturna, tempeſtate nebuloſa & aperto curru facta; quorum conſequens fuit *aſthma humoroſum*. Novo huic affectui obviam ivit æger repetito balneo per triginta dies continuato, quod etiam ſatis bene ceſſit.

Sub-

Sublato autem hocce ſymptomate, de novo recruduit *dolor* ille in pectore preſſorius, cum anguſtatione thoracis, reſpiratione difficili & manifeſto *aſthmate ſpaſtico*, quod veſperi ingruebat, per noctes continuabat & per octiduum durantem agrypniam inducebat. Ubi vero æger præ nimia laſſitudine obdormivit, tum levem hunc ſomnum aut *novus ſpaſmus in brachio & pede dextro* diſcuſſit, aut *reſpiratio* ipſa *interrumpebatur*, aut *pulſus* per aliquot minuta temporis *intermittebat*. Tandem etiam ſupervenit *ſpaſmus acutus, ſternum introrſum retrahens* & per alternos paroxyſmos continuans.

Spatium, quod dolor in ſterni medio antea premens occupabat, *latioris* jam *fiebat ambitus* & ad ſcrobiculum usque cordis ſe extendebat. Eodem tempore oriebatur etiam dolor circa os ſacrum, ſub quo ſimul *hæmorrhoides cœcæ* protuberabant, ſed ſponte pariter evaneſcebant.

Poſt disparentes hæmorrhoides cœcas invaſit ſecunda vice *aſthma humoroſum*, cum *tuſſi* gravi & admodum moleſta, cum pauca pituitæ excretione. Sumebat æger aliquot grana ſulphuris antimonii aurati ultimæ præcipitationis; ſequebatur vomitus cum aſthmatis levamine. Eadem vero nocte in dorſo manuum apparueruut ſparſim exanthemata *purpuræ albæ*, quæ tamen mane non amplius viſa ſunt. At novo cuidam ſymptomati reliquerunt locum; *inflammationi* ſcilicet *oculi ſiniſtri*, poſt triduum evaneſcenti. Hanc vero inflammationem mature cedentem excepit *congeſtio incompleta* in brachio dextro, & die, poſt inflammationem oculi, quinto, *tumor dolens* plantæ *pedis ſiniſtri*, maxime ſub ejus digitis, qui tamen poſt quatriduum diſparuit. Interim ſibi conſtabat appetitus, excretio quoque alvina ſuccedebat, urgente tamen, ut in hæmorrhoidariis ſolet, flatulentia moleſta. Hæc acta ſunt uſque ad diem 23. Decembris anni 1752.

Die

Die 25. ejuſdem menſis denuo *invaleſcebat reſpiratio difficilis*, & primis diebus Januarii anni curr. *dolor* quoque in *ſterno* fiebat *ſenſibilior*, comitante nimia flatulentia, cum agrypnia, *ſpaſmo dextri brachii & pedis*, & ſub quavis corporis inclinatione antrorſum facta, *reſpiratio intercepta* erat.

Luna tunc decreſcente, more ſibi ſolito, laxans ſumere conſuevit aliquoties, quo tamen præter pituitam albam, ſub torminibus ventris & ardore inteſtini recti, nihil rejectum eſt. Nec quidquam levaminis reſpirationi difficili attulit, ſed novo ſymptomati locum dedit: *ſpaſticis* nimirum & *convulſivis tractionibus in utroque pede*. Has ut demulceret patiens, per biduum ſudorem ciere adniſus eſt, qui etiam ſecutus eſt copioſus & fœtore gravi moleſtus, ſine ullis exanthematum veſtigiis.

Appropinquabat autem terminus jam fatalis, proſtratione virium ingraveſcente, & lipothymiis intercurrentibus. Somnus præterea erat rarus, appetitus læſus, alvus adſtricta, & *lipothymia* die Vto Februarii hora nocturna ſecunda ingruens duravit uſque ad duodecimam meridianam. Eodem die ſecutæ ſunt *dejectiones alvinæ*, colliquativæ diarrhœæ ſimiles. Somnus, per horæ dimidium continuus, poſt ſe reliquit jectigationes in lecto, reſpirationem difficiliorem, quam alias. *Abdomen* præterea *hydrope* intumuit. Noctem die VII. Februarii duxit inſomnem; urgente ſiti, unam patellam infuſo theæ repletam hauſit, quod flatus quidem promovebat, ſed vomitum ſimul excitabat. Hoc labore perfuncto, obdormivit quidem, aſt lipothymia non modo recurrebat, ſed vehementius quoque, quam antea, affligebat. *Pulſus* tunc ſæpe obſervabatur *intermittens*, & quamvis æger de novo obdormiviſſet, tamen poſt ſomnum tam difficilis reſpiratio, quam lipothymia eadem continuabant vehementia.

Die VIII. Februarii *abdomen* ad ſcrobiculum uſque cordis *tumidum, durum* ac *valde tenſum* apparuit. Æger crebrioribus lipothymiis correptus de *frigore inſueto* conqueſtus eſt. Noctem tranſegit anxie nimis, & mortis præſagia jamjam nunciabantur.

Die XI. & XII. Februarii *ardor* affligebat febrilis, ſenſus hebeſcebant; aderat *ſingultus* cum deglutitione impedita & tumore abdominis atque pedum nimium aucto, dies XIII. Februarii mortem attulit omnium calamitatum finem.

Magnus tam mire variantium ſymptomatum numerus in familia defuncti deſiderium excitabat intenſum, ſciendi & inſpiciendi, quid anomaliarum in ejus cadavere contineretur. Ideo per Medicum ſectionem adminiſtrandam curarunt, ſub qua ſequentia ſunt obſervata.

1) Vniverſum abdomen tumor occupabat hydropicus.

2) Pedes erant œdematoſi.

3) In pede dextro notabilis erat inflammatio eryſipelacea.

4) Scrotum tumeſcebat pariter, quo aperto, parum ſeri effluxerat.

5) Inteſtina omnia flatibus nimium erant diſtenta & per totum tractum, una cum meſenterio, undique inflammata.

6) Portio inteſtinorum per annulum dextrum in ſcrotum inveniebatur prolapſa.

7) In ventriculo ceterum, pancreate, hepate, liene, renibus, ureteribus, veſica urinaria & vaſis ſanguiferis majoribus, nihil notabatur præternaturale.

8) Aperto autem thorace, omnia in ſtatu naturali conſtituta reperiebantur. Pericardium aliquantum continebat ſeri.

9) Sed ſub examine cordis, in principio *aortæ deſcendentis* inventus eſt *polypus*, quinque digitos longus & unum latus. Differebat iſte polypus ab aliis in eo, quod is, veluti

alias

alias obſervatur, cum valvulis aortæ ſemilunaribus, aut cum columnis carneis ventriculi ſiniſtri non concreverat: quoad ſubſtantiam vero cum aliis polypis veris perfecte conveniebat, nec pro concremento ſanguinis grumoſi habendus, quale in lenta morte defunctis reperiri ſolet, & actu etiam in hoc cadavere inveniebatur in ſiniſtro cordis ventriculo.

10) Pulmones naturaliter conſtituti & ſani inventi ſunt; ſub peripnevmonio tamen paſſim minutæ concretiones ſcirrhoſæ obſervabantur, a quibus vero nihil de perpeſſis antea incommodis derivandum erat.

(*Hala Norimbergam miſſa d. 19. Novembr. 1753.*)

OBSERVATIO XCVI.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Brachium ſphacelatum per αὐτοκρατείαν Naturæ ſeparatum, ægro ſuperſtite.

Ruſticus mercenarius, XL. circiter annorum, duro vitæ genere & laboribus graviſſimis exercitus, ingenti trabi ligneæ in altum attollendæ occupatus, ſed ponderi maximo renitenti reſiſtere non valens, vehementi manus dextræ, carpi & cubiti contuſione afficitur, & congruis quidem topicis a Chirurgis mox accerſitis deligatur, ſed eo cum effectu, ut poſt primam mox deligationem, vix uno alteroque nycthemero elapſo, oſſa carpi & metacarpi prorſus contrita apparerent &, cuticula ab integra manu chirothecæ inſtar detracta, nuda cutis cum manifeſtis gangrænæ præſentis & ſphaceli imminentis indiciis apparerent, ut Medicus ſimul accerſitus, lato prognoſtico dubio, potiunculam analepticam propinare, Chirurgi vero amputationem manus, ceu unicum præſidium, ægro & adſtantibus proponere coacti fuerint.

 Æger

Æger vero crudele hoc auxilium vehementer deprecatus, altero hinc mane ad pagum, altero vix lapide ab urbe diſtantem, in quo eſt domi, cum ſuis proficiſcitur, & Chirurgos, ut ſe brevi ſequerentur ſuique curam porro haberent, ſerio hortatur. His vero tergiverſantibus æger alium Chirurgum ex vicinia advocari jubet, qui adventans, cum ſphaceli præſentis, ulterius ſemper ſerpentis, & non brachium tantum integrum, ſed & regionem intercoſtalem vicinam dextram occupantis veſtigia ex fœtore cadaveroſo, putredine, inſenſibilitate & ſimilibus phænomenis collegiſſet, parum abeſt, quin & ipſe ægrotum prognoſtico reliquerit; hic vero ſingulari Naturæ robore & maxima in illud Deique omnipotentis auxilium fiducia Chirurgum aſſidue hortabatur, ne ſe unquam desereret, nullique remedio, quod in artis poteſtate eſt, parceret, ſolam brachii amputationem, quæ & ipſa hiſce circumſtantiis præſentibus anceps fuiſſet auxilium, unice deprecatus. Quare viribus recollectis Chirurgus ægrum profundis ſcarificationibus, defendentibus, balſamicis & mundificantibus aſſidue tractat, haud omiſſis roborantibus & cardiacis internis, eo cum eventu, ut partibus in pectore vicinis ægre ſervatis, muſculi & vaſa ſanguifera in brachio ſenſim exareſcerent, tandemque ſponte deciderent, ſola oſſis humeri eminentia ſuperſtite, levi ſerræ tractu poſtea ademta, & congruis præſidiis a corruptione imminente vindicata, ægro in ſummi Numinis laudem ſuperſtite, & laboribus durioribus quoque, manu & brachio ſiniſtro perficiendis, ſufficiente.

Exempla fere parallela, eventu licet diſpari, ægroque non ſemper aut non diu ſuperſtite annotata occurrunt apud *Thom.* BARTHOLINUM *Cent. I. Hiſtor. 69.* in *Annal. med. phyſ. Wratislav. 1724. M. Jun. p. 643. & ann. 1725. M. Jun. p. 647.* in *Commercio litterario Norimb. 1731. p. 34.* it. in *Selectis phyſico-œconom. Part. IV. p. 6.* Egregia vero hanc

in

in rem meletemata, ſimul & αὐτοκρατείας Naturæ, & αὐτοχειρίας licitæ & ſalutaris paradigmata notatu digna exponuntur in *Selectis medicis Francofurtenſibus Tom. III. Vol. II. Obſ. I.*

OBSERVATIO XCVII.

DN. D. IOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Malum iſchiadicum.

Truculentum hoc malum, quod non os tantum iſchii, unde denominatur, ſed & partes quaslibet vicinas, a quibus & fomitem & occaſionem ulterius ſæviendi haud raro nanciſcitur, male ſubinde mulctare, & quando non adeo altas egit radices, V. Sni, ſcarificationi, blandis catharticis, & cum regimine diaphoretico & tranquillo adhibitis temperantibus & antispasmodicis ſimilibusque congruis præſidiis mature adhibitis cedere, ſed & quando fixam nactum eſt ſedem, & omnia iſthæc ipſamque uſtionem, ab HIPPOCRATE *Sect. VI. Aph. 60.* laudatam, eludere, ægrosque non niſi cum morte, dolorum anguſtiarum & miſeriarum plena, deferere ſolet. Hujus quædam notare licuit exempla, quæ vel ideo hic enarrare juvabit, ut cauſas antecedentes & occaſionales haud vulgares ſollicite vitando quilibet illud malum mature declinare nitatur, quod cum invaluit, omne deinceps auxilium reſpuere conſuevit.

I. Virgo honeſta XX. annorum, menſibus rite fluens, doloribus vagis artuum rheumaticis obnoxia, febre corripitur quotidiana, qua per remedia chinata, ſi non & arſenicalia profligata, corripitur dolore iſchiadico cum alvi & urinæ frequenti, menſium autem pertinaci ſuppreſſione per integrum fere annum ſæviente, ut V. Sne, ſcarificatione, blandis & fortioribus catharticis, diaphoreticis, antiſpasmodicis internis & externis ſollicite uſurpatis, ipſaque ſali-

vatione mercuriali in tertiam usque ſeptimanam provide adminiſtrata, tandem & acidulis Pyrmontanis una cum balneo methodice adhibitis, ægra nullum memoratu dignum aut conſtans ſolatium experta, tandem ſectione lumborum profunda ad os usque femoris, præſentibus ſuppurationis indiciis facta, & notabili puris quantitate exinde prolecta, eo tandem redacta fuit, ut corpore antrorſum inclinato fila per nodos nectendo vitam quamvis miſeram & afflictam huc usque, duobus interea luſtris fere exactis, protrahere valuerit.

II. Vir primarius LV. annorum, qui & ipſe, inter varias vitæ cauſariæ ægritudines, febrilibus ſubinde inſultibus correptus, remedia chinata varia ſub forma identidem asſumſit, V. Sni & ſcarificationi adſuetus quidem, ſed utramque diu neglexit, hæmorrhoides interea albas expertus, una cum doloribus iſchiadicis, alterum præſertim latus acerbe divexantibus, ejusdem paralyſi & atrophia, una cum alvi & urinæ involuntaria excretione, per aliquot menſes laboravit, quibus tandem & febre lenta ac hectica conſumtus, exquiſito remediorum omnis generis apparatu fruſtra in uſum tracto, vitam cum morte commutavit.

III. Fœmina honeſta LV. annorum, per aliquot annos vidua, poſt menſium per ætatem emanſionem variis ſymptomatibus, inprimisque febrilibus a ſemeſtri afflicta, hinc chinatis remediis, varia ſub forma exhibitis, nunquam deinceps ab inſultu irregulari febrili liberata, emetico hinc bis propinato ſemper in deterius prolapſa eſt. Hinc accedente ſopore & delirio, una cum tumore pedis, cruris & femoris ſiniſtri, ad nates extenſo, genitalium quoque pruritu & intumeſcentia, lumborumque excoriatione, Medicus ex vicinia accerſitus nihil quidem fecit reliqui, quo malis hiſce convenientium ope remediorum obviam iret. Sed ad tumorem & dolorem exquiſitum cruris & femoris ſiniſtri,

nul-

nullis auxiliis cedentem, acceſſit tandem gangræna & ſphacelus, non crus tantum femurque, ſed integrum ſenſim corpus depaſcens, idemque varia inter ſymptomata morti tradens.

IV. Fœmina plebeia, LXIV. annorum, malo iſchiadico vehementiſſimo laborat, cum urinæ ardore, vigiliis, ſiti, alvo adſtricta, appetitu non omnino proſtrato. Cauſam rogata occaſionalem, lapſum allegat in ſtipitem acutum & durum, unde dolorem in latere affecto nunquam deinde remittentem retinuit. Hæc ægra, neque a ſcarificatione, neque aliis congruis remediis, tempeſtive adhibitis, ne minimum quidem levamen ſentiens, ad empirica remedia delapſa, iisdem quoque fruſtra uſurpatis, paucarum ſeptimanarum ſpatio doloribus & morbo confecta, diem obiit ſupremum.

V. Fœmina LX. annorum, præviis doloribus colicis ſibi admodum familiaribus, imo quotidianis, quos hauſtu vini aduſti vel ſimilis aquæ ſic dictæ vitæ, aut elixirii ſpirituoſi ſopire conſuevit, corripitur pareſi & malo iſchiadico, ut & varice in crure ſiniſtro, ut ſtipitis inſtar cruri dextro incumbere, cubito innixa, debuerit. Venæſectione & ſcarificatione adminiſtrata, a medicamentis nonnullis empiricis & draſticis aſſumtis nil quicquam adjuta, neque alia congrua remedia deinde propoſita & parata adhibere aut volens aut valens ægra, medicamentorum & vitæ pertæſa, eamdem brevi cum morte commutavit.

Scholion.

Ex hiſce dilucide apparet, 1) menſium in ſexu ſequiori & hæmorrhoidale negotium, quocunque modo turbatum, utrobivis ſcenam ludere; 2) febres prægreſſas & minus provide tractatas, æque ac 3) medicamenta quælibet ſpirituoſa, ipſaque chinata, aliaque antifebrilia, uſu intem-

tempeſtivo & incongruo, malo iſchiadico & producendo & exacerbando frequentem occaſionem præbere, neque 4) injurias quaslibet externas ab hac culpa immunes eſſe.

OBSERVATIO XCVIII.

DN. D. IOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Febris inteſtinalis.

De hac febris ſpecie dudum a priſcis & recentioribus viſa & deſcripta, quam BAGLIVIVS, HOFFMANNVS, BVRCHARDVS aliique *meſentericam*, SYDENHAMIUS *novam febrem*, SYLVIVS pro moris & idiomatis belgici licentia *cacatoriam*, nonnulli & *dyſentericam* appellant, illuſtris vero HEISTERVS ſub *febris ſtomachicæ* & *inteſtinalis* elogio *Comp. med. pract. Cap. V.* egregie præ reliquis delineatam dedit, exempla nonnulla notatu vel idcirco digna obſervare licuit, quod ex iisdem cauſæ antecedentes & occaſionales, quarum in præſervando æque ac curando maximum mihi pondus ſemper viſum eſt, attendenti facile innoteſcant, & manifeſto exinde conſtet, poſt varios diætæ errores & cruditates in primis viis collectas menſium in ſexu ſequiori, & hæmorrhoidum, quocunque modo turbatarum, rationem hic quoque vel maxime habendam eſſe.

1) Vir ſumme Reverendus, ex ſuperiori Saxonia nuper in has oras translatus, nuper & maritatus, adeoque multiplici ex capite inconſueto vitæ generi deditus, ſenſim languore, demum horripilatione, hinc æſtu, ſiti, oris amaritie, nauſea, demum & diarrhoea correptus, omnibus hiſce ſymptomatibus alternis diebus exacerbatis, Medicum ex vicinia advocari jubet, qui mox adventans, indicantibus præſentibus, blandum ex radice Ipecacuanhæ emeticum, hinc & abſorbentia, digeſtiva, nitroſa, cum regimine blando

do diaphoretico, demum & emulſionem anodynam & analepticam, nec ſine levamine exhibet, ægro interea moræ impatiente & auxilium aliunde quærendum divergente, id quod non niſi poſt aliquot ſeptimanarum ſpatium, ut morbi fert genus, impetravit, priſtino hinc vigori reſtitutus, orbem litteratum alibi magna nominis fama hodieque illuſtrans.

II) Fœmina 34. annorum, tenerioris texturæ, aliquot liberorum mater, poſt alumni poſtremi ablactationem menſium fluxu per decem & quod excurrit ſeptimanas emanente, indeque gravida ſit, nec ne, incerta, abſque cauſa manifeſta ſanguinis ſtillicidium, hinc brevi ingentem hæmorrhagiam uterinam experta, V. Sne quidem in brachio mox inſtituta, hinc & temperantibus & roborantibus ſelectioribus ex conſilio Medici adhibitis, abortum, quem metuit, declinare conata eſt, ſed hæmorrhagia illa uterina per plures ex ordine dies, hiſce licet diligenter uſurpatis, & regimine tranquillo & diapnoico ſervato, non omiſſis quoque blandis catharticis, non niſi excreta ſemel atque iterum mola membranacea remiſit, & loturæ inſtar carnium, more puerperarum, per aliquot dies apparens, tandem plane deſiit, ægra loco priſtini vigoris febri tertiana continua cum diarrhœa correpta, & diu afflicta, tandemque exhibito ſemel atque iterum blando ex benedicta Ipecacuanhæ radice emetico, temperantibus & ſtomachicis haud neglectis & pilulis balſamicis, accedente purpura & hæmorrhoidibus cœcis, ſcarificatione etiam conſueta in ſubſidium vocata ægre & tarde cum valetudine in gratiam rediit.

III.) Fœmina XL. circiter annorum & ipſa tenerioris texturæ, quæ peregre huc adventans maritum aliquot liberorum parentem fecit, ſed mature parere deſinens per 20. quibus hic fere degit, annos, ab omni morborum inſultu immunis manſit, niſi quod ultimis annis parciorem menſium fluxum experta, eidem acidularum Pyrmontanarum uſu medelam,

ſed fruſtra, parare laboravit, manſit tamen ὀρθοςάδην, donec inſtante brevi menſium fluxu, uno paſtu & braſſicam muriaticam & piſa cocta, & Salmonem ſalitum aſſumeret, indeque mox male habens altero mane horripilatione, ſingulis deinde diebus, ſed incertis horis, repetente, hinc vero æſtu, ſiti, reſpiratione difficili, ructibus, flatulentia & perpetua inprimis diarrhœa corriperetur. Vocatus mox Medicus emetici, blandi licet, uſum ab inſtantibus, & V. Sne in pede adminiſtrata mox apparentibus, & ſub ichoris pituitoſi forma per pluſculos ex ordine dies continuantibus menſtruis decoloribus contraindicari animadvertens, temperantibus, abſorbentibus, nitroſis & diaphoreticis cum regimine ſimili, varia forma uſurpatis, interpoſitis per vices &, urgente conatu irrito teneſmode, blandis catharticis, ex ſale cathartico Anglicano, hinc & Rhabarbaro, foliis Sennæ, manna & tamarindis conſtante potiuncula ſibi familiari eo rem b. D. deduxit, ut poſt ſuperatum primum ſeptenarium manifeſta coctionis indicia oſtenderet, nunc etiam ad finem tertii ſeptenarii omnibus ſignis bonis apparentibus, appetitu & viribus ſenſim auctis, æſtu vero & ſiti mitigatis, ægra, tardo licet gradu, ad valetudinem priſtinam redire videatur.

(*Rintelio Halam miſſæ d. 26. Novembr. 1753.*)

OBSERVATIO XCIX.

DN. D. IOHANNIS BERNHARDI DE FISCHER

Motus convulſivi puellæ XIV. annorum inter rariores reputandi.

Licet Caſus hic recenſendus ſui ſimiles apud Auctores inve-

veniat, ut infra demonſtrabitur; attamen quoad ſymptomata, medendi methodum & annexa poriſmata communicatu dignus cenſeri poterit.

Puella annorum XIV. vivida, ſucciplena, nondum menſtruata, tempore æſtivo ſe ſæpiſſime balneis frigidis lavat & immergit; autumno inſequente ſe itineri maritimo periculoſo & terriculoſo committit, & ingruente inſuper hyeme morbo convulſivo, cum anxietatibus & colli in ſiniſtrum latus contorſione, corripitur: abdomen ipſi intumeſcit ſubito in dextro latere, ibique duriſſimum evadit, cum fluctuatione inteſtinorum, quaſi linteamina in aqua hinc inde traherentur: attollitur ſimul abdomen & totum corpus, ita, ut hoc ſolummodo calcaneis & vertice fulciatur, ſub dorſo autem ſpatium elevationis ad dimidium ulnæ ſit. Interdum ſolummodo pars corporis ſuperior attollitur, & 20. usque ad 50. vicibus, imo interdum ultra 100. vicibus impetuoſe reclinatur in lectum: his peractis ſe ingenua erigit, & in his lectum perambulat, garrit varia, ſeria & ludrica, ſtrophiolum convolvit, & obvia, & circumſtantes, quos dextra torvi oculi pupilla obſervat, illo percutit, & cum lucens candela admovetur, eo ictus dirigere ſtudet. Interdum aures percipiunt ſermones adſtantium, tunc verba repetit, acclamata autem & concuſſa nihil reſpondet. Vaticinatur in paroxysmo de ejus mora, numerando in digitis horas, quas durabit, cum vero eventu; ſub paroxysmi fine ſpuma ante os venit, tunc modeſte ſe in ſitum ſupinum reponit, vultum occupat gratia & venuſtas, quo ipſo interdum hymnum dulciſſima melodia cantat; interdum autem illico vomiturit, ructus edit, & bibendum rogat. Paroxysmus interdum per multas durat horas, ſed rarius. Communiter quinque vel ſex vicibus per diem redit: noctu autem immunis eſt ægra, & bene dormit. Pedes frigidos ſibi ſentit, licet tepidi ſint. Paroxysmum evidenter breviorem facit

cit venæſectio in brachio, maxime ſiniſtro, ita, ut ægra interdum ipſa, in paroxysmi quaſi lucido momento, mediante digito locum monſtret. Paroxysmum duplicare videntur purgantia: evidentiſſime autem revocatur per pediluvia calida. Variis jam fruſtra adhibitis applicatur tandem clyſter ex herbis carminativis & olei tartari fœtidi gutt. xxv. vitello ovi admixtis, & quidem poſt ſucceſſive exhibitos pulveres aloëtico-ſalinos; retinebatur clyſter per IV. horas, ſub quibus duos patiebatur paroxysmos, his perpeſſis IV. ſequebantur ſedes, nocte inſequente autem ægra tribus corripiebatur paroxysmis, quod ante non factum fuerat. Interim biduo poſt prima contigit menſtruatio: pergitur cum Aloe hepat. & nitro, & quidem doſi auctiore (ejus ad gr. vi. vel vii. hujus ℈j.), interponitur Tinct. Tart. cum Terebinth. ſoluta, & oleo Saponis, unde dolores in oſſe ſacro, & copioſa urina, cum allevatione in præcordiis. Nihilominus notata menſtruatio parciſſima eſt, & die ſequente ceſſat; tentabatur quidem ejus per pediluvia revocatio, ſed revocabantur tantum paroxysmi: quarto die rurſus parum ſanguinis menſtrui prodit; notandum autem, quod ſub his menſtruationis motibus paroxysmi omnium fuerint vehementiſſimi. Abdomini emplaſtrum de Galbano imponitur. Sequuntur nunc quidem paroxysmi, aſt ſolito mitiores, cum abdominis mollitie, & aliquando cum inſequente ſudore per totum corpus. Elapſo menſtruationis debito intervallo ſecunda fit menſtruatio: comitabantur quidem & hanc paroxysmi, ſed adhuc mitiores, illaque abſoluta per 3. circiter ſeptimanas a paroxysmis immunis erat ægra, nec de ulla conqueſta eſt moleſtia, niſi de crurum paralyſi, quæ ad coxas usque facile ſibi ſecari & uri fecit absque ſenſu. Interim bona de provocandis per pediluvia menſtruis opinio fecit, ut illa per quinque dies ante menſtruationis terminum adhiberentur, ſed ecce! vix per dimidiæ horæ ſpatium in tali balneo

con-

conſederat, cum collum rurſus in ſiniſtrum latus contorqueretur & os ſpasmo comprimeretur, ut nec loqui, nec bibere, niſi ſorbillando, potuerit, manente tamen mentis præſentia & absque paroxysmi augmento. Sequitur nihilominus juſto in termino tertia largior menſtruatio. Evaneſcunt poſthæc paroxysmorum recurſus, tandemque etiam cruris paralyſis, adhibitis variis remediis internis & externis, tollitur, cum ægræ perfecta inſequente ſanitate.

Caſus in plurimis, ſi non omnibus circumſtantiis huic ſimiles recenſentur in HOFFMANNI *Medicin. conſultator. Part. I. & II.* & in *Ephem. N. C. Dec. I. Ann. VIII. IX. & X. Dec. II. Ann. VII. Dec. III. Ann. VII. & IX.* nec non in *Annal. med. phyſ. Wratisl. Tentam. XXVI. Im VI. Band derer Abhandlungen der Schwvediſchen Academie derer Wiſſenſchaften,* & in *Commentariis Academ. Reg. Scient. Parienſ. Ann. 1738.* Ipſe ego quoque ex Diario meo duos adhuc fere ſimiles ſuggerere poſſem caſus. Ex quibus omnibus, ut notabiliora recenſeam phænomena, notandum:

1. quod communiter hoc malo tantum corripiantur pueri vix puberes, & puellæ nondum menſtruatæ, rariſſime provectioris ætatis ſubjecta;
2. præcedant pandiculationes, leveſque pectoris ſuccuſſationes, uti in Epilepſia, rarius autem talis ſtertor adſit;
3. ingruente paroxysmo dolorem in ſcrobiculo cordis, vel in ſiniſtro hypochondrio ſentiant;
4. item præcedentes formicationes, vel alium quendam ſenſum in extremitatibus;
5. teneræ communiter ſint conſtitutionis & vivacis ingenii;
6. mens conſtet aliquibus tota, vel per momenta, vel plane abſit;
7. terrores, frigus, & cibi dyſpepti ſæpe pariant hoc malum;
8. vermes ſæpiſſime colludant;

9. deliria dſint, nunc ludicra, nunc ſeria;
10. vaticinentur;
11. motus corporis ſtupendi, rotatorii, ſubſultatorii, Opisthotonos, Catalepſis;
12. alvi obſtructio, vel ejus ſegnities;
13. inteſtinorum ſub paroxysmo fluctuatio, cum abdominis induratione;
14. frigus, ad minimum pallor partium ſub paroxysmo;
15. vomituritio & vomitus cum ructibus ſub fine paroxysmi;
16. paroxysmi durante menſtruo fluxu;
17. hæmorrhoidum fluxus in pueris circa paroxysmos;
18. crurum inſequens ſtatus paralyticus, &
19. purpuræ rubræ excretio ſub paroxysmo.

Conſideratio pathologica.

Ad ejusmodi affectus naturam explicandam phænomena ejus primaria ſunt conſideranda & quidem

1) motus corporis præternaturales & 2) deliria.

Motus corporis præternaturales ſunt, qui non ad nutum cogitationum congruarum fiunt, ſed proprio irregulari motu, non aliter ac inſtrumentum quoddam muſicum pnevmaticum, vel aliud ſimile, quod irregulari vel ſpontaneo ingreſſu aëris agitatur. An hi motus ex fluidi nervei inordinato influxu in nervos & muſculos, vel ex nervorum elatere debilitato, ex parte impotente & extra æquilibrium agente fiant, non facile decidendum erit, nec multum ad indicationem practicam faciet. Deliria ſunt elocutiones cogitationum irregularium. Cogitationes regulares ſunt motus tenuiſſimarum extimarum fibrillarum nervearum, in cerebello, exprimentes ſimile quid iſti rei, quam per ſenſus accepimus, qui motus ſi rei exacte conveniunt, ſimiles ſunt harmoniæ muſicæ & ſymmetriæ perfectiſſimæ. Irregulares autem pariunt vel ſomnia, vel deliria. Vaticinia cum vero

ro eventu ſunt cogitationes perfectiſſimæ regularitatis rerum, quarum contingentiam futuram mens jam præſentit.

Cauſa hujus paſſionis ſpaſticæ miræ eſt ſubtractio ſanguinis in partibus nerveis, gangliis & plexibus nerveis, maxime in abdomine, orta vel ex ejus ſtagnatione, vel obſtructione in vicinis arteriis. Apparet hoc ex phænomeno externarum partium, ſpasmo affectarum fere perpetuo, nempe quod ſint exſangues & extenuatæ, e. g. in malo iſchiadico, quod ceſſat, ſimulac muſculi, ex circulo ſanguinis in illis renovato, fiunt habitiores & ſucculenti. Quando animal quoddam a mactatione ſanguine ſuo privatur, quinam muſculorum ſpasmi? Frigus, quando ſanguinem in muſculis repellit, quales ſpasmi totius corporis? Juniores, inprimis fibrarum tenuiorum, præ aliis hoc morbo corripiuntur, quia illorum nervi & muſculi vegetioris ſunt elateris. Impuberes plus illo ægrotant, quia omne elaſticum adhuc abundat in illorum ſanguine, nec aliquid jam eſt ad veſiculas ſeminales ſecretum: nondum menſtruatæ autem, quia ſanguis illarum a ſulphure orgaſtico ſuperfluo nondum depuratus eſt, hinc vehemens ſub ipſa menſtruatione paroxysmus: finitur autem vomitu & ructibus comitantibus, quia finito ſpasmo, qui inteſtina convellerat, utrumque ventriculi orificium ab eodem etiam liberatur, & ipſo vomitu ventriculus priſtino redditur ſtatui naturali.

Theſes quædam therapevticæ.

Venæſectio breviorem reddit paroxysmum, non vero ab eo præſervat, imo hoc intuitu culpanda interdum.

Vomitorium iteratum multis profuit.

Purgantia duplicant paroxysmos: moderata tamen in diutinis paroxysmis, & ad curationem proſunt.

Nec clyſteres fortiores ſunt commendandi: proſunt paregorici, cum ſale volatili narcotico parcius conjuncti.

De-

Decocta lignorum & radicum nervinarum proſunt: cerevifia vinumque nocent.

Pediluvia calida revocant paroxysmos: tepidiſſima optime conducunt.

Frictiones utiles ſunt & veſicatoria, hæc tamen nuchæ non applicentur.

Monenda quædam ad obſervationes jam communicatas pertinentia.

Cum in Obſervatione LXVI. Volum. IX. p. 265. lin. 2. poſt verbum: *ſunt*; magnus hiatus factus fuerit, benevolus Lector rogatur his illum replere verbis: Liquor terræ fol. tart. tartarus tartariſ. muria limonum, & ſimilia. *Reſinoſa*: Summitates pini, &c.

Ulterioris illuſtrationis gratia ſequens adhuc relatio, ex *Anſoniano* haud ita pridem publici juris facto *Itinerario* deprompta, Corollarii loco ſubjungi poſſet: Scorbutus multos nautas corripuit, poſt iter navale IV. menſium, in mari auſtrali, ſub latitudinis auſtralis gr. 60. menſe Aprili. Mortui ſunt multi hoc menſe, plures autem menſe Majo, ad medietatem Junii uſque. Omnes illi, qui jam plures ante annos oſſium fracturas experti vel vulnerati fuerunt, vulnera iſta recrudeſcere deprehenderunt; apparenter ſani poſt levem corporis motum mortui conciderunt. Appulſa tandem fuit navis dicto menſe Junio ad Inſulam Juan Fernandez, ex qua, antequam ægri in illam deferrentur, gramen commune & piſces in navim deportabantur, ex quibus ægri pariter ac ſani refectionem ſenſerunt. Omnibus debite aptatis, ægri ex navi in cymbam deportantur: pro trajectione in inſulam, ſed multi eorum in cymba moriuntur, (exhauſtis per motum corporis ſub translatione, penitus reliquis vitæ viribus,) complures etiam de reliquis ad vigeſimum uſque diem in inſula decedunt, in qua tamen naſturtium

tium invenerunt & rapas, itemque capras & piſces optimos. Poſt trium menſium moram navim rurſus conſcendunt, & poſt diuturnam agitationem ſequente anno, menſe Majo, rurſus in mari, & quidem ſub gradu 20. latitud. borealis, Scorbuto denuo corripiuntur, licet hac vice commeatu optimo, & aqua, nunc fluviali, nunc pluviali, abunde fuerint proviſi; in inſulam autem delati, rurſus a Scorbuto liberantur. Præter vapores fœtidos putridoſque navium ſubpontanos, ciborum dyſpeptorum uſum, cohabitationem arctam, frigus, animique dejectionem, vapores maris cum aëre hauſti, ſanguinem ſpecifice ſcorbutica dyſcraſia inquinare valent, non niſi vapore fertilis terræ medicabili.

Circa deſcriptionem meam *Krakatizæ*, volumini IX. horum Actorum Obſerv. LXXIX. inſertam, hæc monere juſtum duco, quod male adpellatum ſit hoc Zoophyton *Krakatiza*, & quod *Karakatiza* vocari debeat. Edoctus ſum nuper de hac vera denominatione, per alios, qui ſæpius hoc Zoophyton comederunt, in Ukrainia: apparet etiam nunc, originis græcæ eſſe vocabulum: Germani iſthic locorum vocant *eine See-Spinne*, aranea marina. Præventus nuncupatione falſa, ab initio mihi communicata, tunc temporis, in denominationem juſtam non inquiſivi: monenda autem hæc eſſe juſtum duxi, ut poſſeſſores Volum. IX. errorem hunc emendare queant.

In eadem hac obſervatione pag. 339. lin. 24. vocabulo *Atlantici* addatur: *borealis*.

Tandem Obſervationi LXXV. quæ de *Singultu & vagitu uterinis* agit, & præſenti huic decimo Volumini pag. 254. inſerta eſt, ſequentia adhuc adjicienda velim: Ablegata jam hac obſervatione, incidi demum in relationem, quam *nova Acta Erudit. Lipſienſia Ann. 1740.* de MAZINI conjecturis circa reſpirationem fœtus in utero, ſeptem Diſſertationibus ſtabilitam, exhibent, & ſextam illarum maxime meam hic facio, qua pulmones fere perfectorum fœtuum, in a-

quam immerſi, tardius in illam deſcendunt, quam illi minus perfectorum: alæ pulmonum illorum magis expanſæ & verſus ſuperficiem aquæ elevatæ conſpiciuntur, & poſt aquæ agitationem facilius ſuperiora petunt; omnia ab elatere aëris in illis contenti derivanda. His poſitis, certe ſuperior pulmonum limbus in aliquibus adeo aëre elaſtico refertus eſſe poteſt, ut, ſub indicatis circumſtantiis, ille facile ſibi exitum imo reditum, quantum non ſolum ad ſingultum, ſed etiam ad vagitum ſufficit, parare poſſit, ſalva complicatione reliquæ pulmonum ſubſtantiæ; hinc etiam, ne infanticidæ vagiviſſe fœtum prætendant, & hinc eſſe, quod pulmones in aqua non ſubſideant, pars pulmonum, a limbo remotior, examini erit ſubjicienda.

(*Riga Halam miſſa d. 3. Decembr. 1753.*)

OBSERVATIO C.

DN. D. JOANN. GOTTLIEB BOETTICHER

Excreſcentia ſingularis carnoſa ex prægreſſo diuturno fluore albo in uteri vagina prognata, infelici & lethali operatione exſtirpata.

Aromatarii & civis Hafnienſis uxor LIII. annorum, temperamenti melancholico-cholerici, poſtquam a multis curis domeſticis continuoque mœrore, ex adverſa fortuna jugiter ſuborto, (quippe opibus antea valens jam dura premebatur egeſtate,) non ſolum gravioribus hyſtericis pathematibus, ut digeſtione ciborum depravata, ventriculi inflatione poſt paſtum, frequentibus cardialgiis, multis ructibus, alvi obſtructione, continuo mœrore, metu diro vano, vertigine, febre tandem lenta & ſimilibus, ſed inſimul quoque fluore

albo

albo ultra XX. annos graviſſime excruciata fuit, ſingulari denique excreſcentia in uteri vaginæ veſtibulo, & febre lenta continuante, modo vexabatur horrendo. Excreſcentia iſta totum vaginæ introitum ita occupaverat, ut vix ac ne vix quidem urina exſtillare potuerit; coloris erat albiſſimi, & proxime ad ſimilitudinem apum favi accedebat, ſiquidem inſtar lamellarum partes ejus ſibi invicem ſuperincumbebant, unde & lamellatim ſine ullius doloris ſenſu, ſed cum magno ſanguinis profluvio, diſcerpi & ſeparari poterant, ſique uno die fruſtum imperialis magnitudinem æquans, vel etiam majus, deraderet, altero die pars ſpoliata, ceu hydra Lernæa reſecta, iterum accreta & redintegrata apparebat. Materia, ex qua illa concreta erat, lenta quidem, ſed non adeo tenax & renitens deprehendebatur. In aqua temporis tractu liquabatur, ſed fruſta liquata, inſtar totidem filorum, in fundo jacebant. In excreſcentiæ partibus ſupremis vaſa oculorum aciem fere ſubterfugientia ſanguinea, in fundo autem ejus paulo extantiora notabantur. Quo magis modo dicta illa excreſcentia augebatur, eo magis quidem fluor quoque decreſcebat albus, ſed febris lenta eo altius caput attollebat, eamque atrociter excruciabat. Antequam iſta moleſtiſſima excreſcentia propullulavit, per duos integros annos fluor albus, graviſſimum fœtorem ſparſit & valde corroſivus fuit, unde ejus pertæſa ægra medicamenta varia adhibuit adſtringentia a Mulo-medico jam adhuc ſuperſtite & vivo, ſub quorum uſu, poſt exacerbationem febris prægreſſæ, cum horrore quidem levi, ſed capitis doloribus atrocibus, ſiti intenſiſſima & inſomniis graviſſimis æſtuque mordaci, preſſo pede ſubſequuta eſt memorata intra paucos dies excreſcentia. Per omnes dimenſiones tam profundas diſſeminavit radices, ut ſine vitæ diſcrimine, imo ſine vitæ ipſius privatione ſeparari & abſcindi nequiret. Urgebat ejus ſeparationem a me, ſed morem ei gerere nec potui, nec volui;

omnem interea movi lapidem, ut internis remediis convenientibus major humorum affluxus & ſubſidia ad augmentum præriperentur. Verum enim vero impatiens & pertæſa hujus mali, quandoquidem & ejus maritus nimis moroſus ob hoc erat impedimentum, me inſcio Medicum quendam juniorem, qui mulieribus parturientibus & puerperis auxilio eſſe ſuevit, ad ſe accerſiri juſſit, qui abſque ulla a me petita informatione & ſine ulla hujus mali debita inveſtigatione ejus poſtulatis, in exſtirpanda per operationem chirurgicam prædicta excreſcentia, facile ſed inconſulto annuit, atque opus hoc animo in ſe ſuſcepit temerario, diſſecuitque illam; ſed veritati & eventui præſagium antea datum a me apprime correſpondebat: matrona enim ſub remotione ſeu ſeparatione hujus calamitoſi concrementi, & effreni illam excipiente nullaque arte compeſcenda hæmorrhagia, animam ſimul,præter omnem Operatoris exſpectationem, efflavit. Utrumne hæc excreſcentia ſub nomine pſeudo-polypi venire poſſit, aliorum judicio lubens relinquam; attamen non procul a veritatis tramite me diſtare, iſtam inter pſeudo-polypos referri poſſe ſi dicam, arbitrarer.

OBSERVATIO CI.

DN. D. JOANN. GOTTLIEB BOETTICHER

Ulcus phagedænicum, ſiniſtre tractatum & neglectum, mortem tandem inferens.

Matrona LXIX. annorum, mater 12. liberorum, tenerioris & gracilis corporis conſtitutionis, ad iracundiam valde proclivis & nonnullis abhinc annis pathematibus frequentioribus nephriticis obnoxia, poſtquam per quinque annorum ſpatium in collo ac pedibus herpete vexata & defœdata fuit, & hinc partes iſtas ſæpius ſcarificare & cucurbitulas illis

lis apponere permiſit, tonſillarum tandem & faucium tumore & inflammatione gravius afflicta fuit, indeque etiam feliciter liberata, per duos annos nulla amplius incommoda ſenſit, integra & perfecta tunc gaudens ſanitate. Elapſo vero hoc intervallo ex improviſo graviſſimis excruciatur doloribus in dextro femore, per plures dies noctesque indeſinenter continuantibus, tandemque in exteriori ejus regione in ſtaſin inflammatoriam & demum in abſceſſum degenerantibus, qui dein apertus inſignem materiæ purulentæ, ac demum ſanioſæ copiam præbuit, poſtque aliquot hebdomadum decurſum, ob neglectam legitimam tractationem, in ulcus phagedænicum tranſiit. Geſtavit hoc per plures menſes, abſque congrua tam interna, quam externa medicatione, tandemque moleſtiarum pertæſa, balneatoris cujuſdam auxilium imploravit, illumque ut conſolidationem plenariam ulceris iſtius perficere quovis modo adniteretur, inſtanter rogavit. Impoſitis ergo ab incauto & imprudente hoc medicaſtro variis adſtringentibus, repellentibus, traumaticis & exſiccantibus, voti ſui tandem compos redditur, ſed adeo infelici cum eventu, ut, dum ſaltem materiæ ſanioſæ profluvium imminui & ulcus præfatum aliquo modo conſolidari inciperet, ſtatim tuſſi ſicca admodum moleſta & rebelli, cum ſubſequente inflammatione & exulceratione faucium & uvulæ, deglutitionem aſſumendorum perquam difficilem reddente, adfligeretur; ſed &, impetrato plenario ulceris coalitu febris lenta & demum hectica ſuccederet, miſeramque ſumme emaciatam intra ſemeſtre ſpatium e vivis tolleret.

(*Hafniæ Halam miſſæ d. 7. Decembr. 1753.*)

OBSERVATIO CII.

DN. D. GEORG. HENRICI BEHR

De

Salacitate inſigni in Sene nonaginta ſex annorum.

Annis ſenilibus creſcentibus Venerem potentiamque coëundi decreſcere, opinio eſt plurimorum artis medicæ peritorum; quam tamen generalis regulæ loco nullo modo eſſe poſſe, ſequens exemplum ulterius teſtatur. Senex quidam e plebe, ſtaturæ mediocris, temperamenti cholerici, durioriſque vitæ generis annum nonageſimum ſextum jam ſupergreſſus, ante tres circiter annos in matrimonium duxit virginem quandam vetulam, annum quoque nonageſimum tertium jamjam agentem, quæ tempore cœlibatus per octuaginta annos, ſerie haud interrupta, ancillæ atque coquæ vices optima ſemper cum valetudine ſubierat. Maritus hic grandævus tanto cum vigore atque alacritate cum uxore ſua concumbit, ut ejaculatione ſeminis vix peracta, denuo cum iſta coëat, & in quavis fere nocte tertium quoque coitum addat. Præter hæc & id notatu digniſſimum eſt, annoſum hunc concubitorem tam perfecta nihilominus ſanitate tantisque viribus gaudere, quantis homo quadraginta annorum alias eſſe ſolet inſtructus.

*) o (*

OB-

OBSERVATIO CIII.

DN. D. GEORG. HENRICI BEHR

De

Abſceſſu in pudendo muliebri, ex ſuppreſſo fluore albo exorto.

Puella annorum XIX. temperamenti ſanguineo-phlegmatici, brevioris ſtaturæ, Veneri non parum addicta, per duos fere annos fluorem album continuo durantem, cum inſequente excoriatione partium genitalium, experta fuit. Hæc ab initio a Medico ordinario incidentibus, reſolventibus, evacuantibus tonicisque remediis optime tractata, Veneris vero luſui intermedio tempore ſemper incumbens, nullum exinde perſentiſcebat levamen. De auxilio itaque deſperans, a vetula medicaſtra potiones aſſumſit ſiſtentes atque adſtringentes, iiſque fluorem hunc inveteratum derepente ſuppreſſit. Verum enim vero, poſt decurſum aliquot ſeptimanarum ſummis adfecta eſt cruciatibus arthriticis, quos ſecuti ſunt tumores œdematoſi partium corporis inferiorum. Dolores illi etiam tam diu perſtiterunt, donec abſceſſus inter femur dextrum ipſius rimamque pudendi magnam in conſpectum venit, qui remediis externis legitimo modo tractatus, quum magnitudinem ovi anſerini æquarat, tandem ruptus magna copia materiam mucido-acrem ſummeque putridam effudit, cum præſenti levamine ſymptomatum omnium. Abſceſſu poſtremum digeſtivis, balſamicis ac ſarcoticis convenientibus curato & conſolidato, corporeque ægrotæ debito modo expurgato, ad ſanitatem, per longum jam tempus amiſſam, puella hæc rediit.

(*Argentorato Halam miſſæ d. 19. Decembr. 1753.*

OB-

OBSERVATIO CIV.

DN. D. IO. WOLFG. FRID. BOENNEKEN

De

Calculis veſicæ humanæ urinariæ.

Ex omnibus, quibus genus humanum afficitur malis, haud exiguum eſt illud, quod Medicis calculus audit. Calculos vero in omnibus fere corporis humani partibus iisque nobiliſſimis dari, præcipue vero in renibus, veſica urinaria, & fellea; eosque nulli parcere ætati, partim quoque connatos, partim vero longo tempore ſucceſſive acquiſitos eſſe, (cujus poſtremi intuitu ad morbos ſenectutis referri ſolent) eosdem vero maxime differre, ratione numeri, dum vel unicus, vel plures; figuræ, dum vel ſphærica, arcuata, ſpinoſa, aſpera vel glabra; ſubſtantiæ, dum vel foliacea, ſaxea, ſabuloſa, ſalina vel tophacea præditi; magnitudinis, dum a parvo ſabulo ad ovi, imo pugni magnitudinem; ponderis, dum a grano uno, ad uncias aliquot accreti in corpore humano ſunt reperti; eosque porro interdum veſicæ urinariæ firmiter fibrarum membranacearum ope adhærere, crebro autem per longum temporis intervallum ſine ullo cruciatu in veſica urinaria abſconditos, liberrime tamen jacere, nonnunquam vero ſibi diverſis modis, ſummis tamen utplurimum cum cruciatibus exitum parare; qui, ſi per urethram contingit, ſæviſſimi, imo intolerabiles utroque in ſexu ſunt, licet in ſequiori præ virili propter dictæ viæ brevitatem & ſubjacentis vaginæ uteri longe minorem reſiſtentiam, quæ tantam haud impedit, ſed potius facilitat extenſionem, paulo mitiores ſint; illosque, qui in veſica urinaria nidulantur in uno quoque ſubjecto ab infantia ad ſenectutem usque diros ſæpiſſime repe-

titos quoque data vel levi occaſione excitare dolores ac ſymptomata & artificis dexteritatem & medicamentorum optimorum virtutem eludentia, quis eſt ex Medicorum peritiſſimorum tanta cohorte noſtri ævi, qui inficiabitur? Fruſtraneum itaque perficerem opus, crambenque ſane millies coctam offerrem, ſi de calculorum exiſtentia, geneſi & affectibus noxiis in C. H. ab illorum præſentia ortis tam ample differere, quam ante dictorum innumera exempla in medium adferre vellem, quum tot libri a celeberrimis Medicis editi hiſce ſunt referti. Qua de re ſufficiet Illuſtriſſimæ Academiæ Naturæ Curioſorum obſervationes multis Voluminibus editas indicaſſe. Quod autem calculus veſicæ enormis ſubinde magnitudinis, absque ullo illius præſentiæ indicio, ſive incommodo in ſexu ſequiori, in femina inquam, ubi occurrente aliquoties graviditatis & partus negotio, ad ſummam usque ſenectutem celare ſuam præſentiam potuerit, deinde quum per aliquod breve tempus licet diris doloribus ſat notis, atque ab aliis diſtinctis ſeſe manifeſtaverit, absque omni dolore & inſcia ægrota per urethram ſine prævia vel ſubſequente urinæ aut cruoris emiſſione excretus ſit, idque in eadem femina bis, intermedio tamen ſeptem annorum intervallo, contigiſſe, caſus ut opinor erit extraordinarius, attentione, notatu, miratuque digniſſimus, quem ſequens obſervatio ſuppeditabit.

Anno 1745. menſe Junio femina quædam ſeptuagenaria, vidua Rabe civis dum in vivis eſſet & piſtoris Reipubl. Suinfurtenſis, aliquot liberorum mater, quæ per totius vitæ decurſum nunquam indicia præſentis calculi renum vel veſicæ, ullo modo in corpore ſuo ſenſerat, de doloribus primo preſſoriis ſub regione pubis, lumborum ac inguinum, deinde ardore urinæ, quæ excreta turbida & viſcida erat, inſimulque poſt aliquam moram parcam ſedi-

menti mucoſi albi deponebat quantitatem, ut plurimum vero de ſtillicidio ejus auctoque poſt ejus emiſſionem dolore, & crebro conatu ad deponendam alvum conqueri cœpit. In conſilium vocatus, aut calculum, aut viſcoſitatis colluviem, in veſica urinaria latentem ſuſpicabar, huncque in finem ſequentem præſcribebam formulam: Rec. Extr. Pareiræbravæ, Urt. min. ana ℈j. Sapon. Alicant. ʒij. Solv. in aquæ Veron. & Chærefol. vinoſ. ana ℥j. colaturæ ſumantur mane & veſp. gtt. LX. vel LXX. ex aqua fontana. Quo præſcripto medicamento per aliquot dies adhibito dolores ſunt ita exacerbati, ut parturientium doloribus ſimiles eſſe, declararet; tandem penitus ceſſaverunt, & nocte quadam tranquille dormiebat per trium horarum ſpatium, quo elapſo expergefacta, quum mingendi conatum perciperet, vaſculum quoddam receptioni urinæ deſtinatum, quod ex inſtituto ad lectum itura adſtanti ſellæ impoſuerat, arripiebat, urinamque mittere conabatur, ſed fruſtra; ſeponebat itaque vaſculum & paulo poſt bibendi gratia alterum quærit, quod itidem potu ordinario repletum dicto loco aderat, ob defectum autem lucis, manus ejus in id fortuito, quod pro receptione urinæ decretum erat, incidit, & ecce magnum hunc calculum, undique tamen membrana glabra cinctum, cujus icon *Tab. V. Fig. 10.* eſt adjunctus, reperit. Femina perterrefacta hoc phænomeno improviſo, rationem hujus ſibi ipſi explicare, calculum hunc prægrandem inſenſibiliter, absque antecedente, concomitante, vel ſubſequente urina, vel cruore, &, quod maximum, ſine ullo dolore ab ipſa excretum eſſe, ſibi perſuadere non poterat; id quod tamen certo certius erat, quum conſectarium, enormem colli veſicæ, ſphincteris, & urethræ extenſionem ſubſequens, monſtraverit, feliciſſimum hunc, intuitu dolorum, quos interdum minutiſſimi calculi per ure-

thram

thram tranſitus excitare ſolet, ſe enixam eſſe veſicæ urinariæ partum, quo, neſcio quot annos, gravida antea fuerat, ſiquidem altera die e lecto egreſſa, & erecta ſtans, urinam retinere nequibat, quod incommodum in hunc usque diem continuat. Abhinc tamen ab omnibus doloribus calculi libera manſit, licet urinam ultra aliquot horas nec ſedendo, nec cubando nec eundo, multo minus ſtando retinere poſſit. Calculus hic ponderavit recens ultra ℥iv. Septem inſequentibus annis a calculi ſymptomatibus haud eſt vexata, hoc tamen anno, ſeptimana ante Dominicam I. Adventus, denuo doloribus calculum indicantibus corripiebatur, quos in ſella quadam ſedens patiebatur; iis vero paululum ſopitis, tandem lectum petendi animus erat: itaque e ſella ſua ſurgens, ſonum quendam audiebat, ut lapidis in terram delapſi, quem calculo iterum a ſe ipſa inſenſibiliter excreto, ortum eſſe, minime gentium cogitabat, altera vero die ancilla, quum conclave converreret, ſub ſella, in qua pridie ſederat noſtra vetula, calculum longe quidem priori minorem & in marginibus valde aſperum nec membrana velatum invenit, ac lætabunda eum matronæ ſuæ exhibuit. Ponderat hic calculus ℥ß. & gr. ij. vid. tab. V. fig. II. Femina hæc adhuc eſt in vivis annum ætatis ſuæ agens ſeptuageſimum ſeptimum. Nulli inſuper valetudini adverſæ, niſi ipſius ſenectutis & incontinentiæ urinæ incommodis, hucusque eſt obnoxia.

Quam felix & fauſta autem ſit illa femina, cujus mentionem fecimus in priori obſervatione, quippe quæ calculos prægrandes in veſica urinaria, per multos non ſolum annos ſine dolore ſuſtinuit, ſed & tandem ab illis mirifice absque doloribus ſub tranſitu horum per urethram, exceptis iis, qui ante exitum eorum præceſſerant, ſua ſponte eſt liberata, hisque non obſtantibus ſummam ſenectutem attigit; tam

 cer-

certe infelix e contrario erat ille eruditus juvenis, binis veſicæ urinariæ calculis itidem magnis laborans, cujus hiſtoriam morbi & mortis breviſſime ſequentibus enarrabo. B. DN. *Handſchuh* Rev. Min. Cand. & Schol. Suinf. Collega quartus meritiſſimus, ætatis ſuæ 23. annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, habitus corporis magis ſpongioſi quam gracilis, ſæpiſſime doloribus diriſſimis in regionibus lumborum & pubis, cum preſſione pertinaei a gravi quaſi pondere in perinæo, conatibusque alvum deponendi frequentibus ut plurimum inanibus vomitibusque, ardore urinæ, ſtillicidio ejus, ac ſuppreſſione interdum per aliquot dies perſeverante, horripilationibus, æſtu, ſitique ingenti affligebatur; quæ ſymptomata jamjam ab incunabulis hucusque eum creberrime vexarunt, ita, ut vitam degerit miſeratu digniſſimam. Interdum enim cruciatus ineffabiles paſſus eſt, quibus vero vel naturæ ἐνέργεια vel medicamentis congruis, decentique diæta ac regimine ſæpius mitigatis, officio cum ſumma laude, aſſiduitate atque ſufficienti alacritate, non ſolum præeſſe, ſed & motum corporis vegetum & ambulando & concionando ferre poterat. Anno denique elapſo 1752. die 13. Martii incidebat in nephritidem vel inflammationem renum cum tanta iſchuria, ut, licet continuo ad mingendum ſtimularetur, ne guttulam quidem urinæ mittere potuerit; itaque a doloribus & ſymptomatibus huic morbo familiaribus miſerandum in modum torquebatur. Adhibitis igitur remediis temperantibus, mitigantibus, inflammationi reſiſtentibus, discutientibus, urinæque emiſſionem facilitantibus, haud quidem pellentium ope, ſed ſtricturam colli veſicæ & urethræ emollientibus internis æque ac externis, ſcilicet clyſteribus, unguentis, cataplasmatibus relaxantibus & anodynis, venæ ſectione quoque haud omiſſa, ægroto ſuccurrebatur; omnia vero

ro incaſſum erant tentata. Auctis enim potius indies inflammationis ac urinæ ſuppreſſionis ſymptomatibus, tandem deliria, tendinum ſubſultus, lethargus, cum ceteris gangrænæ & ſphaceli interni indiciis acceſſerunt, quæ, remiſſis denique omnibus doloribus, die 17. Martii miſerrimæ vitæ finem fecere; quo facto, urina larga quantitate effluxit. Poſtea petito meo, ut ſectio corporis defuncti permitteretur, mater ejus veneranda ſuperſtes indulgebat, hinc ſequentia notavi.

I. Abdomen valde tumidum & inflatum erat, ac in pene & ſcroto enchymomata quædam cernebantur.

II. Remotis integumentis abdominis communibus, tota ejus cavitas liquore urinoſo erat repleta.

III. In inteſtinis tenuibus & craſſis nihil p. n. obſervabatur.

IV. Ventriculus, hepar, bilis, lien, pancreas, cuncta hæc viſcera ſ. n. conſtituta conſpiciebantur.

V. Exemptis vero his, ren dexter æque ac ſiniſter p. n. conſtitutionem manifeſtabant, & quidem:

α. Ratione figuræ, quæ non, uti in adultis hominibus fieri ſolet, phaſeoli figuram, ſed potius talem, qualis in infantibus recens natis, & vitulis bovinis reperitur, repræſentabat.

β. Ratione magnitudinis: ren enim dexter pugni magnitudinem longe ſuperabat, ſiniſter paulo minor erat.

 VI. Ren

VI. Ren dexter, quoad maximam ejus partem ſphacelo erat correptus, & in hujus margine ſuperiori offendebatur ulcus ruptum, quod materiam putridam, ac teterrime fœtentem in cavitatem abdominis effuderat, & in pelvis hujus renis cavitatem adeo dilatatam, ut craſſiſſimum pollicem ſine ulla difficultate aut vi admitteret, penetraverat.

VII. Ren ſiniſter non ita male erat diſpoſitus, licet quoque inflammatione fuerit adfectus, attamen nec ulceroſus, nec ſphacelo correptus erat. Ceterum in tota renum ſubſtantia ne mica ſabuli reperiebatur.

VIII. Ureteres contra valde conſtricti apparebant.

IX. Renes ſuccenturiati a ſtatu naturali non recedebant.

X. Veſicæ urinariæ fundus, figura non, uti ſolet, rotunda, ſed magis acuta ſuper oſſium pubis ſymphyſin longitudine ad minimum duorum digitorum transverſorum prominebat; veſicam quum manu prehenderem, magnum calculum incluſum eſſe cognoſcebam, ſuper quem arctiſſime erat conſtricta, eaque inciſa reperi calculum nitidum, albi coloris, admodum ſplendentem, ad inſtar ſalium cryſtalliſatorum, figuræ oblongæ, fere triangularis, cujus tres ſuperficies glabræ & politæ erant, in ſingulo vero ejus margine eminentia quædam aſpera conſpiciebatur monſtrante *Tab. V. fig. 12.* Hic calculus recens ponderabat ſeſcunciam cum ſesqui drachma. Quo exemto alter major quadratus oblongus quatuor apicibus perquam elegantibus præditus *fig. 15.* reperiebatur, pondus erat æquale unciis duabus & uni drachmæ. Veſica ne guttulam urinæ continebat.

XI. Tho-

XI. Thoracis viſcera erant admodum ſana.

XII. Caput defuncti non aperiebatur, prohibente id ejus matre.

Ceterum ex his recenſitis liquet, quam diros cruciatus per brevem vitæ ſuæ decurſum pie defunctus paſſus ſit, quum ſtatim poſtquam natus erat, calculi veſicæ indicia probabilia ſecundum matris adhuc viventis effatum in illo ſeſe manifeſtaverint.

(*Norimbergam miſſa menſe Decembr 1753.*)

Nota.

Quum Cel. Auctor ipſos hos calculos, quorum in vtraque obſervatione mentio fit, ad me miſit pro figuris eorum parandis, atque illi ad poſteriorem obſervationem pertinentes diviſi jam erant (*fig. 13. 14.* vti videtur ictu, *fig. 16. 17.* ſerra) interiorem faciem ſimul repræſentandam curavi expoſitionis loco pauca hæc addens. Uterque calculus intus continebat nucleum quaſi *a. b.* obſcurioris coloris nec admodum durum, ſed facile raſilem, ex lamellis tamen compoſitum *b.* & intus argillacea ferme valdeque friabili materia repletum: alter nucleus *a.* integer adhuc erat. Hunc nucleum in utroque calculo circumdabat alia ſubſtantia, alba, paullo ſolidior *c. d.* & magis ſplendens, primo intuitu marmoreæ ſimilis, ſed radulæ pariter facile cedens ita, ut calcario-ſalina potius adpareret. Hanc denique excipiebat nova cruſta manifeſte diſtincta, cum priori tamen plane conveniens, niſi quod paullo adhuc magis albens & ſplen-

ſplendens cernebatur. Exterior facies & figura ex cel. Auctoris deſcriptione ſatis iam patet. Ceterum occaſione prioris obſervationis addo, calculum inſignis quoque molis ſponte ſua, attamen non æque facile a virgine excretum, deſcriptum & depictum eſſe in Commerc. Litterar. Norimb. a. 1733. p. 307. tab. II. fig. III.

D. CHRISTOPH. IAC. TREW.

APPENDIX
AD
VOLUMEN DECIMUM
ACTORUM
PHYSICO - MEDICORUM
ACADEMIÆ CÆSAREÆ LEO-
POLDINO - CAROLINÆ NATURÆ
CURIOSORUM IN GERMANIA.

CONTENTA APPENDICIS.

I. Epidemia verna, quæ Wratislaviam Anno MDCCXXXVII. graviſſime afflixit, deſcripta a *Ioanne Gothofredo* de HAHN, Conſiliar. Reg. aulico, Acad. Nat. Curioſ. Adjuncto & Collegii medici & ſanitatis Decano. pag. 1. ſeqq.

II. *Ioannis Iacobi* RITTERI, Med. Doct. & Academ. Imperial. Nat. Curioſ. Collegæ, Tentamen Hiſtoriæ naturalis Ditionis Riedeſelio-Avimontanæ, in Floram, Mineralogiam, Faunam & Commentationem de aëre, aquis & locis, &c. diviſum. pag. 21. ſqq. & pag. 343.

III. *Ioannis Ambroſii* BEURERI, Xenodochii Norimbergenſ. ad Spiritum Sanctum Pharmacopœi ordinarii & Acad. Nat. Curioſ. Collegæ, Examen chemicum Picis liquidæ, tam illius, quæ in Norvvegia, quam ejus, quæ in Thuringia paratur. pag. 157. ſeqq.

IV. *Ioannis Antonii Ioſephi* SCRINCI, Auratæ militiæ Equitis, Comit. Palat. Cæſar. Praxeos med. Chymiæ & Phyſ. experimental. in Cæſar. Regiaque Univerſit. Pragenſi Profeſſ. Reg. Publ. ac Ordinar. Meditationes phyſicæ de Phialis vitreis, quæ caſu minimi ſilicis, in easdem projecti, diſſiliunt. pag. 177. ſqq.

V. *Friderici* BOERNERI, Practici Wolfenbutelenſis, Societatum Teutonicar. Gœttingenſ. Jenenſ. & Helmſtadienſ. Sodalis, Acad. Nat. Cur. Collegæ, Disquiſitio anatomico-medico-practica, de Tabe ſicca lethali, a mirabili duodeni anguſtia & præternaturali plane ventriculi ſitu. pag. 225.

VI.

VI. J. H. C. H. S. M. D. Mercurii ſophici delarvati ex Philalethæ Introitu aperto ad occluſum Regis palatium in conſpectum Chymiatrorum prodientis Liber III. pag. 245.

VII. Hiſtorica recenſio & revelatio celebratiſſimi Collyrii Anglicani Viri quondam illuſtris *Hans* SLOANE, quod ipſe diu in arcanis habuit, tandem vero Auguſtiſſimo Magnæ Britanniæ Regi in publicos uſus revelavit, interprete MENANDRO II. pag. 285.

VIII. Memoria D. Joannis Friderici CRELLII. pag. 297.

IX. Memoria D. Joannis Friderici FüRSTENAU. pag. 313.

X. Memoria D. Joannis Chriſtiani KVNDMANNI. pag. 321.

XI. *Chriſtophori Jacobi* TREW, Acad. Nat. Cur. Directoris Epiſtola ad Ill. D. Præſidem, qua ipſi Volumen hoc X. feliciter abſolutum gratulatur & ſpicilegia quædam in antea annotata addit. pag. 345.

Epide-

EPIDEMIA VERNA

QUAE

VRATISLAVIAM ANNO MDCCXXXVII.

GRAVISSIME AFFLIXIT,

DESCRIPTA

A

JOANNE GOTHOFREDO de HAHN

CONSILIARIO REGIO AULICO

ACADEM. IMPERIAL. NAT. CURIOSOR. ADIUNCTO,

ET COLLEGII MEDICI & SANITATIS DECANO.

Nondum obliterata apud nos eſt memoria Epidemiae vernæ, quæ Sileſiam noſtram, quindecim retro annis vaſtavit. Dignam ſane eam iudico, cuius memoria his annalibus medicis conſeruetur, partim, quod epidemia illa propius acceſſerit ad ſevitiem peſtilentiæ veræ; partim quod mihi ipſi, eandem deſcripturo, iſtius epidemiae ſqualoribus tabeſcendum fuerit, adeo, ut ex intimo rei ſenſu petitae ſint, quae exponere ſuſcipio, iſtius luis per Sileſiorum Auguſtam graſſatae rationes. Quibus iungere animus eſt peregrinam illam multis viſam medendi methodum, qua ſervatus vel nunc eloqui valeo, quae tunc ſuſtinui. Quale quid eo liberius iam audire e meipſo licebit cuivis, quo magis ea de re rauci iam facti fuerint vulgi rumores.

Sectio I.

Prima epidemiae occaſio.

Status anni epidemiam praegreſſi.

Praeceſſerat annum, numeroſis funeribus luctuoſum, annus inconſueta cœli inclementia plane illaetabilis. Erat is ſeculi hujus triceſimus ſextus, quo iuſti pœnarum dictatoris Dei iuſſu cum vario miſeriarum genere conflictati ſumus. Inde enim

a veris iſtius anni fine ad aeſtatem anni ſequentis excepit calamitatem calamitas. Neque ulla intra ſeculum, & quod excurrit, tempora his noſtris exſtitere duriora.

Scilicet oſtenderat nobis ampliſſimam foecundae meſſis ſpem ver adultus, cum coelum & terra ſubito praeciderent nobis ſpem illam, non dubiam amplius viſam, ſed fere exploratam. Praevias toto Maio pluvias interruptas, tenues, ſparſas, gelidas, excipiebant Iunio continentes, denſae, calidae, eaeque adeo effuſae, vt nubes integrae deſcendere in humidas terrarum ruinas viderentur. Colliqueſcebant talibus protinus altiſſimae montium nives, augebanturque harum colluvie non minus, quam imbrium repetitione, flumina in immenſum, uſque adeo, ut diruptis tandem horum molibus excederent ex alveis, ſtupendaſque cauſarentur aquarum effuſiones. His iunctae piſcinarum maximarum exundationes, amoeniſſimos Sileſiae campos in vaſta ſtagnantium aquarum receptacula mutabant, ita quidem, ut Viadri accolae per omnem eius tractum navibus utrimque per agros vicinos & ſilvas longe lateque vagarentur.

Obtingebat maxima illa hominum memoria Sileſiae eluvio ſub finem Iunii, mora hucuſque vix obſervata ad medium Auguſtum perdurans. Nempe & remoram defluo flumini iniiciebat ventus pertinaciter ſpirans inter Zephyrum & Boream medius, quem *Corum* dicunt, &, quod peſſimum erat, nova indies depluebant aquarum augmenta.

Tot triſtibus undis ingentes delebantur frumentorum omnis generis theſauri. Nam & quae inacceſſa manſerant fluminibus loca frumentorum feracia, ea corrumpebant pluviae perennantes, quibus cum meſſis ipſa turbabatur, tum meſſis apparatus minuebatur, vitiatis granorum maturitate cohibita ariſtis.

Secun-

Secunda epidemiae occaſio.
Annonae caritas.

Enata inde inſueta nobis, atque ultra modum duratura annonae difficultas. Quam cum levare non valeret ingens frumentorum, ſtupendis ſumtibus aliunde accerſitorum, copia; tum factum eſt, inaudito in his terris exemplo, ut non pauci ex plebeiis fame conficerentur; longe plures autem morboſis languoribus irretiti vitam traherent ipſa morte acerbiorem. Quam multi victum in ſilvis conquirentes glandibus, herbis crudis, arborum corticibus & turionibus aliquamdiu victitabant. Imo vero non abſtinebat a cadaverum comeſtione eſura plebis libido. Neque illa modo, & recens morticina tantum deripiebat, ſed iamiam putrorem ſpirantia, qualia vix igne digeſta avide quidam ingurgitabant. Horrendum dictu, & creditu difficile; nihilo tamen minus verum, aliquos in vicinia ruricolas abortivum iuvenculum, quem, ut indevoratus maneret, ſtatim defodi iuſſerat herus, effodiſſe iterum, & carnium deſiderio in epulum vertiſſe. Ferale certe dicendum & mortiferum.

Eiusmodi comeſſationes quanquam locum non invenirent intra urbem: permultos tamen & in hac premebat inedia, uſque adeo, ut & delicatuli contemptiſſimis quandoque cibis delectarentur. Neque adeo rara erant pauperculorum exempla, qui boum recens mactatorum cruore, farina remixto, ignibuſque leviter toſto, ſe exſatiabant. Præcipue autem mediae ſortis homines corrumpebat & parcior, & deterior per omnia victus. Furfuraceum enim panem anhelabant, qui ante ſimilagineum ſaepe fuerant aſpernati: Talique ratione multi opipare & apparate vivere ante ſoliti, in morbos præcipitabantur, ſubtractis gulae irritamentis.

Iunctam faſtidio commiſerationem excitat adhucdum tri-

ſtis recordatio hominum fame exhauſtorum, qui pallidi, flavi, & ut terrae filii, fuſci tota urbe nobis quotidie occurſabant. Quales ingenti numero aliunde ad nos pervenerant ſpe panis allecti. Horum aliqui ad extremum vitae halitum cum fame colluctati ſubito exanimes ſub dio occumbebant. Plures fame & morbo elanguidi in valetudinarium deportabantur.

Tertia epidemiae occaſio.
Vitiatus aër.

Neque vero hoc ſatis! Ipſa coeli magnam partem ſublata puritas erat. Aëre nos ambiente, ſilentibus ventis, per longum temporis tractum non bene ſiccato, ſed paluſtri & ex ſtagnatione quaſi putreſcente. Magnopere enim morborum productionibus velificabant domicilia reſtagnantium aquarum ſordibus delibuta. Erant quippe non tantum cellae omnes, ſed & complures domus, in declivioribus locis ſitae, ſentinis aliquamdiu repletae. Ipſae vero diffuſae per terras aquae tam pravae indolis deprehendebantur, ut non homines tantum tactu laederent, ſed & bruta ſqualoribus adſueta. Equorum ſane pilos cito cadere faciebant, cutemque exulcerabant.

Quin imo venenoſam plane indolem acquiſiverant aquae ſtagnando, immenſa inſectorum copia conſpurcatae. Quo ipſo & acorem & abominabilem foetorem ſpirabant, hominum ideo non minus, quam beſtiarum naribus & linguis intolerabiles.

Magno inde rei pecuariae damno eveniebat, vt animantibus & deficeret potus ſalubris, & pabula exhiberentur aquarum vitio corrupta. Quo ipſo carnes & ſucci illorum morbida labe inficiebantur, quam proxime ad homines, qui illis veſcebantur, tranſitura.

Status

Status epidemicus.

Hac coeli, terrae & rerum facie, ſaluberrima alias Sileſia noſtra ſequenti anno in valetudinarium mutabatur, pluribus incolarum millibus fatale. Scilicet elumbes, tot lubricorum retro menſium ſqualoribus, fibrae minus pares erant iuſtis & ad debitas functiones ſuffecturis tenſionibus ſiue erectionibus. Fatiſcebat macerata earum compages, ubi poſtmodum vel ſiccis caloribus, vel frigoris rigoribus tentaretur. Et viſa mihi tunc princeps & vera ſic dictae *malignitatis* febrium illarum ratio latere in hebetato, ſi non penitus deſtructo, fibrarum & vaſorum minimorum elatere. Quanquam culpa neutiquam vacarent, ſpurca illa humiditatum effluvia, corporis noſtri ſpiraculis recepta, humoribuſque inquilinis admixta. Fas erit rem declarare exemplis! Fas etiam erit, Hippocratico more, mortuos praecipue memorare. Hi enim prae convaleſcentibus morbi atrociam loquuntur.

SECTIO II.

Aeger I.

Anteſignanum epidemiae vernae ſiſto hiemalem aegrum, Februar.
ruricolam XL. annos natum. Febris hunc prehendebat IV.
continua. Comites febris erant ſubitus virium lapſus,
capitis & praecordiorum dolor gravis, fluxio alvi, pervigilium, I.
inquies, delirium. Quae inſuperabilia morbi ſymptomata exci- IV.
piebat die vndecima his ipſis inſuperabilior obitus. XI.

Plures pagatim habitantes tali ratione decumbebant, labem quam proxime urbi tradituri. In his inter alios bini ad rabiem deliri, adſtantes pugnis caedentes eoſque conſpuentes, ſervabantur.

Aeger II.

Primum in urbe malignae epidemiae exemplum ſe mihi offerebat Liberi Baronis de S. vxor. Foemina tenella, adverſaeque
I. fortunae miſeriis immerſa. Haec, triginta annos nata, ſubito
II. elanguida febriebat. Dolor capitis illico atrox. Sitis, & ſequenti die importuni menſes. Exin vomitus bilis alvuſque bilioſa. Sputa viſcida. Syncopticus rigor. Ardor partium inter-
IV. nus. Linguae, quaſi candente ferro compreſſae, ſicca glabri-
VII. ties & reſtrictio. Vox arentibus faucibus nulla. Angina ſine
IX. tumore peſſima. Repetebant interdum tenacis pituitae vomitus
XIII. aluique deleterius fluor. Os ſine medela ſiccum. Iactatio. Supinus torpor. Mors inter convulſiones gemebunda.

Binae foemellae, idem fatum oppetiturae, feliciter eluctabantur, internis ignibus mature in externas partes verſis. Alteram faciei eryſipelas tertia die ſecuram reddebat. Alteram carbunculoſa digiti exulceratio, ſecunda die oborta. Sed haec menſtruo demum ſpatio convaluit.

Aeger III.

Februar. XXIV. Pari fere raptu jugulabatur foemina nobilis, viginti ſeptem annos nata, florida, ſed articularium dolorum longinquitate
I. vitiata. Inopinato hanc deſtituebant conſueti articulorum dolores. Mox languor aderat adeo anxius, vt primo morbi momento algida exſpirare videretur. Poſt tale morbi deleterii gelu aeſtus adeo vehemens, vt aegra, comburi ſe exiſtimans, vociferaret ſine remiſſione: *Emorior! Emorior! celerrima mors properat!* Parcum tandem ab effuſe depluente ſudore levamen. Articularium dolorum poſt noctem irrequietam reditus. Sed hic internas partes non liberans. Quarum vires verendo alvi profluvio corruebant, milio ardente externam ſuperficiem deſtruente.

ſtruente. Quarta die ſpes reſtitutionis inter ſudores & acerri- IV.
mas alvi evacuationes colliqueſcebat. Vrgebant ſimul & ſum-
mae praecordiorum anxietates, & intolerabile artuum rheuma, V.
& miliares ardores. Aegra poſt noctem calamitoſam rigida, inani VI.
gulae ſpaſmo, & irrito vomendi conatu vexabatur. Mens levi-
ter aliena. Dimisſio involuntaria lotii. Stiliae narium. Sputa VII.
viſcida. Pavores. Mors epileptica.

Ex rebus fere aeque anguſtis ſe extricabat vir L. annorum, bilioſus et fuſcus, talisque per omnia, quales prae reliquis epidemiae ſuccumbebant. Non levarat immanem praecordiorum & capitis dolorem copioſe miſſus tertia die ſanguis. Vigil permanebat & delirus uſque ad vndecimam morbi diem, qua mori viſus ſervabatur graui ophthalmia, milio copioſo, effuſoque ſudore.

Aeger IV.

Rapidiore adhuc incendii decurſu conflagrabat vir, ſicci & ad Mart.
cineres parati habitus, XL. annos natus. Ingens hunc ter- XX.
ror in febrem praecipitabat. Cardialgicus mox vomebat bilem. I.
Exin aeſtuabat, ferociſſime dolentibus capite & abdomine. Lo- II.
tium poſt inquietam noctem nigrum. Repetitio vomitus. Su- III.
dor effuſus. Tertia die delirus livebat totus, non ſecus atque
apoplectici poſt obitum. Moriebatur inter ſaeva abdominis tor-
mina, exactis morbi vix pluribus, quam quinquaginta horis.

Qui apoplexiam acutiſſimam febrem credunt, acutiſſimam febrem non inconcinne ſiderationis aliquam ſpeciem dixerint, cum aeque ſubito pereant, quos corripiunt ambae, quin imo non raro iunctis ſuccumbant.

Aeger V.

Mart. XXII. I. Matrona nobilis, XLVI. annos nata, denſi & obeſi corporis, a nocturno amicae funere redux febriebat. Anſam morbo dederant moeror, & foeda, quae e tumulo ſpirabant, effluuia. Fluxerant modo ante menſes. Vires protinus deſtruebat cardiacus
II. dolor atrox. Nox inde vigil. Amaror oris. Mador ſine le-
III. vamine. Vrina bilioſa. Sitis. Algor cum fervore alternus. Mox
IV. ſudor colliquativus. Quarta milii confluentis aderat copia. Huius puſtulae adeo confertim extuberabant, vt multiplicato ordine ſibi invicem inſiderent. Turgebat illo ignitorum tuberculorum agmine corporis ambitus. Splendebat fuſco rubore torva facies. Rugiebat venter. Vrgebat veſicae ſtimulus. Repetebant menſes.
V. Artus rheumate torquebantur. Tali praecipitati funeris apparatu circumvallata noſtra, quinta die anxia, quaſi e vinculis ſe extricatura, ſe volvebat, ſuſpirioſa, lurido pallore marcida, βλέφ-θαλμοι, aphona, ſtertens, ſubito exſpirans. Vaſorum cutaneorum apicibus igne ſacro, non ſecus ac pulveris pyrii accenſione, deſtructis.

Aeger VI.

Mart. XVII. Propius ad carbunculorum ingenium accedebant feralia eiusmodi exanthemata in foemina maſculi roboris & egregiae
I. ſtaturae. Hanc XXX. annos natam, tentabat ſubitum frigus cum nauſea, artuum, praecordiorum & capitis acerbo dolore. Lactanti novem menſes, inordinate ſimul, & ea die iterum florebat vte-
III. rus. Tertia morbi die facies, nucha, artus, mox totum corpus,
IV. quaſi virgis caeſa, vibicibus perfundebantur. Vibicati illi rubores protinus in veſiculas mutabantur, acerrimo halitu ardorem in-
VI. tolerabilem excitantes. Subſiſtebant iſtae veſiculae, praevio bilis vomitu. Inde cutis pallor & virium ad animi deliquium depreſſio.

preſſio. Sudor revocabat elevationem veſicularum, harumque VII.
ardorem, non vero ſpem vitae, quam praeſcindebant alvi bilioſa X.
fluxio, & vertiginoſus languor & vomitus repetitus bilis, totidem incendii interni teſtes. Inde in ſphacelum praeceps diſcedebat noſtra fuſco livore offuſa. XI.

Inter convaleſcentes comparanda cum hac alia quaedam foemina, cui anginoſa febre decumbenti tandem efflorebant decima ſexta demum die in humero & tibia carbunculoſae eiusmodi veſiculae, ex macularum & miliarium confluxu exſurgentes, cutem adurentes, alte depaſcentes, aegram vero menſtruo ſpatio ſalvam dimittentes.

SECTIO III.

Cum increbreſcerent effervente magis magiſque epidemia & morbi & mortes, iisdemque praevertendis minus paria eſſent iuncta Medicorum conſilia; excitabatur attentio aulae, iubebaturque ſingulis dierum ſeptimanis denuntiare, quot quisque Medicorum aegros, et qua ſpe in ſe ſuſceperit, & quos ex his vel ſervaverit, vel amiſerit. Vbi quidem, ſubducto poſtmodum calculo, comparuit, Vratislaviam noſtram duplo maiorem ſolito civium ſuorum numerum iſto anno amiſiſſe. Tria quippe mortuorum millia intra vrbis moenia ſepulta.

Experiebamur tunc Medici, quam appoſite olim malignae epidemiae characterem in eo poſuerit HIPPOCRATES, quando, quae alias a prudente Medico in morborum curationibus cum fructu ſuſcipiuntur, omni fere ſucceſſu carent. Aeque enim parum proficiebant, qui reiterata ſanguinis miſſione praevertere incendii vniverſalis progreſſum annitebantur, quam qui illa penitus abſtinebant; quin panicus quidam terror ſuſpectam multis

reddiderat venae ſectionem, eo, quod ex orci faucibus eripere non valuerat eos, qui illam admiſerant protinus. Erat autem & tam praeceps periculi maturitas, & tam ſubitus vbiuis virium lapſus, vt antequam quid factu opus eſſet decerneret auxiliaturus, fato proximus ſaepe haberetur aeger, ſola analepſi refocillandus.

His rerum anguſtiis, & conſilio patris ſenis excitatus, ignis elemento deſtructori, inuſitata methodo, opponere decernebam infeſtum ignibus elementum aquae, iugi abluitione frigida vel praevertere, vel delere tentans ignes ſacros, tot florentibus & vegetis corporibus ruinoſos.

Aeger VII.

Aprilis
XVIII. Mercator XXXII. annos natus, floridus natura, ſed inter moe-
I. rores fuſcus in orthoſtadio, mox febriens, capitiſque do-
II. lore & nauſea affectus. Permittentibus id viribus altera die mit-
III. tebamus ſanguinem, qui inflammatorius. Veſperi vomebat ae-
IV. ger, tertia die maculoſus. Maculae morbillis aemulae, incon-
V. ſtantes. Mador. Mox praecordiorum intolerabilis dolor & de-
lirium. Quaſi ex temulentia vacillans extra lectum vagabatur
VI. ſiccus. Oculo altero dilatato, altero connivente, vtroque gra-
mioſo & caliginoſo, lingua laevi, arida, candente; ſputo reſi-
noſo; vrina linioſa. Enimvero his omnibus cum minus prompte
mederentur conſuetae potiones, citratae, nitratae, aceto anale-
ptico gratiſſimae, affatim aegro, ſibi parum conſcio, ingeſtae;
tum ad externas illas humectationes confugiebamus, indefeſſa
VIII. opera ſpongiis omnem corporis ambitum demulcentes. Id con-
ſequamur, vt ſenſim ſputa reſinoſa fierent magis mobilia; vt flac-
cida & fuſca facies conſpiceretur magis turgidula; vt felicius pro-
cederet blandus mador; vt reſipiſceret, hactenus vel loquax ni-
XIV. mium, vel taciturnus ex delirio aeger.

Aeger

Aeger VIII.

Inierat autem ſocietatem cum epidemica febre noſtra apparatus quidam apoplexiae, ex oculorum inaequalitate in praecedente aegro diiudicandus, in pluribus aliis funeſti eventus praecurſor. Vir athleta, XLVI. annos natus, decubuerat tres dies febre con- IIII. tinua, quam malus epidemiae mos vnice ſuſpectam reddebat. Quarta vero, ecce! die oculi ſiniſtri conniventia latentem in her- IV. ba anguem prodebat. Linquebatur aeger animo, alvumque largius ſolutam experiebatur. Dolores capitis, a primo morbi mo- V. mento praeſentes, increſcebant. Totum latus ſiniſtrum ſubdebile. Lingua balbutiens. Vrina involuntaria. Mens confuſa. VI. Sudor excedens. Singultus. Vellicatio lecti. Milium. Puden- VII. dorum tubercula carbunculoſa, inflammato ambitu & dolente. Sedes nigrae effuſae, cum herniae ſcrotalis, qua laborabat noſter, diſparitione. Vndecima frigebant anima & ſudor & mox exa- XI. nimis aeger, recuſata abluitione, illotis manibus tumulum petiturus.

Aeger IX.

Abluitionis e contra promptum auxilium experiebamur, in pe- Maii die XXVIII. riculo magis quam hic evidenti. Nobiliſſima foemina, conſanguinitatis mihi vinculo iuncta, XLIII. annos nata, inter domeſticas occupationes quaſi conquaſſata concidebat. Facies pri- I. mo momento Hippocratica, artubus glacie perfuſis & tremulis. Tenesmus vteri, veſicae & alui, cum impetuoſa contentorum exturbatione. Horror repetitus ad quemvis aëris attactum. Vomitus poſt quaevis ingeſta. Turgor abdominis. Videbatur mihi advolanti non morbo corripi aegra, ſed ſiderata mori, vix-

que amplius cum morte colluctari. Pharmaco , ob vo-
mitus, non erat locus , neque venae ſectioni , ob algida &
II. emarcida membra. Iugi abluitione artuum glacies diffluebat in-
ter gemebundos angores. Sitis tandem invitabat potum. Calo-
rem excipiebat aeſtus. Clyſmi ſolabantur partes abdominis in-
IV. ternas. Quarta die magis ſibi conſcia aegra caput quaſi a per-
cuſſione dolere conquerebatur. Abdomen mire inflatum. Fae-
ces albae. Ichor vterinus cum conatu aliquo abortibus ſolenni.
V. Non enim fluxerat vterus binos menſes. Stupor femoris ſiniſtri
VIII. quaſi a paralyſi. Octava demum die certa rediturae ſanitatis
ſpes duorum tandem menſium ſpatio confirmata. Quo tranſacto
LX. calculus reddebatur. Uterus iterum florebat. Vires recuperaban-
tur.

Aeger X.

Maii die XXX. Omni remediorum genere, vna abluitione excepta, inſtructus
ſervari non poterat Vir LXIV. annos natus, inter mercato-
rum primos ſpectabilis. Robuſtus corpore, mente feruidus, in
omni actione rapidus. Repreſſerat modo morbi, eum quaſi
praetentantis, inſidias venae ſectione conſueta vernali; cum nihil
I. mali veritus aliquo veſpertini frigoris ſenſu monitus lectum pe-
teret, per tres horas non bene refocillandus. Nullus aderat gra-
II. vioris morbi apparatus, praeter abſentiam adſuetae alacritatis,
III. qua lecto continebatur noſter, tertia die ſparſas per thoracem
IV. miliares puſtulas obſervans. Quarta demum calor febrilis exſur-
gebat, viribus ſine cauſa magis fractis, milioque evanido. Epi-
demiae malitia cautus, verebar , ne externis parcens tecte ſae-
viret in interna morbus. Huiusque eventus indicium futurum
adſtantibus declaro, ſi vel bilis vomitus, vel ſedes tales proxime
ſequantur. Vtrumque ſuccedebat, bile bis per vomitum , ter
per

per alvum reddita. Quo ipſo momento homini hernioſo, vti Aegro VIII. vndecimam diem exitialem futuram pronuntio; idque eo maiore cum fiducia, quo magis in ea ſuſpicione me confirmarent preſſo pede inſequens ſopor, cum cardialgia, ructu & ſputo tenaci. VI. Adiungitur mihi Medicus copioſa praxi non incelebris. Accitur Chirurgus, herniam diiudicaturus. Vterque ſecuros nos eſſe de interna inflammatione iubebat; praecipue, cum extra lectum ſedentem deprehenderent aegrum, dentes expurgantem, mihique vel ob ſolam taciturnitatem ſuſpectum, ſeptima vero die balbutientem, ſubſtupidum & quaedam incaute VII. eloquentem. Cum in ea praedictione perſeverarem, vitae & morbi eundem futurum exitum, convocatur Medicus tertius. Adplicantur noſtro omnium conſenſu Veſicantia. Propinantur pharmaca, quae cuiuis videbantur ſelectiſſima. Sequitur nox, VIII. adſtantium teſtimonio, ſat pacata. Redditur vrina naturali propinqua. Micat pulſus vel HIPPOCRATEM fallere aptus. Madet cutis. Reſpondet alvus. Suſcitatam interim tot ſpecioſis circumſtantiis reſtitutionis ſpem deprimunt ſiccior lingua, facies vltra, quam aegrum decebat, ſplendens, calor auctus, micturitio, impudens conſurgendi libido, hacque repreſſa, vrinae involuntaria dimiſſio. Accedebant ad haec lenia deliria & vix pro talibus agnita, quia, circa nummos & numeros occupata, decere mercatorem videbantur. Suſpectiſſima mihi nihilominus, mortisque certiores praenuntii, quam ſiniſtra cornix. Mentis quippe errores illi nona die poſt comatoſam noctem magis declarati. IX. Luridae tunc maculae comparebant. Totidem nova mortis properantis ſymbola, emarcidae cuti inſculpta. Ad quorum conſpectum parum aberat adſtantium vnus, quin ſine febre deliraſſet. Victoriam in Medicorum manibus eſſe ratus, eo, quod exanthemata

mata critica eruperint feliciter. Critica certe! ſed ad mortem!
X. maturius, quam praemonueram, decima nempe die, conſequen-
tem.

Aeger XI.

In ſtationem aegri praecedentis, quem vix amplius reſpiran-
I. tem inviſeram, ſuccedebam ipſe. Pranſurus domum
redux menſae loco lectum occupo, quadrageſimo quarto
aetatis anno conſtitutus. Perſenſeram inter vix ſuperabiles la-
bores infeſtum aliquamdiu nuchae dolorem. Hic iſto mane ſoli-
to ferventior febrem epidemicam invitabat absque praevio hor-
roris ſenſu. Saevus ille dolor, ex nucha ortum ducens, totum
tunc ambiebat caput. Funeſta experientia me edocturus quid ſit
periculoſa illa HIPPOCRATIS περιωδυνίη ſiue *corona dolorum.* Fer-
vebat caput, frigentibus pedibus, ſpasmo ad abdomen rigidis.
Augeſcente de momento in momentum dolore, horror aderat
ad quemvis aëris attactum. Languor mox ab initio extremus.
II. Nox inquieta & ſudans. Oculi graviſſime dolentes. Rheuma
III. omnes artus quaſi comminuens. Parca tertio mane remiſſio do-
lorum, mox intenſiorum; febre, praevio torpore, aucta. Nox
IV. clamoſo nuchae & capitis cruciatu atrox. Poſt hanc dies no-
V. cte peior. Pedum glacies nondum egelata. Triſtibus his ſym-
VI. ptomatibus iungebantur pavores, mentisque debilitas ſuſpecta;
manibus hoc biduo vibicatis, tendinumque ſubſultu tremulis;
VII. milio per dorſum ſparſo. Vomitus praeterea, aphtharum ven-
triculi teſtis. Ab hac die abluitio frigida univerſalis in vſum
VIII. vocata, cum antea particularis tantum obtinuiſſet. Octavo pul-
ſus tremulus obſervabatur. Gemitus a dolorum ferocia peren-
IX. X. nes. Nona vomitus grumum cruoris emoliebatur. Obtinebat
tunc

tunc rerum ab aliquo mentis deliro ſtupore incuria. Vndecima XI.
ſudor, armiſtitium aliquot horarum producens, opportuno corticis vſui locum concedebat, cum iam exitialis languor quaevis peſſima minaretur. Loquela difficilis & balbutiens. Angina aphthoſa. Stridor dentium. Riſus Sardonicus. Spaſmi cynici. XII.
Obauditio. Screatus. Id interim conſequebamur corticis vſu, XIII.
vt quotidiana exacerbâtio tardius, & die decima quarta, quae XIV.
tota comatoſa fuerat, ſub noctem demum ingrueret. Sed gravitate tarditatem compenſabat, violento frigore totum corpus quatiente. Mox algidus aderat ſudor, deficiente loquela; dimiſſa citra voluntatis imperium vrina. Media nocte glaciali iſto XV.
frigore rigidus, mori viſus, frigida abluitione revocor. Redeunte XVI.
cum auditu aliqua ſpe vitae. Loquela diu difficilis & tarda, quaſi aparalyſi. Nec niſi operoſo corporis conatu, et parturiente quodam niſu verba emoliebar praeter morem ſeſquipedalia. Dentium repurgatione occupatus, quod ſymptoma, non optimae notae (Aeger X. dies II), partim aphthoideae oris cuti defluae, partim novis aphthis germinantibus tribuo. Ea die ſuſpectiſſima extra lectum XVIII.
verſandi libido ſtatim ſumma infirmitate reprimebatur. Abhinc tamen prima cibi cupiditas. Impetu in cucumeres & carnem bubulam acto, deſiderio vix cito ſatis implendo. Sudor abunde defluebat dum caperem cibum. Hoc deglutito, ſomno abripiebar. XX.
Quivis tunc ſtrepitus aures feriebat moleſte; praecipue curruum XXII.
praetervehentium. Oculis recentia & peregrina erant obiecta XXV. II
quaevis. Collectis tantillum viribus, ſubita noctu aderat cholera, XXXVI
effuſam per diem exturbans contentorum copiam. Morbus quadraginta dierum ambitu iudicabatur. Surarum ſpaſmis cum XLVIII.
duritie negotium adhuc facientibus. Epidermis ſenſim omnis deflua. Vnguium emortuorum & incurvorum regeneratio ru-

bella menſe demum Auguſto malorum agmen claudebat. Vigente morbo alvus bis officii monita cremore tartari.

Teſtabitur fuſior paulo haec hiſtoria de gravitate morbi. Teſtetur iam quoque aliqua commemoratio curationis de ſuſceptorum aequitate. Dubia quidem ea nonnullis viſa, mox frequenti experientia & imitatione comprobata. Obieceram febri, more mihi ſolenni, mox a principio potiones largas ſaturate nitratas, citratas, analepticas ipſamque aquam ſimplicem ſaccharo blande ſaponaceam, gulaeque, deſtillatas aquas faſtidienti, acceptam. Fraena inieceram ſaevienti dolori remedio nocturno, ſemper ad dolorum gradus demenſo, ſumtis nempe vel pilularum de cynogloſſo ſex, ſeptem granis, vel extracti aquoſi Opii grano vnico. Vtrumque pharmacum magno ſemper mihi ſolatio erat, aut praevertendo febrile pervigilium, aut moderando ineffabiles dolorum cruciatus. Ab alexipharmacis calidis adeo alienus, vt cum aliquando Eſſentiam alexipharmacam obtruderet, mihi tunc opem laturus Dn. *de* HELWIG non renuerem tantum, ſed more febrientibus, dum calent, ſolenni, quaſi leni temulentia actus regererem: *me ne nomen quidem eiusmodi pharmaci ferre poſſe, nedum pharmacum ipſum.* Quam ingenuitatem ſaepe dein riſu proſecuti ſumus ambo. Cum interim increſceret morbus, isque meo, aegri ſenſu, & Medicorum practicotaton judicio pro inexpugnabili aeſtimaretur; tum ſeptima die advolans Pater optimus aqua frigida reſtinguere protinus febriles ignes, auctoritate ſenem Medicum decente, jubebat. Iugiter ergo ſpongiis abluebar. Sancteque teſtor, nunquam non refici ad breve temporis momentum languentes marcidae cutis fibras me perſenſiſſe. Succedebat, repurgatis hac ope poris, perſpiratio liberior ac ſudor

dor modeſtus, videbanturque cutis obturacula promptius ſpongia remota, quam pharmaci interni virtute. Recreabat praeterea hiantia, & purum aërem ſitientia cutis ora, liberior aëris acceſſus. Neque enim ſalutarem iudicabamus atmoſphaeram, aegri & circumſtantium exhalationibus impraegnatam. Feneſtris ergo apertis, ſecus atque id noſtratium mos ferebat, libero aëri aditum concedebamus. Lectum de die alium occupabam, alium de nocte, peraccommodo interrumpendis caloribus inſtituto. Induſia frequentius permutabam, ne ſcilicet, quae exhalabant, ſanguinis recrementa reſorberentur per vias patulas. Cautela a circumſpecto ſeculi decimi ſexti Medico, RONSSEO, in elegantibus Epiſtolis commendata: *An terſa mundaque linteamina puerperis & aegrotis conveniant?*

Die morbi decima, dubio valde rerum eventu, conſilium inibam cum patre, de ſalute mea ſollicito, de Cortice ſumendo. Prima ergo temporis momenta ſequentis noctis arripiebamus, ſumendo vndecima die ab hora tertia matutina ad ſeptimam ſingulis horis ſelectiſſimi huius drachmam vnam. Bene adhucdum recordor, me non tantum pharmacum hoc tanquam delicioſum quendam cibum, maſticando devoraſſe, ſed et mox a prima doſi gratiſſimum quendam ſenſum per totum corpus diffuſum, me percepiſſe. Quinque adeoque ea die deglutitae drachmae, duodecima quatuor iisdem horis, decima tertia tres tantum, & quarta decima non niſi vnica. Deſtituente me illo guſtu grato. Ea interim ipſa die viſa febris ſe recepiſſe, repetito ſub noctem frigore omnes adhuc nervos intendebat, aut perditura aegrum, aut peritura. Et quanquam parum abeſſet, quin tunc ſuccumberem morbo, apoplecticum apparatum in ſocietatem adſciſcenti,

perſenſi tamen, illo ipſo impetu fractas eius vires rediturae valetudinis ſpem revocaſſe. Iuges illae abluitiones, quibus hucusque recreatus fueram, ea ipſa die, qua mori videbar, non negligebantur. Licet enim totus algidus algido ſudore perfunderer, non ſecus ac liquefactae glaciei immerſus; frigida tamen abluebar; maritum ſervatura chariſſima coniuge lethales madores ocius diluente. Morbi tandem reliquiae menſtrua equitatione feliciter ſubactae.

Humida tali medendi methodo plures abhinc ſervati etiam e deſperatiſſimis. Meo quippe exemplo excitati non facile contranitebantur aegri. Quanquam non defuerant, qui, ſiniſtro prius judicio abrepti, publice aſſeruerant: Moriendum mihi neceſſario quidem ex capitali lethalis morbi ratione. Quodſi vero vel hoc minime eſſet, moriendum mihi tamen ob medendi rationem perverſam, contra medicae artis leges mihi filio a patre applicatam. Sumſit autem ſibi hanc provinciam coniunctiſſimus frater, Svidnicenſium Medicus, vt antiquiſſimam hanc medendi methodum contra iniquos obtrectatores ſingulari tractatu:

Krafft und Würckung des friſchen Waſſers,

vindicaret, quali labore hic ſuperſedere commode poſſum.

JOAN-

JOANNIS JACOBI RITTERI
MEDICINAE DOCTORIS
ET IMPERIALIS ACADEMIAE NATVRAE CVRIOSORVM COLLEGAE

TENTAMEN HISTORIAE NATVRALIS DITIONIS RIEDESELIO-AVIMONTANAE

IN
QVATVOR PARTES,
NEMPE
FLORAM,
MINERALOGIAM,
FAVNAM ET
COMMENTATIVNCVLAM
DE AERE, AQVIS ET LOCIS ETC.
DIVISVM.

LECTOR BENEVOLE.

Ratio et conſuetudo ſuadent, vt quaedam ob huius opuſculi imperfectionem moneam. Deliciae ſtudii naturalis ex SCHEVCHZERI Patriis ſcriptis hauſtae, BOVRGVETI et HALLERI commercio fotae, mobili praeter ſpem vita, mutata ſaepius licet ſede, immobiles haeſere animo. Hinc quoque in Ditione RIEDESELIO-AVIMONTANA Phyſicus Ao. 1744. conſtitutus, intuens eam, me temperare nequiui, quin ſtatim conſilium de perluſtranda, iuxta recepta tria regna, hac Ditione, deque conſignando viſorum catalogo caperem. Menſe Auguſto eiusd. anni me prima vice huic applicans propoſito, parergon hoc inter praxin medicam et labores iuuentuti dicatos annis 1744 1745. 1746. et trimeſtri primo anni 1747. magna proſequutus fui voluptate. Quo tempore ad Cathedram Friſiae Franequeranam medicam vocatus, hanc deſerui inuitus regionem, ſimulque cepto metam poſui; ſchedas vero mecum vehens in ordinem redigere, easque ſub *Tentaminis Hiſtoriae naturalis Auimontanae* Titulo, et auſpicio Illuſtr. *Riedeſeliorum* (*) luci exponere publicae, ſic dulce dulcis morae monumentum perennare in animo ſtatueram, de negato ibi propoſito, ex Friſia in Heluetiam, inde in Germaniam Sileſiamque ſchedas vectas, varias ob ratio-

* Ex Illuſtriſſima hac Familia ab omni aeuo non modo Viri ſago Togaque clari, ſed etiam Botanophili prodiere, teſte TABERNAEMONTANO, MATHIOLI commentatore, vernaculo Opere *Francof. ad Moen* Fol. 1586. qui GEORGII RIEDESEL, Haſſiae Mareſchalli, Haereditarii in *Ludwigs Ek.* ſub articulo: *Stoechas*, p. 238. honorificam facit mentionem.

tiones obliuioni iam deſtinaram. Stetiſſem huic propoſito, niſi ab ILLVSTRI Academ: Natur: Curioſorum Praeſide BüCHNERO, litteris tam publicis, quam priuatis, exhortatus, officiique membri Societatis vt et Symboli: *Nunquam otioſus*, memor; opuſculum tandem ex ſchedis operoſe collectum, aliquali ſyſtematico ordine concinnare, mutaſſem animum et quicquid ſit, imperfectum potius, quam nullum offerre malui obſecundans, praecipue, quum nihil oblatu dignius mihi ad manus ſit. Collaturus vires meas, laborem medicum primarium, ſubiecti ambitum, morae breuitatem, parergon cum hoc conamine, me plura non praeſtitiſſe facile largiturus erit aequus Lector. Praeſtiti quid et quantum valui absque vlla gloriae cupidine; contentus etenim ſorte mea vltra tumulum, nec gloriolam, nec famam, nec aliud quodcunque munus ambio, ſatur horum omnium. In aſylo et terrae angulo

- - - - - - quo fontes adire remotos
atque haurire queam vitae praecepta beatae,

locatus, quem nec elogia, nec epicriſes eruditorum turbare valent vnquam, quo

priuatusque magis viuo beatior rege. HORATIVS

Opuſculum ob materiae diuerſitatem in quatuor diuiſi partes. Prima ſiſtit *Floram*; ſecunda *Mineralogiam*; tertia *Faunam Riedeſeliam* iuxta LINNAEI Syſtema; quarta *Commentatiunculam de aëre, aquis et locis, indole, morbis et medicina incolarum.* Synopſin hiſtorico-eccleſiaſtico-politico-litterariam, niſi a ſcopo alieni quid fuiſſet, addidiſſem; ſed lubricam hanc prouinciam ſuſcipiat me aptior; qui enim lapſu in Hiſtoria naturali erronea profert, ſibi ſoli; qui vero in Hiſtoria politica, ſint falſa, aut vera, v. gr. circa feudorum praecipue originem, producit, duobus nocet ſimul. Veſtigia me terrent, quoad Hiſtoriam naturalem tentaſſe ſufficit; nunc addere facile.

(Dabam *Peilauiae* Sileſiorum, *feſto Paſchatis*, 1752.)

PRAE-

PRAEMONENDA
circa
FLORAM RIEDESELIAM.

Ratio reddenda huius Florulae, ne negligentiae tribuatur, quod otium non ſuppeditauit. Incepi plantas legere menſe Auguſto 1744, deſii Martio 1747. Operam in plantis colligendis ZEHNERVS, Pharmacopoeus peritiſſimus, gratusque comes, contulit, qui ſolers multas a me praeteruiſas plantas apportauit. Plantas iuxta methodum RIVINO-RVPPIANAM vtplurimum; claſſem primam et ſecundam iuxta ILLVSTR. HALLERI *Enumerationem Stirpium Helueticarum*, ſequentes vero iuxta RVPPII *Floram Jenenſem* diſpoſui.

Plantis transmiſſis plerisque nomina *Praeceptor* HALLERVS impoſuit, falſa emendauit, impropria correxit beneuolus; et ſi quae adhuc incongrua remanſerint, id mihi tribuendum. Haec iterum grato animo profiteri jubet religio erga tantum Virum (*). Synonyma plantarum, nominum extenſio, ex *Eius Enumeratione* deſumta, mei ſunt laboris. Quibusdam plantis RVPPII denominationem primam appoſui; reliquis aut RVPPII, aut TOVRNEFORTII aut *Praeceptoris* nomen tanquam primum ſynonymum addidi. Synonyma ſparſim haud accuratius determinanda adiunxi; eo quod Botanici, veteres praeſertim, vni eaedemque plantae diuerſa, aut diuerſis plantis idem apponant. Methodum RVPPIANAM potiſſimum ſequutus, genera retinui quaedam ſeparata, quae opportune iunxit HALLERVS Opere citato; v. gr. Viſcariam a Lychnide, etc. quaedam monente Eo in notis ad RVPPIVM v. g. pagg. 57. 88. 96. 100. 131. etc. mutaui, ſepara-

(*) Confer BOERNERI *Leben der Aerzte und Naturforſcher*, Tom. II. Faſc. I. p. 149. ſeq.

paratas RVPPIO iunxi plantas; quaedam vero conſcius reliqui immutata, quae acutioribus modernis Botanicis errores forte, et quidem iure, videbuntur; mutaſſem lubens, ſi vires et inſtituti ratio, et relegendarum plantarum tam recentium, quam ſiccarum (Hortus ſiccus enim in Heluetia iacet) occaſio, tuliſſent. Sed notandum rogo, me Florulam, non Syſtema Plantarum tentaſſe, nec me lites intendere Botanicas, nec Botanici famam ambire. Correctiones aequo feram animo, nec regeram Correctori critico. Auctores conſului ſequentes

(1) *Illuſtr.* Halleri *Enumerationem Stirpium Helueticarum*, fol. Göttingae 1742. per H. E. breuitatis gratia indicatam. (2) *Eiusd. Opuſcula Botanica* 8vo 1748. (3) *Eiusd.* RVPPII *Floram Jenenſem* Edit. ſecund. 8vo Jenae 1745. (4) *Inſtitutiones Rei Herbariae* TOVRNEFORTII 4to Pariſiis 1719. (5) LINNAEI *Amoenitates Academicas* 8vo Holmiae et Lipſiae 1749. reliquos in hoc opuſculo citatos ad fidem horum tranſcripſi.

Quemadmodum ſynonyma moleſtam confuſionem, ſic termini: *maximus*, *minimus*, *medius*, etc. ſpeciebus diſtinguendis adhibiti, ambiguitatem, (nonne ſcala Botanicis communi recepta tollendam?) creant. Tempus, quo plantae flores exhibent, quantum licuit, addidi, variabile ſingulo anno reiteraſſem, ſi copia morae ibi fuiſſet mihi maior, tumque ſequentia adſtruxiſſem Corollaria:

1) An inter loca Ditionis Riedeſeliae ſub iisdem ſoli, aprici aut vmbroſi, ſicci aut humidi qualitatibus, ſit Climatis varietas?

2) Ex huius regionis plantarum tempore flores protrudendi cum vicinarum regionum, v. gr. Wetterauiae, Franconiae, Haſſiae collatione conſtitiſſet, num citius vel ſerius, qua magnitudine, quo tempore prodeant flores, habita tempeſtatum ratione?

3) Ob-

3) Obſeruationibus botanicis ſub diuerſae longitudinis locis inſtitutis innoteſceret; quo tempore plantae citius aut tardius progerminarent? an citius verſus aequatorem, an ſerius verſus polos? an proximitas vel diſtantia ab aequatore, telluris inclinatio ad ſolem, ſit vnica ratio huius variabilis temporis florendi? an ſoli indoles inde excludenda?

4) Num lex conſtans vbique terrarum, quod Lichenes corticibus arborum, lapidibus, tegulis; plantae bulbiferae vdoſis, plerumque acres; Viſcum arboribus, muſci ſyluis, etc. radices infigant? Cur muſci Lichenesque hyeme potiſſimum, Thymelaea menſe Februario, reliquae plantae Germaniae etc. a Martio ad Septembrim floreant? an ex indole plantae aut ſoli?

5) An quibusdam regionibus ſit planta annua, quae aliis perennis? vti acute monet LINNAEVS *Amoen. Acad. de viribus plantarum* p. 428.

6) An vera amicitia plantarum exſtet? v. gr. moſchatellinae cum acetoſella; arnicae cum ſphagno molliſſimo, rorella, etc.?

Frumenta, quae vere exotica ſunt, enumerare methodice omiſi ſtudio. In vires plantarum denuo, et quidem clinice inquirere, operae pretium foret, vt tandem aliquid certi ſtatuatur, erroresque Diſpenſatoriorum, operum de materia medica, et Chymicorum (differunt enim vires partium igne extortarum a ſubſtantiae plantarum toto coelo,) emendarentur; ne amplius in Medicinam cadat iuſtum alias vituperium: quartam modo partem eius veram, caetera inania eſſe. Labor certe Academicarum quaeſtionum ieiunarum et in Praxi clinica inutilium: de Theoria lunae, motu planetarum, de legibus et communicatione motus, de directione ventorum, figura grandinis, propagatione luminis, etc. ſolutionibus dignior. Dolendum ſane, vires plantarum,

adhibita licet vltra ducentorum ſeculorum ſpatium opera, tanta premi incertitudine: Nonne ſuperſtitio; ſchola chemica; praeiudicia auctoritatis; nimia iam notitiae virium opinio; confuſa in formulis ſesquipedalibus earum farrago; huius neglectus cauſſa? Solus huic disquiſitioni impar publice haec propoſui candidus, hinc dubia, circa vim plantarum in propria praxi inuito nata, ſparſim adieci.

CLASSIS PRIMA.
PLANTAE APETALAE STAMINIBVS CONSPICVIS.
SECTIO PRIMA.

Simpliciſſimae ſimilares Semine inconſpicuo, ILLVSTR. de HALLER *Enum. ſtirp. Heluet. p. 1.*

Flore carentes RVPPII *Flor. Jenenſ. Claſſ. XVII. p. 351.*

I. *Conferua Plinii.*

Conferua filis longiſſimis et ſimpliciſſimis. HALLER *Enum. n. 6. p. 2.* RVPP. p. 352. prope *Lauterbach* in riuis.

II. *Boletus* petiolo rugoſo, pileolo celluloſo ouali. HALLER *Enum. n. 3. p. 24.* RVPP. p. 361. ibidem cum praecedente.

2. *Boletus* pileolo conico. HALLER *Enum.* n. 4. p. 6. RVPP. cit. pag. circa arcem *Eiſenbach* in agris.

III. *Agarico-polyporus* lineis verſicoloribus violaceis et ochroleucis in Fago. HALLER. *Enum.* n. 4. p. 426. *in der Schneiſſe am Schoenberg.*

2. *Agarico-polyporus* lineis nigricantibus, oris paululum flaveſcentibus. *in der Hard.* Varietas prioris.

3. *Aga-*

3. *Agarico-polyporus* lineis ſuperne e flauo viridibus, inferne flaueſcentibus ſtramine perforatus, in malo putrida ſylueſtri, poris tenuiſſimis. Forte eſt *Agarico-polyporus fulvus poris tenuiſſimis* HALLER *Enum.* p. 27. n. 6. RVPP. p. 361?

4. *Agarico-polyporus maximus*, digitatus, flaueſcens, laminis breuiſſimis HALLER *Enum.* n. 12. p. 28. RVPP. p. 362. *ad Fagum am Ochſenkopf.* Incolis edulis. An Agaricus eſculentus TOVRNEFORTII?

5. *Agarico-polyporus fimbriatus.* An varietas prioris? creſcit ibid. cum praeced.

IV. *Fungus* pileolatus maior, gelatinoſus, coccineus. an *fungus exiguus conicus ſtriatus, dilute rubellus*? HALLER *Enum.* n. 78. p. 49. *bey der Steinmühle zu Lauterbach.*

2. Fungus oris intus reflexis, lamellis ſpadiceis HALLER *Enum.* n. 98. p. 54. *bey der Thongrube.*

SECTIO SECVNDA.

Plantae

quibus Florum et Seminum analoga corpuſcula ſimul. Lichenes. HALLER *Enum.* p. 62. RVPP. p. 374.

(a) *Corniculati et Pyxidati.* HALLER *Enum.* p. 63—67.

1. *Lichen* pyxidatus cinereus tubuloſus. HALLER *Enum.* n. 9. p. 63. RVPP. p. 381. in Fago bey *Rigsfeld.*

2. *Lichen* tubulatus, pyxidatus prolifer. HALLER *Enum.* n. 15. p. 65. RVPP. l. c. ad ſaxa *auf dem Eichberg.*

3. *Lichen* corniculatus et pyxidatus albidus, minor et gracilior MICHELI HALLER *Enum.* n. 22. p. 66. ad ſemitam verſus arcem *Eiſenbach.*

(b) *Fruticoſi.* HALLER *Enum.* p. 70.

Vſneae DILLENII.

4. *Lichen* cinereus capillaceo folio minor. I. R. H. HALLER *Enum.* n. 46. p. 70.

Muſcus arboreus cum orbiculis trichodes RVPP. p. 383. ad ſaxa et arbores zu *Eiſenbach.*

(c) *Pulmonarii.* HALLER *Enum.* p. 71—82.

5. *Lichen* pulmonarius, mollior, dichotomus, ſuperne cinereus, inferne albus, receptaculis florum interna parte ferrugineis. MICHELI. HALLER. *Enum.* n. 57. p. 71.

Lichen arboreus, capillaceus, ramoſus, cinereus. RVPP. p. 376. forte? in Pruno.

6. *Lichen* cinereus latifolius ramoſus MICHELI. HALLER *Enum.* n. 52. RVPP. cit.

— puluerulentus in ramis quercus putridis.

7. *Lichen* cinereus anguſtior ſcutis in marginibus ſegmentorum *Vaillant.* HALLER *Enum.* n. 53. p. cit. RVPP. cit.

— in Oxyacantha DIOSCORIDIS. *zu Eiſenbach.*

8. *Lichen* pulmonarius rufeſcens durior in amplas lacinias diviſus MICHELI. HALLER *Enum.* n. 54. p. 72. in Pruno ibid.

9. *Lichen* arboreus, ſiue Pulmonaria arborea. J. B. HALLER *Enum.* n. 56. p. 73. RVPP. p. 375. ad quercus circa *Rigsfeld.*

10. *Lichen* pulmonarius, maior, inferne obtuſus, deſuper è cinereo-virescens, receptaculis florum nigricantibus primum circinatis, deinde teretibus. MICHELI. HALLER *Enum.* n. 58. p. 73. ad terram in ſyluis et *Landenhauſerſtein.*

11. *Lichen* pulmonarius cruſtae modo ſaxis adhaerens pullus MICHELI. HALLER *Enum.* n. 68. p. 75. in ramis quercus putridis RVPP. p. 378.

12. *Li-*

12. *Lichen* pulmonarius arboribus adnaſcens, tenuiter diuiſus, inferne nigricans, ſuperne obſcurus et verrucis, perexiguis vndique exaſperatus, receptaculis florum concoloribus MICHELI. HALLER Enum. n. 69. p. 76. RVPP. p. 379. Creſcit cum praecedente.

13. *Lichen* DIOSCORIDIS et PLINII ſecundus colore flaueſcente. HALLER Enum. n. 70. p. 76.

— *cruſtaceus flauus, arborum pariter atque ſaxorum tegularumque.* RVPP. p. 378. in ramis quercus putridis.

14. *Lichen* ſaxatilis flaueſcens DIOSCORIDIS, odore myrrhae. An varietas prioris, an noua ſpecies? ad ſaxa.

15. *Lichen* pulmonarius criſpus, inferne nigerrimus et glaber, ſuperne cinereus, receptaculis florum ſubobſcuris MICHELI. HALLER Enum. p. 77. n. 35. RVPP. p. 372. ad ſaxa *zu Eiſenbach.*

16. *Lichen* pulmonarius foliis eleganter diuiſis, inferne nigerrimis et ſcirrhoſis, ſuperne lacunatis et glauco-cinereis, receptaculis florum fuſco-virentibus MICHELI. HALLER *Enum.* n. 76. p. 77.

An Lichenoides vulgatiſſimum cinereo-glaucum lacunatum et cirrhoſum DILLENII, RVPP? ibid. ad ſaxa.

17. *Lichen* pulmonarius ſaxatilis cinereus tenuius laciniatus, ſeminibus craſſiſſimis cylindricis. HALLER *Enum.* n. 77. p. 77. infrequens ad ſaxa.

18. *Lichen* pulmonarius foliolis tenuiter diuiſus, ſcutellis nigris albo margine cinctis.

An *Lichen pulmonarius vulgatiſſimus, ſuperne albo cinereus, inferne nigricans, ſegmentis anguſtis et eleganter diuiſis, receptaculis florum nigricantibus* MICHELI? HALLER *Enum.* n. 78. p. 77.

— cruſtaceus, cinereus, arborum, ſaxorum et tegularum. RVPP. p. 378. ad ſaxa et arbores circa *Eiſenbach.*

19. *Li-*

19. *Lichen* pulmonarius arboribus adnaſcens, deſuper cinereus, ſubtus anthracinus, ſegmentis teretibus, tubuloſis crebre diuiſis, ad extremitates hiantibus, et veluti criſtatis, receptaculis florum rubris MICHELI. HALLER *Enum.* n. 80. p. 78. ad ſaxa circa *Eiſenbach.*

20. *Lichen* cinereus, arboreus, marginibus fimbriatis VAILLANT. HALLER Enum. n. 85. p. 79. I. R. H.

Muſcus arboreus, capitulis cauis C. B. P. RVPP. p. 379. in Horto zu *Eiſenbach.*

21. *Lichen* cinereus minor, marginibus piloſis VAILLANT. HALLER *Enum.* n. 86. p. 79. creſcit ibid. cum praeced.

22. *Lichen* pulmonarius ſaxatilis farinaceus, coloris aurantii, foliis magis adpreſſis, receptaculis florum coccineis MICHELI. HALLER Enum. n. 100. p. 81.

(d) *Cruſtacei, ſcutis floralibus ornati* HALLER Enum. p. 82—85.

23. *Lichen* ſaxo adhaerens, cruſtaceus, verrucoſus, candicans, ſcutellis concoloribus. HALLER. Enum. n. 109. p. 83. RVPP. p. 379. creſcit ibid.

24. *Lichen* cruſtaceus, arboribus adnaſcens, ex cinereo albicans, receptaculis florum crebris ſubfuſcis, limbo albo crenato cinctis MICHELI. HALLER. Enum. n. 111. p. 83. RVPP. cit. cum praeced.

25. *Lichen* cruſtaceus ſaxatilis, farinaceus, ſubobſcurus, receptaculis florum nigris, minoribus et tumentibus, MICHELI. HALLER *Enum.* n. 114. p. 83. RVPP. ibid. ad ſaxa nigra verſus *Eiſenbach.*

26. *Lichen* cruſtaceus ſaxatilis, luteus, nigris lineis varius, MICHELI. HALLER *Enum.* n. 123. p. 84. creſcit cum praeced.

affine Lichen-Agaricis.

27. *Ceratoſpermum* nigrum, diſcoides minimum ex cortice Pruni. HALLER *Enum.* p. 768. a. & MICHELI. infrequens *zu Eiſenbach.*

SECTIO TERTIA.

Plantæ
corpuſculis ſtaminum & ſeminum analogis donatæ.

MUSCI. HALLER *Enum. Helvet.* p. 92. RUPP. Claſſ. XVII. p. 388. ſeq.

I. *Lycopodium* caule repente, foliis patulis, pediculis ſpica gemina terminatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 92.

— — *Officinarum &* TABERNÆMONT. RUPP. p. 385. in pratis aridis *bey Angersbach.* De uſu & incolis ſuperſtitioſo confer. RUPP. p. 386.

II. *Fontinalis major*, foliis triangularibus, complicatis, capitulis foliorum alis ſeſſilibus DILLENII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 95. *Muſcus apocarpos, aquaticus, foliis triangularibus complicatis acutiſſimis, in flagellis longis, Potamogetonis cujusdam inſtar fluitantibus* RVPP. p. 387. in rivis *zu Friſchborn.*

III. *Sphagnum* paluſtre candicans, molliſſimum, anguſtifolium. HALLER *Enum.* n. 2. p. 96. *auf der alten Wieſe zu Angersbach*, an *Muſcus ſquamoſus, paluſtris candicans molliſſimus*, TOURNEF. RUPP. 388?

IV. *Polytrichum* vulgare & majus, capſula quadrangulari DILLENII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 106.
Muſcus capillaceus major, pediculo & capitulo craſſioribus T. RUPP. 394.

2. *Polytrichum* vulgare ſeu femina. Varietas, utrumque *in der Schneiſſe am Schœnberg.*

V. *Bryum* aureum capitulis reflexis pyriformibus, Calyptra quadrangulari, foliis in bulbi formam congeſtis DILLENII. HALLER *Enum.* n. 34. p. 115.
Muſcus capillaceus folio rotundiore, capſula oblonga incurva. J. R. H. RUPP. p. 400. creſcit cum Arnica, Sphagno (III) Rorella, copioſe *auf der alten Wieſe* circa *Angersbach.* An amicitia earum?

2. *Bryum* trichoides, capitulis reflexis, pediculis in medietate rubris, ſumma luteo virentibus DILLENII. HALLER *Enum.* n. 35. p. 116.
Muſcus capillaceus minimus, capitulo nutante, pediculo purpureo. J. R. H. RUPP. cit. *zu Friſchborn.*

3. *Bryum* trichoides, hirſutie caneſcens, capitulis ſubrotundis reflexis in perbrevibus pediculis DILLENII HALLER *Enum.* n. 40. p. 117. RUPP. ibid. ubique ad ſaxa nigricantia, *gegen Maar, Sickendorf, Eiſenbach.*

4. *Bryum* peranguſtis foliis & cauliculis foliis rarioribus cinctis, capitulis erectis, e ſurculis annotinis egredientibus DILLENII. HALLER *Enum.* n. 16. p. 111. *in der Schneiſſe* cum N° IV.

5. *Bryum* nitidum, Serpylli rotundis foliis HALLER *Enum.* n. 33. p. 115. *Muſcus paluſtris major Serpylli folio* J. R. H. RUPP. p. 399 ad lapidem ſcaturiginis *am Huttenberg.*

6. *Mnium* majus ramulis longioribus bifurcatis DILLENII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 119. *bey Lauterbach.*

Muſcis adfines Plantæ.

I. *Marchantia* major capitulo ſtellato, radiis teretibus, capſularum ſeminalium crenis in longiuſculum quaſi pilum deſinentibus MICHELI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 127.

Lichen

Lichen petræus latifolius, *ſive Hepatica officinarum* C. B. P. 362. RVPP. 405. *In der Schneiſſe am Schœnberg.*

2. *Marchantia* capitulo non diſſecto. HALLER *Enum.* n. 2. p. cit. *Lichen petræus umbellatus* C. B. P. ibid. RVPP. cit. *bey Eiſenbach.*

I. *Lenticula aquatica triſulca.* C. B.

Lenticularia ramoſa monorrhiza, *foliis oblongis*, *pediculis longioribus donatis* MICHELI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 128. an RVPP. 55? ad fontes rivi in monte *Sonnenberg*, prope *Angersbach* M. Junio, & in palude prati *zu Blizenroth.*

SECTIO QVARTA.
PLANTAE SEMINIFERAE.

Floribus & apicibus inconſpicuis. HALLER *Enum.* p. 130.

Epiphylloſpermæ. RUPP. Claſſ. XVII. I. p. 342.

I. *Osmunda* foliis lunatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 130.

Lunaria RIVINI RVPP. p. 347. M. Majo *zu Eiſenbach und Eichberg*, infrequens, habitus pinguis, ægre ſicceſcens.

II. *Ophioglosſum* HALLER *Enum.* n. 1. p. 131. RVPP. ibid. Majo & Junio in pratis aridis cum Hispidula & Osmunda, rara. *bey Maar.* Amicæ plantæ?

III. *Struthiopteris* CORDI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 123. V. *Filicaſtrum ſeptentrionale & paluſtre.* AMMAN. *Plant. Ruthen.* p. 343. Junio *am Ochſenkopf* im *Rudloſer Wald.*

IV. *Filix femina* FVCHSII & Officinar.

Thelypteris DIOSCORIDIS. RVPP. p. 342.

Filix pinnis ramorum non pinnatis pinnulis non dentatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 133. floret Junio *auf dem Landenhauſer Stein.* Odoris expers.

Nota: Mons iſte eſt acervus fragmentorum lapidis arenarii prismaticorum, parallelipedorum, inordinate, attamen humana quaſi opera, cumulatorum. An diluvii, an terræ motus opus?

2. *Filix major glabra*, mari accedens.
Filix non ramoſa, petiolis tenuiſſimis & tenuiſſime dentatis. RVPP. p. 343.
Polypodium ramorum pinnis obtuſis ellipticis, crenis imis pinnarum bifidis. HALLER *Enum.* n. 6. p. 139. Auguſto, *am Huttenberg.*

3. *Filix* mollis minor, ſive glabra, vulgari mari, non ramoſæ, accedens. RVPP. ibid.
an *Polypodium pinnis ramorum integris frequentibus, ordinatim decreſcentibus*, HALLER *Enum.* n. 4. p. 139? *auf der Wartenbach* M. Junio.

4. *Filix* mas non ramoſa, dentata C. B. RVPP. ibid.
Polypodium fronde duplicato-pinnata, foliolis obtuſis crenatis, petiolo ſtrigoſo. HALLER *Enum.* n. 5. p. 139. Junio *zu Freyenſteinau.*

5. *Filix* major, non ramoſa, dentata. Varietas præcedentis aut num. 1? Olet uti Geranium Robertianum. Habitus ſucculentus. Creſcit cum omnibus Filicum ſpeciebus ibid. cum num. 1.

6. *Filix* ramoſa minor I. B. III.
Filix ramoſa minor, pinnulis dentatis. RVPP. ibid.
Polypodium pinnis ramorum pinnatis, pinnulis confertis, oblongis, integerrimis. HALLER *Enum.* n. 11. p. 144. Junio *bey der Steinmühle*; inter ſaxa *am Ochſenkopf.*

7. *Filix* nigris maculis punctata C. B. Varietas præcedentis. HALLER *Enum*, n. 11. II. ibid. RVPP. 344. ad margines ſylvarum.

8. *Fi-*

8. *Filicula* ſaxatilis regia Fumariæ pinnulis VAILLANT, *Filicula fontana major, ſive Adianthum album Filicis folio.* RVPP. p. 255.
Polypodium fronde duplicato-pinnata, pinnis remotis, foliolis ſubrotundis inciſis. HALLER *Enum.* n. 9. p. 140. Majo *am Hopfenberg*, infrequens.

9. *Filix Rhætica tenuiſſime dentata* I. B. III. RVPP. 344. ſubalpina Helvetis planta.
Polypodium pinnis ramorum laxe pinnatis, pinnulis acute dentatis. HALLER *Enum.* n. 10. p. 140. Junio *an der Wartenbach* infrequens.

V. *Trichomanes* ſive Polytrichum officin. C. B. P. 356. RVPP. 346.
Aſplenium fronde pinnata foliolis ſubrotundis crenatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 135. Maio ad rivum *bey der Steinmühle* circa ſaxa copioſe.

VI. *Ruta muraria* I. R. H.
Muraria RIVINI. RVPP. 347.
Aſplenium ramis duplicato ramoſis pinnis ſerratis æqualibus & laxe diſpoſitis. HALLER *Enum.* n. 7. p. 137. Majo ad ſaxa murosque infrequens.

VII. *Polypodium vulgare* C. B. P. RVPP. 346.
Polypodium pinnatum, pinnis lanceolatis integris LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 137. Junio *bey Eiſenbach und Landenhauſer-ſtein.*

VIII. *Equiſetum* arvenſe, longioribus ſetis. C. B. P. 16. RVPP. p. 348.
Equiſetum caulibus floriferis a foliolis diverſis. HALLER *Enum.* n. 7. p 144 *zu Angersbach.*

2. *Equiſetum* paluſtre minus polyſtachion C. B. P. RVPP. p. 349.
Equiſetum multiflorum, caule tetragono, verticillis rarioribus

bus. HALLER *Enum.* 3. p. 143. *im Reichloſer-Wald im Grund nach Friſchborn.*

3. *Equiſetum* paluſtre polyſtachion minus cum capitulo absque ſetis. An Varietas vetuſtior prioris? HALLER *Enum.* V.

4. *Equiſetum* paluſtre majus cum capitulis absque ſetis maturius; an *Equiſetum caule ſimpliciſſimo vaginis profunde ſectis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 143?
an *Equiſetum foliis nudum, non ramoſum, ſive junceum* RUPP. ibid.? *bey Angersbach auf der Hermansvvieſe.*

5. *Equiſetum paluſtre majus.*
an *Equiſetum ſulcis in caule plurimis verticillis denſiſſimis* HALLER *Enum.* n. 4. p. 143? *bey Heblos.*

6. *Equiſetum* paluſtre longioribus ſetis. C. B. P. 15. RVPP. 348. *Equiſetum caule non ſulcato, latiſſimo, verticillis denſiſſimis.* HALLER *Enum.* n. 6. p. 144. Auguſto *zu Reichloos* ad ſtagna, *geſuncknen Wieſe*, paludes.

7. *Equiſetum* ſylveſtre tenuiſſimum denſiſſimis ſetis I. R. H. RVPP. ibid.
Equiſetum verticillis ad folia numeroſis HALLER *Enum.* n. 5. p. ibid. Junio circa *Eiſenbach*, ad ſtagnum.

Nota: Plantarum harum genera ILLVSTR. HALLERI ſervato propoſui ordine; ſequentia vero Alphabetice diſponam, ut Indicis vice fungatur ordo. Adfinitatem expoſuere ſyſtematici. Liceat & mihi hunc ſelegiſſe ordinem, donec lex ſancita prodeat, cui ſe omnes Botanici adſtrinxerint, quorum ſyſtemata hucusque ingenii potius, quam naturæ fœtus videntur.

CLAS-

CLASSIS SECVNDA.
PLANTAE APETALAE.

Seminiferæ & Staminiferæ HALLER *Enum. Helvet.* p. 145. *Flore imperfecto conglomerato* RVPP. Claſſ. XVI. p. 326. ſeqq.

SECTIO PRIMA.
Coniferæ.

I. *Abies* rubra TRAGI.

Abies tenuiore folio, fructu deorſum inflexo I. R. H. RVPP. 335.

Abies foliis apice acuminatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 147. ſata fuit *bey Maar* a termite læditur, quem alit.

II. *Juniperus* vulgaris fruticoſa C. B. P. RVPP. p. 336.

Juniperus foliis ſeſſilibus patentibus ROYEN. HALLER *Enum.* n. 1. p. 146. Varietas humilior dumoſa α (arboream β non vidi) *bey Landenhauſen.*

III. *Pinus* ſylveſtris vulgaris RUPP. 335.

Pinus foliis geminis, cono pendulo, nucleis ſtrigoſis. HALLER *Enum.* n. 1. 149. *auf der Wartenbach und zu Wernges.*

SECTIO SECVNDA.
Juliferæ.

I. *Alnus* rotundifolia, glutinoſa viridis C. B. P. HALLER *Enum.* n. 1. p. 157. RVPP. 329. *am Waſſer nach Angersbach.*

II. *Betula* foliis acuminatis ſerratis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 158. *Betula* DODON. Pempt. RVPP. 330.

Betula

Betula foliis cordatis ſerratis LINNÆI *Flor. Lappon.* p. 345. *Betula mas.* BVRGHARDT *iter Sabothicum* p. 126. Plura ſynonyma vide in LINNÆI *Amœnit. Academ.* ſub titulo *Betula Nana.* p. 3.

2. *Betula* foliis orbiculatis crenatis LINNÆI. *Flor. Lappon.* 266. Tab. VI. fig. 4. HALLER *Enum.* n. 2. ibid.

Betula pyri folio.

Betula folio rotundiore ſerrato.

Plura ſynonyma vid. in LINNÆI *Amœnit. Academ.* p. 4. Vtraque im *Angersbacher Forſt* copioſe. Livoni è ſucco fermentato ſpiritum potabilem ſtillant. Haſce duas ſpecies jam diſtinxeram antequam ILLVSTR. HALLERI LINNÆIque Opera pervoluiſſem.

Obſervat. Folia juniorum majora, quam adultorum fruticum.

III. *Carpinus* RVELLII. RVPP. 329. HALLER *Enum.* n. 1. p. 158. copioſe *im Wald* verſus *Schliz* (Siliciam).

IV. *Corylus* ſylveſtr. ſeu vulgar. RVPP. cit.

Corylus ſtipulis ovatis obtuſis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 159. vbique ad ſepes.

* *Nux juglans* I. B. 1. 241. RVPP. cit. im *Burg-Garten*, infrequens. An indigena?

V. *Fagus* RVELLII. RVPP. 328. HALLER *Enum.* n. 1. p. 160. pleræque ſylvæ ſpontaneæ ex eo, quercubusque conſtant.

VI. *Populus* tremula C. B. RVPP. p. 334.

Populus foliis ſubrotundis, dentato-angulatis, utrinque lævibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 156. *zwiſchen Eiſenbach und Friſchborn*, infrequens.

VII. *Quercus latifolia*, mas, quæ brevi pediculo eſt C. B. P. RVPP. p. 328. *Quercus foliis annuis, oblongis, ſuperne latioribus,*

ſinubus

ſinubus acutioribus, *angulis obtuſis* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 159.

VIII. *Salix* amygdalino folio, utrinque uirente I.B. RVPP. 331. *Salix foliis ellipticis lanceolatis*, *utrinque glabris & rigentibus non auriculatis* HALLER *Enum.* n. 4. p. 152. ad rivum verſus *Angersbach.*

2. *Salix* anguſtis & longiſſimis foliis criſpis, ſubtus albicantibus I.B. HALLER *Enum.* n. 22. p. 155. ibid. cum præced.

3. *Salix* folio ex rotunditate acuminato RVPP. 333. *Salix folio rugoſo obiter ſerrato*, *ſubtus lanuginoſo*, *julo craſſiſſimo* HALLER *Enum.* n. 17. p. 155. creſcit ibid.

4. *Salix* caprea rotundifolia TABERNÆMONTANI. *Salix latifolia*, *rotunda* C.B.P. RVPP. 332. ILLVSTR. de HALLER hanc ſpeciem ad priorem refert p. 155. RVPPIVS p. 333. ſeparat. Creſcit ibid. cum prioribus.

SECTIO TERTIA.

Non Juliferæ.

Petalis obſcuriſſimis, fructu vario. HALLER *Enum.* p. 161. Iſoſtemones plerumque?

I. *Cerui Spina* RIVINI & CORDI. RVPP. 94. *Rhamnus catharcticus* C.B.P. *Rhamnus ſpinoſus*, *foliis ovatis*, *acuminatis*, *ſerratis*. HALLER *Enum.* n. 1. p. 163. ad viam *nach Dirlamen*, ad ſepes der *Spittal-Wieſe*, infrequens.

II. *Frangula* DODON. I.R.H. RVPP. p. 44. *Frangula ora folii integra.* HALLER *Enum.* 1. p. 164. *in der Münz am Hopfenberg.*

III. *Hedera* arborea C.B. RVPP. 158. *Hedera foliis lobatis & ovatis* HALLER *Enum.* n. 1. β.

p. 65. *zu Eiſenbach* ad muros. Folia aceto macerata fonticulis inflammatis imponunt incolæ.

IV. *Viſcum* baccis albis C. B. P. RVPP. 42.

— — HALLER *Enum.* n. 1. p. 162.

— — Corylinum, rarum.

— — Pyrinum, frequentius ad urbem.

— — Tiliaceum, rarum. Varietates ex relatione ZEHNERI.

SECTIO QVARTA.

Iſoſtemones monoſperma. HALLER *Enum.* p. 167.

I. *Biſtorta* foliis imis appendiculatis, ſemine triquetro HALLER *Enum.* n. 1. p. 178.
Biſtorta major radice magis intorta C. B. RVPP. p. 98. copioſe in pratis circa *Blizenroth*. Aqua ſtillatitia fatua.

II. *Chenopodium* Betæ folio RVPP. 339.
Chenopodium foliis integris, obtuſe acuminatis, racemis per caulem nudis, ramoſis HALLER *Enum.* n. 7. p. 176. M. Auguſto ad agrorum margines.

2. *Chenopodium* folio ſinuato candicante I. R. H. RVPP. 338.
Chenopodium foliis inferioribus ovatis, acutis, ſummis lineari-lanceolatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. p. 175. M. Julio inter olera, ad ſepes circa *Angersbach*.

3. *Chenopodium* foliis ſinuatis candicantibus minoribus. Varietas prioris, forte β HALLER l. c.? Auguſto ad mœnia murosque, habitus lignoſus.

4. *Chenopodium* folio ſubrotundo. Forte varietas II.? ad margines agrorum.

5. *Chenopodium folio triangulo* RVPP. 338.
Chenopodium foliis triangularibus ſagittatis, margine integerrimis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 174. In ſuburbio ad ſepes.

6. *Che-*

6. *Chenopodium.* Pes anſerinus II. TABERNÆMONTANI. RVPP. 337.
Chenopodium Stramonei folio VAILLANTII.
Chenopodium folio leui, paucis et ampliſſimis dentibus inciſo, ramis florigeris laxis & ramoſis HALLER *Enum.* n. 2. p. 174. ad agrorum margines.

III. *Fagopyrum ſcandens vulgare* RVPP. 99.
Fagopyrum ſcandens ſemine calyce incluſo HALLER *Enum.* n. 2. p. 173. Auguſto ad ſaxa ſemitae *am Hopfenberg.*

IV. *Fraxinus excelſior* RVPP. 334.
Fraxinus apetala HALLER *Enum.* n. 1. p. 167. rara circa *Eiſenbach.* Vis decantata ligni vulneraria vana.

V. *Herniaria glabra* I. B. RVPP. 340.
Herniaria calycibus bractea nudis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 182. am *Rothen Rain.* M. Auguſto, & urbe infrequens.
An ſemen ejus repetitis vicibus ante paroxysmum, ad drachmæ pondus oblatum, febrim fuget, periculum faciendum?

VI. *Lapathum* acetoſum ſexu diſtinctum, foliorum ſagittatorum hamis longis & divergentibus HALLER *Enum.* n. 1. p. 168.
Acetoſa aruenſis lanceolata RVPP. 58. *am Eichberg* copioſe.

2. *Acetoſa minima lanceolata.* Varietas.
Acetoſa minima tota rubra MENZELII. HALLER l. c. Majo ad viam verſus *die Schlagmühle.*

3. *Lapathum* acetoſum ſexu diſtinctum, foliorum ſagittatorum hamis brevibus HALLER *Enum.* n. 2. p. 168. ibid.
Acetoſa pratenſis latifolia, imis foliis lanceolatis C. B. I. R. H.

4. *Lapathum* folio minus acuto RVPP. 58.
Lapathum involucro ſeminis dentato, foliis obtuſis, ora criſpula HALLER *Enum.* n. 13. p. 172. Creſcit ad altitudi-

nem 8. pedum in ſylva umbroſa ad arcem dirutam *Nax-burg.* Julio.

5. *Lapathum* involucris ſeminis planis, foliis criſpis HALLER ex ſchedis.

Lapathum ſylveſtre folio ſubrotundo, ſeminis involucro recto, ſeu plano MORISONII. HALLER *Enum.* n. 7. p. 171. *an der Steger.*

6. *Lapathum* aquaticum folio cubitali RVPP. 57. HALLER *Enum.* n. 9. p. ibid.

An Lapathum aquaticum ſeminis valvis levibus? HALLER ex ſchedis.

Lapathum maximum aquaticum RVPP. cit. Copioſe floret Junio ad rivum *in der Steger.* Aqua ſtillatitia fatua.

VII. *Perchepier* HALLER *Enum.* n. 1. p. 184.

Alchymilla montana minima RVPP. p. 64. copioſe in ſuburbio.

VIII. *Perſicaria* mitis maculoſa RVPP. 97.

Perſicaria foliis non ſerratis, pene glabris, vaginis florum ciliaribus ſpicis denſioribus HALLER *Enum.* n. 2. α. p. 180. Septembre ad rivum verſus *die Schlagmühle* copioſe. Vulgus amuletum ex hac planta contra odontalgiam parat.

2. *Perſicaria* mitis maculis ferrum equinum referentibus RVPP. cit. Varietas β HALLER cit. Auguſto in udoſis copioſe. Aqua ſtillatitia fatua.

IX. *Polygonum* vulgare, oblongo anguſtoque folio C. B. RVPP. 96. *Polygonum* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 182. flores longo pediculo ex alis foliorum; *bey Angersbach.*

2. *Polygonum* brevi anguſtoque folio RVPP. cit. Varietas prioris HALLER l. c. ad vias publicas copioſe *im Eiſenbacher Wald.* Julio. Folia dimidiæ longitudinis prioris, habitus lignoſus, repens.

X. *N-*

X. *Vlmus* campeſtris C.B. RVPP. 338.

Vlmus fructu membranaceo LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 167. *Stockhauſen* & *Rudloos* infrequens.

XI. *Vrtica* urens maxima C.B. RVPP. 327.

Vrtica foliis oblongo cordatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 177. Majo *zu Hopmansfeld.*

2. *Vrtica* urens minor C. B. P. RVPP. ibid.

Vrtica foliis ovatis, amentis cylindraceis, androgyna LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 178. Auguſto floret ad mœnia. Aqua ſtillatitia fatua.

Sectio Qvinta.

Plantæ, quibus pauciora ſtamina, quam ſegmenta floris.

1. *Alchymilla* vulgaris C.B. P. 319. RVPP. 64.

Alchymilla folio integro ſtellato polygonio HALLER *Enum.* n. 1. p. 184. Auguſto *am Eichberg;* ad vias publicas copioſe.

Sectio Sexta.

Plantæ quibus ſtamina duplo plura, quam ſegmenta floris.

Diploſtemones. HALLER *Enum.* 186.

I. *Chryſoſplenium* foliis amplioribus I.R.H. RVPP. 73.

Chryſoſplenium foliis alternis HALLER *Enum.* n. 1. p. 189. Maio floret ad ſaxa rivuli, quibus itur ad *Eiſenbach*, infrequens.

II. *Knavvel* RIVINI. RVPP. p. 3.

Knavvel annuum majus flore minori, HALLER *Enum.* n. 1. p. 186. in agris.

III. *Laureola* folio deciduo RVPP. 40.

1. *Thymelæa floribus ſpicatis ſub foliis ellipticis modice acuminatis, levibus, mollibusque* HALLER *Enum.* n. 3. p. 188. *in der Schneiſſe am Schoen.* Februario *zwiſchen Eiſenbach und Friſchborn.* Cortex ejusdem cum nucleo acredinis.

2. *Thymelæa* Lauri folio non deciduo. I. R. H.
Thymelæa floribus inter folia acuminata lævia duraque HALLER *Enum.* n. 4. ibid. Folia ſuperne virentia, inferne incana lævia, in apice caulis in umbellam diſpoſita, fructus niger. *Im Rudloſer Wald, in der geſuncknen Wieſe* frequens.

Sectio Septima.

Plantæ, quibus ter & quater plura ſtamina quam ſegmenta floris ſunt.

I. *Aſarum* DIOSCORIDIS RVPP. 62. HALLER *Enum.* n. 1. p. 195. Julio *am Eichbergs-Gipfel* & circa urbem copioſe in incultis.

II. *Mercurialis* montana perennis RVPP. 327.
Mercurialis caule ſimpliciſſimo foliis ſcabris LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 195. *am Hopfenberg*, Junio.

2. *Mercurialis* ſpicata ſive femina RVPP. ibid.
Mercurialis caule brachiato foliis glabris LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 194. Julio, *Naxburg*, *Landenhauſer-Stein*, *Blauekappe.* Junior letalis ovibus; adultiori antidotum Theriaca.

III. *Potamogeton* foliis criſpis, ſeu lactuca ranarum C. B. P. 193. RVPP. 63.
Potamogeton foliorum oris plicatis & molliter ſpinoſis HALLER *Enum.* n. 5. p. 200. im *Stockhauſer Teich* copioſe.

2. *Potamogeton* rotundifolium RVPP. 64.

Pota-

Potamogeton foliis oblongo ovalibus petiolatis LINNÆI.
HALLER *Enum.* n. 1. p. 199. ibid.

IV. *Tithymalus cypariſſias*, foliis punctis croceis notatis C. B.
Eſula punctis croceis notata C. B. RVPP. 269.
Tithymalus foliis ad caulem linearibus obtuſis, radiis umbellæ plurimis petalis lunatis HALLER *Enum.* n. 11. p. 193. β. floret Majo *zu Eiſenbach*, infrequens.

2. *Tithymalus helioſcopius* C. B. P. 291.
Eſula ſoliſequa RVPP. 272.
Tithymalus non acris, foliis ſerratis, rotunde terminatis, radiis umbellæ quinis, latiſſimis HALLER *Enum.* n. 14. p. 194. circa urbem copioſe.

3. *Tithymalus* leptophyllos CAMERARII.
Eſula tenuifolia ſeu exigua Tragi RVPP. cit.
Tithymalus foliis ad caulem linearibus, obtuſis, ſub floribus lanceolatis, petalis argute bicornibus HALLER *Enum.* n. 12. p. 193. floret Auguſto, infrequens ad margines agrorum.

4. *Tithymalus* rotundifolius non crenatus I. R. H.
Eſula rotundifolia non crenata RVPP. ibid.
Tithymalus foliis ad caulem ovatis, ſub floribus binis cordatis, obtuſiſſimis, umbellæ radiis paucis vagisque HALLER *Enum.* n. 13. ibid. ad ſepes, *bey Maar*, infrequens.

SECTIO OCTAVA.
GRAMINA.

HALLER *Enum. Helvet.* p. 203.
RVPP. Claſſ. XV. I. p. 304.

(A.) SPICATA.

I. *Gramen* anthoxanton, ſpicatum I. B. RVPP. 327.

Gramen pratenſe, ſpica flaveſcente C.B.P. 3. HALLER *Enum.* n. 1. p. 230. ubique in pratis.

2. *Gramen* avenaceum elatius, juba longe ſplendente RAII. HALLER *Enum.* n. 11. p. 225.
An gramen avenaceum pratenſe glumis xerampelinis craſſioribus & ſplendentibus praecocius RVPP. p. 318? *am Hopfenberg* inter ſaxa.

3. *Gramen* (avenaceum) ſpica criſtata ſubhirſutum C. B. HALLER *Enum.* n. 26. p. 127. in pratis *bey Steckhauſen.*
Gramen pratenſe criſtatum, ſeu ſpica criſtata levi C. B. HALLER *Enum.* n. 1. p. 232.

(B.) PANICVLATA.

1. *Gramen* avenaceum, panicula ſparſa, locuſtis majoribus & ariſtatis I. R. H. HALLER *Enum.* n. 5. p. 228. RVPP. 315. in *der Steger.*

2. *Gramen* paniculatum, autumnale, panicula anguſtiore, ex viridi nigricante I. R. H. RVPP. 310.
Gramen arundinaceum, enode, minus ſylvaticum C. B. HALLER *Enum.* n. 21. β. p. 216. ad vias publicas, *Blaue Kappe.*

3. *Gramen* capillatum I. B. 11. 264.
Gramen ſegetum altiſſima panicula ſparſa SCHEVCHZERI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 229. in pratis frequens. Incolis *Acker-Strausgras.*

4. *Gramen* pratenſe paniculatum elatius, panicula laxa heteromalla SCEVCHZERI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 210. *auf der Geſuncknen Wieſe.*

5. *Gramen* paniculatum ſpicis craſſioribus & breuioribus I. R. H. RVPP. 309.
Gramen aſperum I. B.

Gramen ſpicatum folio aſpero. HALLER *Enum.* n. 2. p. 231. im *Wald nach Hopmansfeld.*

6. *Gramen* pratenſe paniculatum molle. C. B. P. 2. RVPP. 312. HALLER *Enum.* n. 8. p. 225. I. R. H. Incolis *Schilmen* inter ſegetes copioſe depaſcit frumenta.

7. *Gramen* pratenſe, folio molliore, *an dem Bach zu Rümlos;* an varietas num 5? infrequens.

8. *Gramen* ſylvaticum, panicula miliacea ſparſa. C. B. P. 8. RVPP. 313. HALLER *Enum.* n. 1. p. 219. *zu Hopmansfeld*, infrequens.

9. *Gramen* paniculatum, minus, locuſtis parvis, tremulis. I. R. H. RVPP. 315.

Gramen tremulum minus panicula parva C. B. HALLER *Enum.* n. 5. β. p. 213. *Blaue-Kappe* cum 2. Incolis *Fliederen.*

(C.) TYPHOIDÆA.

1. *Gramen* typhoides, aſperum, alterum C. B. HALLER *Enum.* n. 3. p. 231. in aridis *gegen dem Huttenberg.*

2. *Gramen* ſpicatum, ſpica cylindracea molli & denſa. I. R. H. RVPP. 309.

Gramen typhoides molle C. B. HALLER *Enum.* n. 7. p. 229. in pratis copioſe.

3. *Gramen* ſpicatum, ſpica cylindracea longiſſima. I. R. H. RVPP. 308.

Gramen typhoides maximum, ſpica longiſſima. HALLER *Enum.* n. 5. p. 232. in pratis.

(D.) GRAMINIBVS ADFINES.

HALLER 234. RVPP. 318.

(a) CYPEROIDES.

1. *Carex* ſpicis obeſis, ſubrotundis, in ſummo caule ſe alterne contingentibus. HALLER *Enum.* n. 7. p. 244.
   An *Carex polyſtachos* RVPP. 324? in pratis frequens.
2. *Cyperoides* nigro-luteum vernum majus. HALLER. *Enum.* n. 30. p. 240. infrequens. RVPP. 320. I. R. H.
3. *Cyperoides nigro-luteum vernum minus* I. R. H. RVPP. cit. HALLER *Enum.* n 31. p. cit. ubique.
4. *Cyperoides* ſpica pendula longiore & anguſtiore I. R. H. RVPP. 322.
   Cyperoides latifolium, ſpicis ſeminalibus ſemimaſculis, ex longis petiolis pendulis. HALLER *Enum.* n. 26. p. 239. in pratis *zu Eiſenbach.*
5. *Cyperoides* latifolium, ſpica ruffa, ſeu caule triangulo. I. R. H. RVPP. 320.
   Cyperoides foliis latis & aſperis ſpicis plurimis fere ſeſſilibus duabus androgynis. HALLER *Enum.* n. 29. p. 239. in paludoſis.
6. *Cyperoides* ſpica ruffa, capſulis tumidioribus.
   An *Cyperoides ſpicis nigris nutantibus* RVPP. 321?
   Cyperoides ſpicis femininis pendulis turgidis & obtuſis, atrorubentibus HALLER *Enum.* n. 33. p. 240.
7. *Cyperus* minimus, panicula ſparſa, flaveſcente. I. R. H. RVPP. 319. HALLER *Enum.* n. 1. p. 246. ad rivum verſus *Eiſenbach.*
8. *Cyperus* minimus, panicula ſparſa nigricante I. R. H. RVPP. cit. HALLER *Enum.* n. 2. p. 247.
9. *Cyperoides* veſicarium majus DILLENII.
   Cyperoides ſpicis maribus graciliimis, femininis rectis, capſulis ventricoſis, collo longo & bifido. HALLER *Enum.* n. 38. p. 281. infrequens *zu Eiſenbach.*

(b) JVNCI. HALLER p. 252.

1. *Acorum legitimum.* RVPP. 325.
   Acorus HALLER *Enum.* n. 1. p. 259. in ſtagno *bey der Papiermühle und Scharfrichters Teich*, juncoidi proximus MICHELI.

2. *Juncus* foliis articuloſis, floribus umbellatis I. R. H. RVPP. 145. Claſſ. VI.
   Juncus foliis articuloſis ramoſæ paniculæ ramis ſemel ramoſis. HALLER *Enum.* n. 11. p. 255. *bey dem Steg zwiſchen Rigsfeld und Altenschlirf*, infrequens.

3. *Juncus* foliis planis, latioribus, panicula umbellata, floribus minimis HALLER *Enum.* n. 20. p. 258.
   Cyperella altiſſima montana RVPP. 144. *in der Schneiſſe auf dem Schœnberg.*

4. *Juncus* foliis planis, panicula ſparſa ramoſa HALLER *Enum.* n. 15. p. 256.
   Cyperella nemorenſis, capitulis in ſingulis petiolis latifolia RVPP. ibid. creſcit ibid.

5. *Juncus* levis panicula ſparſa major C. B. P. RVPP. 145.
   Juncus culmo aphyllo, durior, panicula magis ſparſa. HALLER *Enum.* n. 1. p. 252. *in der Hard bey Stockhauſen*, ad corbes naſſasque utilis HALLER l. c. p. 253.

6. *Juncus* levis panicula non ſparſa C. B. P. 12. RVPP. ibid.
   Juncus caule aphyllo mollior, panicula compactiori HALLER *Enum.* n. 2. ibid. in pratis udoſis *bey der Wartenbach*, ad lucernas utilis HALLER l. c.

7. *Juncus* paluſtris humilior, panicula laxiſſima RVPP. 145.
   Gramen junceum bufonium Tab. 225.
   Juncus foliis angulatis, culmo trichotomo, floribus ſolitariis ſeſſilibus ROYEN. HALLER *Enum.* n. 8. p. 254. in udoſis.

8. *Juncus* villoſus capitulis Pſyllii I. R. H.
Cyperella capitulis Pſyllii. RVPP. 143.
Juncus foliis planis, piloſis panicula in ſpicas congeſta. HALLER *Enum.* n. 14. p. 256. in pratis udoſis circa *Eiſenbach.*

9. *Linagroſtis*, ſpica multiplici RVPP. 325.
Linagroſtis foliis planis, ſpicis multiplicibus. HALLER *Enum.* n. 1. pag. 250. copioſe in udoſis circa *Stockhauſen*; ſignum ſoli ſterilis, Germ. *Riedfeder.*

10. *Scirpus* planifolius, caule triquetro, panicula foliis inſidente. HALLER *Enum.* n. 1. p. 247. ad foſſas irriguas *bey Rudloos.*

11. *Scirpus* paluſtris altiſſimus I. R. H.
Scirpus teres, panicula ſub apice culmi ramoſa. HALLER *Enum.* n. 2. ibid. *bey der Leim-Grube zu Angersbach.*

12. *Scirpus* Equiſeti capitulo majori I. R. H. RVPP. 319.
Scirpus caule aphyllo, ſpica imbricata terete. HALLER *Enum.* n. 5. p. 248. in pratis circa *Maar.*

(c) *Graminibus adfine.*

13. *Sparganium* ramoſum RVPP. 325.
Sparganium culmo erecto, foliis triquetris. HALLER *Enum.* n. 1. p. 259. in rivis *zu Rumloos.*

NB. Penuriam forte miratus ſciat B. L. collectionem plantarum tribus periodis: prima, arbores, frutices, herbasque; ſecunda, gramina; tertia, muſcos, fungos, lichenes adfinesque, abſolvendam mihi propoſuiſſe; ſed prima nondum abſoluta avocatus hanc deſerui regionem; curſorie lectas heic tantum recenſui plantas. Reliquarum ſucceſſori Botanophilo ſpicilegium relicturus largum.

CLAS-

CLASSIS TERTIA.

Methodo Riviniano-Ruppiana.

PLANTÆ

Flore regulari monopetalo. RVPP. Claſſ. I. p. 1.

Petalodeæ.

Seminiferæ Staminiferæ HALLER *Enum. Helvet.* 422.

Iſoſtemones.

I. *Seminibus nudis gemellis* RVPP. 3.

I. *Aparine* vulgaris. C. B. P. p. 334. RVPP. p. 5.
Galium caulis angulis foliisque ora & nervo ſerratis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 459. Julio ad ſepes.

II. *Aſperula* ſylvatica RVPP. 6.
Rubeola foliis octonis, ſeminibus hiſpidis ex ſummo caule paniculata. HALLER *Enum.* n. 1. p. 457. floret Junio, Julio, Auguſto *bey Eiſenbach am Ochſenkopf, Rudloos.*

III. *Cruciata* hirſuta. RVPP. 5. C. B.
Galium foliis quaternis, floſculis in alis confertis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 10. p. 462.

IV. *Galium* album latifolium pratenſe. RVPP. p. 4.
Galium caule quadrangulo, foliis octonis, glabris, acuminatis HALLER *Enum.* n. 7. p. 461. Incolis *Weis Gelenck-Kraut;* exſiccata calide tumoribus frigidis impoſita incolis, diſcutit eos. Frequens.

2. *Galium* luteum C. B. RVPP. p. 3.
Galium foliis octonis, gracilliſſimis, confertiſſimis, ſpica flava, caulem terminante. HALLER *Enum.* n. 9. p. 461. in udoſis.

3. *Galium* album, latifolium, ſylvaticum. RVPP. 4.

Galium caule tereti, fulcrato, foliis octonis, glaucis & obtuſis. HALLER *Enum.* n. 8. p. ibid. Julio floret *in der Steger.*

II. *Seminibus nudis quaternis.* RVPP. 8. (III.)

I. *Bugloſſum* anguſtifolium C. B. RVPP. 12.

Bugloſſum floribus longe ſpicatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 523. *Naxburg.* Aqua ſtillatitia fatua.

II. *Conſolida* RIVINI. RVPP. 8.

Conſolida flore albo RVELLII.

Symphytum foliis ovato-lanceolatis, caule alato. HALLER *Enum.* n. 1. p. 514. ad ſepes *gegen der Mühle zwiſchen Lauterbach und Angersbach.*

III. *Cynogloſſum majus vulgare.* C. B. RVPP. 12.

Cynogloſſum foliis amplexicaulibus, lingulatis, mollibus, hirſutis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 52. floret Junio ad vias ſepesque circa *Eiſenbach.*

IV. *Echioides* flore albo RIVINI. RVPP. 218.

Lithoſpermum ſeminibus rugoſis, corollis vix calycem ſuperantibus. HALLER *Enum.* n. 3. p. 518. Majo *zu Eiſenbach auf der Mauer des Thores zu Burgfriedberg in Wetteravia:* infrequens.

1. *Echioides* flore coeruleo RIVINI. RVPP. ibid.

Lycopſis foliis lingulatis, ſinuatis, coeruleo flore. HALLER *Enum.* n. 1. p. 523. floret Julio ad ſepes *gegen dem Steinbruch. Naxburg.*

V. *Myoſotis* aruenſis ſubhirſuta flore majore. I. R. H.

Alſine hirſuta, magno flore, vaſculo corniculato. RVPP. III. claſſ. XV.

Myoſotis foliis oblongis, obtuſis, flore calycem excedente. HALLER *Enum.* n. 3. p. 384. floret Junio *am Billſtein*, bey *Friſchborn*, am *Eichberg*, copioſe.

2. *Myo-*

2. *Myoſotis* minor arvenſis. RVPP. p. 10.
Scorpiurus annuus flore parvo. HALLER *Enum.* n. 1. 519. Junio in agris.

3. *Myoſotis* paluſtris minima flore albo. Varietas β. HALLER l. c. *bey Friſchborn im Grund.*

4. *Myoſotis* paluſtris major perennis. RVPP. 10.
Scorpiurus perennis floribus majoribus. HALLER *Enum.* n. 2. p. 520. creſcit ibid.

III. Seminibus nudis plurimis. RVPP. 13. (IV.)

I. *Alcea* folio rotundo, laciniato. C. B. P. RVPP. 16.
Malua caule erecto, foliis imis ſubrotundis, ſuperioribus tenuiter diviſis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 363. floret Septembri *zu Altenſchlirf, zwiſchen Eiſenbach und Friſchborn*, inter ſaxa.

2. *Alcea* hirſuta C. B. P.
Althæa foliis trifidis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 364. Floret Julio *in der Naxburg.* Lanugo longa, incolis *Flug-Kraut.* Aqua ſtillatitia fatua.

II. *Malua ſylveſtris* folio rotundo. C. B. RVPP. 12. flore albo.
Malua caule repente, foliis cordato-orbicularibus obſolete quinquelobis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 363. β. floret copioſe Julio ad muros viasque publicas.

2. *Malua ſylveſtris* folio ſinuato C. B. RVPP. ibid.
Malua caule erecto foliis fere palmatis, obſolete ſerratis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 362. *im Reichloſer-Wald.* Aqua ſtillatitia fatua officin.

IV. Seminibus tectis, Capſula

1. *Simplici.* RVPP. 16. V.

I. *Anagallis* flore phœniceo. C. B. P. 252. RVPP. 19. HALLER *Enum.* n. 1. p. 481. floret Junio in agris *bey der Münz.*

II, Cen-

II. *Centaureum* flore phœniceo. RVPP. 22.

Centaureum minus C. B. P. p. 278.

Gentiana foliis trinerviis, ovatis, floribus umbellatis, tubo ſtrictiſſimo. HALLER *Enum.* n. 4. p. 475. floret Auguſto, Septembri in pratis ſiccis infrequens; variat ſolum quovis anno.

III. *Gentianella* cœrulea oris piloſis. C.B.P. RVPP. 21. Aqua ſtillatitia fatua.

Gentiana pratenſis flore lanuginoſo HALLER ex ſchedis.

Gentiana foliis amplexicaulibus floris fauce barbata. HALLER *Enum.* n. 1. p. 473. floret Julio *bey dem Steinbruch zu Freyenſteinau.*

IV. *Menyanthes* TOVRNEFORTII & RIVINI. RVPP. 22. Aqua ſtillatitia fatua.

Trifolium fibrinum TABERNAEMONTANI & Officin.

Menoanthes foliis ternatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 487. Junio *bey Blizenroth und Rumlos* copioſe.

V. *Nummularia erecta* RIVINI. RVPP. 18.

Lyſimachia lutea major qua DIOSCORIDIS. C. B. P. 245.

Lyſimachia foliis ovato-lanceolatis, floribus ad ſummos ramos ſpicatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 480. floret Julio *zu Altenſchlirf, Eiſenbach,* frequens.

2. *Nummularia* ſupina ſive officin. RVPP. ibid.

Lyſimachia, foliis ſubrotundis, ſolitariis, caule procumbente LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 481. Majo in ſaxoſis, Junio *zu Eiſenbach* floret.

VI. *Primula veris* major, floribus luteis, odoratis DODONÆI. RVPP. 17.

Primula foliis rugoſis, hirſutis, ſpica inclinata, flore flavo majori odoro. HALLER *Enum.* n. 3. p. 483. floret Majo in pratis.

2. *Pri-*

2. *Primula* ſylvatica flore pallido & inodoro. RVPP. ibid.
Primula foliis rugoſis, hirſutis, ſpica inclinata, flore pallido majori inodoro HALLER *Enum.* n. 2. p. ibid. Majo *bey Blizenroth.*

(2) *Capſula bipartita.* RVPP. p. 24.

I. *Cuſcuta* minor RVPP. 27. C. B. P.
Cuſcuta aphyllos minor HALLER *Enum.* n. 1. β p. 469. legi Junio ad viam verſus ſtagnum *zu Eiſenbach.* Vrticas obrepit.

(3) *Capſula tripartita.* RVPP. 27.

I. *Campanula* minor rotundifolia. RVPP. 31. not. (a)
Campanula cærulea GESNERI.
Campanula foliis radicalibus ſerratis cordatis, caulinis linearibus integris. HALLER *Enum.* n. 4. p. 495. *in der Münz;* floret Junio *zvviſchen Altenschlirf und Stockhauſen.*

2. *Campanula* Echii folio. C. B. P. RVPP. 29.
Campanula foliis amplexicaulibus aſperis, floribus faſciculatis exiguis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 492. Junio in *der Steger* copioſe ad altitudinem 8. 9. 10. pedum.

3. *Campanula* hortenſis rapunculi radice. C. B. P. p. 94. RVPP. 30.
Campanula foliis ſubaſperis, imis longius cordatis, reliquis longe acuminatis, ſerratis ala uniflora. HALLER *Enum.* n. 2. p. 491. floret Julio cum prima.

4. *Campanula* pratenſis, flore conglomerato cœruleo. RVPP. 29.
a. *Campanula floribus ſeſſilibus congeſtis, latioribus foliis inſidentibus.* HALLER *Enum.* n. 4. p. 492. ad ſaxa *am Hopfenberg.* floret Julio.
b. — — flore albo β. varietas ibid.
c. — — — ex albo & cœruleo variegato.

d. *Campanula* floribus in alis foliorum. An varietas? creſcit cum præcedente.

5. *Campanula* perſicæ folio CLVSII. RVPP. 30.
Campanula foliis linearibus, ſerratis, floribus diſſitis, longiſſime petiolatis. HALLER *Enum.* n. 12. p. 494. creſcit ibid.

6. *Campanula* vulgatior, foliis urticæ, vel major et aſperior. C. B. P. 94. RVPP. 29.
Campanula foliis aſperis, imis cordatis, reliquis longe acuminatis, ſerratis, calycibus hirtis, ala multiflora. HALLER *Enum.* n. 1. p. 490. floret Junio *am Huttenberg und Eiſenbach.*

7. *Campanula* radice eſculenta, flore cœruleo. RVPP. 30.
Campanula foliis undulatis, ſubhiſpidis, caule ramoſiſſimo. HALLER *Enum.* n. 11. p. 494. ibid. cum præced. frequens.

II. *Colchicum commune.* C. B. RVPP. 35. HALLER *Enum.* n. 1. p. 283.
Hermodactylus CÆSALPINI, L. X. floret Septembre in udoſis *im Grund nach Friſchborn und Wartenbach.* Semen etiam gallinis lethale.

III. *Convolvulus* minor arvenſis, flore roſeo. C. B. P. pag. 294. RVPP. 28.
Convolvulus foliis ſagittatis, mucrone longiſſime coëunte petiolo unifloro. HALLER *Enum.* n. 2. p. 489. floret Julio *am Hopfenberg.*

IV. *Jaſione.* LINNÆI *Gen.* 677. ed. II. 819.
Rapuntium capitulis Scabioſæ C. B. RVPP. 31.
Jaſione foliis lineari-lanceolatis, obſolete ſerratis. HALLER *Enum.* n 1. p. 496. in pratis *bey Lauterbach;* floret Junio copioſe.

V. *Iris* paluſtris lutea TABERNÆMONTANI. RVPP. 33.
Iris inberbis, lutea, nervo folii eminente. HALLER *Enum.* n. 4.

n. 4. p. 281. Majo & Junio floret *an der Bach ob Stockhauſen; am kleinen Teich zu Eiſenbach*; infrequens.

VI. *Polemonium* vulgare cœruleum I. R. H. LINNÆVS n. 131. HALLER *Enum.* n. 1. p. 490. RVPP. 31. floret Auguſto *am rothen Rain*, qua itur verſus *Friſchborn*, in acclivi rariſſimum. Planta Helvetis alpina.

(4) *Capſula quadripartita.* RVPP. 37. (4)

I. *Chamænerion* altiſſimum ſylvaticum. RVPP. 37.
Epilobium ſpicatum, flore difformi, foliorum nervo eminente, ora leuiter ſerrata. HALLER *Enum.* n. 1. p. 408. copioſe *im Stockhauſer Wald* ad 6. 8. pedum altitudinem.

2. *Chamænerium* glabrum anguſtifolium. I. R. H.
Chamænerium paluſtre, folio ſaligno, molli & anguſto. I. R. H. RVPP. 37? corrupte. (a)
Epilobium foliis anguſtis, obiter dentatis. HALLER *Enum.* n. 6. p. 410. in palude intra *Rudlos* & *Landenhauſen.*

3. *Chamænerion* glabrum latifolium maius. RVPP. ibid.
Epilobium foliis ex ovato lanceolatis, ſerratis, leviſſime hirſutis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 409. floret Auguſto ad vias rivosque *Blizenroth.*

4. *Chamænerion* paluſtre, hirſutum, parvo flore. RVPP. 38. C. B.
Epilobium foliis longis, dentatis, villoſis, flore parvo. HALLER *Enum.* n. 7. p. 410. floret Auguſto ad ripas *gegen der Oehlmühle.* Folia ſicca ſuccedaneum *Thee Boy.*

II. *Stramoneum* ſive *Datura.* RVPP. ibid.
Stramonium fructu erecto (oblongo) calyce pentagono. HALLER *Enum.* n. 1. p. 489. Auguſto floret in ſuburbio *gegen der Mühle*, cum Solano.

2. *Stramonium* pomo rotundo erecto I. R. H. 118.
An *Stramonium fructu rotundo, deorſum ſpectante & aſpe-*

ro, RVPP. 39, *aut varietas prioris?* in fimetis & marginibus agrorum.

V. *Seminibus tectis*, *bacca*

(*ſeu fructu molli*)

(1) MONOPYRENA. RVPP. VI. p. 40. &c.

I. *Opulus* RVELLII p. 281. HALLER *Enum.* n. 1. p. 463. RVPP. p. 42. *bey Schadges.*

(2) BACCA TRIPYRENA. RVPP. 44. (3)

I. *Sambucus* fructu in umbella nigro. C. B. P. RVPP. 44. *Sambucus arborea*, *umbellatis floribus.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 466. ad hortos urbis.

2. *Sambucus* racemoſa acinis rubris I. B. RVPP. 45. *Sambucus arborea floribus ſpicatis* HALLER *Enum.* n. 3. p. 467. *bey Schadges.*

(3.) BACCA TETRAPYRENA. RVPP. (5) p. 45.

I. *Liguſtrum* I. B. RVPP. ibid. HALLER *Enum.* n. 1. p. 527. copioſe ad ſepes.

(4) BACCA POLYPYRENA. RVPP. (4) p. 46.

I. *Lilium Convallium* TOVRNEFORTII & Officinar. RVPP. 51. *Polygonatum bifolium ſcapo florigero aphyllo* HALLER *Enum.* n. 1. p. 286. floret Majo, *zu Eiſenbach*, infrequens. In fundo floris adſunt punctula purpurea circularia. HALLER ſpecies Polygonati.

II. *Moſchatellina* TOVRNEFORTII. RVPP. 52. HALLER *Enum.* n. 1. p. 412. floret Majo, ad ſemitam verſus *Eiſenbach* ſub Oxiacantha DIOSCORIDIS, infrequens. Jungitur opportune.

III. *Plantago* latifolia, incana C. B. RVPP. 88. *Plantago foliis ovato-lanceolatis pubeſcentibus* LINNÆI Hort. CLIFF. HALLER *Enum.* 4. p. 472. Incolis *Rippekraut*;

kraut; floret Junio *am Eichberg*, *Blizenroth* copioſe. Aqua ſtillatitia fatua.

2. *Plantago* anguſtifolia major C. B. RVPP. 89.
Plantago foliis lanceolatis, ſpica ſubovata LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 471. floret Majo ad ſaxa *am Hopfenberg*, infrequens.

3. *Plantago* latifolia glabra C. B. RVPP. 88.
Plantago foliis ovatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. p. 472. in pratis ſiccis, quæ, juxta HALLERVM & RVPPIVM ſimul, ad Sectionem *monopetalarum capſula biloculari* pertineret, ſi innovare RVPPIVM animus foret.

IV. *Polygonatum* latifolium vulgare C. B. RVPP. 51. *Sigillum Salomonis* I. B.
Polygonatum foliis alternis petiolis pendulis multifloris. HALLER *Enum.* n. 4. p. 487. floret Majo & Junio copioſe *im Obervvald*, raro circa urbem. ZEHNERVS legit.

V. *Solanum ſcandens*, ſeu Dulcamara RVPP. 49.
Solanum foliis aliis trifidis, *aliis ſimplicibus* HALLER *Enum.* n. 1. p. 507. floret Julio, Auguſto, ad rivos infrequens.

2. *Solanum* Officinar acinis nigricantibus. RVPP. 48.
Solanum foliis anguloſis, *undulatis caule levi.* HALLER *Enum.* n. 2. *α.* p. 507. in incultis locis.

3. *Solanum* hortenſe baccis rubris CAMERARII. Varietas prioris *β*. HALLER *Enum.* n. 2. p. 507. Junio *am Hopfenberg.* Aqua ſtillatitia fatua.

VI. *Vaccinium* RIVINI. RVPP. 52.
Vitis idæa I. R. H. *Myrtillus* TABERNÆMONTANI.
Vaccinium caule anguſtato, *foliis ſerratis annuis* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 415. fructum fert Julio, Auguſto. In ſylvis paſſim verſus lapidicinam & *Eiſenbach.*

2. *Vaccinium* foliis oblongis crenatis fructu albo. RVPP. ibid. HALLER β. l. c. *bey Stockhauſen*, infrequens.

3. *Vaccinium* foliis Buxi, ſemper virens, baccis rubris. RVPP. ibid.

Vaccinium foliis perennantibus obverſe ovatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 414. in ſylvis verſus *Rigsfeld* copioſe.

4. *Vaccinium* altiſſimum, foliis ſubrotundis exalbidis. RVPP. ibid.

Vaccinium foliis annuis exalbidis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 414. *bey Freyenſtein* in ſylvis.

CLASSIS QVARTA.

Plantæ

Flore regulari dipetalo. RVPP. Claſſ. II. p. 54.

I. *Circæa Lutetiana* LOBELII. RVPP. 55.

Circæa major foliis longioribus obiter crenatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 56. floret Julio, circa rudera arcis *Naxburg*; infrequens.

CLASSIS QVINTA.

Plantae

Flore regulari tripetalo. RVPP. Claſſ. III. p. 56.

(1) *Semine nudo unico.* RVPP. ibid. (1)

RVPPIVS hic recenſet *Lapatha*; quæ vero jam duce ILLVSTR. HALLERO cum Fagopyro, Chenopodio ad Claſſ. ſecundæ Sect. IV. retuli vid. ejus not. (a) p. 57. RVPP.

(2) *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. (III.) p. 60.

I. *Aliſma* RIVINI CORDI & RVPP. 60.

Plantago aquatica latifolia. C. B. P.

Dama-

Damaſonium panicula verticillata, petiolis ramoſis, ſiliquis monoſpermis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 300. Floret Auguſto, Septembri copioſe in foſſis *bey Blizenroth, Stockhauſen & Eiſenbach.*

CLASSIS SEXTA.

Plantæ

Flore regulari tetrapetalo. RVPP. Claſſ. IV. p. 62.

(1) *Seminibus binis proprio loculo incluſis.*

I. *Sanguiſorba* major pratenſis. RVPP. 63.

Pimpinella tetraſtemon, foliis oblonge cordatis, ſpica brevi, HALLER *Enum.* n. 1. p. 469. Junio copioſe in pratis ſiccis *bey Maar.* Incolis *Smid-Kraut.*

Bis poſita RVPPIO hæc planta p. 3. ad Claſſ. I. p. 63. ad Claſſ. IV. Dubius eam ad hanc claſſem retuli, cum nunc ad monopetalas regulares referenda videatur. I. R H. 156. imo proprium in hac methodo titulum requirat. HALLER in not. (a) p. 64. ob ſemina tecta loculis.

(2) *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. (III) p. 68.

I. *Tormentilla* ſylveſtris C. B. P. RVPP. 67.

Potentilla foliis quinatis, flore tetrapetalo, caule recto. HALLER *Enum.* n. 11. p. 341. Junio in ſaxis am *Eichberg.* Aqua ſtillatitia fatua.

(3) *Seminibus tectis. Capſula*

(1) *ſimplici.* RVPP. p. 70. IV.

I. *Chelidonium*, ſeu *Chelidonia* I. B. RVPP. 71.

Chelidonium lobis ſubrotundis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 305. floret Julio in ſuburbio, ad arcem *Eiſenbach.* Aqua ſtillatitia fatua.

II. *Papaver erraticum majus* C. B. RVPP. 70.

Papaver foliis pinnatifidis, hiſpidis, fructu ſubrotundo LINNÆI.

NÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 303. in agris *zu Freyenſteinau* copioſe, variat fertilitas ejus quotannis. Extractum ejus dupla doſi ſuccedaneum Opii.

III. *Raphaniſtrum* ſegetum, flore luteo. I. R. H. RVPP. 72.
Raphanus ſiliquis teretibus articulatis, unilocularibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 555. II. Junio ad agrorum margines, *Eiſenbach.*

2. *Raphaniſtrum* folio rotundiore, varietas ibid.

(2) *Bipartita*

(α) *Longiori ſiue Siliqua.* RVPP. 74. (3)
Meizoſtemones. HALLER l. c. p. 547. ſeqq.
ſtaminibus ſesquialteris.

I. *Accipitrina* RIVINI & LONICERI. RVPP. 81.
Siſymbrium pinnis foliorum pinnatis, pinnulis ſubhirſutis, linearibus. HALLER *Enum.* n. 7. p. 554. Auguſto floret, in ſuburbio, infrequens.

II. *Alliaria* MATHIOLI. RVPP. 78.
Heſperis allium redolens MORISONI.
Siſymbrium foliis cordatis retuſis. HALLER *Enum.* n. 15. p. 553. legi Junio *auf der Wartenbach.*

III. *Cardamine* ſylvatica hirſuta, flore lacteo, parvo RVPP. 80.
Cardamine foliis pinnatis, imorum pinnis anguloſis, ſuperiorum oblongis & ſtrictis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 559. Majo floret in pratis frequens.

IV. *Dentaria* heptaphyllos, baccifera, C. B. P. RVPP. 80.
Dentaria foliis inferioribus pinnatis, ſupernis ſimplicibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 557. im *Rudloſer Wald, am todten Kinde*, (adeſt ibi tumulus occiſi infantis) copioſe, & *zu Hopmansfeld.* Helvetia ea caret. HALLER *Opuſc. Botan. Iter Hercyn.* §. X. p. 100. & *Enum. Helvet.* l. c.

V. *Eriſymum vulgare* C. B. RVPP. 82.

Siſym-

Siſymbrium foliis pinnatis, extremo lobo triangulo, ſiliquis erectis, cauli appreſſis. HALLER *Enum.* n. 9. p. 551. floret Auguſto in ſuburbio & ad rivos, infrequens.

* *Napum* ſylveſtrem C. B. P. RVPP. 83. in foſſis irriguis *bey Angersbach*, indigenis annumerare non audeo.

VI. *Raphanus* minor oblongus C. B. RVPP. 72.

Siſymbrium foliis ſimplicibus dentatis ſerratis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 548? legi Septembri ad rivum prope *der Schlagmühle*: an indigena?

VII. *Siſymbrium* aquaticum MATHIOLI. RVPP. 80.

Siſymbrium foliis pinnatis, anguloſis, floribus ſuper folia vix elatis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 549. legi Julio *an dem Bach der Papiermühle.*

2. *Siſymbrium* annuum, Naſturtii folio ſupinum.

An varietas ſupina *Siſymbrii pinnis profunde ſerratis diſſitis.* HALLER *Enum.* n. 5. p. 548?

An *Cardamine foliis pinnatis, pinnis ſubrotundis anguloſis* HALLER *Enum.* n. 3. p. 558?

Cardamine flore majore, elatior, RVPP. 80? Junio in rivis *bey Angersbach.*

3. *Siſymbrium* Erucæ folio glabro. I. R. H. RVPP. ibid.

Barbarea I. B. DODON.

Siſymbrium foliis pinnatis, pinna extrema ampliſſima, ſubrotunda. HALLER *Enum.* n. 6. p. 549. ad rivos & foſſas irriguas circa *Angersbach* & *Eiſenbach*, floret Julio copioſe.

N°. I. II. V. VI. VII. Siſymbrii ſpecies ſub RVPPII denominatione poſitæ exſtant.

VIII. *Turritis* foliis inferioribus cichoraceis, ceteris perfoliatæ I. R. H. RVPP. 78.

Turritis foliis radicalibus dentatis, hiſpidis, caulinis inteIger-

tegerrimis amplexicaulibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 560. Junio floret *auf der Wartenbach*, infrequens.

(β) *breviori vel ſilicula* RVPP. 83.

I. *Alyſſon* ſegetum, foliis auriculatis, acutis. I. R. H. RVPP. 85. *Alyſſon foliis ſcabris, ſagittatis, leviter dentatis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 537. floret Julio in pratis *gegen Angersbach.*

2. *Alyſſon* Polygoni folio, caule nudo. RVPP. 84. *Draba caulibus nudis, foliis inciſis* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 538. floret Aprili ad margines agrorum *gegen Maar.*

3. *Alyſſum* incanum, luteum, Serpylli folio majus I. R. H. RVPP. ibid.

Clypeola annua, ſiliqua biloculari emarginata, ſtylo brevi. HALLER *Enum.* n. 1. p. 540. floret Auguſto.

II. *Burſa paſtoris* major, folio ſinuato RVPP. 87.

Naſturtium ſiliquis verticaliter cordatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 6. β. floret Junio *bey Lauterbach, an dem Hopfenberg und Wartenbach.*

2. *Burſa paſtoris* folio oblongo non ſinuato. Varietas β HALLER l. c. prioris RVPP. ibid. Legi Majo *am Hopfenberg & Eiſenbach.*

3. *Burſa paſtoris* folio acuminato.

An *Iberis* MATHIOLI RVPP. 86?

An *Naſturtium foliis imis multifidis, ſuperioribus integris, perangustis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 543? floret Majo ibid. cum præced.

4. *Burſa paſtoris* minima LOBELII.

Iberis foliis pinnatis, caule nudo, non ramoſo. HALLER *Enum.* n. 1. p. 542. floret ibid.

III. *Thlaſpi* aruenſe, ſiliquis latis C. B. RVPP. 86.

Naſturtium (Thlaſpi) *ſiliculis orbiculatis, foliis oblongis den-*

dentatis glabris LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. p. 545. floret Majo *zu Eiſenbach und bey der Schlagmühle.*

2. *Thlaſpi* vulgatius I. B. RVPP. 85.

Naſturtium (Thlaſpi) *ſiliculis ſubrotundis, foliis ſagittatis dentatis incanis* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 544. ad agrorum margines.

(3) *Quadripartita.* RVPP. (3.) p. 89.

I. *Erica* vulgaris flore purpureo. RVPP. 90.

Erica foliis imbricatis glabris. HALLER *Enum.* n. 1. p. 419. Legi florentem Julio in ſylva arida ad lapidicinam *und Kuhlberg* copioſe. Planta Helvetis ſubalpina.

4. *Seminibus tectis, bacca* RVPP. 92. (5.)

(r) *Dipyrena et bipartita* (2.)

I. *Vnifolium* DODONÆI. RVPP. 93. HALLER *Enum.* n. 1. p. 288. floret Majo am *Huttenberg, geſuncknen Wieſe*, infrequens.

(2) *Polyprena.* RVPP. 94. (4).

I. *Paris* RIVINI RVPP. ibid.

Paris foliis quaternis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 412. floret Majo am *Eichberg, geſuncknen Wieſe, bey Angersbach, Ochſenkopf.*

II. *Chriſtophoriana* vulgaris noſtras racemoſa, & ramoſa MORISONII. RVPP. ibid.

Chriſtophoriana HALLER *Enum.* n. 1. pag. 306. Incolis *Feuer-Kraut*, floret Junio *auf der geſuncknen Wieſe*, infrequens.

CLASSIS SEPTIMA.

RVPP. Claſſ. V. p. 95.

Plantæ

Flore regulari pentapetalo.

Dyploſtemones HALLER l. c. p. 364.

I. *Semine nudo unico.*

I. *Agrimonia* officinar. RVPP. 100.

Agrimonia foliis pinnatis, fructibus hiſpidis ROYEN. HALLER *Enum.* n. 1. p. 407. Septembri floret in agris montoſis circa *Eiſenbach.*

II. *Polygonum* littoreum minus, floſculis ſpadiceo-albicantibus C. B. RVPP. 96.

Corrigiola caule florum faſciculis terminato LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 391. ad ripas arenoſas infrequens.

II. *Seminibus nudis geminis.* RVPP. 101.

I. *Acer* campeſtre & minus C. B. RVPP. ibid.

Acer foliis ſemitrilobis, lobis obtuſe inciſis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 421. *bey Stockhauſen.*

2. *Acer* montanum candidum C. B. RVPP. ibid.

Acer major CORDI.

Acer foliis quinquangulis, undique ſerratis. HALLER *Enum.* n. 2. p. ibid. ad ſepes.

III. *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. ibid.

Gymnopolyſpermæ HALLER p. 319. ſeq.

I. *Caryophyllata* vulgaris C. B. RVPP. 108.

Caryophyllata pinnis paucioribus, rhomboideis tubarum fine uncinato HALLER *Enum.* n. 1. p. 335. Junio floret ad ſepes *zu Schatges, Stockhauſen*, frequens.

2. *Caryophyllata* aquatica nutante flore C. B. RVPP. ibid.

Caryophyllata pinnis frequentioribus, extrema ſemitrifida, flore connivente, nutante. HALLER *Enum.* n. 4. p. 336. Junio ad rivos, udoſa, frequens.

II. *Fragaria* vulgaris C. B. fructu rotundo RVPP. 108.

Fragaria flagellis reptans LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 343. floret Junio ubique ad ſepes ſylvasque.

2. *Fra-*

2. *Fragaria* vulgaris, fructu rubro oblongo.
An varietas, an ſpecies diſtincta? poſterius videtur, ob fructus veram differentiam, folia rhomboidea hiſpidiora; floret Julio in arenoſis *zu Stockhauſen.*

III. *Pentaphylloides* alatum argenteum. RVPP. 107.
Anſerina officinarum.
Potentilla repens, ſcapo unifloro, pinnis plurimis confertis, minoribus intermixtis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 338. floret Junio copioſe in ſuburbio. Aqua ſtillatitia fatua.

IV. *Quinquefolium* minus repens, lanuginoſum luteum C.B.RVPP. 106. HALLER *Enum.* n. * 7. p. 340. Majo ad arenoſa v. gr. *am Hopfenberg.*

2. *Quinquefolium* folio argenteo C. B. RVPP. 106.
Potentilla foliis quinatis, anguſtiſſimis ſubtus tomentoſis, caule erecto. HALLER *Enum.* n. 10. p. 341. floret Junio ad margines viarum *zu Freyenſteinau.*

V. *Ranunculus* aruenſis echinatus C. B. RVPP. 103.
Ranunculus ſeminibus aculeatis, foliis decompoſitis linearibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. 323. floret Junio in aruis.

2. *Ranunculus* aquaticus folio rotundo & capillaceo C. B. RVPP. 104.
Ranunculus foliis inferioribus capillaceis, ſuperioribus peltatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 16. p. 328. floret Majo *zu Friſchborn*, *Sonnenberg*, bey *Angersbach*, copioſe.

3. *Ranunculus* aquaticus Cotyledonis folio RVPP. 103. flore albo, caule geniculato, I. R. H.
An *Ranunculus foliis omnibus capillaceis circumſcriptione oblongis* HALLER *Enum.* n. 19 p. 329? Majo ad ſtagnum *zu Eiſenbach*, forte No. 18. ob folia rotundiora.

4. *Ranunculus* pratenſis, erectus, dulcis. RVPP. 102.
Ranunculus caule ex geniculis radicato foliorum lobis petiolatis. HALLER *Enum.* n. 7. II. p. 324. floret Majo ubique.

5. *Ranunculus* rectus flore pleno.
Ranunculus caule erecto, multifloro, folio pentagono, lobis ſeſſilibus, flore pleno. HALLER *Enum.* n. 7. γ. creſcit ibid.

6. *Ranunculus* erectus acris, flore ſaturate luteo C.B. RVPP. 102.
Ranunculus caule erecto, multifloro, folio pentagono, lobis ſeſſilibus. HALLER *Enum.* n. 7. p. 324. Junio im *Rudloſer Wald.*

7. *Ranunculus* longifolius, paluſtris major C. B. RVPP. 104.
Ranunculus erectus, foliis longis ſeſſilibus, capitulo ſquamulis diſtincto. HALLER *Enum.* n. 2. p. 322. floret Junio in foſſis *zu Angersbach.*

8. *Ranunculus* pratenſis, repens hirſutus C. B. RVPP. 102. an varietas No. 4. copioſe *bey Lauterbach.*

9. *Ranunculus* montanus, folio Aconiti, magno flore. RVPP. 102.
Ranunculus hirſutus Geranii columbini majoris folio CORDI.
Ranunculus foliis quinatis, lanceolatis, inciſo ſerratis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 9. p. 325. Majo *am Eichberg,* & prato cui nomen: *groſe Eiſenbach.*

10. *Ranunculus* radice verticilli modo rotunda C. B. P. 178. RVPP. 103.
Ranunculus radice ſimplici, ſubgloboſa LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 6. p. 323. *zu Eiſenbach.*

11. *Ranunculus* ramoſus, vel ſylvaticus, folio rotundo. C. B. RVPP. 101.
Ranunculus foliis radicalibus, reniformibus, crenatis, caulinis digitatis ſeſſilibus. ROYEN. HALLER *Enum.* n. 14. p. 327. Majo in pratis copioſe.

IV.

VI. *Tilia femina*, folio majore C. B. RVPP. 100.
Tilia foliis amplioribus, ſubhirſutis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 375. *ad templum cœmeterii.*

2. *Tilia* folio minore I. B. 1. RVPP. ibid.
Tilia folio glabro, duriori, minori. HALLER *Enum.* n. 2. p. 358. ad mœnia ex ſylvis allata.

IV. *Seminibus tectis, capſula*

(1) *Simplici* RVPP. 109.

1. *Alſine* altiſſima nemorum C. B. RVPP. 109.
Alſine aquatica major HORT. OXON.
Alſine foliis cordatis petalis bipartitis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 386. floret Julio *an dem Bach bey der Stadt*, folia fugacia tenerrima.

2. *Alſine* gramineo folio, flore minore. RVPP. 110.
Alſine foliis gramineis, petalis bipartitis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 306. floret Junio *am Billſtein* & pratis.

3. *Alſine* gramineo folio ampliore. RVPP. 109.
Alſine foliis gramineis, aſperis, petalis ſemibifidis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 386. floret Julio *am Huttenberg* paſſim.

4. *Alſine* media C.B. RVPP. 109.
Alſine pentaſtemon, petalis bipartitis. HALLER *Enum.* n. 5. p. ibid. legi florentem Februario 1747. alias floret Aprili.

5. *Alſine* minor multicaulis RAII. in aridis.
Arenaria multicaulis Serpyllifolia. RVPP. 114.
Alſine foliis lanceolatis, petalis integris calycis magnitudine. HALLER *Enum.* n. 16. p. 389.

6. *Alſine* minima flore fugaci. I. R. H.
Spergula graminea, annua, foliis obſcure virentibus, flore tetrapetalo. RVPP. 73.

Alſine

Alſine tetrapetala, foliis anguſtis, in origine lateſcentibus. HALLER *Enum.* n. 20. p. 390. Junio ad culmen montis *bey Schadges* & vias publicas.

Nota. Ad tetrapetalas merito pertinentem retinui, ob nominis affinitatem ovariique formam.

7. *Alſine* folio Plantaginis CHABR. I. B. III. 363.

Arenaria Plantaginis folio RVPP. 113.

Alſine foliis lanceolatis, trinerviis, petalis integris. HALLER *Enum.* n. 18. p. 390. creſcit ibid. cum præced.

8. *Alſine*, Spergula dicta major C. B. P. 251.

Arenaria arvenſis vulgatior. RVPP. 112.

Alſine foliis verticillatis, petiolis ramoſis, petalis integris. HALLER *Enum.* n. 7. p. 387. legi unice ad margines agrorum verſus *Wallenroda.*

II. *Caryophyllus* montanus I. TABERNÆMONT.

Tunica ſylveſtris, vulgaris multiflora. RVPP. 118.

Tunica calyce univerſali ariſtato floribus breviori HALLER *Enum.* n. 4. p. 382. legi Junio ad aprica *zu Stockhauſen am Weinberg* dicta.

2. *Caryophyllus* ſylveſtris prolifer. C. B. P. 209.

Tunica ſylveſtris, faſciculatis floribus. RVPP. 119.

Tunica calyce univerſali peculiaribus majori, cartilagineo mutico. HALLER *Enum.* n. 2. p. 381. floret Septembri ad *rivum der Schlagmühle.*

III. *Lychnis ſylveſtris* ſive aquatica purpurea ſimplex. C. B. P. 264. RVPP. 115.

Lychnis ſexu diſtincta foliis ovatis acutis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 377. Flores ſpicati in meo ſpecimine, floret Junio *zu Stockhauſen* ad ſepes.

2. *Lychnis* purpurea pratenſis anguſtifolia flore laciniato.

Lych-

Lychnis pratenſis flore laciniato ſimplici. RVPP. 116.
Lychnis petalis quadrifidis longiſſimis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 378. legi Junio *zu Stockhauſen.*

3. *Lychnis* flore laciniato albo. Varietas β. HALLER *Enum.* n. 4. p. 378. Junio *am Eichberg.*

4. *Lychnis* ſylveſtris, alba, ſimplex C. B. RVPP. 115. Forte varietas No. 1. HALLER *Enum.* n. 3. II. p. 377? floret ad rivos *zu Stockhauſen*, an vere differat?

5. *Lychnis* montana latifolia alba; lecta *Blizenroth, Eiſenbach, Friſchborn*?

6. *Lychnis* ſegetum major C. B. RVPP. ibid.
Lychnis calycis laciniis petalorum longitudinem ſuperantibus. HALLER *Enum.* n. 2. p. 376. Julio inter ſegetes *bey Altenſchlirf.*

7. *Lychnis* ſegetum folio latiore hirſuta. Varietas prioris. Junio *auf der alten Wieſe.*

IV. *Parnaſſia* RIVINI. RVPP. 114. floret Auguſto in udoſis ad ſuburbium. Baccas ad Eryſipelas valere, incolis fertur.

V. *Rorella* vulgaris & officinarum. RVPP. ibid.
Ros ſolis folio ſubrotundo C. B. P. 309.
Rorella caule ſimplici, foliiss rotundis, retuſis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 372. legi Auguſto in udoſis circa *Rudlos, Stockhauſen.* Acris, nociva, licet laudet WEDELIVS.

(2) *Gemella.* RVPP. 122.

I. *Saxifraga* rotundifolia, alba. RVPP. ibid.
Saxifraga foliis reniformibus, lobatis, caule ramoſo, radice granuloſa LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 6. p. 401. floret Majo in pratis copioſe. Ejus vires tam nephriticæ, quam lithontripticæ ex analogia ſoli arenoſi, quo creſcit, falſæ. Aqua ejus ſtillatitia fatua. TROLLES *Examen rigor. Diſſ. p.* 2. 3. 4*to* 1740.

(3) *Capſula tripartita.* RVPP. 123.

I. *Hypericum* vulgare C. B. P. 279. RVPP. ibid.

Hypericum floribus trigynis, caule annuo, foliis punctatis, obtuſis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 360. floret Junio *am Hopfenberg* & *Naxburg.*

2. *Hypericum* minus ſupinum; vel ſupinum glabrum. C. B. P. RVPP. 124.

Hypericum humifuſum foliis perforatis, punctis in margine nigris notatis. HALLER *Enum.* n. 2. ibid. floret Julio, Auguſto, ad rivum frigidiſſimum *zu Eiſenbach*, infrequens.

3. *Hypericum* elegantiſſimum non ramoſum. RVPP. 124.

Hypericum foliorum ora punctata, calyce ſerrato. HALLER *Enum.* n. 4. p. 361. Julio in *der Steger hinter Stockhauſen.*

II. *Muſcipula* pratenſis, veſicaria. RVPP. 125.

Lychnis quæ Been album C. B. P. 205.

Viſcago calyce inflato, ovali, petalis ſerratis, calyce ſerrato. HALLER *Enum.* n. 2. p. 373. *am Hopfenberg.*

(4) *Capſula quinquepartita* RVPP. 126.

I. *Anacampſeros* maxima I. B. III. RVPP. 129.

Sedum foliis ovalibus, ſerratis, umbellis ex alis foliorum. HALLER *Enum.* n. 6. p. 395. legi Auguſto in petroſis *am Hopfenberg.* Amuletum vanum.

II. *Acetoſella* vulgaris & officin. RVPP. 127.

Oxys radice dentata, foliis ternatis, ſcapo nudo, unifloro HALLER *Enum.* n. 1. p. 364. floret Majo ad viam verſus *Blizenroth* cum Moſchatellina, infrequens. Aqua ſtillatitia fatua.

III. *Geranium Robertianum* RIVINI. RVPP. 287.

Gera-

Geranium Cicutæ folio minus & ſupinum C. B.

Geranium pedunculis multifloris, calycibus pentaphyllis foliis duplicato pinnatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 14. p. 369. floret Majo *zu Eiſenbach*, Junio *Freyenſteinau*, Auguſto *zu Stockhauſen.*

2. *Geranium Robertianum* officin. RVPP. 286.

Geranium pedunculis bifloris, foliis quinquepartitis, lobis pinnatifidis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 12. p. 369. floret Julio ad muros arcis *Eiſenbach.*

3. *Geranium Robertianum*, flore albo, varietas β. HALLER l. c. floret Julio ad agrorum margines *am Eichberg*, ſemitam ſaxoſam.

4. *Geranium Robertianum* flore albo & rubro in eodem caule. Varietas prioris. Legi ibid.

5. *Geranium Batrachioides*, ſeu gratia Dei Germanorum. C. B P. p. 89. I. R. H.

Gruinalis pratenſis, foliis Ranunculi, Aconitive, RVPPIO falſum nomen. 129.

Geranium pedunculis bifloris, foliis peltatis, multipartitis, rugoſis, pinnato-laciniatis, acutis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 8. p. 367. habitus hirſutus. Majo *zu Eiſenbach.*

6. *Geranium* folio Maluæ rotundo C. B.

Gruinalis folio Maluæ rotundo. RVPP. 131.

Geranium foliis reniformibus, ſemiquinquifidis, mollibus & latiſſimis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 366. Junio *zu Eiſenbach Rothen Rain.*

7. *Gruinalis* aruenſis flore cæruleo purpureo, radice ruberrima. RVPP. ibid.

Geranium columbinum maximum foliis diſſectis RAII. *Geranium foliis ad nervum quinquifidis, pediculis breviori-*

 bus,

bus, caule erecto. HALLER *Enum.* n. 6. p. 366. legi Junio in agris *zwiſchen Schadges und Stockhauſen am Rothen Rain.*

8. *Gruinalis* aruenſis foliis Maluæ profunde ſectis, floribus longis, pediculis inſidentibus. RVPP. ibid.

Geranium foliis ad nervum quinquifidis, pediculo longiſſimo, caule proſtrato. HALLER *Enum.* n. 7. p. 367. Julio *Naxburg*, infrequens.

9. *Geranium* batrachioides paluſtre flore ſanguineo. RVPP. 287. idem quod:

Gruinalis pratenſis maxima, folio Aconiti; minus profunde laciniato. RVPP. 129.

Geranium aconitifolium noſtras RIVINI.

Geranium foliis rugoſis, ſemitrilobis, latioribus, lobis dentatis, lateralibus bipartitis, floribus purpureis. HALLER *Enum.* n. 9. p. 367. Julio *am Eichberg* copioſe, *Stockhauſen.*

Nota. Hæc planta flore regulari: *Gruinalis* p. 129. flore vero irregulari: *Geranium* audit RVPPIO p. 286. Præſtat tamen ob characterem utrique communem conjungere ad modum *Illuſtr.* HALLERI l. c. p. 365. licet ob levem floris irregularitatem RIVINVS & ex eo RVPPIVS ſeparent.

IV. *Sedum* minus luteum, folio acuto C. B. RVPP. 128.

Sedum foliis teretibus, in ſpinulam terminatis, umbella ſparſa. HALLER *Enum.* n. 15. p. 397. legi Junio *bey Eiſenbach* & mœnia frequens.

2. *Sedum paluſtre*, ſubhirſutum purpureum. C. B. P. 285. RVPP. ibid.

Sedum foliis planioribus, ellipticis, petiolis ſubhirſutis, in ſummo caule congeſtis. HALLER *Enum.* n. 16. p. ibid. Junio *am Hopfenberg* ad ſaxa.

3. *Se-*

3. *Sedum* minimum luteum, non acre. RVPP. ibid.
Sedum foliis conicis, floribus in alis ſeſſilibus majoribus, luteis. HALLER *Enum.* n. 12. p. 396.

4. *Sedum* minus teretifolium album C. B. RVPP. ibid.
Sedum foliis oblongis, obtuſis teretiuſculis, ſeſſilibus, patentibus, panicula ramoſa LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 18. p. 398. *Billſtein.* Aqua ſtillatitia fatua.

V. *Viſcaria* RIVINI. RVPP. 126.
Lychnis ſylveſtris, viſcoſa, rubra, anguſtifolia C. B. P. 205. an eadem HALLERO vocata:
Viſcago foliis imis petiolatis, floribus verticillatim ſpicatis, petalis indiviſis, ſexu diſtinctis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 375? ſaltem eadem deſcriptio, ſynonyma licet differant. Floret Junio ad culmen montis ſaxoſi *bey Schadges,* infrequens.

(5) *Capſula decem loculamntis diſcreta.* RVPP. (5) 131.

I. *Linum ſativum.* C. B. P. 214. RVPP. ibid.
In agris copioſe ſeritur, optimeque ſuccedit, ut ſubjectum ſit maximi incolarum commercii. Linum maturum abſciſſum, in faſciculos ligatum, rivis, lapidibus oneratum immergunt ſpatio 14. dierum circiter. Hinc caules putreſcunt; rivi vero odorem & ſaporem piſcibus letalem, hominibusque gravem contrahunt. Invaluit mos, retinuit eum conſuetudo, antiquitatis amor. Sileſiaci illud Soli exponunt absque immerſione in aquas. Vtilitas & uberior proventus locum *Lino* inter floras concedunt merito.

(6) *Capſula multiplici* RVPP. 132.
Multiſiliquæ HALLER l. c. p. 298.

I. *Caltha* paluſtris flore ſimplici. C. B. RVPP. ibid.
Populago DILLENII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 319. floret Majo in foſſis irriguis cum *Chelidonio* minore verſus *Blizenroth.*

II. *Vlmaria* DODONÆI & CLVSII. I.B. III. RVPP. 101.
Regina prati DODONÆI.
Filipendula foliis ex ovalibus acutis extremo trilobato, minimis pinnulis intermiſtis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 306.
Legi Septembri ad rivos *zu Stockhauſen.*

V. *Seminibus tectis, bacca*

(1) *Monopyrena.* RVPP. 132.

Pomiferæ. HALLER 345. l. c.

I. *Ceraſus* ſylveſtris fructu ſubdulci, nigro colore inficiente. RVPP. 134. C.B.
Ceraſus foliis ovato lanceolatis. ROYEN. HALLER *Enum.* n. 1. p. 356.

2. *Ceraſus* fructu ſubdulci rubro. I.B. varietas HALLER l. c. γ. ad margines ſylvarum infrequens *auf der geſunckenen Wieſe.*

II. *Prunus ſylveſtris* C.B. RVPP. 133.
Prunus ſpinoſa, foliis obtuſis, ſæpe trifidis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 6. p. 355. Martio floret *bey Wernges und Blizenroth*, infrequens.

(2) *Tripyrena.* RVPP. (3) p. 136.

I. *Oxyacantha* vulgaris. RVPP. ibid. DIOSCORIDIS.
Crataegus ſpinoſa, foliis obtuſis, ſæpe trifidis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 354. *bey Blizenroth*, ad ſepes.

(3) *Polypyrena.* RVPP. (5) p. 158.

I. *Malus ſylveſtris* fructu valde acerbo. RVPP. 141.
Pirus foliis ſerratis, pomis baſi concavis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 351. in agris ſterilibus *Lanzenhayn.*

II. *Pirus* ſylveſtris. C.B. RVPP. 140.
Pyrus foliis ſerratis, pomis baſi productis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. ibid. *Rigsfeld.*

III. *Roſa* ſylveſtris foliis odoratis C. B. I. R. H.
Roſa Eglanteria TABERNÆMONTANI. RVPP. 139. not. (a).
Roſa foliis ſubtus rubiginoſis & odoratis. HALLER *Enum.* n. 7. p. 350. floret Julio *zu Hopmansfeld* & *Blizenroth* ad ſepes.

2. *Roſa ſylveſtris* vulgaris flore odorato incarnato C. B. P. I. R. H. RVPP. l. c.
Roſa foliis & fructu rotundo levibus, calycis foliolis diviſis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 349. Julio *Freyenſtein.*

IV. *Rubus repens fructu caeſio.* C. B. RVPP. 143.
Rubus caule aculeato foliis ternatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2 p. 344. Auguſto ad ſepes *bey Maar.*

2. *Rubus vulgaris*, ſeu Rubus fructu nigro. RVPP. 142.
Rubus foliis ternatis & quinatis, coſta ſpinoſa, fructu nigro & levi. HALLER *Enum.* n. 4. p. 345. *zu Freyenſteinau* in ſylva.

3. *Rubus idæus ſpinoſus.* C. B. RVPP. ibid.
Rubus idæus ſpinoſus fructu rubro. I. B.
Rubus foliis ternatis & quinatis, coſta plerumque inermi, fructu rubro, villoſo. HALLER *Enum.* n. 3. p. 344. ubique ad ſepes. Aqua ſtillatitia fatua.

V. *Sorbus aucuparia* I. B. 1. 62.
Aucuparia RIVINI. RVPP. 140.
Sorbus foliis pinnatis, glabris, fructu minimo. HALLER *Enum.* n. 1. p. 350. *Naxburg.*

2. *Sorbus* foliis pinnatis, inferne tomentoſis, fructu majori. HALLER *Enum.* n. 2. p. 351.
Sorbus domeſtica Auctorum HALLER ibid. *zu Eiſenbach* circa urbem: an vere indigena?

CLAS-

CLASSIS OCTAVA.

RVPP. VI. p. 143.

PLANTÆ

Flore regulari hexapetalo

Liliaceæ. HALLER 279. l. c.

I. *Seminibus tectis capſula*

(1) *bipartita.* RVPP. (2) p. 146.

I. *Salicaria* vulgaris purpurea, foliis oblongis I. R. H. RVPP. ib.
Salicaria floribus ſpicatis, foliis conjugatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 405. floret Julio in udoſis *bey Blizenroth, zvviſchen Altenſchlirf und Stockhauſen.*

(2) *Tripartita.* RVPP. 148.

I. *Martagon* ſylvaticum. RVPP. 148.
Lilium floribus reflexis montanum flore rubente, C. B. P. *Lilium foliis verticillatis, floribus reflexis, corollis revolutis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 289. Legi Junio *an der Münz, am Hopfenberg, und Hopmansfeld*, infrequens.

II. *Ornithogalum luteum* C. B. ſeu pallidum majus C. B. RVPP. 149.
Phalangium radice ſubrotunda, foliis & floribus umbellatis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 293. floret Aprili in agris *bey Sickendorf*, cum Veronica Hæderulæ folio, & *Eiſenbach*, infrequens. An amicitia?

2. *Ornithogalum* anguſtifolium bulbiferum. C. B. RVPP. 150.
Varietas ibid. cum præced.

II. *Semine tecto*

Bacca dipyrena. RVPP. 150. (1)

I. *Berberis* vulgaris & officinarum. RVPP. ibid.

Berbe-

Berberis ſpinis triplicibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 424. in ſepibus & dumetis circa *Eiſenbach und Stockhauſen.* Ex relatione ZEHNERI.

CLASSIS NONA.

RVPP. VII. p. 158.

PLANTÆ

Flore regulari polypetalo.

Gymnopolyſperma. HALLER & BOERHAAVE.

I. *Seminibus nudis.*

I. *Ficaria* vulgaris. RVPP. 159. HALLER *Enum.* n. 1. p. 321. *Chelidonium minus* RVELLII & officin. Floret Majo cum Caltha paluſtri *bey Blizenroth*; infrequens.

II. *Nemoroſa* flore roſeo, albo expanſo. RVPP. 160. *Anemone ſemine lævi, petalis ſenis ellipticis.* HALLER *Enum.* n. 2. p. 330. floret copioſe in ſylva verſus *Eiſenbach.*

2. *Nemoroſa* flore albo: an *Anemone ſylveſtris alba, major* C. B. RVPP. 161? varietas? ibid. cum præcedente.

II. *Seminibus tectis capſula multiplici.* RVPP. 162.

I. *Aquilegia* ſylveſtris C. B. RVPP. 164. *Aquilegia foliis rotundo-lobatis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 310. floret Junio *zwiſchen Altenſchlirf und Stockhauſen.*

II. *Trollius.* *Ranunculus flore globoſo, quibusdam Trollius flos.* I. B. III. RVPP. p. 162.

Helleborus uniflorus, petalis & ſiliquis plurimis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 318. ad ſepes *gegen Maar*, infrequens.

CLASSIS DECIMA.

RVPP. VIII. p. 167.

Plantæ

Flore regulari compoſito.

I. *ex regularibus & irregularibus ſimul.*

(1) *Seminibus ſolidis.*

Radiatæ HALLERO plerumque.

I. *Bellis* ſylveſtris minor C. B. RVPP. 172.

Bellis ſcapo nudo unifloro LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 722, floret Auguſto in paſcuis ſuburbanis. Aqua ſtillatitia fatua.

II. *Chamæmelum* vulgare. RVPP. 173.

Leucanthemum DIOSCORIDIS. C. B. P.

Matricaria foliis pinnatis, pinnis latis, capillariter multifidis. HALLER. *Enum.* n. 1. p. 718. Junio copioſe am *Eichberg* & margines agrorum.

2. *Chamæmelum* foliis pene glabris, pinnis pinnatis, pinnulis latiuſculis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 717. ibid. *gegen Angersbach.*

III. *Leucanthemum vulgare.* I. R. H. RVPP. 170.

Bellis major DODONÆI.

Matricaria foliis imis petiolatis, ad caulem auritis & ſerratis. HALLER *Enum.* n 3. β. p. 720. floret Junio, Auguſto ad urbem, *Eichberg*, *Wartenbach*, *Altenvvieſe*, ad ſepes.

2. *Leucanthemum montanum*, folio obtuſo crenato. I. R. H. HALLER l. c. g. ad ſepes circa urbem; *Kalbſaug* Incolis.

IV. *Ma-*

IV. *Matricaria vulgaris.* C. B. RVPP. 173.

Matricaria foliis pinnatis, pinnis latis, inciſis, ſemifloſculis breviſſimis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 719. Junio in ruderoſis; *am Stockhauſer Garten.*

V. *Millefolium* vulgare album C. B. RVPP. 174.

Achillea pinnis foliorum plurimis, longè aequalibus, pinnatis, pinnulis trifidis & quinquefidis. HALLER *Enum* n. 8. p. 715. floret Junio & Auguſto in pratis ſiccis *zu Freyenſteinau.* Vires nimium decantatae.

2. *Millefolium* vulgare purpureum minus C. B. P. RVPP. ibid. varietas, ad agros.

VI. *Ptarmica vulgaris* folio longo ſerrato, flore albo. I. B. III. RVPP. ibid.

Achillea foliis integris, minutiſſimae ſerratis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 712. Julio in humectis circa *Angersbach*, *Altenſchlirf*, *Naxburg*, frequenter.

No. II. III. & IV. ſunt ſpecies *Matricariae* HALLERO l. c. V. & VI. ſpecies *Achilleae* HALLERO; *Millefolii* TOVRNEFORTIO.

VII. *Verbeſina* foliis tripartito diviſis. RVPP. 168.

Bidens foliis tripartito diviſis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 709. ad fimeta, aquas ſtagnantes, foſſas *bey Blizenroth.*

2. *Verbeſina* minima DILLENII.

Verbeſina ſemine bi-vel-tridentato, folio integro. RVPP. ibid.

Bidens foliis longe ellipticis, ſerratis, indiviſis. HALLER *Enum.* n. 2. varietas β. autumno *zu Blizenroth*, ad fimeta.

(2) *Seminibus papposis.* RVPP. 175.

I. *Arnica* SCHROEDERI RVPP. ibid.

Arnica foliis ovatis integris, conjugatis. HALLER *Enum.*

 n. 2.

n.2. p. 737. floret Junio copioſe, &, quantum innotuit, unice *auf der Altenvvieſe* cum Rore ſolis & Sphagno molliſſimo. Vnicum exemplar am *Stockhauſer Weeg*. Vires adeo decantatae, mihi, præter motus, dubiæ; ulterius & quidem clinice explorandæ.

II. *Aſter* pratenſis autumnalis Conyzæ folio I. R. H. RVPP. 181.
Aſter foliis amplexicaulibus, criſpis ſubtus incanis, luteo flore radiato. HALLER *Enum.* n. 3. p. 726. Julio am *Eichberg*, infrequens.

2. *Aſter* montanus luteus, ſalicis folio glabro. C. B. P. RVPP. 180.
Aſter foliis longiſſime lanceolatis, utrinque lævibus, rariter dentatis, floribus luteis in umbella infrequente. HALLER *Enum.* n. 9. p. 728. Julio *am Eichberg*, infrequens.

III. *Jacobaa* vulgaris laciniata. C. B. RVPP. 76.
Senecio foliis pinnatis, pinnis multiformibus dentatis, floribus umbellatis luteis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 731. Auguſto ad urbem, & in monte verſus *Angorsbach*.

2. *Jacobaa* viſcoſa & hirſuta. RVPP. 177.
Senecio foliis pinguibus, pinnatis, pinnis alterne breuiſſimis, radiis perexiguis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 32. floret Auguſto ad ſepes.

3. *Jacobaa Alpina* foliis longioribus ſerratis I. R. H. RVPP. 176.
Conſolida aurea TABERNÆMONTANI.
Senecio foliis longe ellipticis acute ſerratis, floribus umbellatis, HALLER *Enum.* n. 9. p. 734. Julio *im Obervvald* copioſe, inde ZEHNERVS.

4. *Jacobaa* nemorenſis, latiore, rigidiore folio RVPP. 177.
Senecio foliis ovato-lanceolatis, ſubtus hirſutis, floribus umbel-

umbellatis. HALLER *Enum.* n. 10. p. 734. floret Julio in ſylvis arcis *Naxburg*, frequenter, jungitur ad modum HALLERI.

IV. *Senecio* minor vulgaris C. B. RVPP. 191.
Senecio foliis pinnato-ſinuatis, amplexicaulibus, floribus nudis ſparſis. HALLER *Enum.* n. 7. p. 733. floret Auguſto copioſe *gegen Angersbach.* Officinalis quibusdam.

V. *Tuſſilago* Officinarum I. R. H. RVPP. 176.
Petaſites ſcapo unifloro, floſculis in ambitu ligulatis. HALLER *Enum.* n. 6. p. 708. copioſe in agris & ad ripas. Agreſtis folia minora, craſſiora, lanuginoſiora. Aqua ſtillatitia fatua.

VI. *Virga aurea* latifolia ſerrata C. B. RVPP. 181.
Solidago caule erecto, racemis alternis erectis. LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 721. floret Auguſto in ſaxoſis *am Hopfenberg*, ſemitas, copioſe *zu Naxburg.* Aqua ſtillatitia fatua. No. III. IV. ſunt ſpecies *Senecionis* LINNÆI & HALLERI p. 730. *Jacobaea* I. R. H.

II. *Ex regularibus tantum*

(1) *Seminibus pappoſis.* RVPP. 185.

Capitatae, floribus omnibus androgynis. HALLER l. c. p. 674.

1. *Carduus* caule criſpo. I. B. III. RVPP. 186.
Carduus in avena proveniens TRAGI.
Cirſium foliis ſemipinnatis, ſpinoſis, capitulis oblongis mitioribus. HALLER *Enum.* n. 5. α. p. 680. Varietas glabra in ſegetibus. Vulgatiſſimum ad ſepes viasque.

2. *Carduus* Eriocephalos DODONÆI.
Carduus capite rotundo, tomentoſo C. B. P. RVPP. ibid.
Cirſium foliis ſpinoſis, hirſutis, ſemipinnatis, pinnis ſemibi-

 lobis,

lobis, capite rigente, tomentoſo ſpharico. HALLER *Enum.* n. 6. ibid. rarum, *am Eichberg*, floret Septembri.

3. *Carduus* nutans I. B. III. 56. RVPP. ibid.

Carduus foliorum laciniis complicatis & ſpinoſis, capitulo ſpinoſo nutante. HALLER *Enum.* n. 1. p. 676. Septembri ad ſaxoſa, arida.

II. *Cirſium* acanthoides, flore ochroleuco VAILLANT.

Cirſium inerme, floribus inter flaveſcentia folia congeſtis HALLER *Enum.* n. 4. p. 679.

Cnicus pratenſis, Acanthifolio, flore flaveſcente. I. R. H. RVPP. 189. floret Julio, Auguſto, ad ſepes rivosque *zu Blizenroth, Stokhauſen.*

2. *Cirſium* acaulos flore albo I. R. H. RVPP. 188.

Cirſium caule floris longitudine HALLER *Enum.* n. 11. p. 682. placenta edulis æſtate. Junio *am Eichberg.* Sicca variationem cœli indicat.

3. *Cirſium* acaulos flore purpureo I. R. H. varietas γ. HALLER l. c. Junio *zu Eiſenbach.*

4. *Cirſium* pratenſe polycephalon vulgare I. R. H. RVPP. ibid.

Cirſium caule pene nudo, alis criſpis obducto, capitulis mitibus, in vertice congeſtis. HALLER *Enum.* n. 8. p. 681. floret Julio verſus Lapidicinam.

III. *Cyanus* montanus latifolius I. R. H. RVPP. 182.

Cyanus foliis integris, ſubtus tomentoſis, caule alato. HALLER *Enum.* n. 5. p. 692. Calycis ſquamæ ciliis nigris cinctæ. Floret Junio, in cacumine monticuli ſaxoſi *zu Schadges.*

2. *Cyanus* ſegetum flore cœruleo C. B. RVPP.

Cyanus floſculis radicalibus latiſſimis, ſeptifidis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 691. Junio copioſe in agris *am Eichberg.*

IV. *Elichryſum montanum*, folio rotundiore. RVPP. 193.

Gna-

Gnaphalium ſexubus tota planta diſtinctis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 698. floret Junio *am Eichberg und Billſtein*, in aridis.

2. *Elichryſum* flore albo, folio longiore C. B.
Gnaphalium flore albo &c. HALLER *Enum.* n. 1. β. varietas floſculis omnibus femininis.

3. *Elichryſum* flore ex albo & purpureo variegato. Varietas No. I. α. floſculis omnibus androgynis; floret ibidem cum prioribus.

4. *Elichryſum* ſpicatum I. R. H. RVPP. ibid.
Gnaphalium ramis ſpicatis frequentiſſimis, alis foliorum inſidentibus. HALLER *Enum.* n. 5. p. 700. floret Auguſto *zu Eiſenbach.*

5. *Elichryſum* annuum, floribus conglobatis, ſaxatile. RVPP. ibid.
Gnaphalium foliis molliſſimis, tomentoſis obtuſis, umbella argentea caulem terminante. HALLER *Enum.* n. 4. p. 699. Auguſto ad acclivia paludesque.

6. *Filago* ſeu herba impia DODONÆI.
Gnaphalium vulgare majus C. B. P.
Gnaphalium caule dichotomo, ſphæris floralibus in angulo diviſionis ſeſſilibus. HALLER *Enum.* n. 10. p. 702. in aridis circa *Eiſenbach* abunde.

V. *Jacea* nigra, pratenſis latifolia C. B. RVPP. 183.
Rhaponticum foliis ſqualidis, tomentoſis, inferioribus ad baſin ſemipinnatis, ſuperioribus integris. HALLER *Enum.* n. 3. α. p. 688. floret Julio in pratis *bey Maar*, copioſe circa *Eiſenbach.*

2. *Jacea* pratenſis folio integro Scabioſæ ſimili hirſuto. An varietas β vocata.

Jacea

Jacæa humilis pratenſis incana, folio integro AMBROS? legi *Naxburgi.*

3. *Jacæa* vulgaris laciniata flore purpureo I.R.H. RVPP. 184. *Cyanus foliis pinnatis, pinnis obtuſis, dentatis* HALLER *Enum.* n. 2. p. 690. altiſſima creſcit ibid.

No. I. 2. II. 2. 3. 4. HALLERO ſunt Cirſia I. R. H. Cardui; III. 2. V. 3. HALLERO Cyani I. R. H. Jacææ.

VI. *Lappa* & *Bardana* officin. I.R.H. RVPP. 189.

Lappa capitulis glabris majoribus HALLER *Enum.* n. 2. p. 675. Junio copioſe *bey Lauterbach und der Schlagmühle.*

2. *Lappa* minor montana, capitulis tomentoſis, ſeu capitulis DIOSCORIDIS. An ea, quæ RVPPIO?

Lappa major montana, capitulis tomentoſis, ſeu *Arcium* DIOSCORIDIS. p. 189?

Lappa capitulis & foliorum facie inferiore tomentoſis. HALLER *Enum.* n. 1. p. ibid. *in der Hard.*

VII. *Petaſites* major & vulgaris C. B. RVPP. 190.

Petaſites floribus ſpicatis, floſculis omnibus androgynis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 706. Aprili & Majo *in dem Bach zu Eiſenbach* copioſe.

(2) *Seminibus non pappoſis ſive ſolidis.* RVPP. 195.

Abſinthium Ponticum ſeu *Romanum officin.* RVPP. 196. ad hortulum ſuburbii legi, ſed valde ſuſpicor non eſſe indigenam plantam, ſed inde elapſam.

I. *Artemiſia* vulgaris major C. B RVPP. ibid.

Artemiſia foliis planis ſemipinnatis, pinnis rariter dentatis, floribus erectis, denſe ſpicatis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 696 floret Auguſto ad rivum *auf denen Angersbacher Wieſen, beym Steeg gegen Eiſenbach und Hopfenberg.*

Artemiſia hæc, *virgis* ſcil. *rubentibus* (4) HALLER *Enum.* l. c.

l. c. caulis lignoſior, ſummitatum folia in tres lacinias diviſa. Contra albæ ſeu *frutice candido* (β) caulis debilior, ex rubro & albo variegatus, apicis folia non laciniata, anguſta, oblonga; nonne cum BLAIRIO duæ potius ſpecies, quam varietates?

III. *Plantæ flore regulari, compoſito ex irregularibus tantum.*

(1) *Seminibus papposis* RVPP. 197.

Compoſitæ Cichoraceæ. HALLER p. 739.

I. *Dens leonis* latiore folio C. B. RVPP. ibid.
Taraxacum pinnis foliorum triangularibus. HALLER *Enum.* n. 1. α. p. 739. *am Hopfenberg.*

II. *Hieracium* majus anguſtifolium erectum, caule lævi C. B. RVPP. 198.
Hieracioides foliis ad terram ſerratis ad caulem pinnatis, pinnis alterne majoribus, caule pene nudo multifloro. HALLER *Enum.* n. 2. p. 750. floret Julio *in der Steeger.*

2. *Hieracium* Chondrillæ folio glabrum C. B.
Hieracioides foliis variis, glabris, caule ramoſiſſimo. HALLER *Enum.* n. 4. p. 751. α. Julio ad vias umbroſas.

3. *Hieracium* murorum, folio piloſiſſimo C. B. RVPP. 201.
Pulmonaria Gallorum GESNERI.
Hieracium foliis ad terram piloſis, acute dentatis, caule brachiato, pene nudo. HALLER *Enum.* n. 12. p. 745. Infrequens *am Toden-Kinde, im Rudloſer Wald,* ad muros arcis *Eiſenbach.*

4. *Hieracium* fruticoſum, latifolium, hirſutum C. B. P. 129. RVPP. 200.
Hieracium caule continuo folioſo, foliis ellipticis acuminatis, firmis, dentatis. HALLER *Enum.* n. 17. p. 747. Julio *auf dem Eichberg.*

5. *Hieracium* latifolium glabrum RVPP. ibid.
Hieracium foliis amplexicaulibus, minute dentatis HALLER *Enum.* n. 20. p. 748. ibid.

6. *Hieracium* Dentis Leonis folio, obtuſo majus C. B. RVPP. 197.
Hypochoeris vulgaris major, ex ſchedis HALLERI.
Hypochoeris dentibus foliorum rectangulis, caule nudo ramoſo. HALLER *Enum.* n. 1. p. 759. Junio *zu Stockhauſen, Freyenſtein.*

7. *Hieracium* minus Dentis leonis folio ſubaſpero C. B. RVPP. 199. Majo *zu Eiſenbach, Hard*, ad ſepes frequens. Varietas aut eadem?

III. *Piloſella* major repens, minus hirſuta. RVPP. 203.
Hieracium piloſelloides vulgare VAILLANT.
Hieracium foliis virentibus, piloſis, ovato-lanceolatis, ſcapo ſimplici multifloro. HALLER *Enum.* n. 3. p. 743. Junio ad vias publicas, *Eichberg, Huttenberg*, frequens.

2. *Piloſella* montana, hiſpida, parvo flore. RVPP. 203.
Hieracium Piloſellæ folio erectum majus I. R. H.
Hieracium foliis longe lingulatis, piloſis, caule imo folioſo, erecto, multifloro. HALLER *Enum.* n. 5. I. p. 743. ad muros ſaxaque, *Eichberg.*

IV. *Prenanthes* flore luteo LINNÆI.
Chondrilla Sonchi folio, flore luteo palleſcente. I. R. H. RVPP. 206.
Prenanthes floſculis quinis, foliis pinnato-haſtatis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 755. Junio *am Hopſenberg, Stockhauſen, in der Hard.* infrequens.

V. *Sonchus repens*, multis *Hieracium majus.* RVPP. 205.
Sonchus foliis ſemipinnatis, rigidiuſculis, calycibus nigris & hiſpidis. HALLER *Enum.* n. 1. a. p. 752. Julio in agris.

2. *Son-*

2. *Sonchus* lævis laciniatus latifolius. RVPP. 205.
Sonchus foliis lævibus & teneris, calycibus glabris. HALLER *Enum.* n. 3. γ. Julio ad mœnia, infrequens.
Sereno cœlo flores pandere, ingruentibus imbribus complicare vidit LINNÆVS ante me, & me inſcio. Vid. ejus *Amœnit. Botan.* (Sponſal. plantar.) p. 335. Borea complicatos, Fauonio expanſos; cœlo nubilo & tranquillo, horis matutinis, clauſos; meridianis ſole radiante apertos, itidem obſervavi in Friſia 17 1/8 47. In plantæ hujus, ſociarumque irritabilitatem ulterius inquirendum Naturæ Curioſis. LINNÆI Opuſc. an. 1749. legi.

VI. *Taraxaconoides* vulgaris hirſutus VAILLANT.
An *Hieracium Dentis leonis folio monoclonon* C. B. RVPP. 197? (ad No. I. hujus Sect.)
Taraxacum foliis aſperis, triangulariter dentatis, pappo plumoſo, calyce hiſpido. HALLER *Enum.* n. 6. p. 741. floret Junio *zu Eiſenbach in der Hard*, *Stockhauſen.*

VII. *Tragopogon* pratenſe, luteum majus C. B. RVPP. 208.
Tragopogon foliis carinatis amplexicaulibus, gramineis, flore luteo. HALLER *Enum.* n. 1. p. 758. floret Julio, legi ad montem arcis *Eiſenbach*, in vicinia horti; an vere indigena? Aquæ ſtillatitiæ hujus Sect. III. fatuæ.
(2) *Seminibus non papposis ſive ſolidis.* RVPP. 208.

Cichoraceæ. HALLER.

I. *Cichorium* ſylveſtre ſive officin. RVPP. ibid.
Cichorium foliis pinnatis, pinnis triangularibus dentatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 761. Julio in ſuburbio, ad viam *gegen Angersbach*, in ſterilibus frequens. Aqua ſtillatitia TRALLESIO fatua l. c.

II. *Lampſana* DODONÆI. RVPP. 209.

Lampſana foliis imis ad petiolum pinnatis, ſuperioribus lanceolatis ſerratis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 759. floret Auguſto *am Hopfenberg* ad ſepes, inter olera. Vires ſaponaceæ.

IV. *Planta flore compoſito ex polypetalo & regularibus* RVPP. 212.

Capitata. HALLER 675.

1. *Carlina* ſylveſtris, vulgaris CLVSII.

Carlina cauleſcens, magno flore C. B. RVPP. ibid.

Carlina caule ramoſo, floribus umbellatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 685. floret Auguſto, ad ſaxa viarum.

CLASSIS VNDECIMA.

RVPP. IX.

PLANTÆ

Flore irregulari monopetalo.

I. *Semine nudo unico.*

Gymnoſperma, BOERHAAVE.

Dypſacea HALLERO 662.

1. *Scabioſa* pratenſis hirſuta officin. RVPP. 215.

Scabioſa caule & foliis ſubhirſutis, imis ovatis, ſuperioribus ſemipinnatis. HALLER *Enum.* n. 1. *α.* p. 669. Junio legi *am Huttenberg am Gipfel bey Schadges*, cum Cyano.

2. *Scabioſa* latifolia rubro flore C. B.

Scabioſa foliis ovato-lanceolatis, per oram ſerratis & ſubhirſutis, caule hiſpido. HALLER *Enum.* n. 4. p. 671. legi Junio *am Rothen-Rain.*

II. *Valeriana* paluſtris major C. B. RVPP. 214.

Valeriana foliis omnibus pinnatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 662. legi Junio *bey Lauterbach.*

2. *Va-*

2. *Valeriana* ſylveſtris nigra. An varietas prioris? in udoſis *zu Freyenſteinau* eod.

3. *Valeriana* paluſtris, floribus ex alis foliorum. HALLER ex ſchedis, RVPPIO non notata.

An Valeriana foliis imis ovalibus, ſuperioribus plerumque pinnatis, ſexu diſtincta. HALLER *Enum.* n. 2. p. 663? odor ſuaviſſimus, floret Majo *zu Eiſenbach und bey der Schlagmuhle*, infrequens.

III. *Valerianella* aruenſis præcox, humilis, ſemine compreſſo MORISON. RVPP. 215.

Valerianella caule dichotomo, foliis oblongis, rariter inciſis, ſeminis mucrone ſimplici. HALLER *Enum.* n. 1. p. 666. floret Junio copioſe *zu Eiſenbach.*

2. *Valerianella* aruenſis, ſerotina, altior ſemine turgidiori, MORISON. RVPP. ibid.

Valerianella caule dichotomo foliis oblongis plerumque ſerratis, ſeminis corona tridentata. HALLER *Enum.* n. 2. ibid. floret Julio copioſe in aruis *gegen Eiſenbach und Angersbach.*

II. *Seminibus nudis quaternis.* RVPP. 218.

Gymnotetraſperma verticillata RIVINI.

Ringentes. ROYEN.

Dimeizones. HALLER.

I. *Acinos* RIVINI. RVPP. 233.

Clinopodium verticillis paucifloris, ab imo ad ſummum diſperſis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 654. floret Septembri *am Eichberg.*

II. *Betonica* RIVINI & officin. RVPP. 230.

Betonica purpurea C. B.

Betonica foliis inter verticillos in vertice congeſtos breviſ-

ſimis & integris. HALLER *Enum.* n. 3. p. 646. floret Junio *am Eichberg* & *Eiſenbach* copioſe: folia latiora, ſaturatius virentia.

2. *Betonica* purpurea, ſpica longiori ZAN. Varietas ſerotina, altior, ramoſior. HALLER *Enum.* n. ibid. III. p. cit. Planta alta, odoratior priore, folia anguſtiora, in apricis ad ſcopulos *am Eichberg*, RVPPIO non notata.

III. *Bugula* montana RIVINI. RVPP. 231.
Bugula foliis anguloſe dentatis, caule ſimplici. HALLER *Enum.* n. 3. p. 635. floret Junio in apricis *zu Freyenſteinau.*

IV. *Cardiaca* J. B. III. RVPP. 228. RIVIN.
Cardiaca foliis trilobis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 639. floret Julio ad rudera arcis *Naxburg.*

V. *Caſſida* paluſtris vulgatior flore cœruleo I. R. H. RVPP. 223.
Tertianaria I. B. TABERNÆMONTANI.
Caſſida foliis cordatis, longe decreſcentibus, ſerratis, floribus gemellis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 635. floret Junio *am Teich zu Eiſenbach und Steeger.* Diſſeruit Amicus EICHROTH, Bada-Durlacenſis Med. D. de *Tertianaria* BASILEÆ 1737. 4to. Vires dubiæ Cortici Peruviano certiſſime ſecundæ. Legi eam quoque 1744. in Haſſia infer. ad Catara&tas artificiales Rege haud indignas arcis *Weiſenſtein*, haud procul *Caſſellis* ſocio Cl. HVBERO P. P. &c.

VI. *Clinopodium* Origano ſimile elatius. RVPP. 233.
Clinopodium verticillis denſiſſimis, diſſitis, foliis ex menta ovatis acuminatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 653. floret Julio *bey Eiſenbach.*
Ob figuram floris ſeminumque nudorum numerum huc pertinet Aſperifolium.

VII. *Echium* vulgare C. B. RVPP. 218.
Echium foliis lingulatis, hiſpidis ex ſingulis alis ſpicatum HAL-

HALLER *Enum.* n. 513. floret Junio *zu Freyenſteinau*, Auguſto *zu Eiſenbach*, ad vias publicas, copioſe.

VIII. *Galeopſis* procerior, calyculis aculeatis, flore purpuraſcente I. R. H.

Cannabis ſpuria RIVINI. RVPP. 226.

Galeopſis, foliis & caule fulcrato hiſpidis, flore duplo, calyce longiore. HALLER *Enum.* n. 1. p. 644. Legi Julio ad ſepes *zu Stockhauſen.*

2. *Galeopſis* patula ſegetum, purpuraſcente flore. I. R. H.

Ladanum ſegetum RIVINI. RVPP. ibid.

Galeopſis foliis longe ellipticis, ſubhirſutis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 645. floret Septembri ad ſegetes.

IX. *Hedera* terreſtris RIVINI. RVPP. 232.

Chamaclema caulibus procumbentibus, radicatis, foliis cordiformibus, petiolatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 652. floret Majo *zu Eiſenbach und an der Burgmauer zu Lauterbach.*

X. *Horminum pratenſe* RIVINI. RVPP. 222.

Salvia foliis lanceolatis, verticillis raris & diſſitis HALLER *Enum.* n. 1. p. 638. in apricis *zu Eiſenbach.*

XI. *Lamium* purpureum, non fœtens, folio oblongo C. B.

Galeopſis RIVINI. RVPP. 224.

Laminum foliis diſſitis cordatis, acutis. HALLER *Enum.* n. 1. α. p. 640. Septembri *bey Blizenroth.*

2. *Lamium* vulgare album, ſive Archangelica flore albo PARKINSON. RVPP. 225. Varietas HALLERO alba prioris β. l. c. p. 641. floret Junio & Julio *bey der Steinmühle, Angersbach.*

3. *Lamium* flore luteo RIVINI.

Galeopſis ſive Vrtica iners flore luteo I. B. RVPP. 227.

Cardiaca foliis cordiformibus. HALLER *Enum.* n. 2. p. 640.

640. Majo *am Hopfenberg*, infrequens; juxta HALLERVM l. c. ad No. IV. pertineret.

4. *Lamium* purpureum fœtidum, folio ſubrotundo, ſeu Galeopſis DIOSCORIDIS. C. B. P. 230.
Galeopſis minor RIVINI. RVPP. 224.
Lamium foliis cordatis, obtuſis, in ſummo caule congeſtis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 641. Junio copioſe *bey Lauterbach.*

5. *Lamium* folio caulem ambiente C. B. P.
Galeopſis folio caulem ambiente RIVINI. RVPP. 225.
Lamium foliis ſuperioribus amplexicaulibus. HALLER *Enum.* n. 3. p. ibid. Odor ſuavis; floret Junio in agris *bey der Münz.* Vires Lamii albi (2) dubiæ in fluore albo, a CARLIO licet in *Therapia* p. 293. decantatæ.

XII. *Lycopus* paluſtris, glaber I. R. H. RVPP. 230.
Lycopus HALLER *Enum.* n. 1. p. 660. *bey Blizenroth.*

XIII. *Mentha* aruenſis verticillata, hirſuta I. B. RVPP. 229. Odor nauſeoſus dulcis.
Mentha floribus verticillatis, foliis ovatis, acutis ſerratis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 4. p. 658. Julio in ſuburbanis pratis humidis frequens.
Nobilis Suecus inde *Thee* ſuccedaneum paravit teſte LINNÆO in Itin. Goth. Occid. *Stockholm.* 1747. Biblioth. raiſonneè Tom. 39. P. II. p. 2791.

XIV. *Origanum* ſylveſtre C. B. P. p. 65. RVPP. 235.
Origanum ſpicis folioſis, breviſſimis, coloratis, umbellatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 656. ad ſylvas.

XV. *Prunella* RIVINI. RVPP. 224.
Prunella foliis dentatis, ſpica folio minore. HALLER *Enum.* n. 1. p. 636. floret Auguſto *am Hopfenberg*, *Blizenroth*, ubique folia hirſuta inordinatim poſita.

2. *Pru-*

2. *Prunella vulgaris, flore minore albo, folio non diſſecto.* Varietas c. HALLER l. c. Habitus glaber. Julio *in der Hard* & *in der Steeger.*

3. *Prunella folio non diſſecto, flore rubro majore;* habitus glaber, folia conjugata pauca; immo longo inſident pediculo. An *Prunella foliis integris vix dentatis, ſpica foliis majori.* HALLER *Enum.* n. 2. p. 637? ibid. infrequens.

4. *Prunella flore ex rubro & albo.* Varietas (n. 2.) creſcit Julio *in der Hard*, infrequens cum Belladonna.

XVI. *Scorodonia* RAII. RVPP. 220.

Chamadrys foliis cordatis, ſcapis florigeris, nudis, ſpicatis, longiſſimis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 632. floret Majo *in der Steeger.*

XVII. *Serpillum vulgare minus* C. B. RVPP. 234.

Thymus verticillis in ſummis ramis congeſtis, foliis ovalibus, baſi ciliatis, flore minore. HALLER *Enum.* n. 1. p. 654. floret Junio ad vias *zu Freyenſteinau.*

2. *Serpillum citratum* RIVINI. RVPP. ibid.

Varietas prioris Citri odore HALLER γ. l. c. p. 655. floret Auguſto *am Eichberg.*

3. *Serpillum vulgare majus, flore purpureo* C. B. RVPP. ibid.

Thymus verticillis in ſummis ramis congeſtis, foliis ovatis, baſi ciliatis, *flore majore* HALLER *Enum.* n. 3. flore quatuor lineas longo γ. p. 656. creſcit ibidem.

XVIII. *Stachys paluſtris* RIVINI. RVPP. 227.

Stachys verticillis ſpicatis, foliis ſubhirſutis, ellipticis, ad baſin emarginatis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 643. Julio *Naxburg.*

2. *Stachys ſylvatica* RIVINI. RVPP. ibid.

Stachys foliis cordatis, acuminatis, floribus laxe ſpicatis

LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 642. Julio floret in ſylva *Naxburg*, *in der Hard und Eiſenbacher Wald.*

3. *Stachys* aruenſis minima RIVINI. RUPP.
An *Betonica foliis inter diſſitos verticillos longioribus ellipticis*, *ſerratis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 645? Auguſto ad muros arenoſaque infrequens.

XIX. *Verbena* RIVINI. RVPP. 236.
Verbena foliis laciniatis ſuperioribus tripartitis, *ſpicis anguſtis longiſſimis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 661. Junio in incultis infrequens. Aqua ſtillatitia fatua.

III. *Seminibus tectis capſula*
(1) bipartita. RUPP. (2) p. 238.
HALLERO ut ſupra.

I. *Antirrhinum* aruenſe RIVINI. RUPP. 241.
Antirrhinum floribus ſparſis ſeſſilibus, *calyce brevioribus*, *calcare deſtitutis.* HALLER *Enum.* n. 8. p. 615. Julio, Auguſto *im Reichloſer Wald*, Septembri in aruis, v. gr. *in der Münz*; infrequens.

II. *Euphraſia* officin. C. B. RUPP. 240. flore cœruleo.
Euphraſia foliis ovatis acute dentatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 628. floret Auguſto, Septembri in pratis humidis copioſe.

2. *Euphraſia* ramoſa, pratenſis flore albo, varietas. Julio in pratis ſiccis *Angersbach.* Euphraſiæ vires ophthalmicæ a ſignatura deſumptæ, falſæ. Aqua ſtillatitia ejus fatua TRALLES l. c.

III. *Hyoſciamus* vulgaris vel niger RVPP. 248.
Hyoſciamus foliis amplexicaulibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 512. floret Julio ad vias publicas in ſuburbio, *Eiſenbach* infrequens.

IV. *Li-*

IV. *Linaria* RIVINI & officin. RVPP. 242.
Antirrhinum foliis linearibus, aſcendentibus, congeſtis ramis ſpica denſa florali terminatis. HALLER *Enum.* n. 6. p. 614. copioſe Auguſto *am Eichberg.*

2. *Linaria* pumila, vulgatior, aruenſis I. R. H. RVPP. ibid.
Antirrhinum foliis longis, obtuſis viſcidis, caule erecto ramoſiſſimo calcare brevi. HALLER *Enum.* n. 7. p. 615. Junio copioſe in agris *am Eichberg.*
Vnguento ex No. IV. nimis tribuitur virium.

V. *Melampyrum* ſylvaticum RIVINI. RVPP. 239.
Melampyrum ſpica laxiſſima, foliis inter flores laciniatis, patentibus. HALLER *Enum.* n. 3. p. 626. Junio in ſylva verſus *Hopmansfeld;* frequens in Sileſia legi.

2. *Melampyrum* montanum RIVINI. RVPP. ibid.
Melampyrum floribus ſparſis, ſeſſilibus, binatis, foliis ſuperioribus inciſis. HALLER *Enum.* n. 4. p. ibid. Auguſto *am Eichberg.*

VI. *Odontites* RIVINI & TABERNÆMONTANI. RVPP. ibid.
Odontites foliis inter flores ſerratis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 627. Julio verſus *Angersbach*, in acclivibus, & *Naxburg.*

VII. *Pedicularis* RIVINI. RVPP. 240.
Pedicularis caule ramoſo, erecto, calyce bifido. HALLER *Enum.* n. 4. p. 621. Junio *bey der Eichmühle*, in udis copioſe.

2. *Pedicularis* humilior. RVPP. ibid.
Pedicularis caule ramoſo, procumbente, floribus ſparſis obtuſis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 622. Junio *in Beervvald.*

VIII. *Scrophularia* RIVINI & officin. RVPP. 241.
Scrophularia foliis cordatis, conjugatis, caule & ramis ſpi-

ca nuda paniculata terminatis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 619. Julio *an dem Bach nach Eiſenbach*, Septembri *zu Freyenſteinau.*

IX. *Verbaſcum* mas, latifolium, luteum, C. B. P. RVPP. 247.
Verbaſcum foliis ovato- acutis utrinque tomentoſis, floribus in ſpica denſiſſima ſeſſilibus. HALLER *Enum.* n. 1. p. 507. Julio ad ſepes *bey Lauterbach,* infrequens.

2. *Verbaſcum* nigrum flore ex luteo purpuraſcente C. B. P. RVPP. ibid.
Verbaſcum foliis ſerratis, ſuperne rugoſis, inferne ſubhirſutis, petiolis ramoſis, ſtaminum barba purpuraſcente. HALLER *Enum.* n. 3. flore luteo β. p. 511. Julio floret ad rivos, mœnia, ſepes *Altenſchlirf, in der Hard, Stockhauſen.*

X. *Veronica* aquatica major folio oblongo MORISON.
Beccabunga folio oblongo major. RVPP. 246.
Veronica aquatica foliis ovatis acuminatis ex alis racemoſa. HALLER *Enum.* n. 2. p. 528. Julio in foſſis *beym Schützenhaus* & *Blizenroth.*

2. *Veronica* aquatica, anguſtifolia ſcutellata C. B. RVPP. 244. RIVINI.
Veronica foliis lineari- lanceolatis integris, ramis laxefloriferis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. II. p. 527. 528. legi unice Junio in palude, cui nomen *der Keller*, ad viam inter *Rudlos* & *Landeshauſen* copioſe.

3. *Veronica* foliis Chamædryos RIVINI. RVPP. 245.
Veronica floſculis oblongis pediculis inſidentibus Chamadryos folio I. R. H.
Veronica foliis cordatis, crenatis floribus ſolitariis pedunculatis. ROYEN. HALLER *Enum.* n. 16. p. 534. floret Junio in arenoſis, *bey der Oelmühle*, flore cœruleo.

4. *Ve-*

4. *Veronica* Chamædryos folio, flore cœruleo, pediculis florum brevioribus; legi Auguſto locis aridis ibid. an varietas, an ſpecies?

5. *Veronica* Chamædryos folio, flore albo; legi ibid. Varietas num. 3.

6. *Veronica* Chamædryos folio, flore ex albo & cœruleo variegato. Varietas. ibid. eod. cum præcedentibus. 3. 4. 5.

7. *Veronica* floſculis cauliculis adhærentibus MORIS. RVPP. ibid.
Veronica foliis ſubrotundis crenatis, petiolis calyce brevioribus. HALLER *Enum.* n. 15. p. 533. floret Majo *am Hopfenberg*, Auguſto *zu Eiſenbach*, in aſperis, infrequens.

8. *Veronica* Hederulæ folio RIVINI. RVPP. ibid.
Veronica foliis latis, quinquelobis, calycis ſegmentis ſagittatis. HALLER *Enum.* n. 17. p. 539. flore albo & cœruleo in agris *bey Sickendorff*, cum Ornithogalo floret Aprili, & in ſuburbio, infrequens.

9. *Veronica* pratenſis latifolia RIVINI. RVPP. 244.
Veronica foliis cordatis, ſuperioribus majoribus acutioribus ex alis racemoſa. HALLER *Enum.* n. 5. p. 529. Legi Junio *bey Lauterbach* ad ſepes copioſe.

10. *Veronica* montana RIVINI. RVPP. ibid.
Veronica foliis imis cordatis ſuperioribus anguſtioribus ellipticis, ex alis racemoſa. HALLER *Enum.* n. 6. p. ibid. *Reichloos.*

11. *Veronica* Rutæ folio RIVINI. RVPP. 245.
Veronica foliis trifidis & quinquefidis HALLER *Enum.* n. 18. p. 538. floret Aprili in agris *bey Lauterbach*, Majo *zu Eiſenbach.*

12. *Veronica* officin. RVPP. 241.
Veronica foliis ſiccis, ovatis ſerratis, caule procumbente,

ex alis racemoſa. HALLER *Enum.* n. 7. p. 530. Auguſto in ſylvis copioſiſſime; ad ſepes infrequens. Aqua ſtillatitia fatua. Infuſum præſtat.

13. *Veronica* Serpillifolia pratenſis C. B.
Veronica erecta ſylveſtris RIVINI. RVPP. ibid.
Veronica foliis ovatis, raro crenatis, floribus longe ſpicatis, glabris, fructu bifido. HALLER *Enum.* n. 14. p. 533. floret Majo ad ſaxoſa *am Hopfenberg, Rothen-Rain,* infrequens.

(2) *Capſula tripartita.* RVPP. (3) 248.

I. *Rapunculus* corniculatus ſpica longiore RIVINI. RVPP. 248.
Rapunculus foliis imis cordatis, ſuperioribus anguſtis, ſpica cylindrica longiſſima. HALLER *Enum.* n. 5. flore albo α. p. 498. floret Junio *bey Eiſenbach, und Steinmühle.*

2. *Rapunculus* corniculatus ſpica breviori, ibid. flore cœruleo. Varietas prioris HALLER l. c. β. Junio copioſiſſime *auf denen Wieſen bey Blizenroth.* Incolis: *unſers Herrn-Gotts-Bärtgen.* Incola calidioris Helvetiae. HALLER l. c.

IV. *Seminibus tectis bacca*

Polypyrena. RVPP. 248.

I. *Belladonna* majoribus foliis & floribus T.
Belladonna CLVSII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 507. RVPP. 252. Infuſum radicis in ſpiritu frumenti, loco *aquæ* ſic dictæ *vitæ* aſſumtum, deliria excitavit. Baccæ a gallinis innoxie commeſtæ, proprio experimento.

II. *Xyloſteum* RIVINI. RVPP. 250.
Caprifolium floribus geminis, foliis ovatis, lanuginoſis integerrimis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 464. ad ſepes infrequens. Incolis: *Seelholz.*

CLAS-

CLASSIS DVODECIMA.

RVPP. X. p. 252.

Plantæ

Flore irregulari tripetalo.

Papilionaceis affines. HALLER.

I. *Polygala* major C.B. RVPP. cit.
Polygala foliis omnibus acutis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 606. flore cœruleo γ. *am Eichberg.*

2. *Polygala* flore albo. Varietas HALLER β. Majo in pratis ſiccis, infrequens.

3. *Polygala* flore ex albo & purpureo variegato. Varietas δ. HALLER l. c. Junio *am Wernerberg, zwiſchen Angersbach und Landenhauſen*, infrequens.

4. *Polygala* vulgaris C. B. RVPP. 253.
Polygala foliis imis ſubrotundis, ſuperioribus anguſtis, acutis. HALLER *Enum.* n. 2. ibid. Majo ad ſepes frequens.

CLASSIS DECIMA TERTIA.

RVPP. XI. ibid.

PLANTÆ

Flore irregulari tetrapetalo.

Meizoſtemones. HALLER 565.

Leguminoſæ. BOERHAAVE.

I. *Seminibus tectis.*

(1) *Capſula ſimplici.* RVPP. ibid.

1. *Fumaria* DIOSCORIDIS & officin. RVPP. cit.
Fumaria pericarpiis monoſpermis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 605. Auguſto ad ſepes *am Eichberg*, infrequens.

2. *Fu-*

2. *Fumaria* bulboſa, radice rotunda non cava major. C. B. P. p. 144.
Split radice rotunda non cava. RVPP, 268.
Fumaria caule non ramoſo, multifolia, radice bulboſa ſolida, foliis inter flores digitatis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 605. Aprili ibid.

3. *Fumaria* bulboſa radice cava, flore purpureo. I. B.
Split ſylvaticum præcox, radice rotunda. RVPP. ibid.
Fumaria caule ſimplici bifolio, radice cava, foliis inter flores integris. HALLER *Enum.* n. 1. p. 604. floret Aprili in dumetis circa *Eiſenbach* & *Eichberg.*

4. *Fumaria* flore albo, varietas γ. HALLER.

5. *Fumaria* flore ex albo & carneo variegato. Varietas egregia 3. 4. 5. copioſe florent ad hortulum arcis *Eiſenbach.* Aqua ſtillatitia fatua.

II. *Geniſtella* RIVINI. RVPP. 266.
Geniſta tinctoria germanica C. B. P.
Geniſta foliis confertis, ovalibus, acutis, floribus ſeſſilibus ſpicatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 592. Junio ad ſepes *zu Freyenſteinau*, infrequens.

2. *Geniſtella* ſpinoſa RIVINI. RVPP. ibid.
Geniſta foliis ovato-lanceolatis, ſpinis in ramis ſeneſcentibus ramoſis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 593. Junio *am Eichberg*, *Asberg*, *Ochſenkopf*, copioſe.

3. *Geniſta* RIVINI & officin. german. RVPP. 265.
Geniſta foliorum parte prima cauli adnata elliptica; altera patente lanceolata. HALLER *Enum.* n. 4. p. ibid. Junio legi florentem in ſylva, *zwiſchen Rudloos und Angersbach*, copioſiſſime.

III. *Impatiens* RIVINI. RVPP. 269.

Bal-

Balſamina lutea C. B. Baſ. p. 88.
Impatiens pedunculis ſolitariis multifloris. HALLER *Enum.* n. 1. p. 505. LINN. *Hort. Cliffort.* Julio in umbroſis, ad ruderoſa, ad viam, quæ ducit ad *Eiſenbach*, ad rivum infrequens, *bey der Eichmühle am Eichberg*, *Naxburg.*

IV. *Lathyrus* pratenſis RIVINI. RVPP. 260.
Lathyrus foliis binatis, acutis, capreolo non ramoſo. HALLER *Enum.* n. 10. p. 597. floret Julio *bey der Papiermühle.*

V. *Lens* RIVINI. RVPP. 258. HALLER *Enum.* n. 1. p. 601. ſeritur *bey Landenhauſen.* Legumina, etſi non indigena, ſolent in floras recipi. HALLER l. c. p. 602.

VI. *Lotus* RIVINI. RVPP. 267.
Lotus floribus umbellatis, ſiliquis pendulis, caule erecto. HALLER *Enum.* n. 2. p. 571. floret Junio *am Eichberg.*

VII. *Medica* ſylveſtris, floribus croceis I. R. H.
Falcata RIVINI. RUPP. 264.
Medica caule procumbente, ſiliqua ſemel inflexa, floribus racemoſis, ſiliqua reniformi monoſperma. HALLER *Enum.* n. 4. p. 579. Auguſto floret *zu Angersbach*, infrequens.

VIII. *Melilotus* minima RIVINI. RUPP. 256.
Medicago capſulis reniformibus I. R. H.
Medica floribus racemoſis, ſiliqua reniformi monoſperma. HALLER *Enum.* n. 4. p. 579. Auguſto floret *zu Angersbach*, infrequens.

2. *Melilotus* officinarum Germaniæ C. B. P. RUPP. ibid.
Melilotus ſiliquis turgidis, brevibus, obſcure transverſim rugoſis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 587. Junio ad marginem agri *zwiſchen Angersbach und Maar* unice.

IX. *Orobus* RIVINI. RVPP. 258.
Orobus caule ſimpliciſſimo, foliolis pluribus ovatis acutis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 602. floret Maio *am Eichberg.* Incolis *Ring-Kraut.* Infuſum contra Lumbaginem valet.

2. *Orobus* ſylvaticus, foliis oblongis glabris T.
Orobus caule non ramoſo, foliis imis ovatis, ſupernis ellipticis acutis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 603.
Orobus radice tuberoſa RIVINI. Auguſto floret *am Hopfenberg.* RVPP. ibid.

3. *Orobus* ſylvaticus flore purpureo, Aſphodeli radice. I. R. H. 393.
An *Orobus caule ramoſo*, HALLER *Enum.* n. 4. p. 603 ? RVPPIO non notatus. Majo florentem legi *am Eichberg*, Junio *auf der Wartenbach.*

X. *Trifolium* aruenſe humile, ſpicatum, ſive *Lagopus.* C. B. 328.
Lagopus DODON. RVPP. 255.
Trifolium ſpicis villoſis, calyce & denticulis plumoſis. HALLER *Enum.* n. 9. p. 583. ad ſepes.

2. *Trifolium* folio longo flore purpureo RIVINI.
Trifolium ſpicis villoſis, foliis inſidentibus, vaginarum caudis latioribus. HALLER *Enum.* n. 12. p. 585. RVPP. 254. Junio infrequens *zu Stockhauſen.* Folia macula alba in centro notata, margo hirſutus.

3. *Trifolium* RIVINI. RUPP. ibid.
Trifolium ſpicis villoſis, foliis inſidentibus, vaginarum caudis capillaribus. HALLER *Enum.* n. 13. p. ibid. frequens ubique Junio.

4. *Trifolium* flore albo RIVINI. RUPP. ibid.
Trifolium pratenſe album C. B.
An *Trifolium caule erecto, ſpicis albis denſis brevibusque terminato, foliis nervoſis, inferne ſubhirſutis.* HALLER *Enum.* n. 8. p. 583 ? in humidis, *bey Lauterbach.*

5. *Trifolium* lupulinum non ramoſum, flore ſaturate luteo. HALLER ex ſchedis.

An

An *Lupulinum montanum capitulis ſpadiceis* RUPP. 256? *Trifolium racemis ovalibus ſtrepentibus, maximis, caule erecto, non diffuſo.* HALLER *Enum.* n. 3. p. 581? Junio, infrequens *in der Münz, auf der Alten-Wieſe.*

6. *Trifolium* pratenſe, capitulo lupuli minimum. HALLER ex ſchedis.
Lupulinum minimum. RUPP. ibid. juxta HALLERVM eſſet varietas β. No. VIII. mihi videtur.
Trifolium racemis rarioribus ſtrepentibus, caule erecto, non diffuſo, No. 2. p. ibid. Junio legi, infrequens, *bey Friſchborn.*

7. *Trifolium* pratenſe luteum capitulo lupuli C. B. I. R. H.
Lupulinum RIVINI. RUPP. 256.
Trifolium racemis ovalibus ſtrepentibus, caule diffuſo. HALLER *Enum.* n. 1. p. 580. in agris *bey Eiſenbach.*

XI. *Vicia* multiflora C. B. I. R. H.
Cracca RIVINI. RUPP. 261.
Vicia foliis linearibus hirſutis, ſiliquis ſubhirſutis, racematim pendulis. HALLER *Enum.* n. 8. p. 600. Julio, ad ſaxa *Naxburg, bey Heblos.*

2. *Vicia* ſepium folio longiore. HALLER ex ſchedis.
An *Vicia ſepium* RIVINI. RUPP. ibid?
Vicia ſiliquis erectis, foliis ex ovatis obtuſe decreſcentibus. HALLER *Enum.* n. 4. p. 599.

3. *Vicia* anguſtifolia RIVINI. RVPP. ibid?
Vicia ſylveſtris, ſemine parvo & nigro frugum CHABRÆI.
Vicia ſiliquis ſeſſilibus erectis, foliis imis ovatis, ſuperioribus linearibus. HALLER *Enum.* n. 2. p. 598. Junio *am Eichberg,* circa ſepes, *auf der Wartenbach.*

4. *Vicia* RIVINI. RUPP. 261. parce ſeritur.

Vicia ſiliquis ſeſſilibus, foliis retuſis lateſcentibus. HALLER *Enum.* n. 1. p. 598.

5. *Viciæ* pulchrum genus multifolium, *Galega* quibusdam. I. B. II.

Cracca ſylvatica, rotundifolia, floribus ex albo & cæruleo variis. RVPP. 262.

Vicia foliis ovatis, ſiliquis racemoſis pendulis. HALLER *Enum.* n. 6. p. 599. floret Septembri *gegen der Papiermühle.* Egregiæ hujus plantæ egregiam Iconem vid. Tab. XIV. HALLER l. c. Subalpina Planta.

CLASSIS DECIMA QVARTA.

RVPP. (XII.)

PLANTÆ

Flore irregulari pentapetalo.

I. *Seminibus nudis gemellis.* RVPP. 274.

Iſoſtemones ſeminibus binis flore coronatis pentapetalo. HALLER 425. l. c.

Vmbellifera BOERHAAVE.

I. *Carum* RIVINI. RVPP. 281.

Cuminum pratenſe, Carui officin. C. B. P.

CARVM CORDI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 428. Julio in pratis *zu Freyenſteinau.* Differuit J. Chr. EHRMANN de Cumino. *Argentor.* 1733. 4to.

II. *Caucalis* RIVINI. RUPP. 278.

Caucalis annua flore rubente. I. R. H.

Caucalis involucro exteriori anguſtifolio, laciniis foliorum latis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 449. ad rivos *zu Eiſenbach.*

III. *Cerefolium* ſylveſtre RIVINI. RVPP. 283.

Chærophyllum ſeminibus levibus nitidis, nervo foliorum ſubhir-

hirſuto. HALLER *Enum.* n. 2. p. 452. Julio *zu Freyenſteinau* in pratis. Semen recens contritum Citri odorem ſpirat.

IV. *Cicuta* RIVINI. RUPP. 284. HALLER *Enum.* n. 1. p. 434. Auguſto floret ad viam ab arce *Eiſenbach* verſus *ſtagnum.* Folia nigris maculis notata. Flos ex carneo & viridi variegatus, ſeminis involucrum ſulcatum hians, ſæpe pro ſemine ipſo ſumitur. Semen Avenæ excorticatæ ſimile. Diſſeruit DRESIGIVS: *Cicuta Athenienſium pœna publica Lipſiæ* 1734. 4to.

V. *Daucus* vulgaris CLVSII.
Staphylinus RIVINI. RUPP. 278.
Daucus ſeminibus hiſpidis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 450. ubique ad ſepes.

VI. *Myrrhis* RIVINI. RUPP. 282.
Myrrhis pinnulis ſemipinnatis, ordinatim decreſcentibus. HALLER *Enum.* n. 1. p. 453. vulgaris ad ſepes.

VII. *Oreoſelinum* Apii folio majus T.
Ceruaria RIVINI. RUPP. 274.
Selinum pinnis pinnatis, pinnulis appendiculatis, circumſerratis triangularibus. HALLER *Enum.* n. 4. p. 444. Julio ad rivos *bey Blizenroth.*

VIII. *Podagraria* RIVINI. RUPP. 279. HALLER *Enum.* n. 1. p. 427. Majo *zu Stockhauſen,* Junio *zu Hopmansfeld.*

IX. *Sphondylium* RIVINI. RUPP. 275.
Sphondylium pinnatum, pinnis hirſutis, quinquefidis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 447. In agris ſuburbanis. Ex planta fermentata ſpiritus grati odoris & ſaporis paratur. GMELIN *flor. Sibiric. Bibliothec. raiſonnèe* Tom. 39. P. II. p. 312. 1747.

X. *Sanicula* officin. C. B. RUPP. 279. HALLER *Enum.* n. 1. 449.

in ſylvis ubique præſertim *zu Eiſenbach*. Aqua ſtillatitia fatua.

XI. *Tragoſelinum* majus umbella candida T.

Pimpinella ſaxifraga major, umbella candida. RUPP. 285. C. B. P. 159.

Tragoſelinum pinnis ſemilobatis, circumſerratis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 428. Legi Auguſto *zu Eiſenbach*, *Alten-ſchlirf.* Nimiæ tribuuntur vires.

II. *Seminibus tectis capſula.*

(1) *Simplici* (RUPP. IV. 1.) p. 288.

I. *Viola* inodora RIVINI. RUPP. l. c.

Viola caulibus aſcendentibus floriferis, foliis cordatis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 501. LINN. Hort. Cliff. Septembri copioſe *zu Eiſenbach*, nemoribusque.

2. *Viola* officin. RUPP. l. c.

Viola acaulis, ſtolonibus teretibus reptatricibus, pedunculis radicatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 500. ad ſepes, variat quotannis proventus.

3. *Viola* bicolor RIVINI. RUPP. 289.

Viola bicolor arvenſis C. B. I. R. H.

Viola caule procumbente, foliis ſub ramis laciniatis, flore parvo bicolore. HALLER *Enum.* n. 12. p. 504. Junio ad agrorum margines *zu Freyenſteinau.*

(2) *Tripartita.* RUPP. 290. (2).

I. *Delphinium* ſegetum flore cœruleo. I. R. H. RUPP. ibid.

Delphinium radice fibroſa foliis tenuiſſime diviſis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 314. Julio in agris.

II. *Napellus* flore minore RIVINI. RVPP. ibid.

Aconitum cœruleum ſeu Napellus C. B.

Aconitum foliorum laciniis linearibus ſuperne latioribus,

linea

linea exaratis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 312. Legi florens Auguſto *nach Eiſenbach*, ad collem arcis, ad ſepes *gegen Blizenroth auf der Schlerfervvieſe*, infrequens. Odor innoxius.

(3) *Quinquepartita.* (RUPPIO peculiaris Claſſ. XIII. an errore?) p. 291.

I. *Pyrola* RIVINI. RUPP. 292. flore albo.

Pyrola foliis obiter ſerratis, ſubrotundis, racemoſis floribus, tuba recta. Legi Junio *zu Freyenſteinau, Naxburg, Ziegenberg.*

2. *Pyrola* ſtaminibus & piſtillis declinatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. ibid. flore ex albo & carneo variegato.

Pyrola folio rotundo RIVINI. RUPP. ibid. *am Ochſenkopf im Asberg*, infrequens.

CLASSIS DECIMA QVINTA.

(RUPP. XIV. p. 293.)

Plantæ

Flore irregulari hexapetalo.

Monocotyledones orchideæ. HALLER 262.

I. *Ophrys* RUPP. 295.

Ophrys bifolia C. B. P.

Ophrys foliis ovatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 277. Junio *auf der geſuncknen Wieſe*, infrequens.

2. *Ophrys* aphylla. HALLER *Enum.* n. 2. p. 278.

Nidus avis VAILL. RUPP. ibid. *am Ochſenkopf* unice.

II. *Orchis* alba bifolia minor, calcari oblongo. C. B. P.

Satyrium RIVINI. RUPP. 299.

Orchis radicibus conicis, labello lingulato, ſimpliciſſimo. HALLER *Enum.* n. 12. p. 266. Junio ad margines ſylvarum *zu Rigsfeld*, infrequens.

2. *Or-*

2. *Orchis* maſcula. RIVINI. RUPP. 295.
Orchis radicibus ſubrotundis, brachiolis labelli brevioribus, ſpinula ex diviſione medii trunculi eminente. HALLER *Enum.* n. 1. p. 262. Junio *am Eichberg, Rigsfeld.*

3. *Orchis* fucum referens, colore rubiginoſo. C.B.P. RUPP. 299.
Orchis radicibus ſubrotundis, calcare nullo, labello holoſerico, vario, latiſſimo integro, mucrone ex medio demittente. HALLER *Enum.* n. 16. p. 268. Majo *gegen Angersbach.*

4. *Orchis* RIVINI. RUPP. 298.
Orchis morio femina C. B. *anguſtifolia non maculata.*
Orchis radicibus ſubrotundis, cucullo clauſo, lineato, labello ampliter trifido crenato. HALLER *Enum.* n. 11. II. p. 266. Majo ad urbem.

5. *Orchis* morio femina elatior, flore roſeo. Varietas prioris. HALLER *Enum.* l. c. *α. γ.* J. R. H. ibid.

6. *Orchis* morio femina carneo flore. Varietas prioris. Majo *am Hopfenberg.*

7. *Orchis* morio mas, foliis maculatis. C. B. RUPP. 297.
Orchis radicibus ſubrotundis, cucullo ſparſo, labello ampliter trifido, crenato flore concolore. HALLER *Enum.* n. 10. p. 265. Majo *gegen Angersbach.* Folia magnis maculis notata albis. Hæc eſt officinalis. Vires aphrodiſiacæ ſuſpectæ. *Salab* Perſis minime tale oretenus accepi.

8. *Orchis* morio mas, radicibus tribus ſubrotundis, folio maculato. An varietas prioris triplici radice aut bulbo? ib.

9. *Orchis* morio mas, foliis parvis maculis nigris notatis. Varietas No. 7. ibid.

10. *Orchis* morio mas, foliis maculis purpureis parvis notatis. Varietas. Majo in udis.

11. *Or-*

11. *Orchis* morio mas maculata, radice fibroſa. An varietas radice fibroſa No. 7. HALLER *Enum.* No. 10. an: *Orchis radicibus multis, cylindricis, labello trifido, calcare breviſſimo.* HALLER *Enum.* n. 21. p. 270? Majo ad montem *zu Angersbach.*

12. *Orchis* palmata pratenſis anguſtifolia minor, flore odoratiſſimo C. B. P.
Palmata anguſtifolia non maculoſa RIVINI. RVPP. 300.
Orchis radicibus palmatis, calcare ouario longiore, labello æqualiter trifido unicolore. HALLER *Enum.* n. 26. p. 271. γ. 272. Junio *im Grund nach Friſchborn.*

13. *Orchis* palmata latioribus foliis non maculoſis. Varietas II. HALLER *Enum.* n. 10.
Orchis palmata pratenſis maxima C. B. P. I. R. H. RVPP. ibid. Hircum olet quodammodo, ibid. cum priore, *in der Münz.*

14. *Orchis* palmata montana, maculata C. B. P. flore purpureo. An *Palmata anguſtifolia* RIVINI. RUPP. 299?
Orchis palmata anguſtifolia, purpurea maculata. HALLER *Enum.* n. 29. p. 273. Junio *auf der geſuncknen Wieſe.*

15. *Orchis* palmata montana maculata flore albo. Varietas prioris. HALLER l. c. β. Julio *zu Hopmansfeld.*

16. *Orchis* palmata pratenſis non maculata.
Orchis radicibus palmatis, calcare craſſo, ovario breviori, labello lineis picto. HALLER *Enum.* n. 27. p. 272.

17. *Orchis* palmata pratenſis foliis parvis maculis conſperſis. I. R. H.
An *Palmata maculatis foliis* RIVINI. RUPP. 300?
Varietas β. n. 28. HALLER *Enum.* p. 273. & No. mihi 16. Folia alterna. Majo & Junio in pratis *gegen Blizenroth und Hopmansfeld.*

18. *Orchis* flore conglobato RIVINI. RUPP. 296.
Orchis ſpicata folio maculato, flore purpureo. HALLER ex ſchedis.
Orchis radicibus ſubrotundis, ſpica denſa, labello æqualiter tripartito, calcare ovarii latitudine. HALLER *Enum.* n. 8. p. 264. folia conjugata. Radix ex triplici Teſticulo. Majo *gegen Blizenroth* frequens.
Nota. Inter ſynonyma difficilis mihi & confuſæ plantæ operoſe appoſita, errores irrepſiſſe involuntarios tectosque hucusque, ab æquo Lectore condonandos, facile concedam.

PARS SECVNDA.
Mineralogia Riedeſelia.
PRAEMONENDA.

Peculiarem mineralia legendi periodum ſtatueram; ſed ob moræ brevitatem, laboris botanici copiam, animum huic ſcopo æqualibus viribus applicare non valueram; attamen non reticebo, quæ curſorie mineralia offendi.

Norma mihi LINNÆI *Syſtema Naturæ* Edit. Halenſ. 1747. fuit.

CLASSIS PRIMA.
PETRAE, LAPIDES SIMPLICES.
ORDO I.
VITRESCENTES.

Chalybe percuſſi ſcintillantes, amorphi. LINNÆI *Syſt.* p. 6.

I. COS particulis æqualibus, friabilibus, cinereus ab una, flaveſcens

veſcens ab altera parte. Inter lapides calcareos invenitur, pedis quadrati mole *am Kulberg.*

Cos particulis inæqualibus rigidis LINNÆI p. 6.

1. *Lapis arenarius* griſeus, in cacumine montis *Kulberg.*
2. *Lapis arenarius* albidior, fragmentis aſperioribus. Ad ripas frequens.
3. *Lapis arenarius* flaveſcens pallidior. Adeſt lapidicina, ex qua lapides molares, angulares ad ædificia, &c. cæduntur. Obſervant Lapidicidæ, hunc lapidem in plaga meridionali molliorem, & cæſu faciliorem, quam in ſeptentrionali eſſe.
4. *Lapis arenarius* nivei coloris. In pulverem redactus, vaſa polit ſtannea. Copioſe ad ripas fluviorum. Incolis *Silberſand.*
5. *Lapis arenarius* carneo colore; ex hoc cæduntur tumuli, *auf den Sonnenberg, bey Angersbach und Lauterbach.*
6. *Lapis molaris* albidus. Copioſe *auf dem Wernerberg.*
7. *Lapis molaris* gryſeus, ponderoſus, ſuperficie ſiliculis minimis conſperſa, *bey Lauterbach.*
8. *Lapis arenarius* ſubrufus, fragmentis cryſtallinis copioſis intermixtus.

   An *Species Granilis ſpurii? am Kulberg.* Inde Templum nouum conſtruitur.

II. QVARZVM, conſtat fragmentis angulatis, acutis, pellucidis. LINN. ibid.

QVARZVM aqueo-album. LINNÆI *Syſt. Nat.* p. 6.

1. *Silex albus* aqueus ſphæricus. Copioſe *am Kulberg.* Similes in Anglia & Helvetia reperiuntur. Index mineræ Martis.
2. *Silex* pellucidior ſubrotundus infrequens.

3. *Silex* albido - pellucidus, ex ſiliculis pellucidis conflatus. Vnicus in rivo.

4. *Silex* cinereus, ex minoribus conflatus, venis Quarzi intermixtus, parvæ molis, *am Kulberg.*

III. SILEX conſtat fragmentis hinc convexis, inde concavis, ſubdiaphanis. LINN. ibid.

A. 1. *Silices* pellucidi in lapide arenario.
an *Nucleus Lapidis arenarii?* in agris infrequens. Gallis: *Cailloux du Rhin.*

2. PSEVDO GRANATVS, *bey dem Ochſenkopf.*
Silex ſaturate rubens ſubdiaphanus. Polituram admittit. Mineralogis index mineræ Solis, ferri; confer. HENKELII Scripta mineralogica parva. Attulit MüLLER JCtus Archigrammateus Lauterbacenſis.

3. *Silex* cinereus cum fluore ſpatheo in rivis infrequens.

B. 1. PYROMACHVS niger, micis cœruleis, ponderoſus, copioſe ubique.
Pyrites niger. Ob pondus, colorem, videtur minera Martis; quod indagandum.

2. *Pyromachus* niger, ponderoſus cujus interior ſubſtantia alveolos cylindricos vermium continet. Incolis *Waakenſtein.* Mœnia, muros, domosque inde conſtruunt Incolæ. Tota regio iis abundat, unde alveoli?

3. *Pyromachus* niger ponderoſus, perdurus, ſolidus, venis Quarzi flaveſcentis. Incolis itidem Waakenſtein. Ad margines agrorum ſepium ad inſtar accumulantur. In ſylvis copiam maximam, ſtudio quaſi ibi coacervatam, reperi.

4. *Pyromachus* ex gryſeo & ſubflavo variegatus. Rarus ad rivum *Angersbach.*

5. *Pyromachus* duriſſimus, ex cœruleo & nigro variegatus, ſubro-

ſubrotundus, infrequens. Molitores eos axibus rotarum, ad frictionem impediendam, ſupponunt. Cortex poroſus, quaſi aduſtus; irregulares frequentiores rotundis. Incolis itidem *Waakenſteine.* Ob pondus & colorem videtur itidem minera Martis uti H. 1. & B. 1. unde pori?

6. *Pyromachus* flaveſcens rotundus, prope patibulum. An *Pſeudo-Achates* LINNÆI?

ORDO II.

CALCARII.

Uſti & aqua ſuffocati in farinam reducibiles. LINN. *Syſt.* p. 7.

I. MARMOR conſtat fragmentis indeterminatis. LINN. *Syſt Nat.* (4) p. 7

1. *Lapis Calcareus* carnei coloris, Marmoris facie. Tantæ reperiuntur molis, ut inde lapides molares cædi poſſent.
2. *Lapis calcareus* e cinereo-flavo variegatus. Polituram recipit. Rarus. Ad pavimenta idoneus foret.
3. *Lapis calcareus*, Quarzi calaminariſque perfuſus venis, *am Kulberg.*
4. *Lapis calcareus* ex rubris, flavis, carneis, cœruleis fragmentis compoſitus, Quarzi venis perfuſus, poroſus, vermibus quaſi eroſus, ibid.
   An *Marmor immaturum?*
5. *Lapis calcareus* vulgaris niger. Inde Calx uritur.

II. SCHISTUS conſtat fragmentis fiſſilibus. LINN. (6.) p. 7.

1. *Schiſtus* niger durus, clangoſus, *bey Almerod* unice & parce, tectis inſerviens.
2. *Schiſtus* ruber. copioſiſſime *am Weeg nach Wernges*; inde ædificia conſtruuntur.
3. *Schiſtus* lateritii coloris.

ORDO III.

APYRI.

Igne docimaſtico vix deſtructibiles. LINN. *Syſtem.* p. 8.

I. MICA particulis ſquamoſis diſtinctis.

Mica vulgaris LINNÆI, *bey Blizenroth.*

CLASSIS SECVNDA.

MINERÆ, LAPIDES COMPOSITI.

ORDO I.

(LINN. III. p. 11.)

I. MERCVRIALIA certo caloris gradu fluida, Regulo convexo, opaca, nitida.

ZINCVM

1. *Lapis arenarius* flaveſcens poroſus. Ex collatione patet: eſſe lapidis Calaminaris celluloſi flaveſcentis ſpecies. Vbique in agris.

   Zincum terreum LINNÆI.

   Lapis Calaminaris minus celluloſus. Similem miſit ex Anglia amiciſſimus D. d'ACOSTA, gente Judæus, Societ. Reg. Scient. Londin. & Antiqu. Membrum, &c.

2. *Lapis Calaminaris*, ſpecies cum Quarzi venis & pyrite gryſeo mixta. Lapis fere rotundus. Cruſta ejus lapidea, nucleus celluloſus, cellulæ irregulares, retiformes. Prope patibulum.

3. *Fluor* ex minera ferri ochrea, pyrite cœruleo, mica ſplendente conflatus. Adſunt cavitates irregulares, parvæ, fluore ſiliceo intus veſtitæ. Eſt proprie

Lapi-

Lapidis Calaminaris minus celluloſi flaveſcentis altera ſpecies. Similem producit Anglia.

II. FERRVM (LINN. 25. p. 11.)

1. *Minera Martis* fuſca.

An *Ferrum petra vitreſcente deſtitutum?*

Minera Martis dura LINNÆI? *bey Lauterbach in der ſogenanten Eiſenkaute*, in via, qua itur verſus *Dirlamen*. Effodiebatur olim, inde ad *Blizenrodam* deferebatur; ſed opera ob ligni penuriam & ferri deteriorem qualitatem deſerta ſunt.

2. *Lapis ferrugineus*, ſeu Minera Martis pauper, ex fragmentis cryſtallinis, ferreis, micaceis, conflatus.

Nucleus martialis ex minimis conſtat cryſtallis. Inde Rupes integræ conſtant *am Kulberg*. Similem ex Anglia accepi a ſupradicto Amico, qui in urbe *Londinenſi* ipſa effoditur.

3. *Minera Martis* cum mica ſplendente, prope patibulum.

4. *Lapis rufeſcens* Marte mixtus, colore rubro digitos vti rubrica afficit. Fragmentis cryſtallinis admixtus *im Kulberg*.

5. *Minera Martis* carnei coloris, ibid.

III. PLVMBVM (27) & ARGENTVM (29) LINN. p. 12. ſimul.

1. *Minera Lunæ & Argenti* cum Quarzo pauper. *Von Meuches*, ad limites Ditionis Haſſo - Darmſtad. & Riedeſeliæ. Deſertæ nunc fodinæ.

Not. Ferrum princeps ex hac Claſſe remedium. Succedit Mercurius, &c. cætera ſuſpecta, niſi noxia.

CLAS-

CLASSIS TERTIA.

FOSSILIA, LAPIDES AGGREGATI.

ORDO I.

LINN. p. 13. *Syſtem.*

TERRÆ conſtant particulis pulverulentis.

I. ARENA conſtat lapidibus imminutis LINN. (34.)

1. Arena flava.
2. Arena alba. } *zu Rudloos.*
3. Arena gryſea tenuior.

De reliquarum ſpecierum exiſtentia ne dubium quidem.

II. ARGILLA conſtat particulis lubricis tenaciter cohærentibus. LINN. (32.)

1. *Argilla* ſaturate lutea, particulis albis intermixta impura, *zu Rudloos.*
2. *Argilla* figulina, ibid.
   Argilla vitreſcens, teſſellata LINNÆI.
3. *Argilla vitreſcens, calcinatione rubeſcens* LINNÆI.

III. OCHRA conſtat mercurialibus proprio Vitriolo ſolutis, LINNÆI (35.)

1. *Ochra* flava.
   Ochra ferri lutea LINNÆI. Pictoribus inſeruit. *Am Kulberg.*

A. IV. MARGA conſtat terra farinacea apyra indurata, LINN. (36.)

1. MARGA alba *von Rudloos.* Figuli inde vitreationem albam parant.
2. *Marga* flaveſcens, ibid.
3. *Marga* ſaponacea ex flavo & cœruleo variegata; paucam Mineram Martis condit.

B. TERRA BOLARIS.

1. *Ter-*

1. *Terra bolaris* fuſco nigra, animalculorum cellulas, materia alba veſtitas, condens; adſtringens. *Blizenroda.*
2. *Terra bolaris* rubra, *bey der Eiſenkaute am Weeg.* Inde color ruber.
3. *Terra bolaris* lateritia.
4. *Terra bolaris* ſaponacea, rubra.
5. *Bolus* ex rubro & carneo variegata, adſtringens, ſaponacea, ad pigmenta. *Am Roten Rain.*
6. *Terra bolaris* flava.
   An *Ochra flava?* Exinde pigmentum elegans paratur.
7. *Terra bolaris* pallidior, ejusdem indolis. *Von Rudloos.*
8. *Terra bolaris* rubra, craſſior pinguis, variegata, *beym Hinterſteeg.* Forte fimi vices gereret, modo tentaretur.

ORDO II.

CONCRETA *e particulis terreſtribus coalita, ſunt* LINN. p. 14.

I. PVMEX, generatum in Elemento igneo.

Pumex cinereus poroſus.

Pumex pyrita cinereus LINN. *am Kulberg.*

2. *Pumex* celluloſus, ſpongioſus, niger, levis. Inter *Hebloos* & *Rumloos* effoditur uterque; Incolis *Tugſtein.* Piſtores & figuli fornaces inde conſtruunt ignis patientiſſimas. Veſtigia ignis luculenta ſiſtit perpeſſi.
3. *Pumex* cinereus, ſpongioſus, poroſus; ex lamellis imbricatim poſitis conflatus. *Am Kulberg;* eadem ignis perpeſſi ſigna ac prioris.

INCERTI ORDINIS.

1. *Fluor* ex Quarzo & arena rubra *am Kulberg.*
2. An *Quarzum* nigrum poroſum? prope patibulum.

3. *Concrementum* lapideum ex Spatho, Pyrite & Mica argentea, *von Meuches.*

Determinet hoſce lapides accuratius qui poteſt; ego non. Proſcribenda omnia ex hac Claſſe & prima remedia interna e materia medica. TRALLES *Examen rigoroſius*..

Nulla petrificata, opera licet data, reperi.

CORONIDIS loco addam deſcriptionem *Lapidis polyedri*, qui copioſiſſime ex colle, quadrantis horæ ab urbe meridiem verſus diſtante, prominet; in varios effoditur uſus, utiliſſimus.

(a) Sunt aut Parallelepipededa, aut Priſmata, baſi pentagona, & hexagona rariora pentagonis. Diameter eorum 6. 7. 8. 10. pollicum; longitudo 3. 4. 5. 6. 8. pedum Francofurt. Pentagoni adeo copioſi, ut pars mœniorum inde conſtructa fuerit maxima. Termini ubique jacent, tempori omnia alias rodenti, & vi curruum, &c. reſiſtentes. E terra aut perpendiculari, aut inclinato ſub variis angulis ſitu, prominent ad altitudinem 1. 2. 3. 4. pedum. In medio collis adeſt Stratum pentagonorum perpendiculare ad latera arcte, favorum ad inſtar, ſeſe tangentium, in ſemicirculi figura. Quodcunque Priſma aliis cinctum. In baſi & vicinia collis ſtrata horizontalia horum adſunt, ex quibus quotidie effodiuntur uſui mechanico deſtinandi. Si fides foſſoribus habenda, ſtrata ſtratis incumbunt ibi.

Iconem Collis *Billſtein* Incolis ſubiunxi Tab. I. ut et baſium Lapidum polyedrorum quorundam.

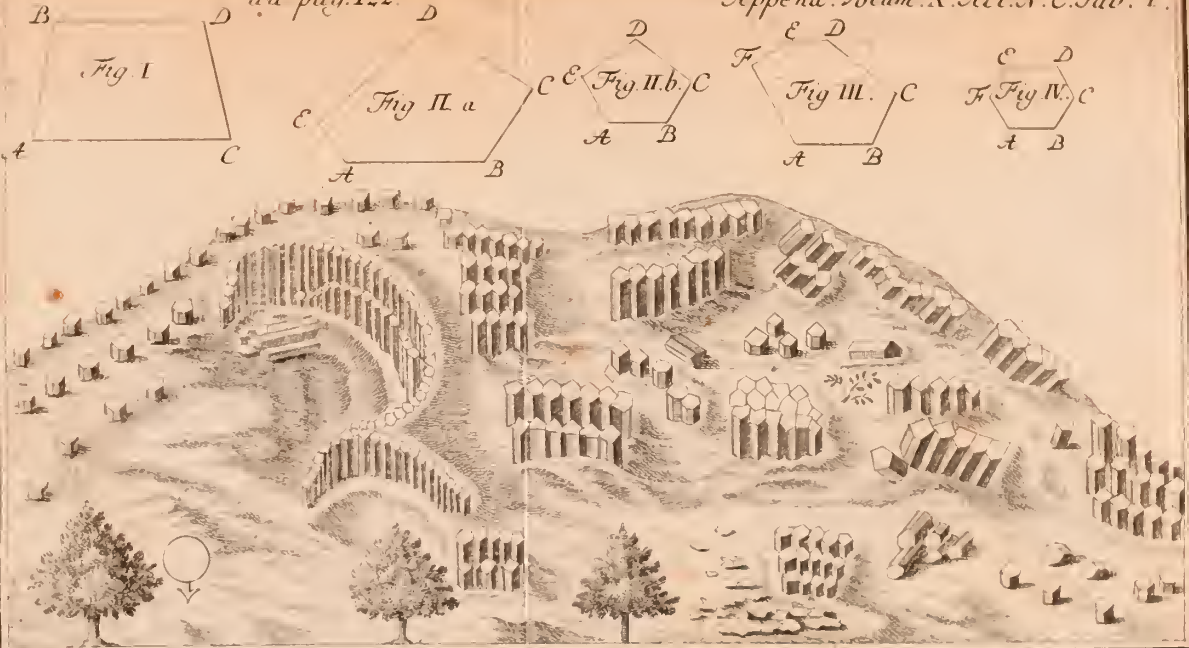
Fig. I. Parallelepipededi irregularis baſis dimenſionem exhibet: AC = 19″. AB = 12″. CD = 12″. BD = 15″ Longitudo = pedum 4.

Fig. II. a. Priſmatis pentagoni irregularis Baſin ſiſtit: AB = 14″ BC = 9″ CD = 12″. DE = 15″. EA = 5″. Longitudo prioris.

Fig.

ad pag. 122.

Append. Volum. X. Act. N. C. Tab. I.

pag. 186. Append.

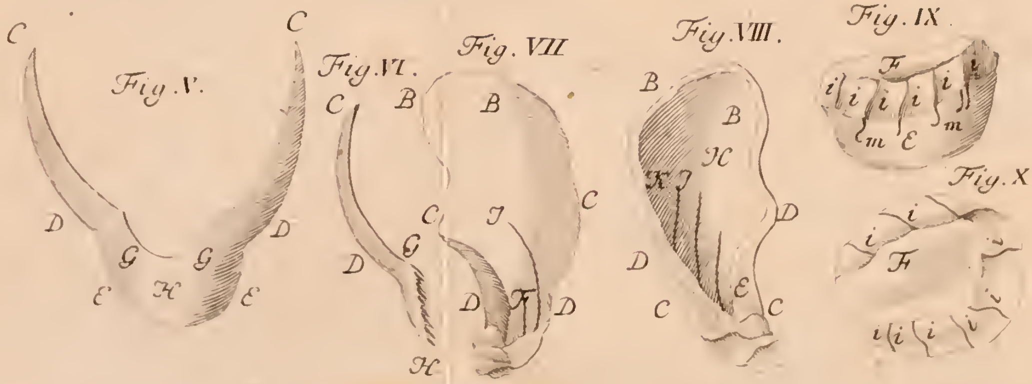

Fig. II. b. Prismatis pentagoni regularis fere baſin ſiſtit: AB. = 6″. BC = EF = 5″. CD = DE = 6″. Longitudo prioris.

Fig. III. Prismatis hexagoni irregularis baſin ſiſtit. AB = 7″. BC = 6″ CD = 9″ DE = 2½″. EF = 4½″. FA = 9″. Longitudo 5 — 6 pedum.

Fig. IV. Prismatis hexagoni baſin fere regularem exhibet: AB = ED = 4½″ BC = CD = EF = FA = 3½″. Longitudo 3 — 3½ pedum.

(b) Lapides Fig. I. & II. ad occidentalem, *Blizenroth* verſus, plagam effodiuntur; ad orientalem vero pentagoni, pedum 3. 4. 5. 6. longitudinis, diametri 5. 6. pollicum. Sunt Silice duriores, leves, politi arte quaſi: tactu, uti Pyrites. Soli expoſiti cryſtallina lutea fragmenta, Oryzæ vel Milii mole, exhibent micantia. Sonora fragmenta; durities tanta, ut nec aqua forti, nec Regis ſolubilis eorum pulvis. Color ex cœruleo nigreſcens. Durities, color, fragmenta ſubdiaphana minuta, ad ſilices referre hos lapides ſuadent tamdiu, usque dum intimior Silicum diſquiſitio eam affinitatem aut roborarit, aut deſtruxerit.

(c) Lapides fig. III. IV. diametri 6 — 9 pollic. videntur molliores, ad lapidem calcareum ſeu Marmor accedere. Tempeſtates ſuperficiem ex nigro-cœruleam reddidere incanam. Igne docimaſtico examinandi (an differant) eſſent ulterius; cui operi ZEHNERUS par eſſet.

(d) Origo (juxta HENCKELII Tractatum gravem de lapidum origine, & LINNÆUM *Syſtem. Nat.* Obſ. in regn. lapid. p. 78. 8.) ad Cryſtalliſationem referri videtur. Salibus in fluido ſolutis, evaporatione vi ignis facta, in hanc formam conflati; terræ motu dein e ſinu terræ ſub varia inclina-

tione ad ſuperficiem terræ elevati. Forte conveniret Nomen a Cl. CAPPELLER, Med. D. Lucernenſi in *Prodromo Cryſtallographia p. 25.* adductum.

BASALTES Miſenus, *figura trabis erecta*, minimum quatuor angulos habens, ſed rarius; *utplurimum 5. vel 6.* ad ſummum 7. *foris levis*, *ferrugineus*, *ponderoſus*, *duritie velut Adamas; maximus ſesquipedum craſſus*, altus pedum 14. AGRICOLA de Nat. Foſſil. Lib. VII. GESNER. Fig. lap. p. 21. a? LESSER *Lithotheol.* p. 443. §. 314. lapidum hexagonorum nominetenus mentionem facit; dubito, num noſtrorum quosdam viderit, aut velit? Cl. BRüCKMANNI in *Theſaur. ſubterran. Brunſuic.* p. 36. lapides pentagoni eo minus conveniunt, quo magis juxta Eum ad Echinos marinos pertinerent. In *Volum. Academ. Nat. Cur. VII. p. 341.* lapides priſmaticos itidem deſcribit a noſtris diuerſiſſimos. Præter hos nullus mihi notus Auctor noſtros deſcribit lapides polyedros notatu dignos.

(e) In monte, cui Arx Saxonica *Kœnigſtein* ſuperſtructa, tales inveniri certus audivi. *Budinga* Wetteraviæ tales, ut & ad mœnia Urbis Colonienſis *Linz*, ad ripam Rheni ſitæ, An. 1747. tales colore, mole, figura, duritie Lauterbacenſibus ſimiles vidi, ex monte proximo effodi, ibique perpendiculares ſitos, accepi.

Ad mœnia urbis itidem Colonienſis *Noueſii* (Neuſs) tria milliaria Coloniæ Agrippinæ diſtantis, & in pago *Women* ejusdem Ditionis, ſimiles itidem obſervavi Menſe Auguſto 1748. Non dubito, fore plurima adhuc loca tales lapides ſiſtentia polyedros. Quænam eorum vera origo? quæ figuræ, coloris, duritiei, ſitus varii, copiæ in hoc loco,

co, cauſſa? num mineram Martis continent? reſolvat me doctior.

PARS TERTIA.

PRÆMONENDA.

Catalogum Quadrupedum, Avium, Piſcium ab Amico MÜLLER Archigrammat. fidum accepi, juxta LINNÆUM ſiſto Syſtematicum. Inſecta tam ex LIEBKNECHTII Tr. de Diluvio, quam propriis obſervatis lecta, itidem ſyſtematice propono, ne Faunæ quid decedat, & tentamen ſit, quibusdam numeris abſolutum ſaltem. Species colligere, conſervare, recenſere, materiæ ubertas, otii brevitas, viresque non permiſerunt. Suppleat, cui volupe, & intereſt; facile nunc eſt addere. RAIVM & LINNÆUM imitari aliis forte datum; non mihi.

CLASSIS PRIMA.

QUADRUPEDA.

Corpus piloſum. *Pedes* quatuor. *Feminæ* viviparæ, lactiferæ.

ORDO I. LINN. 2. p. 43.

FERÆ. Dentes acuti, primores utrinque ſex. Canini longiores.

I. FELIS. LINN. 8. p. 43. Edit. Hal. 1747.

1. Felis cauda elongata, auribus aequalibus.

Felis domeſtica ſeu Catus RAII 170. colore variant, an indigenæ?

II. MUSTELA LINN. 9. p. 44.

1. Martes RAII 200. rarus.
2. Muſtela colore albo; rara.
3. — — — fuſco, caudæ extremitas alba.
4. Putorius.

III. CANIS LINN. 13. p. c.

1. Canis cauda recurua.

Canes omnes varietates ſunt, nec diſtinctæ ſpecies; an vere indigeni?

2. Canis cauda recta, corpore breviore.

Lupus RAII. 173. *im Obervvald.*

3. Canis cauda recta longitudine corporis.

Vulpes RAII 177. varietates.

Vulpes apice caudæ albo, Incolis: *Rotfuchs.*

— — — — nigro, Incolis: *Brandfuchs.*

IV. MELES LINN. 14. p. 45. *Obervvald.*

Meles unguibus anticis longiſſimis.

Taxus ſeu Meles RAII, 185. rarus.

V. ERINACEUS LINN. 15. p. c.

1. Erinaceus ſpinoſus aculeatus.

Echinus ſeu *Erinaceus terreſtris* RAII, 231.

Capite {ſcanino — caninus. / ſuillo — ſuillus.}

VI. TALPA LINN. 16. p. c.

1. Talpa caudata.

Talpa RAII 236. Cor falſum antepilepticum.

VII. VESPERTILIO LINN. 17. p. c.

1. Veſpertilio caudatus, naſo oreque ſimplici.

Veſpertilio RAII 243.

ORDO II.

GLIRES. Dentes primores duo utrinque; canini nulli; mammæ octoventricales.

I. LEPUS LINN. 19. p. c.

1. Lepus cauda abrupta, pupillis atris.

Lepus RAII 204. copioſe ubique.

2. Lepus — — pupillis rubris.

Cuni-

Cuniculus RAII 205. Domi nutritur pueris. An indigena? Tali Leporum remedium vanum.

II. SCIURUS LINN. 20. p. c.

1. Sciurus ſolis palmis ſaliens.
   Sciurus vulgaris RAII, 214. frequens.
2. — — colore atro, infrequens.

III. MUS domeſticus major, ſeu Rattus RAII 217.

2. Mus domeſticus vulgaris ſeu minor RAII 218.
3. Mus agreſtis, capite grandi, brachyurus, perpetua ſiti cruciantur.

Ordo III.

Jumenta.

Dentes (ab Ord. 1. 2. diverſi) anomali.

I. SOREX. LINN. 25. p. c.

Mus araneus RAII 239. rarus.

II. EQUUS LINN. 26. p. c.

1. Equus cauda undique ſetoſa.
   Equus RAII 62. Indigeni non adeo copioſi. Ratione molis ad Helveticos, uti hi ad Friſios ſe habent.

III. SUS LINN. 27. p. 49.

Sus dorſo antici ſetoſo, cauda piloſa.

1. *Sus agreſtis*, ſeu *Aper* RAII 96. *im Obervvald.* Dens Apri iners plane remedium. De eo Cl. JUNCKERUS ſibi contradicit *Therap. general.* Tab. XV. p. 125. Tab. XX. p. 179. TRALLES Exam. rigoroſ. p. 266. Cap. XV. §. 1.
2. *Sus domeſticus*, copioſe.

Ordo IV.

Dentes inciſores inferiores præſentes, ſuperiores nulli; canini nulli, molares utrinque. Mammæ inguinales, Pedes ungulati.

I. CER-

I. CERVUS LINN. 29. p. c.

1. Cervus cornubus ramoſis teretibus erectis, copioſe *im Obervvald* ſylvisque.
Caprea PLINII, *Capreolus* vulgo RAII 89.

2. Cervus cornubus ramoſis teretibus incurvatis.
Cervus RAII 84. LINN. p. 50. Quæ AGRICOLA, ETTMüLLERUS, GRABIUS aliique de Cervi viribus ebuccinant medicamentoſis, vana ſunt. Cervi typhæ caroque bonum præſtant nutrimentum, prætereaque nihil. Vi ignis extorta volatilia non ſuperiora aliis volatilibus; TRALLES l. c. Cap. I. §. 10. p. 15. A Cornu Cervi uſto vermes infantum fugatos vidi; an Anthelminticum ideo; non dixerim?

II. CAPRA LINN. 31. p. c.

1. Capra cornubus carinatis, arcuatis.
Capra domeſtica RAII 77.
Juſſu ſuperiorum parcius coluntur, noxiæ arboribus Vere.

III. OVIS LINN. 31. p. 51.

1. Ovis cornubus compreſſis lunatis.
Ovis domeſtica RAII 73. Copioſe coluntur; bis quotannis tonduntur. Lana pro ratione ſoli, pabuli, mollior, aut durior, cauda abſcinditur dimidia, ſecus ac in Friſia, ubi integra manet.

IV. BOS LINN. 32. p. c.

1. Bos cornubus teretibus flexis.
Bos domeſticus RAII. 70.

2. VACCA. Ubera exigua. Copioſe coluntur; magna copia ut & boum Francofurtum ducitur mactanda. Vecturæ inſerviunt. Moles uti equorum (Ord. III. II.) altitudo vix 4. ped.

CLAS-

CLASSIS SECVNDA.

AVES.

Corpus plumoſum; *pedes* duo; *alæ* duæ; *roſtrum* oſſeum; *Feminæ* oviparæ.

ORDO I. LINN. p. 52.

ACCIPITRES. Roſtrum uncinatum.

I. STRIX LINN. 34. p. c.

1. Bubo.
2. Noctua, in ſylvis.
3. Ulula, varietates.

II. FALCO LINN. 35. p. c.

1. Accipiter, infrequens.
2. Falco: varietates, raræ.
2. Lanio {major. minor.
4. Milvus, frequentior.
5. — — aquaticus.
6. Niſus.
7. Vultur. rari *im Obervvald.*

ORDO II. LINN. p. c.

PICÆ.

Roſtrum ſuperne compreſſum, convexum.

I. CORACIAS LINN. 37. p. c.

1. Pica.

II. CORVUS LINN. 38. p. c.

1. Corvus, hyeme etiam rara.
2. Cornix, copioſe autumno nebuloſo.
3. Monedula, rarior.

III. CUCULUS LINN. 39. p. 53. in ſylvis.

IV. PICUS LINN. 40. p. c.

1. Picus niger.
2. Picus viridis.
3. Picus varius.

V. UPUPA LINN. 43. p. c. rarior.

Nota: Feræ plurimæ; Tigrides; Leones; Aves carnivoræ (Ord. I.) nihil; reliqua animalia pro ratione molis, motus, cibi, parce bibunt. Notent ſibi hoc hydropotatophili inconſulti.

ORDO III.

MACRORHYNCHÆ.

Roſtrum cranio aliquoties longius. Nares oblongæ, e quibus verſus roſtri apicem ſulcus.

I. CICONIA peregrina, rarior æſtate LINN. 46. p. c.

II. ARDEA LINN. 47. p. c.

1. Ardea cinerea, rara.

ORDO IV.

ANSERES.

Os dentato-ſerratum.

I. ANAS LINN. 50. p. 54.

1. Anſer domeſticus.
2. Boschas.
3. Querquedula.

II. MERGUS LINN. 51. p. c. rarior.

III. FULICA LINN. 55. p. c.

1. Gallinula aquatica, rara.

OR-

ORDO V.

SCOLOPACES.

Roſtrum ſubcylindraceum, teretiuſculum, obtuſiuſculum.
LINN. p. 55.

I. FRINGA LINN. 58. p. c.

1. Vanellus.

II. NUMENIUS LINN. 59. p. c.

1. Galinula; frequens vere & autumno.
2. Limoſa.
3. Numenius aquaticus.

ORDO VI.

GALLINÆ.

Roſtrum conico-recurvum.

I. OTIS LINN. 62. p. c.

1. Tarda; rariſſima, *Landenhauſen* ſemel viſa.

II. CRAX LINN. 64. p. c.

1. Cocq' d'Inde. Gall. 301. peregrina.

III. TETRAO LINN. 67. p. 56.

1. Bonaſia, rara *im Obervvald.*
2. Coturnix, rara tranſiens.
3. Perdix, frequens pro veris ſiccitate.
4. Tetrao, rara.
5. Urogallus, rarus *im Obervvald.*

No. 1. 3. 4. 5. objectum venationis regiæ.

ORDO VII.

PASSERES.

Roſtrum conico-attenuatum. LINN. p. c.

I. COLUMBA LINN.

1. Columba variorum colorum. An vere indigena?
2. Oenas, rara.
3. Turtur, rar.

II. FRINGILLA. LINN. 69. p. c.

1. Carduelis.
2. Emberiza.
3. Fringilla; plures varietates.
4. Linaria vulgaris.
5. Linaria rubra.
6. Luteola.
7. Paſſer domeſticus.
8. — torquatus.

Cerebrum paſſerum male aphrodiſiacum audit.

III. LOXIA. LINN. 71. p. c.

1. Coccotrauſtes.
2. Pyrrhula; Incolis: *Blutfinck.*

IV. AMPELIS. LINN. 71. p. c.

1. Garrulus Bohemicus.

V. TURDUS. LINN. 72. p. 57.

1. Merula aquatica.
2. — — terreſtris.

Turdus
3. pilaris.
4. viscivorus.
5. Iliacus.
6. major.

An huc pertineat Halcyon? rarus.

VI. STURNUS. LINN. 73. p. c.

1. Sturnus copioſe autumno.

VII. ALAUDA. LINN. 74. infrequens; frequentior in vicinia Silicia, *Schliz.*

VIII. MOTACILLA. LINN. 75. p. c.

1. Erithacus; infrequens.

2. Fi-

2. Ficedula.
3. Luſcinia; infrequens. Vere hoſpes.
4. Motacilla, copioſe.
5. Oenanthe.
6. Regulus {major. minor.
7. Ruticilla.
8. Troglodytes.

IX. PARUS. LINN. 76. p. c.

Parus {criſtatus. caudatus. major. paluſtris, copioſi.

X. HIRUNDO LINN. 78. p. c.

1. Hirundo {domeſtica. riparia tranſeuns. paluſtris æſtivalis.

Inepte inde Aqua Hirundinum cum Caſtoreo paratur; nullæ iis vires antihyſtericæ. Aqua hæc facile aceſcit.

MANTISSA. In viciniæ pago: *Nieder - Joſs*, Ditionis Silicianæ, ante aliquot annos ex colle effoſſa fuere oſſicula diffracta, roſtra, &c. avium, munda, Cl. RITTERO, Conrect. Ilefeldenſi *Commentat.* de *Zoolitho Dendroid.* p. 9. & Ven. LESSERO, Paſt. Nordhuſ. *Lithotheol.* No. XII. p. 565. notiſſima. Falſa inde etymologia montoſæ regionis: *Vogelsberg;* oſſiculis hiſce haud dubie a Muſtelis vulg. (Claſſ. I. Ord. I. II. 3.) ibidem congeſtis.

CLASSIS TERTIA.

AMPHIBIA.

Corpus nudum vel ſquamoſum; *dentes* molares nulli, reliqui acuti; *pinnæ* nullæ radiatæ.

Ordo I.

REPTILIA. Pedes quatuor.

I. RANA. LINN. 80. p. 58.

1. Rana {aquatica, præparata ex ea fatua. / arborea.}
2. Bufo, infrequens. Lupis falſum antidotum.

II. LACERTA. LINN. 81. p. c.

1. Lacertus vulgaris, infrequens in apricis, demum torrida æſtate viſibiles.
   Infuſi oleoſi Lacertarum vires explorandæ ſano judicio ad Strumas.

Ordo II.

SERPENTIA. Pedes nulli.

I. ANGUIS. LINN. 82. p. c.

1. Cæcilia, infrequens.
2. Natrix, rara.
3. Serpens aquaticus, rarus.

Exulent e materia medica omnia e Serpentibus præparata, parteſque.

COROLLARIUM. Ad limites Haſſiæ inferioris, haud procul a *Buchenau*, reperi in rivulo Amphibium, cujus corporis pars anterior Lacertæ ſimilis, poſterior piſcis. Cauda verticalis, in medietate inferiore duo corpora globoſa, quaſi duo teſticuli. Cutis glabra. Ichtyologis etſi cognitum: mihi ſaltem, quoad deſcriptionem, auctorem, iconem, nomenque incognitum.

CLASSIS QUARTA.

PISCES.

Corpus nudum vel ſquamoſum; *pedes* nulli; *pinnæ* ſemper.

ORDO

Ordo I. LINN. (2.) p. 59.

CHONDROPTERYGII. Pinnæ cartilagineæ.

I. PETROMYZON. LINN. 91. p. 60.

1. Enneophthalmus; frequens.
2. Muſtela fluviatilis. Spina ejus falſum antepilepticum.

Ordo II. LINN. 4. p. 61.

ACANTHOPTERYGII. Pinnæ oſſeæ; radiis quibusdam aculeatis.

I. COTTUS. LINN. 99. p. c. rarior in piſcinis.

II. PERCA. LINN. 102. p. c.

1. Aſper Piſciculus, Incolis STACHELFöRZGEN, rarus in rivis.
2. Cernua.
3. Perca. Lapis earum nullius virtutis.

III. SPARUS. LINN. 104. p. 62.

1. Salpa, in piſcinis rarior.

Ordo III.

MALACOPTERYGII. Pinnæ oſſeæ, radiis omnibus inermibus.

I. MURÆNA. LINN. 114. p. c.

1. Anguilla, in rivis, piſcinisque paludoſis.

II. ESOX. LINN. 122. p. 64.

1. Lucius in rivis piſcinisque frequens. Mandibulæ ejus iners remedium antipleuriticum HELMONTIO primo ſuaſore. Fel ejus, ut & Anguillæ, optimum detergens oculorum maculas.

III. SALMO. LINN. 123. p. c.

1. Carpio in piſcinis copioſe.
   Lapis ſeu oſſiculum ejus in capite inutile remedium; quantum in re medica inane!

2. Trut-

2. Trutta in rivis, delicati ſaporis, regia.

IV. COREGONUS. LINN. 125. p.c.

1. Albula, rarior in rivis.
2. Thymallus.

V. CYPRINUS. LINN. 129. p. 65.

1. Cyprinus nobilis.
2. Barbulus.
3. Gobio.
4. Phoxinus.

VI. COBITIS. LINN. 130. p. c.

1. Barbatula.
2. Muſtela foſſilis rara.

Uſus Quadrupedum, Avium, Piſcium, culinaris potius, quam medicus.

CLASSIS QUINTA.

INSECTA.

Corpus oſſibus cutis loco tectum; *caput* antennis inſtructum.

ORDO I.

COLEOPTERA. Elytra bina.

I. SCARABÆUS. LINN. 132. p. 66.

1. Fullo.
2. Lucanus.
3. Pilularius.
4. Rhinocerus, rarus.
5. Scarabæus cornutus, frequentior.
   Cervus volans.
6. Viridulus.

II. CURCULIO. LINN. 137. p. c.

III. GYRINUS. LINN. 138. p. c.

1. Pulex

1. Pulex plantarum. Pro anni tempeſtate variabilis copia. Alliciuntur a radice Chenopodii folio ſagittato HALLER *Enum.* n. 1. p. 174. in areas hortorum ſati; intactas reliquas plantas relinquunt.

2. Scarabæus aquaticus.

IV. BUPRESTIS. LINN. 142. p. 67.

V. CARABUS. LINN. 143. p. c.

1. Scarabæus fœtidus.

VI. CICINDELA. LINN. 144. p. c.

1. Cantharis mariana, ſeu St. Johannis, æſtate calida demum volitans.

VII. CERAMBYX. LINN. 146. p. c.

1. Capricornus, in arborum truncis.

VIII. NOTOPEDA. LINN. 147. p. c.

1. Scarabæus elaſticus.

An *pediculus pulſatorius* vulgo?

IX. CANTHARIS. LINN. 148. p. c.

1. Cantharis. Auguſto fervido ſemel obſervavi *am Rothenrain*, 1746.

X. FORFICULA. LINN. 150. p. c.

1. Auricularia.

XI. BLATTA. LINN. 151. p. c.

1. Scarabæus tardipes.

ORDO II.

GYMNAPTERA. Alæ duæ ſeu quatuor. Elytra nulla.

I. PAPILIO. LINN. 153. p. 68.

Species obſervet, cui Papilionis Sirenæ. Erucarum in arboribus nidulantium oleum Lini letale, proprio experimento.

II. APIS. LINN. 159. p. 68.

1. Apes parcius, ob frigus, coluntur.
2. Bombylius.
3. Crabro.
4. Veſpa.

III. ICHNEUMON. LINN. 160. p. c.

1. Ichneumon.
2. Muſca tripitis, rarior.

IV. MUSCA. LINN. 161. p. 69.

1. Culex.
2. Muſca domeſtica { glabra. hirſuta. ſtridens. variæ.

Piper muſcis letale.

3. Oeſtrum. Cervorum Caprearumque cutim perforant, in tunica celluloſa nidulantes, omnem depaſcunt adipem maximo pruritu.
4. Tabanus.

ORDO III.

HEMIPTERÆ. Alæ ſeu Elytra nec præſentia, nec abſentia.

I. STAPHYLINUS. LINN. 163. p. c.

1. Blatta lucifuga.

II. FORMICA. LINN. 164.

1. Formica { rubra. atra. Vires medicatæ acido-volatiles.

III. GRYLLUS. LINN. 166.

1. Gryllus domeſticus, ſtridore moleſtus.
2. Gryllo-talpa, ex obſervat: MULLERI.
3. Locuſta { major. minor.

IV. CI-

IV. CICADA. LINN. 167. p. c.

V. CIMEX. LINN. 168. p. c.

1. Cimex lectularius. Num cocti cum Fabis numero 7. juxta *nevv univerſal English Diſpenſator*. 8vo p. 502. b. Londin. 1747. incipiente paroxysmo dati, quartanam fugant? experiendum. Exſtirpatio eorum omnem artem & ſuperſtitionem, remediaque varia eluſit hucusque. Pauperibus frequentior.
2. Orſodachne.

Ordo IV.

APTERA. Alæ nullæ.

I. PEDICULUS. LINN. 171. p. 70.

1. Pediculus humanus. Spiritu Vini necandus.
2. Pediculus quadrupedum.
3. Pediculus avium.
4. Pediculus vegetabilium. Pauperibus, Nautis, Militibus, Viatoribus nimis notus.

II. PULEX. LINN. 172. p. c.

1. Pulex vulgaris.

III. ACARUS. LINN. 176. p. c.

1. Pediculus ſcabiei.
2. Pediculus phtiriaſeos pudendorum.
3. Ricinus.

IV. ARANEA. LINN. 177. p. c.

1. Araneus, corpore ſphærico, ex dorſo parit aranulas, obſervante PRIZIER, Conſil. Haſſiac.
2. Phalangium; taceo varietates.

V. CANCER. LINN. 180. p. c.

1. Cancer fluviatilis, in rivis frequens.
Lapides ejus abſorbentes modo acidum; & quidem præſtant infantibus. Cæteræ vires hyperbolicæ.

VI. ONISCUS. LINN. 180. p. c.

1. Millepes.
2. Aſellus aquaticus.

Inſectorum vires nocivæ potius, quam ſalutares. Uſus in medicina cautus ſit.

CLASSIS QUARTA.

VERMES.

Corporis muſculi ab una parte baſi cuidam affixi.

ORDO I.

I. LUMBRICUS. LINN. 185. p. 71.

1. Inteſtinum terræ.

Lumbrici inteſtinorum una eademque ſpecies.

Vires antiſpasmodicæ; ſed ne nimis laudentur varia inde præparata.

II. HIRUDO. LINN. 186. p. c.

1. Sanguiſuga, in rivis *zu Stockhauſen*, rara.

ORDO II.

ZOOPHYTA nuda, artubus inſtructa.

I. LIMAX. LINN. 188. p. c.

1. Limax { albus, hyeme cochlea tectus. / niger. / ruber. }

Antiphthiſicum incraſſans eorum juſculum, proprio experimento.

ORDO III.

TESTACEA tecta tegmine heterogeneo.

I. CONCHA. LINN. n. 198. p. 72.

1. Chama, in piſcina *zu Eiſenbach.*

2. My-

Mytulus, ibid.

Oſtracodermata, ob lapideam indolem, ſtomachum gravant, ideo parcius ſolito porrigenda.

Animalium obſervatur gradatio. Aſcendendo; Quadrupedum: Elephas; Piſcium: Cetus; Avium: Aquila; Amphibiorum: Crocodilus; Inſectorum: Scarabæus, &c. termini videntur. Deſcendendo terminus ultimus hucusque latet. An indefinitus? Animalia recenſere difficile. Inſecta; immo eorum Inſecta oculis ſiſtere; difficilius. Rationem, tam τȣ ὅτι, quam τȣ διότι eorum; majoris noxæ, minoris incertique uſus; ſtructuræ; generationis; evolutionis, &c. difficillimum. Felicius forte Nepotibus ævum.

PARS QUARTA.

DE AËRE, AQUIS, ET LOCIS RIEDESELIANIS COMMENTATIUNCULA.

PRAEMONENDA.

Ad Hiſtoriam naturalem aliquo modo perfectam, Quadrans ad Poli altitudinem; Libra Muſchenbrœckiana ad aquas ponderandas; Barometron, Thermometron, &c. ſeries obſervationum meteorologicarum; Menſura Nivis, ad normam Academiæ Pariſinæ; Inſtrumenta Geometrica, ad montium altitudinem, regionum locorumque ſitum dimetienda, Viſcerum terræ inſpectio; Stratorum ſitus, materiæ craſſities, &c. requiruntur. Hiſce omnibus deſtitutus, quæ per inopiam licuit, præſtiti.

I. DE LOCIS.

§. I.

REGIO Riedeſelio-Avimontana tota eſt mediterranea. Altitudo Poli 50° 36′ circiter. Latitudo, ſcilicet *von Fleſchenbach*

verſus *Schvvarz*, decem horarum circiter maxima. Longitudo maxima, ſcil. von *Dirlamen* per *Eiſenbach* verſus *Landenhauſen* 14. horarum circiter.

§. II.

Hæc Ditio orientem verſus *Fuldenſi* & *Silicienſi* (*Schlitiſſenſi* in vetuſtis Codicibus), Meridiem verſus Fuldenſi iterum & Iſenburgico-Birſteinenſi; Occaſum verſus Haſſo-Darmſtadenſi & Iſenburgenſi; Septentrionem verſus Haſſa-Caſſellanæ Regionibus conterminat.

§. III.

Solum (exceptis vicis *Maar* & *Landenhauſen*, ubi arenoſum) glarea humoque mixtum, lapidibus nigris (*Pyromachis*, Mineralog. Claſſ. I. B. 2. 3. 5.), mundo coævis, conſperſum, vicina Wetteravia frigidius licet, attamen radiis ſolaribus, lapidibus iis exceptis, calidum redditur. Omnia ad vitam neceſſaria, (excepto Vino *), multo labore profert; quo ſterilius ſolum, eo laborioſiores incolæ. Pares labores eorum divitiæ, & vice verſa.

§. IV.

Fructus, v. gr. Poma, Pyraque acerbiora, magisque adſtringentia Wetteravicis, Franconiisque. Pulpa horum nec adeo mollis, nec adeo ſucculenta; circa medium granuloſa, integro menſe ſerius matureſcunt vicinis regionibus. Ubertas non ſemper cum iis communis, ſed quandoque inverſe ſe habet; immo infrequens. Ver tardum, frigidum. Venti frigidi. Pruinæ piſtilla florum quovis fere anno deſtruunt; ideo cultura arborum difficilis, in altum ruri raro creſcunt erectæ. Erucæ magnam fructuum copiam deſtruunt rodendo, nec algidiſſima hyems eos interi-

*) Vini cultura, ob inclementem Jovem, non ſuccedit. Tentamen a multis retro annis in aprico declivi verſus *Stockhauſen*, ſed fruſtraneo ſucceſſu, factum, nomen *Weinberg* ſuperſtes indicare videtur.

interimere valet. Frumenta degenerant. Uſtilago vere pluvioſo frumenta corripit, comeſta temulentiam, mixta pani, ciet.

§. V.

Fagorum, *Quercuum* ſylvæ copioſæ ſpontaneæ. *Abietina* unica, & quidem ſata circa *Maar*. Ob ſylvarum copiam incolæ erant ligni prodigi olim, nunc Superiorum juſſu coërciti. *Torfam* adeſſe nullus dubito; modo effoſſio tentetur.

§. VI.

SOLI indoles circa Urbem talis: Primo anno Frumentum, ſecundo hordeum aut avena; tertio, & quidem vere, linum ſeritur. Autumno ſequente fimo tegitur, frumentum denuo ſeritur; ſic nunquam, aliis vero locis per annum quieſcit.

§. VII.

DITIO in plures præfecturas diviſa, variam exhibet Soli indolem.

1. Præfectura *Freyenſteinau*, ultimus hujus Ditionis meridiem verſus terminus, altiſſima, ſylvis non adeo abundat. Solum aliquo modo argillaceum. Avena copioſe colitur; Paſcua bona. Vaccarum ubertas; quarum *morbus epidemicus* An. 1746. magnam fecit ſtragem.

Nota: „ Erat morbus inflammatorius (an ex contagio? etenim „ non ſemper inde, ſed ab aëris viciſſitudine tales mor- „ bos oriri, docuit TRALLES, *Exam. rigor. Cap. 19. §. 21. p. 415. ſeq.* Conf. BOERHAAVE *Chym. Tom. I. p. 407. & Aphorism. pract. §. 1407. 1408.*) pecudum, „ quem aut in caſtris Gallorum, quo commeatum vehe- „ rant, aut nimio labore, æſtu, aqua contraxere. Non „ me temperare poſſum, quin hac occaſione de hujus „ morbi indole mentem meam (ſalvo meliori) aperiam, „ cum ejus in Friſia quoque ſtragem centum millia vi- „ derim mœſtus. Morbus vere inflammatorius a Syno-

„ cho

„ cho putrida Veterum ſeu Febre maligna modernorum „ parum, etſi, ſolo ſubjecto differt. Humano more igi- „ tur tractandus: v. gr. Venæ ſectione pro gradu & ra- „ tione morbi, ſubjectique; exploratione pulſus; inſpe- „ ctione linguæ, oculorum; tegendo corpus & defen- „ dendo illud a refrigerio aëris humido-calidi (omnium „ nocentiſſimi); mutando ſtabula, aërem, accenſo pul- „ vere pyrio, ſulphure, ſaccharo, pomorum corticibus, „ prunis inſpergendo. Interne decoctis antiphlogiſticis, „ nitratis, acidulis vegetabilibus, ſaponaceis, camphoratis, „ aceto; potu farinoſo diluto, clyſteribus ſimilibus, ſe- „ taceis, &c. Exulent igitur bezoardica, terrea fatua; „ Theriaca, Aſa fœtida, rad. Gentianæ, Ruta, Salvia, „ Abſinthium & ſimilia; noxia. Periculum faciendum, „ num pellis detracta coriatoribus parabilis absque noxa „ foret? adhuc ſub judice lis eſt: num contagium poſt „ mortem pilis ut tubulis capillaribus adhæreat activum? „ aut cum morte ſimul ceſſet energia? hoc vero ſimilius „ videtur, excepto Contagio peſtilentiali vero. Lues „ hæc omnium Academiarum, Collegiorum medicorum „ hucusque fefellit operam, eaque agyrtarum riſui, ru- „ ſticorumque expoſuit planctui. Intereſſet Reipublicæ, „ ut conjunctis viribus in hujus diri morbi indolem, v. g. „ juxta BOERHAAVE *Aphor. cit.* §. *1412.* inquireretur, „ deinde methodus medendi, ſublata ruſticorum (juſſu „ Superiorum) obſtinatione, ſuperſtitione, rationalis ad- „ hiberetur. Cui ipſi Conductores, Paſtores, Coloni, im- „ mo Domini, novitate perculſi, refragantur. Vis con- „ ſuetudinis & præjudicii ratione fortior! „

2. Præfectura *Engelroda*, fines hujus Ditionis verſus occaſum conſtituit. Paſcua ibi abundantia. Solum lapidoſum (§. III).

Fru-

Frumentum ponderoſum, avena rarior. Panis niger, gravis ventriculo inadſuetis; ad marginem tractus montoſus, ſylvis denſiſſimis refertus. Incolis *Obervvald* adeſt. Conf. §. VIII. ſeq.

3. Præfectura *Altenſchlirf* in centro fere jacet montoſa. Rupes et paſcua paludoſa continet, frumenta producit, ſylvasque linumque.

4. Præfectura *Stockhauſen* montoſa itidem, ſylvis, paludibus abundat. Linum copioſe ſeritur, ad orientem tangit Fuldenſem regionem.

5. Praefectura *Landenhauſen* planior. Solum habet arenoſum (§. III.). Frumento abundat. Sylvæ copioſæ. Coelum mitius, calidius. Ideo *Wetteravia minor* incolis audit. Fines iidem cum priori.

6. Præfectura *Lauterbacenſis*, montoſa, abundat Lino, paſcuis, frumento, riuisque. Solum circa Vrbem argillaceum; longius ab ea, lapidoſum; verſus *Sickendorf* rupeum; verſus *Hebloos* paludoſum. Panis uti (2). Gramen paſcuorum, exceptis floribus, vix ultra tres pollices altum. Tempus primi foeniſecii raro ante medium aut finem Iunii; ſecundum menſe Septembre incidit. Fagopyrum ſatur quoque. Orientem verſus, Silicia limites.

7. Præfectura *Oberohmen* in Haſſia ſuperiore ſita ſolo gaudet argillaceo-arenoſo; paſcua, frumenta producit, &c.

§. VIII.

TOTA Regio montoſa, collium tractu vagorum, parallelo ſitu inter ſe ab occaſu orientem verſus, conſtat. De montibus Avimontanis hiſce in parodo egit LIEBKNECHT Tract. *de Diluv. univerſ. Sect. II. Cap. III. §. 26. p. 300.* Verſus occaſum eſt Collium catena elatior, a Septentrione ad Meridiem protracta, ſylvoſa, *Obervvald* (§. VII. 2.) dicta, cuius initium: Haſſia, finis Mœni

littora in Franconia. Hæc catena Haſſiam inferiorem & Ditionem Riedeſeliam a Wetteravia ſeparat. Hyems ibi ſemper algidiſſima. Nivis ſyrtes ad altitudinem 10. 12. 15. 18. ulnarum ventis coacervatæ, ventorum ope, incolis *Windvveben*, ſylvas domosque obruunt, viasque delent, menſe præſertim Decembri & Ianuario.

§. IX.

CACUMINA montium ſylvas ferunt; hinc altitudo eorum vix ſubalpina; itaque multum abeſt, quin cum Helveticis aut Hercynicis ſint ejusdem altitudinis. Viæ omnes aſperæ, lapidoſæ, rupeæ, raro argillaceæ, rarius arenoſæ.

II. DE AËRE ET VENTIS.

§. I.

Venti omnes univerſales, vehementes circa æquinoctia, a Borea cœlum ſerenum frigidum; a Favonio procellæ, pluviæ; ab Auſtro calidus humidus; ab Euro æſtate frigidiuſculus, hyeme frigidus ſiccus inducitur aër. Boreas incolis *Heſſenvvind* audit. Ferrum aëri expoſitum longo demum ſpatio rubiginem contrahit; hinc aër ſiccus. Nebulæ in vallibus Vere et Autumno frequentes.

§. II.

Ver inconſtans, ventoſum; æſtas calida ſicca; autumnus ſerenus tranquillus; circa finem Octobris nebuloſus; hyems ſicca, frigida, multa nive conſtante; Borea flante utplurimum. Conf. 15. I. §. VIII. Rigor eius æquat Helveticum. Tonitrua pro æſtatis calore frequentia ſatis. Auroram borealem hyeme ſæpius obſervavi; tempus vero excidit.

§. III.

Clima cujusque pagi ab altero differt; attentus ſingula quavis hora hoc obſervare valet. Urbs *Lauterbach* †) mitiori gaudet

†) *Lauterbacum* An. 1261. a BARTOCHO a LEYPOLD, Abbate Fuldenſi

det cœlo, utraque hyeme 1744 — 1745; 1745 — 1746. nix ad altitudinem 8. pollicum in urbe & adjacente regione cecidit, cum in vicinis pagis ad 12. 16. poll. & in montibus tribus Leucis diſtantibus (S. I. §. VIII.) ad totidem pedes delapſa fuerit.

Arx *Eiſenbach* *) vetuſtiſſima †) RIEDESELIORUM Sedes, in anfractibus montium ſita, ſylvisque cincta, algidiore premitur cœlo.

III. DE AQUIS

Fluminibus, Rivis, Fontibus.

§. I.

Orientem verſus ex pluribus fluviolis innominatis oritur *Silicia* (vulgo *Schliz*) fluvius, ad urbem ejusdem Nominis cum Fulda confluens.

§. II.

Occidentem, ſeu Wetteraviam verſus, fluvii, v. gr. *Nidda, Horloſa, Wettera*, in montibus *Obervvald* (Sect. I. §. VII. VIII.) oriuntur, cum Mœno, &c. confluentes; ibidem *Ohma* fl. in prato: *das heilig Blut*, ſcaturit, cum Lahna confluit; circa *Engelrodam* ortus rivus *Catharinæ*, vulgo *der Catharinen-Bach*, in Niddam abit, cumque ea Mœno jungitur. *Salza* prope Freyenſteinau Siliciæ fontium (§. I.) unus, *Altenfell* rivus, itidem prope *Landenhauſen* oriuntur, Siliciam petentes. Rivi fluviique itaque ex hac regione defluunt, qui cum Viſurgi (§. I.) ad Mare

t 2 Balti-

denſi 49mo (BERTHOO II. Abbate 46mo BROWER l. c. L. IV. p. 310.) mœniis cinctum & foveis pro munimento. VALENTIN MüNZER Chronogr. 4to, 1550. p. 145. b. Bernæ impreſſa.

*) Idem BARTOCHUS An. 1261. (1269. BROWER l. c.) Arces Eiſenbach & Wartenbach deſtruxit.

†) *Vetuſtiſſima.* In limine Portæ conclavis ſpatioſi Inſcriptio exſtat: *Johannes* & *Volper* Riedeſel An. 1580. hanc vetuſtiſſimam (*uraltes*) Domum renovarunt.

Balticum; & alii, qui cum Rheno ad Oceanum Germanicum migrant.

§. III.

Rivi in vallorum anguſtiis placide decurrunt, rariſſime per rupes ſaxaque. Lapſu temporis excavati alvei nulla veſtigia inveni. Circa Urbem copioſi limpidiſſimi, an inde nomen ejus? aut a fluviolo *Luther*, qui prope *Crainfeld*, Ditionis Haſſo-Darmſtadinæ hodie; in Buchoniæ vero olim finium pago, ſcaturit, haudque procul ab hac Urbe Regionem Riedeſeliam transfluens Fuldam intrat. BROWER *Antiquit. Fuldenſ.* Lib. I. Cap. IV. p. 16. Cap. XI. p. 149. Fol. *Antvverpiæ* 1612.

Cataracta Rivi unica ad ſtagnum Arcis Eiſenbach, altitudinis pedum 15. haud inamœni ſtrepitus adeſt.

§. IV.

Aquæ pleræque puræ, limpidæ, dulces, leves, mites, ſitim extinguentes, ſpirituoſæ, ſi ita fari licet. In Urbe ad ripam fluvii fons, cui nomen *Röhrborn*, & alius in arce *Eiſenbach* optimi; quo Machina hydraulica truditur, ſcaturigo *Roſenborn* dicta.

§. V.

Quorundam pondus ſpecificum libra exploratus inueni ſequens:

1. Menſura erat Aqua Endiviæ, quæ vaſculo incluſa ponderabat ℥iß. gr. 30.
2. *Aqua pluvialis filtrata* ℥iß gr. 47.
3. *Röhrborn* §. IV. — ℥iß — 43.
4. *Burgbrunn* ibid. — ℥iß — 52.
   Ventriculum gravat; aſper.
5. *Schadgesbrunn.* ℥iß — 35.
   Magnæ famæ, mitis, dulcis, ſpirituoſus.
6. *Altenſchlirf* in pago. - ℥iß — 35.

Sua-

Suaviſſima, mitiſſima.

7. *Roſenborn* §. IV. — — ℥iß gr. 44.

Dulcis ſitim bene extinguit.

Ex Obſervatione ZEHNERI

8. *Eichbrunn.* — — ℥iß — 28.

9. *Papiermühle.* — — ℥iß -- 28.

Aquarum qualitas ſingulo pago variat, omnes cito caleſcunt, cito frigeſcunt. No. 3. 5. 7. ad Vitri parietes ſpatio quadrantis horæ bullulas copioſas demittunt.

§. VI.

In lapidicina montis *Kulberg* duæ ſcaturigines adſunt frigidiſſimæ, *Kalkborn* dictæ. In tractus montoſi *Obervvald* loco quodam fons adeſſe dicitur, nomine *Schvvarzenborn*, cujus arena aurifera eſſet.

1. Aqua fontana *in Stockhauſen* gravis, aſpera, vappida, ſitim non extinguit, huic ſimilis *in Maar* & *Landenhauſen* Sect. I. §. III.
2. In *Freyenſteinau* levior, vappida tamen, nec ſitim bene extinguit.
3. In *Hopmansfeld* & *Engelroda* levis, dulcis, ſecunda *Lauterbacenſi* §. IV.
4. In *Oberohm* vappida. Omnes quotquot guſtavi folia Thee-Boy bene extrahunt.

Salini fontis veſtigia haud procul a *Landenhauſen* in conſpectum veniunt, forte ex vicinia, *Salzſchlerf* Fuldenſi, ubi ſalinæ mediocris proventus?

IV. OECONOMICA.

§. I.

Hyeme Boves ſtramine tam ſecalino, quam hordeaceo: Vaccæ hordeaceo, avenaceo, cum pauxillo fœni paleæque, condimento muriatico ex foliis braſſicæ capitatæ, criſpæ, lactucæ, betæ, furfure, nutriuntur. Lac vero inde acorem contrahit.

§. II.

Lac mulſum vaſis figulinis non vitreatis excipiunt, tectum loco ſervant calido incolæ. Cremor innatans in aliud vas collectus copioſus, acidus in butyrum compingitur ſingulo demum octiduo. Ex reſiduo lactis terreſtri Caſeos pugni magnitudine formant, quibus pro guſtu Cuminum admiſcent. Serum acidum turbidum uſui medico inutile. Cuivis regioni peculiaris mos, cui, licet optimo non ſemper, tenaciter adhærent adſueti. Vaccæ lactis libras octo ad maximum quotidie reddunt. Caro bovina boni ſaporis.

§. III.

Olera hortenſia ægre & tarde proveniunt, vernalia præcipue. Annona alendis incolis non ſemper ſufficit. Inopia ex vicina Wetteravia & Haſſia annis ſterilibus reſarcitur. Frumenti tertia pars farinæ; altera ſpiritui; tertia cereviſiæ impenditur. Cereviſiam ex polenta aëre ſiccata (*Lufft - Malz*) ſalubriorem præ furno ſiccata (*Dœrr - Malz*) ægris obſervavi. Ex Rapiſtri ſemine circa *Angersbach* culti olei copia exprimitur alendis flammis.

§. IV.

Farinam nimio fermento & aqua calida miſcent, nec per debitum temporis ſpatium furno permittunt piſtores. Hinc panis acidus, gravis, iners, tenax; cruſta tenuis; nimius uſus glutinoſum lentorem, ſodam, ventriculo gravitatem; infantibus Rhachitidem, Achores, Scabiem excitat.

§. V.

Butyrum incolis, utut Septentrionalibus, in deliciis; contra Meridionalibus nauſeabundum. Spiritus frumenti uſus frequens.

V. INCOLARUM.

A. Indoles.

(a) *Animi.*

Nota. A potiori fit denominatio.

§. I.

§. I.

Ingenioſi, integri, candidi, manſueti, prudentes, cultui Religionis addictiſſimi. Hyeme otioſiores libros Theologicos & Hiſtoricos evoluunt avidi. Sobrii, parcimoniæ, œconomiæ ſtudentes; aliquantulum ſuperſtitioſi. Amore Patriæ detenti, ægre & raro ad exteros, licet modo ad Haſſos vicinos, aut migrant, aut ibi breui commorantur, Patriam ſuam optimam rati. Artifices patria arte contenti, apud extraneos nullus ejus augmentum ſperantes, patrios Lares ſedulo cuſtodiunt. Hinc iuſſu Superiorum ad itinera coacti fuere ſapienter. Mercaturæ incumbentes urbanitatem, vicinis Wetteravicis & Fuldenſibus neglectam, contraxerunt gratam omnibus.

(b) *Corporis.*

§. II.

Statura mediocris & ultra ad 5. ped. 6. poll.; 6. pedes 2. 3. 4. poll. Robuſti, tenaces, laboris patientes, corpus gracile. Hyeme texturæ, æſtate agriculturæ incumbunt gravi pares labori. Quivis artifex multiplex, Textor, Faber, Sartor, Sutor, Scriniarius, &c. duro ſimplici victui adſueti. Braſſica muriatica, Ciceres, lac, toto anni ſpatio absque nauſea cibus illis gratus. Incolæ *in Rebgeshayn*, quibus Ver nunquam, toto anno radice *Solani tuberoſi eſculenta* (*Tartoffeln* dicta) veſcuntur, ſcabioſi plurimi; ceterum bene valentes. Frigoris adeo impatientes, ut diebus canicularibus, imbre ſubito ingruente, aut flante Borea, fornacem calefaciant agiles; porta, feneſtris patulis. Subjectum commercii: Lana, Linum, Lintea, Butyrum, Jumenta.

§. III.

Ciues ſpeciatim morum ſuavitatem, cum antiquo Germanorum candore jungunt gratiſſimi, humani, benefici, pacifici, infucati. De liberorum educatione & conquerendis mercatura, itineribus, honeſto labore, induſtriaque bonis, ſolliciti, Superis obedientiſſimi. Alma & parentibus digna juventus.

§. IV.

§. IV.

Architecturam modernorum nec Architecti, nec ædificantes ſequuntur. Domicilia abſque Symmetria & Eurythmia trabibus quercinis nimiis & nimis ſolidis conſtruunt. Interſtitia ramis faginis intortis implent. Argillam poſtea iniiciunt ſtramine miſtam, exſiccatam dealbant, calce obducunt. Hypocauſta demiſſa (§. I.)

B. Morbi.

§. I.

Oculis, Rheumatiſmis, Hectica, Arthritide, Scabie potiſſimum laborant, Apoplexia infrequens, plurimi morbi in hecticam abeunt lethalem. Aeſtate 1745. 1746. dyſenteriæ; Hyeme 1746. morbilli & variolæ graſſatæ benignæ. Singulo Vere febres catarrhales benignæ obſervatæ. Vulnera capitis, majora licet aut periculoſa, facile; pedum uero, licet levia viſa, difficillime ſanabilia.

§. II.

Febres intermittentes rariſſimæ incolis, præcipue aſſidue in patria degentibus. Si qui iis laborabant, ex Wetteravia aut vicinia reduces ſecum reportabant, errore diætæ, conſcii.

§. III.

Tabula morborum alphabetica. Numerus laborantium civium plerumque ab Ao. 1744 – 1747.

Abortus — — — — —	4.
Angina — — — — —	1.
Ani procidentia — — — —	1.
Apoplexia — — —	4.
Arthritis — — — —	21.
Aſthmata varia — — —	20.
Aurium morbi — — —	4.
Calculus renum — — —	1.
Cancer Mammarum — — —	2.

Nota.

Nota. Cancer Mammæ exulceratus, Cortice Peruviano ſanatus. Cortex in Belgio diro huic morbo felici cum ſucceſſu opponitur, modo ſequerentur hanc methodum timidi Germani.

Cancer membrorum — — —	2.
Carcinoma naſi — — —	1.
Morbus parum adhuc deſcriptus.	
Catarrhus ſuffocativus — — —	1.
Chloroſis — — — —	14.
Colicæ variæ — — —	25.
Epilepſia — — — —	6.

Nota. Epilepticum puerum 14. annorum Corticis Peruviani ope ſanatum vidi.

Febres continuæ — — —	37.
Febres eryſipelaceæ — — —	31.
Febres intermittentes (§. II.) — —	19.
Febres petechiales — — —	2.
Hæmoptyſis — — —	4.
Hectica — — —	20.
Hemicrania — — —	2.
Herniæ plerumque adultorum — —	6.
Hydrops. An a nimio uſu Spiritus frumenti?	15.
Icterus — — — —	8.
Leucophlegmatia — — —	2.
Lues venerea — — —	1.
Melancholia — — —	7.
Meliceris in manu — — —	1.
Ophthalmiæ variæ — — —	100.
& quidem pauperum colonorum plerumque.	
Palpebrarum Spaſmus — —	1.
Suffuſio ſeu Cataracta — —	4.

Uveæ Paralyſis	— — — —	1.
Paralyſis membrorum	— — —	4.
Paſſio hypochondriaca	— — —	4.
Paſſio hyſterica	— — —	87.
Phthiſis pulmonalis.	— —	12.
Pleuritis	— — — —	27.
Pulmonum tubercula	— —	2.
Ranula linguæ.	— — —	1.
Rhachitis	— — —	6.
Rheumatiſmus	— — —	36.
Scabioſi, pauperes coloni maxime	—	80.
Scorbutus	— — —	5.
Scrophulæ	— — — —	3.
Secundinarum retentio	— — —	2.
Serpigo in colonis	— —	11.
Stranguria	— — —	10.
Strumæ infrequentes	— — —	4.

Nota. A contentis aquarum mineralibus minime, ſed a frigiditate nivea oriri videntur Strumæ. In Belgio foederato, Friſia præſertim, nullæ cernuntur; nil frigidi, ſed cereviſia, Theæque vulgo bibitur ibi infuſum.

Sudores nimii	— — —	2.

Nota. Eos cum Febre lenta Cortice itidem ſanatos ſcio.

Tabes dorſalis, incurabilis mihi	— —	1.
Tuſſes variæ	— — —	26.
Ventriculi morbi; anorexia, ſoda, cardialgia, &c.		57.
Vertigo caduca in colono	— —	1.
Vertigo idiopathica	— — —	1.
Uteri hæmorrhagia	— — —	12.
Uteri inflammatio	— — —	1.
Veſicæ hæmorrhagia	— — —	1.
Vomitus cruentus	— — —	1.

Taceo

Taceo vulnera, ulcera, abſceſſus, fiſtulas, fractūras, luxationes, caſui potius, quam aëri, indolique tribuenda Incolarum. Defunctorum numerus in urbe quotannis circiter 90. ad 95.

C. Medicina.

§. I.

Morbo quovis quocunque tempore, immo æſtate fervida correpti, lignum fornace accendunt ſeduli adſtantes, optimum remedium cenſentes. Superſtitioſi, aut morbos faſcinatione, aut amuletis et incantamentis fugandos perſuaſi, Agyrtas quandoque ſequuntur. An erroris præ veritate majus imperium? Ad primum morbi ſenſum quisque ſuus Medicus purgans aſſumit, v. gr. ex radice Hellebori albi in 11. 13. 15. fruſtula ½ lineæ longitud. diſſecti, in vino aut ſpiritu frumenti per noctem infuſa, quandoque Colocynthidis ʒß. aut ʒj. infuſæ aſſumunt, vehementiſſimo immo ſæpius deleterio effectu; quo major ſedium numerus, immo ad lypothymiam usque, eo major ipſis ſanitatis ſpes, majorque in medentem fiducia.

§. II.

In febribus intermittentibus radice Gentianæ raſæ, in ſpiritu frumenti ſemihorio ante paroxysmum hauſta utuntur. Ter aut quater repetito hoc remedio fugatur febris primaria & recidiva. In omnibus morbis ad vinum confugiunt; recens puerperis copioſe absque notabili noxa propinant. Præjudicium, de Venæſectionis in pede præſtantia, ad ruſticos migravit quoque ei tenaciter inhærentes.

Nota „ Nonne inſcitia Medicorum in anatomicis & phyſiologi-
„ cis, defectus ſanæ theoriæ, una cum præjudicio au-
„ ctoritatis, mater hujus methodi? Hac occaſione eru-
„ diri cuperem; num (1) hæc conſuetudo Gallorum præ-
„ judicio de plethora & ſpiſſitudine ſanguinis innitatur?
„ (2) anne nimius Ven. Sect. uſus a tempore STAHLII
„ circa initium hujus Seculi ortus ſit? (3) an homini non
„ adſueto, Ven. Sect. prophylactica metu futuri, licet
„ ignoti, morbi ſuadenda ſit? (4) an Ven. Sect. morbos
„ e longinquo, cognitos licet (excipio morbos periodi-
„ cos, v. gr. Hæmorrhagias, motus ſpaſtico-congeſto-

„ rios ea jam certiſſime ſublatos,) avertat? (5) nonne
„ ſubjectum prius explorandum, num (a) juſtam, aut (b)
„ nimiam, aut (c) juſto minorem ſanguinis quantitatem
„ habeat? Nonne inde tres diverſi effectus diſtinguendi
„ ſequuntur? (6) an Ven. Sect. adſueti eam ſine ſanitatis
„ diſpendio omittere audeant, ſi non plethorici fuerint.

§. III.

Sitim in pleuritide, colicæ ſpeciebus variis, Diarrhœa, Dyſenteriis, aqua frigida extinctam vidi robuſtiſſimis. Uroſcopia ab agyrtis, mulierculis, opilionibus, magno exercetur applauſu. Venæ ſectioni prophylacticæ vernali & autumnali æque laborioſi Coloni, ac otioſi Nobiles civesque, adſueti.

§. IV.

In Scabie, morbo huic regioni, mea quidem ſententia, endemio, contagioſo, optimo cum ſucceſſu adhibent

1. Spiritum Vitrioli, quocum loca tangunt ſcabioſa, dolores inde ferentes patienter.
2. Unguento mercuriali dubio eventu ſe inungunt.
3. Corticem interiorem frangulæ butyro adhibent torrefactam.
4. Eriſypelati mammarum œſypum calidam imponunt.
5. Quiete & abſtinentia graviſſima ſuperant morbos.
6. Plurimi vitam ad 60. 70. 80. 90. annos protrahunt, robuſtisſimi, laborioſi, ſobrii quidem, pauperes plerumque. Longævitas ſobrietatis æque ſub æquatore ac Polis merx.

§. V.

An quævis regio ſufficientia & adæquata remedia producat, uti quidam Medicorum pie volunt? ſane de re medica actum esſet, ſi Opio, Caſtoreo, Cinnamomo, Camphora, Cortice Peruviano, Rhæo, Vino, Mercurio, &c. careremus exoticis; ſine quibus Medicus eſſe nollem.

§. VI.

Medicus in morbis chronicis, Vires vitæ in acutis omnia perficiunt.

TANTUM.

IOAN-

IOANNIS AMBROSII BEVRERI

Academ. Imperial. Nat. Curioſor. Collegæ,

EXAMEN CHEMICVM PICIS LIQVIDÆ

tam illius, quæ in Norvvegia, quam ejus, quæ in Thuringia paratur.

A. & Ω.

Licet pix liquida, qua navigantes multum utuntur, a vicinis noſtris, in terris ſcilicet Bambergenſibus atque in Palatinatu ſuperiore, etiam conficiatur, atque ego ejusdem picis liquidæ examen inſtituere chemicum mihi propoſuerim: non tamen eam, quam in vicinia parant, ſed illam, quam in Norwegia Thuringiaque perficiunt, examinare volui: binas namque haſce ſpecies illas eſſe, ex quibus Angli, ob virtutes medicas adeo celebratum infuſum illud picis liquidæ conficiunt, veriſimile videtur. Ante omnia itaque de obtinenda ſufficiente quantitate utriusque hujus picis liquidæ ſollicitus fui, atque hinc amicum meum cariſſimum, Dn. *Jo. Mauritium* PERTHES, Pharmacopœum apud Erfurtenſes celeberrimum, nec non Chemicum exercitatiſſimum, precibus exoravi, ut iter in ſylvas Thuringiae, atque ad loca illa, ubi picem parant, ſuſciperet, mihique, quæ ibidem viderit, tranſcriberet, picemque liquidam mitteret. Obtinui hinc ab eodem non tantum relationem de modo, quo picem ibidem parant, ſed etiam varia ex pice producta, nec non picem liquidam ipſam, ita, ut hanc æque ac illam, quæ in Norwegia conficitur, quæque mihi ſimiliter transmiſſa fuit, examinare potuerim.

De ipſo conficiendi modo non multa jam ſum dicturus, quippe quod varii jam egerunt Auctores; priusquam tamen ipſa experimenta a me inſtituta in medium proferam, paucis monendum eſſe duxi, parari picem in Thuringiæ ſylvis ex pinu atque abiete, eſſeque picem liquidam productum tertiæ quartæque deſtillationis; picem namque, quam hiſce eliciunt, miſcent invicem, doliis indunt aliasque in regiones transmittunt. Fit dein per ulteriorem coctionem, ex pice liquida, pix illa ſicca atque dura, quam *picem nigram*, ſeu *navalem* appellant, quæque no-

ſtris

ſtris in terris ad varias chemicas, phyſicas, mechanicas œconomicasque adhibetur operationes; quum contra picem liquidam, aliis in regionibus, præſertim vero in Saxonia inferiori, ad illinendas naves rotarumque axungiam in uſum vocent.

His præmiſſis ad ipſum nunc progredior examen picis liquidæ Norwegicæ atque Thuringicæ, quæ initio ſtatim odore ſaporeque inter ſe differre mihi videbantur. Illa enim odore pollet fortiore magisque balſamico hac, quæ etiam linguam ſapore minus balſamico, minus reſinoſo, minus acri, minus amariusculo empyreumaticoque, quam illa, afficit. Differunt inſuper colore & conſiſtentia: color namque, quem pix liquida Thuringiæ fuſcum oſtendit, ſubniger apparet in Norwegica, quæ etiam craſſiorem, firmiorem & pinguiuſculam habet conſiſtentiam, quum illa unctuoſior ſit digitisque adhæreat.

Binas haſce picis liquidæ ſpecies eadem pertractavi ratione, eodem ſemper obſervato pondere, atque hinc ſequentia obtinui producta.

Paravi primo infuſum picis liquidæ ratione a ſumme reverendo Epiſcopo Cloynenſi, Dn. D. BERCKLEY †), deſcripta, deprehendique infuſum picis liquidæ Thuringicæ 1.) coloris fuiſſe magis fuſci plusque in ſuperficie oſtendiſſe olei tenuioris, quam infuſum picis liquidæ Norwegicæ; 2.) odoris autem erat debilioris, 3.) ſaporisque paululum tantum aciduli.

Ablatis accuratiſſime partibus tenuioribus oleoſis utriusque infuſi, in contenta eorundem, ope ſequentium liquidorum atque menſtruorum, inquiſivi.

Infuſum picis liquidæ Norwegicæ,	Infuſum picis liquidæ Thuringicæ,
1.) reddebat Syrupum Violarum pulchre rubrum.	1.) leviter rubrum.

2.) Oleum

†) Vid. *Inquiries concerning the virtues of Tar water* &c. London. 1744. 8vo.

2.) Oleum tartari per deliquium inſtillatum fundum petit: quælibet enim gutta illico deſcendit, dein color ejusdem albus in rubrum abit tandemque tam obſcura evadit, ut omnem perdat pelluciditatem. Eodem tempore attrahit eadem, filorum inſtar, nonnihil ex partibus gummoſo-viſcoſis & oleoſis, quæ ſimiliter ſenſim ſenſimque rubeſcunt, donec tandem omnis portio rubro tingatur colore, dumque hæc fiunt, levis percipitur efferveſcentia. Poſt quietem diuturniorem magma lentum atque nigrum præcipitatur in fundum, infuſo ipſo craſſo, nec non ex rubro fuſco remanente.

2.) Quælibet gutta hujus olei per omne ſtatim diſpergitur infuſum, cum levi quadam efferveſcentia. Infuſum ipſum colorem induit ſaturate flavum, & poſt quietem aliquot dierum præcipitatur in fundum materia viſcoſa ex nigro fuſca, in ſuperficie vero comparent particulæ tenuiores oleoſæ.

3.) Luna in acido nitri ſoluta infuſum aliquatenus reddit rubrum, poſt aliquot dies ſecedit metallum cum partibus nonnihil gummoſis nigricantibus, infuſum vero colorem induit ex rubro fuſcum.

3.) Non mutatur hinc infuſum ſub initio, poſt aliquot vero dies præcipitatur metallum colore nigro tinctum, liquidum ſupernatans turbidum evadit, nec non ex flavo fuſcum.

4.) Solutio mercurii in aqua forti non mutat infuſum per aliquot temporis momenta, illudque clarum relinquit, poſtea vero redditur aliquatenus turbidum,

4) Redditur infuſi color illico ſaturatior, poſt aliquot dies fit præcipitatio liquorque evadit turbidus.

dum, ſubſequente leviore præcipitatione.

5.) Una tantum gutta ſolutionis martis in aqua forti primo omni liquori colorem ſaturate viridem, poſtea plane nigrum conciliat. Poſt aliquot dies præcipitatur metallum cum particulis nonnullis viſcoſis, liquore nigro manente.

6.) Solutio vitrioli martis illico colorem producit plane nigrum.

7.) Cum ſolutione Salis ammoniaci fixi lenis oritur efferveſcentia, liquor evadit turbidus ſaturateque flavus.

8.) Non efferveſcit oleum Vitrioli cum infuſo, hoc autem redditur ſenſim ſenſimque turbidum ſedimentumque deponit album.

9.) Spiritus nitri, nec non

10.) ſpiritus Salis communis infuſum obſcurius reddunt, nonnullasque olei guttulas ſeparant.

11.) Solutio Colophonii in alcali fixo facta nihil niſi purpureum in infuſo produxit colorem.

12.) Spiritus ſalis ammoniaci aquoſus lenem excitavit efferveſcen-

5.) Ab hac infuſum initio ſaturate redditur flavum, dein ex nigro fuſcum. Reliqua eadem ſe habent ratione.

6) Color fit ex nigro fuſcus.

7.) Lenior efferveſcentia, liquor redditur ex fuſco ruber.

8.) Eadem.

9.) }
10.) } nulla ſenſibilis mutatio.

11.) Efferveſcentia levis, color ex fuſco ruber.

12.) Similis, ſed levior efferveſcentia, poſt quietem præcipitatum

veſcentiam ſeparatoque volatili quodam liquidum reddidit purpureum.

tatum comparebat viſcoſum, ſolutione fuſca evadente.

13.) Acetum deſtillatum nullam edidit mutationem.

13.) Nec hic ulla mutatio.

Utrumque horum infuſorum particulas continere acidas, præter ſaporem, oſtendunt plurima experimentorum allatorum: ſyrupus enim Violarum ab iisdem redditur ruber, alcalia fixa & volatilia excitant in iisdem levem effervefcentiam, abiguntque partem urinoſam; præcipitationes autem metallorum oſtendunt, nexas eſſe particulas acidas cum terra tenui, ſalisque eſſentialis inſtar admiſceri infuſo. Quum vero inſuper multis ſcateat particulis oleoſis & viſcoſo-gummoſis, non tam prompte actionem ſuam in illud exſerunt acida vitriolica, acidaque reliqua; turbidum hinc redditur infuſum, admiſtisque variis ſolutionibus color oritur varius.

Deſtillavi porro menſuram unam ſeu uncias xxxij. infuſi ex pice liquida Norwegica parati, ex maris balneo, obtinuique ſub initium liquorem debilem empyreumaticum, tandem vero valde acidum, priore magis oleoſum magisque empyreumaticum. Bini hi liquores, invicem miſti, gratioris erant ſaporis quam infuſum ipſum. Reſiduum formam habebat extracti ſpiſſioris, pondus vero drachmas ſex & grana decem, ſapore, ipſo deſtillato deprehendebatur acidius.

Eadem deſtillatio cum infuſo picis liquidæ Thuringicæ inſtituta, eadem exhibuit producta, minus tamen acida. Reſiduum ſic ſatis acidum unciam ponderabat unam.

Affudi porro unciis duabus picis liquidæ Norwegicæ ſufficientem quantitatem aquæ calidæ, ſicque paravi lixivium, quod per filtrum miſſum, in balneo maris in conſiſtentiam redegi Syrupi liquidioris, atque poſtea in cellam ſepoſui & per ſat longum tem-

pus ibidem reliqui, viſurus, utrum in eodem cryſtalli naſcerentur, quas quum minus obtinerem, ſolutionem denuo igni expoſui, donec conſiſtentiam mellis haberet, quo facto iterum illud in locum poſui frigidum, atque tunc obtinui granoſum ſalinum, ob intermixtas vero partes viſcoſas gummoſasque, tenacius extractum, duas drachmas ponderans. Occupabant partes ſalinæ, pelliculæ inſtar, extracti ſuperficiem, pars vero ejusdem media & infima ſapore carebant acido. Sub evaporationis finem elevabatur vapor, aceti inſtar acidus, liquidum autem, quod ſenſim ſenſimque turbidius reddebatur, multum præbebat olei craſſi. Quum itaque nulla ratione ſal obtinerem ſiccum, neque tantum ſuppeteret picis liquidæ, ut alia inſtituere poſſem experimenta, naturam ſalis hujus examinaturus, pelliculam hanc ſalinam ab extracto caute ſeparavi. Partem illius ſolvi denuo in aqua deſtillata ſimplici, parti hujus ſolutionis filtratæ admiſcui ſolutionem nitri antimoniati, & poſtquam vitrum per aliquot momenta manu fovi, tenuem mox animadverti efferveſcentiam, liberato ſimul acido nitri ex nitro antimoniato, ſeparatisque partibus quibusdam viſcoſis & oleoſis, ſolutioni ſpumæ vel pelliculæ inſtar innatantibus, quæ diebus nonnullis elapſis ſub forma præcipitati nigri & tenacis in fundum cadebant, ſolutio vero eundem ſervabat colorem.

Aliam ejusdem ſolutionis partem miſcui cum acido vitriolico concentrato, reddebatur ſolutio hinc illico turbida coloremque contrahebat ex flavo fuſcum, nullam tamen obſervavi efferveſcentiam, licet poſt aliquot momenta ſubtilius inde ſepararetur acidum.

Tertiæ hujus ſolutionis parti addidi oleum tartari per deliquium, oriebatur tunc levis valde efferveſcentia, quæ ſolutionem craſſam turbidamque reddebat coloreque ſaturate rubro tingebat; ſub ipſa efferveſcentia odor percipiebatur ingratus.

Aci-

Acidum vitriolicum concentratum ipſi magmati ſalino, extracti formam habenti, additum, non ſtatim illud aggrediebatur, fiebat tamen ſenſim ſenſimque ſolutio quædam, atque hac facta contrahebat ſupernatans liquidum colorem ex rubro fuscum, eodemque tempore ſpargebat illud odorem reſinoſum valde gratum. Poſt aliquot dies ſingularem inveni partium ſeparationem; in fundo enim vitri hærebat reſina admodum compacta, huic ſupernatabat materia quædam tenax, parte ſolutionis aquoſa clara exiſtente.

In pice liquida Thuringica, eadem ratione examinata, nullum ejusmodi ſal ſubſtantiale detegere potui. Coibant quidem partes acidæ ſub leni evaporatione extracti, minus tamen quam in pice liquida Norwegica conſpectui ſeſe offerebant. Inſtitui tamen cum extracto hoc aquoſo ſalino, denuo in aqua frigida ſoluto, eadem experimenta modo recenſita, obſervavique eadem phænomena, lentiora tamen debilioraque.

Confirmant itaque hæc quoque experimenta, rectificatio ſcilicet infuſi, partiumque ſalinarum extractio, adeſſe in infuſo hoc revera ſal quoddam eſſentiale, partibus oleoſis, viſcoſis, gummoſisque ita nexum, ut vix ac ne vix quidem purum ab eis ſeparari poſſit. Patet inſuper, picem liquidam Thuringicam partes ſalinas habere ſubtiliores, quum nulla ratione in corpus redigi poſſint ſalinum, atque etiam ope menſtruorum detectæ lentiorem debilioremque actionem exſerant.

Miſcui porro uncias octo picis liquidæ Norwegicæ cum ſufficiente aquæ quantitate, atque dein inſtitui in maris balneo deſtillationem ad ſiccitatem usque. Obtinui ſic 1) olei ætherei, coloris ex flavo rubri, drachmas duas, odorem ſpargentes odori

ri olei Cinnamomi fere ſimilem; 2) liquorem oleo empyreumatico impraegnatum, acidulum; 3) liquorem impurum quidem, admodum tamen acidum; reſiduum vero picem referebat navalem.

Eandem deſtillationem inſtitui quoque cum eadem quantitate picis liquidæ Thuringicæ, atque hinc omnia modo indicata obtinui quidem producta, hac tamen cum differentia, ut oleum æthereum, magis flavum, non gratum illum aromaticumque picis liquidæ Norwegicæ odorem, ſed odorem empyreumaticum debiliorem olei Pini ſpargeret, drachmasque duas & ſcrupulum unum ponderaret. Liquor etiam ille valde acidus tertio loco ſupra indicatus, jam minus erat acidus, plus vero continebat olei.

Utriusque picis liquidæ ſumſi porro unciam unam, cui primo affudi ſ. q. ſpiritus vini rectificatiſſimi, quumque hic nihil amplius extraheret, aquam adhibui deſtillatam ſimplicem. Poſtea eandem inſtitui cum ſimili quantitate picis extractionem, ita, ut primo aqua uterer, deinde vero ſpiritu vini rectificatiſſimo, atque ſic ſequentia nactus ſum extracta:

Uncia una picis liquidæ Norwegicæ dedit, facta primo extractione cum ſpiritu vini rectificatiſſimo,

1.) Extracti ſpirituoſi Imi drachmas ſex.

2.) Extracti aquoſi IIdi drachmam ſemis.

3.) Re-

Uncia una picis liquidæ Thuringicæ, eadem ratione tractata, dedit

1.) Extracti ſpirituoſi Imi drachmas ſex, grana 40.

2.) Extracti aquoſi IIdi grana duo.

3.) Re-

3.) Reſiduum ponderabat ſcrupulum unum, granum unum.

Uncia una, cui primo aqua, dein ſpiritus vini rectificatiſſ. affundebatur, exhibuit

1.) Extracti aquoſi Imi drachmas duas.

2.) Extracti ſpirituoſi IIdi drachmas tres, grana 48.

3) Reſidui grana 14.

Spiritus abſtractitius odorem, ſaporem ſpeciemque habet olei, affuſaque aqua valde lacteſcit, & aliquamdiu in quiete relictus in ſuperficie oleum exhibet. In aqua abſtractitia percipiuntur ſimiliter odore, partes oleoſæ eſſentiales, atque dum abſtrahitur, abripit denuo ſecum particulas quasdam ſubtiles oleoſas eſſentiales, quas extracta ſat copioſe admiſtas habent, ſapore valde acida deprehenditur.

3.) Reſidui grana decem & octo.

Uncia una eodem menſtruo affuſo:

1.) Extracti aquoſi Imi ſcrupulos duos.

2.) Extracti ſpirituoſi IIdi drachmas ſex.

3) Reſidui ſcrupulum unum.

Eadem ratione ſe etiam habent ſpiritus abſtractitius & aqua abſtractitia, quoad odorem ſaporemque. Continent tamen menſtrua hæc plures particulas oleoſas, quas etiam in ſuperficie ſeparatas oſtendunt.

Extractum reſinoſum prioris ſpeciei, ſubtilem ſubjecti ſui ſervat odorem, linguamque ſapore ſuo balſamico & amariuſculo acrius

acrius ferit. Extractum aquoſum caret odore, ſaporem habet initio acido-ſalſum, tandem vero empyreumaticum, amariusculum atque adſtringentem. Color inſuper ipſi eſt magis nigricans, atque ad aërem facile liqueſcit. Reſiduum Extracti ſpirituoſi ſpongioſum erat colorisque ex nigro fuſci. Reſiduum contra Extracti aquoſi, paleare magis, ſplendens, & pallide fuſci coloris, referebat fere paleas ſeminis lini expreſſi.

Ab extracto reſinoſo picis Thuringicæ ſeparabatur, ſub abſtractione ſpiritus vini, ſcrupulus inſuper unus olei ætherei. Extractum ipſum eundem quidem, ac extractum picis Norwegicæ, debiliorem tamen ſpargebat odorem; ſapor etiam minus erat aromaticus & acris. Extractum aquoſum omni ſimiliter deſtitutum odore, ſaporis erat aciduli, ſubamari & adſtringentis: aëri expoſitum minus liqueſcebat. Reſiduum extracti ſpirituoſi pulverem referebat tenuem, cui ſubtiliores quædam admiſtæ erant fibræ ligneæ. Colorem habebat ſaturate fuſcum, ſimulque ſat erat ponderoſum, licet moles reſidui picis Norwegicæ quadruplo eſſet major. Eadem ratione ſe habebat reſiduum extracti aquoſi, ſi colorem excipias magis ex rubro fuſcum, atque adeo ab illo picis liquidæ Norwegicæ prorſus differt. Bina filtra oleo multo erant impraegnata.

Oſtendunt bina hæc experimenta ſatis ſuperque, differre duas haſce picis liquidæ ſpecies quoad mixtionem internam. Proprium ſcilicet eſt pici liquidæ Norwegiæ oleum æthereum aromaticum, reſiduum ſpongioſum, propriæ ipſi porro ſunt partes acidæ copioſiores, nec non ſal eſſentiale verum. Pix contra liquida

quida Thuringiæ plures oſtendit partes reſinoſas oleoſasque, pauciores vero debilioresque partes acidas.

Pix hinc liquida Norwegiæ magis videtur arte eſſe parata, quam illa Thuringiæ, hujusque rei cauſa, mea quidem ſententia, inventu haud eſt difficilis: quum enim maritimis præſertim in locis pix liquida ad conſervandas adhibeatur naves; pura vero minus lenta minusque durabilis ſit, atque adeo brevi temporis ſpatio, a Solis æque radiis ac a pluviis deſtruatur minusque efficax reddatur, non mirum eſt, ſi homines tentarint, qua ratione illam redderent meliorem durabilioremque.

Hujus rei deſiderium innuit etiam celeberrimus nullique ſecundus Chemicus, Dn. D. NEUMANNUS, Præceptor olim meus ad cineres usque venerandus, in lectione illa chemica, quam ante viginti quinque annos, *de Pice navali*, jam publice habuit, quamque hæres ejus digniſſimus, clariſſ. Dn. D. C. H. KESSEL, ex manuſcriptis beati Viri benevole mecum communicare voluit: quum enim Vir excellentiſſimus in lectione illa rationem reddat, cur in pontibus tectisque pice obductis, pix ſenſim ſenſimque evaneſcat, variaque loca denudata relinquat, &c. mentionem etiam injicit picis liquidæ, ſimulque addit, eandem etiam ob rationem minus contentos eſſe navigantes pice liquida vulgari, quotidieque eosdem novas excogitare miſcelas novaque additamenta, quæ eandem reddant durabiliorem, atque ſi interdum compoſitionem invenerint aliquamdiu durantem, multum illos lucrari,

Proſtant quidem variis in libris multæ harum compoſitionum, quas tamen, quum huc minus ſpectent, lubens omitto, firmiter ceterum perſuaſus, conſideratis productis picis liquidæ Norwegicæ, oleo ſcilicet ejusdem eſſentiali reſiduoque illo ſpongioſo, admiſtum illam habere oleum lini expreſſum, vel aliud ejusmodi oleum. Ad indagandam rei hujus veritatem, ex ligno Pini oleum deſtillavi eſſentiale admodum fragrans; oleo huic æqualem admiſcui olei lini recens expreſſi quantitatem, binaque tam diu agitavi, donec perfecte unirentur: obtinui hinc oleum æque pellucidum ac antea, minus tamen fragrans, ſed odorem picis liquidæ ſpirans: Addidi miſcelæ huic q. ſ. aquæ ſimplicis, eandemque ex balneo maris deſtillavi, eo cum effectu, ut oleum quidem obtinerem deſtillatum, oleo tamen deſtillato picis liquidæ Norwegicæ minus ſimile. Addidi hinc nonnihil olei tartari fœtidi, miſcelamque probe agitatam & digeſtam deſtillavi denuo, atque ſic obtinui ſimile oleum æthereum Cinnamomum ſpirans, ac antea ex pice liquida Norwegiæ obtinueram.

Confirmant hæc inſuper pinguedo illa picis hujus liquidæ, qua digiti minus, quam pice Thuringica, inficiuntur, nec non ſæpius jam memoratum reſiduum illud paleare, ſplendidum, pallide fuſcum ſeminique lini expreſſo ſimillimum, quæ in pice liquida Thuringiæ pura minus adſunt.

Partes

Partes hæ pingues, craſſæ & oleoſæ, ligant reliquas picem liquidam conſtituentes partes, partem præſertim acidam, eum in modum, ut nec ipſæ tam facile ſeparentur, nec etiam Solis radii in easdem adeo prompte agere, ipſamque miſcelam corrumpere poſſint; eandemque etiam ob rationem in pice hac liquida magis illæ ſunt corporeæ, quam in pice Thuringica.

Sed redeo ad experimenta reliqua a me cum pice liquida inſtituta. Sumſi ſcilicet utriusque picis uncias octo, easdemque vitreæ indidi retortæ, dein deſtillavi lento arenæ igne atque ſic obtinui deſtillata quinque ſequentia:

Ex pice liquida Norwegica obtinui ope leniſſimi ignis:

1.) Liquorem ex albo flavum, ſimulque cum illo drachmam ſemis olei rubri grati odoris, quale etiam in deſtillatione in balneo maris nactus ſum, quodque ſuperficiei hujus liquoris innatabat. Liquor hic odorem aliquem habet a partibus oleoſis eſſentialibus, ſapor ipſi eſt acidulus, pondere vero refert unciam unam & drachmam unam.

Pix liquida Thuringiæ præbuit:

1.) Liquorem phlegmaticum ponderis unciæ unius; aliquatenus flavum, & una cum illo olei ſubtilioris drachmam unam. Liquor eundem ſpirabat odorem ac oleum, ſapor ejus parum erat acidulus.

 2)

2) Deſtillatum ſecundum ſimile rurſus præbebat oleum ſubtile, magis tamen jam empyreumaticum, colorisque purpurei. Ponderabat illud drachmas duas cum dimidia; Liquor reliquus, magis nunc acidus, drachmas quinque & grana decem.

2.) Liquor hic ſecundus, nonnihil acidulus atque flavus, unciam unam, cum ſcrupulo uno & dimidio, pondere æquavit. Oleum, quod ſimul cum eo tranſiverat, craſſius magisque rubrum & empyreumate quodam inquinatum, unciam ponderavit dimidiam.

3.) Deſtillatum tertium oleum præbuit magis ex rubro fuſcum, magisque empyreumaticum, ponderis unciæ dimidiæ, & granorum XL, liquor multo acidior pondus habebat unciæ dimidiæ & granorum XL.

3.) Acidior multo liquor atque ſubruber ponderabat drachmas ſex; oleum craſſius coloris ſaturatioris magisque empyreumaticum, æquabat pondere drachmas ſeptem cum ſcrupulo uno & dimidio.

4.) Sub quarta deſtillatione prodibat oleum empyreumaticum craſſum, unciam unam, drachmam unam & ſcrupulum dimidium ponderans. Liquor ex flavo erat ruber, ſaporemque habebat ſpiritus tartari rectifi-

4.) Liquor quartus ſimilis fere erat debiliori ſpiritui tartari rectificato, ponderis drachmæ unius & dimidiæ; oleum conſiſtentiæ erat prorſus craſſæ, odoris admodum fœtidi, ponderabat unciam unam cum drachma una.

ctificati. Pondus ipſius erat uncia una cum ſcrupulo uno.

5.) Deſtillatum quintum oleum erat empyreumaticum valde craſſum, tenax fœtidumque, pondere unciæ unius & drachmarum duarum.

In retorta reſtabat terra levis, ſpongioſa, ſplendens atque nigra, pondere unciam unam & drachmas duas æquans.

5.) Expulit ignis fortiſſimus oleum empyreumaticum fœtidiſſimum, tenax, particulisque piceis inquinatum, ponderis unciæ unius & drachmarum ſex cum dimidia.

Reſiduum ejusdem qualitatis atque coloris ponderabat unciam unam.

Diverſorum horum oleorum utriusque ſpeciei picis liquidæ partem aliquam, e. g. Olei No. 1. 4. & 5. commiſi cum ſpiritu vini rectificatiſſimo & cum aqua deſtillata ſimplici digeſtioni, ſimulque obſervavi, oleum No. 1. ſola agitatione in ſpiritu fuiſſe ſolutum ſpiritumque colore tinxiſſe croceo; aqua contra attraxit oleo admiſtum ſpiritum, reddiditque oleum ſupernatans perfecte lucidum. Oleum No. 4. ſolvit quidem ſpiritus initio in calore; poſtquam vero ſolutio hæc refriguit, turbatur eadem, pars maxima cadit denuo in fundum, ſpiritusque denuo pellucidus colorem contrahit ſaturate rubrum. Aqua huic oleo admiſta eundem habet effectum ac cum oleo No. 1. ſimul tamen hæc obſervatur differentia, quod oleum paululum turbidum atque gra-

vius in ſuperficiei centro colligatur atque bullæ inſtar in aqua hæreat.

Oleum No. 5. tingit ſpiritum colore floride flavo, aqua nihil ex eodem extrahit, oleum craſſum natat ſupra, pix infra aquam, extractiones omnes aquoſæ erant acidulæ.

Caput mortuum, cui frigidam affudi, dilute flavam præbuit ſolutionem, hæc exhibuit poſt evaporationem $\frac{1}{2}$ granum corporis cujusdam ſalini, quod cum oleo tartari per deliquium facile miſcebatur, ſyrupum violarum viridem reddebat, cumque acido vitriolico abſque odore ſenſibili efferveſcebat. Reſiduum ſiccatum, denuo aqua calida affuſa digeſtum, lixivium præbuit, ex quo ratione modo indicata obtinui $\frac{3}{4}$ gran. ſalini cujusdam, quod ſimiliter cum oleo tartari facile miſcebatur, ſyrupum violarum cœruleo potius, quam viridi tingebat colore, cum acido vero vitriolico concentrato miſtum poſt fortiorem efferveſcentiam acidum vegetabile, acido aceti ſimile, ſeparabat. Utrumque ſal liqueſcebat facillime in aëre vel aqua. Cohærent cum partibus hiſce ſalinis partes viſcoſo - gummoſo - ſalinæ: ſub crebriori enim filtratione repetitaque digeſtione, ſecedunt ſemper redduntque ſolutionem turbidam, atque ex hac præcipitantur denuo poſt quietem.

Tres hæ oleorum ſpecies, ex pice liquida Thuringiæ paratæ eademque ratione tractatæ, oſtendunt, habere ſe oleum No. 1, adhibito utroque liquore, eadem ratione ac oleum No. 1. ex pice liquida Norwegiæ. Idem etiam notandum eſt de oleo No. 4. ſi exci-

excipias, quod oleum hoc, ex ſolutione ſpirituoſa præcipitatum, faciem induat reſinæ liquidæ. Nullam quoque oſtendit differentiam experimentum cum aqua inſtitutum; ſeparatur enim ſub digeſtione æque, ac ex oleo picis liquidæ Norwegiæ, oleum ſubtilius ſuperficiei innatans, oleum vero craſſius ſecedit pelliculæ inſtar in fundum vaſis. No. 5. exhibet ſolutionem ſpiritus vini factam ex flavo fuſcam, reſiduum craſſius adhæret fundo: In digeſtione cum aqua ſimpl. ſeparabatur nonnihil olei ſubtilioris empyreumatici, pars reliqua non ſolvebatur. Contraxit exin ſpiritus ſaporem oleoſum, empyreumaticum, aqua nullum.

Ex capite mortuo obtinui ope aquæ frigidæ lixivium, quod paulo plus $\frac{1}{4}$ gran. ſalini præbuit, quod omnia tentamina alcali fixum eſſe oſtendebant. Ope aquæ calidæ extraxi adhuc ultra $\frac{1}{2}$ gran. partium ſalinarum, quæ, inſtituto examine, ſal referebant eſſentiale.

Confirmant deſtillatio hæc, & tria illa diverſa, ejusdem ope, obtenta olea, nec non cum iisdem inſtituta experimenta, easdem partes conſtitutivas, quas priora jam oſtenderant experimenta, earundemque nexum arctiorem. Eſt itaque pix liquida mixtum terreo-viſcoſo-gummoſo-aquoſo-ſalino-reſinoſo-oleoſum, h. e. partes picem liquidam conſtituentes ſunt partes terreæ, viſcoſo-gummoſæ, aquoſæ, acido-ſalinæ, reſinoſæ & oleoſæ.

Differunt tamen binæ picis liquidæ ſpecies, in eo, quod pix liquida Norwegiæ pluribus ſcateat partibus aquoſis, viſcoſo-gummoſis, terreis atque acido-ſalſis, quemadmodum extractiones cum ſpiritu vini & aqua inſtitutæ, nec non deſtillatio igne aperto optime

optime monſtrant. Pix contra liquida Thuringiæ plures habet partes oleoſo-reſinoſas: elicuit namque aqua in extractione ſecunda 2. tantum grana, extractio vero aquoſa Ima præbuit ⅕ part. minus quam pix liquida Norwegiæ.

Partes ceterum ſalinæ eſſentiales, quas pix liquida Norwegiæ majori copia continet, efficacius reddunt infuſum ex ipſa paratum; hoc itaque præferendum erit infuſo picis liquidæ Thuringiæ, quod ad medicum attinet uſum, licet & hoc arte æque forſan efficax reddi poſſit.

Addo tandem, medicamentum illud Anglicum, præter meritum, ab aliquo tempore in Germania adeo celebratum commendatumque, medicinam illam univerſalem, *Eſſentiam picis liquidæ D. D. Caroli* HOMPSWOOD puta, nihil eſſe aliud, quam ſimplicem extractionem ſpirituoſam picis liquidæ Norwegicæ cum ſpiritu vini tartariſato paratam, adeo, ut pretium, quo venditur, (venit autem uncia una floreno,) nimis lucroſum videatur.

IOAN-

IOANN. ANTONII IOSEPHI SCRINCI,

Auratæ Militiæ Equitis, Sacræ Aulæ Lateranenſis & Apoſtolici Palatii Comitis, Philoſophiæ & Medicinæ Doctoris, nec non in Alma Cæſarea Regiaque Vniverſitate Carolo-Ferdinandea Pragenſi Praxeos medicæ, Chymiæ & Phyſicæ experimentalis Profeſſoris Regii Publici ac Ordinarii,

MEDITATIONES PHYSICÆ

de

PHIALIS VITREIS,

QUÆ

CASU MINIMI SILICIS,

IN EASDEM PROJECTI, DISSILIUNT.

§. I.

Eo vivimus ſeculo, quo præſtantiſſimorum Philoſophorum labore atque induſtria naturalium rerum phænomena accuratiſſime inveſtigantur, cauſæque, quantum poſſibile, indagantur. Vero Philoſopho dedecori eſt, hypotheſes confingere; fas eſt magis veræ cauſæ ignorantiam fateri, quam ficta atque ſterilia obtrudere. Intellectus veritatis cupidus, eamque naturaliter appetens, quomodo confictis conſolari atque ſatiari poterit? Philoſophus etiam non tantum magna ſcrutatur naturæ myſteria, verum objiciuntur ei quandoque phænomena primo intuitu non quidem tantæ utilitatis, ſed ſola curioſitate intellectum alliciunt; quorum interim indago, ſi rem ulterius proſequamur, fœcunda & utilis quandoque evadit, ſaltem in aliarum cauſarum indagatione. Varia vitrorum phænomena erudito orbi a Philoſophis propoſita fuere, ut lachrymæ vitreæ, mira vitri electricitas, per vocem humanam ruptio, & quæ his ſimilia ſunt. Nuperrime novum phænomenon in phialis vitreis comparuit, per caſum minimi ſilicis diſſilientibus. Meretur curioſum hoc phænomenon, ut in cauſam illius inquiramus *). *Introitus*

§. II.

*) Argumentum hoc, acutorum ingeniorum examine dignum, ſingulari ſtudio hiſtorice & phyſice jam pertractavit Clariſſimus Tubingenſium Profeſſor Ordinarius, Dn. M. *Georgius Wolfgangus* KRAFFTIUS, in duabus Diſſertationibus academicis, quarum prior plagg. 3½. cum inſtrumenti effigie, Menſe Julio 1748. et poſterior (prioris ſupplementum ſententiæque prolatæ apologia) plagg. 2. Menſe Septembri 1750. utraque vero *de Phialis vitreis ab injecto ſilice diſſilientibus*, inſcripta prodiit Tubingæ, litteris Cottaianis in 4to. Sed quoniam harum Diſſertationum & novæ hujus lucubrationis ann. 1751. jam communicatæ contenta non omni ex parte ſunt eadem, atque præterea phænomeni hujus mirandi explicatio nondum ab omni dubio liberata videtur, ulterior ejusdem inveſtigatio ſupervacanea haud erit. *C. J.* TREW.

§. II.

Deſcribitur phiala & ipſum experimentum.

Phialæ hæ cavæ ſunt, collo longiori conſtant, ventre ampliori, deinde fundo craſſiore, atque nucleo. Talem phialam vitream monſtrat *Tab. II. Fig. 2.* in qua *A A.* collum, *B B.* venter phialæ, *D D.* pars fundi inferior, & craſſior, *CC.* pars ſuperior atque tenuior fundi, ſimulque ejusdem initium, *E.* nucleus parti craſſiori fundi cohærens, *F.* concavitas interior nuclei. Igitur collum in ventrem phialæ, venter in fundum, fundus in nucleum deſinit, ſemperque in ruptione phialarum remanet, atque a phiala ſeparatur. In hanc igitur phialam vitream cavam, ſi minimam partem ſilicis, quæ vel tertiam, aut quartam partem grani ponderet, inieceris, ut ea cavum fundum phialæ *F.* attingat, illico rumpitur in plurima fragmenta, remanente nucleo *E*, aut diaphano, & integro, aut plurimis rimis interſtincto. Idem ſuccedit cum adamante, rubino, granato, cryſtallo montana, arena, & chalybe. Sed hæc omnia fuſius per ſubſequentes deducemus paragraphos.

§. III.

Plumbum omniaque metalla injecta non rumpunt phialas.

Glandes plumbeas quum in phialam noſtram injeciſſem, illa non rumpebatur. Aliquando unam majorem glandem injeci, impetu utcunque competenti, quandoque plures minores, ruptio phialæ tamen non ſequebatur. Idem accidit, dum fruſta cupri, aurichalci, argenti, ferri & auri in phialam immiſi, ut nempe ea ſemper integra maneret. Imo licet agitaverim fruſta in phiala jacentia, ut major fieret attritus, tamen ruptio non ſequebatur. Sæpius hoc ipſum experimentum repetii in plurimis phialis eodem ſemper cum ſucceſſu.

§. IV.

Proponitur principale experimentum.

Sed ut clarius ſupra dicta phænomena pateant, principale experimentum cum omnibus recenſebo circumſtantiis: Apprehendi-

henditur manu ſiniſtra phiala inter pollicem atque indicem, aut pluribus, ſi placet, digitis. Inter pollicem vero & indicem manus dextræ micula ſilicis tenetur in quacunque altitudine ſupra cavum collum phialæ, ordinarie digiti ad ipſam colli extremitatem ponuntur, & tandem micula ſilicis e digitis dimittitur, ut cadendo fundum cavum phialæ vitreæ attingat. Dum ſilex fundum phialæ attigit, aut immediate, aut intra aliquod temporis ſpatium phiala rumpitur, cum crepitu & fragore, in plurima fragmenta, non vero in pulverem, ut contingit in lachrymis vitreis. Remanet nucleus fundi, ſive integer & diaphanus, ſive plurimis rimis per totam nuclei profunditatem interſtinctus; turbant hæ rimæ diaphaneitatem nuclei. Collum phialæ cum maxima parte ventris ruptione ſeparatur a fundo, plurima vero fragmenta fundus phialæ patitur, venter tantum rimas quasdam accipit, quæ quandoque in collum extenduntur. Quando plures rimæ concurrunt in ventre, etiam hic in fragmenta diſſolvitur. Notandum vero hic ſingulariter eſt, quod collum & maxima pars ventris ex tenuiori conflata ſint vitro, fundus vero & nucleus totus quantus ſolidus ſit, maxime vero nucleus, hinc multo craſſior. Incipit vero fundus circa C C. *Fig. 2. Tab. II.* uti ſupra monuimus; ubi reſpective tenuior eſt, circa medium craſſior, ad nucleum ipſum craſſiſſimus. Unde ſimul nucleus pondus agit reſpectu integræ phialæ.

§. V.

Experimentum hoc ſæpius iteratum fuit cum quadam differentia temporis & ponderis ipſius ſilicis.

Experimentum hoc cum ſeptuaginta tentavi phialis, eodem ſemper cum ſucceſſu, nempe ruptione phialæ. Interim ne quid diſſimulem, nunquam ponderavi partem ſilicis injectam in phialam. Ordinarie autem miculam accepi, quæ, ut opinor, quandoque quartam, quandoque ſextam partem grani ponderabat ad ſummum quandoque dimidium granum, aliquando granum circiter.

Interim obſervavi, quod ſi nimis exigua micula ſilicis fuerat, id eſt valde tenuis, tardius ſequeretur ruptio phialæ; ſi vero micula ſilicis paululum gravior fuerat, immediate ſequebatur effectus. Pariter non ſtricte numeravi temporis differentiam, quandoque enim immediate diſſiluerunt phialæ per ſilicem, dum hic ejus fundum cavum attigerat, quandoque intercedebant duæ, tres, ſex, viginti, triginta, & ultra ſecundæ unius minuti horarii; ſemper tamen major particula ſilicis celeriorem produxit effectum, minor vero plerumque tardiorem. Præterea nullus dubito, quin quædam intercedat differentia inter phialas, reſpectu tenſionis elaſticæ fibrarum vitrearum, ex quibus præcipue fundus phialæ conflatus eſt. Vix enim exacta ſimilitudo inter duo corpora in natura haberi poteſt. Unde pariter in phiala, ubi fibræ fundum conſtituentes magis tenſæ & elaſticæ ſunt, etiam per majorem partem ſilicis irritatæ, tardius effectum ponunt. Taceo, quod una phiala citius altera refrigerari poſſit; hinc plures igniculos intra ſe concluſos habeat. Quæ omnia in poſterioribus §§. magis eluceſcent.

§. VI.

Adferuntur aliæ materiæ, quæ eundem effectum ruptionis phialarum producunt.

Miculam adamantis, forte dimidii grani, accepi, & ſtatim ruptio phialæ ſequebatur, uti cum ſilice. Idem cum tantillo carbunculi, forte unius quartæ partis grani, tentavi, & effectus ſequebatur, ruptio nempe phialæ. Præterea miculam cryſtalli montanæ accepi circiter unius quartæ partis grani, & pariter diſſiliit phiala ferme inter duas horæ ſecundas. Apponam hic, quæ Auctor anonymus habet, de quo inferius: *Alterius adamantis pondus* $\frac{1}{8}$*gr. omnino conſtabat, ſuoque caſu fundum phialæ feriens in plures partes ferme prompte comminuit. Alterius vero longe minus* $\frac{1}{8}$ *grani partem vix æquabat, ac quinto in phialam caſu diſrupto ceſſit poſt ſexageſimam circiter horæ partem. Idem expe-*

experimentum ſæpius habuit Marchio POLENUS *adamantis uſu, cujus pondus grana duo æquabat; nihilque invenit, quod promptius, quam adamas, phialas perderet, ut ex eis literis, ad me nuperrime ſcriptis accepi. Smaragdus vero granorum duorum & ¾ pondo, primo ſui caſu admodum prompte phialam fregit. Carbunculus vero pondo ½ gr. altero ſui caſu haud ita multo poſt alteram in fruſta ſoluit. Simul ac comperii a minimo adamantis ac carbunculi fruſtulo phialarum disruptionem præſtari, cryſtalli minimæ montanæ uſum iterum tentare aggreſſus ſum. Erat vero ita exigua, ut ſenſus tantum non fugeret & vix $\frac{1}{10}$ gr. partem æquaret. In primo quidem experimento phiala crepuit, altero vero cryſtalli caſu non admodum quidem promte: interceſſit enim fere horæ pars ſexageſima. In altero vero experimento, a quinto ejusdem caſu, eodem ferme temporis intervallo inter caſum & phialæ ruinam intercepto, diſſiluit.* Alio tempore ſabulum accepi arenoſum, arenula forte quartam partem grani ponderabat, & ruptio pariter ſequebatur, ferme uti cum ſilice bonæ notæ, & tentavi repetitis vicibus experimentum eodem cum ſucceſſu. Alio tempore fruſtum vitri accepi, fragmentum videlicet ex disruptis phialis, quod circiter granum unum & ultra ponderabat, ſed non ſtatim in fruſta diſſiluit phiala; agitavi aliquantulum partem vitri in fundo phialæ jacentem, & primo fere poſt duo horæ minuta in quiete repoſita phiala crepuit. Partem chalybis, pondere unius grani circiter, accepi injecique in phialam, & prompte ſolvebatur phiala uti cum ſilice, ſi chalybs bonæ notæ fuit, aut fruſtulum majus; tardius vero perdebatur phiala intra aliquot ſcilicet ſecundas, ſi hic vilioris notæ fuit. Ferrum vero injectum, quanquam pondere unius drachmæ fuiſſet, & inſuper in fundo phialæ agitatum, phialam diſſilire non fecit. Similiter omnia metalla fecerunt, quocunque pondere in phialam injecta fuiſſent, aut quocunque impetu, imo agitata in fundo phialæ.

Ebur-

Eburneum globulum pondere granorum circiter 27. conſueta methodo ad fundum phialæ immiſi, idque aliquoties, ſæpius phialam agitando, non tamen ſequebatur hujus ruptio intra octo ſaltem minuta horaria; exempto tandem globulo eburneo ulteriorem effectum experiri nolui.

§. VII.

Curioſum adfertur cum ferro & chalybe experimentum.

Cum anonymus ſupra laudatus Auctor ſingulariter cauſam ruptarum phialarum ponat in corporis in phialam injecti elatere, ſequens feci experimentum: Filum ferreum in aliquot contorſi ſpiras; notum autem eſt, quod filum ejusmodi ferreum, antea non elaſticum, per talem contorſionem ſpiralem admodum elaſticum evadat; ponderabat autem fere grana duo filum hoc ſpirale ferreum. Dum in phialam illud projeciſſem, non procuravit ejusdem rupturam, etiamſi illud ſatis agitaſſem; ſed poſtquam candentem feci hanc ſpiram, atque in aqua frigida extinxi, ut quaſi chalybea evaderet, & tandem refrigeratam & ſiccam in phialæ fundum projeci, crepuit hæc intra 4. ferme horæ ſecundas.

§. VIII.

Phialæ liquoribus impoſitæ qualem effectum præbuerint.

Impoſui phialam in aquam æſtivo tempore, prout illa domi pro uſu domeſtico aſſervatur; immiſſa tantilla particula ſilicis æque crepuit prompte, ac ſi in aquam impoſita non fuiſſet. In aliis liquoribus periculum non feci; eundem certe effectum ſecutum fuiſſe opinor. Verum alio tempore aquam eandem in phialam infudi, eamque ad dimidium ferme replevi, immiſſa exigua particula ſilicis, unde æque prompte crepuit. Deinde alio experimento oleo olivarum ad altitudinem pollicis phialam replevi, quæ immiſſo ſilice modico non diſſiluit, ſed arrepto fruſtulo paulisper majori, ferme dimidii grani, poſtquam aliquoties phialam agitaſſem, circiter intra 20. horæ ſecundas crepuit.

puit. Injecto in phialam hydrargyro, & quidem notabili ejus portione, ad unciam ſemis, hæc tamen non diſſiluit, licet fortiter mercurium agitaſſem. Deinde horizontaliter poſita phiala, miculam ſilicis impoſui eamque lente ad fundum dimiſi, unde non crepuit phiala; poſtquam vero aliquantum agitaſſem, perdebatur. Interim ſuadente Anonymo periculum feci, phialamque cum omni præcautione in candentes impoſui carbones, ſed brevi crepuit. Binas igitur alias ſumpſi, magnaque patientia, manibus tenendo, tantum leniter calefeci, ut non adeo ſenſibiliter incaleſcerent, tamen ambæ diſſilierunt.

§. IX.

Phialæ ſuſtinent mallei ictum.

Phialas plures periculo expoſui: Primo manibus tenendo, valido impetu nucleum phialæ ad menſam allidebam, idque repetitis vicibus, nec tamen rumpebatur phiala. Deinde, ſitu horizontali phiala poſita in menſa, repetitis mallei ictibus nucleum atque fundum concutiebam, verum irrito conatu; integræ enim perſiſtebant phialæ. Poſtquam vero in easdem, modo enarratis periculis expoſitas phialas, miculam ſilicis injeciſſem, prompte diſſiluerunt. Magnum fruſtum ſilicis optimæ notæ ſumpſi, prius in ſitum horizontalem phialam in menſa reponendo, nempe ut in ipſum fundum alliſio fieret, & primo minorem partem ſilicis dilabi feci, ut delapſu ſuo fundum phialæ concuteret, ſed notanter externe, phiala integra ſubſiſtente. Præterea magnum fruſtum optimi ſilicis ita e manibus dimiſi, ut impetu ſatis valido in fundum phialæ externe impingeret, ſed irrito pariter conatu. Tandem arrepta ſiniſtra manu phiala, dextra vero magno fruſto ſilicis valido impetu phialam atterebam, quaſi ſcintillas excuſſurus, ita ut poſt quemlibet ictum ſtria notabilis e fundo vitri externe abraſa fuerit, eodem tamen plane ſucceſſu integræ ſemper perſiſtebant phialæ. Ergo in easdem his periculis expoſitas

phialas, conſueto modo miculam ſilicis delabi feci in fundum, & prompte omnes diſſiluerunt.

§. X.

Experimentum cum phialarum abruptione. Plurimas ſumpſi phialas, atque ab iisdem unam partem colli poſt alteram abrumpebam usque ad ventrem phialæ, nulla vero crepuit; verum injecto ſilice ſtatim omnes crepuerunt. Alias accepi phialas, in quibus non tantum collum abrumpebam, ſed ipſum totum ventrem, integer tamen ſemper fundus cum nucleo remanſit; ſed illapſu ſilicis in cavum fundi crepuit hic ipſe, prouti fit dum in integras phialas ſilex projicitur, manſeruntque prorſus eadem fragmenta. Ergo apprehenſa forcipe collum cum ventre abrupi, & tandem juſte applicata forcipe ad fundi principium CC. (vid. *Fig. V. Tab. I.*) illum tetendi, ſed non ſequebatur ruptio, niſi ſufficiens & fortis tenſio fuiſſet. Interim eadem poſuit fragmenta fundus ruptus, ac dum integra phiala ſilice frangitur.

§. XI.

Phialæ vitreæ in vacuo Antliæ pneumaticæ æque rumpuntur. Comparata vitrea campana, quam aliunde in promptu habui cum omni apparatu neceſſario, & machina taliter facta, ut in inſtrumentum aut ſilicem, aut quamcunque aliam rem imponere poſſem, & pro lubitu delapſum procurare cujuscunque corporis in fundum phialæ; hoc inquam apparatu, campana ad orbem antliæ pneumaticæ impoſita fuit, & ſilex dimiſſus, evacuato prius aëre ex recipiente; ſed pariter prompte crepuit phiala cum omnibus circumſtantiis, uti in aëre libero. Denique corpora illa, quæ in aëre libero ruptionem phialæ non faciebant, ea pariter in vacuo integras conſervabant phialas.

§. XII.

§. XII.

Attritu electrico æque rumpuntur phialæ.

Paravi cylindrum ligneum cavum, in quem commode phialam imponere potui, & applicato hoc cylindro verticaliter cum phiala ad eam machinam, in qua alias experimenta electrica fiunt, manu ſiniſtra apprehenſo collo phialæ, in cavum cylindrum impoſitæ, manu dextra vero piſtillum ligneum tenebam corio obductum, hoc fundo cavo phialæ leniter apprimebam, alius vero rotam agitabat. Hoc attritu circiter intra decem ſecundas horarias perfecte crepuit phiala cum omnibus circumſtantiis, ſicut fit, dum ſilex immittitur. Interim idem experimentum repetii, non tamen rumpebatur phiala; ſepoſui hinc eandem ad menſam, ubi ex improviſo diſſiluit in ſimilia fragmenta, ut aliæ. Repetii cum aliis phialis idem experimentum 5. Aprilis hujus anni, pomeridiano tempore, quo inſtabat pluvia, non tamen ſecuta eſt. Cum vero effectus, aliquoties a me bono ſucceſſu viſi, ſequi nollent, cauſam reſcire volens, an forte in ipſis vitris hæreat, injeci in phialam ſilicem ſaltem granorum duorum, ſæpiſſime agitavi, multoties caſum ſilicis in fundum repetii, idque ſatis fortiter atque violenter, non tamen phiala diſſiluit; rem vero hanc ſaltem per ſex horæ minuta protraxi. Exempto ſilice repoſui phialam, quæ ſponte rumpebatur poſt alia ſex minuta horaria. Dubius an forte hæc phiala ſingularis foret, aliam prehendi, in quam eandem partem ſilicis immiſi repetitis vicibus, idque violenter, perdi tamen noluit phiala. Sepoſui eandem pariter, relicto in ipſa ſilice; poſt octo circiter minuta accedens deprehendi phialam integram. Cœpi denuo ſilicem agitare, unde tandem intra duas horæ ſecundas diſſiluit. Protractum fuit hoc experimentum ſaltem per quindecim minuta horaria. Admirabundus partem ſilicis accepi ſaltem 25. granorum pondere, eamque in novam phialam injeci; crepuit phiala intra duas horæ ſecundas. Hæc videns filius meus

natu major, qui omnibus experimentis interfuerat, rogavit, ut phialam una cum eodem ſilice in ſupra memoratam reponerem machinam, quod & feci, ego manu phialam in cylindro cavo ligneo ſuſtinui, agitabat hic rotam, ubi ſatis violentus attritus ſilicis ad vitrum factus eſt, non tamen crepuit phiala, idque ſaltem per ſeptem minuta horaria. Repoſui igitur eandem una cum ſilice in menſam, ubi ſponte intra tria horæ minuta diſſiluit. Admirationem meam auxit, quod eundem ſilicem adhibuerim quo in omnibus aliis experimentis uſus fui, cumque ultra centum & quinquaginta phialas jam tentaſſem in diverſis experimentis, ſemper tamen deſideratus ſequebatur effectus; verum hac die aliquid inſoliti accidit. Nec potui in diverſitatem vitri, aut phialarum, cauſam conjicere, dum omnes phialæ meæ ex albo vitro in eadem officina vitriaria, una eademque die, præterito anno confectæ fuerant. Recordor quoque, quod cum anno præterito, menſibus, Junio, Julio & Auguſto phialas has vitreas experimentis ſubjeciſſem, per caſum ſilicis longe promptius illæ crepuerint, quam hyemali tempore, ſaltem plerumque. Ex his concluſi, certam aëris temperiem, præſertim calidiorem, phialas magis diſponere, ut per caſum ſilicis tanto promptius diſſiliant; ſed in §§. ſubſequentibus dabitur de his dicendi locus.

§. XIII.

Fragmenta ruptarum phialarum conſiderantur.

Pertractatis experimentis phialarum vitrearum, accedo ad ipſorum fragmentorum conſiderationem. *Fig. VII. & VIII. Tab. I.* & *Fig. 3. 4. & 5. Tab. II.* tria monſtrant fragmenta & quidem *Fig. VII. Tab. I.* H. partem convexam fragmenti, ubi BB. pars ventris eſt, CC. pars fundi tenuior, DD. pars fundi craſſior, E. appendicula a nucleo abrupta, I. rimæ per fundum excurrentes, & ſæpiſſime in ventrem extenſæ. *Fig. VIII. Tab. I.* ejusdem fragmenti partem concavam H. demonſtrat, ubi itidem BB. pars

ven-

ventris, CC. pars fundi craſſior, E. appendicula a nucleo abrupta, I. rimæ per fundum excurrentes, K. vitri ipſius craſſities ſemper tenuior verſus fundi principium. *Fig. 3. Tab. II.* aliud fragmentum demonſtrat, ubi H. partem convexam fragmenti, BB. partem ventris, CC. principium fundi, DD. partem craſſiorem & inferiorem fundi, E. appendiculæ a nucleo abruptæ partem convexam, & I. rimas per fundum excurrentes, denotant *Fig. 4. Tab. II.* ejusdem fragmenti partem concavam H. demonſtrat. BB. eſt pars ventris, CC. pars ſuperior & tenuior fundi, DD. pars craſſior, E. appendiculæ ad nucleum pertinentis pars concava, I. rimæ per fundum excurrentes, K. vitri ſoliditas verſus principium fundi, & ventrem ſemper tenuior. *Fig. 5.* ejusd. Tab. novum monſtrat fragmentum, ubi H. partem convexam, I. partem concavam, B. partem ventris, C. principium fundi in parte convexa, D. partem craſſiorem fundi in parte concava fragmenti, & E. appendiculæ a nucleo avulſæ concavitatem indicat. *Fig. IX. Tab. I.* nucleum avulſum monſtrat. E. denotat convexitatem & ſoliditatem nuclei, m. m. rimas quandoque per totam nuclei ſoliditatem excurrentes, atque nucleum minus diaphanum reddentes; quandoque autem nucleus totus quantus diaphanus, ſine rimis, remanet. F. ſiſtit concavitatem interiorem nuclei politam & i. i. i. i. i. i. veſtigia avulſarum fibrarum in nuclei parte ſuperiore. *Fig. X. Tab. I.* exhibet eundem nucleum ab altera parte, ubi F. indicat concavitatem interiorem nuclei politam, & i. i. i. i. i. i. veſtigia avulſarum fibrarum, nempe partis craſſioris fundi, & ſuperioris atque exterioris partis nuclei. Rarius rimæ ad collum phialæ ſe extendunt, ſed ordinarie tantum per ventrem hinc inde diſtribuuntur, ſæpius concurrunt, ut phialæ disruptione venter in plures partes ſecedat. Sed, quod præcipuum eſt, rimæ omnes inchoantur, ubi pars fundi craſſiſſima nucleo jungitur, prouti videre eſt in *Fig. 6. Tab. II.* ubi in m. m. m.

aa 3 nempe

nempe ſuperiore parte nuclei, rimæ inchoantur, atque inſimul latiores ſunt, ſed notanter rimæ hæ inchoantur a parte interiore & ſuperiore nuclei, uti clarum eſt ex phialarum fragmentis *Fig. VII. & VIII.* præſertim *Fig. IX. & X. Tab. I.* itemque *Fig. 3. & 4. Tab. II.* ubi I.I. & i. i. i. i. veſtigia in nucleo ſunt abruptarum fibrarum externarum nuclei. Corona ſuperior nuclei m. m. m. *Fig. 6.* aut ſi mavis pars craſſiſſima fundi, ubi nucleo jungitur, pleniſſima ſemper eſt rimis, ita quidem, ut vitrum diaphaneitatem perdat. Voco hanc partem *coronam*, quæ in latitudine quandoque habet lineam Pariſinam, quandoque minus, nempe quia modo dictæ rimæ in gyrum circumferuntur. Nucleus in multis phialis ruptis totus pellucidus remanet, dum ab iisdem avulſus eſt, nempe in iis, ut obſervavi, quæ tam prompte non crepuerunt. In illis vero, quæ quaſi majori vi diſſiluere, rimæ per totam nuclei ſoliditatem ſe extendunt, jam plures, jam numero pauciores. Nuclei ſuperius cavum F. *Fig. X. Tab. I.* ſemper politum deprehendi, nec memini rimas in eodem me deprehendiſſe. De his omnibus ut certior fierem, plurimarum phialarum fragmenta cera junxi, ut tanto perfectius intueri poſſem, qualiter phialæ dehiſcant. Unam harum monſtrat *Fig. 6. Tab. II.* ubi A A. collum phialæ, B B. ventrem, C C. principium fundi, DD. partem fundi inferiorem & craſſiorem, g. concavitatem interiorem nuclei, f. nucleum ipſum, e. e. & m. m. m. coronam ac n. n. n. rimas per fundum in ventrem excurrentes deſignant.

§. XIV.

Quomodo noſtræ phialæ conficiantur in officinis vitrariis.

Quædam nunc dicenda ſunt de phialarum in officinis vitrariis confectione. Artifex conſueto inſtrumento partem liquefacti vitri recipit, eamque flatu diſtendit juxta ideam mente conceptam, aliisque adhibitis enchireſibus in arte vitriaria. Et uti alias vitra hoc modo confecta in aliam fornacem reponuntur pariter

riter calidam, non tamen adeo ferventem, ut ea eſt, ubi vitrum liqueſcit, quam germanice vocant *einen Kühl-Ofen*, ut vitrum calidiſſimum ſucceſſive per gradus refrigeretur, neque tam fragile evadat; ita e contrario phialæ noſtræ in fornacem modo nominatam non deponuntur, verum in libero aëre ſubitaneo quaſi frigore deferveſcunt, & refrigerantur. Contingit igitur, ut complures in opere hoc, dum ita ſubitanee aëri exponuntur, ſponte crepent, multæ vero ſubſiſtant. Meretur rei dignitas, ut prius in cauſam hujus effectus inquiramus, ut tandem recto tramite ad ſcopum noſtrum perveniamus.

§. XV.

Priusquam vero hoc aggrediamur, pauca de *fibris vitreis elaſticis* praemittam. Vitrum in tenerrimas diduci poſſe fibras, multa experimenta docent. Numquid artifices norunt in tenerrima fila vitra diducere, quæ omnia notabilem habent elaterem? Detineo domi meæ fibras vitreas, quæ conficiuntur ut lachrymæ vitreæ, quæ admirabilem prorſus habent elaterem, ita ut elaſtice reſiliant, tremant, verbo quidquid de filo ferreo elaſtico dici poteſt, poſſideant. Interim quodſi nimium tendantur, rumpuntur & in pulverem concidunt, ut lacrymæ vitreæ. Quod hoc vero in filis ferreis, aut laminis elaſticis non contingat, ut quoque, dum nimia tenſione rumpuntur, in ſcobem diſſiliant, totum videtur ex diverſa natura metalli atque vitri deducendum eſſe. Poſſunt igitur vitra omnia conſiderari, quaſi ex meris fibris aut filis, certo nexu inter ſe junctis, conſtarent. Probant hoc lachrymæ vitreæ; nunquam enim hæ, rupto apice aut cauda, diſſilirent, niſi omnes fibræ, ventrem lacrymæ vitreæ conſtituentes, in apice hoc convenirent.

Vitrum poteſt perfici, ut ex fibris elaſticis conſtet.

§. XVI.

§. XVI.

Natura vitri conſideratur.

Natura vitri fragilis eſt, nec malleo duci atque extendi poteſt, neque multum flecti, ni prompte diſſiliat, aut rimas agat. Contrario modo omnia ſe habent in metallis aliiſque ſolidis corporibus. Igitur fragilitas vitri præcipue ex minimarum molecularum nexu atque cohæſione repetenda eſſe videtur. Vitrum ex arena, aut ſilice mundo, atque Soda, aut apud alios cineribus componitur clavellatis, dum hæc omnia in pulverem contuſa certa proportione ſibi commiſcentur, atque igne vehementi in corpus tale liquantur, quod *vitrum* appellamus. Verum quis adeo hoſpes eſt noſtris temporibus in Philoſophia, ut ignoret, ſalium quorumcunque figuram mirifice inter ſe differre. Olim jam *Olaus* BORRICHIUS obſervaverat, ſalia per incinerationem parata, ſi oculis armatis luſtrentur, figura variare, ut quodlibet ſal, ex alia deſumptum herba, aliam etiam monſtret molis ſuæ terminationem. Præterea notum eſt, ſal commune, ut vocant, cubicam, nitrum pyramidalem, alia denique ſalia aliam & aliam monſtrare figuram, ſi bonis intueamur microſcopiis, quam etiam quodlibet ſal, quantum hucusque per experimenta innotuit, conſtanter ſervat. Silices, ut ſabulum arenoſum, ſi itidem per vitra augentia oculis ſubjiciantur, prorſus irregularem in minimis ſuis exhibent terminationem, prout notiſſimum eſt ex omnium recentiorum Philoſophorum obſervationibus, qui de hoc argumento ſcriptis ſuis aliquid prodidere. Periculum feci, an poſſibile eſſet in tenero vitri polline, aut, ſi mavis, in micula exigua, quæ nudis oculis nullo modo diſtingui poterat, deprehendere adhuc figuram ſalium, atque arenularum, dictarumque partium nexum. Appoſui igitur tenerrimum pollinem (nempe ex ipſiſſimis phialis noſtris ruptis) apte microſcopio, quod capillum humanum auxit, ut diameter capilli per hoc vitrum viſi ſaltem quinque lineas Pariſinas æquaverit (quamquam perfectiora mihi

mihi ſint); miræ ergo apparebant figuræ molis jam majoris, jam minoris. Moleculæ omnes majores plurimis rimis, aut ſtriis latioribus interſtinctæ fuerant, quæ ex toto nigræ apparebant, nulloque modo pellucebant. Striæ ipſæ prorſus irregulares fuerunt, aut inæqualis figuræ, continebantque in medio ſui ſimilia corpuſcula. Mediocres quædam moleculæ inſtar rupium abruptarum prodierunt, ſpatia vacua habentes, ex quibus irregularis figuræ corpora excuſſa fuere. Imo hoc modo dictæ particulæ, ex diverſis aliis minoribus conſtabant moleculis, quarum aliæ opacæ, aliæ diaphanæ apparebant, aliæ ex majoribus moleculis, ex lamellis ſatis teneris atque diaphanis, ubi plures ſibi apponebantur, conſtabant. Varia puncta nigricantia irregularis figuræ inter lamellas continebantur. Cum vero ſimilia puncta, verum pellucida, extra lamellas deprehenderem, recte conjeci hanc obſcuritatem punctorum inde provenire, quod inter plures locentur lamellas. Quædam pars lamellarum lineis interſtincta fuerat pellucidis, quaſi fibræ eſſent. Curioſum videre fuit, quod aliæ moleculæ cuneiformes ſe intra lamellas inſinuaverint, abruptæque fuerint, quia ad extremitatem ſuperficierum harum lamellarum poſitæ erant. Minores denique prioribus particulæ dignæ mihi viſæ fuerunt, quas curioſiori indagine ſcrutarer. Varias irregulares ſiſtebant figuras, modo inſtar clavorum, ubi quædam molecula cuſpidem agebat, alia caput clavi. Deinde omnium minimæ aut ad rotundam, aut ellipticam, tandemque ad eam accedebant figuram, quam ſatis diſtinguere non potui. Rotundæ aut ellipticæ plerumque diaphanæ fuerunt, aliæ vero alterius figuræ opacæ. Interim adeo exiguæ ad ſupra nominatum microſcopium comparatæ fuerunt, ut ſaltem quinquaginta minimis ejusmodi moleculis opus fuiſſet pro conficienda linea Pariſina. Dixi *ſaltem*, licet nullus dubitem, quod longe plures ad hanc menſuram complendam neceſſariæ fuiſſent. Ergo habebit

ſe diameter talis moleculæ, ad diametrum capilli humani, per idem microſcopium viſi, ut 1. ad 250. Minor igitur talis erit molecula capillo humano 62500. ex computo conſueto.

§. XVII.

Ratio exponitur cur vitrum fragile ſit.

Ex his, opinor, ſatis clare fragilitatis vitri cauſam deducere poterimus. Vitra ex fibris componuntur, quæ in directum, aut juxta longitudinem ſibi adhærent, ex qua adhæſione etiam pelluciditas vitri deducenda erit. Fibras vero ſatis teneras eſſe, conſtabit, ſi magnitudinem molecularum, aut, ut verius dicam, exiguam molem, ex quibus hæ componuntur, perpendas, nempe eam, quam præcedenti §. attigimus. Fibræ vero ex tam irregularibus moleculis conflatæ, nexu firmo ſibi cohærere nequeunt, aut fibra quælibet ſeorſim ſumpta, atque ex ſimilibus corpuſculis conflata, infirmam habebit cohæſionem. Componantur ad invicem in menſa, per longitudinem cubi & ſphærulæ plures, ita ut intra duos cubos ſphærula interponatur (aut ſi placet etiam alterius figuræ) quodſi utraque manu extrema hujus lineæ appreſſeris, erit quædam cohæſio, ut eadem hinc inde agitari poſſit; quodſi vero eandem flectere tentaveris, ſeparatio ſequetur. Ita ſibi minimæ moleculæ, fibram vitream conſtituentes, non ſatis firmo nexu cohærent. Si enim plus juſto tendantur, aut curventur, ut modo artificialis nominata linea, ſtatim a ſe invicem recedent. Facilis igitur hic receſſus atque ſeparatio unius moleculæ ab altera, quæ fibram vitream conſtituit, nominanda erit fibræ vitreæ *fragilitas*, aut cauſam fragilitatis vitri efficiet. Cohæſio vero fibrarum vitrearum in longitudinem, lateralis nempe, pariter infirma erit. Concipi enim poteſt quælibet fibra vitrea ut tenuis cylinder; duo autem cylindri, per longitudinem ſibi appoſiti, in linea tantum contactum habent, qui ſatis exiguus erit. Addit laudatus Anonymus: *Illud addo, a vehementiſſimi*

etiam

etiam ignis vi atque æſtu vitri fragilitatem eſſe repetendam. Animadvertit enim diligentiſſimus naturæ inveſtigator REAUMURIUS, *maſſam ex ſalibus & arena conflatam, modico igne coctam, in lateritiam materiam converti, aucto vero magis magisque igne in vitream transformari. Si vero ignis ea vis ſit, ut inter utramque veluti media interſit, in puram putam murrham (vulgo* porcellana) *transferri; lateritiam vero maſſam murrhina ſolidiorem, hanc vero eſſe vitrea longe firmiorem, ex eo etiam conſtat, quod vaſa murrhina, ferventibus liquoribus plena, raro disrumpantur, quod frequentiſſime vitro accidit: præterea lateritiam maſſam omnino opacam, murrhinam vero longe minus obſcuram in pellucidam vergere, vitream vero omnino pellucidam ſenſibus objici ac repræſentari.* Opinor vero, vehementiſſimum ignem maximum attritum inter moleculas vitrum conſtituentes producere, easque ſubtiliores reddere (id eſt magis, & magis dividere, ut ſemper ſimpliciores atque minus compoſitæ evadant moleculæ, quælibet tamen juxta ſpeciem ſuam); hæc omnia per microſcopium confirmantur. Unde ex ſimilibus tenerioribus masſulis pariles prodibunt fibræ, quæ, dum in directum ſibi cohærent, pellucidum componunt corpus. Minori vero igne craſſiores fiunt moleculæ, nec non plures ſibi adhærent, unde neceſſario opacitatem producent, dum pauciora intervalla faciunt pro tranſitu radiorum luminis. Maſſa vitreſcens vero ex tenerioribus conflata fibris, natura ſua fragilioribus, fragilior erit utique alia vitreſcente maſſa, quæ tamen ex craſſioribus reſpective reſultat fibris.

§. XVIII.

Contrario modo ſe habent omnia in metallis: Hæc malleo cedunt, ductilia ſunt, firmo inter ſe junguntur nexu, neque tenſa facile rumpuntur; & ita quoque alia corpora. Cauſa in ſequentibus

Quæ ſit differentia inter vitra fragilia & metalla.

tibus conſiſtere videtur: Fibræ metallorum (metalla ex fibris conſtare multa ſuadent, id eſt ex lamellis, aut tenerrimis ſuperficiebus, quæ tandem ex fibris conſtant,) primo ex moleculis terreæ naturæ, aut mercurio, corpore æque denſo; verbo: ex denſiſſimis ſaltem particulis multum maſſæ poſſidentibus (quod eorum gravitas docet) conſtant. Hinc per adeo denſas maſſas minus penetrare valent radii luminoſi, unde opaca ſunt metalla. Deinde eædem fibræ metallicæ vario nexu inter ſe implicitæ eſſe videntur, id eſt, dum una alteram ſuperequitat, aut dum plures circa ſe convolutæ ſunt. Imo in varia flexæ, ſibique implicitæ, miros nexus variasque cohæſionum ſpecies efficere poſſunt. En vegetabilia microſcopio luſtrata, quam miros nexus inter ſe habent! modo ſuperequitatione, jam aliter inter ſe junguntur, unde diviſioni ſuæ multum reſiſtunt. Armillæ, quæ ſexui ſequiori in ornatum cedunt, ex pilis equinis confectæ, tantum certo nexu, varioque inflexu non ſolummodo in fortiter cohærens corpus, verum elaſticum quoque tranſeunt. Tibialia ex filis laneis, aut ex ſericis confecta, ſimiliter ſolo ſimplici inflexu fibrarum, atque mutua implicatione, firmiter ſatis ſibi cohærent, imo pariter leges elateris ferunt. Aqua, non elaſtica, neque farina, ſibi tamen juncta, mutua implicatione paſtam conficiunt tenacem, undiquaque expanſilem & ductilem. Non adeo abſurda opinio eſt, ad ductilitatem metallorum explicandam, ſi afferas, ex tenerrimis lamellis & has ex fibris, metalla conſtare; quod forte etiam probabili argumento comprobare liceret. Jam ſi lamella lamellæ ſuperimpoſita ſit, poterit quælibet a ſubjacente ad notabile ſpatium elongari absque totali ſeparatione. Lepidam afferam paritatem. Inter machinas, quæ in mechanicis adferuntur, una deprehenditur, quæ *roſtrum ciconiæ* vocatur, germanice *Storch-Schnabel.* Componitur hæc ex meris lamellis per crucem ſibi impoſitis; in puncto vero medii contactus axis adeſt,

qui

qui ſimul clavum agit, circa quem ambæ lamellæ moveri poſſunt, extremæ vero machinæ hujus lamellæ tantum ad angulos cohærent, & deinde per axes aliis junguntur. Hoc inſtrumentum ſubitanee elongari poteſt, ſi extremitates utraque manu apprehendantur, & ſubitaneo impetu elongentur; modo iterum in latitudinem contrahi poteſt, ſi manibus retractio tentetur. Quod ſi ſupponas, metalla ex certis atque ſpecificis conſtare lamellis, quæ tamen certo nexu, qualicunque tandem, ſibi cohærent, ſuppone ut hoc inſtrumentum, aut machina, conceptus facilis erit, quomodo absque diviſione jam in longitudinem ſine notabili latitudine, v. gr. dum ex iisdem fila fiunt, diduci poſſint; modo vero in latitudinem magnam absque ſingulari profunditate extendi, v. gr. bracteæ teneræ auri. Verum de his ſatis.

§. XIX.

Calor & frigus multum vitra immutare poſſunt. Quis non novit, ſi liquor calidus in vitra frigida infundatur, hæc diſſilire, aut ſaltem rimas agere? Ferrum durum atque candens in ſolidum convertitur chalybem, multumque contrahitur. Imo non tantum vitrum, ſed & metalla aliaque corpora animalia, vegetabilia, &c. a frigore multum contrahi, a calore vero dilatari, nonniſi hoſpes in moderna Philoſophia ignorare poteſt. Terra gelu contracta dehiſcit, aut rimas agit, & quæ his ſimilia ſunt. Ex quibus ſatis perſpicue conſtat, per frigus vitrum molle, liquidum, aut ſaltem potenter excalefactum, plus minus contrahi, id eſt, fibras vitreas multum ad ſe invicem accedere, unam ad alteram fortiter apprimi, & hoc tanto certius, quo vitrum unum magis ſubitanee refrigeratum fuerit altero. His ſuppoſitis:

Quomodo calor & frigus vitra varie immutare poſſint.

§. XX.

Quæſtio ſequens tanto facilius ſolvi poterit: Cur nempe multæ ex phialis noſtris, dum in officinis conficiuntur vitriariis, ſponte

Cur multa phialæ vitreæ in officinis cre-

pent ſponte, aliæ vero non? ſponte crepent, aliæ vero perſiſtant? Opinor ego ad plures cauſas rem referendam eſſe, videlicet & vitri naturam, ſingularem figuram atque ſtructuram phialarum, præſertim circa fundum & nucleum; deinde aëris frigidi in ferventiſſimas impreſſionem. Ordine hæc exponemus, & quidem quod concernit ſingularem vitri figuram atque ſtructuram, utplurimum circa finem fundi, nec non principium nuclei, quodue præcipue hic lateat cauſa, prouti & prima origo ruptionis, poterit facile deduci per experimentum §. X. ubi, abrupto collo & ventre phialæ, hæc tamen non diſſilit, niſi tenſio fiat in ea parte fundi, ubi fibræ circulares, aut arcus fibroſi coëunt, uti videre eſt in *Fig. V. Tab. I.* in C & C, aut etiam paulo inferius. Imo phialam ita abruptam, uti figura hæc exhibet, frangit adhuc cadens ſilex, cujus cauſam in poſterioribus adferemus §. §. Concepi igitur in phialis noſtris fibras vitreas fundi ita diſpoſitas eſſe, uti *Fig. V. Tab. I.* exhibet. Nempe ad C. & C. inchoantur omnes arcus fibroſi (id eſt fibræ vitreæ in arcum flexæ), attamen inæqualiter tenſi, deinde ſua flexura, in D. & D. annectuntur nucleo H, nempe non omnes arcus intermedii fundi ipſius ad extremitatem C. & C. perveniunt: verum tantum extremi, ſive hi partem exteriorem fundi phialæ faciant in D. & D, aut paulo inferius in E. & E, ſive partem interiorem, ſeu cavitati phialæ proximam, nempe in G & G. Unde a parte craſſiſſima fundi D. & D. etiam non niſi extremi arcus modo nominati nucleo annectuntur. Imo nec hac interpretatione opus eſt, dum nucleus fluidus tanquam pondus fibras omnes, quæ craſſiſſimam partem fundi conſtituunt, tendit, hinc elongatæ tenuiori ſuperficie ſuperiori, atque exteriori parti nuclei annectuntur in DD. & EE fibræ ſeparatæ, prouti eandem *Fig. VI. Tab. I* exhibet, ubi C. principium fundi tenuius eſt, D. pars craſſior fundi, G. flexura fibræ & nuclei principium ſuperius atque externum. Flexura vero talis fibrarum tantum continuatur usque ad

H,

H, ubi iterum, prouti modo dictum fuerat, fibræ concurrunt in tenuiorem ſuperficiem. Illæ vero fibræ vitreæ, quæ remanentem concavitatem nuclei efficiunt (vid. *Fig. IX. Tab. I.* F.) reliquumque nuclei corpus ex fibris forte circularibus, aut qualitercunque ſibi implicatis, conſtant. Ex ita ordinatis fibris fundus conſtituitur, & in nucleum continuatur, eique connectitur, idque in gyrum, ſeu fundus ex meris ſimilibus conſtat fibris in nucleum continuatis, uti *Fig. V. & VI. Tab. I.* monſtrant. Hoc enim phialarum ruptarum fragmenta videntur docere, uti ex *Fig. VII. & VIII. Tab. I.* manifeſtum fiet, ubi talis curvatura fibrarum cernitur. Semper enim appendicula E, fundo D, adhæret, atque per hanc appendiculam fundus nucleo annexus fuerat. Ergo in *Fig. 3. Tab. II.* fibræ omnes a ventris principio B. B. continuantur in principium fundi CC. Tendunt tandem in partem craſſiſſimam fundi DD, hæc vero in appendiculam E continuatur. Totum vero hoc fragmentum ita incurvatum eſt, uti figura phialæ fert. Præterea conſtat ex meris fibris, ergo ex fibris taliter incurvatis, quod tandem fibræ exteriores fundi, aut partem ejus convexam conſtituentes, cum omnibus intermediis fibris, nec non interiorem, aut concavam partem fundi conſtituentibus taliter flectantur atque concurrant, prouti ante paulo monuimus, docere poteſt *Fig. 4. Tab. II.* ubi pars concava ejusdem fragmenti exhibetur, BB. pars ventris, H concavitas, CC. & DD. fundus, K ſoliditas vitri. Inde ergo apparet, quod fibræ ex B, K. C. D. exteriores cum interioribus I. I. concurrant in appendicula E, taliterque flexæ ſint. Appendicula vero hæc avellitur a nuclei parte ſuperiore & exteriore, uti *Fig. IX. & X. Tab. I.* docent, ubi i. i. i. i. i. i. veſtigia ſunt avulſæ appendiculæ a nucleo. Confirmatur præterea quod nucleus ſemper ex toto a diſſilientibus phialis, uti eum exhibent figuræ modo citatæ; i. i. i. i. i. i. enim ſunt veſtigia avulſarum fibrarum a ſuperiore & exteriore parte nuclei,

prouti

prouti modo dictum fuerat. Continuantur hæc veſtigia in gyrum, prouti ex iisdem figuris cernere licet, unde ſemper totus avellitur nucleus, quod certe fieri non poſſet, niſi talis foret & flexura, & connexio fibrarum in ſuperiorem atque exteriorem partem nuclei. Confirmatur ſecundo, quod concavitas interior nuclei F. *Fig. IX. Tab. I.* ſemper polita maneat, manifeſto indicio, quod fibræ illæ, ab hac cavitate F. inchoatæ, reliquumque corpus nuclei conſtituentes, ſeparatæ ſint a reliquis fibris corpus nuclei conſtituentibus, aut ad minimum, ſi ab appendicula E. *Fig. 4. Tab. II.* continuentur in reliquum corpus nuclei E. *Fig. IX. Tab. I.* ſaltem in fine appendiculæ E. maxima tenſio fibrarum ad ruptionem fiat, ita ut continuitas fibrarum harum ſolvatur. Argumento poſſet eſſe, quod multi nuclei innumeras rimas, nucleum obſcurantes, exhibeant poſt phialarum ruptionem, quod forte fieri non poſſet, niſi fibrarum connexio per univerſum nucleum foret. Inſuper ruptarum phialarum pollinem microſcopio intuebar, arreptaque minima ſcobe, quam opinabar a fundi principio CC. *Fig. V. Tab. I.* avulſam fuiſſe, admirabili ſpectaculo manifeſte conſpexi, ex tenuiſſimis, minimis, atque diaphanis eandem conſtare fibris, quæ eo ordine decurrebant jungebanturque, quem concepi atque hic appoſui: Nempe pulcherrimo ordine a ſe invicem diſtantes fibræ in apice, aut principio fundi CC. concurrebant.

§. XXI.

Adhuc clarius dicta confirmantur.

Verum nec dum textura phialæ ſatis declarata eſt; nexus enim fundi cum nucleo adhuc clarius dilucidandus reſtat, ſiquidem nucleus pondus addit, facitque ut fibra a fundo in nucleum excurrens magis tendatur. Quodſi enim animi oculis vitrum adhuc fluidum intuearis ſub actuali artificis operatione, neceſſario gravior nucleus fibras omnes a fundo in nucleum excurrentes

circa

circa finem fundi DD. atque principium nuclei EE. & GG. magis tendet, quam extenſæ erunt illæ, quæ principium fundi CC. conſtituunt. Vide *Fig. V. Tab. I.* Hoc comprobat primo experimentum §. X. adductum, ubi, licet forcipe principium fundi *Fig. V. Tab. I.* CC. tendam, non tamen ibi rumpitur fundus, ſed in fine DD. ubi nucleo adhæret. Cauſa nulla alia eſſe poteſt, quam quod fibræ circa finem fundi DD. atque principium nuclei EE. & GG. magis tenſæ ſint reſpective, quam circa principium fundi CC. Unde phiala non rumpitur circa principium fundi CC, verum circa finem DD. &c. ob tenſas ibidem fibras. Secundo clariſſime & evidenter rem oculis intueri poſſumus in phialis per ſilicem ruptis, & denuo cera coadunatis, prouti plures tales phialas adunavi accurate. Tunc enim manifeſte apparet, ruptionis initium in dicto loco fieri. Nam in gyrum circa ſuperiorem partem nuclei, & inferiorem fundi millenæ parvulæ rimæ ſunt, quæ quaſi coronam efformant, in latitudine unius lineæ Pariſinæ circiter, & tandem paucæ quædam in fundi partem ſuperiorem, aliæ pauciores adhuc in ventrem exporriguntur, prouti clare videre eſt in *Fig. 6. Tab. II.* ubi CC. principium fundi, DD. ejusdem finis, e. e. nuclei principium. Spatium, quod inter e. & m. interjacet, *coronam* voco, ſeu millenas rimas in gyrum excurrentes, id eſt circa totam convexitatem phialæ in hoc loco n. n. n. rimæ aliquæ per fundum excurrentes, atque quandoque in ventrem exporrectæ, ſi duæ, aut tres tales rimæ concurrant, unum conſtituunt fragmentum.

§. XXII.

His ita præmiſſis facilius jam ſupra propoſita quæſtio ſolvi poterit: Cur nempe in officinis vitriariis multæ phialæ poſt earum confectionem ſponte crepent, aliæ vero integræ perſiſtant? Nem pe candens, aut ſaltem maxime excalefacta phiala non reponitur *Solutio quæſtionis §. XX. propoſitæ.*

in fornacem ſecundariam, prouti moris eſt in officinis vitriariis, ut videlicet ſenſim atque ſenſim tepeſcat refrigereturque, verum immediate frigido exponitur aëri. Ergo, prouti ſupra §. XIX. demonſtravimus, quod frigus cuncta corpora conſtringat; conſtringentur igitur etiam omnes fibræ vitreæ, gyrum phialæ conſtituentes, & quidem exteriores multo celerius, imo ſubito; contrahunt nempe ſe verſus interiora omnes arcus fibroſi, externam phialæ ſuperficiem componentes, dum interim interiores, id eſt cavo phialæ propiores, adhuc ferme fluxiles ſunt, hinc multum comprimentur arcus interiores ab externis verſus cavum phialæ ſe recipientibus. Verum quidem eſt, quod ſimul arcus fibroſi, cavo phialæ propiores, ſubito conſtringantur, aut ſaltem celerius multo, quam ſi in fornacem ſecundariam repoſitæ fuiſſent phialæ. Interim multo magis id fiet in arcubus fibroſis exterioribus, quos aër frigidus pleno alveo alluit, ſemperque novus accedens materiam caloris a phialis vitreis celerrime aufert atque transfert. Cum vero quilibet arcus elaſticus, aut ex quacunque alia materia conſtans, tanto magis tenſus ſit, quanto magis curvatus eſt, nemo negabit, arcus ejusdem materiæ tanto magis tenſos eſſe, quanto magis curvati ſunt, id eſt quanto magis portiones ſunt circuli minoris. Jam vero arcus fibroſi vitrei interiores, nempe cavitati phialæ magis propinqui noſtrarum lagenarum, nemine contradicente, portiones ſunt minoris circuli, ſicque etiam magis tenſi. Accedit, quod a contractione exteriorum fibrarum verſus interiora, deinde verſus centrum proprium arcus interiores adhuc magis comprimantur, & hinc etiam ex hac cauſa magis tendantur. Præterea fibræ phialarum noſtrarum elaſticæ ſunt, §. XV. inſuper ex materia admodum fragili conflatæ, §. XVI. mirumne igitur erit, quodſi ultra modum arcus fibroſi interiores tendantur, juxta leges omnium corporum elaſticorum tandem frangantur, aut rumpantur, & hoc tanto magis, ſi naturæ fragi-

fragilis ſint. Verum necdum ſolutio integra quæſtionis propoſitæ adeſt; cur enim non omnes perduntur phialæ? dico id caſu fieri: Nam cum una phiala prorſus ſimilis non ſit alteri, tum in fibrarum elatere, fragilitate, tenſione, pondere nuclei, &c. neque una tam celeriter, aut æque potenter refrigeretur, quam altera, ſic ex his cauſis concurrentibus magna varietas oriri poteſt. Nempe eæ phialæ, quarum fibræ interiores portiones ſunt circuli adhuc minoris, quam alterius, etiam magis tenſæ evadent, etiamſi idem pondus nuclei ſibi annexum haberent; ideoque ſi majus illud fuerit, aut ſi diutius fluidæ perſtiterint, omnino etiam a nucleo magis tendi poterunt. Huc accedit, quod fibræ in una phiala forte teneriores eſſe poſſint, quam in altera. Proinde ſi una phiala citius refrigeretur, ſubitanea conſtrictio in hac major erit, quam in illa, quæ reſpective tardius calorem amiſit. Unde ſi plures cauſæ concurrant in una phiala, nimis tendendo arcus fibroſos interiores, tunc eosdem diſſilire facient. Hæc omnia vero ſi non contingant iisdem gradibus in aliis phialis, tunc eæ etiam perſiſtent integræ. Ruptio vero ſemper contingit circa finem fundi atque initium nuclei, uti ſupra probavimus. Nam ibi fibræ illæ maxime tenſæ ſunt, quia primo conſtant ex fibris interioribus, ſeu cavitati phialæ propioribus, quæ portiones minorum circulorum ſunt, & maxime tenſorum; deinde ex arcubus fibroſis exterioribus, firmiter atque denſe ſibi incumbentibus & cohærentibus, atque verſus interiora contractis, & ideo interiores arcus fibroſos magis comprimentibus. Accedit vel maxime, quod hoc in loco fibris pondus nuclei appendatur, unde etiam maxime tenſæ ſunt. Hinc ſi paulo major tenſio accedat, nempe quæ ad fibram rumpendam ſufficit, mirum non erit, quod in modo dictis confinibus ruptio phialæ exordium ſumat.

§. XXIII.

Cur caſus ſilicis phialam perdat.

Nunc vero agendum eſt de cauſa, cur phialæ noſtræ per caſum ſilicis frangantur? Primo ruptionem phialarum a vi corporis delabentis non dependere certum eſt; hoc enim ex experimentis §. IV. comprobamus. Fruſta enim metallorum longe graviora phialam non perdunt, quod tamen fit per miculam ſilicis. Alia ratio igitur adferenda erit. Admodum ſpecioſam adfert Anonymus quidam in opuſculo eruditionis, & doctrinæ pleno, cui titulus eſt: *De phialis vitreis ex minimi ſilicis caſu diſſilientibus acroaſis. Patavii, Typis Seminarii, 1743.* Ita enim pag. 17. & 18. loquitur: *Noſtis, quid in ipſam phialam, adhuc ferveſcentem, jam ante induxerit ſubitus aëris frigidioris occurſus, de quo ante locuti ſumus, compagem ſcilicet tantum non labefactavit, intimamque vitri texturam, fibris diſtentis ac fatiscentibus, propemodum perdidit. Quodſi nova vis fibras excutiat, percellat atque diſtendat, nemo dubitat, quin phiala puncto temporis ſit interitura: Verum vis apta vitreis hiſce fibris excutiendis non a mole duntaxat corporis in fundum incidentis, ſed potiſſimum a materiæ ingenio ducitur ac natura. Nihil vero aliud de adamantis, cryſtalli montanæ, ac ſilicis ingenio, phialis perdendis apto, hactenus nobis conſtitit, niſi firmitas, elaſtica vis, vibrationi, fibris jam diſtentis præſtandæ, admodum opportuna. Tremor vero ac vibratio fibras magis magisque tendit atque producit, & ad diſruptionem citius maturandam diſponit. Dum enim fibræ tenſæ vibrantur, in arcum quodammodo flectuntur atque curvantur: propterea ſeſe habent chordæ diſtentæ & quieſcentes ad easdem, ad vibrationem oſcillationemque ſollicitatas, veluti ſubtenſæ ad arcus; hæ vero ſemper iſtis breviores ſunt atque contractiores, antequam evaneſcant, ſeu ultimam rationem invicem habeant. Vitrum verum quadantenus tenſum frangitur ac diſſolvitur, ejusque natura vix modicæ contentioni ferendæ par eſſe ſolet; ſimulac vero fibræ, in ali-*

quo

quo ſui puncto percuſſæ, in oſcillationes reciprocas abiuerint, a ſummo ad oppoſitam partem impreſſas vires e veſtigio deferunt ac propagant. Quodſi aliquibus corporis diſtenti punctis inæqualis firmitas inſit, ibi disrumpi corpus neceſſe eſt, ubi ejus partes minus invicem adhæreſcunt. Demum obſervando didici, vitri texturam ab improviſo frigoris occurſu non æqualiter quaqua verſus debilitari. Nam partes convexo propiores, utpote citius contractæ, maſſam ſolidiorem conficiunt, reliquæ vero cavitati proximæ, utpote ſegnius deferveſcentes, ſtratum quoddam conſtant minus denſum, ac tenue. ſecum ipſo cohærens quidem, ſed longe minus cum interioribus fundi ſinibus inæqualiter refrigeſcentibus. Id ex phialarum fragmentis, diligenter animadverſis, frequentiſſime deprehenderam. Ita enim, ſicut a me deſcriptæ ſunt, extimæ atque intimæ fundi partes expreſſæ oculis objiciebantur. Quæ quum ita ſint, ſi in cavam phialæ ſuperficiem, ruinæ proximam, tenui ſtrato conſtantem, admodum elaſticum corpus incidat, neceſſe erit, ut fibræ vitreæ ejusdem ſtrati concuſſæ impreſſionem receptam ad intimos, & hiulcos ejusdem ſinus deferant, novo vero impulſu diſtractæ & contentæ, ſubito diſrumpantur. Ad diſſolvendam vero integram phialarum compagem, ruinamque citius præſtandam, in fundi ipſius gravitate non exiguum ineſſe momentum puto. Nam animadverti, ſæpe evenire, ut baſis in terram decidat ferme integra, a reliquis circumſtantibus partibus omnino diſcreta ac ſemota. Quod rei ſpectaculum ad hanc conjecturam animum induxit meum, diffractis ſcilicet principibus fibris, reciproca vibratione plus æquo diſtentis, reliquas propemodum labefactatas ab ipſo fundi pondere, tantum non ſubſidente, diſſiluiſſe. Quæ cum mecum ipſe ſedulo reputarem, & ſingula ad germanam philoſophandi trutinam revocarem, alia inveni mechanicis legibus conſona, alia experimentis & obſervationibus confirmata, nihil vero hypotheſibus fictum ac temere enunciatum. Nam & corporum elaſticorum

mutuo congreſſu vibrationes ac tremitus gigni conſtat: fibras vero proinde oportere diſtendi, diſtentas vero levi negotio disrumpi, vitri natura, compages in ipſa conſtructione labefactata, experimenta denique non levem afferunt conjecturam. Nonne fides teſtudineæ, prope vitreos ſcyphos excuſſæ, tremulos motus in iſtis excitant? liquores vero, quibus pleni ſunt, a vitri tremitu, digitis confricati, undas figurant ac formant? Nonne MUSCHENBROEKIUS *monuit eos, qui experimenta ad vitri firmitatem æſtimandam perficerent, ut locum ſolitarium, & ab omni tremitus ſuſpicione ac periculo omnino ſemotum deligerent? Deprehenderat enim a curruum in trivio proximo decurrentium ſtrepitu, ab ipſo pedum inceſſu, a tremore denique multo citius vitra frangi, quam illi antea contigerat, in tacita ſede ac ſeceſſu eadem experimenta inſtituenti. Nonne a Daniele* MORHOFIO *elucubratio edita adhuc extat, in qua ſermonem inſtituit de ſcypho vitreo per certum humanæ vocis ſonum fracto, quod ſæpius ab œnopola factitatum ſuis ipſe oculis hauſit ac vidit, quod deinceps* BARTOLO *aliisque rem tentantibus ex voto ceſſit, dum ingenti illo fragore, quem majora tormenta bellica exploſa edunt, vitrei ſcyphi non disrumpuntur. Hujus rei veritatem magis magisque mihi ſuadet ſera quarundam phialarum diſſolutio, ſilicis caſum aliquanto poſt conſecuta, aut inopinus crepitus, qui ſine ullo corporis dimiſſi ictu interdum contingit. Illud enim nos monet, etiam a ſilicis caſu in fundo phialæ aliquid diu perſtare concitum, quod vitri fibras tandem diſſolvit ac fundit: hoc vero arguit ejusdem fibras vel a ſtrepitu circumedito commotas, vel a calore productas, vel a bruma contractas, vel ſimili alia cauſa excuſſas concidiſſe.* Deinde pag. 16. & 17. ſequentia præmittit: *Neque illud minus verum, ſcilicet elaſtica corpora, vitrum præcipue, percuſſa ſtatim tremiſcere, vibrari, reciproco itu ac reditu concuti, oſcillationes conficere, ſicuti fidibus teſtudineis excuſſis uſu venit, quod etiam ſonus ipſe corporum ſeſe invicem collidentium docet non obſcure.*

re. Tremitus vero hujusmodi per fibram integram propagantur, diuque perſtant, antequam omnis motus deſinat atque evaneſcat. Contra vero plumbum, metallum mixtum, ſtannum, utpote longe minus elaſtica, longe minus reſiliunt, figuram priſtinam integram non recipiunt. Quin imo contuſionem aperte præ ſe ferunt. Hinc minus vibrantur ac tremunt, ſonusque ſatis denſus & craſſus in aures incidit. Præterea corpora contuſioni recipiendæ opportuna, ſi in magis elaſtica incidant, minus iſta excutiunt, & ad tremitum longe minorem provocant atque pelliciunt. Quum enim tremulas fibrarum vibrationes vis elaſtica corporis gignat, eo validiores illas fore neceſſe eſt, quo validius corpus compreſſum reſilit; minus autem reſilit corpus elaſticum, in molle aut minus elaſticum incidens, quam ſi in alterum ſibi ſimillimum impegiſſet. Pars enim non exigua vis inſitæ, in contuſione alteri corpori inducendæ uſurpatæ, omnino intercidit, nec amplius dum, compreſſione abſoluta, corpora ſeſe reſtituunt, amplius ut ita dicam reviviſcit, nec vibrationem ſuperioribus reciprocam iterum excitat atque inſtaurat; quæ non ex meo ſenſu deprompta, ſed ex acuſtices, & colliſionum doctrina hauſta nemo non intelligit. Illud enim conſtat, plurimos effectus, minima naturæ opera editos, oculis exhiberi, qui, ut ait POLENUS, *a majoribus ejusdem generis cauſis non producuntur; quemadmodum* MONTANARIUS *prodidit, qui perſpicua experientia didicit, vinum tremore quodam perexiguo excitum omnino corrumpi, quod a violentiore nihil incommodi pertimeſceret. Idem Philoſophus aliud experimentum inſtituit, quo excita citharæ chorda ad ſonitum alteram incitabat, quæ ad aliam citharam proxime poſitam pertinebat, & ad eundem tonum erat comparata; quod tamen minime contigit altera craſſiore ac tenſiore percuſſa, tametſi ſonum longe majorem remitteret.* Fateor egregia hæc atque erudita eſſe, non potui tamen ab animo meo impetrare, ut is plenarium his præberet aſſenſum. Saltem dictam cauſam aſſero non eſſe primariam, ad

ſum-

ſummum concurrentem. Liceat mihi quædam dubia modeſte in contrarium proferre. Cur enim filum ferreum ſatis elaſticum §. VII. in phialam irruens, eandem diſſilire non facit, niſi reddatur chalybeum? Præterea globulus eburneus §. VI. ſatis elaſticus atque ponderoſus, cur pariter non rupit phialam? & cur ictus mallei fortes §. IX. phialam non perdunt? Cur fuſcinula, aut alio elaſtico inſtrumento, etiam chalybeo, ad ſonum edendum phialæ noſtræ percuſſæ non diſſiliunt? num quid tremula hic vibratio a corpore elaſtico, fibris vitreis, rupturæ proximis, induci poſſet, aut revera inducitur? & quanquam reponi poſſit, non quamcunque tremulam vibrationem hic ſufficere, ad fibras elaſticas rumpendas, verum proportionatam, quod ſcyphi Morhofiani docent, & alia, quæ ſupra ex laudatiſſimo Auctore attulimus; ſed hæc omnia nec dum convincunt. Dubium enim ſemper remanet, cur ſolus ſilex, adamas, gemmæ quædam atque chalybs tantum hanc proprietatem habeant, ut adeo proportionatas vibrationes tremulas in elaſticas phialarum vitrearum fibras inducere poſſint, & non itidem alia corpora vel æque, vel magis elaſtica? præſertim cum tantilla micula ſilicis, adamantis, &c. caſu ſuo non videatur poſſe, niſi valde exiguas, ſi tamen aliquas, tremulas vibrationes in fibras vitreas inducere. Nam omnia, quæ motus vibratorios in corpora elaſtica introducere valeat, ſemper notabilem quandam impreſſionem ſupponere videntur. Non igitur tremulæ vibrationes fibrarum vitrearum, a corpore elaſtico in phialam elapſo productæ, principalis ſaltem cauſa videntur phænomeni noſtri. Tenſionem vero fibrarum requiri, nullus dubito, hoc enim experimentum §. X. comprobat, ubi tenſione ſolius fundi per forcipem phiala æque diſſilit, ac per caſum ſilicis, ſed quærendum reſtat, quomodo caſus ſilicis hanc tenſionem efficere poſſit, ut phiala perdatur.

§. XXIV.

§. XXIV.

Ignis elementaris adeſt in omnibus corporibus.

Antequam vero ad ipſam phænomeni noſtri ſolutionem me accingam, pauca præmittere placet. In omnibus corporibus ignem elementarem hærere, nemo facile dubitabit, majori vero quantitate igniculos in uno corpore congregari, in alio minori, pariter certum eſt. Ferrum, chalybem, ſilicem, gemmas plurimas, vitrum, in ſe copioſum accumulatum habere ignem elementarem, plurima ſuadent. Deinde pariter ignem, aut igniculos in corporibus in quiete poſitos eſſe poſſe, id eſt minori motu agitari, aeque perſpicuum eſſe videtur. Poteſt vero ignis hic attritu in corporibus ſaepe ita excitari, ut ſatis manifeſte ſe prodat effectibus ſuis, comburendo nempe, adurendo, accendendo. Infinitus certe forem, imo ſuperflua adferrem, ſi hæc, adeo omnibus moderno ſeculo manifeſta, comprobare ſtuderem. Unum tamen alterumve liceat proponere, ut tanto luculentius de cauſa phænomeni diſſerere poſſimus. Quid notius eſt, quam ferrum frigidum mallei ictibus candens fieri poſſe, quod toties expertus ſum. Illud vero denuo ad priſtinum redit frigus, ſi amplius mallei ictibus non exagitetur. Interim toties, quoties libuerit, experimentum in uno eodemque ferro repetere licet. Cur ferrum frigidum non candet, cum tamen ignem intra ſe contineat? niſi afferas igniculos in eodem in quiete poſitos eſſe, ſeu minori motu agitari. Non enim dici poteſt, quod ſub actuali mallei ictu aliunde ignis in ferrum transferatur; ſed cur mallei ictibus cuſum ferrum candeſcit? niſi quod inter igniculos locatur, qui hoc concuſſu exagitantur, atque in rapidiſſimum cientur motum, uti natura ignis comburentis requirit; & hoc tamdiu, donec ceſſantibus ictibus mallei hæc exagitatio attritusque deſinat, ſenſimque igniculi ad quietem denuo redeant.

§. XXV.

Aliud exemplum in vitro electrico habetur.

Verum luculentius exemplum in vitro electrico habetur. Notiſſimum enim eſt, tubos, aut vaſa vitrea, per attritum exagitata, non modo lucem ſpargere, ſed & flammam producere, hancque in ſpatia ſatis diſſita propagare, atque demum accendere. Deinde iterum ceſſante attritu, pariter omnes modo enarrati effectus ceſſant. Nempe per vitri attritum latitantes ſat copioſe in eodem igniculi in celerem abripiuntur motum eundemque ſpecificum; & cum natura ignis in lucendo atque urendo conſiſtat, mirum non eſt, quod ignis electricus tales pariter producat effectus, ſed ſepoſito attritu hi ipſi igniculi denuo in intimos atque tenerrimos recedunt vitri poros ſolitamque quietem, aut ſaltem alii ex atmosphæra ſe in loca ab igniculis vacua recipiunt, eundem effectum producturi, ſi in eundem motum denuo concitati fuerint.

§. XXVI.

Vera ratio noſtri phænomeni adfertur.

His ita ſuppoſitis, opinor ſequentem phænomeni noſtri eſſe cauſam. Vitra tanto calore furni liquata, atque ſubito refrigerata, ingentem quantitatem ignis elementaris intra tenerrimos poros ſuos retinent. Nam & omnia alia vitra eundem intra ſinus ſuos abſconditum tenent, quod omnia electricitatis phænomena jam ſatis aperte docent, magis vero phialæ noſtræ, quarum pori ſubitaneo ſtringuntur frigore. Secundo fibræ omnes vitreæ, elaſticæ, fragiles atque multum tenſæ ſunt, præſertim eæ, quæ cavitati inferiori phialæ propiores ſunt, atque nucleo adhærent, juxta dicta §§. ſuperiorum. Dum igitur micula ſilicis in fundum phialæ pervenit, attritu ſuo igniculos latentes in celerem concitat motum, nempe qui intra fibras, fundum phialæ conſtituentes, continentur. Hic igitur ignis, in motum concitatus, jam citius, modo tardius reliquos igniculos, per fundi

præ-

præſertim & nuclei ſpatia diſtributos, in eosdem igni proprios concitat motus. Expanſivus igitur, nec non cum impetu conjunctus motus hic eſt; ſubintrans ergo in fibras interiores (id eſt cavitati atque nucleo propiores), laxius ſibi cohærentes multumque tenſas, easdem magis tendit, nempe dum inter interſtitia harum fibrarum motus hi expanſivi fiunt, arcus fibroſi in parte convexa magis comprimuntur, ſicque plus juſto tenduntur; cumque naturæ fragilis ſint, minusque firmiter nucleo cohæreant, tandem rumpuntur, & ab eodem avelluntur, quæ omnia dum per gyrum phialæ fiunt, cogitur hæc in fragmenta diſſilire. Singula hæc confirmantur primo experimento §. XII. Cur enim attritu piſtilli phiala æque frangitur in ſimilia prorſus fragmenta, uti ſilice aut adamante? niſi quod piſtillo hoc conſimilis in phiala ſequatur attritus, prouti fit in machinis electricis? Ibi vero hoc attritu revera ignis producitur ſatis notis experimentis. Imo poſſem plura addere, quæ manifeſtius rem confirmarent, niſi brevitati ſtuderem. Secundo, cur juxta experimentum §. VII. tantum chalybs, & non ferrum rupticnem phialarum efficit? niſi quod chalybs cum vitro alliſus aptior ſit ad ignem concipiendum. Tertio, cur nullum corpus, ut ut grave, phialas diſſilire facit, licet forti attritu affricetur, ut metalla, &c.? quia nullum ex his corporibus ſolo attritu, præſertim leviori, in flammam erumpit. Quarto, cur adamas & gemmæ multæ phialas perdunt? quia hæc corpora ad ſilicis accedunt naturam. Deinde ſubtiliſſimum atque copioſum continent ignem, quod de adamante, in tenebris lucente, conſtat, nec non aliis quibusdam gemmis. Deinde gemmæ attritu concuſſæ apud artifices manifeſtas edunt flammulas. Nec dici poteſt, quod elater illabentis corporis, ut ſilicis aut adamantis, tremulas vibrationes in fibris phialarum noſtrarum producat, per quas tandem hæ ipſæ rumpantur. Cur enim filum ferreum, ſatis elaſticum §. VII. in fun-

dum phialæ cadens, eandem non diſſilire fecit? Cur §. VI. globulus eburneus, utcunque ponderoſus atque elaſticus, eundem non produxit effectum, niſi quod hic ſolo ſuo illapſu in fundum phialæ flammam non produxerit? Idem de ferro elaſtico §. VII. dicendum.

§. XXVII.

Cur ſilex cum chalybe, aut ſimilium corporum colliſio ſcintillas producant?

Si autem quæras, cur hoc ſilex, adamas, gemmæ quædam, chalybs & non alia corpora faciant? rationem dedi præcedenti §. ſi quæras denuo, cur ſilex, ſi cum chalybe aut vitro atteratur, & ſic de aliis gemmis, ſcintillas producat? dico id fieri, quia hæc corpora plus de igne elementari continent, quam alia. Nemo enim inficiabitur, unum corpus plus de igne elementari poſſidere, quam alterum. Verum ut magis ſpecifice loquar, adamas gemmæque puriſſimæ ad ſiliceam accedunt naturam, & hinc ſilex vilior quaſi gemma eſt, & prouti purus adamas copioſum purumque continet ignem elementarem, qui tanto magis conſpectui noſtro ſe offert, ob adamantis puritatem ac diaphaneitatem, ita pariter ſilex copioſum ignem elementarem poſſidet, licet forte non in eadem quantitate neque puritate. E corporibus vero copioſum ignem elementarem continentibus, attritu facillime hic in motus naturæ ſuæ convenientes excitatur, id eſt in ſcintillas aut flammam. Unde mirum non eſt, attritu ad vitrum e ſilice ſcintillas elici poſſe, licet adeo ſubtiles, ut in conſpectum non prodeant, & vice verſa alliſu ſilicis ad phialas noſtras ex his ipſis. Itaque duplici concurrente cauſa, tanto facilius ſcintilla in phialis noſtris produci, nec non ea efficere poterit, quæ §. XXVI. attulimus. Ex eadem cauſa chalybis attritus, tanquam durior, facilius e phialis noſtris ſatis rigidis, igneque electrico plenis, ſcintillas evocabit, quam ferri mollioris. Et quanquam ferrum copioſos pariter igniculos poſſideat, non tamen per ſilicis attritum tam prompte ſpargit ſcintillas, ac chalybs. Nempe primo

cha-

chalybs durior facit, ut ſilex alliſus fortiorem patiatur attritum, quam in ferro molliori. Idem fit cum chalybe in phialis noſtris, quod hic durior majori attritu ſuo facilius ignem in phialis latentem concitet. Deinde extinctione candentis ferri in frigida plures de novo chalybi ſociantur igniculi, atque ob frigus accedens, chalybisque contractionem, retinentur. Unde chalybs, tanquam corpus rigidum durumque, atque igne elementari plenum, ſilicem æmulabitur, qui æque ut corpus durum, rigidum igniculisque plenum, conſiderari poteſt. Hinc uti ſilex, cum chalybe attritus, promptius dat flammam, ita pariter chalybs cum vitreis noſtris phialis.

§. XXVIII.

Explicatur magis modus, quomodo ignis electricus phialas perdat.

Scintillam vero genitam in phialis noſtri reliquum ignem electricum, intra easdem latentem, concitare poſſe, ut impetu violentiore easdem diſiiciat, phænomena electrica ſatis ſuadent. Hem! quam celeriter hic ſe per corpora propagat ad diſtantiam incredibilem, & tandem accendit? Imo impetus ſatis fortes, quandoque doloroſos, in corporibus producit. Pauca apponam ex Patris *Andreæ* GORDON Philoſophia utili & jucunda, Tom. III. pag. mihi 283. 284. 285. *Globulus ligneus, e filo ſerico pendulus, admoto digito electrificato quaqua verſum trahitur, quemadmodum & filum metallicum denſius pari modo ſuſpenſum. Globulum ferreum, cujus diameter paulo plus digito continet, aſſerculo electrificato impoſui, atque ad illius latus dimiſi globulum longe minorem, e ſubere ſectum & e filo ſerico pendulum, qui mox in orbem gyrare inchoavit circa globulum majorem. Statera bilancibus impoſui æqualia plurium, v. g. 3. aut 4. librarum pondera, & quieta ſtatera reddita, alteri ponderi digitum electrificatum admovi, unde pondus hoc mox attollitur, qui motus alternus tamdiu durat, quamdiu ponderi alteri applicatur digitus electrificatus. Acus, e filo ſerico dimiſſa, juxta latus tubi electrificati nunc attrahitur, nunc repellitur,*

ſicque motus penduli æmulatur exacte, præprimis ſi acus repulſa impingat in corpus non electrificatum. Inde motus fui ad tentandum & explorandum tinnitum corporis ſonori electrificati. Duo igitur vitra minora, formam calicis æmulantia & vino bibendo deſtinata, ſic juxta ſe invicem collocavi, ut unum inſiſteret aſſerculo electrificato, indeque, electricitate communicata, imbueretur; alterum vero in corpore non electrificato poneretur ad diſtantiam unius digiti a priori vitro electrificato. Hæc inter dimiſi piſtillum e filo ſerico (quod alligatum fuit ligno non electrificato ſuperimpendenti,) pendulum. Piſtillum mox fuit a vitro electrificato attractum, & paulo poſt repulſum in vitrum non electrificatum, atque in utroque vitro ſonum edidit, ſive tinnitum. Ob diuturnam vero cohæſionem res non adeo placuit. Quare duo tintinnabula ſic adhibui, ut unum e filo ferreo, quod tubo electrificato apponebam, ſuſpenderetur, alterum vero e corpore non electrificato ad eandem cum priori altitudinem & diſtantiam unius digiti ab invicem ſuſpendi. Tum vero piſtillum, intra tintinnabula dimiſſum, juxta modo dicta de vitris, attractum a tintinnabulo electrificato, atque mox repulſum in tintinnabulum non electrificatum, exactum & optatum edidit ſonum ſive tinnitum, quod tamdiu duravit, quam frictio corporis electrici. Ex his & pluribus aliis, ni fallor, ſatis manifeſte apparet, ignem electricum ſatis violentos impetus facere poſſe. Cum vero hic intra fibras teneras, elaſticas, multum tenſas fragilesque phialarum noſtrarum repoſitus ſit, poterit hic motu ſuo impetuoſo facillime, ſupra explicato modo, easdem concutere, magis tendere, & ita diſponere, ut prorſus tandem diſſiliant.

§. XXIX.

Cur una phiala citius diſſiliat altera? & alia

Reſtat denique, ut paucis adhuc experimentorum rationes adferamus. Quod ergo principale attinet phænomenon, de eo, ut opinor, ſatis jam dictum fuit. Interim tamen ſilicis caſus juxta

juxta §. V. quandam introduxit temporis differentiam; nempe quædam citius, quædam vero phialæ tardius perdebantur. Hujus differentiæ ratio in eo conſiſtere videtur, quod nempe in illis phialis, quæ tardius diſſiliebant, levior attritus factus fuerit, per quem ignis electricus non in ſatis repentinum ac ſubitaneum motum concitatus fuit, unde tardius per corpus phialæ (liceat ita loqui) accenſus fuit. Pluribus ergo vibrationibus tremulis, nec non compreſſionibus arcuum fibroſorum opus fuit, ut ruptio ſequeretur. Contrarium dicendum erit, ubi vegetior attritus a ſilice cadente in vitro excitatus fuit. Taceo, quod circumſtantiæ illæ §. V. notatæ, pariter hic in conſiderationem trahi debeant; eæ nempe, quæ concernunt differentiam phialarum in ſtructura. Quæ de ſilice attulimus, ea pariter de adamante, nec non gemmis pretioſis afferimus, niſi hæc differentia forte admittenda fuerit, quod adamas promptius rumpat. Cur chalybs & non ferrum phialam disrumpat §. XXVII. diximus. Arena §. VI. non niſi ſilex eſt, ergo quæ de ſilice diſſeruimus, ea pariter ad ſabulum arenoſum applicamus. Quod vero vitri fruſtulum eodem §. tardius phialam crepare fecerit, hoc ex ſingulari vitri natura deducendum eſſe videtur. Nam & vitrum tantum attritum facere non poteſt; eſt enim in pondere leuius ſilice. Deinde forte adhuc aliæ rationes adferri poſſent: eſt enim tale corpus, quod copiam igniculorum in ſe continet, quive attritu facile excutiuntur, quod phænomena electrica docent. Quapropter ſimul aptum corpus eſt ad phialas noſtras perdendas, juxta explicata §. XXVIII. Cur metalla phialas non rumpant, facilis ratio eſt; hæc enim igniculos e phialis noſtris, aut propriis corporibus, evocare minime valent, confirmante experientia. Nam quamquam metalla quomodocunque inter ſe atterantur, ſcintillas tamen non edunt, ignem non ſpargunt, &c. excepto ferro, de quo ſpecialia

rationes experimentorum factorum adferuntur.

lia jam attulimus; hæc autem neceſſaria ſunt, ut phialæ noſtræ diſſiliant. Pariter globus eburneus §. VI. & filum ferreum ſpirale §. VII. phialas non perdebant, quia non ſufficit illapſus corporis elaſtici in fundum phialæ, neque tremulæ vibrationes arcuum fibroſorum, qui fundum phialæ conſtituunt, ſed talis attritus, ut igniculi intra phialas latentes in celerem concitentur motum. Quod hydrargyro §. VIII. injecto phialæ non crepent, ratio eſt, quod illud minime aptum ſit electrico attritui producendo, minus etiam igniculis aut ſcintillis provocandis.

§. XXX.

Rationes quarundam experimentorum §. VIII. & XII. adferuntur.

Phialæ in aquam impoſitæ aut ſi in has aqua infundatur, jactu ſilicis æque crepant §. VIII. Aqua enim ignis electrici motum non turbat, nec impedit ſcintillas electricas, id quod omnia phænomena electricitatis docent, cum non modo aqua ipſa electricitatem acquirere poſſit, ſed hac ipſa, tali electricitate prædita, etiam ſpiritus vini accendi. Quod vero tardior fuerit ruptionis ſucceſſus in illa phiala, cui oleum olivarum infuſum fuerat, ratio eſt, quod hoc lentore ſuo ſufficientem attritum, deinde & proportionatum impulſum in fundum phialæ impediverit. Ad focum vero mediocri calore calefactas phialas §. VIII. crepuiſſe, facile dilucidari, nec aliter fieri poſſe opinabar. Numquid celerius electricus ignis in motum cietur, ſi vitra electrica tantillum tepeſcant, quam ſi hæc frigida ſint? Ita pariter calore igniculi, intra phialas noſtras latentes facilius concitantur ad ſuos motus, quibus tandem explicatis modis phialas perdunt. Quod vero attritu electrico §. XII. pariter diſſiluerint phialæ noſtræ, ſicuti fit cum ſilice, confirmat ſententiam meam eamque extra dubium ponit; ita enim ignis electricus concitatur. Quantarum vero hic ſit virium, ſupra paucis attigimus, ſatisque capax ille eſt ad

tam

tam fragilem phialam perdendam. Deinde quod hæc omnia experimenta in vacuo §. XII. pariter ſuccedant, nullum ſcrupulum movere poteſt. Nihil enim habet aër atmosphæricus cum phialis noſtris commune, & ſatis convicti ſunt ab aliis Auctores ii, qui hoc aſſeruerunt, referente Anonymo noſtro. Ita enim p. 20. loquitur: *Neque rectius ii ſentiunt, qui ab aëre intra fundi fibras vel ſatis compreſſo, vel admodum raro, phænomenon repetunt. Alii enim putant, aërem phialis intimum eſſe extimo longe rariorem, & idcirco excuſſis nonnihil ſilicis caſu fibris atque abruptis, aërem intra irrumpere magna vi, & undequaque in latera urgentem niti, hinc prompta disruptio. Verum hæc & alia ſatis refutant experimenta in vacuo ſpatio habita, ubi extimo denſiore jam exhauſto, quicunque ſuperſtes eſt, ad æquilibrium cum intimo redactus eſt, vel minimum ab ipſo diſtat. Non defuerunt, qui dicerent, aërem ſatis compreſſum intra laxiores vitri ſinus deliteſcere, ibique ab extimis phialæ partibus, puncto temporis in unum contractis, veluti transfugam & extorrem ad intima receſſiſſe. Hinc violenter a circumſtantibus vitri lateribus undequaque compreſſum aditum, ac fugam, quæ datur, quærere: ex ſilicis vero jactu vitri compagem omnino labefactatam vinci, & ab aëris elaterio ſuperari, aliaque his ſimilia occentant, quæ de lachrymis vitreis perhibentur.* Sed hæc omnia a laudato Anonymo egregie refutantur. Quod vero juxta eundem §. phialæ non rumpantur, ſi ſilex, verſa in ſitum horizontalem lagena, lente in fundum dimittatur, denotat non quemcunque attritum ſufficere ad ignem elementarem, aut electricum, concitandum, verum ut is proportionatus ſit, neceſſe eſt; hinc paulisper fortiori agitatione rumpitur.

§. XXXI.

Cur phialæ, a quibus collum atque venter abruptus fuerat, non diſſiliant?

Quænam vero ratio eſt juxta §. X. quod collum integrum, venter totus aufferri aut diffringi poſſit, non diſſiliente tamen fundo phialæ? Quodſi vero in taliter nudatam phialam, ubi nempe fundus ſolus cum nucleo ſupereſt, ſilicem denuo injeceris, prompte hæc diſſiliet, ac ſi adhuc integra foret. Denique ſi fundum forcipe tendas, eodem modo, ac cum ſilice phiala crepat. Cur ergo non, ſi collum, aut venter dematur? Reſpondeo, conſiderandam primo eſſe figuram phialarum, earundemque in officinis vitriariis refrigerationem. Quodſi figuram 2. Tab. II. intuearis, etſi enim extrema pars colli phialæ craſſior ſit, hæc tamen craſſities vitri vix ad quartam partem pollicis extenditur. Collum reliquum AA, & venter BB, ex vitro valde tenui, & ferme ejusdem craſſitiei, conſtant. Aliter vero fundus phialæ conſtitutus eſt, tenuior enim hic in ſui principio CC. eſt, ſemperque magis atque magis craſſeſcit, donec in fine DD. craſſiſſimus evadat. Jam ſi paucula ex §. XXI. & XXII. repetamus, diximus ibidem arcus fibroſos fundi exteriores DD. Fig. V. Tab. I. per ſubitaneum atmosphæræ frigus multum verſus interiora contrahi, magis curvari atque tendi, dum interni, & nucleo viciniores, nec non cavitati phialæ, adhuc molles quaſi atque flexiles ſunt; hinc ab exterioribus arcubus adhuc magis comprimi. Intermedii vero arcus pariter inæqualiter tenduntur, qui a frigore atmosphærico non tam ſubito contrahuntur, prouti illi exteriores. Ut taceam, nucleum ponderis vices agere, quod fibras tanto magis (dum vitrum adhuc fluidum eſt) præſertim exteriores atque ſuperiori parti nuclei adhærentes, efficaciter tendit. Fibræ vero hæ vitreæ elaſticæ ſunt atque fragiles, inſuperque maxime circa fundi finem nucleique principium tenſæ. Hinc mirum non eſt, quod ſi fundus

dus magis tendatur, nimia tenſio fibram elaſticam atque fragilem abrumpat a nucleo perdatque. Idem eſt cum caſu ſilicis, ſi hic in phialam ita abruptam dimittatur. Nam duplicem phænomeni noſtri rationem in §§. ſuperioribus attulimus. Primo fibras has eſſe elaſticas atque fragiles; deinde per ſubitaneam atmosphæræ refrigerationem exteriores magis contrahi verſus interiora, & ſic magis inſimul tendi; interiores vero arcus, id eſt cavitati phialæ viciniores, utpote circuli minoris, aliunde magis tenſos eſſe, ab exterioribus autem adhuc plus comprimi atque tendi; hinc quaſi in maximo elatere conſtitutos eſſe, ita, ut, ſi alia accedat cauſa, hæ ipſæ, ob nimiam tenſionem, rumpantur. Ignem vero electricum talem cauſam conſtituere poſſe, id eſt, motu ſuo fibras has magis tendere, §. XXVI. itidem evicimus. Longe aliter cum collo atque ventre phialæ res comparata eſt. Primo ibi fibræ omnes in longitudinem excurrunt; deinde licet in ventre curuentur, ob æqualem tamen hujus cum collo craſſitiem, æqualis ferme tenſio eſt. Et licet collum atque venter a pondere fundi ac nuclei tantillum forte tendantur, æqualis tamen tenſio ſit. Præterea quod caput rei eſt, tenue cum ventre collum iisdem gradibus eodemque tempore refrigerantur, hinc æqualis ſit contractio in ſuperficie externa æque, ac interna; quare primo nulla fibra magis præ altera tenſa evadet. Omnium minime fibræ hæ multum, aut inæqualiter curuantur atque tenduntur, prouti contingit fibris, quæ fundum phialæ, nec non ſuperiorem atque exteriorem partem nuclei conſtituunt. Igitur licet collum cum ventre a fundo ſeparetur, nulla tamen ruptio phialæ ſequi poteſt. Primo cum fibræ colli atque ventris longe minus elaſticæ ſint minusque tenſæ, quapropter ruptio tantum fiet, ubi tenſio fibrarumque elater maximus deprehenditur; hic autem, juxta ſuperius probata, in

fundo atque nuclei principio adeſt. Accedit, quod omnes fibræ fundum conſtituentes cum fibris ventris atque colli non adeo magnam cohæſionem habere videantur, ſintque quaſi alterius ordinis. Hinc facile ſine læſione fundi ab hoc ipſo avelli poſſunt. Nempe ubi fundus inchoatur, ſemper plus maſſæ vitreæ accreſcit, ad finem fundi usque; conſtabit igitur fundus ex pluribus atque novis fibris, ſeu arcubus fibroſis, hinc magis tenſis etiam; prouti hæc omnia fuſius in ſuperioribus deducta fuere. Opinor cauſas has eſſe ſufficientes ad phænomenon hoc explicandum.

§. XXXII.

Cur malleo percuſſæ phialæ noſtræ non diſſiliant?

Ultimum igitur phænomenon nunc explicandum aſſumimus: Cur utcunque fortis alliſio nuclei ad menſam, aut ſimilis concuſſio facta cum malleo ad nucleum & fundum, phialam non perdat? nempe ad phialæ ruptionem requiritur, ut fibræ fundum conſtituentes magis flecti atque tendi poſſint, ut minima tandem curuatio fibram rumpat atque a nucleo avellat. Ut hæc vero fiat, quælibet fibra, ſeu arcus fibroſus, debet poſſe magis curvari verſus interiora, id eſt verſus cavitatem phialæ. Verum exteriores arcus fibroſi fundi, ſubitaneo atmosphæræ frigore conſtricti verſusque interiora fortiter compreſſi, non modo denſiſſime ſibi apprimuntur, verum inſimul forti cohæſione adhærent, adeoque corpus durum conſtituunt. Accedat nunc ictus mallei, hic tamen non poterit, ob dictas cauſas, arcuum fibroſorum majorem curvaturam atque tenſionem receſſumque verſus interiora procurare, cum fibræ profundius jacentes exterioribus reſpective non cedant, niſi fortiſſima forte foret mallei percuſſio, ut phialam violenter diffringeret. Ex

eadem

eadem ratione ſilex fortiter ad fundum phialæ externæ alliſus eandem non perdit. Primo, ubi tam denſo agmine arcus fibroſi ſibi cohærent, pauciora ſaltem ſpatia admittent, in quibus ignis electricus contineri poſſet. Plus vero continebitur inter laxiora ſpatia arcuum magis interiorum. Hinc concitetur etiam ignis hic elementaris in motum per ſilicis alliſionem, minor tamen quantitas ejusdem minorem etiam producet effectum, præſertim in fibris adeo fortiter inter ſe cohærentibus. Præterea in tam denſo agmine fibrarum non poterit hic ignis concitatus tam facile motum receptum aliis moleculis igneis communicare. Tandem nondum conſtat, quod impetus ab igne electrico concitati, æquiparari poſſint forti mallei ictui? Quodſi igitur mallei percuſſio hanc arcuum fibroſorum cohæſionem vincere non valeat, minus hoc efficiet ignis electricus.

§. XXXIII.

Quæ ſit differentia inter phialarum noſtrarum ruptionem atque lachrymarum vitrearum?

Adhuc reſtat dicendum, quænam differentia ſit inter diſſolutionem phialarum noſtrarum, atque lachrymarum vitrearum ruptionem. Notum enim eſt, lachrymas vitreas conicam quaſi figuram habere, ventrem nempe latiorem in tenue filum, quod caudam vocant, abeuntem. Baſis inferior ventris non plana eſt, ſed ferme ſphærica. Quodſi cauda tendatur aliqualiter, in ſcobem, aut pulverem lachryma diſſilit vitrea. Ceterum tota ſolida eſt, niſi quod quandoque bullas aëreas intra ſe contineat. Conficitur pariter in officinis vitriariis, ubi fluidum adhuc vitrum pondere ſuo delabitur, & hanc, quam repræſentat lachryma, efficit figuram. Immittitur vero ſtatim in frigidam; hinc plurimæ pereunt, niſi artifex moderamen adhibeat, ut candentem adhuc lachrymam in frigidam non imponat. De

cauſa hujus effectus variæ circumferuntur ſententiæ. Placet nobis ea, quam Perilluſtris *L. B. de* WOLFF adfert in Opuſculis germanicis, *Nützliche Verſuche* nuncupatis, *Tom. III. Cap. III. pag. 94.* Totam rem in compendio adferam. Vitrum ex filamentis, aut fibris elaſticis, interim tamen fragilibus, conſtare, ſupra demonſtravimus. Unde pariter lachryma vitrea ex ſimilibus conſtabit fibris, quæ tamen omnes in tenui conveniunt apice. Vitrum enim dum fluidum eſt, pondere ſuo deorſum fertur, hinc omnes fibræ tunc tenduntur. Cum vero apex lachrymæ, id eſt cauda, inſtrumento artificis, aut maſſæ reliquæ vitri in inſtrumento adhæreat, omnesque fibræ vitreæ ſibi junctæ ſint, ſequitur easdem in cauda ſumme attenuatas esſe, (conveniunt enim ibidem cunctæ,) non aliter ac ſi paſtam ex aqua & farina, ſuo modo fluxilem tamen atque figuram lacrymæ noſtræ repræſentantem haberes, eamque ſuſpenſam digito teneres, nunquid hæc pondere ſuo deorſum feretur, cauda vero, licet ventri cohæreat, aut omnibus fibris, quæ ventrem conſtituunt, multum tamen attenuabitur? Nihilominus certum erit, quod omnes fibræ paſtæ hujus in cauda conveniant, licet multum attenuatæ. Dum vero lacryma noſtra in frigidam dimittitur, ſubito omnes fibræ ſe contrahunt verſus interiora, denſo agmine ſibi cohærent, & ad ſe invicem apprimuntur, hinc venter lacrymæ durus evadit. Verum tali modo tenduntur adhuc magis: prout enim chorda muſica, dum in longitudinem nimis tenditur, ideo rigida duraque fit, quod nempe filamenta chordam conſtituentia juxta latitudinem ſibi multum ap-

pri-

primantur; ita pariter, dum fibræ vitreæ, lacrymam conſtituentes, denſo agmine ſibi multum adhærent, atque ad ſe invicem apprimuntur, ſimilia ſequuntur. Imo quælibet fibra inſuper contrahitur, atque abbreviatur in longitudine, contracta vero curvatur atque tenditur, ut taceam, quod dum vitrum adhuc fluidum fuerat, fibræ omnes jam tum magis elongatæ, & inſuper a pondere ventris tenſæ fuerint. Jam vero uti chorda nimis tenſa rumpitur, non minus hoc fiet in fibris vitreis lacrymarum noſtrarum, dum plus juſto tenduntur: quando enim cauda lacrymæ vitreæ magis tenditur, omnes fibræ ventris, in cauda adunatæ, magis flectuntur atque tenduntur, hinc tandem rumpuntur. Quodſi enim conum haberes ex meris chordis muſicis confectum, quæ in apice quodam convenirent, atque inſuper quælibet chorda menſæ firmiter annexa foret, apex vero coni fortiter a manu tenderetur, tandemque vel ab alio, vel a te ipſo, omnes chordæ in apice convenientes cultro diſcinderes; nunquid violento reſultu omnes chordæ a ſe invicem recederent? Idem fit cum noſtris lacrymis vitreis, dum cauda abrumpitur. Quod vero diſſilientes chordæ integræ maneant, fibræ vero vitreæ lacrymarum noſtrarum in tenuem plus minus concidant pulverem, hoc ex ſola diverſa natura vitri atque chordarum evenit. Chordarum enim minimæ fibræ tenaces ſunt, varioque implexu ſibi intricatæ, nec non forti cohæſione junguntur. Fibræ vero vitreæ fragiles ſunt, longeque infirmiori nexu ſibi junguntur, ut ſupra explicavimus. Hinc mirum non eſt,

quod

quod adeo fragiles fibræ (ob nimis præcipitem ſubitaneamque, & quidem ſatis validam refrigerationem, uti ea eſt, quam lacrymæ vitreæ ſuſtinent,) in pulverem concidant. Et hæc ſunt, quæ circa hujus phænomeni enodationem adferre voluimus, quæ omnia feſtinanter proferenda erant. Erudiri cupimus, non leges ferre.

FRIDERICI BOERNERI

Artis Salutaris Doctoris & Practici Wolfenbutelenſis, Academiæ Cæſareæ Naturæ Curioſorum et Societatum Teutonicarum Gœttingenſis, Jenenſis & Helmſtadienſis Sodalis,

DE

TABE SICCA LETHALI A MIRABILI DVODENI ANGVSTIA

& præternaturali plane Ventriculi ſitu,

DISQVISITIO

Anatomico-Medico-Practica

Academiæ Cæſareæ Naturæ Curioſorum Penſi Ordinarii loco oblata.

VIRO
Illuſtri Magnifico Excellentiſſimo atque
Experientiſſimo
DOMINO
ANDREÆ ELIÆ
BÜCHNERO
S. R. I. NOBILI
Conſiliario, Archiatro & Comiti Palatino Cæſareo, Potentiſſ. Boruſſiæ Regis Conſiliario Intimo & in Regia Fridericiana Halenſi Philoſophiæ Naturalis & Medicinæ Profeſſori Publico
Academiæ Scientiarum Regiæ
Berolinenſis Sodali
Cæſareæque Naturæ Curioſorum
PRÆSIDI
Longe Graviſſimo;

Nec non

V I R I S

Magnificis Experientiſſimis

Ampliſſimis

Ejusdem Academiæ Cæſareæ

DIRECTORI ADJVNCTIS

Reliquisque Collegis

Munerum Meritorumque Splendore

Maxime Conſpicuis

&c.

S. P. D.

D. FRIDERICVS BOERNER

Practicus Wolfenbutelenſis

& dictæ Academiæ Cæſareæ

CINEAS II.

A. & Ω.

Et dudum quidem mearum fuiſſet partium, PRÆSES MAGNIFICE, COLLEGÆ CONJVNCTISSIMI, non quod leges ſolum a majoribus noſtris ſapientiſſime ſancitæ requirunt, ſymbolum meum ad Veſtros conferre labores, verum & TIBI inprimis ILLVSTRIS BüCHNERE gratiſſimam publice declarare mentem, quod tam clariſſimorum, & in omni ſcientia naturali atque medicina exercitatiſſimorum Virorum cohorti adſcribere me, publicoque ornare diplomate, pro benevolo TVO in me favore, volueris. At enim vero, quum dignum aliquod tantorum virorum judicio argumentum, Davus ego non Oedipus, in ſcriniis meis non invenire potuerim, hincque in Veſtrum prodire conſpectum jure meo meritoque dubitaverim, ſpem mihi facio certiſſimam, fore, ut diuturno ſilentio impetretis veniam. Ne tamen mutus ſemper in expeditione Argonautica ſim ſpectator, utque leges aliqua ex parte pro virium mearum obſervem modulo, ſilere diutius haud volui, ſed potius periculum facere, quid valeant humeri, quid ferre recuſent. Offero autem Vobis ſacrumque eſſe cupio caſum anatomico-medico-practicum rariſſimum, nec forſan ubivis obvium, inter practica negotia obortum, quem ut æqui bonique conſulatis veſtroque dignemini applauſu, humaniſſime rogito. Omni enim ex parte niſi ſpei veſtræ, legibusque Academicis ſatisfaciat, iisdem tamen eum etiam non

plane indignum fore ſperare poſſum. Gratulor mihi autem cæterum, impenſeque lætor, quod propioris ad Vos, vellusque aureum aditus, jus nunc habeam atque occaſionem, hincque eſt, quod TIBI, PRÆSES GRAVISSIME, devinctiſſimum gratiſſimumque declarem animum, quod TV januam ad illum aperire inque ampliſſimum hoc conſortium recipere me benevole volueris. Deum precor, ut TE, Vosque omnes, COLLEGAS CONJVNCTISSIMOS, omnibus felicitatum generibus beare, diu diuque ſoſpites, ſalvosque & incolumes ſervare, Veſtris ceptis annuere laboresque, quos in mortalium ſalutem ſuſcipitis, ſecundare, ipſam vero noſtram Academiam, amabile illud conſortium, quod per centum nunc ſtetit annos, hocque ipſo anno, ſuum, quæ Dei eſt gratia, celebrare poteſt Jubilæum, hanc ipſam inquam noſtram Academiam ſartam tectamque diu adhuc diuque conſervare velit quam clementiſſime. Valete, Viri amantiſſimi, & Hiſtoriam Academiæ noſtræ, a primo ejus ortu ad hunc usque diem, proxime a me expectate. Valete iterum, meque mutuo amore proſequi pergite. Scribebam Wolfenbuteli, ipſis Calendis Novembris, Anno Academiæ ſeculari primo, qui eſt centeſimus, P. C. N. MDCCLII.

§. I.

§. I.

Tot, tantæ, tamque graves cognitu ſæpe ſanatuque difficillimæ, quibus a primo ſtatim ortu ad ultimum usque vitæ noſtræ, miſeros nos mortales ſubjectos ubique videmus, halitum, ſunt ægritudines, ut eas & noſſe tantum, ne dicam omnium earum avertere impetum, ſuæque corpus reſtituere integritati, vix ac ne vix quidem unius ſufficere videatur hominis ætas. Sive enim ætatem & vel in utero matris latitantes adhuc, vel recens admodum natos puerulos; vel adultos; vel ad ſenium jam conſideres perductos: ſive ſexum nobiliorem peræque contempleris ac ſequiorem: ſive omnes, quibus undiquaque cinctum ſe videt mortalium genus, enumeres morbos, diverſasque eorum ſpecies: innumera ubique, quæ fragilem noſtri corporis machinam & ſimul & diverſimode invadunt, invenies pericula. At vero, quot bone DEUS! adhuc ſunt incognita, quotque morborum latitant cauſæ, quæ, niſi cultro anatomico defunctorum ſubjiciuntur cadavera, indicari plane nequeunt ſemperque & oculatiſſimos fugiunt Medicos *a*).

§. II.

Liceat jam unico hoc in præſenti probare exemplo, omni memoria digniſſimo.

Vir

a) Supervacaneum jam foret, pluribus in præſenti inſignem illam maximeque eximiam, quam in Medicina Practica Anatome præſtat, demonſtrare utilitatem. Præclare jam hac opera perfuncti ſunt, qui legi merentur: *Jo.* SIGLICIUS, Diſp. *De Anatomica ſcientia medicinæ oculo. Lipſiæ 1619. Aug. Henr.* FASCHIUS, Diſp. *de Anatome, quod ſit columna Praxeos, Jenæ 1674. Polyc. Gottl.* SCHACHER, Progr. *de Anatomia, præſtantiſſimo totius medicinæ fundamento. Lipſ. 1701.* aliique plures.

Vir erat quinquaginta & quod excurrit annorum, levioris conditionis, temperationis, quam dicunt, cholerico-melancholicæ, vitam plerumque agens ſedentariam, victu adſuetus duro, craſſo, ſalito fumoſoque, quem in deliciis habere ſolet Saxoniæ inferioris vulgus, potum ordinarium negligens, ſpirituoſi autem nimis ſtrenuus amator, certo certius ſibi habens perſuaſum, quod ante ſex circiter annos ab anicula quadam fuerit incantatus. Is poſtquam a compluribus Medicis petierat conſilia, circumforaneorum etiam & aliorum ejusmodi farinæ hominum, qui fingunt ſe Medicos perque mortes experimenta facere ſolent, uſus fuerat medicaminibus, & quicquid illi porrexerant, avide devoraverat, tandem & me adit, conſiliaque & auxilia contra morbum ſuum poſtulat.

§. III.

Repræſentabat autem ſceleton ille magis & mortis imaginem, quam hominem. Vix cutis oſſibus hærebat, omneque corpus a vertice ad calcem macie erat abſumptum. In hypochondrio ſiniſtro tumor conſpiciebatur oblongus, renitens, mollis, modo ſupra, modo infra leniori niſu declinabilis, a diaphragmate ad pubem usque extenſus. Hunc pro ovis venditabat, quæ anicula illa faſcinatione ſua effeciſſet. Appetitus erat nullus, alvus pertinaciſſime obſtructa, ita ut poſt octo demum ſæpe dies, ſcybala perpauca indurata educerentur. Adeſt nauſea, ad vomendum conatus, quinimo interdum etiam vomitus ipſe. Pulſus durus, inordinatus; ſomnus inquietus.

§. IV.

Probe igitur penſitata hominis morboſi facie, cum injuria quondam externa læſionem accepiſſe negat atque pernegat, fo-

mitem

Fig. 1. ad pag. 233.

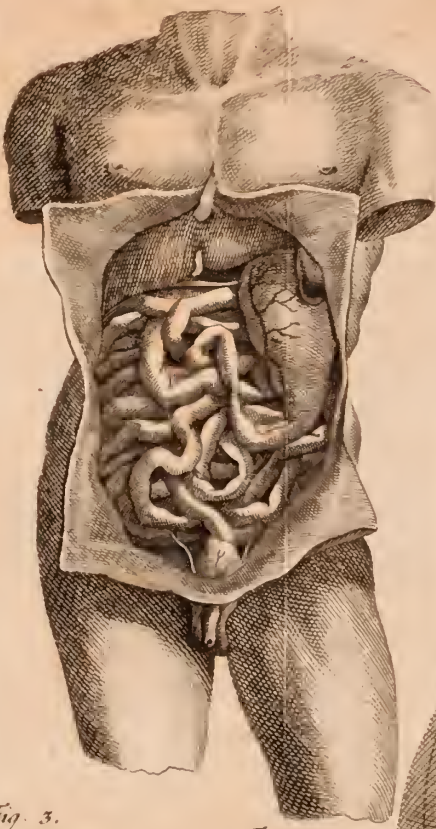

Fig. 2

ad pag. 180.

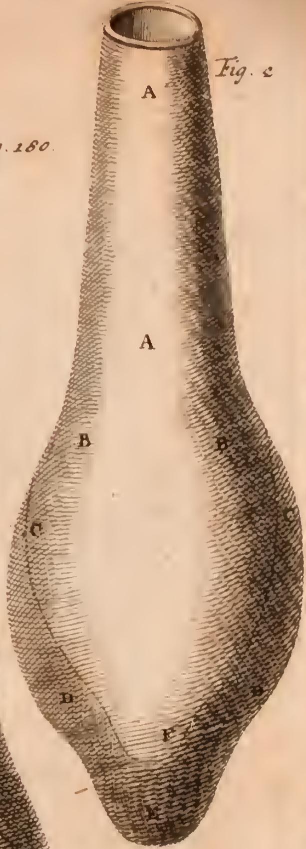

Fig. 6.

Fig. 3.

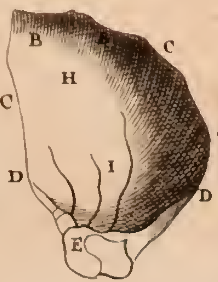

Fig. 4.

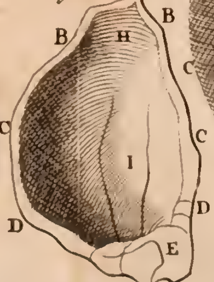

Fig. 5.

mitem mali viſcerum obſtructioni atoniæque ventriculi, forſan etiam vermibus, infenſiſſimis illis primarum viarum hoſtibus, debere auguror hincque mediis morbum aperientibus, reſolventibus, leniter evacuantibus, diluentibus, congruis itemque clyſteribus, poſtmodum roborantibus, ſed inprimis tamen convenienti oppugnare laboro diæta. At enim vero, cum in malo inveterato tardius ægrotantis deſiderio reſponderet ſucceſſus, ille vero repentinum & cum indignatione poſceret auxilium, cujus ſpem facere illi non poteram, methodo meæ & mihi, ut ſolet vulgus, qui varius & mutabilis eſt, iterum valedicit, & octo tandem circiter ſeptimanas poſt, morbo totus conſumtus, diem ſuum obit.

§. V.

Nacta, altera poſt obitum die, facultate, cultro cadaver ſubiiciendi anatomico, duobus aliis Medicis clariſſimis, chirurgoque in arte ſua exercitatiſſimo in conſortium vocatis, cadaver aperiebatur. Sed o quam ſtupendum ſpectaculum! quam mirabilis adſpectus! Inciſis enim & diſſectis integumentis communibus, muſculisque abdominalibus, peritonæi, omenti & meſenterii ne veſtigium quidem. Inteſtinorum canalis confuſum chaos. In hypochondrio autem ſiniſtro, a diaphragmate ad pubem fere usque, en ſaccum oblongum membranaceum, expanſum, flatibusque impletum, totam occupantem regionem! Ecqualis ſaccus? ventriculus erat ſitu ſuo naturali motus, (vid. Fig. 1. Tab. II.) corruptus, inverſus, infra diſcedens umbilicum, verumque repræſentans ſaccum. Inquirendo ergo pergimus, inteſtina contemplamur, & ecce novum ſpectaculum! in duodeno enim ſiſtit ſe nobis calloſa quædam ruginoſaque anguſtia, pollicis excedens latitudinem, ita coarctata, ut ne te-

 nuiſſi-

nuiſſima quidem iniicere per eam valeamus fluida. Hepar ſatis eſt magnum, ſed ita putridum atque corruptum, ut digitis etiam conterere illud facili poſſemus negotio; veſicæ autem felleæ nullum plane veſtigium & lienis magna induratio. Qua diuturni igitur morbi mortisque tandem ipſius cauſa cognita, reliquæ cavitates non ſunt inciſæ. En igitur exemplum plane rariſſimum, cujus fide, niſi teſtis fuerim oculatus, ipſe dubitarem! En! *tabem ſiccam lethalem, ex mirabili duodeni anguſtia & præternaturali plane ventriculi ſitu.*

§. VI.

Operæ igitur pretium fore exiſtimo, cum *tabes* quoad veram ſuam non ſolum indolem atque naturam curatiori digna ſit inquiſitione, verum etiam tanquam genus a compluribus aliis ſimilibus fere ægritudinibus probe ſit diſtinguenda *b*), neque minus variæ ejusdem dentur cauſæ; data hac commoda occaſione, paulo curatius in naturam lethiferi hujus maximeque intricati morbi, principesque ejus, noſtro, quod objectum nobis eſt, præeunte potiſſimum exemplo, inquirere cauſas.

§. VII.

Et profecto, maxima me ſubit admiratio, ſi practicos ſcriptores, quique morborum dederunt notitiam, hac in re conſulo. Plerique enim genus cum ſpecie confundunt, alii ſicco plane illud prætereunt pede. Solus ex antiquis eſt CELSUS, Medicorum ornatiſſimus, ex recentioribus autem, ut ego quidem opinor,

b) Legi hic inprimis merentur, quæ beatus *Chriſtianus Godfrid* STENZEL, Præceptor æternum devenerandus, Diſp. de *tabis & phthiſeos convenientia & differentia, Viteberg.* 1744. habita, docte hac de re diſputavit.

nor, *Auguſtus Quirinus* RIVINUS, Medicus hujus ſeculi celeberrimus, æternumque Lipſiæ ſuæ & meæ ornamentum, qui ex inſtituto & præclare hoc argumentum pertractarunt.

§. VIII.

ILLE enim elegantiſſimis ſuis de *Medicina* Commentariis, de *tabe ejusque ſpeciebus*, ſingulari agit capite *c*), & quamvis in propriam ejus, quatenus morborum quorundam genus eſt, ſtrictim non inquirit naturam, multo tamen ſtudio, multoque labore ſpecies tabis conſiderandas ſumit, quæ autem noſtræ in præſenti non ſunt arenæ. Hic vero RIVINUS, in *notitia morborum compendioſa*, libello breviſſimo quidem, ſed eruditiſſimo etiam *d*), nervoſe admodum & eleganter hunc in morbum commentatur, dum, *Nutritionis*, ſcribit, *errorum duo ſunt genera*, unum, *ſi excedit*, alterum, *ſi deficiat.* — — — *Deficit autem nutritio non modo in hac vel illa parte*, *quod* ariduram *vel* atrophiam *dicimus manus*, *pedis*, &c. *ſed & in univerſo corpore*, *quando tabes*, *cujus ſpecies eſt* Marasmus ſenilis, *totum conſumit hominem* &c. Et hinc rectiſſime etiam *Franciſcus* SYLVIUS *e*) maciem inter diſtinguere mihi videtur atque tabem, dum per *eam*, ubi ſola abſumitur neque æque reſtituitur pinguedo, per *hanc* autem, ſi ſimul minuitur caro, intelligere mavult.

§. IX.

Quare & mihi quidem *tabes* ille corporis noſtri præternaturalis eſt ſtatus, ubi ex ſucci nutricii, debitæque ejus diſtributionis

c) *Libro III, cap. XXII.*

d) Juxta editionem a *Nepote ejus* Excellentiſſ. LANGGUTHIO *Viteberg.* 1744. 12. evulgatam §. 44. p. 55.

e) *Prax. Medic. Lib. I, cap. XXXVII. §. 6.*

tionis defectu, omnis ſucceſſive abſumitur atque exſiccatur caro, ut ſceleton potius, quam corpus carne veſtitum æger dici debeat. Et inde quidem patere opinor, omnem illam triplici potiſſimum cauſæ, vel ſcilicet plenario ſucci nutritii defectui, vel malæ etiam illius qualitati, vel impeditæ ſucci illius ſecretioni, unioni, aut jam uniti avulſioni, ſuos debere natales.

§. X.

Principem autem harum omnium atque primariam ſucci nutritii eſſe defectum, nemo negabit. Hic vero cum varias iterum habere poſſit cauſas, ſumma illæ utique perquirendæ ſunt ſedulitate. Vel enim ſufficientis alimenti inopia; vel ventriculi atonia; vel alimentorum per varias excretiones præternaturales, lienteriam, v. c. cœliacam, vomitum, &c. rejectione; vel quando a vermibus conſumitur; vel copioſa etiam, ex RUYSCHII obſervatione, ſalivæ profuſione; vel ſi excretionibus nimiis exhauritur; vel ſi œſophagus etiam, ventriculus & inteſtinorum canalis vitio quodam laboret, ſuccum illum, quo nutrimur, vitalem deficere poſſe, practici ſcriptores uno confitentur ore.

§. XI.

Hæcque ultima, ipſius nempe ventriculi & inteſtinorum canalis memorabile maxime vitium, cum & prima ſummeque manifeſta in noſtro quoque exemplo ſit cauſa, potiora ejus utique adduxiſſe juvabit momenta. Etenim non quidem nobis deſunt & aliæ hujus rei ſingulares obſervationes; uti tabem ex œſophagi tumore generatam RUYSCHIUS *f*), a vitio meſenterii repetendam

f) *Adverſ. Anatom. Dec. I. Obſ. 10. p. 24.*

tendam BONTIUS *g*), ex ventriculi depravata conformatione SCHENCKIUS *h*), ex œſophagi conſtrictione STORCHIUS *i*), ex calloſa pylori anguſtia LANGGUTIUS k), Præceptor meus atque fautor æternum devenerandus, ex ventriculo, ſitu ſuo moto SCHURIGIUS *l*), ex foramine ventriculi præternaturali & calloſo Experientiſſimus DELIUS, fautor meus ſingulariter colendus *m*), ex anguſtia ventriculi & pyloro ſcirrhoſo HELWIGIUS *n*), ex aliisque notabilibus cauſis obſervarunt literisque conſignarunt alii: hæ tamen omnes, an cum noſtra hac, de tam mirando ventriculi ſitu & duodeni anguſtia maxime memorabili, indeque orta comparandæ ſint tabe lethali, anceps ſane hæreo.

§. XII.

Vides enim hic totum partium abdominis primarumque viarum ſyſtema obſcurum, confuſum, corruptum & functionibus

g) *De Medicina Indorum Libr. III. cap. 2. p.* 80. quæ cum notatu utique digniſſima ſint, repetiiſſe hic iuvabit. Ita vero ſcribit: *Sæpe hic* (in India) *ſine manifeſta cauſa ægri contabeſcunt ac emaciantur, febri nulla, vel ſaltem leniſſima malo huic ſe jungente ſine magno doloris ſenſu, gravitas tantum quædam ſentitur circa umbilicum ac hypochondria. Hoc malum præter obſtructionem viſcerum, ſæpe habet cauſam latentem, in venis meſeraicis, vel in ipſa meſenterii ſubſtantia, quæ abſceſſum ſæpiſſime patitur, quod in diſſectis cadaveribus non ſemel obſervavi, immo reperi aliquando totum meſenterium abſumtum, ac tamen inteſtina cohærebant, aut inter ſe potius confundebantur, nullo ordine, tenuibus pelliculis ſive membranulis adnatis. Ita miſeri mortales ad extremam maciem perducti, ut etiam ſceleta magis, quam corpora carne veſtita, dici poſſint, abſumpto calore nativo, vita excedunt.*

h) *Obſervat. Med. Lib. III. fol. 367.*

i) Vid. *Illuſtr.* BÜCHNERI *Miſcell. phyſ. med. Vol. I. p. 461.*

k) Progr. de *tabe ſicca lethali ex calloſa pylori anguſtia. Viteb.* 1750.

l) *Chylolog. Cap. VI. §. 14.*

m) *Amœnit. Med. Dec. V.*

n) *Act. Acad. Nat. Cur. Vol. IV. Obſ. 107.*

ſuis peragendis impar plane, minusque idoneum. Vides primum illud alimentorum, quibus nutrimur, receptaculum communeque, quod omnibus partibus ſuccum ſuppeditat nutritium, corporis humani penum, ventriculum puto, qui naturaliter immediate ſub diaphragmate in ſiniſtro potiſſimum hypochondrio, hepar inter & lienem oblique ſitus conſpicitur, & cum œſophago inteſtinorumque canali arctiſſime cohæret, ſitu ſuo, uti jam indicavi, motum, ruptisque ligamentis protruſum in longitudinem infra umbilicum *o*), inteſtina autem confuſum repræſentantia chaos, eaque rebus ſic ſe habentibus vix ac ne vix quidem valere, ut alimenta in ore comminuta, pro more ſuo, magis adhuc dividere, firmius cohærentia a ſe ſejungere, diluere, ſolvere, fluidiora reddere & virtutis bilis chylificationis negotium abſolvere poſſint. Vides in duodeno, altero quaſi ventriculo, in quod per pylorum devolui alias ſolent alimenta, mirabilem illam rugineſam calloſamque anguſtiam, ut & tenuiſſima quidem fluida per eam ad reliqua inteſtina vix penetrare queant. Vides omentum, utiliſſimum illud, quo contra frigus externum foven-

o) Dari autem & varios adhuc alios ventriculi errores, e. g. quando vel errore naturæ, vel poſt diaphragmatis vulnera, in thorace inventus fuerit; quando orificium ſuperius, quod in ſiniſtro ordinarie reperitur latere, in dextro poſitum fuerit, pylorusque in latus reclinarit ſiniſtrum; quando admodum parvus, vel nimis magnus, latus, diſtentus, vel duplex etiam, vel nullus plane adfuerit ventriculus; innumeræ fere clariſſimorum virorum teſtantur obſervationes, quas pene omnes multo collegit ſtudio SCHURIGIUS *Chylolog. Cap. VI.* Nullibi tamen de tam vitioſo ventriculi ſitu, uti noſter eſt, aliquid me legiſſe recordor. Meminit quidem *Nicol.* de BLEGNY, *Zodiac. Gall. Ann. I. M. Febr. obſ. 2. p. 44.* prolapſus ejusdem ventriculi ab uſu ptarmici cujusdam pulveris ex Helleboro parati, generati; ſed cum tantummodo ſint conjecturæ, corpusque non fuerit diſſectum, de fide obſervationis utique dubitamus.

foventur, ipſoque ſuo motu juvantur inteſtina, reticulum, una cum peritonæo ruptum abſumptumque. Vides & meſenterium, cujus in colligandis inteſtinis ſuoque in ſitu atque ordine retinendis, tam inſignis eſt uſus, conſumptum *p*). Vides præter hepar corruptum lienemque induratum, plenarium etiam veſicæ felleæ, cujus eximius tamen neque minus in negotio nutritionis uſus eſt, defectum. Vides ſecretiones & excretiones omnes turbatas. Vides principes ac primarias, unde contabuerit noſter, cauſas.

§. XIII.

Sed ad alias etiam tabis, noſtro potiſſimum præeunte exemplo, pergendum eſt cauſas, magis adhuc eam ſuſtentantes foventesque. Harumque altera quidem ex victu illo duro, craſſo, fumoſo ſalitoque, quo uſus eſt noſter, dum viveret; altera ex nimia potus ordinarii abſtinentia; altera ex ſpirituoſorum liquorum abuſu; altera ex nimia quiete & exercitiorum corporis defectu erit deducenda. Quod ut eo clarius eluceſcat, deſpiciamus omnes ſingulatim.

§. XIV.

Deduximus reliquos tabis in noſtro natales primum quidem ex victu illo, quem in deliciis habere ſolitus eſt, duro. Cum enim cibi potusque unicum illud ſint medium, ex quibus chylus, liquor ille, qui ſanguini totique corpori humano novam præbet pro nutritione materiem, pluresque tam in ſolidis, quam fluidis, excitat mutationes, conſtituitur; quid valeant illi in conſtituenda

p) Conf. quæ ſupra ex BONTII Tract. de *Medicina Indorum*, quem *Profp.* ALPINI de *Medic. Aegyptior. Commentar.* adjectum legimus, *Libr. III. Cap. 2.* allegavimus, notatu omnino digniſſima.

da corporis valetudine, facile eſt viſu. Antiquum enim Phyſiologorum eſt axioma, qualem alimentorum naturam, talem etiam eſſe chylum; qualem chylum, talem ſanguinem; qualem ſanguinem, talem ſuccum nutritium; qualem ſuccum nutritium, talem ſolidorum & fluidorum conſtitutionem; qualem denique ſolidorum & fluidorum conſtitutionem, talem ſanitatem. Ecquæ igitur ex victu craſſo, duro Brunſuicenſiumque fumoſo ac ſalito, in ægris inprimis corporibus orietur ſanitas? Quamvis enim inter omnes quidem conſtat, egoque lubentiſſime etiam conceſſerim, in nullo ciborum genere abſolutam deprehendi nocendi vim, ſed reſpectivam duntaxat, pro cujusvis nimirum corporis, dyscraſiæ, partium etiam & primarum viarum conſtitutione; alia tamen aliis etiam magis eſſe nociva, ſanus nemo dubitabit *q*).

§. XV.

His autem merito quidem ſuo annumerare vix dubito cibos craſſos, hoc eſt, illos, quorum major eſt cohæſio, quam ut a calore menſtruoque ventriculi in chylum, decenti tempore, reſolvi queant, qui quippe, quam noxii ſint ſanitati, vix dici poteſt. Cum enim pondere illi ſuo in ventriculo non ſolum magis cohæreant, hincque quasdam tantum ventriculi ad ſenſum usque premant fibras; verum etiam ciborum deficientium inſtar, hoc eſt, qui concoqui nequeunt; noceant: fieri inde videmus, ut partes amiſſæ non ſolum non reſtituantur, ſed etiam, quia

q) Commendanda hoc loco eſt Experientiſſ. *D. D. Erneſti Ludovici* BRUCKMANNI, veſtigiis paternis cum laude inſiſtentis, Affinis mei dilectiſſimi, Diſputatio inauguralis pro Gradu Doctoris *Helmſtadii* ſub præſidio Excell. FABRICII, Fautoris mei ſingulariter colendi, anno 1751. habita, exhibens: *noxios ex cibis oriundos effectus.*

quia pars ſeri aquoſa per tranſpirationem aliasque excretiones ſemper abire ſolet, ſalina vero relinquitur, hæcque a non asſumtis nòn temperatur, fluida corporis magis reddantur acria fæcesque indurentur.

§. XVI.

Sed hæ nondum omnes ſunt noxæ, quæ ex cibis craſſis oriri ſolent. Plura ſunt, quibus ſcatent, detrimenta. Nocent enim etiam porro tanquam corpora cruda, & quidem tam in primis viis, quam in ipſa etiam maſſa ſanguinea, non uno modo. Pro diverſa enim partium miſcela, nocivam ſuam exercent virtutem; jam adſtringendo, ſi particulæ terreæ ſunt, tartareæ, auſteræ; jam rodendo, ſi ſunt acres; jam in vaſis lacteis ſubſiſtendo, hincque obſtructionem inducendo, ſi nimis magnæ partes ſunt atque viſcidæ, ut in præſenti taceam, quod flatulentorum quoque inſtar (cum omnia corpora, quo magis denſa ſunt, eo majorem etiam aëris contineant quantitatem), nocere poſſint.

§. XVII.

Ecquid autem cibi duri, fumo ſaleque indurati atque exſiccati? Parum ſane abeſt, quin affirmem craſſorum indoli maxime eſſe æquales eodemque agere modo, præcipue autem in eo nocivas exercere vires, quod corporis noſtri humores nimis abſorbeant. Exſiccati enim cum ſint, multum adhæſione in ſe recipere poſſunt menſtrui, & cum fibræ humido privatæ, rigidæ fiant ac debiles, concoctio etiam in ventriculo valde corrupta fieri debet riteque peragi haud poteſt *r*).

r) Plura dabit *Mich.* ALBERTI Diſputatione *de victu fumoſo*, Reſpondente *T. E.* GROHMANN, *Halæ* 1743. habita, & *Joh. Frider.* SCHOEPFFER, Medicus quondam Brunſuicenſis clariſſimus, ſed præmaturo fato

§. XVIII.

Equidem is ego plane non ſum, qui ab omni victus fumoſi ſalitique uſu homines prohiberet, inprimis ubi conſuetudo, altera natura, uti apud noſtrates, multum etiam facit, ſed potius ſanis, quibus, ex CELSI effato *s*), omnia ſana ſunt, lubentiſſime concedo; an vero tam ægrotis etiam profit, & an non ad varios diſponere queat morbos abuſus, affirmare ego quidem haud maluerim.

§. XIX.

Tertio inter cauſas tabis potiores notari meretur loco, nimis pertinax a potu ordinario abſtinentia, inprimis nimiæ ſimul ſi indulgeamus quieti, vitamque amemus ſedentariam, malum hoc fovens magis augensque. Cum enim tres ferme partes liquidas ad unam ſolidi in ſanguine humano referendas eſſe, exquiſitioribus ratiociniis dudum a Phyſicis ſit ſtabilitum; facili negotio inde poteſt colligi, quod ad ſolidi hanc fluidique proportionem, major etiam potus, quam ciborum copia, ſemper aſſumi debeat. Ecquid ergo ſi contrarium accidit? Nonne ſpiſſus ac tenax ſanguini induceretur lentor, humores tardius circumirent in orbem, ſecretiones impedientur, calor vero ſuo privabitur temperamento, ſpirituumque impedietur ſecretio, alvus contrahetur, tardius procedet tranſpiratio, abdominisque viſcera humorum tenacitate obſtructionibus ſubjicientur, & innumera alia, larga meſſe in ſanitatis detrimentum prodibunt inde pericula? Nonne

fato humanis ereptus, Diſp. inaug. de *Carne ſalita & fumo indurata*, ſub præſidio Excell. SEGNERI *Gœttingæ* 1736. habita, in qua autem multa inveniet Lector παράδοξα.

s) *Lib. I. Cap. I.* Sanus homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neque medico, neque jatroalipta egere.

Nonne & hic noſter ægrotus ipſi illi ſuo morbo lethifero magis commodam ſubminiſtravit occaſionem ſpiſſosque jam humores adhuc reddidit ſpiſſiores?

§. XX.

Sed quo utilius magisque neceſſarium eſt, uti ex dictis patet, ut ſatis bibamus, eo perniciofius etiam eſt, ſi uti noſter conſuevit, ſpirituum ardentium paululum liberius indulgeamus potationi, qua quippe omne ventriculi conſumitur acidum, appetentia ſenſim imminuitur, abolitur, digeſtio turbatur, ructus oriuntur nidoroſi, amaricantes, vomitus bilioſi bilioſæque & putridæ diarrhœæ, humores alcaleſcunt, ſucci coagulantur, morbisque maxime chronicis, qui difficillimæ ſemper ſunt curationis, ſolidorum deſtructione nutrimenti defectu, obſtructionibus implicamur *t*). Uti enim maſſæ ſanguineæ calorem motumque, ita etiam ſalium actionem ſpirituoſus potus ſemper auget, hinc ſeri fuſionem atque excretionem impedit, ſerum coagulat, vaſa fortius pellendo extendit, turgidumque reddendo ſanguinem eadem debilitat & ad rupturam diſponit *u*).

§. XXI.

Et quid ultima, quam inter tabis cauſas numeravimus, nimia ſcilicet ab exercitiis corporis abſtinentia, nimiusque quietis amor?

t) Cujus rei ſatis evidentem experientiam præſtantiſſimorum virorum auctoritatibus ſtabilivit *Frid.* HOFFMANNUS *Med. rat. Syſtemat. Tom. II. p.* 384. Et valde damnoſum illum morem, quod ſpirituoſis abutantur homines potibus, eorumque abuſu inutiles ſe reddant reipublicæ, publica coërcendum eſſe lege optimo jure & ſapientiſſime putat *Anthropolog. Forenſ. Cap. II. §. 13.* Magnificus Vir, *Joh. Erneſt.* HEBENSTREIT, in Academia Lipſienſi Medicus hodie Primarius.

u) Vid. *Meyer* ABRAHAMOWIZ diſp. de *Spirituoſorum liquorum noxa atque utilitate. Halæ* 1743. hab. & *Joh. Wilhelm* ALBRECHT diſp. de *Spiritu vini ejusque uſu & abuſu,* Reſp. C. H. *Papen. Gœtting.* 1735.

amor? Hac profecto totum genus nervoſum torporem quendam induit, ſanguinis generatur plethora, cruor vitalis ad minimos & extremos non rite progreditur ramulos, obſtructiones naſcuntur, humorque ab infarciente materia intercluſus, ab ejusdem compedibus expedire ſeſe nequit. Hac calor nativus ſepelitur, in ventriculo gignuntur cruditates, lentorum humorum aggeritur apparatus, graviſſimorumque morborum fœcundo proventu ſparguntur ſemina z).

§. XXII.

Quæ cum ita ſint, facili negotio quilibet poterit intelligere, quibus potiſſimum cauſis ſuos tabes noſtri debuerit natales, quibusque ſuffulta fuerit, atque magis magisque adaucta. Unde vero ægrotus vitam duxerit, cum chylificatio in ventriculo perverſo arctatoque duodeno perfici haud potuerit, ego quidem affirmare haud auſim. Interim habent hic forſan, in quo ſeſe exerceant ii, qui per vaſa ventriculi reſorbentia, nutritionem, ſi diis placet, actuatam fuiſſe aſſerunt.

z) Plura hac de re vide ſis, in Diſp. mea, quam pro Gradu Doctoris publici juris feci *Helmſtad.* 1748. de *arte gymnaſtica nova*, ubi de ea ex inſtituto expoſui.

MER-

MERCURII SOPHICI DELARVATI

ex

PHILALETHÆ INTROITU APERTO

ad occluſum Regis Palatium
in conſpectum Chymiatrorum prodientis
ſive

COMMENTARII

decem prima obſcuriſſima illius Auctoris
Capita
de Mercurii ſophici præparatione
perſpicue per ignem dilucidantis

Liber III.

AUCTORE

J. H. C. H. S. M. D.

Opuſculi Protophyſici

LIBER TERTIUS.

Chaos & Aër Sophorum.

PRÆFATIO.

Non eſt fere res in mundo alicujus momenti, cui non opus ſuum compararint Philoſophi; inprimis vero primordiale illud Mundi Chaos Sapientiæ filiis conſiderandum propoſuerunt. Ita *Teſtamenti Theorici Capite* 77. LULLIUS: *Sicut omnes res facta fuerunt ex una ſola re per potentiam ſupremam ſeminificam, & exiuerunt a noſtra confuſa globoſa voluntate Divina miraculoſa: ſic lapis noſter natus eſt, & exivit ab una compoſita maſſa confuſa, in qua omnia ſua quatuor elementa ſunt contenta per naturam creata, de qua per voluntatem Dei & operationem naturæ noſter Lapis poſtea naſcitur.* Hoc paucis ſaltem verbis complexus eſt HERMES in Tabula Smaragdina: *Ita Mundus creatus eſt:* nempe ſicut in opere Sophico ceu ſpeculo quodam non obſcure adumbratur. Mundi geneſin narravit Protocosmographus *Moyſes:* Ejus fiendi modum explicant Philoſophi, præſertim Hermetici, qui ſupremi Conditoris proceſſum, in mundi majoris creatione obſervatum ſub Sophiæ labore clariſſime quoque exprimi & obſervari conteſtantur. Prima mundi materia erat Aqua Hylealis, cui incubabat *Ruach Elohim*, ſive Dei Spiritus, in qua, ceu informi quadam maſſa chaotica, elementa omnia invicem confuſa, gravia levibus, aquæ terræ, lux tenebris erant permixta, donec ſupremus Creator dixit, & facta ſunt, mandavit & creata ſunt; id eſt, donec juſſu Omnipotentis principium

ſeu

ſeu elementum quodlibet, pro gravitatis & levitatis ut & motus ratione, deſtinatum ſibi locum occupavit, ſubtiliſſima quidem materia in lucem contracta, minus mobili in aërem & aquam condenſata, graviſſima & craſſiſſima in terram compacta. De quorum quidem Principiorum natura, ſeparatione & mixtura ut & figuris ac motu cum ſubtiliſſima ingenia jam ex profeſſo eleganter & fuſe tractarint, nolo hic actum agere. HERMES tamen meus Carteſianus, appendicis loco forte inferius adnectendus, aliqua a nemine animadverſa elucidabit.

Hoc ſaltem loco paucis fas eſt inſinuare, etiam in operis Hermetici principio dari informe chaos, & quidem ſolutione facta ſub ſpecie aquæ, ſive ſubſtantiæ liquoroſæ, ſuper quam Spiritus, totius operis architectus & primum mobile, aſcendit & fluctuat. Notandum, aquam hanc paulatim inſpiſſari, penitus obſcurari & ſic ingruere veluti tenebras ſuper abyſſum, miſceri omnia elementa inſtar picis, & ſic oriri Chaos Philoſophorum, de quo hoc libro ad PHILALETHÆ manuductionem agemus, tandem fieri ſeparationem materiarum, aquæ a terra, & apparere aridum; obſcuri & fœculenti a claro, & emergere lucem, & ultimato terram imprægnari ſemine auri infinitis fructibus multiplicabili. Quæ tamen omnia ex uno univerſali principio ſucceſſive eruuntur, ita ut præcipuorum Philoſophorum plures ſcientiæ Hermeticæ doctrinam ſpeculativam a mundi majoris creatione ordiantur, artisque filiis ſerio inculcent conſiderandam atque opere ipſo analogice exprimendam. Unde RIPLÆUS a mundi quoque geneſi tractatum ſuum *duodecim Portarum* inchoavit & addit: *Hoc principium unum eſſe poteſt ad declarationem noſtri benedicti lapidis. Nam quemadmodum ex una maſſa creata ſunt omnia, ſic in noſtra ſecreta practica hoc ipſum debet eſſe, nam omnia noſtra ſecreta ex una oriuntur imagine.* Totum opus philoſophicum, inquit *Phyſica Cabaliſtica*, nil aliud eſt, quam novum creare cœlum & novam terram, detrahere illud ad infima,

& hanc

& hanc elevare ad ſuprema, & imitari conditorem in mundi creatione ex aqua. Non negari quidem poteſt, hic aliquam eſſe analogiam, & inter macrocoſmi & mundi ſophici opus parallelismum; ſed diffitendum quoque non eſt, etiam hic plurimum datum eſſe a Philoſophis ſubtili imaginationi, quatenus terminis tantum metaphoricis Lucis & Tenebrarum materiæ putrefactionem & depurationem, terminis cœli & terræ materiam volatilem & fixam, termino Chaos Philoſophici primam utriusque ſubjecti mixturam ænigmatice expreſſerunt.

Quod dum non tantum Sophiſticis, ſed & Viris alias eruditis ob ignorantiam principiorum in ſenſu Adeptorum proprio intelligere eſſet impoſſibile, etiam non minus illi Chymiotechniæ beneficio in polymorpho Vulcani theatro Chaos aliquod repræſentare ſibi præſumpſerunt, idque potiſſimum in regulo Antimonii, in quo, ut TOLLIUS in *Manuductione ad cœlum chymicum* ſcribit, omnia primum confuſa ſola fuſione ita ſegregantur, ac in ſuas ſingula partes diſcedunt, ut Ovidianarum Metamorphoſeon initium hujus eſſe credas deſcriptionem. Quomodo in majoris mundi creatione tenebræ ſuper terram fuerint, & poſt has lux facta ſit, per regulum Antimonii ſtellatum in *Fortuitis*, Cap. 31. fuſe oſtendere conatur. Quid enim non in eo quærit? & terram nigram, & aquam albicantem, & aërem flaveſcentem, & ætherem omnino rubentem, imo omnia in omnibus, ita peniſſime perſuaſus fuit hic Sapientiæ inſanientis antiſtes ſophorum genuinum Chaos eſſe Regulum Antimonii ſtellatum quod tamen artificem ad interitum redigere, hoc eſt ad finis fruſtrationem & bonorum dilapidationem, pridem monuit *Michael* MAIERUS, in ſecretiori Philoſophia verſatiſſimus. Ne igitur in eandem errorum abyſſum præcipitentur & ſimili ignorantiæ nocte involvantur, quicunque Philalethinum ſcrutando Chaos mundi ſophici elementa quærunt in Antimonio, fortaſſis, quod & majoris mundi chara-

charactere eſt ſignatum, Caput PHILALETHÆ quintum, quod *Chaos Philoſophorum* tractat, obſcuriſſima involutum caligine in lucem Sophicæ veritatis afferam, & notis perpetuis illuſtrabo.

CAPUT I.

Chaos Philoſophorum.

Poſteaquam PHILALETHA prioribus capitibus de Mercurii Sophici principiis conſtituentibus, eorum numero & natura egerat, nunc de eorum mixtura, & in hac comparentibus phænomenis diſcurſum non minus invidia, quam ingenio plenum exorditur. Ubi præliminariter notandum, principia Mercurii Sophici proxima mixta, confuſa & nondum in homogeneam unitatem redacta, a Philoſophis appellari *Chaos naturæ*, eo quod illi inſit Spiritus univerſalis, ſperma mundi, vis & vigor univerſæ naturæ. Quantumvis etiam ESPAGNETO *Canon. 39.* aliisque, Aurum incrudatum & in Mercurio Sophico in primam materiam ſolutum dicatur Chaos & totus mundus, cui omnia operi neceſſaria inſunt, quia illa unica materia Lapidi perficiendo ſufficit. PHILALETHÆ autem intentio ex ipſo textu elucidato pateſcet.

Filius Philoſophorum audiat Sophos unanimiter concludentes: opus hoc eſſe Creationi univerſi æſtimandum. In initio igitur creavit Deus cœlum & terram, & erat terra inanis & vacua, & ferebatur Dei Spiritus ſuper aquarum faciem; & dixit Deus eſto lux, & lux erat. Verba hæc artis filio ſat erunt.

Eſto lux, & lux erat. An verba hæc artis filio ſatis erunt? an

hæc artiſtam ex inſcitiæ eruent tenebris? quot non ad formulas ſuas quotidie ingeminant, eſto lux, & lux nulla illis etiam ad ignem oritur? Non ignorant Deum creaſſe cœlum & terram, ſed quomodo filius artis creatoris imitator eſſe debeat, hoc neſciunt, nil autem in opere ſuo adimpleri magis vident, quam terram fuiſſe inanem & vacuam. Nam hoc re ipſa experiuntur, dum nullos ex terra, quam tot indefeſſis ſubigunt laboribus, progerminare fructus dolentes & querulantes conſpiciunt. Certe apud hos verum Chaos eſt, confuſa & perturbata ſunt omnia, ut ſaltem in hoc opus illorum primo mundi ſtatui perfecte aſſimiletur. Quam clare igitur licet, ſingula explicabo.

In operis Sophici principio duo conſpiciuntur realiter & numero ſaltem diſtincta, Aqua & Terra, colore quoque, loco ac ſitu ceu centris diſparata. Terra locum infimum occupat, cui aqua ſupernatat, illa vacua ac inanis eſt, quia nondum a ſpiritu igneo fœcundata, nondum impraegnata ſemine. Super hanc ſubtiliſſimus Spiritus continua undulatione movetur, ceu unicum agens & movens, qui perpetua aſcenſione ac deſcenſione Cœlum Philoſophorum conſtituit. Maximum igitur in eo artificium conſiſtit, ut filius artis, non dominus & Creator, ſed imitator naturæ primæ naturantis & auxiliator ſecundæ naturatæ, dividat aquas ab aquis, ut lux incluſa appareat, id eſt, ut Mercurii principia e tenebroſo Chaos, in quod per reſolutionem & putrefactionem naturaliter præcipitata ſunt, rurſum extricentur, & in puriſſimæ lucis ſeu lucidiſſimæ puritatis candorem afferantur, quod *Minera Philoſophicæ* Auctor monet. *Poſito*, inquit, *noſtro Philoſophico Chaos ſtudete filii ab ipſo extrahere lucem, quæ lux nihil aliud eſt, quam Sol noſter, qui albus & nitidus oritur in horizonte hæmiſphærii Philoſophici.* Hæc paucis dicta ſunt, ſed proh quantæ molis opus! Verbo *fiat* in momento lux primæva con-

conſtituta fuit, ſed quam longo ac tædioſo labore ea in opere ſucceſſive, & vix tandem erumpit!

Invide PHILALETHA: Eſto lux, & lux erat. Quomodo tandem artis filio hæc ſat erunt? ſane vix ſufficient, niſi re ipſa fuerit in ſphæra lucis conſtitutus, ſed tum neque his indiget. Pandam igitur hoc quoque myſterium. Primæva lux a Creatore omnipotenti ante ſolem condita in ipſum globum ſolarem (neque enim quia bona erat, rurſum annihilata eſt) veluti in centrum concentrata eſt, & nil quidem eſt aliud, quam Spiritus igneus ſumme activus & vivificus, qui ipſi luci inhabitans immediata motuum, qui in natura fiunt, cauſſa eſt generalis, mundi quaſi archeus, a quo & ſeminibus vigor, & ſingulis naturæ mixtis vita conceditur. Igneus hic lucis Spiritus non tantum corpora ingreditur elementaria, ſed & animalibus & plantis ſe ſociat, imo cum mineralibus ſe colligat & devincit. Terræ denſitas ad eum transmittendum & recipiendum apta eſt, & aquæ quoque humiditas ad retinendum: in aëre autem baſin ſtabilem non invenit, ſed per eum veluti cribrum aliis ſeſe inſinuat elementatis corporibus. Spiritus hic igneus, ipſe eſt Sophorum Mercurius, virgineus & puriſſimus, quamdiu in via eſt & a ſole deſcendit; nubit autem in triplici naturæ regno ſubjectis, quibus influit, & amittit virginitatem iſtam & puritatem, quia corpora quævis elementa impura ſunt & fœculenta, ideoque hunc Spiritum labe inquinant & ſimplicitate ſpoliant. Etſi vero in mixtorum quorumcunque naturalium productionibus, præſertim iliis, quæ per ſe paſſiva nullum ex principio vitali intrinſeco motum habent, concurrat, cumque iis uniat & concentret, unde & Philoſophi ſuum Mercurium ubique & in omnibus mundi rebus inveniri aſſerunt, docuit tamen eos experientia, duo duntaxat dari mundi ſubjecta, in quibus magis activus, magisque fortis, imo magis ſimplex & purus reperitur, ſi a fœculentia materiarum terreſtrium & a ſulphure,

phure, quod propter naturæ igneæ ſimilitudinem deperit, malignante ſeu arſenicali, per ſagacem artificem liberetur. Sic enim rurſus fit lux, id eſt primævus ille lucis Spiritus, ſubſtantia luminoſa ſubtiliſſima & maxime activa, cui impreſſum ſigillum omnipotentis, & qui nonnullis cenſetur eſſe ille ipſe Spiritus Dei in creatione aquis incubans, nova quaſi creatione, ſeu potius ſeparatione e Chao prodit in medium. De Spiritu namque qui ferebatur ſuper aquas, teſtatur S. AUGUSTINUS, eam fuiſſe *Creaturam vitalem*, cui Omnipotens tribuit vim ſibi ſerviendi ad operandum in iis, quæ gignuntur; ideo & ejus expreſſe meminit PHILALETHA. Deſignatus autem eſt, ob activitatem, nomine *Spiritus*, & ob reſpectum Conditoris *Spiritus Dei.* Nempe igneus ille Spiritus movens & vivificans, immediate habitans in luce ſolari, ſed ſine corpore, mediate in duobus iſtis ſubjectis, ſed corpore indutus, unde non ibi, ſed hic quærendus, ſpiritualis enim natura, ab omni corporeo velo abſoluta, tangi nequit, nec capi, nec diſponi aut præparari ad artem. Jam, credo, noſcet artis filius, quomodo hæc verba: *Fiat Lux!* ſat eſſe poſſint. Quo quidem intuitu ego dico: *Jeova ſapientia fundavit terram, ſtatuit cælos intelligentia, ſcientia ejus abyſſi diviſæ ſunt, & ſuperiores nubes deſtillant rorem.* Proverb. III. 19. 20.

Verum notate amplius. Dicitur Spiritus Domini ferebatur ſuper faciem aquarum; non dicitur ferri ſuper terram, quia hanc ceu materiam ſubjectam non attingit aut permeat, niſi aqua mediante, in quam dum agit, oritur lux, id eſt, emicat centralis formæ ſpecies & decor expulſis tenebris, ſeu terræ impuritatibus, quæ aquis interpoſitæ denſiſſimam faciunt umbram ſeu abyſſi faciem.

Notate porro: Duplex eſt cauſa, agens & materialis. Agentem cauſam Stoici *cælum* appellarunt, materialem autem *terram*, ut perhibet VARRO; idem Sophi intendunt, nam ſi ſubſtantia illa

illa activa in aqua deficiat, nullus fit terræ motus, nulla alteratio, nulla productio. Conſideratione demum hoc eſt dignum, *Moyſes* ſemper conjunxit duo, invicem quaſi comparata & connexa, nempe cœlum & terram vacuam & inanem, abyſſum & tenebras, Spiritum Dei & aquas, lucem & corpora, quæ omnia artis filio attendenda ſunt. Sunt autem hic quatuor diverſi conjunctionis modi. Copulanda 1. cœlum & terra, id eſt, materia ſpiritualis & fixa, tanquam cauſa efficiens patienti, & transmutans transmutabili. 2. Conjunguntur tenebræ abyſſo, ut ſubſtantiæ accidens, quod lux accedens fugat, prout cœlum implet terræ inanitatem. 3. Spiritus Dei aquæ jungitur, ſicut ſpiritualis natura corpori, & artifex operi. 4. Lux & corpora junguntur uti forma ſubjecto. Terra igitur philoſophica corpus eſt vacuum, inane, tenebroſum, immobile. Lux vegetat, excitat, illuſtrat, Spiritus agit, movet, cœlum informat, perficit. Et ſic PHILALETHA erit, explicatus. Tu tantum recogita *opus naturæ eſſe opus intelligentiæ*, ut aſſerunt Peripatetici, ſed nec minus opus artis Hermeticæ eſſe opus maximæ intelligentiæ, quod Bardos & Bœotas excludit.

Etenim cœlum cum terra oportet conjungi ſuper thorum amicitiæ, ſic in honore per univerſam vitam regnabis.

Conjungere cœlum cum terra in literali ſenſu abſurdum eſt, in Sophico neutiquam paradoxum. Hinc tot de cœli & terræ conjugio ænigmata Philoſophi propoſuerunt. Oportet namque fieri terram cœlificatam & cœlum terrificatum, & hæc duo ceu conjuges non tantum jungi propinquiſſime, ſed unum in alterius viciſſim abire penitus naturam. *Hinc Guido de* MONTANOR *toties*, inquit, *reiterandum eſt cœlum ſuper terram, donec terra fiat cœleſtis & ſpiritualis, & cœlum fiat terreſtre, & jungatur*

cum terra, tunc completum eſt opus. Hoc autem ſic intelligendum eſt. Cœlum eſt ille Philoſophorum primordialis Spiritus, ſic appellatus, quia eſt igneus vigor ſolaris, ſeu Solis ſpiritus a globo Solis mediante luce per univerſum diffuſus, & chalybi Sophorum (aliis magneti) incorporatus, ex quo magno artificio extrahitur. Terra eſt pars compoſiti Sophici altera, & terra quidem virginea, centrum terræ, limus Adamicus, verbo ſal fixum metallorum, quæ duo ceu Mercurii Sophici jam multoties deprædicata principia neceſſe eſt ſortiri indiviſibilem in radice nexum, & in ſubſtantiam abire homogeneam inſeparabiliter: ſine quo artificio Artiſta nec inter Adeptos honorem, nec in triplex naturæ regnum imperium obtinebit. Et hoc eſt, quod hic inſinuare voluit PHILALETHA, qui in *Fonte chymico-Philoſophico* idem fere repetit: *Cœlum cum terra conjunge ſuper ignem amicitiæ, & in firmamenti medio avem Hermetis videbis; naturas ne confundas, ſed dividas & reconjungas, & in honore per vitam totam regnabis.* O quam felix ille eſt naturæ myſta, qui mirandum hoc cœli terræque conjugium in thoro regali aureo poteſt conciliare!

Terra eſt corpus grave, mineralium matrix, quod in ſe illa occulte ſervet, licet arbores & animalia in lucem proferat. Cœlum eſt, in quo luminaria magna cum aſtris circumvolvuntur, ſuasque vires trans aëra ad inferiora dimittit. At in principio confuſa ſimul omnia fecere Chaos. Ecce ſancte veritatem propalavi!

Quis eſt, qui hæc ceu notiſſima, utpote partim a ſacro Coſmologo in revelata mundi geneſi dictata, partim ex ipſo viſu & quoti-

quotidiana experientia ſufficienter cognita ignoret? Quis ergo iſte Philoſophi genius, crepare multa, ubi nihil novi attulit, & jactitare elata voce Veritatis antiquiſſimæ jam a mundi ortu notæ propalationem? Terram eſſe corpus grave, eſſe mineralium matricem, proferre arbores & animalia etiam noverunt ii, qui ne a limine quidem Philoſophiam ſalutarunt. Neſciunt autem, quod terra Sophicæ artis corpus ſit quoque grave, multo ſubigenda labore, prius quam in aëra ſe attollat, priusquam reddatur fœcunda & viva. Neſciunt quæ illa ſit terra, de qua ZADITH: *Hæc terra eſt mater mirabilium & mater cæterum, & mater duorum fumorum, & eſt totum, & ex ipſa trahitur totum, quo indigent in opere ſuo.*

Nemo, niſi cæcus, non videt in cœlo circumvolui cum aſtris magna luminaria; eorum vires in inferioribus quis non experitur? ſed non omnibus patet, quomodo virtus cœleſtis ad terram transferatur, in eaque conſtituat ſubjectum illud terreno-cœlicum, in quo ceu principio & veluti primævo Chao cuncta ſint ad artem neceſſaria; videtur huc collimare PHILALETHA. Audiamus, quæ de hisce amplius pandat myſteria.

> *Chaos etenim noſtrum eſt quaſi mineralis terra, coagulationis ſuæ reſpectu, & tamen aër volatilis, intra quod eſt cœlum Philoſophorum in centro ſuo, quod centrum eſt revera aſtrale, irradians terram usque ad ſuperficiem ſuo jubare.*

Chaos Philoſophicum duas patitur phaſes: coagulationem, & ſic terra eſt, ſublimationem & deſtillationem, & ſic eſt aër volatilis, in cujus centro latitat Quinta eſſentia aſtralis, quæ terram phyſicam radicaliter & centraliter purificat, clarificat, & illuſtrat.

luſtrat. Eſſe quaſi non eſt eſſe. Aër itaque, ſeu Spiritus Sophorum volatilis, non eſt terra mineralis, quia ab omni terreſtreitate eſt defæcatiſſimus, ſed quaſi talis, quia aptitudinem retinet coagulari ab ipſo Sale centrali, quæ terra dicitur, quam non minus in centro, quam ſuperficie irradiat. His nunc ſuppoſitis an putas te intelligere *cœlum Philalethinum*, in quo luminaria magna cum aſtris circumvoluuntur? ſi nondum ſcis, ediſſeram. Nil movetur in orbem præter immortalia & incorrupta corpora. Tametſi vero aſtra ſint talia, non tamen motui circulari idonea ſunt, niſi a Divino quodam motore extrinſeco vel intrinſeco, etiam, ut alii ſentiunt, illis concreato principio, verſentur & rotentur. Pari ratione neque ipſa aſtra Philoſophica, neque terra Sophica circuitioni, rotationi & circulationi, per quam perficiuntur, ſunt apta, niſi a Spiritu primo mobili, qui in cœlo Philoſophorum eſt, & totus eſt aër volatilis, moveantur, eleventur, exaltentur. Hic enim tam ſubtilis eſt, ut omnia corpora penetret ſublunaria, & usque ad centrum terræ perveniat, formando mineralia, & terræ ſuperficiem irradiet, fovendo & producendo vegetabilia. Nullibi autem reperitur, niſi in Chao Sophorum, quod quaſi mineralis terra eſt, & rurſus in terram quaſi mineralem & quaſi metallicam coagulando reducitur.

> *Et quis Magus tam prudens, qui ex hiſce colligat novum regem natum cunctis præpollentem, fratrum ſuorum a labe originali redemptorem, quem oportet mori & in altum tolli, ut carnem ſuam & ſanguinem in mundi vitam det?*

Indicavit PHILALETHA primum mundi Chaos, lucis ortum, & cœli terræque macrocosmicæ recenſuit quædam attributa,

buta, & cœli denique cum terra myſticum propoſuit connubium. Certe jam neceſſe eſt Magum eſſe admodum prudentem, qui ex iis poſſit colligere novum Regem natum. Quæ enim horum omnium combinatio eſt ad regis natales? & quæ ſequela ad fratrum a labe redemptionem? concubuit cœlum & terra, ut antiqui tradunt Mythologi, ex quorum concubitu Saturnus & Rhea, nec non Titanes generati ſunt, & fortaſſis etiam iſte novus rex PHILALETHA præpollens. Statuere id de macrocosmi cœlo ac globo terreno abſurdum fuit & mera inſania; de terra autem & cœlo Philoſophico id ipſum intelligere, an Magi erit prudentis? ita ſane judicavit PHILALETHA, licet diſcurſus hic cum præcedentibus non ſat eleganter ſit connexus. Intentio Ejus hæc eſt, aut ni fallor eſſe videtur.

Omnibus metallis imperfectis connata eſt originalis labes, quæ quo minus ad perfectionem pervenerint, impedivit. Deficit nempe illis verus ſuccus & ſanguis, id eſt Sulphur puriſſimum & fixiſſimum, quod inſtar animæ eorum corpora a corruptione, ſitu & morte tueatur. Neque vero ulla ſpes eſt eadem ab iſtis fore liberanda, niſi proprius eorum frater, ſcilicet aurum, metallum perfectiſſimum, illis ſulphuream ſuam animam, ſed poſt mortem in putrefactione, & per reſurrectionem in vivificatione Sophica glorificatam multiplicatamque, infundat. Id autem fieri haud poſſe unanimis Adeptorum conſenſus eſt, niſi ſubſtantia quædam præpotens & dominans in regnum metallicum a ſapiente Mago producatur, quæ aurum ſolvat, mortificet, volatiliſet, ejusque ſulphur plusquam perfectum ſeu virtutis intenſione exuberans efficiat. Quod Ens ſumme poteſtativum illud ipſum eſt, quod ex aëre volatili ejusque centro, cœlo Philoſophorum, & terra veluti minerali generatur, de quo exclamat Auctor *Maſſæ Solis & Lunæ* Lib. III. *O quam mirabiliter natura*

per gummi hoc vertit aurum in Spiritum, & quam mirabili modo eminet cunctaque ſuperat!

Bone Deus quam mirifica hæc ſunt tua opera! a te hoc factum eſt; miraculum apparet in oculis noſtris. Gratias ago tibi Pater Domine cœli & terræ, quod abſconderis hæc a ſapientibus & revelaris ea parvulis.

Mirifica ſunt omnia Sapientiſſimi Creatoris opera: & magis ſtupendum eſt miraculum in culice & termite exiliſſimo, quam in magno Philoſophorum lapide, vel univerſum Oceanum, ſi foret argentum vivum, juxta nonnullorum hyperbolen in aurum puriſſimum tingente. Merito tamen exclamat MERCURIUS: *Magnum ô Aſclepi miraculum eſt homo:* cui tanta a Conditore ter glorioſo conceſſa eſt omnium ſimul in unum confluentium naturæ myſteriorum poſſeſſio, vel in unico lapilli granulo concluſa. Eſt opus Hermeticum Divinæ potentiæ clariſſimum ſpeculum, quod dum Philoſophorum oculis inſpiciendum conceditur, nec ipſa mens capit, præſertim in ſecunda operatione, quæ omnem humanæ ſapientiæ rationem excedit, ita ut HERMES a ſolo Deo ſe illius notitiam conſecutum eſſe teſtetur. Confirmat hoc experientia, qua conſtat mirandam hanc ſcientiam mundi ſapientibus & viris alias ingenioſiſſimis & doctiſſimis, imo etiam in Spagyria verſatiſſimis manere utplurimum abſconditam, revelari autem quandoque pauperi, parvulo ac humili, qui pro tam immenſo beneficio Patri Domino cœli ac terræ gratias acturus eſt indeſinentes, eumque theſaurum Dei ſolius majori gloriæ ac proximi indigentis utilitati impenſurus.

COROLLARIUM.

Chaos Sophorum clarius adumbratum & detectum.

Magna hic molior & hactenus tentata a nemine. Quae de Chao retulit PHILALETHA, vulgaria ſunt, & ex aliorum quoque ſcriptis ſatis nota, parum tamen lucis ad ipſam praxin contribuunt. De modo & ratione fiendi vel nihil dixit, vel parciſſime. Combinabo itaque cum HERMETE CARTESIUM, & ex hujus ſubtili Philoſophia artis longe ſubtiliſſimæ phænomena explicabo. Nihil enim in Pyrotechnia præſtantius, quam ad poros & diſpoſitionem ac motum particularum minimarum probe attendere; unde & LULLIUS in *Cod. Cap. 54.* monet: *Si quis discendi horum gratia aliquo fortunio adſtans in opere fuerit ſagax & pervidens, quamplurima imo multa & maxima videndo dupliciter poterit adipiſci; multa enim ſigna videri poſſunt in opere, qualia providens ſecrete debet in mente ſua retinere & recondere, & aſſidue cauſſas eorum proprie inveſtigare, ſi veritatis amator cupit exiſtere.* Ita LULLIUS, qui nec ipſe particularum minimarum configurationes & poros neglexit, ut ſuo loco oſtendetur.

Producam hic ſaltem in majorem lucem Chaos Philoſophicum, ex cujus phænomenis tum primum ad oculum didici, iſtam CARTESII de materiis mundi primigeniis ſpeculationem ex praxi Philoſophici operis eſſe deductam, cui infatigabili quoque labore inſudavit. Collegi, quomodo ex diverſæ formæ & magnitudinis particularum motu & combinatione in ſeparatione materiæ mundi chaoticæ exorta ſint elementa, ut vere Sophi dixerint opus ſuum majoris mundi creationi aſſimilari. In primordiali Chao macrocoſmico erant omnia contra naturæ leges poſita, quippe levia verſus centrum erant depreſſa, gravia circa maſſæ peri-

 pheriam

pheriam ſubſiſtebant, quod in operatione prima principiorum Mercurii Sophici quoque conſpicitur; terra enim licet gravis ſit, & in principio locum infimum obtineat, elevatur ad aquæ ſuperficiem, imo ita levis ſit, ut incipiat natare; ſicuti enim glacies, licet ponderoſa, in aqua natat, ob copiam materiæ ſubtilis, quam includit: ita corpus grave Philoſophorum, cum quo conglaciatus eſt Spiritus, natat, & aliquando inſulam, interdum alias figuras repræſentat, & inprimis inſtar globorum apparet, unde Auctor *Conjugii Solis & Lunae* Lib. III. *Nota ſi non fiunt globi, non natabit, ſed ſubmergetur as ad latera vaſis nec confringentur diſſolvendo, etiamſi per annum aſſatur, hoc expertum eſt.* Disgregatæ quoque & diſperſæ ſunt terræ moleculæ per univerſam aquæ maſſam, quæ nigredine indies creſcente magis deformatæ eam inquinant, & obſcuram & tenebroſam reddunt. Ipſe interim Spiritus quaſi in profundum abyſſi & intra aquæ ſphæram demittitur, ut hæc mixtionis philoſophicæ phaſis merito dici poſſit *terra tenebroſa & operta mortis caligine.*

Ratio hujus phænomeni hæc eſt, quod particulæ terreſtres, ſolutione & putrefactione philoſophica attenuatæ, & in globulos minutiſſimos redactæ, fluidi Mercurialis poris ita evadunt proportionatæ, ut eorum interſtitia omni ex parte ſic occupent, ut lucem incidentem nec admittant, nec trajiciant. Opaca namque materia elementi tertii materiam ſecundam pellucidam obſcurat, id quod per autopſiam patet, cujus rationem Sophi duntaxat a poſteriori, ex ſulphure impuriore materiæ inexiſtente deduxerunt; alii vero, qui caliginis ſeu nigredinis hujus cauſſam reddere non potuerunt, contenti fuere, quod parabolice per mortem, tenebras Cimmerias, infernum, eam deſignarent, quibus tamen re ipſa nihil explicarunt. Neque in priorum ſententia ſufficit pro cauſſa ſtatuere impuritatem quandam ſulphuris e centro extractam, cum id quoque ſatis improprie prolatum

latum ſit; nil enim, niſi ab omni fœculentia depuratiſſimum, opus ingreditur. Dum igitur poruli mercuriales a globulis terræ penitus obſtruuntur, nigredo oritur, id quod LULLIUS dicit in *Codic. Nunquam opus nigreſcit, donec a terra extrahitur tinctura per ſuaves deſtillationes, & in ventre Mercurii deportetur.* Tinctura terræ iſti globuli ſunt, venter Mercurii ejus poruli. Quando vero poruli ab iſtis globulis liberantur (id quod artificiali deſtillatione fieri poteſt, ad opus tamen penitus inutile) tum mox rurſum lux emicat & ſpirituum claritas. Philoſophi hic miras fingunt clypſes: Solem ajunt ſe ad centrum reduxiſſe, ideo in terra meras conſpici tenebras, longo autem tempore & ſubtili artificio eum rurſus ad peripheriam reduci, ſicque lucem priſtinam imo puriorem comparere. Multa non nemo addit de impuro Lucifero, qui cœleſti materiæ præſidere ac dominari annititur, eum vult e cœlo ad imam abyſſum eſſe deiiciendum, ſcilicet fœculentam & nigram materiam ad fundum eſſe præcipitandam, & quæ ſunt innumeræ ejusmodi parabolæ, quæ tamen pariter nil dicunt & nil explicant. Lux in Chao Sophico tandem oritur non ob revulſos ex Mercurii poris terræ globulos, hoc enim vergeret in operis perniciem, cum utriusque intendatur radicalis & perpetua unio, ſed quando ipſi globuli perenni circulatione & materiæ ſubtiliſſimæ trajectione porulos quoque & ſpatiola conſequuntur luci transmittendæ apta. Hos enim niſi obtinerent, non poſſent auri particulas, ipſa luce immenſum craſſiores, qui artis unicus ſcopus eſt, in ſe ſuſcipere, ut Aurum in Mercurio ſicut glacies in aqua calida liqueſceret.

Magna proin hic inter Philoſophos contentio & quæſtio oritur, num eorum Mercurius debeat eſſe corpus pellucidum, an vero inſtar lunæ opacum, lucem ſaltem reflectens? patet namque ex Adeptorum ſcriptis, alios in Mercurio ſuo manifeſtam denſitatem & opacitatem, alios vero pelluciditatem ſtabilire. Ita

BERNARDUS *Treviſanus* in *Epiſt. ad Thom. de Bonon.* ſcribit, Elixir & Azoth non eſſe diaphana, non transparentia, aut inſtar oculi lacrymæ clara. Rationem addit, quia eo caſu terra in proportione aquam dimiſiſſet, illaque eſſet ſeparata, quæ alias, aquæ partes inſpiſſans, inducit opacitatem. E contra THOMAS *de* BONONIA perhibet, aquam ſuam Mercurialem eſſe clariſſimam & perſpicuam, ſpiritualem tamen, ut faciat Aurum merum ſpiritum. Controverſia hæc ex principiis CARTESII facile deciditur; ſcilicet terræ globuli minus bene diſſoluti & perforati opacitatis cauſſa fuere in menſtruo Comitis BERNARDI, iidem exactius diſſoluti, & per circulationes cum materia ſubtiliſſima ſeu ſpiritu igneo dilatati limpiditatis & luciditatis cauſſa in ſolvente Mercuriali THOMÆ *de* BONONIA; ita LULLIUS in *Teſtamento Noviſſimo* Cœlum ſuum clarum pronunciat, & ſerenum, & reſplendens inſtar ſtellæ cœli: de quo & PARASINUS in *Appendice Elucidarii* ait: *Tum quintam Eſſentiam adamante lucidiorem & clariorem videbis, quæ ſtellarum claritatem ſuperat, adeo ut dubium ſit, an in vitro contineatur nec ne.* Terra foliata Hermetis a me olim viſa tota quoque perſpicua & pellucida erat. Tu igitur quisquis vulgi Mercurio inſudas, ſerio perpende, an corpus ejus opacum unquam perduci poſſit ad hanc diaphaneitatem.

Quandocunque igitur particulæ terræ attenuatæ occupant poros aquæ, quod fit in ſolutione prima phyſica, quæ illud Chaos eſt, luciditas mutatur in obſcuritatem &, ut LULLIUS loquitur, *in naturam atramenti terreſtris, non capiendo formam claram & cœleſtinam, ſicut apparet poſt evaporationem dictæ aquæ, & ſuam congelationem in forma lapillorum croceorum, quæ croceitas a terreitate pontica & ſulphurea procedit.* Quos lapillos croceos & ipſe vidi ac tetigi, vitro philoſophico per infortunium ri-

mam

mam agente, & ſpiritu paulatim & inſenſibiliter evaporato; ſic damno doctus ſum LULLIUM vera ſcripſiſſe.

Terra autem ingreditur poros fluidi Mercurialis, & ipſi pori eam lubenter ſuſcipiunt ob figuræ & texturæ convenientiam, quam ſimilitudinem & magnetismum appellarunt. Quos quidem globulos dum materia ſubtiliſſima continuo pertranſiens perforat (unde LULLIUS in *Theor. Teſt. c. 14.* corpus ſic reſolutum eleganter vocat *Lapidem perforatum & poroſum,)* & aqua continuo rotatu abluit, mundat, nitidosque ac fulgentes reddit (quam *ablutionem nigredinis* dicunt Adepti), tandem omnia in forma argenti vivi puriſſimi & lucidiſſimi comparent, unde RIPLÆUS *Porta 6.* in humido ſuo mercuriali recenſet albedinem noctu clariſſime lucentem, quam alii propterea *lunariam noctilucam, aquam glacialem lucidam* nominarunt, ut idcirco alii non male dixerint, fluidum illud Mercuriale ex primo lucido, cui ineſt verus naturæ ignis, componi. Conſpecto hoc in Chao Sophico candore vere artifex dicere poteſt: *Fiat lux, & facta eſt.*

Jam propriis oculis viſa breviter quoque narrabo. Credas autem me in omnibus exactiſſime obſervandis fuiſſe lynceum. Non enim niſi maxime ſenſatus artifex, operi fere ſemper adſtans & dexterrime utens inſtrumentis, iſta conſpiciet. In circulatione materiæ phyſicæ chaoticæ, quæ quodammodo pinguis & unguinoſa apparebat, tria obſervavi: inprimis aquam manifeſte craſſam, cui particulæ minimæ lucidæ, globulares, ſumme agiles, quæ circa proprium centrum movebantur, quaſi ab argento vivo deciſa corpuſcula, innatabant. Carteſii diceres globulos primi elementi; aſcendunt namque cum ſpiritu igneo. Dein conſpexi globulos adhuc alios majores, manifeſte unctuoſos ſeu oleoſos, propria circumſcriptione gaudentes, qui nec aquæ prædictæ craſſiori, nec ipſis illis prioribus globulis, ad mutuum licet frequentem concurſum & contactum, miſcebantur,

niſi

niſi in inferiori iſta aquarum colluvie, ubi omnia in Chaos relabebantur. Hanc Carteſii materiam ſecundi elementi non inepte crederes. Certe ſpectaculum hoc mihi admodum confirmavit ſubtiliſſimi hujus Philoſophi, de triplicis materiæ, lucidæ, pellucidæ & opacæ naturali conformatione, doctrinam. Vidi namque particularum ſubtiliſſimarum, ſive ſphærularum minutiſſimarum ſeparationem, quas, quia activiſſimæ erant, cenſui eſſe primævæ lucis portiunculas. Conſpexi in continuata gyratione aliorum lævium corpuſculorum ſeu globulorum groſſiorum, minus tamen, licet quoque mobilium, expreſſionem, quos judicavi naturæ eiſe aëreæ. Conſpexi aquam identidem groſſam ad vaſis latera deſcendere, & revera nil eſſe aliud, quam aliarum particularum longularum fluidam congeriem, quam aquam eſſe non dubitavi. Et trium harum molecularum, mole atque figura diverſarum, inſenſibiliter quidem in vapore aureo aſcendentium, ſenſibiliter vero relabentium incredibilem numerum, per omnes vaſis dimenſiones continuo volvi, & ad centrum noctes dieſque revolvi, per plures ſeptimanas non ſine ſingulari mentis & oculorum recreatione obſervavi. Quamvis & irregulares quaſdam craſſioreſque particulas alicubi in vaſe extra aquarum ambitum (cujus ratio mihi haud ignota eſt,) coaluiſſe & ramoſas figuras exhibuiſſe ſpectarim.

Quoad materiam elementi tertii, ſive terram, in Chao hoc adnotavi eam obtinuiſſe ſuperficies omnino planas & cubicas, ut aliis planis facile accederent, ſicque ſe totas omnino tangendo circa liquidi Mercurialis meditullium quieſcerent ac concreſcerent, quod equidem ſpectavi invitus. Hæc enim particularum figura cauſſa eſt, quod terra cum longiuſculis aqueis, utpote alienæ figuræ, tam difficulter & tam tarde ſe jungat, quod *ſolutionem* vocant Philoſophi. Interim dum iſtæ particulæ ſeu corpuſcula terrea in mutuos amplexus ruerent, & partim ad ſuperficiem

ficiem fluidarum usque aſcenderent, partim inæqualiter deſcenderent, aliud ſeſe obtulit curioſum phænomenon. Foveæ nempe quædam & lacunæ, veluti aquarum vortices & cataractæ, repræſentabantur, & ipſæ terræ particulæ conglomeratæ, ultra aquarum ſuperficiem in medio exſurgentes, montes & ſcopulos referebant, ut non absque inſigni voluptate me majus magni fundum & internam faciem quaſi introſpicere putarem, & vel inde concluderem, non inepte a Philoſophis ſuas aquas mari mediterraneo fuiſſe comparatas. Et hæc de Chao Philoſophico. Alia phænomena inferius detegendi dabitur occaſio.

CAPUT II.

Aër Sophorum.

Primus Philoſophiæ adeptæ labor eſt, ſeparare aquas ab aquis, conſtituere aërem & formare Chaos, in quibus ipſa praxis conſiſtit. Etſi enim materia ſecunda Philoſophorum dicatur aër, quia aëre congelato abundat, qui quamdiu in ſua ſphæra diffunditur, & in raritate perſiſtit, manus haud madefacit; materia tamen quoque eorum prima hoc nomen ſibi vindicat jam tum etiam apud Philoſophos antiquiſſimos, unde SENDIVOGIUS *in Epilog. 12. Tract.* ait: *Aër veterum Philoſophorum materia.* Aër itaque in opere dominatur, & quas in majori mundo exercet operationes, has analogice etiam in Sophico exerit, quod hoc capite oſtendere conatur PHILALETHA.

Expanſum ſiue firmamentum aër in ſacris vocatur, idque non citra ſecretum inſigne, quoniam ſcilicet aër fermentalis eſt aquarum ſeparator: pariter & aër noſter. Eſt ergo opus noſtrum revera Syſtema majoris mundi.

Pergit PHILALETHA in analogia creationis mundi, & aſcendit ad aërem & firmamentum. Volunt namque BASILIUS & ORIGENES, aliique plures aliud eſſe apud *Moyſen*, cœlum & terram primo die, aliud aridum & firmamentum die ſecundo, quod in artis proceſſu etiam ſe ita habere perhibent Adepti. Sacer hic Phyſicus aquas dividit ab aquis medio firmamento; ubi regio aëris, quæ corpora illa ſupra medii aëris regionem puriſſima & immixta a mixtis inferioribus, ex fœculenta & craſſiore parte mundani corporis conſtantibus, quaſi aquas ab aquis diſcriminat & diſtinguit, in ſacris literis *firmamentum* dicitur, ut explicat in *Heptaplo Joannes* PICUS, Comes Mirandulanus. Firmamentum itaque medium eſt inter aquas ſupercœleſtes, quæ in unum locum congregatæ ſunt (ſicut omnis planetarum virtus in uno Sole eſt concinnata) & inter aquas, quæ ſub cœlo ſunt, quæ in unum quoque collectæ dictæ ſunt mare, in quo omnes colliguntur aſtrorum influxus. PHILALETHA igitur inquit *id non citra ſecretum inſigne*, quod tamen ſubticuit; ſed vos attendite ad ſphæram firmamenti, ad centrum ſolis & ad centrum maris fixum, attendite naturam medii, & ſubſtantiam Mercurii mediam. Conſiderate, aquas inferiores a ſuperiorum influxu locupletari & fœcundari haud poſſe, niſi per medium inter utrasque collocatum. Aër in opere Sophico dividit vel ad oculum aquas ab aquis, ſcilicet graves a levibus, puras ab impuris, imo nulla aqua arti eſt utilis, niſi quam aër ſic diviſit. Non poſſum hic ſilentio præterire, quod aliquando in vaſe meo ſpectavi firmamentum, dum ſolutionem corporis phyſici intenderem. Vidi in meditullio aquarum oriri interſtitium aliquod, ſeu firmamentum ſalinum. Superiores aquæ erant colore igneo, inferiores lazureo, dum ad candelæ lumen de nocte chaos meum tranſpicerem: circa limbum vero ſuperiorem duo circuli apprime flavi conſpiciebantur; quæ tamen omnia laboris fruſtranei fuere phænomena.

nomena. Errores enim docent, & nox nocti indicat ſcientiam. Tu vero quisquis vulgi Mercurio, aut cuicunque alii metallico operam collocas, an in eo aquas ſeparabis ab aquis? Mercurius aquæ quidem fructus eſt, ſed in quo aquæ ſemen ita in ipſum fructum indiſſolubili nexu coaluit, ut radicaliter omnem diviſionem, arte aut natura poſſibilem, reſpuat. Opus autem tibi eſt aquis, non ut putas metaphoricis, aſt realibus, non fluidis tantum, ſed & certo reſpectu liquidis, niſi quod aphiloſophon eſt, in mari Sophorum velis aquam negare. Separatio itaque aquarum ab aquis primus labor eſt, adeo quidem neceſſarius, ut ſine ejus vera praxi coetera omnia ſint fruſtranea. Lege Fr. BASILII VALENTINI textum *Lib. de rebus nat. & ſupernat. c. 3.* hic a me verbotenus latine redditum, & num aërem & aquam Sophicam capias tecum perpende. „ Rerum omnium viſibilium & comprehenſi-„ bilium materia eſt ſpiritus Mercurii, qui purus eſt aër, & hinc „ inde volitat ſine alis, & eſt ventus movens, qui poſt expulſio-„ nem ex ſuo habitaculo per Vulcanum in ſuum chaos fugatur. „ in quod recedit & in elementa reſolvitur, ubi more magnetico „ a ſideribus attrahitur propter amorem, quia ab iis primum „ exivit & generatus eſt, quia ſimile appetit, & ſuſcipit ſimile „ Si autem ſpiritus hic Mercurii capi & corporificari poteſt, tunc „ ſe reſolvit in corpus & evadit Aqua pura & clara transparens, „ quia eſt prima aqua ſpiritualis & prima radix Mercurialis mine-„ ralium, ſpirituoſa, inſenſibilis, incombuſtibilis absque com-„ mixtione terreſtris aquoſitatis, & eſt Aqua Cœlica, de qua „ multi ſcripſerunt. „ Ita *Fr.* BASILIUS, quae ſi intelligis, nec aër Sophorum, nec aqua, nec firmamentum tibi poterunt manere incognita.

Quoniam ut aquæ ſubtus firmamentum videntur & apparent nobis, qui ſupra terram

vivimus. At ſuperiores aquæ viſum noſtrum fugiunt, quia tum late a nobis diſtant. Pariter & in macrocoſmo noſtro aquæ ſunt minerales excentrales, quæ apparent; at quæ intus clauduntur, viſum noſtrum fugiunt, & tamen revera extant.

Duplex in Chao Sophico aqua eſt, *centralis* & *excentralis.* Excentralis & viſibilis in Spiritu, centralis & inviſibilis in terra. Hæc enim licet originaliter quoque fuerit aqua, coagulata tamen eſt, ſuamque aquam radicalem in centro clauſit, neque videri, tangi, aut ſub ſenſum artificis cadere poteſt, niſi cum aqua ſibi proxima in unam mixtionis formam, in primam nempe materiam liquidam, non tamen aqueam, ſed viſcoſo-unctuoſam, convertatur. Sic enim aqua firmamenti ſophici excentralis centrales evocat aquas in terra clauſas, quæ & ipſa prius in conſpectum duxit aquas centricas ipſius firmamenti, quod Myſterium eſt a Sophis obvelatum. Etſi enim per decem annos terram in igne etiam debito retinueris, non fient aquæ ejus centrales, quod me experientia docuit, niſi mediante Sophorum aëre, quem ipſa terra fecit apparere, unde jam ſubjungit PHILALETHA:

Hæc ſunt de quibus auctor novi luminis, quæ ſunt & non apparent, donec artifici placeat.

SENDIVOGIUS hic non loquitur de aquis centralibus corporum noſtrorum, ſed de ipſo aëris Philoſophici occulto centro, in quo etiam ſunt aquæ, licet non appareant elementalium aquarum nubibus atque nebulis inuolutæ, ut eas extra centrum protrahere opus ſit labore pleniſſimum: niſi enim aquam igneam mineralem a phlegmatica ſeparaveris, poſſibilis in æternum non eſt aquæ conſtans in igne fixatio, unde quicunque in rore, aqua

pluvia

pluvia, aliisque meteoris ſolvens quærunt Philoſophicum, iis ſerio perpendendum adſcribo incomparabilis HELMONTII poſtulatum, *Progymnaſm. Meteor. n. X. Experiri illis* (Spagyris) *erat perfacile, aquam, quocunque modo, arte vel naturali proportione, fuerit terrae nupta, nunquam tamen conſtantiam in igne acquirere, ut neque vere unquam terrae radicaliter jungi.* Ex quo non obſcure colligetis, qualis debeat eſſe Sophorum aqua, quæ eorum terræ nupta unitur radicaliter & conſtantiam in igne acquirit perfectiſſimam.

Quemadmodum ergo aër diſtinguit inter aquas, ſic & aër noſter omnem aquarum excentralium, ad aquas quæ in centro ſunt, ingreſſum prohibet. Etenim ſi ingrederentur & miſcerentur, tum ſtatim unione indiſſolubili coaleſcerent.

Aëris aqua excentralis admodum difficilem ingreſſum habet ad centralem aquam corporum, qui tamen ingreſſus omnino neceſſarius eſt, ut aqua fiat per aquam, ſive ut obſcure Veteres loquebantur, Mercurius per Mercurium. Quamprimum enim facta eſt utriusque aquæ radicalis penetratio, etiam ſequitur indisſolubilis unio. Dum corpora facta ſunt aqua per aquam in qua ſunt, tum omnia aër & vapor ſunt, homogenea & indiviſibilia. Quia natura naturam amplectitur, retinet, nunquam dimittit. In operis limine conſpexi aliquando aquam ingredi corpora, ſed animadverti ad eorum centrum non fuiſſe admiſſam, nam illa non diu poſt ad priſtinam ſoliditatem redibant. Quia enim a Chao non ſequeſtraveram ſat caute & perite aquas excentrales (non enim noveram iſtas, quæ intus claudebantur) ſic quidem ex parte fiebat ſolutio, quæ tamen non erat Philoſophica, cum nulla ſequeretur corporum attenuatio, nulla ſublimatio, nulla indiſſo-

diſſolubilis unio. Sic didici, quantum interſit Chaos ab humore hydropico ſuperfluo purgare, quod mox infra monet PHILALETHA. Et ſic multoties irritis tentatæ ſolutionis experimentis, tandem intellexi, aquas excentrales aëris non ingredi aquas corporum centrales, cujus ratio mox patebit.

Dicam itaque ſulphur externum vaporoſum comburens adhærere pertinaciter Chao noſtro, cujus tyrannidi non valens reſiſtere avolat purum ab igne ſub ſpecie pulveris ſicci. Tu ſi aridam hanc terram aqua ſui generis rigare ſciveris, poros terræ laxabis, & externus hic fur cum operationibus nequitiæ foras projicietur. Purgabitur aqua per additamentum ſulphuris veri a ſorde leproſa, & ab humore hydropico ſuperfluo, habebisque in poſſe Comitis a Trevis fontinam, cujus aquæ ſunt proprie Dianæ Virgini dicatæ.

Hic ad praxin & artis myſteria tacito pede procedit. Docet enim depurationem Chaos ſive aëris Sophici, in quo tria ſtatuit excrementa: 1. Sulphur externum vaporoſum comburens & ex toto combuſtibile; 2. ſordem leproſam, per quam ſuperfluitas fæculenta terrea intelligitur; 3. humorem hydropicum, per quem innuit aquas inutiles excentrales. Hi ſunt morbi. Indicationes horum curativas has ponit. Terra arida riganda eſt, laxandi ejus pori, addendum ſulphur verum. Remedium, quibus hisce indicationibus ſatisfacit, unicum ponit, nempe aquam ſui generis, quam terra arida Sophorum magnetice attrahit, naturam enim habet fontinæ Treviſanæ, quæ regem tranſeuntem ſemper

ad

ad ſe trahit, ſicque ejus pori laxantur per humidum unctuoſum, & additionem ſulphuris fixi incombuſtibilis, unde tum aqua ſeu fons Virginis Dianæ, in quem nuda ingreditur, id eſt, aqua aëris centralis puriſſima exoritur. Hujus praxin ipſe PHILALETHA in *Fonte Chem. Phil.* ulterius inſinuat, obſcuro quidem, at ex dictis non adeo difficulter intelligibili Aenigmate. Attendas igitur, inquit, huic ſecreto, in locis Saturninis reperitur herbula quædam ſaturnia dicta, cujus ramuli apparent ſicci, verum in radice ſuccus abundat. Hanc tu colligens herbam una cum radice tecum portabis, donec ad montis pedem veneris, ſubter quem Vulcani miniſterio fodiens herbam tuam ſepelies, quæ ſtatim poros montis permeat, terram ejus laxando. Tum demum ad ſummitatem ſcandens facillime perforabis usque ad genua & infundes aquæ pinguis ac ſiccæ tantum, ut ad imum montis deſcendens impoſitam herbam madefaciat, quia ſtatim madefacta una cum aqua inſtar fumi aſcendit, & rapit ſecum ſpiritum montis ſurſum ferens ſecum, qui ſpiritus eſt ignea vis miſcens ſe aquæ, & in illa habitans, eſt aqua cui immiſiſti vinculum tuum, ſive vas aut furnus, ſpiritus Saturniæ, & fumus albificans & vapor montis eſt ignis, & hæc omnia ſunt Mercurius, ſic habes Saturniam vegetabilem regalem & mineralem herbam, & totum aquæ noſtræ ſecretum ſub ænigmatico ſermone deſcriptum.

Hic igitur omnia dixit, quæ hoc capite intendit explanare, ſeu potius obſcurare magis. Fuſores Antimonii hic rurſum intelligunt Regulum ſuum, cui ſulphur vaporoſum externum adhæret, quod ab igne ſub ſpecie fumi per ſublimationem avolat in pulverem ſeu flores ſiccos; adjecto tamen Nitro, ſeu aqua ſui generis, laxatis poris inſtar ſcoriarum ſeparatur, ejusque loco ſulphur verum a Marte recipit, quo mediante depuratur: ita illi.

Dicam quoque errorem meum. Non purgaveram Chaos a ſulphure externo vaporoſo. Comperi tamen nihilominus poros terræ

terræ laxaſſe, & ſolviſſe ſpe mea citius. Verum produxi fontem veneno infectum, a Mercurii Sophici via ad liquoris alcaheſtini avium delapſus. Aderat enim fur cum operatoribus nequitiæ, ſiquidem ea fuit fontinæ virulentia ſeu violentia, ut vitri ſpiſſiſſimi (quod curioſitatis cauſa aſſervo) internis parietibus profundas undique foveas inſculpſerit, vitrumque eroſum ſolverit in Alcool ſubtiliſſimum; interim quod ſatis mirari non potui, relicta in fundo terra crocea Chaos in collum vaſis elatum adhærebat inſtar Stanni foliati, figura perfecte rotunda, quod non uti prius inſtar aquæ craſſioris defluebat, ſed in globulos veluti mercuriales ſeſe recolligens ex alto recidebat. Phænomenon hactenus a nemine quod dicam obſervatum. Verum ob vitri fatiſcentiam & inſtantes rimas laborem coactus ſum finire; ex eo autem primum didici, quid ſint *nummi artis*, quorum non ſemel in *Turba Philoſophorum* fit mentio. Terra enim adhærens foliata exacte referebat nummulos Gothicos argenteos, quos alii patellas iridis appellant. Colligebam inde Chaos illud, etiamſi nihil de Mercurio vulgi aliove metallico participaret, induere poſſe formam ſeu ſpeciem Argenti vivi communis, ut non obſcure pateret ratio, quare Sophi ſolvens ſuum Mercurium ſeu Argentum vivum appellarint.

Hic fur eſt nequam arſenicali malignitate armatus, quem juvenis alatus horret & fugit, & licet aqua centralis ſit hujus ſponſa, tamen amorem ſuum erga illum ardentiſſimum non audet exerere ob latronis inſidias, cujus technæ ſunt vere inevitabiles.

BECCHERUS per hunc & priorem textum Reguli martialis mercurificationem a PHILALETHA intelligi opinatus eſt, aliisque perſuadere voluit. Nempe in Regulo ſulphur quoddam arſenicale eſt, quod amalgamationem Mercurii cum Regulo impedit,

dit, ſicque ingreſſum aquæ mineralis excentralis, nempe Argenti vivi communis, in aquam centralem Reguli, nempe Mercurii ejus, prohibet, mercurificationemque arcet. Hoc ſulphur vaporoſum externum comburens vocat furem & nequam arſenicali malignitate armatum, quem juvenis alatus Mercurius exhorreſcit. Ita ille.

Explicabo id clarius & magis philoſophice. Sulphur illud externum a Philoſophis cenſetur eſſe naturae arſenicalis ſive malignæ, eo quod impedimentum ſit, quo minus mercurialis Spiritus cum aqua centrali terrae deſponſetur. Si enim arſenicali malignitate comite eorundem tentetur connubium, amor ardentiſſimus, id eſt, utriusque in radice copula non ſequetur, id quod Artiſtarum plurimi non attendunt, neſcientes quis ſit obex, dum corpora in aquam radicaliter ſolvi renuunt. Unde Auctor noſter eleganti metaphora ſulphur illud Latronis, utpote qui totum corpus mortificat & perimit, & furis, qui labores & impenſas quaslibet quaſi furatur, inſidias & technas appellat inevitabiles, impoſſibile namque eſt artificem in primis tentaminibus has ita callere, ut non multoties in praeparatione hallucinetur, quam multa enim hic ſint devia, vix lynceus obſervat.

Accedit, quod hic adhuc alio collimet PHILALETHA & magnum aliud myſterium, non tam doceat, quam ſubinnuat. Dixerat namque priori textu ſulphur vaporoſum externum adhaerere Chao; jam vero adducit malignitatem arſenicalem, quam ipſe juvenis alatus, id eſt, aër, ſive Mercurius Sophicus fugiat. Animadvertendum igitur eſt hic, eum loqui de corpore ſive terra; Ejus enim aqua centralis duntaxat illa ſponſa eſt, quam iſte appetit, perhorreſcit tamen ac fugit ob ſulphur arſenicale. Naturæ enim Symmiſtæ docent, in ſubjecto philoſophico duplicem eſſe terram, ſcilicet mercurificantem, ex qua per ſeparationem ſulphuris arſenicalis fiat Mercurius Philoſophorum, & arſenifican-

tem, ex qua Alcaheſt paretur: ſiquidem utrumque ſolvens ex eodem conficitur ſubjecto, ſed diverſe modificato: Alcaheſt ex terra ſulphurea arſenicali ſalis, Mercurius Sophicus ex mercuriali. In cujus præparatione igitur ſulphur illud arſenicale penitus erit ſeparandum, ut obtineatur ſola & puriſſima terra mercurificans ſeu mercurialis, cujus centrum ipſe alatus juvenis, ab omni quoque ſulphure externo combuſtibili liberatus, ingrediatur, ſicque, ut loquuntur Sophi, ſponſus nudus cum ſponſa nuda, id eſt, immaculatus cum virgine thorum conjugalem aſcendant. Et hæc explicatio vere eſt philoſophica, quam rudiori aliquo exemplo illuſtrabo in regno vegetabili.

Sal Tartari terra fixa eſt, & tamen, juxta LULLIUM aliosque Adeptos, reddi poteſt volatilis. Spiritus Vini rectificatiſſimus volatilis eſt, & tamen cum ea figi poſſe creditur, quamvis utrumque opus ſit Herculeum. Spiritus Vini volatilis & ſal Tartari fixum ejusdem ſunt radicis ac proſapiæ, & tamen experientia docet utriusque non fieri connubium & unionem indiſſolubilem, ut terra in aquam & aqua in terram convertatur fiatque unum omnino homogeneum. Certe non ſine magna ratione LULLIUS in præparatione aquæ ſuæ cœlicæ, ſive Mercurii, hoc exemplo uſus eſt. Jam igitur ſcrutare cauſam, quare hic pariter alatus juvenis non poſſit exerere ardentiſſimum ſuum amorem erga hanc ſponſam radice & proſapia ſibi connatam, & quare potius illam fugiat. Quam ſi inveniſti, ad Regnum minerale analogice argumentare & cogita, quid illis ſit addendum, quid demendum, ut inſeparabili nexu coaleſcant.

Eſto hic tibi Diana propitia, quæ feras domare novit, cujus binæ columbæ pennis ſuis aëris malignitatem temperabunt, quod per poros facile ingreditur adoleſcens, concutit

cutit ſtatim peroledos, nubemque tetricam ſuſcitat. Tu undas ſuperinduces ad lunæ usque candorem, atque ita tenebræ, quæ ſuper abyſſi faciem erant, per ſpiritum ſe in aquis moventem diſcutientur.

Subtiliſſima & obſcuriſſima eſt hæc allegoria in ſenſu philoſophico, explicatu facilis & aperta juxta proceſſum hodie ſat notum chemicis, & a non uno clare ſatis publicatum, vtrumque pandam. Qui Argentum vivum vulgi in Mercurium philoſophicum redigere allaborant, illud mediante Regulo martiali purgare, ab humore hydropico liberare, & igne ſeu ſulphur Martis animare intendunt. Sicuti enim in fuſione Reguli cum Marte pars Reguli mercurialis dimiſſo proprio ſulphure Ferri ſulphur apprehendit ſibique ſociat, ita quoque in Argento vivo vulgi idem futurum, ſicque Mercurium duplicatum igneum generatum iri ſperant. Compererunt autem juvenem alatum, id eſt vulgi Mercurium, horrere & fugere connubium cum Regulo martiali, licet hujus centrum, id eſt Mercurius, ipſi ſit ſponſa, quia copia ſulphuris arſenicalis ipſius Reguli impedit mixtionem amalgamatoriam cum Argento vivo. Jam igitur ſingulare excogitarunt artificium, quo iſtam ſulphuris malignitatem temperarent, & in poros Reguli ingreſſum Mercurio facilitarent. Ad quod elegerunt Dianæ binas columbas, id eſt Lunam & Venerem (nonnulli illam ſolitarie, alii utramque) & Regulo martiali colliquarunt ſicque magis reddiderunt metallicum, ut jam cum Mercurio amalgamatio expetita ad votum ſuccederet. Quem quidem a Regulo iſto per deſtillationem toties cohobando repetierunt & ſingulis vicibus cum ſale & aceto vel etiam aqua fricando & abluendo, ut in ſuis experimentis diverſimode docet ipſe PHILALETHA, ab omni nigredine mundarunt, donec lunæ gereret

 can-

candorem, & omnes tenebræ ſuper abyſſi faciem, id eſt impuritas nigra in ſuperficie Mercurii apparens, eſſent tandem ablatæ. Qua quidem enchireſi Mercurii Sophici creationem eſſe completam crediderunt. Et hanc quoque ipſiusmet PHILALETHAE fuiſſe intentionem ſuſtinet PANTALEON, cum interim quoad fiendi modum falſe increpando, qui tamen Andabatarum more cum hoſte fictitio pugnat, ſententiam PHILALETHAE forte nunquam ſomniatam infeſtat, heterodoxa fingit poſtulata in Philoſophia Hermetica, contra quæ ridiculo aſſultu inſurgit; PANTALEON male explicat ſic male docet.

Paulo aliter ſentit BECCHERUS, qui hoc ſaltem proceſſu paratum lunæ Mercurium SUCHTENII & PHILALETHAE eſſe ſcribit Tr. *Concord. Mercur. Lunæ*, & ipſum potius Mercurium ex regulo Antimonii martiali ſine argento confectum indubitato verum & genuinum Philoſophorum eſſe ſtatuit; unde per binas Dianæ columbas non Argentum, ſed ſalia alcalia & urinoſa (aves enim ſunt & volare debent, Luna autem fixa eſt) intelligit, quæ malignitatem ſulphuris arſenicalis in Regulo ita contemperant & domant, ut mercurificetur. Cujus methodum in *Supplemento ſecundo Phyſicæ ſubterraneæ Theſ. 6.* fuſe oſtendere allaborat, quo curioſum lectorem brevitatis cauſſa remittimus. Verum nec BECCHERUS, nec PANTALEON hac ſua tam ſpecioſa theoria unquam facti ſunt adepti. Experientia namque fatuorum magiſtra jam pluries docuit viros in Pyroſophia exercitatiſſimos mercurium iſtum Antimonii qualicunque columbarum artificio ſat laborioſe paratum manſiſſe, ut ante, operi Sophico plane ineptum, & Philoſophorum regem noluiſſe ſophiſticum hunc hermaphroditum pro ſponſa ſibi devincire. Sic eventus docuit conceptus hos duntaxat eſſe imaginarios. Poſſideo drachmas duas pulveris inſtar Cinnabaris rubicundi, ex tali Mercurio, cum Auro magnam partem jam fixato, parati, multis tamen adhuc globulis Mercuriali-

rialibus vivis et nec dum mutatis permixti, quem ex ovo philoſophico artificis, labore Sophico nondum abſoluto mortui, exemptum mecum ante plures annos communicavit magni in Germania Principis Archiater, in quo deſideratam tingendi potentiam fruſtra quæſiveris.

Hiſce præmiſſis intellectu facilior erit ipſe ſenſus vere philoſophicus. Tria itaque ſunt, quæ hoc textu proponit PHILALETHA: 1. temperationem Sulphuris per Dianæ columbas; 2. phænomena, quæ in ipſa operatione comparent; 3. ipſius Mercurii ſic præparati nitorem & elegantiam. Quo ad Dianæ columbas (quarum fundamentalem ſcientiam ſequenti libro proponam) hic prævie notandum, nihil concipi debere ab ipſo Aëre philoſophico diverſum, vera etenim Sophorum Diana eſt, & *Fr.* BASILII Venus Aphrodita, quæ hominum corda novit, multoque magis domare feras tam phyſicas, quam philoſophicas. Ex hoc veluti e Dianæ luce provolant binæ columbæ, particulæ puta ſulphuris veri volatiles, quæ aëri philoſophico mixtæ medium aliquod, ſeu quidam quaſi paranymphus evadunt, a quo ingreſſus alati juvenis ad ſponſam, Mercurii inquam ad terræ fixæ centrum, conciliatur. Hae etenim particulæ, quia ex ipſa terra ſunt, facile ſecum ad hujus penetralia ipſum ſpiritum deducunt. Ipſa terra inſtar magnetis ſulphur arſenicale attrahit & ſuum ſpiritum ſimul temperat & a ſe purum dimittit.

Speculemur nunc phænomena & explicemus, quid ſit. *Adoleſcens ſtatim concutit peroledos, nubemque tetricam excitat.* Aër elementalis mundanus ſuos non minus, quam terra, fundos habet, quos Adepti vocant *peroledos.* Varia aëri ut terræ ſtrata ſunt, & ſicut aquæ ſua ſunt barathra, ſuæ voragines, ita portæ ſunt in peroledis, quas periti *cataractas* & *valuas cœli* dixere: in peroledis autem venti, rores, nubes, aliique aëris fructus continentur; qui prout eorum valuæ juxta Blas ſtellarum, cui pa-

rent, aperiuntur, in viſibilem mundum effuſi mutationes tempo-rum inducunt, ut acutiſſimus philoſophatur HELMONTIUS *Tr. Gas aqua*, *§. 25. 30. 31.* Simili ratione in aëre ſophico dantur Peroledi, quorum januas aperit iſte adoleſcens, ſcilicet Blas illud ſubtiliſſimum ſpiritus mercurialis, quod varia aëris ſtrata movet, unde mox ex Gas in vaporem reſoluto apparent nubes, mox ex his concretis aqua, excitat quoque nebulas tetricas, id eſt halitus & vapores fœtidos, qui varia in cœlo philoſophico meteora, irides, Dracones volantes, aliaque ſtupenda phænomena producunt, quæ tamen in undas deorſum relabentia tandem corpus nigredine obſitum abluunt ad Lunæ usque candorem, & tenebras in putrefactione ortas diſcutiunt, de quibus ipſe HERMES ait: *Hoc peracto vivit in putrefactione, & fuſcæ nubes, quæ ſuper ipſum fuerant, & in ſuo corpore antequam moreretur revertuntur.* LULLIUS in Cod. Cap. 31. *Sume ex eo nebulam, quam peperit, tenebroſam, & infunde ſuper eam de aqua ſeparata ab eo*, &c. Turba Philoſophorum *hæc habet*: *Cum videris nigredinem illi aquæ imminere, ſcias totum corpus liquefactum eſſe; & tunc oportet ignem lenem continuare, donec conceperit nebulam, quam parit, tenebroſam.*

Ite nunc, qui in fuſione Reguli antimonialis putatis concuti peroledos, & fumos in ejus præparatione ſurgentes creditis eſſe iſtas nubes tetricas & nigras adeo a Sophis expetitas. Conſiderate, num non ſint potius aridæ, & omni humido, aqua & ſpiritu, corpori ad Lunæ usque candorem abluendo neceſſariis, penitus deſtitutæ. *Mundi* enim *regeneratio fit*, inquit ESPAGNETUS, *a Spiritu igneo in aquæ forma deſcendente, aqua enim Philoſophorum ignis eſt. Aër autem Philoſophorum*, inquit ZADITH, *eſt fumus ſubtilis in ſenſibus, & eſt ignis, & ex igne eſt, hoc eſt, generatur ex igne & nutritur, propter quod debet reduci ad ignem.*

Sic

Sic jubente Deo lux apparebit. Lucem e tenebris ſepara ſeptima vice, eritque creatio haec ſophica Mercurii completa, eritque ſeptimus tibi dies Sabbathum quietis, a quo tempore ad anni usque revolutionem poſſis exſpectare generationem ſupernaturalis Solis filii, qui circa finem ſeculorum in mundum veniet, ut a labe cuncta ſuos fratres liberet.

Paragraphus hic ultimus etſi nil myſterii videatur continere, ſufficit tamen ad ſolvendum totius rei nodum; nam & ex eo omnium prædictorum aut veritatem aut falſitatem colliges, ſi enim PHILALETHA intelligi debeat ad literam totus proceſſus foret falſiſſimus. Quia intra ſeptem dies fieri nequit Mercurii Sophici completi creatio, quæ fere totidem menſes, ex Adeptorum omnium conſenſu, requirit, licet principia ejus materialia vera intra ſeptimanam ſic adaptari & depurari queant, ut nullus reſtet labor, niſi ut conjungantur & debite decoquantur ad Mercurii Sophici complementum. Mercurius Philoſophorum duplicatus non præparatur opera manuali & deſtillationibus aut ſublimationibus mechanicis, ut Sophiſtæ ſibi perſuadent, ſed operationibus mere phyſicis in vaſe unico ex utroque ſemine maſculo & fæmineo debita proportione junctis. Neque juxta Philoſophos recentiores neceſſaria eſt lucis a tenebris ſeparatio, ſeu corporis & ſpiritus depuratio ſepties repetita, ſed quinque ablutiones juxta FLAMELLUM corpus ſufficienti candore imbuunt. Ergo totum hoc, & quod hactenus docuit PHILALETHA, non de ipſo opere ſophico & Mercurii duplicati generatione intelligendum eſt, ſed de eius duntaxat principiorum adaptatione, & prima præparatione, quæ intra dies ſeptem abſolvi poteſt.

Hoc

Hoc enim abſoluo Artifici Sabbathum quietis eſt; nulla enim opera manuali amplius indiget, niſi ut principia hæc ovo philoſophico incluſa, igne debito in verum mercuriale fluidum excoquantur. A cujus operis, quod *Herculeum* vocant, fine computando intra anni revolutionem Solis filius perfectus, licet nondum ſumma tingendi poteſtate imbutus, poteſt generari. Qui aliter PHILALETHAM intelligit, in via erroris eſt. Sophiſtæ enim deſinunt ubi deberent incipere. Chymici Stibiales, depurato & animato per Regulum martialem Argento vivo vulgi, quod a ſagacioribus ſeptem dierum ſpatio fieri poſſet, arbitrantur Mercurium Sophicum eſſe creatum. Sophi vero, depuratis intra totidem fere dies Mercurii ſui principiis conſtituentibus, tum primum ſpermata conjungunt, & ſub maxima quiete, niſi quod igni ſuo invigilent, ſeu vel ſeptem menſium nunquam interrupta coctione in ſolvens homogeneum convertunt. Tantum diſtant aera lupinis. Tu quisquis cupis has tranſire ærumnas, meditare, de quo Mercurio loquantur Philoſophi, an de compoſito & vere duplicato. Hac enim non attenta in eorum ſcriptis ubique diſtinctione, inextricabiles oriuntur confuſiones. PHILALETHA ſi de Mercurii Sophici principiis eorumque præparatione philoſophice, certe non ſine multa obſcuritate & invidia eſt locutus, quam utramque, quantum potui, ſtudui removere. Adjiciam nunc

COROLLARIUM.

De Aëre Philoſophorum.

An ergo Sophorum peculiaris Aër eſt? numquid communem omnes inſpirant aërem, ſeu Sophus ſit, ſeu Aſophus? Certe hic admodum in macrocoſmo diverſus eſt. Alius, quem in Boeotia inſpirat craſſioris Minervæ Melibæus, alius, quem in Inſula Lemno

Lemno Pyræmon. Sophiſtæ etiam ſuum aërem habent, in quo arces & caſtella ſine fundamento fabricantur. Aër autem ſophicus in multis convenit, ut & diſcrepat ab aëre microcoſmico. Dicam paucis diſcrimen.

Aër Sophorum, inquit SENDIVOGIUS, Tr. de Sulph. *volatile quid eſt, ſed fixatur, & quando fixum eſt, penetrabile reddit corpus.* Aër mundanus nunquam fixari poteſt: deberet enim poſſe reduci in terram, & ideo prius in aquam in quam eam condenſari plane impoſſibile eſt, ut probavit HELMONTIUS Tr. *de Aëre.* Aëris autem ſophici vis integra eſt juxta HERMETEM, ſi verſus fuerit in terram. Aëris & aquæ elementum in macrocoſmo ſunt impermutabilia, ſi autem in opere non eſſent inter ſe mutabilia, ars vana foret. Notandũm igitur (ut innumeras alias diſtinctiones, ex LULLIO facile colligendas, prætercam) Philoſophos per Aërem ſuum quid indicare a communi aëre toto, ut ajunt, cœlo diverſum, licet appellationis huius cauſſas habeant graviſſimas. Ego ex HELMONTIO & CARTESIO illis novas ſuperaddam.

CARTESIUS aërem ſpeculatur conſtare ex meris globulis, qui, cum ſe ſecundum omnes extremitates tangere nequeant, neceſſario interſtitia ſeu ſpatiola relinquunt, quæ cum vacua eſſe non poſſint, materia mundi ſubtiliſſima replentur, nempe materia primi elementi, quæ ignem conſtituit. Hæc exactiſſime quadrant Sophorum aëri, qui cum ex globulis quoque conſtet, etiam intra ſe ignem claudit. Unde LULLIUS Cod. c. 47. *Ipſe ignis non eſt, niſi corpus ad ultimum ſubtiliatum, & in ventre aëris jam occultum ex quo manifeſtiſſime conſtat, quod aër eſt Spiritus ignem deferens; Lapis eſt ignis deportatus in ventre aëris.* Quod Hermeticæ & Carteſianæ Phyſicæ ſtabilit harmoniam.

Elementum aëris extra quidem leve eſſe, intus vero grave, ſtatuit SENDIVOGIUS. Ipſi quoque Carteſiani aëris columnam

admodum gravem eſſe, ejusque vim preſſivam curioſis experimentis comprobarunt. Aër Sophorum quoque licet in ſua raritate ſit leviſſimus, congelatus tamen ponderis eſt graviſſimi, & ipſi auro præponderat. Quo enim quid ſubtilius eſt, & magis ad naturam Spiritus accedit, eo magis ſe penetrare, conſtringi ac condenſari poteſt, unde gravitas oritur, quod eleganter probat LUDOV. *de* COMITIBUS, *Tr. de Metall. Lib. II. C. 5.*

Aër mundanus compreſſionem ſui admittit; ita teſte HELMONTIO aër in canna ferrea ulnæ unius poteſt comprimi ad digitos circiter quindecim, cujus compreſſi aëris expanſione contingit ſpiculi per aſſerem transmiſſio, non minus, quam ſi a ſclopeto propellatur. Aëris ſophici compreſſio & compactio in unum partibus longe pluribus fieri poteſt, cujus in projectione Tincturæ ea poſtmodum eſt expanſio & elaſticitas, ut vel in momento profundiſſima metallorum centra penetrare, & una ejus particula aliquot millenas poſſit trajicere & transmutare.

Spiritus participat de natura aëris, aër autem de natura aquæ & ignis; in opere ergo corpus terreum non poteſt fieri ſpiritus igneus, niſi fiat aër, nec aër, niſi fiat aqua: ergo aqua proximum & primum eſt elementum, in quod terra eſt reducenda, ideoque artis clavis & Mercurii principium. Aër itaque Philoſophorum ens eſt mediæ naturæ, ſeu mediam retinens naturam duorum extremorum, aquæ ſcilicet & ignis, unde *ſubſtantia media Mercurii* appellatur. Jam vero quantæ difficultatis ſit ejusmodi converſio, diſcere poſſumus ex doctrinæ Carteſianæ fundamentis. Non enim facile eſt corpuſcula cubica in longa, niſi ſubdiviſionibus multis, mutare, nec oblonga in globulos reducere, niſi rurſum major fiat ſubſectio. Ex globulis vero ut fiat materia Sophocosmi ſubtiliſſima, quam ſuum ignem vocant, ulterius porro attenuandi erunt in minutiſſimas atomos naturæ poſſibiles, quales & ipſe tandem præ ſe fert Lapis Philoſophorum, cujus pulviſculo nihil in mundo volunt eſſe ſubtilius Adepti. In ipſa itaque

que philoſophica putrefactione, quam ſatis apte nonnulli vocant, *putridi fractionem*, neceſſe eſt omnes particulas ſecari, ſubdividi, ſeparari & figuris ac magnitudine mutatis invicem transmutari, ut elementa chymica ordine extrahantur. De qua figurarum transmutatione eleganter *Author Roſarii: Fac de maſculo & femina circulum rotundum, & de eo extrahe quadrangulum, ex quadrangulo triangulare, & de hoc circulum rotundum, & habes Lapidem Philoſophorum.*

Aër mundanus corpora volatiliſat, ut arcano experimento confirmat HELMONTIUS Tr. *Blas. Hum.* §. 45. quod ita exacte convenit Sophorum aëri, ut de hoc potius, quam mundano, eum putem fuiſſe locutum: Verba ſic ſe habent: *Si aër (arcanum capiat qui poteſt) inprimis volatiliſat Sulphur concreti, cum omnimoda ſeparatione ſui ſalis, hoc ſal, quod alioquin in carbone fixaretur in alcali per ignem, fit totum volatile ac ſurſum ſcandit in ſpecie liquida, quandoque, & non raro, in forma ſublimati, habetque totam concreti craſin* &c. Innuit hic quidem ſalis Tartari volatiliſandi arcanum, qui juxta LULLIUM typus eſt præparationis Mercurii Sophici. Diſcite igitur Sophorum aërem, & myſterium intelligetis.

Aër mundanus corpora tenacia in aquam reſolvit, quod probatum vide apud HELMONTIUM l. c. §. 35. Aër autem Sophicus proh quam tenacis compagis, quam firmæ texturæ corpus primum minerale & poſtea metallicum fixiſſimum in aquam reſolvit! & hanc proprietatem præ reliquis omnibus attendunt Sophi & ipſe quoque PHILALETHA, dum & aërem firmamentalem & ſophicum aſſerit aquarum ſeparatorem. Quæcunque in aërem mundanum ſuper mediam regionem elevantur, in primam ſui tranſeunt materiam atque priſtinam Elementi aquæ indolem recuperant, ut eleganter oſtendit prælaudatus HELMONTIUS *Tr. Compl.* atque *Miſt. Element. figment.* §. 38. in aëre ſophico

dum ſubtiliata corpora elevantur, in primam quoque ſui materiam, aquam ſcilicet viſcoſam relabuntur; aqua enim quæcunque elementalis arti eſt inutilis. Audite elegantem aëris ſophici paraphraſin, quam *Clangor Buccinæ* intonat: *Cum corpus mundatum fuerit, & cum ſpiritu incorporatum, ſublimatione aſcendit, tunc ambo facta ſunt vapor unctuoſus, & ab urentibus ſubſtantiis ſpoliatus, aër ſubtilis clarus nimiæ penetrationis, anima a vitiis & inquinamentis liberata, quia inuncta ſuo corpori mundato mediante Spiritu, id eſt, aqua Mercuriali purificata, tranſit in ens puriſſimum & incorruptibile, & niſi fiat vapor, nihil in opere hujus artis peregiſti.* Perpendite verba ſingula, nam pondus habent.

Ego tractatulum hunc de Chao & Aëre Sophorum finio. Fuerunt tenebræ ſuper faciem abyſſi. Et intellectus humanus profunda abyſſus eſt, & ſuper hunc quoque tenebræ ſunt, nec lux illi oritur, donec Spiritus Domini ſuper eum feratur, cujus lumine illuſtrati videamus & cognoſcamus naturæ abdita. Non impletur luce oculus, niſi ad ſolem converſus, nec mens noſtra luce, niſi ad nos convertatur is qui dixit: *Fiat lux, & facta eſt.* Cœcutimus niſi Sol ſupercœleſtis ita tenebras noſtras diſcutiat, ut ſcientiæ nobis oriatur claritas, per quam agnoſcendo Creaturas ad ipſum Creatorem convertamur, quem ubi aliquando intuebimur, verum nobis erit Sabbathum quietis non ad annorum revolutiones, ſed in perpetuas æternitates. Dum ſupernaturalis ſolis filium Theandrum, qui circa finem Seculorum in mundum venit a morte fratres ſuos liberans, remoto velo felices aſpiciemus, Utinam! ah utinam!

Finis Libri Tertii.

HISTO-

HISTORICA
RECENSIO & REVELATIO
CELEBRATISSIMI
COLLYRII ANGLICANI
VIRI QUONDAM ILLUSTRIS
HANS SLOANE
KILLAGHA HIBERNI,

Magnæ Britanniæ Regis Archiatri primarii, Baronis, Præſidis Societatis Scientiarum meritiſſimi, & Societati Scientiarum Pariſienſi, Madritenſi, Berolinenſi atque Scoticæ Edinburgenſi Adſcripti, quod Ipſe diu in arcanis habuit, tandem vero

Auguſtiſſimo Magnæ Britanniæ Regi

in publicos uſus revelavit paucis pagellis, quibus Titulum præfixit:

An Account of a moſt efficacius Medicine for ſoreness, weakness and ſeveral other diſtempers of the Eyes, by Sir Hans Sloane Bart. Phyſician tho his Majeſty &c. London, Printed for Dan. Browne, at the Black-Swan, without Temple-Bar, MDCCXLV.

interprete

MENANDRO II.

HISTORICA
Collyrii Anglicani recenſio.

Ere eſſe putaram reipublicæ medicæ, ſeu verius publicæ utilitatis, hiſtoricam recenſionem Collyrii ab Illuſtri SLOANE correcti, diuque ab ipſo in arcanis habiti, cum *Illuſtri* S.R.I. ACADEMIA NATURÆ CURIOSORUM communicare; quoniam ob effectus præſentiſſimos, quos in oculorum curatione edidit, non tantum Magnæ Britanniæ cives, ſed Belgas etiam, Gallos, Germanos & coloniarum in America Britannicarum plures, in admirationem rapuit, & ſui deſiderium ardentiſſimum excitavit quidem, ſed a poſſeſſore, nullo, tametſi maximi pretii præmio, ejus revelatio impetrari poterat. Tam ſeveræ occultationis cauſſa, non erat lucri commodum; maximas enim conſecutus erat opes & fortunas ampliſſimas: ſed fides, quam olim dederat illi, a quo acceperat. Mortuo vero amico, cui vivo fidem numquam mutaverat, typis tandem exſcribi curavit, *Auguſtiſſimo Regi* dedicavit, atque ita, quo de univerſo genere humano bene mereret, publici juris fecit. Quæ igitur per XVI. pagellas ipſe diſſeruit, interpretata dabimus:

*

* *

In ipſo naturæ ſcrutinio practico, connato quodam deſiderio actus, ſemper affectavi illud, quod eſſet tutiſſimum. Ea propter in eam omni tempore incubui curam, ut materias medicamentorum veras, & curationes invenirem fidas. In omnibus tamen obſervationibus meis nullam obſervavi tutiorem, quam illam, quæ in praxi D. *Luke* RUGELEY in curatione morborum & infirmitatum, quibus oculi affici ſolent, ſe mihi ſæpiſſime obtulit.

Ut

Ut vero hoc medicamentum ipſe eruerem, omnem navavi operam: Aggreſſus etenim ſum negotium una cum erudito quodam Pharmacopœo, ſociam mihi operam ferente, cum quo laudatus RUGELEY æque ac ego, conjunctiſſime vivebamus. Verum enim vero, adhibita licet omni accuratione, nihil tamen quidquam de hujus remedii expiſcari poteramus compoſitione.

Poſt hujus Medici mortem, ſumma qua valebam induſtria, omnes ejus libros, ſcriptaque ſingula perquiſivi, & ejus inprimis *Materiam Medicam* a ſe conſignatam. Sed irritus etiam iſte erat, quem ſuſcepi, labor: donec tandem non nemo ad me accederet, cujus opera, ut equidem conjeceram, in præparando illo collyrio D. RUGELEY uſus erat. Ab iſthoc homine obtinui remedii formulas, pollicendo certum præmium adfirmandoque, me in ipſius detrimentum, nulli umquam mortalium revelaturum eſſe. Formulas illas, quas hoc modo obtinui, ſua manu ſcripſerat D. RUGELEY; ego vero easdem mutavi, correxi, iisdemque per annos oppido multos uſus ſum. *Formula Collyrii:*

Recipe *Tutiæ* ppt. *unciam unam*,
Lapid. Hæmatit. ppt. *ſcrupulos duos*,
Aloës optimæ ppt. *grana duodecim*,
Margaritarum ppt. *grana quatuor.*

Cum ſumma circumſpectione comminue ſingula in mortario porphyrino, ſeu marmoreo, ope piſtilli ejusdem materiæ. Admiſce ſufficientem quantitatem *pinguedinis viperarum*, ut linimenti acquirat conſiſtentiam, & quotidie mane veſperique applicari poſſit, pro commoditate ægrorum, veluti in ſequentibus expoſituri ſumus.

Poſtea vero quam correcto hoc remedio, experimenta feciſſem, diffiteri non poteram, quod ejus me compoſitio in ſui admirationem converterit, quoniam ejus effectus tam erat certus & indubius, ut ſi vel centum hominibus applicatum eſſet, ne in

uno

uno quidem eius falleret efficacia. Excepto illo caſu, ubi oculis laboratur, malo *venereo* læſis, utpote quibus incaſſum ſemper applicari ſolet.

Quum per annos jam aliquot iſtud arcanum poſſediſſem, in ſcriptis quibusdam, *Theod.* MAYERNE manu exaratis, inveni, quod etiam is hujus *linimenti* notitiam habuerit, & *Pharmacopœa* a ſe conſcriptæ illud inſeruerit. Aliquantum vero poſt, cognovi, quod ipſe hujus linimenti inventor non eſſet, ſed illud auctorem ſui cognoſceret *Matthæum* LISTERUM Collegii Medici Sodalem, qui cum MAYERNEO communicaverat, & tam eximiam curationem in Matrona quadam perfecerat, quam D. THEODORUS in extraordinariis habendam eſſe cenſuit. Probabile itaque videtur, MAYERNEUM, laudatum hoc medicamentum cum D. *Thoma* RUGELEY, patre nimirum Doctoris *Luke* RUGELEY, communicaſſe. Compertum enim habeo, collegas fuiſſe, & inter ſe amiciſſimos.

Ceterum methodus, qua applicatio linimenti mihi quam optime ceſſit, talis erat: *Primo* venam ſecari curavi; *deinde* veſicatorium in nucha & poſt aures applicui, ad educendos humores acres. *Porro* pro inflammationis gradu & ſeroſæ acredinis quantitate, inter ſcapulas fonticulum excitavi, quo expeditior eſſet effluxus: quem in finem veſicatorium inſuper applicui, quod manationem ſeri juvaret, eamque conſtanter conſervaret. Oculos *aqua fontana* eluendos, ſemper ſuaſi; quippe quæ quamdam prærogativam habet, præ omni ſpiritu, ſive ſimplex is fuerit, ſive compoſitus. Remedia *interna*, quæ mea experientia obſervavi probatiſſima, iſta ſunt: *Conſerua* ſcilicet *Fl. Roris-marini*, *Pulvis Antepilepticus* æque ac *Pulvis ad Guttetam* *).

*) Nota. Ita quidem habet Exemplar Anglicum: *Antiepileptic Powders Such as Pulvis ad Guttetam.* Hic vero *Pulvis* dici ſolet *de Gutteta.* Exhibet illum *Codex Medicamentarius ſeu Pharmacopœa Pariſienſis* Anno MDCCXXXII. forma Quarta editus p. 61. PUL-

Ex herbis ſumantur Herba *Betonicæ*, *Salviæ*, *Roriſmarini*, *Euphraſiæ*, rad. *Valerianæ ſilveſtris*, *Caſtoreum* &c. Laventur ſingula & fiant ſpecies pro infuſo Theæformi; omnibus ſive ſimul ſumtis, ſive quibusdam ſolummodo delectis. Ita quoque de *Spiritu Lavendulæ compoſito* & *Sale volatili oleoſo*, fiat eſſentia.

Quod ſi inflammationis contingeret reverſio, e venis temporalibus eduxi vel per applicatas hirudines, vel per cucurbitulas inter ſcapulas apprimendas, ſanguinis uncias ſex; quod admodum conducit ægrotis. Linimentum ipſum applicatur ope penicilli ex pilis fibrinis compacti, palpebris parumper hiantibus.

Dum vero in curandis oculorum morbis occuparer, ſæpe miratus ſum, curationis ſucceſſum non reſpondiſſe votis; progrediente autem tempore deprehendi, cauſſam ſubeſſe *febrem intermittentem*. Quoties enim paroxyſmus aderat, toties pejus evenit

PULVIS DE GUTTETA,

Recipe *Rad. Pæoniæ maris*
Seminis ejusdem
Diptamni albi
Viſci Querni ana Unciam ſemiſſ.
Seminis Atriplicis Drachmas duas
Cranii humani Drachmas tres
Corallii rubri præparati
Hyacinthorum præparatorum ana Drachmam unam
Ungulæ Alcis præparatæ Unciam ſemiſſ.
Foliorum Auri Drachmam unam.
Miſce fiat Pulvis.

In Germaniæ officinis ſpecies hujus Pulveris ſunt quidem eædem, ſed pondus earum non modo differt a præſcripto pondere *Codicis Pariſienſis*, verum, monſtroſa pariter doſis *foliorum auri* prorſus omittitur, tamquam ingrediens vere inutile & ventriculo moleſtum, licet ad ſplendorem pulveris faciat, & hominibus plebeiis adeo gratum ſit, ut multum fiduciæ inde ponant in medicamentis auro micantibus.

evenit oculis, quorum affectus magis reddebatur refractarius. Quamprimum vero illa curata eſſet remedio appropriato, *Cortice* ſcilicet *Peruviano*, etiam oculorum curatio ex ſententia ſucceſſit.

Hoc *Linimentum* multum opis tulit illis, quorum oculi *membrana* quadam *opaca* tecti erant, quam poſt ſe relinquunt cicatrices ulcuſculorum in tunica transparente: id quod accidit hominibus illuſtri loco natis, frequentius vero plebeiis. Iſthoc malo affecti adeo privabantur viſu, ut duce uſi, ad me acceſſerint; ſed poſt aliquod temporis intervallum, viſus illis tam feliciter reſtitutus eſt, ut ſine duce, viam ad ædes meas ducentem, invenire potuerint. Quo ipſo mihi admodum fiebat ſatis.

Linimentum iſtud non tantum egregie conducit in enarratis caſibus, ſed etiam in doloribus oculorum nimiis, quibus cephalalgia excitari ſolet. Ita bene memini cujusdam Matronæ, quæ cum eam primum inviſerem, effrenatis ejusmodi oculorum & capitis correpta erat doloribus, ut tanti mali impatientiſſima, intra unum nychthemeron *Laudani liquidi*, ſi recte memini, guttas quinquaginta, ternis vicibus ſumeret. Per meum vero Linimentum, tam illa, quam alii multi, ab hoc malo liberati ſunt, ſine adhibito opio.

Domino ANISSON, qui cum *Duce de* AUMONT huc miſſus erat, id negotii datum fuit, ut *pacta* cum Britannis iniret *emporetica*. Is etiam a quibusdam amicis litteras commendatitias e *Gallia* mihi attulerat. Ego vero ejus oculos admodum infirmos & male affectos eſſe obſervavi; qui tamen poſt applicatum meum *Linimentum* perfecte curati ſunt.

Effectum tam præclarum, cum in ſemet ipſo expertus eſſet Dn. ANISSON, pro certo mihi affirmavit, ſe operam daturum, ut Rex Galliæ, arcanum hoc redimat, pretio etiamſi vellem maximo. Quoniam de civibus ſuis bene mereri, eosque hoc modo

Oo 2 ſibi

ſibi devincire conſueverat. Ego e contrario, me fidem dediſſe, illi conteſtatus ſum, quod hocce arcanum numquam vulgare vellem. Magis enim expedit, publicis id dicare uſibus, quam ſententiam jam tum foui, cum junior eſſem; quare illud etiam publicæ utilitati deſtinatum eſſe volui in *Introductione mea in Hiſtoriam naturalem Inſulæ Iamaicæ de Catharticis;* addito monito, quod Mercurius, in oculorum morbis, qui per hoc *Linimentum* curati ſunt, omnino eſſet noxius.

Ubi ſimul obſervatu dignum, illud ſcilicet hominibus oculis laborantibus admodum ſolenne eſſe, ut oculos umbraculis aliisque ſimilibus tegere ſtudeant; quod ſæpe curationem remoratur: quia ejusmodi regimen oculorum juſto calidius eſt. Quamobrem ſemper illis ſuaſi, ut, quamprimum lucem perferre oculi poſſent, tegumenta illa ab oculis removerent.

Doctore *Wilh.* STOKEHAM, *Nobili* ac erudito, ſemper familiariter uſus ſum. Erat is Regis WILHELMI III. *Archiater*, & *Patavii* non ſolum per aliquot annos cum celeberrimo Univerſitatis illius Medico converſatus eſt, ſed *Venetiis* etiam TACHENIO, magno illi Chymico familiaris fuit. Iſte mihi retulit, quod eximiam *pinguedinis viperinæ* virtutem in morbis oculorum expertus ſit. Quid? quod & *Dan.* LUDOVICI in *Pharmacia moderno ſeculo accommodanda*, Gothæ 1671. 12mo, illam eumdem in finem commendaverit. Idem profecto admodum rationaliter diſſeruit, monendo, pinguedinem viperarum longe præſtantiorem eſſe, pinguedine porci (veluti formula mea originalis habuit). Obſervavi etiam, addita hac pinguedine, Linimenti mei virtutem adeo exaltatam eſſe, ut miracula mihi præſtitiſſe viſus ſim.

Cum præterea ad celandum hoc arcanum, proprii quæſtus cauſſa minus tenerer, aperui tandem D. ARBUTHNOT:

ubi

ubi experimentis repetitis palam fiebat, in curandis oculorum morbis, *ſolius pinguedinis viperinæ*, eamdem æque eſſe virtutem, ac ſi cum reliquis ſimplicibus commixta eſſet. Ex litteris Miſſionariorum itidem didici, pinguedinem viperarum in *India Orientali* oculorum morbis adhiberi ſolere.

Obſervatum eſt a naturæ ſcrutatoribus, ſerpentes ſingulis annis ſuas deponere non modo exuvias, ſed & oculorum ſuorum tenue quoddam tegumentum. Cur vero non æque pinguedinem rejiciant, phænomenon eſt, quod aliis disquirendum relinquo.

Erat quidam vir in Chirurgia præſtantiſſimus, quem in praxi mea ſemper magni feceram; is admodum diſſuadebat olei uſum in morbis oculorum: quantum vero conjicere valeo, intellexit ille *oleum olivarum*. Ego autem ultro fateor, me in oculorum morbis numquam oleo uſum eſſe, nec ſolo, nec aliis ſpeciebus remixto, quoniam ſemper ea remedia adhibere timui, quæ non modo dubia eſſent, ſed nocere etiam poſſent. Ad *oleum olivarum* quod attinet, ſæpius id obſervavi apud homines plebeios, quibus *Linimentum* meum exhibueram, eos, linimento, quod ordinarie poſt aliquod tempus ſiccum evadit, oleo olivarum adfuſo, liquiditatem reddere conatos eſſe, atque ſic oculis applicaſſe; quo tamen facto, moleſtiæ haud leves ac querelæ ortæ ſunt. Id quod, me judice, calidis acribus olei particulis tribuendum reor, licet blandum alias, ac interne externeque demulcens habeatur remedium. Qua occaſione probe reminiſcor illorum, quæ cum *Montiſpeſſulani* agerem, Dn. MAGNOL aliique mihi familiaritate juncti, narravere: ſe nimirum aliquando cuniculis, quos domi ſuae alebant, ob con-

ſueti pabuli penuriam, *folia oleæ* exhibuiſſe, quæ *urinam cruentam* ciebant.

Jam antea dixi, obſtrictum me fuiſſe ad celandum hocce arcanum, quod etiam ad hoc usque tempus religioſe obſervavi. Quod vero nunc illud revelem, id omnium approbatione me facturum eſſe arbitror. Mihi etenim alia quoque ſub fide ſilentii tradita ſunt remedia. Exceptis his remediis paucioribus, in praxi mea numquam arcana iactavi, ſed in meis conſultationibus & caſibus arduis libere ſemper aperteque rem egi: in quibusdam vero ſecutus ſum exemplum illorum Medicorum, qui ob *morum philoſophiam*, qua induti erant, magnam laudem conſecuti ſunt, & quibus ſolenne erat, remedia, quæ ſua induſtria invenerunt, occultare, ſecundum illud: *Artis eſt celare Artem.* Numquam tamen eo inclinabat animus, ut omnia occultare vellem, quemadmodum quidam *monopoliſtæ* Medici ſueverunt, qui omnia ſibi tantum ſervata eſſe volunt, uti ex ſequentibus manifeſtum fiet.

Illuſtris Eques Robertus de SOUTHWELL; Regiæ Societatis Præſes digniſſimus & omnium bene merentium Patronus, & inprimis *Capitanei Dampier*, aliquando mihi retulit, *Dampierium* in familiari colloquio ſibi narraſſe, quod inclyta familia *de Exmouth* in *Devonshire*, infallibile quoddam remedium poſſideret, quo morſus rabidi canis aliorumque animalium, tam in homine, quam animalibus ſanare valeret. Obteſtatus ſum illico Illuſtrem Dn. *Robertum*, ut, ſi quocumque modo fieri poſſet, per laudatum *Capitaneum* illud remedium mihi procuraret

reve-

revelandum, ob eximium, quem publico præſtare poſſet, uſum. Dedit Dn. *Robertus* petitioni meæ locum, effecitque, ut opera illius *Capitanei* illud arcanum mecum communicaretur. Quo, ubi potitus eram, plene ac ſecundum omnes circumſtantias, quas in applicatione obſervari oportet, deſcripſi, & in *Transactionibus philoſophicis No. CCXXXVII.* publici juris feci. Quædam vero ab epitomatore, ibidem omiſſa erant. Poſtea vero quam in manus meas illa rurſus incidiſſent, *Illuſtri* Dn. *Roberto* pro certo adfirmavi, ibi per errorem quemdam *Auriculam Judæ* tamquam præcipuum ingrediens commendari, quoniam *interne* ſumtum illud vegetabile perniciem adferret. Majorem ergo in modum rogavi, ut *herba* ibidem *commendata*, unicum exemplar mihi tradendum curare vellet, quemadmodum in ipſa formula conſignatum eſt, ut examini illam ſubjicere poſſem, itemque doſin medicamenti, ut ſcirem, quanta propinanda eſſet portio. Utrumque quod petii, laudata familia ad me transmiſit; & ego illico detexi, præcipuum ingrediens non eſſe *Auriculam Judæ*, ſed *Herbam Lichenis cinerei terrestris;* quam plantam primus in *Catalogo* ſuo *Herbarum Anglicarum* notam fecit Dn. RAY, anno 1670. qui ſimul mirabatur, hanc ab aliis, qui antea de re botanica commentati ſunt, omisſam eſſe. Obſervavi itaque hujus vegetabilis uſum eſſe longe maximum & generi humano nimium quantum ſalutarem. Iſtud remedium una cum epiſtola ſeu Diſſertatione, obſervationibus meis locupletata, publici juris feci: ſine qua iſthæc mea relatio nullius fuiſſet effectus aut ponderis.

Eodem

Eodem tempore de hac ipſa re certiores feci viros celeberrimos, Dn. PETIVER, Dn. DOODY, Dn. RAND aliosque Botanicos; iisdemque hoc vegetabile detexi ac ſimul ſuaſi, ut ſufficientem ſemper in promtu haberent hujus *Lichenis* quantitatem, qua, data occaſione, prodeſſe poſſent. Quod etiam factum, & æque felici ſemper ſucceſſu adhibitum fuit, ac alias. **)

F I N I S.

Altonæ, die XXVIII. Aprilis, MDCCLIII.

**) De hoc & antecedenti remedio conf. Commerc. Litterar. Norimbergenſe an. 1745. hebd. L. p. 397. no. II.

CHR. JAC. TREW.

MEMO-

MEMORIA

VIRI MAGNIFICI, ILLUSTRIS AC EXPERIENTISSIMI

DOMINI

IOANNIS FRIDERICI CRELLII,

Academiæ Juliæ Carolinæ Vice-Rectoris, Philoſophiæ & Medicinæ Doctoris, Anatomiæ, Phyſiologiæ & Pharmaciæ Profeſſoris Publici ordinarii, & Imperialis Academ. Nat. Curioſor. Collegæ,

d. XIX. Maii Ann. MDCCXLVII.
placida morte extincti,
ex
funebri Programmate
depromta.

In lucem hanc editus eſt beatus noſter CRELLIUS, anno MDCCVII. die VI. Januarii. Germana patria ipſi fuit Lipſia, magnum illud atque celebre bonarum artium emporium. Genus ſuum traxit a Patre in laude & memoria omnium eruditorum verſante, *Ludovico Chriſtiano* CRELLIO, S. S. Theol. Licentiato, Philoſophiæ primæ ac rationalis Profeſſore publico ordinario, Collegii minoris Principum ſocio & Seniore, Scholæque Nicolaitanæ Rectore *), & a matre, *Catharina Charitate*, *Chriſtiani* PACKBUSCHII, Jurium Doctoris, Scabinatus Electoralis Senioris, & Conſiſtorii Aſſeſſoris filia. Avum paternum agnovit *M. Henricum* CRELLIUM, Paſtorem & Superintendentem Neoſtadii ad Ericas optime meritum **). Proavum veneratus eſt *M. Michaelem* CRELLIUM, Eccleſiæ cathedralis Altenburgenſis Paſtorem vigilantiſſimum. Hac ſtirpe oriundus noſter, ſacroſancto regenerationis lavacro tinctus, nomine *Johannis Friderici* libro vitæ adſcriptus eſt. Prima literarum fundamenta in Lyceo Nicolaitano celeberrimo, in quo natus atque educatus eſt, jecit, cujus collegis omnibus ac ſingulis debitas ſemper decrevit grates, atque inprimis *Dn. M.* DRESLERI, & *Dn. M.* ORTLOBII, Facult. Philoſophic. Aſſeſſorum, navatam in expoliendis ſtudiis ſuis operam, gratiſſima adgnovit mente. Neque tamen ultimam felicitatis ſuæ partem arbitratus eſt, quod eundem & patrem & præceptorem venerari ſibi datum fuerit. Hic enim exemplo ſuo eum ita conformabat, ut quamvis ætate minus profectus eſſet, in humanioribus tamen, quas dicunt literis, multos alios jam longe antecelleret. Horum itaque ex conſilio ad altiora ſe adcingens, anno MDCCXXII. Rectore Magnifico, *Ulrico* JUNIO, Mathematum Prof. P. in numerum

*) Vid. Programma Academiæ Lipſienſis, in funere ejus publice propoſitum. Ann. 1733.

**) Vid. *Joh. Chriſtiani* THOMÆ aufgegangenes Licht am Abend. Conf. die unſchuldigen Nachrichten, de anno 1723. p. 70.

merum civium academicorum relatus, oratione *de ſtudii Botanici, & cum primis Riviniani ſyſtematis præſtantia, ejusque cum ſtudio morali comparatione* habita, ſcholæ vale dixit ultimum. Antequam vero ad Medicinæ tractationem, cuius amore a teneris captus erat, adcederet; ne illotis manibus ſacra ejus pollueret, Philoſophorum primum ſcholas adiit, atque per anni ſpatium lectionibus philoſophicis ſumme Reverendi Dn. D. OLEARII interfuit, & in collegio quoque diſputatorio, ſub ejus præſidio florente, non parum in contraverſiis philoſophicis adcuratius inveſtigandis profecit. Cum autem Phyſices inprimis cognitionem adcuratam Medico eſſe neceſſariam probe intelligeret, theoriam ejus a venerando parente traditam, experimentis ab experientiſſimo Dn. D. LEHMANNO, atque excellentiſſimo Dn. D. MENZIO, in ſtudioſorum gratiam inſtitutis, illuſtrare atque confirmare adlaboravit. Matheſeos etiam elementa, quatenus illa Medico in cognitione corporis humani lucem fœnerari queunt, præeunte D. POETIO delibare ſtuduit. Linguæ quoque vernaculæ culturam, cuivis utilem, negligendam haud eſſe duxit, eidemque in collegio oratoriæ germanicæ, tum theoretico, tum practico, Viri plurimum Reverendi, Dn. RABNERI, ad D. Thomæ Diaconi, interfuit. Hiſce præſidiis inſtructus, protinus in medicas ſcholas ſe contulit, & gratioſæ Facultatis tum temporis Decanum, virum maximum, *Auguſtum Quirinum* RIVINUM, potiſſimas artis ſalutaris diſciplinas, in curſu, quem dicunt, medico, privatim prælegentem, per quinque annorum ſpatium magno cum emolumento audivit. Cujus ſingularem in ſe, in ſuppeditandis conſiliis ſaluberrimis, conatibusque ipſius quavis ratione promovendis, benevolentiam, laudibus ſemper ad cœlum usque *Noſter* extulit. Singulas quoque Medicinæ partes, ductu excellentiſſimorum Dominorum Profeſſorum ſigillatim pertractavit. Curſum anatomicum in prælectionibus D. WALTHERI, poſtea Regis Poloniæ Conſiliarii & Archiatri, circa finem anni

ſuperioris Lipſiæ defuncti, bis abſolvit. Pluribus etiam demonſtrationibus publicis magnorum virorum SCHACHERI, WALTHERI atque QUELMALZII, Doctorum medicæ artis Lipſienſium celeberrimorum interfuit. Botanicis D. RIVINI, RICHTERI atque LISCHWIZII, (qui ſinguli νῦν ἐν ἁγίοις ſunt) lectionibus, herbarum cognitionem adcuratam ſibi comparare ſtuduit. Materiæ medicæ hiſtoriam ab excellentiſſimo WALTHERO audiebat. Chymiæ fundamenta ex inſtitutione experientiſſimi QUELMALZII, Anatomiæ tunc Profeſſoris publici, neceſſarias ſimul enchireſes ipſo opere declarantis, hauſit. In chirurgicis excellentisſimi D. PLATNERI, Collegii Medici tunc Decani & Profeſſoris primarii, manuductione profecit. Morborum hiſtoriam, genuinamque medendi methodum ex collegio publico magnifici SCHACHERI, atque privato experientiſſimi D. KüCHLERI, Medici celeberrimi, ſibi familiarem reddidit. Atque probe gnarus quantum tyroni adferat emolumenti, ſi ductu ſenioris Medici ad lectos ægrotorum accedere liceat, in noſocomio decumbentes ſub auſpicio magnifici Dn. *Michaelis Erneſti* ETTMüLLERI, Facultatis medicæ Senioris, viſitavit. Ut vero patronis etiam atque præceptoribus ſtudiorum ſuorum rationes redderet, diſputando ſubinde ingenii vires periclitari ſuſtinuit; atque primum ſub præſidio D. QUELMALZII, diſſertationem phyſicam *de Magnete* in cathedra philoſophica defendit. An. MDCCXXIII. cum ab inclito Sophorum ordine jura Baccalaureatus obtinuiſſet, *theſes de officio erga calumniatores* commilitonibus diſcutiendas propoſuit. Eodem anno feſto Nativitatis Chriſti in Templo Paulino orationem, de *Magorum ex oriente erga ſalvatorem pietate*, recitavit. Anno MDCCXXV. menſe Februario, ſub præſidio Venerandi *Parentis*, diſſertationem de *Antonio Muſa*, *Caeſ. Auguſti Medico*, proprio marte elaboratam, defendit. Paulo poſt Magiſtri titulo ornatus, oratione ſolemni *memoriam Heinricianam* in auditorio philoſophico renovavit. Eodem anno in col-

collegio diſputatorio publico, in quo, ſub præſidio Cel. D. BAUERI, *Bohnii circulus anatomico-phyſiologicus* ad examen revocabatur, tum reſpondendo *de reſpiratione*, menſe Julio, *de chylificatione & chyli depuratione* menſe Auguſto, tum opponendo aliquoties in publicum prodiit. Jura quoque Magiſterii diſſertatione *de obligatione ad inventionem novorum*, in Auditorio philoſophico præſidendo defenſa, confirmavit. Anno MDCCXXVI. menſe Decembri a gratioſiſſimo Medicorum ordine, Baccalaureus Medicinæ creatus eſt. Anno MDCCXXVIII. menſe Decembri lectiones pro licentia, *de variis vires remediorum explorandi modis*, publicas abſolvit. Anno MDCCXXIX. menſe Julio, altero examine ſuperato, licentiam ſummos in arte medica honores petendi impetravit. Anno MDCCXXXII. poſteaquam diligenter legendo ac medicinam exercendo, animum in re medica obfirmaverat, (cujus rei teſtimonium univerſa Lipſienſis Academia perhibuit *), ne nimis feſtinans artem medicam, effato HIPPOCRATIS longam ac difficilem, ingrederetur, gradum Doctoris tandem adſumſit.

Diſſertatio ejus inauguralis egit *de morbo graviſſimo, Melancholia* nimirum *hyſterica*, quam ſub præſidio celeberrimi *Polycarpi Theophili* SCHACHERI, tunc *Medici ordinis Senioris atque Decani perpetui*, anno MDCCXXXII. Lipſiæ habuit. Dum ſe autem ad vitam academicam probe præparaverat, brevi poſt ipſe ſcholas medicas in Academia patria non ſine applauſu bonorum aperire cœpit. In numero egregiorum auditorum inprimis *Juſtus Godofredus* GüNZIUS fuit, qui ſub *ipſius* præſidio Anno MDCCXXXIV. doctam publice Diſſertationem, de *Mammarum*

 fabri-

*) Vid. Programma Lipſienſe ſupra dictum, in quo ſequentibus verbis animum ſuum *venerandi Academiæ hujus Patres* declarant: *Suſcepit quatuor filios, ex quibus quartus JOANNES FRIDERICUS, Philoſophiæ & Medicinæ Doctor, non minus ægrotis ſalutaribus conſiliis, quam ſtudioſæ Juventuti prælectionibus medicis inſerviens.*

fabrica, defendit, et nunc etiam inter præcipuos Medicinæ Profeſſores Lipſienſes cluit, ac potiſſimum per libellum, quem *de curandi calculum viis atque de herniis*, haud adeo pridem publicavit, celebris eſt. Cumque etiam in medicina facienda, curandisque ægrotis, ſcientiam ſuam publice probaviſſet, illuſtris Senatus Lipſienſis inde commotus eſt, ut mox An. MDCCXXXIII. præ aliis *noſtrum* CRELLIUM Scholæ S. Thomæ Medicum præfecerit, atque anno ſubſequenti etiam Medicum pauperum, annuo ſtipendio conſtituto, eſſe voluerit. Quibus in functionibus, & diſcipulis celeberrimi iſtius Lycei, & pauperibus quam plurima præſtitit & amoris & charitatis & humanitatis officia. Præterea & in Actis Eruditorum Lipſienſibus concinnandis atque elaborandis per plures annos ſedulum ſe ſocium & adjutorem præbuit, multorumque librorum & medicorum & philoſophicorum recenſionem & epitomen, maximo cum judicio confecit. His itaque rebus præclare geſtis fieri aliter non potuit, quam quod, cum locus in Collegio medico (quod *Facultatem* vulgo adpellitant) Vitebergenſi, anno MDCCXXXVI. morte *Viri illuſtris atque doctiſſimi*, D. *Johannis Godofredi de* BERGER, *Potentiſſimi Polonorum Regis Archiatri atque Conſiliarii*, qui per Phyſiologiam ſuam medicam, librumque doctiſſimum de Thermarum Carolinarum natura, effectibus & uſu, pluribusque perdoctis Diſſertationibus Vitebergæ habitis, percelebris eſt, vacuus factus eſſet, famaque ejus ad aulam magni hujus Regis quoque pervenerit, hic diu non dubitavit, quin CRELLIUM *noſtrum*, ut locum hunc rurſus ſuppleret, Lipſia Vitebergam ad hanc ſpartam ſuſcipiendam vocaverit, ubi etiam frater ipſius germanus natu major, Vir Illuſtris atque Conſultiſſimus, *Chriſtophorus Ludovicus* CRELLIUS, *Potentiſſimi Polonorum Regis Conſiliarius aulicus atque Appellationum JCtus celeberrimus*, Jura jam per plures annos ſumma cum laude atque applauſu docebat, atque nunc etiam tradit. Dum itaque abitum adornabat, Medicus doctiſſimus

mus Lipſienſis *D. Polycarpus Fridericus* SCHACHERUS, modo laudati SCHACHERI filius digniſſimus, CRELLIO *noſtro* ſchediaſmate quodam erudito, in quo de *præcipuis Lipſiæ ornamentis* diſſerit, nouam ſpartam congratulatus eſt, *ipſumque* jam inter præcipua Lipſiæ ornamenta retuliſſe videtur. Cum vero anno MDCCXXXVII. Vitebergam bono cum Deo ingreſſus eſſet, tempus haud laceravit, ſed ſtatim programmate, quo graviſſimis rationibus oſtendit, *obſervationes in partibus corporis humani morbidis, ad illuſtrandam corporis ſani œconomiam temere non eſſe adplicandas*, cives academicos ad audiendam orationem ſolemnem ſuam inauguralem, qua oſtendere allaboravit, *litterarum ſtudia corporis ſanitati non adeo eſſe inimica, ut nonnulli & cumprimis Celebris quondam Georgius Francus de* FRANCKENAU, olim *in peculiari oratiuncula ea proclamaverat*, invitavit, & hoc facto prælectionum ſuarum & publicarum & privatarum primordia cepit. Oratio autem iſta publici juris facta non eſt. In programmate ſuo, cujus paulo ante mentionem injecimus, miro quodam fato effectum eſt, ut doctrinam de *glandulis*, quam magnus *noſter* HEISTERUS, qui poſtea ſocer *Ejus* factus eſt, antea in *Compendii ſui anatomici Tomo ſecundo*, parte ea, qua de glandulis agit, quam græco vocabulo *Adenologiam* vocare ſolent Medici, graviſſimis argumentis primus fere propoſuerat, uberius quaſi aperiret, & ex peculiari animorum conſenſione confirmaret. Eodem hoc anno Diſſertationem quoque edidit anatomicam, *de Valvula venæ cavæ Euſtachiana*, qua non ſolum inſignem ſuam in arte anatomica ſcientiam demonſtravit, verum etiam varia circa hanc partem dubia, variasque hac de re ſententias penitius perveſtigavit, atque veram & genuinam eruere ſtuduit. Huic etiam Diſſertationi illuſtris HALLERUS, in Programmate anatomico, Gœttingæ paulo poſt edito, meritas ſuas laudes tribuit. Anno MDCCXXXVIII. Programma elaboravit, quo *Panegyrin medicam* indixit, inque eo *de Opii ratione agendi*

&

& noxis ipſius, docte diſſeruit, aliudque paulo poſt, quo oſtendit, *morbos ſæpe blandis remediis curari non poſſe*, verum haud raro ad fortiora, imo ad ipſa chirurgica auxilia Medicis progrediendum eſſe. Vlterius anno MDCCXXXIX. *examen hypotheſeos magni* LANCISII, *de motu ſynchrono auricularum & ventriculorum cordis*, reſpondente *Johanne Sigismundo* SCHNEIDERO, *Auguſtano*, publici juris fecit; in quo non ſolum opinionem paradoxam celeberrimi & doctiſſimi huius Viri modeſte & ſolide refellit, verum etiam, quaſi in tranſitu, ſententiam ſuam de *valvula Euſtachiana*, contra objectiones quasdam ipſi factas uberius atque ſolidiſſime confirmat. Porro eodem adhuc anno programmate quodam, ubi ad Diſſertationem inauguralem medicam invitavit; *tumorem fundo uteri externe adhærentem*, quem obſervaverat, deſcripſit, atque ſimul affinia varia exempla ad caſum hunc illuſtrandum in eo retulit. Anno MDCCXL. in Diſſertatione quadam inaugurali, *obſervationem de arteria coronaria cordis, inſtar oſſis indurata*, & in ſene quodam ſeptuaginta annos nato, ſubitaque morte extincto, reperta, cum publico notatu digna eſſet, communicavit. Hoc ipſo tempore incidebat, quod illuſtris quondam noſter *Brandanus* MEIBOMIUS, *Ordinis medici in Helmſtadienſi Academia Senior celeberrimus*, fata ſua clauderet, atque hujus in locum, Potentiſſimi tunc & Sereniſſimi Academiæ illius Nutritores, Illuſtris HEISTERI filium haud degenerem, *Eliam Fridericum* HEISTERUM, dum juſſu illorum in itinere belgico commoraretur, Profeſſorem Medicinæ ordinarium ſubornarent. Verum cum & hic paulo poſt Lugduni Batavorum, malo pro hac Academia omine, diem obiret ſupremum, atque ita locus hic eodem adhuc anno denuo vacuefactus eſſet, de alio ſubſtituendo mature cogitarunt. Qui cum egregia *noſtri* CRELLII ſcripta, & in docenda & facienda medicina facultas, ad eorum notitiam perveniſſent, anno mox inſequente MDCCXLI. neminem ad hunc locum vacuum rurſus replendum, CRELLIO

noſtro

noſtro aptiorem eſſe judicarunt, eamque ob cauſam Viteberga, quam clementiſſime ad Anatomiam, Phyſiologiam & Pharmaciam heic docendam euocarunt. Tradita igitur ipſi clementiſſime vocatione, ſub autumnum ejusdem anni Academiam hanc ad Elmum ingreſſus eſt. Statim poſt adventum ſuum ad primas ſuas prælectiones, proluſione academica, qua *de glandularum in cœcas & apertas diviſione*, ſententiam viri cujusdam haud incelebris perveſtigavit, philiatros invitavit, easque deinde, applaudentibus auditoribus, inchoavit. Sectiones cadaverum in theatro noſtro academico frequentius inſtituit, ad quas variis programmatibus, in quibus obſervationes ad rem anatomicam facientes, & magno doctrinæ adparatu refertas pertractavit, auditores convocavit. Inque uno inprimis ſectionem puellæ gibboſæ memoratu digniſſimam recenſuit. Quum progreſſu temporis Decani officium in hac Academia prima vice ſuſcepiſſet, Diſſertationibus quatuor indefeſſum ſuum ſtudium, quod in perveſtiganda excolendaque ulterius ſcientia medica collocabat, probavit. Prima iſtarum *de viſcerum nexibus inſolitis* agebat, & reſpondente *Johanne Friderico* PINCKERT, *Mühlberga-Saxone* habita eſt. Altera, *de ſanguinis frequenti jactura plethoram ſuſtentante*, in qua reſpondentis uices, *Johannes Georgius* HIERONYMI, *Guelpherbitanus*, ſuſtinuit. Tertia *cauſas reſpirationem vitalem cientes* ſiſtebat, reſpondente *Johanne Chriſtophoro* SCHELLERO, *Hildeſienſi*. Quarta denique *de tumore capitis fungoſo poſt cariem cranii exorto* conſcripta erat, et *reſpondentis* provinciam, *Johannes Philippus* KAUFMANNUS, *Lunaeburgenſis*, ſuſceperat. Quum anno MDCCXLVI. ſecunda vice Decanatum gereret, altera Diſſertatio *de cortice Sima ruba*, ſub eius præſidio, reſpondente *Johanne Sigismundo* LEINCKERO, *Norinbergenſi*, habita eſt; alteram vero, *de oſſiculis Seſamoideis*, ſub ejusdem auſpiciis *Samuel* PAUERUS, *Poſonio Hungarus* defendit. Hoſce Candidatos pileoli doctoralis, cum aliis etiam, qui ſub moderamine alio-

rum celeberrimorum in Facultate medica huius Academiæ doctorum, dexteritatem ſuam atque eruditionem in cathedra publica probaverant, Doctores medicos creavit, ac publice & ſolemniter renunciauit. Hoc ipſo anno, die tertio Januarii, faſces academicos primum ſuſcepit, atque Vice-Rector Academiæ Juliæ Carolinæ ab Anteceſſore ſuo illuſtri *Kippingio* ſolemniter conſtitutus eſt: & in hoc munere obeundo, tam gravitate, quam comitate & prudentia in rebus inſtituendis, nemini fuit ſecundus. Quin potius cum jam fractus eſſet viribus & infirma valetudine, major erat ejus promptitudo in negotiis Academiæ gerendis, quam facultas ejus ſæpius permitteret. Publicæ enim ſaluti Academiæque commodis atque incrementis ubique fuit intentus.

Cum per aliquot menſes in hac Academia commoratus esſet, *Vir piæ memoriæ*, de ſocia vitæ ſibi diſpiciendum, e re ſua eſſe duxit. Matrimonii itaque jure ſibi junxit, virginem morum gratia, formæ venuſtate, decorumque paternorum claritate ornatiſſimam, *Sophiam Mariam*, Viri illuſtris ac experientiſſimi, *Laurentii* HEISTERI, viri, cujus fama in omnibus terris ad exiſtimationem dimanavit, filiam natu alteram, quam anno MDCCXLII. die ſexto Decembris ſolemni ritu domum duxit. Jucundiſſimum fuit hocce conjugium, multis modis feliciſſimum, & in ſumma animorum conjunctione ad eum usque diem cultum, quo ſummo Numini ſuaviſſimum hocce vinculum morte diſſolvere placuit. Fœcundum inſuper fuit amantiſſima filiola, quam anno MDCCXLIIII. dono divino accepit; filioque ſuaviſſimo, quem anno MDCCXLV. exoſculatus eſt. Nihil equidem magis in votis haberemus, quam ut ſummo Numini placuiſſet, hocce conjugium eadem diuturnitate, qua felicitate beatum reddere. Deploramus vicem Viduæ illuſtris, fata præmatura mariti fidisſimi fletibus lamentisque proſequentis. Miſericordia commovemur in liberos dulciſſimos atque tenerrimos, qui vultum ſerenum

num parentis optimi vix ac ne vix quidem cognoſcere potuerunt. Sed in voluntate Numinis ſupremi adquieſcendum eſt, cujus viæ per noſtram imbecillitatem indagari quidem non poſſunt, ſemper tamen ad finem ſalutarem nobis tendunt; & divinæ providentiæ decreta æquo ferenda ſunt animo. Supervacaneum foret, in laudes *Viri Magnifici* excurrere, *Ejusque* imaginem vobis referre, cum adhuc recenti memoria teneamus, quam fuerit ὁ μακαρίτης ad invidiam doctus, quam ſpectatæ virtutis, quam placidus atque commodis moribus, quam omnibus deſideratiſſimus. Sed officii noſtri ratio reique æquitas poſtulat, ut ea dicamus, ex quibus ſeri etiam poſteri intelligere poſſint, qualis fuerit noſter CRELLIUS. Ut a cultu divini Numinis principium ducam, qui fundamentum omnium virtutum eſt, CRELLIUS erat pietati ex animo deditus, ſincerus ſacratiſſimæ religionis confeſſor atque cultor; verbum divinum in amore, imo in deliciis habens; reverentiam Numinis in omnibus ſuis dictis atque factis oſtendens; res divinas præ omnibus aliis prævertens; in veræ Religionis ſocietate conſtans; in Chriſto per fidem ſalutem ſuam unice quærens; Chriſti veſtigiis inſiſtere ſtudioſus; ad τα ἄνω animum cumprimis advertens. Quum proſperis rerum utebatur ſucceſſibus, DEO tamquam proſperitatis ſuae auctori, gratias agebat, & elato haud erat animo; ſed in auxilio divino, firmiſſimo in omni fortuna præſidio, ſpem ſuam tutus collocabat, preces ad DEUM fundens ardentiſſimas. Officii ſui, porro, momenta ſingula adcuratius perpendebat, ipſiusque leges ſancte & cum ſumma diligentia ſervabat; & ubi res gerundæ vigiliam exigebant, inſomnis erat. Illis, qui ab ore ejus pendebant, viam tam facilem & apertam, quam expeditam atque probatam oſtendit, qua in adyta artis ſalutaris penitius penetrare poſſent.

Frontis ſerenitas, vivacitas vocis, facultas in diſſerendo plane admirabilis, perſpicuitas, qua mentem ſuam explicare ipſi divinitus conceſſum erat, non modo auditorum animos alliciebat, ut

ad ſubſellia ipſius confluerent; ſed idoneos ſimul reddebat medicinæ cultores, a quibus fructus aliquando largiſſimi expectari poterant.

Multitudo eorum, qui CRELLIO noſtro ſalutem ſuam committebant, labores ipſius in dies auctos, duplicatos, imo cumulatos reddebat. Plurimi ex illuſtriſſimis terrarum Brunſvicenſium atque vicinarum familiis, in ipſius dexteritate ſpem ſuam collocaverant.

Benignitas atque ſuavitas, qua illos etiam ægros atque miſeros excipiebat, quos duris urget in rebus egeſtas, efficiebat, ut illi quoque ad noſtrum confluerent. Nemo tamen unquam ipſum vidit pertæſum, difficilem aut moroſum. Deſiderium, quo accenſus erat, omnibus quibus poterat inſerviendi, viresque ſuas pro bono publico conſumendi; comitatem ipſius atque affabilitatem ab omni viciſſitudine intactam ſervabant.

In conſuetudine quotidiana cum omnibus candide & amice congreſſus eſt. Quemadmodum amicitiam in fronte promptam gerebat, ita recto quoque erat pectore, antiqua virtute & fide. In ſermonibus comis & affabilis, ita ut in *Ejus* conſortio horæ ocyus elaberentur, & *Ipſe* hilaritate animi ſui aliorum etiam triſtitiam facile condiret. Nemo tamen *Eum* ſecum colloquentem audivit de aliis rebus, niſi de iis, quæ ad utilitatem vel publicam, vel privatorum aliquid conferre poterant. Rixas cum aliquo committere, *Ipſi* erat, quod unguis in ulcere. Omnem potius lapidem movebat, ut lites, quæ inter alios exortæ eſſent, intercurſu ſuo componeret. Promiſſis *Suis* conſtantiſſime manebat, dictisque fidem faciebat.

Ubi operam atque ſtudium *Suum* alicui commodare poterat, ſemper animo erat præparato. Cum egeſtate conflictantibus conſilium manusque auxiliatrices lubentiſſime præbebat, ita ut ægrotantium quoque pauperum domus frequentiſſime circumiret, & quæ ad valetudinem eorum reparandam aliquid facere poterant,

ipſis

ipſis ſuppeditaret. Et quemadmodum *Ipſe* a prima pueritia virtutis ſtudium ingreſſus erat: ita *Ejus* per omnem vitam ſectator erat atque cuſtos. Hoc igitur virtutis ſtudium, cum comitate & humanitate erga ſingulos conjunctum, efficiebat, ut quosvis ad *Sui* amorem excitaret, inque animos omnium penetraret, ita ut *Noſtri* quoque exemplo confirmatum fuerit quod dicitur:

Gratior eſt pulchro veniens e corpore virtus.

Toto itaque pectore omnes, quibus innotuerat, *Noſtrum* amplectebantur, ita ut nemo ſit, qui ipſi bene non voluiſſet; qui longiorem vitæ ejus terminum omnibus votis non expetiiſſet; qui propter præmatura *Ejus* fata os in mœſtitiam non flecteret; qui virum tam candidum tam humano generi natum, & qui tot egregia adhuc facinora edere potuiſſet, ſi lucis hujus uſura ipſi a DEO diutius fuiſſet conceſſa, non deploraret.

Sed ordo rerum, quas enarrare adgreſſi ſumus, nunc exigit, ut de *morbo*, quo *Vir Magnificus* non correptus ſolum, aſt proh dolor! oppreſſus etiam fuit, quædam recenſeamus. *Noſter* CRELLIUS, ceterum digniſſimus, qui ultra aquilæ ſenectam viveret, jam pluribus abhinc annis pectoris infirmitate laboravit. Violenta ſæpius, imo ſæviſſima *tuſſi* miſere fuit vexatus, quæ rabiem ſuam adeo extendebat, ut ſæpius ſimul ingeſta viſceribus vomitu reddere cogeretur. Hiſce tamen cum tædio conjunctis, viresque proſternentibus ſymptomatibus ſuperatis, ſtatim ad priſtinum vigorem rediit, ita ut officio ſuo fungi, & ſalutem ſuam *Sibi* committentibus quoque præſto eſſe potuerit. Et quamvis motus imbecillitatis, inclinatæque in deterius principia valetudinis ſenſiſſet, numquam tamen per ſexennium, quo apud nos vixit, vis morbi tam ingens *Eum* adorta eſt, ut lectulo affixus eſſe coactus fuerit. Vegetis enim erat viribus, corporis habitu ſatis robuſto, ſano & florido ſemper faciei colore, bona ciborum gaudebat adpetentia, ita ut ſpes haud inanis nobis relicta fuerit, fore ut valetudo *Ejus* procedentibus annis in dies confirmaretur,

magisque conſtans evaderet. Superiori autem hyeme, cum Vice-Rectoris munus vix ſuſcepiſſet, non tam belle ſe habuit, ſed morbus amplior fieri cœpit. Spiritum difficilem, tardum gravemque experiebatur, inprimis, quum loca acclivia inſcendenda, ſcalarumque gradus emetiendi *Ipſi* eſſent. Tuſſim illam inveteratam individuum ſimul comitem habuit, ita ut per ejus violentiam vires ſuas debilitari perſentiſceret, & propter interclusionem animæ ſæpius ſubſidere coactus fuerit. *Ipſe* igitur ὁ μακαρίτης, vir ſubacta prudentia, uſuque in arte ſalutari præditus, cuſtos propriæ ſalutis eſſe non oblitus: huic graviſſimo malo, quidquid in præſentiſſimis præſtantiſſimisque remediis habetur, objecit. Nec etiam inanem plane operam ſumſit, ſed per intervalla levationem atque detractionem moleſtiæ ægritudinis expertus eſt. Morbus tamen remediis cedere noluit. Vix enim dimidiam partem dierum menſis Aprilis emenſi eramus, quum huic malo *febris hectica*, ſive calor levis ac pulſus arteriarum juſto celerior, ſe adjungeret, viresque *Viri Magnifici*, jam ſatis debilitatas, funditus proſterneret. *Socero* itaque ſuo, *Laurentio* noſtro HEISTERO, Medico ſummo, ſalutem ſuam ſimul commiſit. Et ab illo equidem huic malo, pro ea qua pollet experientia in arte ſalutari, proque ſummo, quo beate defunctum proſequebatur amore, remedia optima propoſita ſunt. Sed quum non ſit in poteſtate medentium, impetum morbi tam exitiabilis, qualis hectica confirmata eſt, levare, & contra calorem hunc exſiccantem, celerioremque arteriarum micationem medicamina adferre; labor etiam magni noſtri HEISTERI hac vice irritus fuit. Mox enim adcedebant ſudores nocturni, quos *colliqueſcentes* Medici dicere conſueverunt, leniores primum, ſtatim vehementiores, quibus reliquæ vires adeo detritæ ſunt, ut *Vir Magnificus* corpus debilitatum lecto reponere, et in eo levamen aliquod quærere coactus fuerit. Cum igitur animadverteret, quod adeo ingraveſcente morbo corporis robur & firmitatem virium non haberet, ut munia Vice-Rectoratus, quæ

multas

multas curas, ſollicitudines, animique diſtractiones ſecum ferre ſolent, rectiſſime (quod hactenus ſumma laude fecerat), obire non poſſet: die decimo Maji Virum Summe Reverendum, Dn. *Chriſtophorum Timotheum* SEIDELIUM, Vicarium officii ſui conſtituit, Ipſique Faſces academicos, Pallium, Sceptra, Sigilla, Matriculam, ceteraque ornamenta & ſupellectilem Vice-Rectoris tradi curavit. Die ſequenti per miniſtrum Academiæ Eidem ſignificavit, quod a munere Vice-Rectoris plane ſe abdicaverit ejusque curam omnem in Illum devolverit, quia ſatis perſpectum habeat, ſibi ex hac vita migrandum & ad στεφανὸν δικαιωσύνης, quam ὁ κύριος ὁ δίκαιος κριτὴς ἀποδώσει, ardentiori ſtudio adſpirandum eſſe. Tenerrimis ſimul, & aculeos in mentem inſigentibus verbis, ſalutem Academiæ Juliæ Carolinæ, quæ Ipſi per hoc tempus ſub pectore fixa fuerat, Eidem Summe Reverendo Viro commendavit.

Nunc igitur *Vir Magnificus* omnium rerum terreſtrium deponebat memoriam, iterque quod Ipſi ingrediendum erat cœleſte, unice meditabatur, & mortalitati ſuæ ſerio conſulebat. Sacra cœna altera hebdomade, antequam vis morbi Ipſum lecto affigeret, una cum conjuge mœſtiſſima, in ædibus divinis uſus eſt. Hic enim animæ cibus atque potus, ipſi per omnem vitam deſiderabilis fuit. Peccata igitur ſua ita confeſſus eſt, ut eorum vere ſe atque ex animo pœnitere, omnemque ſpem ſibi in gratia divina, per λύτρον Servatoris parta, vera fide conſtitutam eſſe oſtenderet. Et hoc facto ſacroſanctum Domini noſtri Jeſu Chriſti corpus atque ſanguinem religioſiſſime accepit & de remiſſione peccatorum, gratia divina, & ſalute æterna per Chriſtum adipiſcenda, per βραβεῖον ſpiritus gratiæ obſignatus eſt. Cum tandem mortem in intimis viſceribus imminentem ſentiret, verbi divini miniſtrum accerſi juſſit, Virum ſumme reverendum & ampliſſimum, Dominum *Auguſtum* GESENIUM, Linguæ Græcæ Profeſſorem in hac Academia celeberrimum, Eccleſiæ ad D. Stephani Archi-Diaconum,

num, qui ſolatio verbi divini, & colloquiis de vita cœleſti & beato ex hoc mundo diſceſſu Ipſum erigeret. Fidei in Servatorem ſuum, ſpei vitæ æternæ, glorioſæ corporis reſurrectionis ἐν ἡμέρα Ἰησοῦ χριςοῦ, pietatis atque religionis in DEUM, certiſſima & luculentiſſima teſtimonia, non morti ſolum proximus, ſed & dum in faucibus ejus hæreret, dedit. *Coſtæ conjunctiſſimæ, Illuſtri Socero atque Socrui, teneris adhuc liberis & ceteris cognatis*, animo ſemper bene conſtituto, mortisque arma prorſus ſpernente, vale dixit ultimum. Tandem menſis Maji die decimo nono, poſt auditam horam tertiam matutinam, inter preces, ſuſpiria, lacrymas atque lamentationes ſuorum, ſpiritum ſuum, vera fide Chriſti merito innixus, ſupremo Numini reddidit. Lumen hujus Academiæ Juliæ Carolinæ per ſex annorum & ſex menſium ſpatium fuit. In conjugio quinque annos, & quinque menſes vixit. Nobis deſideratus; deſideratus *Illuſtri Familiæ.* Ereptus eheu! nimis præmature amicis, artis ſalutaris ſtudioſis, orbi litterario, ægrotis, pauperibus, omnibus bonis. Sed vale noſtrum deſiderium! Sic enim jubet ſummi Numinis conſilium, ut vale *Tibi* quoque dicamus ultimum.

MEMORIA
VIRI PRÆNOBILISSIMI, EXPERIENTISSIMI
ATQUE DOCTISSIMI

DOMINI

IOANNIS FRIDERICI
FÜRSTENAU

Utriusque Medicinæ Doctoris, Anatomiæ &
Chirurgiæ in Academia Rintelienſi Profeſſoris
Publici Ordinarii,

Academiæ Naturæ Curioſorum
Fauſtini tertii,

die XXII. Martii A. S. R. MDCCLI.

præmatura morte e vivis erepti

ex funebri Pro-Rectoris & Senatus Academiæ
Rintelienſis

Programmate

decerpta.

Parentibus nihil profecto accidere poteſt gravius, quam ſi liberos amittunt, quos propter indolem, ingenium, eruditionem, ſincere amant, quos in partem felicitatis ſuæ quamprimum venire cupiunt, quos veniſſe jam ſupra modum lætantur, & quos ad familiæ præſidium, vel ſenectutis oblectamentum, quam diutiſſime ſuperſtites eſſe cupiunt. Hæc una ſpes ſi quando fuerit optimos fruſtrata parentes, triſtius in vita nihil videtur eſſe, aut luctuoſius: ut quicquam ſibi jam reſtare negent, quod olim ad miſeriam domeſticis funeribus ſummam addi poſſit. Eſt naturalis cuique inſitus ſuorum amor, cujus exprimendi Latinis vix ſuppetit nomen, στοργὴν Græci vocant, ut filii vitam ſua cariorem habeat, omnibus divitiis ejus valetudinem præferat, ejusque ſalutem quovis modo promovere ſtudeat. Par eſt in omnes liberos hominum affectus, eademque pietas: habent in aliquibus tamen etiam peculiaris indulgentiæ cauſſas: &, ſalva charitatis æqualitate, quiddam eſt, quod dicere nequimus, per quod, tacito mentis inſtinctu, ſingulos rurſum tanquam unicos amare conſueverunt. Qui nobiliſſimas corporis & animæ præ ſe ferunt dotes, imaginem ſpiritumque oſtendunt parentis, & maximam felicitatis futuræ ſpem faciunt: affectum ſimul excitant illum longe tenerrimum; ut ætas parentum jam ingraveſcens in eorum amore & adoleſcentia conquieſcat. Sicubi exoptatam attigerunt metam, & immatura morte abripiuntur: tanto majorem illis oportet accedere acerbitatis querimoniam, & moleſtiorem fieri ſenectutem, quæ per ſe vulgo ſatis moleſta & curis plena eſſe creditur. Animos perturbant ſæpe caſus adverſi, & repentino affligunt dolore, ut, quo ſe tuto convertant, aliquando expedire nequeant. Ubi domeſticus ex optimi filii obitu ſupervenit luctus, quotidiana, proh dolor! nos etiam docet experientia, deprimi & tantum non proſterni repente ſapientes. Eoque difficilior ægritudinis ſolet eſſe levatio, quo gravior eſt clades viri

ri in magno dignitatis gradu jam poſiti, ſuisque meritis ubique celebrati.

Gravem ejusmodi jacturam Doctoris & Collegæ fecit, tamque acerbum vulnus ſenſit Rintelienſis Academia, ac tanta FüRSTENAVII ſenioris afflicta fuit calamitate domus. Nudius enim quartus obiit, proh dolor! quem cum lacrumis repoſcunt boni, Juvenis Vir Experientiſſimus, Dominus *Johannes Fridericus* FüRSTENAVIUS, Medicinæ Doctor & Profeſſor ordinarius celeberrimus, qui in ipſa Muſarum Rintelienſium ſede natus pridie Kalendas Novembris MDCCXXIV. Patre Viro Experientiſſimo & Excellentiſſimo, Domino *Johanne Hermanno* FüRSTENAVIO, Medicinæ Doctore & Profeſſore primario, & Oeconomiæ ordinario; Matre, virtutibus & genere Prænobiliſſima piaque Matrona, *Sophia Eleonora* BüSCHINGIA. Avus paternus fuit beatæ memoriæ *M. Johannes* FüRSTENAU, verbi divini miniſter in eccleſia cathedrali Herfordienſi; Avia paterna b. *Modeſta Eliſabetha* BARCKHUSIA; Avus maternus b. *Ludolphus* BüSCHING, verbi divini miniſter in eccleſia Hagenſi Schauenburgica; Avia materna b. *Catharina Sophia* nata WALTERIA. Chriſtianorum ſacris, poſtquam in lucem editus, ſtatim initiatus eſt, ſponſore beato *Dom. Joh. Friderico* de WIESENHUTEN, Conſiliario Cæſareo: cumque a teneris perquam ſollicite Parentes optumis literis & moribus privatim & publice inſtituendum curarunt, eo quidem ſucceſſu, ut optimæ indolis adoleſcens, qui profectibus & induſtria enituit, anno hujus ſeculi triceſimo octavo nomen profiteretur academiæ, & majorem ſibi ad eruditionem & virtutem pararet aditum. Sic pleroſque hujus academiæ proceres in literis humanioribus excolendis, & omnibus philoſophiæ partibus, doctores habuit: in arte medica vero præſertim Parentis ſui & Experientiſſimi Domini *D.* ZIEGLERI manuductione uſus eſt. Quod cum ageret, nullum ſtatuit labori modum: æquali-

bus facem quaſi prætulit: inertibus, ſuaque negligentibus commoda, movit ſtomachum: omnes ſtudio & aſſiduitate ſemper vincere contendit: maximoque cum auditorum applauſu publice diſſeruit ſæpius, & anno MDCCXXXX. ſub Patris venerandi præſidio, unam *de methodo medendi*, & alteram *de initiis Typographiæ phyſiologicis*, diſputationem defendit. Ejusdemque fideliſſimo ductu, & ipſe mira incitatus animi alacritate, longum iniit confecitque laudis plenum iter: res obscuras & abditas perſcrutatus eſt diligenter: naturæ vires perquiſivit ea, qua decet, cura: omnesque difficiliores & parum exploratas morborum cauſſas inveſtigavit.

Sic auſpicato tandem ipſe praxin ſuſcepit medicam, atque multis cumulatum laboribus magna cum laude potuit ſublevare Parentem, qui & ipſum anno MDCCXLIII. ad patruum ægrotantem, præfectum Gronavienſem, miſit. Hujus vita defuncti expeditis rebus œconomicis, iter literarium inſtituit per Transyſelanum, Geldricam, & Ultrajectenſem provincias, & ſemeſtri longius anno MDCCXLIV. Amſtelodami commoratus, Medicorum & eruditiſſimorum quorumque virorum inſtitutione & familiaritate gaviſus eſt. Inde Roterodamum, Goudam, Hagam Comitis, Harlemum, atque Lugdunum Batavorum inviſit, eaque omnia Fautorum doctiſſimorum, quos enumerare longum eſt, benevolentia perquiſivit, unde ſibi plurima & maxima doctrinæ commoda promittere potuit. Lugduno Ultrajectum ſe contulit, nec pauciores ibi invenit amicos, quorum providentia ſibi comparavit, quæ uſui olim & ornamento eſſe futura credidit. Porro Noviomagum, Coloniam Agrippinam, Bonnam, Confluentiam, Andernacum, Rhenofeldam, Moguntiam, Francofurtum, Hanoviam, Herbipolin, Norimbergam, Altorfium, Erlangam, Ienam, Erffurtum, Lipſiam, Halam,

Halam, Wittenbergam, Berolinum, Magdeburgum, Helmſtadium, Brunsuigam, Hanoveram, urbes alias, multo cum fructu & ſtudiorum incrementis, nec ſine Virorum ubique celeberrimorum ſibi reconciliata voluntate, perluſtravit. Totius itineris admirandos profectus, proficiendi modum, amicitias, Venerandus Parens ipſe ante luſtrum, & quod excurrit, ſingulari programmate communicare nobiſcum accuratiſſime voluit. Poſtquam ſub finem anni MDCCXLIV. ſalvus lætusque domum rediit, anno ſequente a. d. XVII. Kalendas Quintilis, Patre Experientiſſimo præſidente, & omnibus applaudentibus, diſputavit inauguralem *de ſpaſmo veſicæ* diſſertationem, ac triduo poſt, etiam Patre, quantum felicitatis humanæ ſpecimen! Promotore, ſummos in arte ſalutari honores, jura & privilegia obtinuit merito. Sic vitæ ſtudiorumque conſuetudinem junxit cum optimo parente, cui vitam, ſtudia, omnia, juxta Deum, referebat accepta: & ſenſim magnus obſequium filii ſubſequebatur honor.

Simulac fama de Viri juvenis peritia & medendi facilitate percrebuit, in patria & paſſim graves atque luculenti homines propenſa ad eum ornandum voluntate conſpirarunt. Unde factum, ut ab *Auguſtiſſimo & Potentiſſimo Principe* ac *Domino, Domino* FRIDERICO, *Suedorum, Gothorum, & Vandalorum Rege, Haſſiæ Landgravio*, reliqua, *Indulgentiſſimo Patriæ Patre*, anno MDCCXLVII. in hac alma ordinarius Anatomiæ & Chirurgiæ Profeſſor conſtitueretur: quod munus certe honorificum ſolenni Oratione *de Anatomia a ſordibus repurgata* a. d. V. Kalendas Sextilis auſpicatus eſt, & plane ex animi voto, quoad

 vixit,

vixit, ornare ſummo ſtuduit opere. Scholas privatim & publice aperuit. Implorantibus medicam porrexit manum. Diſputantibus ſolenniter præfuit, aut contraria, ut vires accuratius exploraret, poſuit argumenta. Academicas exercitationes edidit anno MDCCXLVIII. *de alumine*, & *de antimonio crudo*. Pridie Quintilis MDCCXLVIII. diſſertatione, *de ſpina ventoſa valde ſpinoſa*, publicam feminei cadaveris indixit anatomen, perquam artificioſe fabricam, ſecto corpore, disjunxit, ſolertia inſigni venas & viſcera, ut ſolent, rimatus eſt: cauſſam principiumque nervorum, membra, & partium cum nexu habitum, qua fieri potuit, aſſiduitate & cura intuentibus demonſtravit. Anno MDCCXLVIII. programmate *empyema, natura ductu congruis præſidiis chirurgicis perſanatum & propriis manibus tractatum*, deſcripſit; videlicet primus Anatomiæ & Chirurgiæ Profeſſor a Potentiſſimo Suecorum Rege & Haſſiæ Landgrafio conſtitutus in alma Erneſtina anatomen, per Sexaginta fere annos ſilentem, & a venerando Parente pridem reſuſcitatam, ter, primam quidem ejusdem ductu Parentis inſtituit, & operationes ſimul chirurgicas in cadavere adornavit, alteram vero & tertiam ſicut in binis hiſce programmatibus publice indixit, ita & publice, nec ſine fructu, & plauſu philiatrorum frequenter affluentium, adminiſtravit. Ad exteros quoque ſtudii & experientiæ ſpecimina miſit, quorum in Actis Acad. Natur. Curioſor. Volumine octavo quatuor leguntur ſequentia: *de abſceſſu & ulcere genuum feliciter perſanatis*; *de arthritide vaga, ſingulari ratione, brevi temporis intervallo, ſanata*; *malum*

iſchia-

iſchiadicum, ſeu rheumatismus femoris; de affectu ſpasmodico & quaſi maniaco per abſceſſum criticum, in dorſo manus, ſublato. Neque ſolum ab eo tempore, ficto *Fauſtini III.* nomine, S. R. I. Academiæ Naturæ Curioſorum Collega, verum etiam anno ſuperiori a Gœttingenſibus Regiæ Societatis Teutonicæ, honoris gratia, membrum legi meruit. Proh dolor! vero, quæ rerum humanarum viciſſitudo eſt, Amicus & Collega noſter, qui aliis dedit conſilia, qui laborantibus ſubvenit, qui omnibus exquiſitam omnino induſtriam & expeditam medendi rationem adhuc probavit, in morbum nuper incidit lethalem, febrem catarrhalem malignam, qua, accedentibus paraphrenitide & motibus convulſivis, miſerrime decubuit, ut ſemet ipſum nullo artis & ſcientiæ adiumento levare poſſet. Curam expertus eſt Experientiſſimi Patris, ecquis dubitabit? vere paternam. Sed vicit morbus & æquinoctio ineunte vernali, ipſo ætatis vere & optimo flore, XI. Kalendas Aprilis, morbi duodecimo die, inter Parentum, Fratris, Sororum, devotiſſimas preces, lacrumas, pia ſuſpiria, luctumque invincibilem, Vir doctus & integer, effloreſcente fortuna, poſtquam ſacramento cœleſti Patri & Servatori ſuam addixit animam, placide obdormivit, atque nunc, volente immortali Deo, medicinæ effectore, rerumque humanarum omnium arbitro, vitæ ſtabilis & ſecuræ particeps, ſempiternam hereditatem adiit, ſuoque hoc nimis præmaturo obitu denuo nos docuit, a morte etiam rapi juvenes prima florente juventa: &, cum noſtrum nemo ſciat, quam prope ſit vitæ fini, ſapientis eſſe, animam ita formare ſemper,

tan-

tanquam ad extrema jam venerit; res vero interim ſuas ita quoque inſtituere, ac ſi longius vivendum, & ſi quando fata nolint, meritorum laus atque fama tamen emori nequeat.

MEMO-

MEMORIA

CINERIBUS
VIRI PRÆNOBILISSIMI, EXCELLENTISSIMI
AC EXPERIENTISSIMI

DOMINI

IOANNIS CHRISTIANI KUNDMANNI

Philoſophiæ & Medicinæ Doctoris
Practici Wratislavienſis
&
Imperialis Academiæ Naturæ Curioſorum
Collegæ digniſſimi
dicata
SCRIPTORE

IOANNE ERNESTO STIEFF

Philoſophiæ & Medicinæ Doctore Practico Wratislavienſi, & dictæ Academ. Nat. Curioſ. Collega.

Medentium officia ſi tantum requirerent ægrotos viſitare, eorum narrationes ac lamentationes audire, de morbo ejusdemque cauſſis quædam definire, pharmaca præſcribere, in ſolamen miſerum ægrotantium vel amicorum adſtantium bonum eventum præſagire, tandemque ſi ſpes confiſa confuſa fefellerit, aut, ſi vires ad morbum ſuperandum minus ſufficiant, mortem futuram triſti nunciare vultu; certe Ars noſtra longa *a*) brevi ſtudio ediſcenda eſſet. Sed longe alia facies eſt Artis ſalutaris: multas enim alias adhuc artes ſororias *b*) probe diſcendas expoſcit, ſine quarum cognitione Medicus vix honorari *c*) dignus erit, nec unquam certe, tute ac jucunde medebitur. Ex Mythologorum invento dicitur etiam *Apollinea*, quæ fabula docet, ac nos exhortatur, ut omnes Medici APOLLINIS *d*), primi

a) Legi meretur elegantiſſima Commentatio ROLFINCCII in HIPPOCRATIS dictum: *Ars longa, vita brevis.*

b) De quibus egregie diſſerit *Joannes Antonius* SICCUS *de optimo Medico*, Venet. 1551. 4to.

c) Eccleſiaſt. cap. XXXVIII. v. 1. *Τίμα ἰατρὸν πρὸς τὰς χρείας αὐτοῦ.* HOMERVS Iliad. *λ. ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.* CICERO Epiſt. Famil. Lib. XIX. Ep. 9. *Curioni miſi, ut Medico honos haberetur.* SENECA de Clementia Lib. I. c. 1. *Medicinæ apud ægros uſus, etiam apud ſanos honos;* & pluribus apud *Melchior.* GOLDASTUM in Paradoxo de honore Medicorum. Frf. 1620. 4. Cui addi poteſt SCHACHERI Diſſ. de honoribus Medicorum apud veteres. Lipſ. 1732. CARPZOVII Diſſ. de Medicis ab Eccleſia pro ſanctis habitis. Lipſ. 1709. & SCHULZII Diſſ. de Medico vehementer laudari digno. Hal. 1735.

d) Filius *Iovis Hammonis ex Latona, Coei Titanis filia.* HESIODUS in Theogn. vide *Petri* MUSSARDI Hiſtoria Deorum Fatidicorum, Vatum, Sibylladum & Phœbadum, pag. 40. Genev. 1675. 4. CICERO Lib. 3. de natura Deor. *Cum tot Apollines fuerint, reliqui omnes ſilentur, omnesque res aliorum geſtæ ad unum Apollinem, Jovis & Latonæ filium, referuntur.* Hiſtoriam nativitatis uberius explicuit HYGINUS Fab. LIII. CXL. & commentator MUNCKERUS in Mythographis latinis pag. 100.

primi Muſarum Præſulis *e*), ac Medicinæ Parentis *f*), non tantum arte medendi, ſed & multis quid? quod omnibus elegantioribus litteris *g*) inclareſcentis & ex utroque hominum ſalutem promoventis, veſtigia premere debeant. Reſpublica litteraria olim omnes fere litteras & præcipue, quæ nunc *humaniores* audiunt, ſub Philoſophia intelligebat; hinc ratio patet, cur noſtræ Facultatis Doctores a præteritis ad hæc usque ſecula non ſolum in medicina, ſed quoque ſimul in Philoſophia renunciantur *h*). Medi-

208–210. Amſt. 1681. 8. maj. Conf. *Joan. Oſopæi* BRETTANI Oracula Sibyllina p. 424. 425. Pariſ. 1599. 8. maj. & APOLLODORUS Athenienſis de natura Deorum, circa initium Lib. I.

e) *Lilius Gregorius* GYRALDUS in ſyntagmate de Muſis. fol. 308. FULGENTIUS in Mythologico Lib. 1, 6. 14. fol. 131. 132. PHORNUTUS de Deorum Origine cap. 14. fol. 154. 155. Folia in hac notula citavi juxta Editionem horum ſcriptorum, quæ prodiit autore MYCILLO, Pariſ. 1578. 8.

f) OVIDIUS Lib. I. Metamorphos.

> Inventum Medicinæ meum eſt, Opifexque per orbem
> Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis.

MUSSARDUS in Hiſtor. Deor. p. 41 - 43. OMNYMI ἀπόλλωνα ἰητρόν. HIPPOCRATES in Jurejurando. MERCURIALIS in Arte gymnaſt. L. II. c. 3. p. m. 130. Venet. apud Juntas 1601. 4. HYGINUS Fab. CCLXXIV. & MUNCKERUS P. I. p. 308. Amſt. 1681. *Apollo* nomen forte accepit ab arte ſua, quæ homines a morbis liberat. Τὸν δὲ Ἀπόλλωνα ὡς ἀπολύοντα τὰ ἡμᾶς τῶν νόσων, ἢ ἀπελαύνοντα ἀφ' ἡμῶν αὐτὰς, ἢ ἀπολύοντα, ταύτης τετυχηκέναι τῆς προσηγορίας &c. PHORNUTUS de natura Deor. cap. 32. in GALE Opuſculis Mythologicis p. 223. ſeqq. Amſt. 1688. 8. Aliam opinionem defendit ARATUS in Phænomenis cap. 41. ἀπόλλων latine *perdens* dicitur.

g) Legatur POMEY Pantheum mythicum p. 23. ſeqq. Frf. 1701. 8.

h) De Philoſophia a Medicis ediſcenda vid. SCHELHAMMERUS in Diſſ. de Medico Philoſopho, Jen. 1640. 4. Ἰητρὸς φιλόσοφος ἰσόθεος HIPPOCRATES περὶ εὐσχημοσύνης, Cap. V. p. m. 23. Genev. 1657. fol.

Medici fama quidem multi, revera perpauci *i*); atque

Fingunt ſe Medicos omnes, Idiota *k*), Sacerdos,
Judæus, Monachus *l*), Hiſtrio, Raſor, Anus,
Miles, Mercator, Cerdo, Nutrix & Arator,
Lamia, Decoctor, Pharmacopola, Magus.

Vulgus quidem & imprudentium turba hos omnes atque Empiricos etiam aliquando magnis laudibus extollit, ſed variis ſæpe ante funera evaneſcentibus; quum e contrario gloria ex vera virtute progenita poſt funera maneat, & a dignis ſapientibus exaltetur. Multi præteritorum ſeculorum celeberrimi Medici vivunt adhuc in elegantiſſimis libris ac eruditorum ephemeridibus, quorum fama, niſi & in ſua arte, & in aliis litteris pari ſplendore inclaruiſſent, nequaquam immortalis foret. Si locus hic eſſet, varios ex variis gentibus *m*) recenſere & præcipue DORNAVII, ELICHMANNI, SENNERTI, MONAVIORUM, KIRSTENII, SACHSII a LOEWENHEIM, SCHOLTZII, MAJORIS, KANOLDI, aliorumque Sileſiorum memoriam hic recolere poſſem, quorum nomina ſi medentes tantum fuiſſent, dudum jam incognita periiſſent. Aſt ætas quoque noſtra adhuc eadem profert Ordinis Medicorum ornamenta, quæ artem ſalutarem & litteras

fol. Καὶ γὰρ οἱ ἐν τεχνέαιον, ἣν προσῆν, αὐτέοις τοῦτο, διὰ πάντων τουτέων προσπαρέοντε. *Qui enim artibus inſtructi ſunt, ſi iis hæc adſit, ad omnia aditum habebunt ampliſſimum.* HIPPOCRATES itidem. De Philologia Medicis neceſſaria vid. FRANCI elegantiſſima Diſſertatio, de Medicis Philologis. Witteberg. 1691. 4.

i) Οἱ ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ, ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοί. HIPPOCRATES in Lege.

k) Legatur COTTA in Diſſertatione de Medico monſtroſo. Heidelberg. 1677. & RIVINUS de Medico ſuperſtitioſo Lipſ. 1698.

l) Vid. GOEZII Diſſert. de Theologis Pſeudo-Medicis. Lipſ. 1700. §. 8. ſeqq.

m) Quorum nomina in Centuriis quibusdam ex omni fere ævo collectis recenſet FRANCI in laudata Diſſ. *de Medicis Philologis.*

teras elegantiores ſimul excolunt, ac exinde magnos honores capiunt, & ſuis exemplis pleniorem rerum naturalium cognitionem Medico vere laudari digno neceſſariam utilemque eſſe oſtendunt; quam veritatem venerandus COVS noſter omnibus vehementer inculcavit *n*). Quo plures itaque inter medentes inveniuntur, qui ſcientiam naturalem & artes reliquas negligunt; eo digniori laude Viri, pro incremento artium & Phyſices lucubrantes, extollendi ſunt.

His non immerito adnumerari debet Medicus Wratislavienſis celeberrimus ac longiori vita digniſſimus, cujus meritorum memoria poſteris quam maxime commendanda eſt, quod qualeque pretium virtuti ſtatuendum Quirites bene cenſuerunt, cujusve obitum univerſa Respublica litteraria luget. Luget ſimul Germania, inprimis dulciſſima Patria, ampliſſima Sileſia, obitum Civis Excellentiſſimi, civium ſalutem arte medendi promoventis, & reliquum tempus ita ſtudiis conſecrantis, ut ſcriptis editis de re numismatica, genealogica, naturali ac antiquaria, nec non in mirabilibus naturæ colligendis mirum in modum generi humano & erudito & curioſo inſerviret. Luget quoque Illuſtris noſtra Academia Cæſarea obitum Collegæ vere curioſi ac doctiſſimi.

Quis non ex his ſaltem lineis agnoſceret imaginem JOANNIS CHRISTIANI KUNDMANNI? Aequum ideoque & vere dignum eſt, ut noſtra Academia Membro digniſſimo, Phyſico

Ss 3 inſigni

n) Ἐπεὶ τοί μοι δοκέει ἀναγκαῖον εἶναι παντὶ ἰητρῷ, περὶ φύσιος εἰδέναι, καὶ πάνυ σπουδάσαι, ὡς εἴσηται, εἴ περ τι μέλλει τῶν δεόντων ποιήσειν. *Mihi ſane neceſſarium videtur, ut omnis Medicus de natura ſciat, & omni ſtudio annitatur, ut cognoſcat, ſi modo aliquid eorum, quæ fieri debent, recte præſtare velit.* HIPPOCRATES de Vet. Medic. p. 35. Genev. 1657. fol. Πειρῶ γὰρ φυσικὸς εἶναι πρὸς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἰσχὺν ὁρῶν. *Conare ut Phyſicus ſis, ad hominis habitum & robur reſpiciens.* Id. de Sterilibus p. 635. 6.

inſigni, in monumento juſta fieri decreverit. Si vero meo me pede metior, in me non tantum ingenii eſſe, quo laudes KUNDMANNI, Collegæ noſtri, pro merito extollere queam, ingenue fateor. At mutuus, qui inter vivos erat, amor, triſte hoc munus ſuſcipere imperat, & ſi vires meæ KUNDMANNUM noſtrum ſpecioſo penicillo depingere haud ſufficiant, levi tamen tentamine pectoris mei cultum publice teſtari, & amico defuncto ultimam perſolvere pietatem ſufficiet.

Antequam id faciam, gratitudinis officium nunc poſtulat, ut Illuſtri Academiæ, præſertim Præſidi incomparabili, Viro de re litteraria meritiſſimo, ac Medico feliciſſimo, gratias agam decentiſſimas, quod de qualibuscunque induſtriæ meæ ſpeciminibus in lucem miſſis benevole judicare, meque inter tot Reipublicæ litterariæ lumina recipere voluerit, quem ſingularem honorem ex Diplomate gratioſe transmiſſo ſignificatum cordate veneror, nilque magis in votis habeo, quam ut ſummum Numen ad adimplendum quodammodo inſtitutum laudabile Illuſtris hujus Collegii vires & annos mihi concedat. Quod reliquum eſt, non poſſum non, quin Illuſtri Noſtræ Academiæ de ſecularibus Fundationis Cæſareæ nunc felici cum omine celebratis ſummo cum affectu congratuler atque ſimul, pia mea vota cum aliis jungens, ſemper nova perpetuaque incrementa Illi adprecer, quibus per innumeros adhuc annos ad ampliandas ſcientias creſcat, floreat, vigeat!

Quemadmodum a primis orbis conditi temporibus plurimi terrarum incolæ id magni habebant, ſi ex generoſa proſapia progeniti fuerint: ſic etiam hodie nepotum gloria augetur, ſi ex familia Atavorum de Republica bene meritorum progerminent; quod quidem nunquam ſane negabitur, ſi modo nepotes propria virtute gentis ſuæ merita adaugeant, ſeque tantis atavis dignos faciant, nam

miſerum eſt, alienæ incumbere famæ.

Noſter

Noſter KUNDMANNUS, nunc æterna felicitate gaudens; jam inter vivos adhuc rara hac felicitate, quod generoſa ſua propagine & generoſa ſua indole inclaruerit, gaviſus eſt. Progenuit Illum celeberrima Regia Wratislavia A. R. S. MDCLXXXIV. die XXVI. Octobris ex parentibus ibidem honoratiſſimis, *Joanne Samuele*, ſuperiore excubiarum Præfecto Civico, ac Seniore Tribus Deſtillatorum, & *Regina* ROTHERIA, qui egregiis animorum dotibus, & præſertim Jubilæo gamico, Anno MDCCXXXIII. publice celebrato, memoriam ſuam bene ſervarunt. Niſi propriis laudibus ſplendeſceret Defunctus Noſter *Joannes Chriſtianus*, quibus hæ pagellæ deſtinatæ ſunt, multa proferre poſſem de meritis KUNDMANNIORUM per tria jam jam ſecula in defendenda republica, in officiis aulicis, in muneribus eccleſiaſticis, in tuendo jure ac æquo, in arte ſalutari, in commerciis & in œconomia ampliandis clarorum & cognitorum. Ne vero Gentis *Kundmannianæ* parentum luſtra ſilentio tranſeam, nomino hic *Ulricum* KUNDMANNUM, exeunte ſeculo XV. Conſulem Cosnitzienſem & rei ædificatoriæ ibidem Directorem, invento ſuo, *die Holtz-Sparkunſt* dicto, ſatis celebrem; porro *Tobiam* KUNDMANNUM, Eccleſiæ Evangelicæ Paſtorem Neudockienſem in Circulo Bohemiæ Ellenbogenſi; item *Samuelem* KUNDMANNUM, Centurionem Cæſareum & Præfectum Præſidii in Caſtro Tœpelsgrunenſi; cujus frater fuit *Tobias*, Præfectus Oeconomiæ in terris Comitum de Schlick & Ravenſtein; deinde *Sylveſtrem* KUNDMANNUM, Hæreditarium in Wentzelsdorff Bohemiæ pago, & in Wœlffnitz prope Dresdam, Archiatrum Electorum Saxoniæ, arte ſalutari & variis ſcriptis clariſſimum; cujus ſoror *Maria* maritum habuit *Joannem de* BROY, Conſiliarium Mecklenburgenſem & altera *Roſina* nupta Dn. de WEYHER, Præfecto Præſidii Caſtri Querfurtenſis progenuit *Ludovicum* de WEYHER, Præfectum cohortis Saxo-Gothanæ; denique etiam nomino A-

vum

vum Noſtri Defuncti, *Joannem* KUNDMANNUM, filium *Sylve-ſtris*, Paſtorem Holdenſtætenſem in Thuringia & Ephorum Electoralem Danſtætenſem. Inclaruerunt adhuc alii KUNDMANNI, de quibus vero brevitatis cauſa nil dicam *o*).

Noſter Primogenitus inter VII. fratres, non interrupta ſerie natos, ab optimis ac officioſiſſimis parentibus ſacro baptiſmatis lavacro luſtratus, & ſingulari amore, cura ſtudiove ab ipſis proſecutus, quum ætas id permitteret, præceptori domeſtico ad prima pietatis capita, artiumque rudimenta capienda committebatur, qui omnem ſollicitudinem ad formandum puerum adhibuit, ut aptus anno MDCXCV. poſt feſtum Paſchatos inter discipulos Gymnaſii patrii Wratislavienſis Magdalenei a Magno Polyhiſtore Rectore *Chriſtiano* GRYPHIO receptus, ea, quæ ibi docebantur, arriperet, comprehenderet, ac felici ſua memoria recte retineret. Exiſtimabant quidem ſine dubio laudatiſſimi parentes puerum mercaturæ aliquando adplicandum, quapropter etiam ille a *Joanne* ERNESTO, publice in patria linguam Polonicam tradente, hanc linguam, ob viciniam Poloniæ mercatoribus ſumme neceſſariam, ediſcebat. Sed hoc parentum providentia divina poſtea mutavit propoſitum. Interim ſemina doctrinæ cerebro juvenis enata ac diſciplina tam ſcholaſtica, quam domeſtica, ceu in agro fertili, bene culta, ita optime creſcebant, ut poſtmodum adoleſcens KUNDMANNUS ſtatim magnam vim ingenii, non ſub craſſo aëre nati, oſtenderet, ſuisve condiſcipulis ſemper diligentia ac docilitate præiret; labores enim peragendos animo jucundo adgreſſus eſt ac indefeſſo pertractavit, ſecum vehementer reputans regulam, quam princeps Poëtarum reliquit:

Tu

o) Recenſentur a venerando Patre, *Chriſtiano* STIEFF, *in dem Kundmanniſchen Geſchlechts - und Ehren - Gedächtnis*, quod inſertum legitur in *D. Joh. Chriſt.* KUNDMANNI Nummis Jubilæis, p. 93 - 120. 1735. 4.

Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſummittere gentis,
Præcipuum jam inde a teneris impende laborem.

In inferioribus præceptores habuit *Chriſtophorum* WIMMERUM, *Theodorum* LEUBSCHERUM, *Andream* TITIUM, *Joannem Jacobum* SCHüTZIUM, *M. Joannem* GRüNWALDUM & *Jeremiam* GOTTWALDUM, Viros ad erudiendam juventutem natos, & de diſciplina meritos bene; in ſuperiore claſſe in Philoſophicis, Phyſica, linguis latina & græca, Poeſi, Hiſtoria, Theologia & artibus *Simonis* TITII, *Godofredi* POHLII, *Godofredi* KüPFENDERI & magnorum Virorum, *Chriſtiani* GRYPHII & *Caſparis* NEUMANNI de republica litteraria meritiſſimorum, doctrinas & tunc, & ad ultimum vitæ usque halitum grata mente veneratus eſt.

Horum Doctorum gymnaſticorum ſuaſu parentes Juvenem noſtrum muſis totum tradiderunt, & ut providentia illum ad munera Theologorum deſtinare vellet, optarunt. Aſt infirmitates quædam corporis tunc gracilis ac debilis & ſigna mali hypochondriaci imminentis, quibus motu corporis ac exercitiis equeſtribus, ſaltatione, ſalitione, equitatione & arma gerendo *p*) præveniendum erat, in Juvene in his artibus excellente naturam non eſſe cogendam, ſed ſequendam, docuerunt. Inprimis ex ſingulari inſtinctu ad artes medicas colendas ediſcendasque peculiarem iniebat amicitiam cum *Joanne Georgio* RIESMANNO, Medicinæ Candidato tunc Wratislaviæ commorante, cujus ductu ab anno MDCCVII. animum ad cognitionem corporum animalium quorumdam anatomicam ac phyſicam attente adplicuit.

Factis igitur egregiis progreſſibus in ſtudiis gymnicis magnam ſpem præ ſe ferebat KUNDMANNUS Noſter, & a parentibus, ſua deſideria ad voluntatem providentiæ dirigentibus, An-

 no

p) Has artes, quas Græci *gymnaſticas* adpellabant, omnibus futuris Medicis valde commendat *Joannes Antonius* SICCUS in Schediasm. de optimo Medico, Venet. 1551. 4. fol. 7.

no MDCCV. menſe Aprili Francofurtum, ad altiora ſtudia proſequenda, mittebatur. Ibidem amicum exoptatum tunc Doctorem Medicinæ RIESMANNUM amplexus eſt, qui Oſteologiam ex ſceletis humanis in theatro publico ibidem anatomico Illum docebat. Verum enim vero variis commotus rationibus celeberrimam hanc Muſarum ſedem mutavit, & ſalutata Regia Boruſſica, Berolino nempe, ibidemque pompa funerali, Cineribus Magnæ DOROTHEÆ dicata, omnibusque rebus attentione dignis perluſtratis, Spandavia, Brandenburgo & Magdeburgo peragratis, Halam ſe contulit. In hac florentiſſima Fridericiana Academia non voluptatibus aut otio ætatem lætiſſimam traduxit; ſed amore diſcendi captus, nec gravitate ſtudiorum deterritus, publice & privatim Profeſſores diligentiſſime audivit, ac die ad erudiendum ſibi minus ſufficiente, partem etiam noctium lucubrando conſumſit. Ab ornamento reipublicæ litterariæ Principeque Medicorum Germanorum immortali laude digniſſimo *Friderico* HOFFMANNO in Phyſicis & experimentis, in Geographia medica, in Chymia experimentali, in materia medica & in medicina forenſi eruditus, miros ſimul ex prælectionibus anatomicis, phyſiologicis, chirurgicis, pathologicis, therapeuticis, chymico-experimentalibus & practicis celebratiſſimi STAHLII profectus faciebat. In Philoſophia, Hiſtoria aliisve ſcientiis, erudito futuro non vulgari neceſſariis, Doctores ſibi elegit viros ibidem magnificos, præcipue *Samuelem* STRYCKIUM, *Chriſtianum* THOMASIUM, & GUNDLINGIUM. Matheſin Medico, qui non empiricum agere vult, deſideratiſſimam, &, ut GALENUS docet, demonſtrandis propoſitionibus medicis utilem, excitando & poliendo ingenio aptam, ab Illuſtri Cive noſtro WOLFIO audivit.

Sic Collega noſter conjunctiſſimus idem dicere potuit, quod GALENUS de ſe fatetur: *Non ex libris didici, ſed præſtantiſſimis in unaquaque Secta præceptoribus uſus ſum.*

Semper

Semper in curſu vitæ academicæ Noſtro KUNDMANNO magna fuit cura, ut abſterſa inſcientiæ rubigine animum plurimarum rerum ſcientiis imbueret, in quibus ſane tam proſperos fecit progreſſus, ut triennio fere abſoluto in tentaminibus conſuetis, a gratioſa Facultate Medica Hallenſi inſtitutis, talem ſe geſſerit, qualem ſperaverat gratioſus hic Ordo. Præmio laborum Doctorali dignus credebatur, quod tamen tunc recuſavit. Sicuti autem apes, non uno florum genere contentæ, melleum rorem undique legunt, & pro futura neceſſitate in alvearia condunt: ita Noſter KUNDMANNUS ingrediente Anno MDCCVIII. egregiis jam imbutus ſtudiis, peregrinationem litterariam inſtituere decrevit, ut quicquid eximium ac memorabile in aliis terris occurreret, in animum conderet in tempore ac re profuturum, maxime vero, ut doctorum virorum amicitiam ſibi conciliaret; quem ſcopum ſibi firmiter præfixum, ſtudia ſua magis magisque perpoliendi & a quocunque loco non niſi doctior recedendi, gravisſime tendit.

Iter ideoque litterarium aggreſſus, in Eislebia præſertim rariora B. LUTHERI manuſcripta, memorabilem ſuppellectilem rerum naturalium Bœtticherianam, metallifodinas, fabricas ærarias nitrariasque in hiſce viciniis viſendas, deinde ſalutato Quedlinburgo, famigeratiſſimam cavernam Baumannianam & Caſtrum montanum *Rhein* vel *Regenſtein* dictum, oculis attentis perluſtravit. Volebat etiam mirabilia Andreasbergenſia & reliqua montium Hercyniæ viſitare, ſed a providentia per amicos fideliter admonitus, ne in manus graſſatorum caderet, alia iter continuavit via, nempe per Halberſtadium, Derenburgum & Wernigerodam Goslariam venit, atque ſimul ſpecus Clausthalienſes, Zellerfeldenſes, &c. earumdemque memorabilia ſubterranea & laboratoria æraria vidit.

Excurrit poſtea, per aliquot tempus prius Guelpherbiti,

Saltzdalæ, Brunſuigæ, Hannoveræ ac Osnabrugii commoratus, ad Amſtelodamenſes & Lugdunenſes muſas, ubi Excellentiſſimos viros RUYSCHIUM, COMMELINUM, BIDLOUM, & HUTTONEM publice privatimque frequentavit, *Levini* VINCENTII inſignem ac ſpecioſiſſimum conchiliorum, rerumque naturalium adparatum plus vice ſimplici luſtravit, &, his Viris aliisve luminibus orbis eruditi familiariter uſus, multum in ſtudiis phyſicis profecit. Contigit etiam Illi prope Harlemium rara occaſio, quod veram plumbi & Mercurii per pulverem alchymicum transmutationem in aurum factam, viderit, & ipſe quaſi manibus palpaverit, de qua verba STAHLII allegare merentur in Programmate propemptico ita ſcribentis: *Neque vero tacendum, quod peculiari fato ſuis oculis conſpexerit non ſolum verum effectum transmutationis ignobilis metalli in aurum purum, exigui pulvilli injectione, cito perpetratum, ſed etiam, duarum propemodum unciarum hujus ex largitione ejusdem artificis particeps factus ſit q)*. Delphi cum Illuſtri LOEWENHOECKIO, Phyſico æterna memoria digno, collocutus eſt, & Hagæ Comitum a D. *Joanne Friderico* HELVETIO ſingularia humanitatis teſtimonia haud ſine grata mente accepit. Per Roterodamum & Ultrajectum Amſtelodamenſe oppidum iterum adiit, & alias Hollandiæ ſeptentrionalis civitates celeberrimas peragravit. Lubido KUNDMANNUM Noſtrum quoque invaſit Hamburgum, ſplendidiſſimum Muſarum ac mercaturæ hoſpitium, videre; ſed interruptum fuit hoc iter per piratas Gallicos idem mare pervaſtantes. Amiciſſime igitur monitus per Præfectum navis præſidialis Bremenſis, cum illo Bremam contendit, & in hujus domicilio ſingulari cum favore receptus ibi omnia viſu digna contemplatus eſt. Tandem Verdenium adiit ac ad Hallenſes muſas non vul-

q) De quo uberius diſſerit Autor in *Rarior. natur. & artis, oder Seltenheiten der Natur und Kunſt wie auch in der Artzeney-Wiſſenſchaft*, p. 624 – 630.

vulgari ſcientia rerum naturalium repletus bonis avibus rediit.

Ibidem Lauream Doctoralem, bene promeritam, ab Ordine Medicorum humaniter petiit, qui ei Diſſertatione Præceptoris celebratiſſimi, *Georgii Erneſti* STAHLII, *de Regimine*, Anno MDCCVIII. die XXV. Septembris ſtrenue antea defenſa, lubens illam contulit. Paulo poſt Hallenſibus ultimum vale dicens et Lipſiæ per aliquod breve tempus commoratus ac menſe Octobri ejusdem Anni in patriam Wratislaviam proſpere reverſus, dulci parentum agnatorumque ſuorum amplexu iterum gaviſus eſt.

In hac peregrinatione non otio aut libidini ſe dedit, nec exoticorum in veſtitu, cerimoniis, luxuria & fuco adfectatos ac inanes mores adſumſit, quod Lacedæmoniis olim & plurimis noſtri ſeculi peregrinatoribus vitio nunc vertitur; nec urbium & civitatum ſitus tantum exploravit; ſed ſi quid memorabile inveniret, cognovit, ſi quid fœdum & aſperum animo inſedit, expolivit ac exaſciavit; ſi quid ſibi patriæque uſui egregio aliquando eſſe vidit, addidicit ac laudabilem itineris litterarii ſcopum digna vivendi norma, ſtudiis indefeſſis, & frequenti converſatione ac familiaritate cum Viris eximiis obtinuit.

Felici omine itaque redux, animum quovis ſcientiarum, præſertim medicarum ac naturalium genere, quas non niſi cum vita depoſuit, non leviter tinctum, ſed penitus imbutum, ſtatim ad praxin clinicam adplicuit, & dulciſſimos inde laborum ſuorum fructus legit. Aegrotis, qui conſilium ejus implorabant, non ſolum ſalutares manus porrexit, ſed etiam generi humano ſua indefeſſa diligentia colligendo, perquirendo, deſcribendoque mirabilia naturæ ac pertractando materias ſcitu neceſſarias jucundasve, mirum in modum inſervivit. Dum itaque Inclutæ Metropoli patriæ inſigni honori, Reipublicæ litterariæ magno emolumento, ſuis firmo præſidio & ægris præſentaneo auxilio fuerit,

rit, fama nomenque KUNDMANNI magis magisque ſplendeſcere cœpit.

Amor ſtudiorum adeo Collegam Noſtrum inflammaverat, ut annos vitæ non otio transegerit, ſed quamprimum intermiſſio laborum ordinariorum daretur, vel libris inhæreret, vel tempus ad commercium litterarium cum Viris eximiis, præſertim de hiſtoria naturali, extra & intra Germaniam inceptum ſeduloque continuatum, impenderet, vel obſervationibus ac perquiſitionibus rerum mirabilium, quibus ſe totum dicavit, conſumeret, vel hiſtoriæ patriæ genealogicæ, numismaticæ ac litterariæ dicaret, quam in variis partibus egregie ampliavit & explicuit. Extant operum ejus monumenta multifariæ doctrinæ, clariſſimum nomen ab interitu & ab oblivione gratæ poſteritatis vindicatura.

Quemadmodum decet Medicum eſſe pium & religioſum; ſic etiam ſemper Deum cultu ſevero veneratus eſt autorem omnis ingenii ſui excellentiæ, atque ideo calamum ſuum primo exercuit ad amplificandam veram religionem gloriamque divinam. Quo igitur & ſuam & aliorum pietatem excitaret, edidit Anno MDCCIV. in 12mo. *Geſammelte Abendmahls-Betrachtungen, oder Verkündigung des blutigen Leidens und Sterbens Jeſu Chriſti.*

Nec minus orbi litterato vires ſuas oſtendit in doctrinis philoſophicis per egregium ſcriptum, Anno MDCCXV. in 8vo editum, *Abhandlung vom Verſtande des Menſchen vor und nach dem Falle;* cujus libri adplauſus publicus alteram editionem poſtulavit, quæ Anno MDCCXX. Wratislaviæ prodiit multis additionibus aucta, præſertim *mit einer Abhandlung vom Unterſchiede des menſchlichen Verſtandes*, in cujus Præfatione ad dubia circa hanc materiam ab aliis mota ſufficienter reſpondit.

Anno MDCCXVII. celebratiſſimi Medici Wratislavienſes triumviri, KUNDMANNUS Noſter, *D. Joannes* KANOLDUS,

& *D.*

& *D. Joannes Georgius* BRUNSCHWITZIUS auctores collecto-reſve eſſe cœperunt utiliſſimarum Obſervationum Phyſico-medico-litterariarum, quæ ab anno MDCCXVII. ad MDCCXXVI. in XXXVIII. Tomis & IV. Supplementis in 4to prodierunt, ſub titulo: *Breslauiſche Sammlungen von Natur. und Medicin- wie auch hierzu gehörigen Kunſt- und Litteratur-Geſchichten, ſo ſich in Schleſien und in andern Ländern begeben r*). Poſt aliquot annos aliorum ſtudiorum & praxeos clinicæ ratio non permiſit, eodem fervore, ceu reliqui Experientiſſimi Medici, BRUNSCHWITZIUS & KANOLDUS fecerunt, idem Diarium tanquam editor ulterius continuare; ſed, non obſtantibus illis impedimentis, ſanas ſuas obſervationes, lectu digniſſimas, cum Collegis ibi inſerendas communicavit, quæ hinc & inde in memorata collectione inveniuntur ac de ſcientiis Autoris Nobiliſſimi phyſicis & antiquariis ſuperflue teſtantur.

Memoria celebratiſſimorum quorumdam Civium Wratislavien.

r) Ratio hujus Collectionis, ſatis nunquam laudandæ, exponitur in den *Leipziger gelehrten Zeitungen* Anno 1717. Num. 35. pag. 280. Num. 64. p. 515. Num. 104. p. 859. Anno 1719. Num. 77. pag. 615. in LEUPOLDI Theatro machinar. cap. IV. p. 58. *In der Fortſetzung derer gründlichen Nachrichten von den Journalen, Ephemeridibus, und Monaths-Extracten*, Cap. III. p. 80. ſeqq. & in Miſcellan. Lipſienſ. Tomo V. p. 250. ſeqq. Ex hoc Diario egregio multæ obſervationes ac relationes ibi inſertæ nunc ab exteris in Gallicum & Italicum idioma translatæ fuerunt, id quod publicum ac communem adplauſum ſatis teſtatur. Illuſtris noſtræ Academiæ Præſes, Dn. *Andreas Elias* BüCHNER, idem Diarium eodem fervore ac exquiſito ſtudio continuavit per annos 1727. & 1728. in duobus Tomis, ſub titulo: *Miſcellanea Phyſico-mathematico-medica, oder, angenehme Nachrichten von Phyſical- und Mediciniſchen wie auch Kunſt- und Litteratur-Geſchichten &c.* & totam hanc Collectionem adhuc utiliorem reddidit Indice ſuo generali, qui prodiit Anno 1736. ſub Tit. *Vollſtändiges Univerſal-Regiſter über alle 38. Verſuche und 4. Suppl. der Sammlungen der Natur und Medicin- wie auch Kunſt- und Litter. Geſchichte*, in 4.

vienſium ne poſteris plane incognita maneret, omnem operam adhibuit in colligendis atque conficiendis Biographiis, quas clariſſimo Medico Quedlinburgenſi, *Chriſtiano Polycarpo* LEPORINO, in ſuam collectionem inſerendas miſit. Viri de republica & de litteris meritiſſimi, quorum vitas laudatus KUNDMANNUS deſcripſit, ſunt: Dn. *Samuel de Königsdorff*, Conſiliarius Cæſareus & Syndicus Wratislavienſis; Dn. *Ferdinandus Ludovicus de Breſsler & Aſchenburg*, Sacræ Cæſareæ Majeſtati a Commerciorum Conſiliis in utraque Sileſia, nec non Senator Wratislavienſis; Dn. *Chriſtophorus Seidel*, Primarius Senatus Wratislavienſis Secretarius; Dn. *M. Caſpar Hornig*, Paſtor Wratislavienſis Magdaleneus & Conſiſtor. Adſeſſor; Dn. *Joannes Sigismundus Bræſtedt*, Paſtor Bernhardinus Wratislavienſis & Præpoſitus ad D. Spirit. Sancti ac Conſiſtorii Adſeſſor; Dn. D. *Godefredus Mayerus* & *Dn. D. Godofredus Benjamin Preuſs*, Practici Wratislavienſes & Academiæ Naturæ Curioſorum Collegæ digniſſimi.

Non ſine ſumptibus, ſtudio & digna cupiditate collegit Nobiliſſimus Dn. Collega Noſter numeroſam ſuppellectilem, ex Sileſia aliisve provinciis, minerarum, petrefactorum, conchyliorum, aliarumque rerum mirabilium naturalium, ac artefactorum, ſimulque numismatum rariorum, quæ Ipſi exoptatam occaſionem dedit ſtylo latino conſcribendi & edendi Anno MDCCXXVI. in 4to *Promptuarium rerum naturalium ac artificialium Wratislavienſe*, in quo publicas & privatorum collectiones mirabilium aliasve res memorabiles, in metropoli Wratislavia conſpiciendas, multa cum induſtria recenſet. Idem colligendi ſtudium per omnem ætatem ſuam usque ad ultimos vitæ annos ſedulo continuavit, quo factum eſt, ut eadem ſua ſuppellex numeroſior ſemper & ſpecioſior evaderet. Hinc exteri & Wratislavienſes litterarum cultores, ut Nobiliſſimus Dn. Autor idem *Promtuarium* denuo cum ſupplementis ederet, optarunt, quod

Auto-

Autoris inſtitutum mors intercepit. Nunc hæredes ſui egregiam hanc Collectionem auctionis lege vendere conſtituerunt, & Catalogum typis impreſſum cum orbe litterato proxime communicabunt.

In lucem igitur editi labores egregii, ſingularis eruditionis ac diligentiæ ſuæ teſtes, nomen KUNDMANNI Noſtri tam clarum reddiderunt, ut ab Illuſtri noſtra Academia Imperiali unanimi conſenſu in numerum Naturæ Curioſorum Wratislavienſium reciperetur & ab Illuſtri Dn. *Luca* SCHROECKIO, Præſide Academiæ & Medico Auguſtano famigeratiſſimo, per diploma die VII. Januarii Anno MDCCXXVII. ſub nomine EPIMENIDIS publice membrum renunciaretur; qui ſane ſingularis honos Dn. Collegæ Noſtro nunc pie defuncto calcar ſemper fuit, generi humano ac Reipublicæ litterariæ ſcientiis ac induſtria magis magisque inſerviendi. Spem quoque de ſua eruditione ab Illuſtri Noſtra Academia conceptam laudabiliter adimplevit, & noſtrarum Ephemeridum continuationes variis digniſſimis obſervationibus adauxit, quæ ſub ejus nomine hinc & inde inſertæ beati Autoris memoriam proſperam ſervabunt.

Porro ex Nummophylacio ſuo Hiſtoriam numismaticam, præſertim Sileſiorum, induſtrius locupletavit, auxit & explicuit, atque ſimul in ſcriptis de hac materia promulgatis, copioſam cognitionem & ſingularem induſtriam monſtravit. Edidit Anno MDCCXXXI. in 4to. *Nummos ſingulares, oder ſonderbahre Thaler und Müntzen, ſo oft vvegen einer kleinen Marque oder curieuſen Hiſtorie, oder fabelhaften Mährgen von den Müntz-Liebhabern hochgeſchätzt vverden.* In quo libro Anno MDCCXXXIV. iterum cum addidamentis recuſo, multas fabulas & nugas de nummis quibusdam multo cum judicio expoſuit atque refellit.

Jubilæum Gamicum, a Parentibus chariſſimis Wratislaviæ

Anno MDCCXXXIII. rara felicitate publice celebratum, excitavit filium, Collegam Noſtrum, edendi Anno MDCCXXXV in 4to. *Nummos Jubilæos, oder Jubel-Schauſtücke, ſo nach funfzig-jähriger Hochfürſtlicher Regierung, vvichtigen Amts-Würden und Hochzeiten zum Vorſchein kommen*; quod ſcriptum, ob res memorabiles in eo explicatas, omnibus rei nummariæ indagatoribus utile eſt. Idem Jubilaeum Gamicum Venerando Patri, *Chriſtiano* STIEFF, cujus obitum adhuc lugeo, exoptatam præbuit occaſionem in ſtemmate Genealogico Familiæ Kundmannianæ, *Nummis Jubilæis* & *Sileſiis in Nummis* inſerto, ſua pia vota cum aliorum votis jungere & amorem, quo coluit filium KUNDMANNUM Noſtrum, publice teſtari.

Deinceps beatus KUNDMANNUS ea, quæ in DEWERDECKII *Sileſia Numismatica* Autor, rerum Sileſiacarum, inprimis nummiſmaticarum, gnariſſimus, vel omiſit, vel poſtea noviter innotuerunt, tanquam continuator horum laborum ſupplere decrevit; quapropter edidit Anno MDCCXXXVIII. in 4to. Librum ſub titulo: *Sileſii in nummis, oder berühmte Schleſier in Müntzen, vvelche durch groſe Helden-Thaten, durch hohe und vvichtige Amts-Würden oder durch Gelehrſamkeit und Schriften ihren Namen unvergeslich gemacht haben*; in quo egregio ſcripto multas genealogias clariorum familiarum Sileſiacarum induſtrius collectas publici juris fecit, & memorias virorum de utraque republica bene meritorum optime recoluit.

Prodiit poſtea Anno MDCCXLI. in 4to. alterum ſupplementum, ſub titulo: *Academiæ & ſcholæ Germaniæ, præcipue Ducatus Sileſiæ, cum Bibliothecis, in Nummis, oder die hohen und niedern Schulen Deutſchlandes, beſonders des Hertzogthums Schleſien mit ihren Büchervorräthen in Müntzen, vvie auch andere ehemals und jetzo vvohl eingerichtete Schulen dieſes Hertzogthums, dem ein Anhang alter rarer Müntzen, ſo bey Grundlegung des Hoſpital-Gebäudes zu Jauer 1726. gefunden, beygefüget.*

Tandem tertium ſupplementum ad labores Dewerdeckianos lucem adſpexit Anno MDCCXLII. in 4to. ſub titulo: *Heimſuchungen GOttes in Zorn und Gnade über das Hertzogthum Schleſien in Müntzen;* in quibus duobus poſtremis libris multa nova ſcitu neceſſaria non tantum protulit, ſed etiam varia jam cognita & alibi prolata ex autoribus addidit. His ſubjunxit *eine Abhandlung von einer zu edirenden Hiſtorie derer Gelehrten in Müntzen.* Ex numeroſo ſuo adparatu nummario, qui antea DCCCCXIV. nummos ſiſtens, ad MCCXC. auctus excrevit, memorias Virorum eruditorum, in quorum honores nummi cuſi fuerunt, edere ſecum conſtituerat Nobiliſſimus KUNDMANNUS, ſed laborem hunc inceptum ſubſequens ejus mors intercepit.

Sicuti autem in libris his, rem numismaticam illuſtrantibus, multam induſtriam ſcribendique copiam oſtendit, ſic etiam ſcientiam egregiam in hiſtoria naturali, quæ calamo ſuo indefeſſo multum debet, orbi litterato cum adplauſu monſtravit in Volumine Anno MDCCXXXVII. in folio edito, quod titulum gerit: *Rariora Naturæ & Artis, item in re medica, oder Seltenheiten der Natur und Kunſt des Kundmanniſchen Naturalien-Cabinets, vvie auch in der Artzney-Wiſſenſchaft;* quodve præſertim 1) Examen foſſilium & lapidum quorumdam rariorum; 2) Memorabilia naturæ & artis & 3) Obſervationes in re medica ſingulares ingenioſe pertractat, ac ſimul varia jam ab ipſo prolata, itidem recuſa continet.

Ultimus ipſius labor editus Anno MDCCXLIX. in 4to. pagellis quibusdam prodiit ſub titulo: *Anmerckungen über die Heuſchrecken in Schleſien im Jahr 1748.*

Sic conjunctiſſimus Dominus Noſter Collega variis laboribus obrutus, multa rara & egregia ingenii ſui pereximii monumenta duratura litterisque conſignata reliquit, quæ jucundum, neceſſarium & utile poſterorum promovebunt.

Quum redux in patriam & veniens ad annos plenæ maturitatis, ſtudiis perpetuis & praxi clinica diſtrictum reique familiari curandæ imparem ſe judicaret, divino inſtituto parendum ratus, conſentientibus ſuis parentibus Virginem ſplendidis natalibus ortam, *Joannam Fridericam*, *Friderici* PANNWITZII, mercatoris Wratislavienſis & *Urſulæ Mariæ* GSELLHOFERIÆ filiam lectiſſimam, pudice ac bene educatam, Anno MDCCX. die VII. Maii matrimonio, cum magna concordia & mutua caritate geſto, ſibi junxit. Ex hoc felici conjugio nati ſunt IV. liberi, ſcilicet Anno MDCCXI. die XXVII. Februarii *Chriſtiana Renata*, Anno MDCCXIV. die XX. Junii *Joanna Sophia*; Anno MDCCXVII. die XII. Julii, *Julius Chriſtianus* & Anno MDCCXXI. die X. Martii *Chriſtiana Conſtantia*; ex quibus *Joanna Sophia* Anno MDCCXVII. die XI. Octobr. & *Chriſtiana Conſtantia* Anno MDCCXL. die XVII. Novembris non ſine magno parentum luctu vita conceſſerunt. Vivit adhuc filia primogenita, *Chriſtiana Renata*, nupta *Chriſtiano Theophilo* VOGTIO, Paſtori tunc Timendorffiano, nunc Kotzenavienſi, Theologo vita & doctrinis clariſſimo, cui rara felicitas contigit, nuptias ſuas, cum Avus & Avia nuptias ſecundas Anno MDCCXXXIII. die VI. Octobr. celebrarent, eodem die etiam felici cum omine celebrare. Superſtes etiam eſt filius, *Julius Chriſtianus*, dotum paternarum graviſſimus hæres, qui in variis officiis Regiis, tandem Regiæ Majeſtati Boruſſicæ in ſuprema Curia Oppolienſi a Conſiliis ſacris ac civilibus olim fuit.

Quis ergo Noſtro Collegæ, huc usque tanta induſtria in variarum rerum cognitione occupato, laudem promeritam denegare poterit, quod nempe erga Deum & erga proximum talem ſe geſſerit, qualem expoſcit character Medici omni laude digniſſimi?

Benigna natura corpori ſuo, in adultiori ætate alias ſatis robuſto & optima diæta ſemper ſervato, gravioribus morbis nunquam moleſta fuit, & ſi, quod rarius accidit, quædam imminentis morbi

morbi ſigna ſentiret, ſtatim hæc remediis bonis prudenti conſilio debellavit ac ſuperavit.

Circa finem Anni MDCCL. febre corripiebatur, quæ, licet aptis medicamentis ſuppreſſa, aliqualem tamen virium animi & corporis defectum reliquit. Quum itaque Anno MDCCLI. menſe Martio induſtrius examinata corporis infirmi ratione finem vitæ ſuæ prævideret, ſenſim morbo ſe ſubmiſit, & a remediis ultro ab hoc tempore ita abſtinuit, ut etiam agnatis ac amicis confluentibus ex optimis rei medicæ ſcriptoribus omnes medendi conatus ulteriores inutiles evaſuros eſſe, prælegerit.

Miſſa adeoque rerum terreſtrium cura & nunciata ſuprema ſalute cariſſimæ Uxori, nunc mœſtiſſimæ Viduæ, liberisque magna triſtitia adfectis, animam divinarum rerum contemplatione recreabat. Deo maximas egit gratias pro tantis beneficiis illi collatis, & ſumma cum devotione accepto ultimo ſacræ cœnæ viatico, ad vulnera Chriſti, optimum morientis refugium, confugiebat. Ita KUNDMANNUS Noſter, ut decet Medicum religioſum, ſe ad mortem componebat, ac ſi ſcenam ſuam, hic laudabiliter peractam, in altero mundo denuo bene inchoandam, relicturus eſſet; nulla animi commotione, nullis triſtitiæ ſignis, quam lacrumæ ſuorum excitare poterant, concitatus, ſed forti, conſtanti ac laeto animo laetus ultimam horam optabat finem eventuum requiemque laborum.

Tandem marasmus ſuperavit, & dum vires machinæ tantis laboribus & ærumnis vitæ humanæ debilitatæ morti reſiſtere ulterius non poterant, Anno eodem, die XI. Maii, ætatis LXVII. inter preces & lacrumas adſtantium placide quaſi ſomno ſolutus exſpiravit.

En!
Virum Excellentiſſimum
Qualem Non Omnis Terra Profert
A Natura Multis Dotibus Inſtructum
In Scriptis Copioſe Ac Diſerte Loquentem
In Sermonibus Familiaribus
Mire Salibus Ac Leporibus Delectantem
Ac Morte ſua Artem Bene Moriendi Docentem
De Cetero
Phyſicum Inſignem
Medicum Bene Meritum
De Patria
De Arte Salutari
De Re Litteraria
In Perſcrutandis Ac Cognoſcendis Rebus Naturalibus
Indefeſſum
Alloquio Comem
Morumque Suavitate Admirabilem:
Laudabilis Ergo Semper Erit
Memoria
KVNDMANNIANA.

FLORÆ

FLORÆ RIEDESELIÆ JOANNIS JACOBI RITTERI *ADDENDA.*

Ad pag 33. *Spagnum paluſtre candicans*, &c. Radices ejus convolutæ putreſcentes ceſpitem focarium (*Torſam* vulgo) conſtituunt. In Helvetia etenim iisdem, quibus viret illud, effoditur locis. Conf. *Ill.* HALLER *Opuſc. Botan.* V. *Iter Helvet.* p. 193. §. 14. LINNÆI *Flor. œconom.* p. 511. (35.) In Sileſia haud ita pridem pluribus locis, v. gr. in Ducatu Jauorienſi prope Bunzlauiam, ambo ſimul obſervare contigit. Plurimæ Sphagni ſpecies hunc ceſpitem diverſæ licet indolis locis paludoſis producunt.

Ad pag. 63. I. *Pimpinella ſanguiſorba*, &c. Notam *Ill.* ab HALLER Calciſloræ Jenenſis adjectam abſoluto demum hoc opuſculo animadvertens, Ruppium ſeducentem ſecutus, Sanguiſorbam ad hanc Claſſem retuli; cum ad Claſſ. Ei primam pag. 3. & tertiam mihi Regular. monopetal. peculiari Sectione ſub titulo: *Semina gemella binis loculis incluſa* pertineat. Delenda itaque verba: Bis poſita Ruppio &c.

Ad pag. 76. Nota: *jungere ad modum Ill.* HALLERI &c. Licet unice ad irregulares pentapetalas Ruppio Claſſ. XII. mihi XIV. locandum ſit.

Ad pag. 84. & 85. *Arnica: vires præter motus dubiæ:* Nauſeam immo vomitus excitat infuſum decantatum adeo. Vires reſolventium ſic dictorum a calida fere omnes.

Ad pag. 88. *Artemiſia vulgaris* caule purpureo. Varietas *α. Ill.* HALLER & pag. 89. *nonne cum* BLAIRIO *duæ ſpecies*: quas diſtincte propoſuit C. SCHWENCKFELD Stirp. Sileſ. Lib. I. pag. 12.

Ad pag. 99. VIII. *Scrophularia* &c. Folia nauſeoſum foliorum Sennæ corrigere ſaporem poſt MARCHANTIUM, LOCHNERUM aliosque repetito didici. Doſis dimidium ponderis foliorum Sennæ. Major vim laxantem frangit.

Ad pag. 110. II. *Napellus* &c. Synonimis adde: *Aconitum cæruleum* ſ. *Napellus* C. B. P. 183. Infuſum nauſeoſum dulce absque noxa deguſtavi inſipidum fere. Color infuſi aquoſi a Spir. Salis Ammon. viridis, a ſucco Acetoſellæ vero immutatus. Num veterum Napellus idem cum modernorum?

Reliquorum veniam poſcit Auctor.

VIRO

V I R O
ILLVSTRI MAGNIFICO EXCELLENTISSIMOQVE

D. D. ANDREÆ ELIÆ BÜCHNERO

S. R. I. Nobili

Sacrae Caeſareae Maieſtatis Conſiliario
Archiatro et Comiti Palatino

Potentiſſimi Boruſſiae Regis Conſiliario Intimo
et in Regia Fridericiana Halenſi Univerſitate Philoſophiae naturalis et Medicinae Profeſſori Publico

Academiae Caeſareae Naturae Curioſorum Praeſidi
et
Regiae Societatis Berolinenſis Sodali

Horum Actorum volumen decimum feliciter abſolutum eoque Academiae Caeſareae Naturae Curioſorum integri ſaeculi ſpatio peractos labores bene coronatos ſincero affectu gratulatur ulterioresatque ampliſſimos denuo peragendorum ſucceſſus proſperrimos adprecatur
et
antea iam annotatorum ſpicilegia quaedam
addit

D. CHRISTOPHORVS IACOBVS TREW

Acad. Caeſ. N. C. Director.

Vir Illuſtris Magnifice atque Excellentiſſime Fautor omni obſeruantia colende.

Quum diuina factum eſt prouidentiſſimi Numinis gratia, vt memorabilis illa temporum et annorum periodus contingeret et eueniret, qua Caeſarea Leopoldino-Carolina Naturae Curioſorum Academia primum ſuae fundationis et conſeruationis ſaeculum decimo vel potius quinquageſimo hoc Actorum ſuorum Tomo feliciter et laetanter abſoluit: temperare animo non poſſum, quin pii laetique et exultantis affectus mei rationes publice prolixeque declarem. Supplex igitur veneror ſingularem benigni Numinis prouidentiam, quae non tantum ſummos glorioſiſſimae memoriae CAESARES inflammauit et excitauit, vt EORVM indulgentiſſima gratia et clementia haec Academia fundaretur ampliſſimisque honoribus et priuilegiis condecorata ſemper ſarta et tecta conſeruaretur; verum etiam noſtro aeuo CAESAREM dedit exoptatiſſimum nullique ſecundum, cuius ſub imperio felici et pacato Muſarum quoque cultores ea gaudent et fruuntur ſummam inter tranquillitatem voluptate, qua in ſtudiorum ingeniorumque partubus fouendis et edendis pergere

ex voto et ulterius progredi, totque etiam ac tanti Viri mirandis animi induſtriaeque viribus inſtructi ratiocinationes obſeruationesque et experientias ſymboli ſui memores nunquam otioſi inſummam omnium delectationem et vtilitatem maximamque huius Academiae commendationem ſatis abundeque conferre potuerunt. Quum igitur ſolenne hoc ſaecularis anni momentum tuo, Vir Illuſtris, praeſidio reſeruatum ſit, TIBI, Fautor omni obſeruantia colende, eam ſincero animo gratulor felicitatem votisque ardentiſſimis proſperrimum omnium a TE commodo laudatae Academiae deſtinatorum conſiliorum ſucceſſum ſemperque ſine vlla offenſione fluentem rerum tuarum fortunam apprecor, tuo me fauori etiam atque etiam prolixiſſime enixiſſimeque commendans.

Vt autem non hiſce ſolis coram TE, Domine Praeſes honoratiſſime, compaream, verum etiam aliqua ſaltim penſi loco ſimul proferam, ſubiungo ſpicilegia quaedam pro temporis et occaſionis modulo elaborata, nonnulla, vt opinor, iucunda, nonnulla haud prorſus inutilia: ſatis enim ſuperque iam compertum habeo, eiusmodi offeramenta TE vel maxime in deſideriis habere. Hoſce igitur conatus meos vt ſerena fronte ſuſcipias, iterum iterumque rogo. Dabam ex Muſeo pridie Nonarum Aprilis A. R. S. cIↄ Iↄ cc LIIII.

SPICI-

Spicilegium I.

Cerei triangularis flos denuo examinatus et delineatus.

Superiori horum Actorum Tom. IX. app. p. 199. exhibui *Cerei triangularis* vulgo ſic dicti brevem hiſtoriam, una cum figura ſecundum eam plantam, quæ florem in horto Academico Altorfino a. 1747. media æſtate produxit, facta & mecum communicata. Poſtea relatum accepi, hanc eandem Cerei ſpeciem jamdudum etiam florem perfectum excluſiſſe in horto Palatii ſuburbani Auguſtenburg dicti prope Arnſtadium Thuringiae ſiti, ejusque imaginem tunc temporis factam ibidem aſſervatam proſtare. Concitatus hinc eo contendi, ut ex clariſſimo Lycei Arnſtadienſis Rectore, Domino M. IO. CHRISTOPH. OTTONE, Fautore plurimum colendo, hujus relationis certior fierem, cujus etiam humanitas procuravit mihi non ſolum eam imaginem, quam Dom. PIVS ROESEL v. R. noſtratis pictoris famigeratiſſimi pater tunc temporis ibidem degens, ad exemplar naturale atramento Sinenſi adumbravit, ab hortulano, Dom. IO. ERN. HüBLERO, aſſervatam, verum etiam aliam imaginem vivis coloribus a D. D. IO. HENR. TIMROTH, Phyſico Arnſtadienſi experientiſſimo, depictam, qui eundem florem ipſe vivum vidit.

Rœſelianæ delineationi hæc adſcripta erant latine reddita: „ Hic Cereus Auguſtenburgi in horto Sereniſſimi „ Principis Schvvartzburgenſis florem excluſit a. 1719. d. „ 23. Auguſti, qui ſe explicare cœpit hora quinta veſpertina & hora octava penitus expanſus reperiebatur. Eius „ figura calici ſeu cyatho lactei coloris ſimilis erat, cujus cavum occupabant filamenta lutea & ſceptrum coronatum „ aureo colore fulgentia. Exteriora folia anguſtiora & vi-

„ rideſcentia circum circa expanſa palmam repræſentabant, „ floris pedunculus vero Cynaram (*artiſchocke*). Sequen- „ tis diei hora quinta matutina iterum ſe claudere cœpit „ flos viſibili gradu modoque eodem, quo ſe explicuit: du- „ rabat ergo hoc ſpectaculum per duodecim tantum horas.

Timrothiana pictura Rœſelianæ delineationi per omnia reſpondet, quemadmodum etiam partium colores deſcriptioni: folia tamen non ſolum calycis, verum etiam tubi (qui in deſcriptione antecedente pedunculus, *der Stiel*, nominabatur) gramineam referebant viriditatem.

Ceterum ſilentio præterire haud poſſum relationem hortulani cuiusdam, qui a. 1747. Viennæ, Sereniſſ. Princip. EVGENII immortalis memoriæ horti colendi cauſſa, inſerviit. Affirmabat hic, inſignes huius Cerei ſtirpes diu iam ibidem coli et per æſtatem in libero aere, parieti tamen apriciori affixas, conſervari. Una ex his anno memorato ſub finem menſis Julii protrudit alabaſtrum immediate ex caulis coſta primo rubentem, et non procul ab hoc alterum. Quamprimum hi obſervabantur, ſtirps in caldarium feneſtratum transferebatur, ubi alter alabaſtrus mox peribat, alter vero in mirandum florem excrevit. Secundum hujus viri relationem color omnium partium & magnitudo atque ſtructura tubi penitus conveniebat cum Schvvartzburgenſi (cujus picturam ipſi monſtrabam) flos ipſe vero multo adhuc major & magis expanſus erat, ita, ut non ſolum omnia calycis folia penitus reflecterentur, verum etiam corollæ ſegmenta paululum extrorſum inclinarent. Stamina copioſiſſima ad partem inferiorem unacum ſtylo in faſciculum colligebantur & extra floris limbum propendebant. Odorem ſpirabat amœniſſimum, alium tamen & adhuc fortiorem, quam illum, quem ſpargit Cereus ſerpens ſic dictus, de quo conf. hæc Acta l. c. p. 191. SLOANE, MILLERVS & HVGHES odoris nullam mentionem faciunt, MARG-

GRA-

„ rideſcentia circum circa expanſa palmam repræſentabant, „ floris pedunculus vero Cynaram (*artiſchocke*). Sequen„ tis diei hora quinta matutina iterum ſe claudere cœpit „ flos viſibili gradu modoque eodem, quo ſe explicuit: du„ rabat ergo hoc ſpectaculum per duodecim tantum horas.

Timrothiana pictura Rœſelianæ delineationi per omnia reſpondet, quemadmodum etiam partium colores deſcriptioni: folia tamen non ſolum calycis, verum etiam tubi (qui in deſcriptione antecedente pedunculus, *der Stiel*, nominabatur) gramineam referebant viriditatem.

Ceterum ſilentio præterire haud poſſum relationem hortulani cuiusdam, qui a. 1747. Viennæ, Sereniſſ. Princip. EVGENII immortalis memoriæ horti colendi cauſſa, inſerviit. Affirmabat hic, inſignes huius Cerei ſtirpes diu iam ibidem coli et per æſtatem in libero aere, parieti tamen apriciori affixas, conſervari. Una ex his anno memorato ſub finem menſis Julii protrudit alabaſtrum immediate ex caulis coſta primo rubentem, et non procul ab hoc alterum. Quamprimum hi obſervabantur, ſtirps in caldarium feneſtratum transferebatur, ubi alter alabaſtrus mox peribat, alter vero in mirandum florem excrevit. Secundum hujus viri relationem color omnium partium & magnitudo atque ſtructura tubi penitus conveniebat cum Schvvartzburgenſi (cujus picturam ipſi monſtrabam) flos ipſe vero multo adhuc major & magis expanſus erat, ita, ut non ſolum omnia calycis folia penitus reflecterentur, verum etiam corollæ ſegmenta paululum extrorſum inclinarent. Stamina copioſiſſima ad partem inferiorem unacum ſtylo in faſciculum colligebantur & extra floris limbum propendebant. Odorem ſpirabat amœniſſimum, alium tamen & adhuc fortiorem, quam illum, quem ſpargit Cereus ſerpens ſic dictus, de quo conf. hæc Acta l. c. p. 191. SLOANE, MILLERVS & HVGHES odoris nullam mentionem faciunt, MARG-

GRA-

GRAVIVS dulcis & nauſeabundi, qui vero PISONI ſuavis erat: vide hos Auctores locis ibid. p. 201. ſequ. citatis.

Utut autem hiſce quoque ex propria obſervatione (quam hucusque adhuc occaſio denegavit) nihil addere poſſum, nullus tamen dubitavi & hanc imaginem Tab. III. in publicum producere, quia apud paucos ejus deſcriptio, & hæc imperfecta tantum, apud nullum vero vel aliqua imago exſtat, in quo aſſerto conſentientem inveni cl. MILLERVM in noviſſima ſui Dictionarii Hortulanorum editione a. 1752. Londini publicata, ubi etiam addit, nondum ejus florem in Anglia comparuiſſe, quod ſane mirum videbitur cuique, qui conſiderat curam incomparabilem, qua plantæ exoticæ ibidem coluntur, dum certum nunc eſt, eundem in Germania tertia jam vice (& forte pluribus non annotatis) in conſpectum veniſſe.

Qui hanc imaginem cum priori ſeu illa Altorffina confert, facile deprehendit, floris ſtructuræ plurima inter ſe convenire, quædam vero differre. 1) Differt uterque flos magnitudine: ſed Altorffinus forſan vel ad plenam perfectionem haud pervenit, vel pictor illum ſtudio imminutum repræſentavit. 2) Tubus floris in utroque ſiſtitur totus folioſus, ſeu foliolis æqualis ferme magnitudinis arctiſſime & imbricatim ſeu ſquamatim conjunctis veſtitus, unde etiam cum Cynaræ calyce comparatur in ſuperiori deſcriptione: hancce compagem docet quoque Ill. SLOANE deſcriptio ſuperiori horum Actorum tomo l. c. p. 203. addita. 3) Differt Altorffina imago ab hac pedunculo ad tubi ſeu potius ovarii ortum adpicto; ſed hunc procul dubio pictor perperam ex ingenio ſuo addidit: omnium enim reliquarum Cerei ſpecierum flores hucusque delineati ejusmodi pedunculo carent, dum eorum infima pars ſeu ovarium immediate ſupra ſpinarum areolam caulis coſtæ immediate adcretum reperitur. 4) Differt tubi ſquamarum color: Altorffi-

na

na ſquamas has ad ortum virides ad oras vero rubentes pictas exhibuit, prouti etiam eas SLOANE l. c. deſcripſit; hujus Schvvartzburgenſis vero pictura eas totas virides repræſentat, cujus variationis cauſſæ poſſunt eſſe tantum accidentales. 6) Convenit utraque in eo, quod hæ ſquamæ tubi ad ejus usque finem breves ſatisque latæ ſint, ibi autem calycis ſegmenta ſtatim multo anguſtiora longiſſimaque exoriantur; differunt vero hæc calycis ſegmenta colore: Altorffina imago ea ſiſtit flava, Schvvartzburgenſis viridia, prouti a MARGGRAVIO, PISONE & HVGHES ſuperiori tomo p. 202. & 204. citatis deſcribuntur. 7) In hac imagine calycis folia ſiſtuntur magis, quam in Altorfina, reflexa, qui ſitus virori junctus, & tubus ſquamoſus, procul dubio anſam dederunt comparationi cum palma, prouti hæc a vulgo pingi ſolet, ex qua comparatione, ut & ex Viennenſi relatione, colligo, in perfecta floris expanſione ea magis adhuc reflecti. 8) In figura Altorfina horum calycis ſegmentorum ultra 20. haud poſſunt numerari; in Schvvartzburgenſi vero totidem jam in anteriori facie comparent, totidemque in poſteriori latere, vero ſimile eſt: reſpondet ergo hæc propius deſcriptioni Marggravianæ, quæ eorum 40. circiter definit. 9) Utraque figura in corollæ ſegmentorum numero magis convenit: in Altorfina enim eorum 15. diſtinguuntur & HVGHES l. c. haud plura quam 16. indicat; in Schvvartzburgenſi apparent 20, quot iterum numerat deſcriptio Marggraviana. 10) Quum denique ſtaminum & ſtyli ſitus alius repræſentetur in Altorfina, ex horum ut & corollæ calycisque magnitudine & expanſione minori colligo, hanc ad plenam perfectionem omnino haud perveniſſe; & ſi Schvvartzburgenſem imaginem cum Viennenſi relatione confero, dubium mihi oritur, num etiam illius flos ad plenam perfectionem pervenerit, vel ſaltem penitus jam expanſus delineatus fuerit.

Hu-

Hujus Cerei ſpeciei fructus deſcriptionem Auctores ſæpius jam citati non unam eandemque exhibent. Secundum MARGGRAVIVM fructus eſt ovalis, magnitudine ſtrobili & talis figuræ, eminentiis triangularibus ex viridi flavis conſtans; cortex, aurantii mali cortici æqualis, interne & externe laccæ Florentinæ humectatæ, ſeu laccæ & cinnabaris mixtarum; caro ex albo cinerea, ſucculenta, ſapida. Ex relatione HERMANNO facta fructus intus & extus elegantiſſime rubet. Ex SLOANE deſcriptione fructus pomi mediocris magnitudinem aſſequitur, protuberantiis in ſuperficie pluribus inæqualis; color per maturitatem flavus fit cum levi tinctura rubri aut ad aurantiacum accedente; cutis tenuis includit pulpam albam dulcem & jucundam. HVGHES definit fructum figuræ ovalis, ovo gallinæ indicæ magnitudine æqualem; corticem maturum exterius ſaturate purpureum & ad ſingulas dimidii pollicis diſtantias ſquamis triangularibus acutisque, ut & faſciculis ſpinarum diſtinctum; pulpam purpuraſcentem. MILLERVS l. c. ex aliorum relatione hujus Barbadenſis ſpeciei fructui colorem elegantiſſime flavum deſcribit. Ex hac fructus differentia annotata, floris vero ejusdem ſtirpis convenientia, ſuſpicio oritur, numne hujus ſpeciei aliquæ dentur varietates.

Quemadmodum autem flos ab HERMANNO pentapetalus tantum repertus, propter hunc petalorum numerum nimis differentem, ſpecificæ differentiæ notam ſuppeditat: ita etiam *Cereus criſtatus erectus foliis triangularibus profunde canaliculatis Pluk.* differt a noſtra non ſolum habitu erecto (quod ſuper. hor. Act. tomo l. c. p. 201. jam annotavi) verum etiam flore, teſtante ſæpius laudato MILLERO l. c. Ipſe quidem illum pariter haud vidit, licet, ut refert, bis jam in Anglia productus fuerit: ex aliorum tamen relatione monet, eum illo, quem *Cereus ſcandens minor polygonus articulatus Par. Bat.* oſtendit, quemque ſup. tom.

 tab.

tab. XII. & XIII. depictum exhibui, paullo tantum inferiorem eſſe, hunc vero, qui nunc tab. III. apparet, in America etiam excluſum, pulchritudine ſua multum cedere utrique.

Spicilegium II.

Anevryſmatis ſpurii feliciter curati alia hiſtoria.

Qua methodo facili ſonticum hoc malum, Dei gratia aſpirante, anno 1747. feliciter curatum fuerit, tomo horum Actorum octavo Obſ. CXXVI. p. 464. ſeqqu. fuſius expoſui. Quum anno ſequenti ſimilis caſus eadem methodo tractatus pariter voto reſpondit, ejusdem hiſtoria hanc methodum ulterius explorandam magis adhuc commendabit.

Anno 1748. d. 26. Aprilis pellionis hujus loci ſervo, annum ætatis 28. agenti, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, natione Pomerano, lanceola ſaltante vena ſecabatur baſilica dextri brachii. Ex relatione balneatoris, qui ictum adminiſtrabat mox ſequebatur dolor inſolitus atque continuus, quare eum perpeſſus ejusdem diei veſpera eundem balneatorem adibat & de dolore vehementi conquerebatur. Ille in regione, qua vena ſecta fuit, ruborem quendam ſeu inflammationem obſervans ſpiritum vini camphoratum eidem adplicabat &, dum altero die notabile enchymoma ibidem vidit, ejusdem ſpiritus crebriorem adplicationem commendavit. His ſub circumſtantiis vulneratus opificium ſuum pro viribus adminiſtravit in tertiam usque hebdomadam; interea vero in loco læſo comparebat tumor caſtaneæ magnitudine, cui balneator adplicuit emplaſtrum ad rupturas, aucto vero dolore & tumore, ſplenium denſum ſpiritu vini camphorato imbutum impoſuit & faſcia circulari valide firma-

mavit hacque ratione per octiduum continuavit. Statu hoc inde neutiquam in meliorem mutato, balneator collegam & affinem ſuum conſuluit, qui, commodiori conſilio ſuccurrere neſciens fortiorem adhuc compreſſionem ſuadebat, quæ vero non ſolum totiusq; brachii manusque tumorem, verum etiam intolerabilem dolorem excitabat. Licet autem hæcce methodus minime fructuoſa, pernicioſa potius, reperiretur; nihilominus hic balneator omnem medelam in ſola compreſſione ponebat & de fortiori adhuc tantum cogitabat, eandemque ope machinæ cum cochlea tumori adplicatæ obtinendam eſſe putabat. Hac itaque tumor fortiſſime comprimebatur; inde vero cutis compreſſæ necroſis mox ſequebatur, quæ partes mortuæ deinde digeſtivis tractatæ ſe a ſanis ſeparare cœperunt die 2. Julii, quo tempore ille, qui infelicem hanc venæſectionem peregit, de eventu optato ſollicitus adiit D. WOLFG. JAC. MULLERUM, chirurgum illum, ac Operatorem hujus loci expertiſſimum, cujus dexteritatem in priori obſervatione jam laudavi, eumque rogavit, ut ſecum inviſeret ægrotum. Hic exploratam partem læſam ſtatim agnovit pro anevrysmate ſpurio, ſimulque declaravit, ex incongrua tractatione malo in pejus mutato, amplius ſeparatis eſcharis, hæmorrhagiam graviſſimam vel plane lethalem, facile ſequuturam, nec aliam medelam quam ex operatione ſperandam eſſe, ad quam perficiendam opem ſuam ſimul obtulit. Hiſce ſe opponebat alter balneator, contendens, eſcharæ ſeparationem & ulceris conſolidationem eſſe expectandam, quibus obtentis emplaſtrum ita dictum pamphylium reliquum tumorem exſiccare poſſe. Sed accidit paullo poſt idem, quod MULLERUS prædixit. Die ſcilicet octavo Julii, quum læſus balneatoris prioris domum peteret & hunc ſociosque ſuos per opportune præſentes inveniret, anevrysma ſponte ſua rumpebatur & magnam copiam ſanguinis fundebat, quem omni ſtudio ope torcualris

ris, quod ipſis communicabat & commendabat MULLERUS, ſiſtere conabantur. Sequente die ab his ipſis balneatoribus vocatus eſt ſæpius memoratus MULLERUS atque rogatus, ut auxilio ſuo ipſis ſuccurreret, quod etiam lubens ſe præſtiturum ſpopondit & poſtea ad me venit petiitque, ut operationi ſuſcipiendæ adſiſterem omniaque, ut in priori caſu, dirigerem. Die ergo Julii nono matutinis horis hic prope humerum applicabat torcular cum trochlea & pulvillo ex aluta confecto & bene farcto faſciaque circulari ad illud pertinente, deinde præſentibus duobus balneatoribus ſolvebat ligaturam & obſervabat læſam partem floreni magnitudine majorem ſphacelatam, tandemque partes mortuas proximasque vivas ſufficienti quantitate lintei carpti ſeu plumaceolorum & ſpiritu vini rectificatiſſimo imbutorum muniebat neceſſariisque ſpleniis faſciisque firmabat. His peractis relaxabat torcular eousque, dum pulſum in carpo denuo ſentire poſſet; ipſa operatio vero in diem ſequentem differebatur.

Hoc die 10. Julii ergo mane conveniebamus, & aderant quoque ex collegis meis honoratiſſimis Dn. D. *Ge. Leonh.* HVTHIUS D. D. *Jo. Frid.* HERELIVS junior & D. D. *Jo. Adam.* BAUER; Dn. MULLERUS vero rogabat Collegam ſuum Dn. *Jo. Eberhard* EIERICH, Chirurgum & Operatorem non minus expertum, ut ipſi auxiliatrices manus porrigeret, quemadmodum id in priori caſu laudabili ſtudio & dexteritate præſtitit. Ceterum ex collegis eorum curioſitatis gratia accedebant porro Dn. *Chriſtoph. Andr.* MULLERUS & Dn. *Erneſt. Leopold.* STOECKELIUS.

Quum conſilium capiebamus, operationem eadem methodo, quæ feliciter antea ceſſit, ſuſcipere, idem etiam apparatus in ejusdem caſus recenſione fuſius deſcriptus, parabatur, non neglecto illo, quo in caſu neceſſitatis pro arteria liganda opus eſſet. Ut reliquis accidentibus quoque proſpi-

ſpiceretur, ordinavi 1) mixturam confortantem cochleatim ſumendam eodem modo, ac l. c. p. 482. n. 9. deſcripta eſt, compoſitam.

2) Odoramentum naribus ſubinde admovendum: rec. ſpiritus roris marini drachmas tres, ſalis armoniaci anthoſati drachmam unam.

3) Pulverem temperantem ſingulis ſex horis propinandum; rec. matris perlarum acido citri ſaturatæ, Nitri depurati ana grana quindecim, cinnabaris antimonii rectificati grana decem pro doſi.

His omnibus paratis & divino auxilio implorato ipſa operatio ſequenti ordine & modo ſuſcipiebatur.

D. Operator MILLERVS collocabat vulneratum in ſedile, applicabat vinculum tortile ſimplex cum funiculo & bacillo & committebat ejus directionem STOECKELIO, cubitum vero extenſum firmiter tenendum commendabat MüLLERO. Deinde ligaturam vulneris ſolvebat, quo facto vulnus a ſphacelo exeſum floreni majoris amplitudine apertum & ſanguine grumoſo magnaque ex parte quaſi polypoſo ſeu fibroſo repletum apparebat. Poſtea hunc grumoſum ſanguinem indice manus dextræ pedetentim & provide removebat mole ſua duas uncias facile æquantem, & partim cum cute, partim & magis adhuc cum ſubjacentibus muſculis vaſisque firmiter cohærentem. His peractis vulnus cum vino calido ſyringæ ope probe eluebat eousque donec arteria ſatis clare in conſpectum veniret. Hac detecta vinculum tortile relaxandum præcipiebat, quo facto ſanguis illico & magno cum impetu ad operatoris brachii longitudinem proſiliebat, qui interea aperturæ locum attentus obſervabat eidemque tam cito, quam fieri poterat, obturamenta jam parata applicabat, conſtricto interea iterum torculari. Conſiſtebant hæc primo ex charta bibula tenuiſſima, maſticata, ter quaterque complicata, & quadratam in for-

mam pollicis magnitudine explanata, alcohol vini imprægnata & pulvere ſtyptico atque conglutinante, priori in caſu p. 481. deſcripto, largiter conſperſa. Harum placentularum chartacearum erant ſex, ſingulæ prædicto modo præparatæ, quarum una alteri imponebatur, & prima præcipue tam provide applicabatur, ut non ſolum arteriam, verum etiam vicinas partes accurate ambiret. Reliqua vulneris cavitas, quæ ovum gallinaceum facile capiebat, placentis ex linteo carpto paratis, ſeu plumaceolis ſic dictis & alcohol vini largiter pariter imbutis replebatur tota, cui imponebantur tria ex complicato linteo confecta ſplenia omniaque denique faſcia circulari 4. vel 5. ulnarum firmabantur. His abſolutis bacillus vinculi ad pulſus usque in carpo ſenſationem relaxabatur & deinde hoc cum torculari trochlea inſtructo commutabatur, hocque iterum conſtringebatur, ita tamen, ut pulſus in carpo percipiendus non plane ſupprimeretur. Totum denique brachium habena ſeu mitella (*Eſcarpe*) ſuffulciebatur, æger lecto committebatur, ſerioque monebatur, ut ſemper ſervaret brachium quietum, diætamque tenuem. Idem dies & nox ſequuta ſatis tranquille tranſigebatur, & die 11. Julii reperiebatur faſcia adhuc firma & absque ulla ſanguinis transudantis macula. Hunc diem excipiebat nox minus tranquilla, absque tamen ullis ſymptomatibus notatu dignis.

Die 12. mane iterum conveniebamus, ubi, fortius denuo adſtricto torculari, operator faſciam circularem & deinde ſplenia unacum tribus vel quatuor plumaceolis removebat, quorum vices ſupplebant totidem recenter confecti & alcohol vini pariter probe imbuti. Tunc ſimul vulneris labia, ex ſphaceloſa corruptione male olentia, plumaceolis alcohol vini & unguento digeſtivo impræġnatis muniebantur, additisque ſpleniis omnia iterum, ut antea, faſcia circulari colligabantur. Eodem die vulneratus vehemen-

menter me rogabat, ut ipſi cibum magis nutrientem carnemque, & aquæ loco cereviſiam concederem, quum ventriculus ſuus pomeranus ejusmodi victum parcum & tenuem amplius perferre haud poſſet: quibus rationibus conſenſum eo facilius præbui, quo minus ullum ſymptoma contradicebat, quemadmodum etiam easdem ob rationes uſum omnium remediorum internorum amplius continuandum haud injunxi. Hac ſub mutatione nox ſequebatur tranquilla.

Die 13. deligatio eodem modo iterabatur, quam ſequebatur dies & nox tranquilla, ſi excipias levem animi inquietudinem.

D. 14. deligatio pari modo renovabatur & ſimul duo vel tres plumaceoli plures quam hucusque removebantur: dies & nox ſequebantur ad votum.

Die 15. & 16. deligatio & valetudo eadem, & die 16. vulnus ſimul cum ſpiritu vini ſimplici ſyringæ ope probe eluebatur.

D. 17. Patiens indicabat vulneris dolores majores illis, quos hucusque ſenſit: in deligatione reperiebantur non ſolum labia vulneris recentia, verum etiam ipſum vulnus a ſordibus magis purgatum, quæ partes nunc magis vivæ procul dubio etiam magis ſenſiles redditæ ſunt. Effluebat ſimul ex vulnere pauca quantitas ſanguinis, ſed ſolummodo ex venarum oſculis nunc, purgata corruptione & impedito, ob torcular applicatum, ſanguinis libero circuitu, magis apertis.

D. 18. ſub deligatione iterum duo plumaceoli ex illis, qui a prima deligatione relicti fuerunt, cum reliquis quotidie renovatis removebantur, ubi iterum pauca ſanguinis venoſi quantitas effluebat.

D. 19.

D. 19. remotis omnibus plumaceolis duæ etiam ex placentulis chartaceis liberæ reperiebantur & ſimul eximebantur, vulnusque probe purgabatur, ceterum plumaceolis denuo replebatur ſimulque torcular removebatur, relictis tamen ejus faſcia coriacea & ſplenio ſuper arteria brachiali faſciæ ope, ſed leniter tantum conſtrictæ, firmato.

D. 20. reliquæ etiam placentulæ chartaceæ reperiebantur ſolutæ, quibus remotis, vaſa antea denudata nunc carne recenti firmaque penitus tecta ſe ſiſtebant, de quo magna cum voluptate certiores reddebamur. His obſervatis cavitas replebatur ſolis plumaceolis, alcohol vini tamen adhuc imbutis & pulvere ſtyptico & glutinante denuo conſperſis, omniaque faſcia ordinaria firmabantur.

D. 21. qui erat undecimus ab operatione facta, vulnus ad conſolidationem properans obſervabatur, ad quam ulterius promovendam & vulnus rotundum in oblongum mutandum, hoc contrahebatur emplaſtro glutinante, ceterum ejus cavitas plumaceolis ut priori die imbutis replebatur.

D. 22. omnia eodem modo tractabantur &

D. 23. cavitas caſtaneam vix amplius capiebat, ceterum hoc &

D. 24. deligatio pari ratione inſtituebatur, nunc vero & faſcia torcularis & ſplenium arteriæ brachiali applicatum removebantur.

Die 25. tandem omnis tumor brachii penitus ferme evaneſcebat & vulnus decimo quarto operationis die ut aliud ſimplex tractabatur, ita, ut brevi poſt plena conſolidatio ſequeretur.

MAN

MANTISSA.

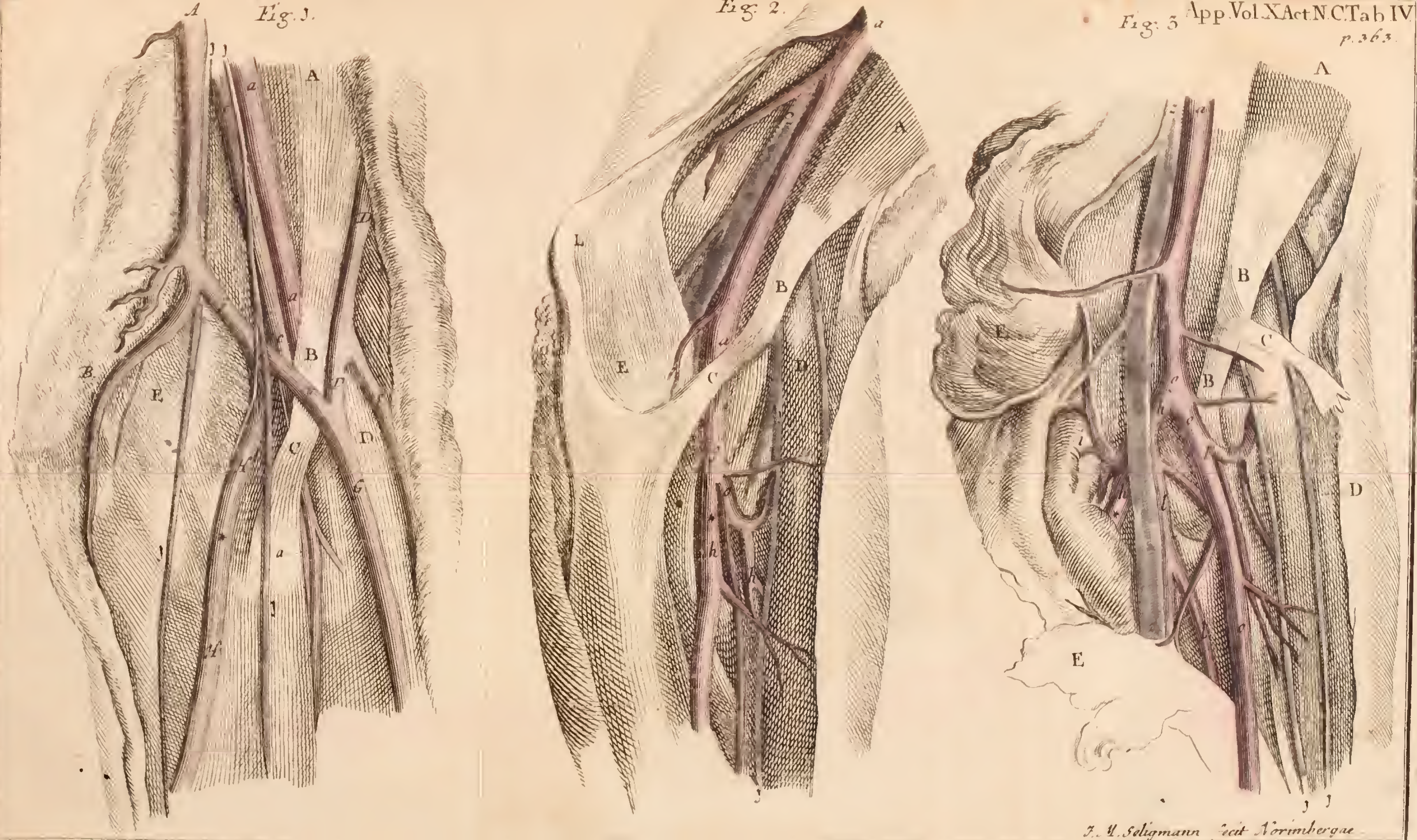
Pro uberiori hujus methodi commendatione nonnulla addenda eſſe, ſub finem prioris caſus tomo horum Actor. VIII. p. 490. jam monui, meque alia occaſione eadem expoſiturum & figuris congruis illuſtraturum eſſe, ibidem fidem dedi, quam nunc exſolvere ſuſcipio.

Ut hujus mali gravitas & medelæ ei parandæ difficultas clarius pateſcant, partes, quæ in venæſectione lædi poſſunt, earumque cum aliis connexiones probe cognitæ eſſe debent. Celeberr. MONRO has partes eandem ob rationem jam ſigillatim delineandas curavit (*), ſed rudi artificis manu. Ex tabulis anatomicis naturali magnitudine & vivis coloribus repræſentatis, quas D. GAVTIER hucusque edidit, nulla adhuc iis, quæ adhuc explicanda ſunt, lucem aliquam affundit (**)

(*) *Medical Eſſais and Obſervations, reviſed and publiſhed by a Society in Edinburgh. Vol. II. 1734.* octau. maj. p. 280. ſeq. tab. II. fig. 1. ubi vero omnes partes valde imminutæ repræſentantur. In Germanica verſione, quæ titulo: *Die mediciniſche Verſuche und Bemerkungen, welche von einer Geſellſchafft in Edinburgh durchgeſehen und herausgegeben werden* Altenburgi 1750. in Oct. prodierunt, p. 368. ſeq. tab. II. fig. 1. eædem ad parem normam occurrunt; in Gallica vero verſione, quæ antea jam titulo: *Eſſais & Obſervations de medecine, de la Societé d'Edinbourgh*, Pariſiis 1742. in duodec. mai comparuit, p. 349. tab. II. fig. 1. ad minorem adhuc magnitudinem redactæ ſunt.

(**) Tertia hujus operis ſplendidiſſimi & forma regia editi pars (quæ nondum abſoluta eſt & titulo generali adhuc caret) in fronte hunc gerit titulum: *Anatomie generale des Viſce-*

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3
J. M. Seligmann fecit Norimbergae

Icones III. D. de HALLERI (***) optimæ ſunt; quum vero laudatus auctor, pro ſcopo ſuo, venarum atque arteriarum præcipue univerſam per integrum brachium diviſionem & diſtributionem cum accuratione ipſi ſolita repræſentandam ſuſcepit & præterea, ad chartæ normam, naturali magnitudine multo minorem, eandem ſiſtere coactus fuit: has noſtras icones, magnitudinis naturalis, vaſis vario inſuper colore diſtinctis, haud ſupervacaneas imo pro hoc ſcopo peculiari neceſſarias duxi, quarum explicationem reliquis præmitto, ſed eos, qui illas examinant, ſimul moneo, ut memores ſint, non ſolum venas, uti in toto corpore, ita ſigillatim quoque circa cubitum, diviſione & diſtributione ſua ita variare, ut vix unquam in utroque brachio unius ſubiecti unum eundemque ordinem obſervent; verum etiam haud raro arteriarum propagines a regula ordinaria recedere, imo, ipſos nervos, ſaltem ſubdiviſionibus ſuis, ab hac variatione non excipiendos eſſe. His addo, harum figurarum partium omnium denominationem haud eſſe expectandam, quia non omnes ad ſcopum præfixum pertinent, juſto longior autem eſſe nolui.

TAB.

ſceres en ſituation, de grandeur & couleur naturale, avec l'Angiologie & la Neurologie de chaque partie du corps humain. Harum tabularum Vta repræſentat quidem in brachii dextri anteriori facie muſculos, venas, arterias & nervos in naturali connexione; ſed eatenus tantum, quatenus detracta cute ſtatim in conſpectum veniunt, nec tamen ſatis diſtincte.

(***) *Iconum anatomicarum, quibus aliquæ partes corporis humani delineatæ traduntur, faſciculus VI. Arteriæ pectoris & brachii Auctore ALBERTO v. HALLER &c.* Gott. 1753. fol. maj. tab. III. qua præter muſculos venæ, arteriæ, nervique ſiſtuntur, quatenus detracta cute apparent; tab. IV. quæ arterias in antica, Tab. V. in poſtica parte occurrentes delineat.

TAB. IV. Fig. 1. ſiſtit cubiti ſiniſtri regionem circa flexuram ejus cum humero ea ſub facie, qua materia ceracea repleta vaſa ſanguifera nervique, detracta ſola cute & pinguedine adparent.

\- - fig. 2. oſtendit eandem regionem remotis etiam venis extimisque nervis cutaneis.

\- - fig. 3. repræſentat iterum hanc regionem, ſed remotis muſculis pronatore rotundo & radiæo interno ut & aponevroſi muſculi bicipitis.

TAB. V. fig. 4. exhibet hanc cubiti regionem cum humeri anteriori facie integra, ut arteriæ ſitus & diviſiones primariæ ſigillatim in conſpectum veniant.

Partium præcipuarum in his figuris conſpiciendarum index hic eſt ;

A. Muſculus biceps *fig. 1. 2. 3. 4.*

B. ejus tendo *fig. 1. 2.* ad inſertionem usque detectus *fig. 3. 4.*

C. ejus aponevroſis ſeu tendo ſuperficialis *fig. 1. 2.* ſeparatus & reflexus *fig. 3.*

D. muſculus ſupinator longus *fig. 1. 2. 3. 4.*

E. - - - pronator rotundus *fig. 2.* diſſectus *fig. 3. 4.*

L. Olecranum *fig. 2. 3. 4.*

A. vena baſilica *fig. 1.*

B. ejus ramus ulnaris *fig. 1.*

C. C. C. vena profunda *fig. 1.*

D. D. vena cephalica *fig. 1.*

E. ejus ramus *fig. 1.*

F. F. mediana ex baſilica & cephalica *fig. 1.*

G. ramus ex medianæ & cephalicæ concurſu *fig. 1.*

H. ramus ex mediana *fig. 1.*

* locus ubi plerumque arteria ulnaris in ſectione venæ baſilicæ vel rami ex mediana læditur *fig. 1. 2. 3. 4.*

a. arteria brachialis ſeu humeraria *fig. 1. 2. 3. 4.*

c. c. rami ſuperiores ad muſculum tricipitem *fig. 4.*

d. d. d. collateralis ſuperior *fig. 4.*

App Vol X Act NC Tab V.
p.364

b. rami ad bicipitem & brachialem internum, *fig. 4.*

e. e. ejus excurſio per muſculum tricipitem, ubi pone olecranum in dorſo brachii cum arteriæ ulnaris ramo recurrente (*ii.*) varias anaſtomoſes format *fig. 4.*

f. f. collateralis inferior ad dorſum humeri excurrens & cum interoſſea externa anaſtomoſin habens *fig. 4.*

g. arteriæ humerariæ diviſio *fig. 2. 3. 4.*

h. h. arteria ulnaris ſeu cubitæa *fig. 2. 3. 4.*

i. i. ejus ramus recurrens cum collaterali ſuperiori (*d*) concurrens *fig. 4.*

k. k. rami muſculares *fig. 4.*

l. l. arteria ligamenti ſeu interoſſea anterior ſeu interior *fig. 3. 4.*

m. ejus ramus ligamentum penetrans ſeu interoſſea externa ſ. poſterior *fig. 4.*

n. rami muſculares *fig. 4.*

o. o. arteria radiæa *fig. 2. 3. 4.*

p. p. ramus recurrens radiæus *fig. 3. 4.*

q. rami muſculares *fig. 4.*

Quum auctores, qui methodum recenſent, qua aneyrysmate ſpurio laborantibus ſuccurendum ſit (de qua mox plura) plerumque allegant arteriam brachialem ſeu humerariam duplicem ſæpius obviam: hujus quoque ſchema addendum curavi, quod quum in brachio ſiniſtro oblatum fuit, commodioris comparationis gratia exempla ordinariæ ſtructuræ, hactenus fig. 1. 2. 3. 4. expoſita, pariter ex brachio ſiniſtro elegimus: ſiſtunt ergo hujus ſchematis, (ſed, ob ſpatii defectum, naturali magnitudine octavam partem imminuti) delineationes

Tab. V. fig. 5. ubi utriusque arteriæ per humeri & cubiti faciem anteriorem diſtributio unacum nervo mediano in conſpectum venit.

Fig. 6. exhibet arteriæ collateralis inferioris diſtributionem & anaſtomoſes cum ramis recurrentibus.

Fig. 7. monſtrat collateralis ſuperioris nexum cum interoſſea externa.

TAB. VI. fig. 8. ſiſtit figuræ quintæ partem ſeu cubiti flexuræ regionem, ſed in magnitudine naturali, & cum humerariæ ordinariæ infra cubiti flexuram ramis denudatis.

Fig. 9. repræſentat ejusdem regionis venas nervosque cutaneos, partemque arteriæ extraordinariæ, quatenus ſtatim apparent, ſola cute pinguedineque ablata.

Partium conſpicuarum expoſitio hæc eſt:

A. muſculus biceps *fig. 5.*
B. ejus tendo *fig. 5.*
C. ejus aponevroſis *fig. 5.*
D. ſupinator longus *fig. 5.*
E. pronator rotundus *fig. 5.*
F. rotundus major *fig. 6.*
L. Olecranum *fig. 6. 7.*
M. ulna *fig. 7.*
A A. vena baſilica *fig. 9.*
B. rami ulnares *fig. 9.*
C. C. vena cephalica *fig. 9.*
D. D. ramus venæ cephalicæ *fig. 9.*
E. E. mediana ex baſilica & cephalica *fig. 9.*
F. ramus ex utriusque concurſu *fig.* 9.
G. G. ramus ex mediana *fig. 9.*
a. arteria ſubclavia *fig. 5. 6.*
b. b. b. b. arteria brachialis ſeu humeralis *fig. 5. 6. 7. 8.*
c. c. c. c. collateralis ſuperior *fig. 5. 6. 7.*
d. d. d. collateralis inferior *fig.* 5. 6.
e. ramus muſcularis *fig. 5.*
f. rami muſculares *fig. 5. 6.*
g. recurrens radiæa hic ſupra diviſionem humeralis orta *fig. 5.*
h. ramulus ad ſupinatorem longum *fig. 5.*
i. diviſio humeralis arteriæ *fig. 8.*
k. ramus recurrens *fig. 8.*
l. l. l. rami muſculares *fig. 8.*
m. m. arteria interoſſea interna *fig. 8.*
n. - - interoſſea externa *fig. 7. 8.*
o. o. o. - - radiæa *fig. 5. 8.*
p. p. ramus per muſculum ſublimem excurrens *fig. 8.*
q. q. arteria ulnaris ſeu cubitæa *fig. 8.*
r. r. r. - - brachialis extraordinaria *fig. 5. 6. 8. 9.*
s. s. ejus rami muſculares *fig. 5.*

t. jus anaſtomoſis cum radiæa (*oo*) *fig. 5. 8.*
u. arteria interſcapularis *fig. 6.*
x. - - collateralis tertia non ſemper præſens *fig. 6.*
y. - - recurrens ulnaris *fig. 5.*
z. arteria interoſſea interna *fig. 6.*

1. 1. Nervi cutanei rami *fig. 9.*
2. 2. 2. Nervus medianus *fig. 5. 8.*

Satis ita, ut opinor, repræſentatis & expoſitis omnibus ptibus, quæ in curatione anevrysmatis ſpurii attendendæ ſit, facilius nunc loca cognoſci poſſunt in venarum cubiti ſtionibus evitanda: docendi tamen ſunt omnes chirurgi, rn ſolum arterias hujus regionis interdum ſitum ſuum paullum mutare (ut taceam ramos extraordinarios quandoce obvios, quale exemplum ſiſtit *fig. 9.* (*) verum etiam adhuc magis venas, uti ex ſola comparatione *fig. 1.* cum ſatis jam patet. In hac ergo operatione, licet vulgatiſſia, nunquam non opus eſt ubique ſollicita exploratione &ſumma accuratione, ne ipſa vena penitus pertundatur. Iinde etiam facile intelligi poſſunt difficultates, quæ operionem chirurgicam premunt, qua anevrysma ſpurium ſeione extirpandum eſt.

Antequam autem ulterius progredior, neceſſe eſt, ut rneam, propoſitum mihi haud eſſe; hic loci exponere rverſam & generalem anevrysmatis tam veri quam ſpurii hriam, neque etiam recenſere omnes anevrysmatis ſpuiiecies modosque, quibus ſingulæ vel præverti vel cuaidebeant, utpote quæ omnia Ill. HEISTERUS ſatis ſoliene docuit(**) ta, ut iliada poſt Homerum canere auderem, ſi

(*) Ita Ill. HEIST. etiam prope venam cephalicam, quæ omnium tutiſſima habetur, magnam arteriam ſæpius obſervavit *Inſtit. chir. edit. Amſt. anni 1739. p. 425. edit. 1750. p. 410. nota a.*

(**) *l. c. P. II. Sect. I. cap. XII. p. 425. ſeqq. cap. XIII. p. 429. ſequ. & P. III. cap. VI. §. VIII. & IX. p. 1226. ſeq.*

Fig. 9.

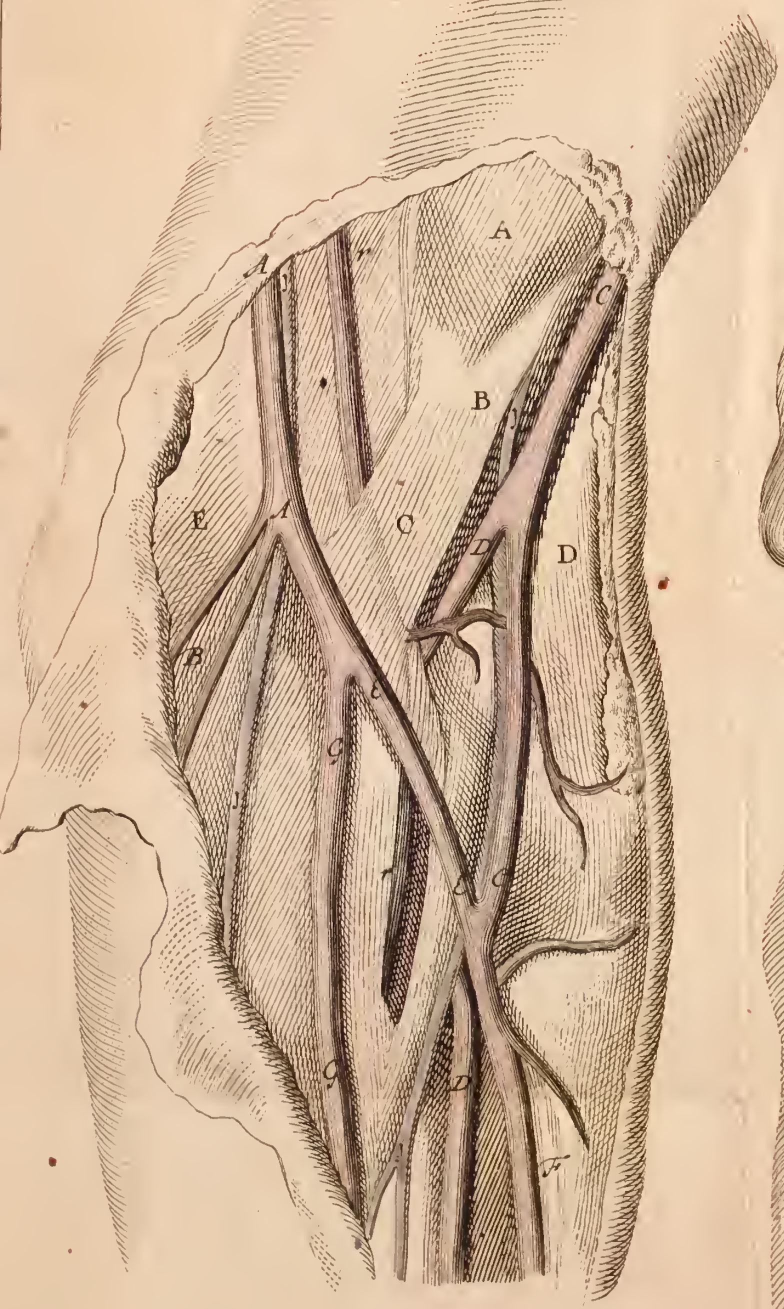
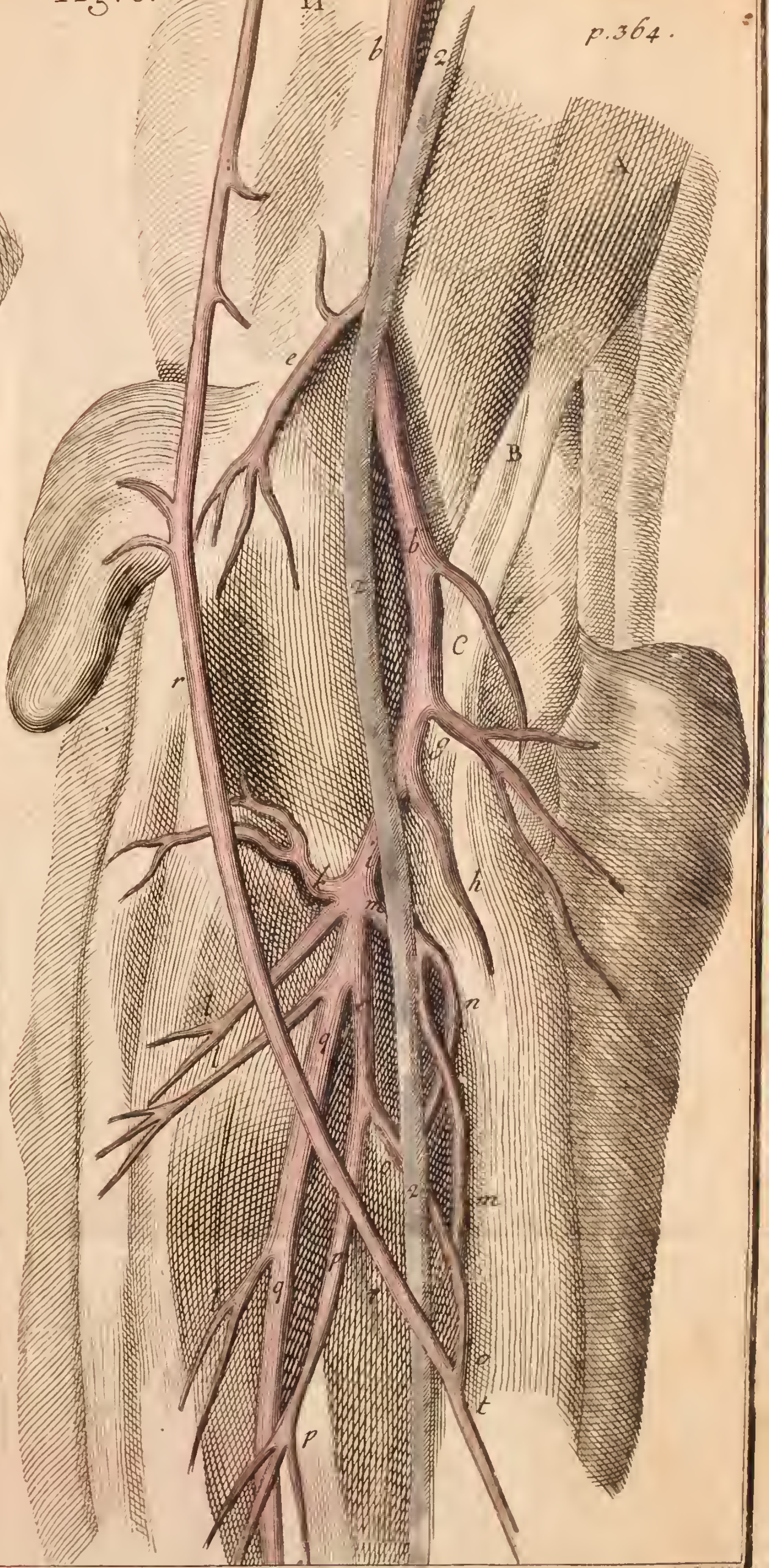

Fig. 8.

ijus anaſtomoſis cum radi-
æa (*oo*) *fig. 5. 8.*
arteria interſcapularis *fig. 6.*
.- - collateralis tertia non
ſemper præſens *fig. 6.*
- - - recurrens ulnaris *fig.
5.*

z. arteria interoſſea interna *fig. 6.*

1. 1. Nervi cutanei rami *fig. 9.*

2. 2. 2. Nervus medianus *fig. 5. 8.*

Satis ita, ut opinor, repræſentatis & expoſitis omnibus ·tibus, quæ in curatione anevryſmatis ſpurii attendendæ it, facilius nunc loca cognoſci poſſunt in venarum cubiti tionibus evitanda: docendi tamen ſunt omnes chirurgi, n ſolum arterias hujus regionis interdum ſitum ſuum paulum mutare (ut taceam ramos extraordinarios quandoe obvios, quale exemplum ſiſtit *fig. 9.* (*) verum etiam adhuc magis venas, uti ex ſola comparatione *fig. 1.* cum ſatis jam patet. In hac ergo operatione, licet vulgatiſſa, nunquam non opus eſt ubique ſollicita exploratione ſumma accuratione, ne ipſa vena penitus pertundatur. Inde etiam facile intelligi poſſunt difficultates, quæ operonem chirurgicam premunt, qua anevryſma ſpurium ione extirpandum eſt.

Antequam autem ulterius progredior, neceſſe eſt, ut neam, propoſitum mihi haud eſſe; hic loci exponere erſam & generalem anevryſmatis tam veri quam ſpurii oriam, neque etiam recenſere omnes anevryſmatis ſpuiecies modosque, quibus ſingulæ vel præverti vel cuadebeant, utpote quæ omnia Ill. HEISTERUS ſatis ſolicie docuit(**) ta, ut iliada poſt Homerum canere auderem, ſi

(*) Ita Ill. HEIST. etiam prope venam cephalicam, quæ omnium utiſſima habetur, magnam arteriam ſæpius obſervavit *Inſtit. hir. edit. Amſt. anni 1739. p. 425. edit. 1750. p. 410. nota a.*

(**) *l. c. P. II. Sect. I. cap. XII. p. 425. ſeqq. cap. XIII. p. 429. ſqu. & P. III. cap. VI. §. VIII. & IX. p. 1226. ſeq.*

ſi in his prolixior eſſem: id tantum annotaſſe ſufficiet, anevryſma ſpurium eſſe ſanguinis ex vulnerata arteria effuſionem & ſub cute collectionem; ſpeciem vero ejus, de qua ſola ſermo mihi eſt, eſſe illam, quando hic ſanguis, & quidem ex arteria una vel altera ſub venæſectione ſimul aperta, extravaſatus & collectus & in grumos condenſatus nulli preſſioni amplius cedit.

Ejusmodi ergo anevryſma omnium conſenſu absque cutis diſſectione & ſanguinis congrumati remotione curari nequit: dum enim ſanguis circuitu ſuo in arteriis ex ampliori ſpatio in anguſtius tranſire cogitur, is ad ſingulos ita dictos pulſus vulneris aperturam penetrare nititur, hinc ejus latera continuo disjungit, ideoque eorum conſolidationem perpetuo impedit, inde vero indies majorem ſanguinis copiam effundit, cui cutis reſiſtere nequit. Et dum ſanguis hic effuſus vel qualitate ſua vel mora condenſatur & concreſcit, ulteriori effuſioni aliquo modo quidem reſiſtit, ſed, dum in fluvium ſuum reduci nequit, tandem putreſcit & in ſphaceloſam corruptionem abit.

Quomodo autem, ſectione tumoris inſtituta & ſanguine congrumato evacuato, ulterior ſanguinis ex læſa arteria profuſio certo, tuto atque jucunde ſiſti debeat & queat, nondum ſatis demonſtratum eſt.

Sunt qui adſtringentia, quid? quod corroſiva vel cauſtica, arteriæ vulneri detecto imponi ſuadent, e. gr. vitriolum cæruleum, liquorem ſtypticum Weberi, butyrum antimonii (*) &c. de quorum uſu vero infido, vel prorſus noxio, men-

(*) vid. PALFYN *chirurgiſche operationen* Francof. & Lipſ. 1717. p. 402. HEIST. l. c. p. 439. edit. a. 1750. p. 423. §. XI. GARENGEOT *traitè des operations de chir.* T. III. a Paris 1721. p. 246. edit. germ. Berol. 1733. p. 257. §. 28. commendat ſuum liquorem cauſticum, quem vero non deſcribit.

mentem meam jam expoſui in priori caſu pag. 480.

Reliqui ferme omnes cunctis ſanguinis profluxum ſiſtentibus præferunt ipſius arteriæ læſæ ligaturam, dum illa a connexione cum partibus vicinis ſeparatur, acus curva cum filo cerato trajicitur & denique arteria læſa proxime ſupra vulnus conſtringitur, id quod cum variis cautelis & annotationibus ſatis jam accurate atque prolixe docuerunt præcipue PALFYN (*a*) GARENGEOT (*b*) PLATNERVS (*c*) HEISTERVS (*d*) MACGILL (*e*) & ALEX. MONRO (*f*) quæ hic repetere nimis prolixum foret, id unicum tamen annotaſſe haud ſupervacaneum erit, MACGILL, pro elevanda & tutius proinde a nervo reliquisque partibus ſeparanda arteria, ejus vulneri detecto immiſiſſe ſtylum fortem, (*g*) quod etiam ab alio factum obſervavit MONRO (*h*) qui inſuper (*i*), pro operatione celerius finienda, ſuadet, ut, quamprimum cutis per longitudinem diſſecta & ſanguis extravaſatus ac polypoſus remotus eſt, patiens paullulum flectat cubitum, operator vero pollice ac indice ſiniſtræ manus prehendat arteriam brachialem, horumque apices ſub eam inſinuet, & ita acum ſuper unguibus in-

(*a*) l. c. p. 424. (*b*) l. c. p. 249.

(*c*) Inſtit. chirurg. Lipſ. 1745. p. 269. §. 438. 439. Ejusd. *Gründliche Einleitung in die chirurgie Erſter Theil.* Leipz. 1748. p. 420. ſeq. §. 463. 464.

(*d*) Inſtit. chir. Amſtel. 1739. p. 440. §. XIII. p. 443. §. XIX. ibid. 1750. p. 424. §. XIII. p. 426. §. XIX.

(*e*) Actor. Edinburg. T. II. edit. Gall. p. 325. art. XV. edit. German. p. 341. ſeqq.

(*f*) Ibid. T. IV. edit. Gall. p. 364. ſeqq. edit. Germ. p. 393.

(*g*) l. c. edit. Gall. p. 327. ſeq. edit. Germ. p. 344.

(*h*) Tom. IV. edit. Gall. p. 364. edit. Germ. p. 394.

(*i*) Ibid. p. 366. ed. Germ. p. 395. ſeq.

intrudat, hocque modo ſecure nervum proximum evitet, quam tactu facile ab arteria diſtinguere poteſt, quum hanc, flexo cubitu, absque difficultate eousque elevare poteſt, ut a nervo ſatis removeatur: ita, pergit, hæc operatio, quæ ſecundum ordinariam chirurgorum deſcriptionem difficilis, tædioſa & laborioſa eſt, facile, cito & ſecure peragi poteſt.

Hanc methodum in uſum vocare aliisque commendare nullum dubium movet auctoribus citatis interceptus per arteriam ligatam ſanguinis ad partes inferiores via recta tranſitus: nam, licet vel ipſe arteriæ brachialis ſeu humeralis truncus ſupra diviſionem ſuam in ramos (*g. tab. IV. fig. 23. tab. V. fig. 4.*) ligandus veniat, perſuaſi ſunt (*k*) nihilominus ſanguinem tranſire poſſe ad ramos infra ligaturam ope anaſtomoſis arteriarum humeri collateralium (*d. e. tab. V. fig. 4. e. d. fig. 5. 6. 7. tab. VI. fig. 8. & X. fig. 6.*) cum recurrente ulnari (*i. i. fig. 4. y. fig. 6.*), recurrente radiæa (*p. fig. 4. g. fig. 5.*) & recurrente interoſſea (*m. fig. 4. & n. fig. 7.* ut & per alterum arteriæ humerariæ truncum (*r. r. r. tab. V. fig. 5. tab. VI. fig. 8.*) quando præſens eſt (*l*) quare mo-

(*k*) GARENGEOT l. c. edit. Gall. p. 249. PLATN. edit. lat. p. 266. §. 436. edit. Germ. p. 418. §. 462. conf. MONRO Act. Edinb. T. II. edit. angl. p. 283. gall. p. 353. germ. p. 372. v. HALLER. ic. faſc. VI. p. 22. b.

(*l*) Ejusmodi arteriæ humerales duplicis hiſtoriam tradit v. HALLER more ſuo accuratam l. c. p. 33. b. ſeq. & cui ad manus haud eſt, evolvat Jo. Frid. MOEBII diſſ. inaug. ſub præſidio Ill. HEIST. HELMST. 1730. ventilatam, quæ ſiſtit *Obſervationes med. miſcell. theoret. & practicas* Obſ. VIII. p. 17. ſeqq. HEIST. compend. anat. a. 1741. P. II. p. 126. nota 66. **: Inſtit. chir. 1739 p. 434. edit. 1750. p. 434. nota c. edit. 1750. p. 418. nota h. Acta Edinb. vol. II. edit. gall. p. 351. ſeqq. germ. p. 370. tab. II. fig. 2. 3. 4.

(*r*); nihilominus tamen hi ipſi Auctores adhuc monent chirurgos, ut nullus ejusmodi operationem ſolus in ſe ſuſcipiat, ſed alios expertos viros ſimul in conſilium vocet vel ſaltem teſtes rei ad artis regulas bene legitimeque peractæ habeat, ut taceam, eosdem ingenue etiam indicaſſe, quæ minus ad votum acciderunt (*s*); quare procul dubio PLATNERVS (*t*) omnibus probe ponderatis mentem ſuam hiſce declarat: *ex his intelligitur, in brachio, minimum niſi certa ſit deſperatio, experiendam eſſe aneurysmatis chirurgiam* (illam ſcilicet hactenus expoſitam): *nam ſi illa etiam fallit, nihilominus ad ultimum auxilium, quo humerus præciditur, confugere poteſt chirurgus.*

Si itaque hac methodo in uſum vocata de amputando brachio non ſecurus eſt chirurgus; ſi præterea operatione dexterrime etiam ac feliciſſime abſoluta, non raro magna membri debilitas ſequitur: aliam methodum hac ſecuriorem prius tentandam eſſe, nemo inficias ibit, & quum talem iterata vice ſe præſtitit ea, quam in binis caſibus recenſitis uberius expoſui, eandem hunc in finem ulterius explorandam commendare minus dubitavi.

Me quidem haud fugit, alios jam, & præcipue DIONYSIUM (*u*), compreſſionis cum charta maſticata mentionem jam feciſſe, imo hanc methodum non ſolum cauſticis, verum etiam ipſi ligaturæ prætuliſſe: (*x*) ſed qui modum ap-

(*r*) Exempla vid. apud Auctores citatos, adde *commerc. litterar. Norimb.* 1734. p. 283. n. II.

(*s*) Exemplum vide *Act. Edinb. T. II.* ed. Gall. p. 329. ſeq. ed. Germ. p. 346.

(*t*) l. c. ed. lat. p. 268. §. 436. edit. germ. p. 419. §. 462.

(*u*) *Cours d' operations de chirurgie* a Bruxelles 1708. p. 484. edit. German. ab HEIST. Auct. Augſp. 1722. T. II. p. 763.

(*x*) l. c. pag. ſeq.

applicandi in forma turundarum conſiderat, facile intelliget, cur non ſemper, ſi unquam, effectum optatum præſtitit. Secundum meam namque opinionem effectus hic tantum ſequi poteſt

1) quando vulnus a ſanguine extravaſato atque corrupto penitus purgatur, ipſumque arteriæ orificium ejusque labia quantum fieri poteſt mundantur, & quidem optime cum vino calido ope ſiryngæ ſpongiæque, ne ſanguis corruptus, uti non amplius ad nutritionem, ita etiam neutiquam ad conſolidationem aptus, hanc impediat, ſed recenti & balſamico ſanguini acceſſus ad hæcce labia paretur.

2) quando charta ſeligitur tenuiſſima bibula, haud ſæpius, quam ter quaterve pollicis quadrati magnitudine complicatur, & maſticata iterum probe explanatur: hac enim ſolummodo ſub conditione arteriam exacte ambire, labia paululum conjungere, orificium obturare, reliqua interſtitia replere omnibusque partibus arcte adhærere potis eſt.

3) quando hæ placentulæ, ſigillatim primæ, ſpiritu vini & ſubtiliſſimo pulvere glutinante valde imprægnantur, probe tamen iterum exprimuntur: uterque namque ſanguinem denuo affluentem ſeu in orificio hærentem coagulat, labia orificii conſtringit & reliquas partes jam corruptas mundat eoque recentis & firmæ carnis generationem promovet, ut taceam, chartam ita præparatam pulveris ope arteriæ tanto firmius adglutinari.

4) quando torcularis & vulneris compreſſionis auxilio liber plenusque ſanguinis circuitus per arteriam læſam ad ſufficiens temporis intervallum ſemper quidem impeditur, probe tamen nimia & ad plenam pulſus in carpo ſuppreſſionem conſtrictio cavetur, ne partibus nimium compreſſis mortem inferat (*y*).

 Quod

(*y*) de his omnibus conf. Vol. VIII. p. 479. ſeq.

Quod autem cauſſam proximam conſtituit, quæ arteriæ vulnus firmiter obturat iterumque conjungit, eſt illa polypi quædam ſpecies recens generata, quam non ſolum fuſe exponit, verum etiam obſervationibus demonſtrat figurisque idoneis declarat celeberrimus PETIT (z). Ut ut autem ejusmodi polypoſa concretio & ſuperſtrata caro firma recens generata vulnus arteriæ perfecte ſanare queat; confirmationis tamen atque ſecuritatis gratia per aliquot menſes ligaculum quoddam geſtari poteſt eo modo, quem Vol. VIII. p. 490. docui. Ceterum nemo de perfectione ejusmodi curationis dubitabit, qui conſiderat, omnium conſenſu non ſolum poſſibile declaratum, verum etiam experientia ſatis comprobatum eſſe, arteriæ vulnus ſola compreſſione ſanari poſſe, quamdiu ſanguis extravaſatus fluxilis adhuc eſt & in alveum ſuum reduci poteſt: quando enim in anevrysmate ſpurio inveterato poſt cutis ſectionem omnis ſanguis congrumatus removetur, hoc ipſo arteria ad eundem ſtatum redigitur, quo ab initio læſionis fuit, adde, hoc in caſu compreſſionem multo aptius applicari poſſe. Et hæc nunc quidem ſufficiant.

(z) *Hiſt. & Memoires de l' Academ. Royale des ſc.* a. 1735. edit. Pariſ. Memoir. p. 435. et a. 1736. p. 244. qui utrique commentarii latine redditi reperiuntur in *Commerc. litter. Norimb.* a. 1741. p. 365. 372. tab. IV. fig. 4. 5. 6. 7. & a. 1743. p. 321. 332. tab. IV. fig. 13.—16. tab. V. fig. 1. 2. 3.

Spi-

Spicilegium III.

MISCELLANEA.

1) *Lepores albi*, quorum hoc Volumine p. 71. mentio fit in memoriam mihi revocarunt leporis, quoad colorem, ſingularem varietatem, qui anni ſuperioris 1753. menſe Novembri & ante ullum gelu prægreſſum in Marggraviatu Brandenburgico-Onoldino prope Triesdorff in ſylva, *Triedinger wald* dicta, grandine plumbea configebatur, cujus imago ad vivam facta Gunzenhuſæ in Sereniſſimi Principis conclavi inter plurimas animalium rariorum picturas aſſervatur, pellis autem, gratioſiſſimo nutu Ejusdem Principis mihi transmiſſa nunc meum muſeum ornat. Hæc pellis in occipite, auribus, colli parte ſuperiori, dorſo & femorum externa facie pilis varia eſt, dilute fuſcis cum apicibus nigris & totidem quaſi pilis prorſus candidis ita, ut primo intuitu colorem caneſcentem referant. Frons ad palmæ latitudinem, aurium maxillæque inferioris margines cum gutture, pectore, abdomine & interiori pedum anteriorum poſteriorumque facie itemque cauda (excepto tamen hujus dorſo, ad principium & finem ampla macula nigra notatum) pilis tantum candidis obſeſſa ſunt. In lumbis denique & pedum anteriorum & poſteriorum facie exteriori pili candidi multis dilute fuſcis intermixti ſunt.

2) Alia varietas, Lepus ſcilicet femella circiter biennis in eodem Marggraviatu, ſed inter Gunzenhuſam & Merckendorff, initio hujus anni capta eſt rarior adhuc & notatu maxime digna, tota nimirum nigerrima, exceptis pedum plantis ex nigro fuſcis. Hæc viva adhuc alitur Triesdorffii in aviario phaſianorum, ubi illam nuper admodum ipſemet vidi.

3)

3) *Calendulam proliferam*, quæ p. 208 deſcribitur & depingitur, ſæpius in horto meo domeſtico alui, quæ vero ſemper prima ſtatim æſtate, ſed ſuper medio tantum caule, & poſtquam mater hujus floris jam emarcuit ſeminaque augmentum cœperunt, ejusmodi largum prolium proventum excluſit, & quidem ex abitu calycis interiori ſuper pediculis inæqualis magnitudinis eadem ferme forma, qua pingitur a LOBELIO (*a*) GERARDO (*b*) TABERNÆ MONTANO (*c*) atque WEINMANNO (*d*). Similem florem, ſed matre adhuc perfecta ſuperſtite repræſentat quoque HORTVS EYSTETTENSIS (*e*) ut &, prolibus tamen multo minoribus & pediculis longe brevioribus ſuffultis, LOBELIVS (*f*) GERARDVS (*g*) PARKINSON (*h*) atque TABERNÆ-MONTANVS (*i*) ſemel obſervavi, ex ejusmodi flore medii caulis jam emortuo plures propullulare proles exiguos & pediculo breviſſimo præditos non ex calycis ambitu, ſed ipſo floris diſco inter ſeminum primordia, quod rariſſimum naturæ productum adhuc aſſervo ſiccum atque depictum. Ceterum hæc planta non ſola hiſce partibus luxuriat, ſed plu-

(*a*) Icon. ſtirp. P. I. p. 553. a.

(*b*) Herbal or general Hiſtorie of Plantes p. 739. n. 7. quæ icon eadem eſt LOBELII.

(*c*) Eicon. plantar. p. 334. n. I.

(*d*) Phythantozoiconograph. tab. 284. b.

(*e*) Plant. æſt. ord. V. fol. 3. n. 1.

(*f*) l. c. n. 2. (*g*) l. c. n. 4.

(*h*) Theatr. bot. p. 1369. no. 2. quæ tres icones eædem ſunt.

(*i*) l. c. 335. n. II. qui integram plantam delineat.

plures: e. gr. *Bellis hortenſis flore pleno*, cujus mentionem jam fecit TRAGVS (*k*) imaginem vero exhibuit LOBELIVS (*l*) GERARDVS (*m*) CAMERARIVS (*n*) PARKINSON (*o*) HORTVS EYSTETT. (*p*) & WEINMANNVS (*q*). In hac quoque planta proles ex calycis ambitu proveniunt. *Scabioſa prolifera folio latiore* C. B. Pin. p. 270. a. n. x. cujus imaginem habet LOBELIVS (*r*) & CLUSIUS (*s*) itemque *Scabioſa prolifera foliis Gingidii* C. B. (*t*) nec non *ſcabioſa peregrina prolifera* WEINMANNI (*u*) quæ eſt *ſcabioſa corollulis quinquefidis foliis diſſectis, receptaculis florum tubulatis* LINNÆI (*x*) & *Aſtero-cephalus* VAILLANTII (*y*). Hæc varietas proles ex vertice capituli ſui protrudit. Huc etiam pertinet *Caryophyllus montanus minor caule prolifero* C. B. pin. p. 211. n. II. quæ eſt *Statice caule nudo ſimpliciſſimo* LINNÆI (*z*). Hanc hujus plantæ ra-

(*k*) Stirp. nomenclatur. Argent. 1552. in 4. p. 162. ubi naturæ miraculum nominatur.

(*l*) l. c. p. 477. n. 2.

(*m*) l. c. p. 636. n. 3. quae figura eadem.

(*n*) Epit. p. 656. n. 1.

(*o*) Paradis. in ſole p. 321. fig. 8.

(*p*) Plant. vern. ord. VII. fol. 4. fig. 1.

(*q*) l. c. tab. 236. e. quæ admodum vilis.

(*r*) l. c. p. 539. n. 1.

(*s*) Plant. Hiſt. p. V. n. 1.

(*t*) Prodr. p. 126. cuius imago vero a priori non differt.

(*u*) tab. 888. e.

(*x*) Hort. cliff. p. 31. n. 8.

(*y*) Hiſt. & Mem. de l'Acad. Roy. des Sc. edit. Pariſ. Mem. p. 178. ſeqq. ubi n. IV. V. VI. VII. quatuor indicat varietates.

(*z*) Hort. cliff. p. 115. n. 1.

rariſſimam varietatem, quæ proles iterum ad ambitum calycis communis profert, ſemel inveni prope Norimbergam.

4) Occaſione recenſionis collyrii Anglici hujus Voluminis Append. p. 96. monui, eandem quoque proſtare in Commerc. litt. Norimb. a. 1745. Haud ſupervacaneum erit, hic addere notam, quam ibid. p. 400. ſubjunxi, pro cognoſcenda Lichenis ſpecie illa, quæ contra canis rabidi morſum commendatur, quæ hæc eſt: „ Exactiſſima ejus deſcri-
„ ptio & delineatio exhibetur a cel. DILLENIO *Hiſt. Mu-*
„ *ſcor. p. 200. no. 102.* ubi etiam RICH. MEAD experien-
„ tia virtus hæc confirmatur, ſed ad hujus ductum Lichenis
„ unciæ dimidiæ adduntur tantum drachmæ ij piperis. Ea-
„ dem etiam recenſentur ab ELIS. BLAKWELL *Herbal*
„ T. II. n. 336. ubi etiam elegans pictura ipſisque nativis
„ coloribus exhibetur. Ceterum a laudato DILLENIO af-
„ firmatur, hanc ipſam Lichenis ſpeciem in plerisque Eu-
„ ropæ regionibus familiarem eſſe, atque propterea plura
„ aliorum ſynonyma indicat. Hic ob temporis penuriam ſubſiſtere cogor.

INDEX

INDEX

Aſteriſcus numeris præfixus Appendicis paginas indicat.

A.

Abdominis viſcera mire locata * 233
— — — — quaſi conglutinata 250
Abſceſſus hepatis, vide hepatis abſceſſus.
Acetoſellæ aqua ſtillatitia fatua * 74
Acetum infringit vim cicutæ 333. & ſolani furioſi 334. & alia venena 335
— — reſolvit gulæ conſtrictiones 334
Acidum in primis viis abundans reſiſtit venenis & morbis contagioſis 337
Acria conſtringunt 332
Adſtringentis cujusdam remedii effectus ſingularis in tollenda urinæ difficultate 153
Aeris liberior acceſſus in febri maligna * 19
Aer mutat colorem cærulei nativi 77 84. generat vitriolum 84
— — vitiatus 64
Alchymicum per pulverem transmutatio plumbi & mercurii in aurum * 332
Alexipharmaca calida in febri maligna * 18
Albaudi pulveris effectus funeſtus 217
Althææ aqua ſtillatitia fatua * 55
Alui adſtrictio cum perpetuo lotii profluvio per XXXIV. dies durans 47
— — — ex narium hæmorrhagia ſuppreſſa 23
— — fluxiones pertinaciores largam requirunt medicamentorum doſin 39
Alui profluvium ſalutare in pleuritide 41
Alvina excretio notabiliter immutata 320
Alumen ex pyrite 78
Amphibia quædam * 134
Amuletum in odontalgia * 44
— — — vanum eſt Anacampſeros * 74
Anatomiæ ſic dictæ practicæ utilitas 318
Anevrysma ſpurium in cubito feliciter curatum * 354
Anguillæ fel detergit maculas oculorum * 135
— — — hepatis vis ad partus & ſecundinarum excluſionem 182
Animalium gradatio * 141
Annonæ caritatis ſequelæ * 5
Anſerinæ aqua ſtillatitia fatua * 69
Antepilepticum falſum, cor talpæ * 126
Antimonii regulus eſt ſophorum chaos * 248 conf. * 275
Antiphthiſicum remedium * 140
Aortæ arcus anevrysmaticus 148
Aphrodiſiacæ vires orchidis ſuſpectæ 112
Aphrodiſiacum non eſt cerebrum paſſerum * 132

Apoplexiæ & febris acutiſſimæ comparatio *9 *13
Apoplexia quomodo a calculis felleis induci queat 122
— — — vera non omnis extravaſationem ſanguinis aut ſeri pro cauſſa habet 123
Apri dens iners remedium *127
Aquæ pluviæ ſtagnantis putidæ ex potu febris lenta 206
— — ſtillatitiæ fatuæ Acetoſellæ *74. Alceæ *55. Bellidis *82. Biſtortæ *42. Bugloſſi *54 Chelidonii *63. Cichorii *91. Euphraſiæ *98. Fumariæ *104. Gentianellæ *56. Lapathi *44. Malvæ *55. Omnium plantarum floribus ſemifloſculoſis *91. Perſicariæ *44. Plantaginis *61. Potentillæ ſ. Anſerinæ *69. Rubi idæi *79. Saniculæ *110. Saxifragæ *73. Sedi *77. Solani *61. Tormentillæ *63. Trifolii fibrini *56. Tuſſilaginis *85. Verbenæ *98 Veronicæ *102. Virgæ aureæ *85. Urticæ *45.
Aqua philoſophorum *250. *267 *268
— — princeps eſt remedium anodynum & venenorum omnium vires infringit 333
Aquarum putridarum effectus *6
— — — Selteranarum cum lacte nuptarum uſus optatus 245
Araneus ex dorſo parit aranulas *139
Arbores raro erectæ creſcentes *142
Arborum aliquot genera horumque ſpecies *39
Arcana remedia celantes taxantur *294
Arnicæ effectus 200
— — vires in dubium vocantur *84
— — — præter motus dubiæ *343
Artemiſiæ ſpecies *88. ſeq.
Arteriæ brachialis diviſio & diſtributio *363. ſeq.
— — duplex truncus delineatus *364 ſeq.
— — carotidis dextræ ortus ex aortæ trunco 124
— — umbilicales in infante unius anni ſanguinem adhuc continentes 125
Arterioſus ductus *Botalli* in infante unius anni adhuc pervius 124
Arthritici magnas medicamentorum doſes ferre poſſunt 38
Arthriticus ſpasmus humeri ex narium hæmorrhagia ſuppreſſa 23
Artificialium rerum promptuarium *336
Artificum morborum exemplum 117
Artis rariora *339
Aſcarides ſignum voracitatis 254
Aſcaridibus refertus globus durus excretus 254
Aſcites purulentus 248
Aſthma ſpaſticum ex polypo 382
Aſthmatici gibberoſi unde 301
Atrophia luem veneream excipiens fonte Selterano, lacti nupto, curata 307
Aves quædam recenſentur *129
Avium uſus potius culinaris quam medicus *136
Auriculæ Judæ ſ. fungi ſambucini uſus internus noxius *295
Auri factitii exemplum *332
Aurifera arena *149
Aurum incrudatum *249

B.

Balſami vitæ Hoffmanni largior uſus hydropem curavit 37
Baſaltes Miſenus *124
Belladonna vid. Solanum furioſum
Belladonnæ radicis infuſum in ſpiritu frumenti deliria excitavit *102. baccæ a gallinis innoxie comeſtæ ibid.
Bellidis aqua ſtillatitia fatua *82
Belloſte liquoris deſcriptio 170
Betula præbet ſpiritum potabilem *40

Bi-

Bibunt nihil feræ plurimæ avesque carnivoræ, reliqua animalia parce * 130
Bilis atramento ſimilis 8
— — in junioribus & adultioribus differentia 370
— — omnis defectus 323
Bilis vitioſa cachexiæ cauſſa 377
— — uſus 326
Biſtortæ aqua ſtillatitia fatua * 42
Boli ſpecies 121
Bronchiorum non niſi principia clauſa in pulmone ſiniſtro ex morbo conſumto reperta 299
Bufo falſum antidotum lupis * 134
Bugloſſi aqua ſtillatitia fatua * 54
Butyrum meridionalibus nauſeabundum * 150

C.

Cachecticæ virgines inclinant ad matura menſium molimina undecimo ætatis anno 377
Cachecticus tumor pulvere ſcillitico compoſito ſublatus 304
Cachexiæ cauſſa 377. lethalis exitus 375
Cadaverum comeſſationes * 5
Cærulea terra 76
Cæruleum nativum 76. 79. chemice examinatum 81
Cæruleus color ex ferro 79. 84
Calcarii lapides * 117
Calculi fellei chemice examinati 365 eorum figura & magnitudo eadem, unde 369
— — — generantur etiam in ipſo inteſtinorum canali 122. interdum ductum cyſticum & choledochum inſigniter diſtendunt ibid.
— — — quomodo epilepſiam & apoplexiam inducere queant 122
Calculi ingentis magnitudinis ſponte ſua excreti 409
Calculo in renali baccarum juniperi effectus 201
Calculorum felleorum frequens generatio 121
— — — — ingens numerus 63. 120
— — — — magna quantitas partim ex abſceſſu prodiens, partim in cyſtide reperta 358. 371
— — — — par morbi gravioris & funeſti cauſſa 317. 323
Calculorum veſicæ urinariæ ſingularia exempla 408
Calculoſi magnas medicamentorum doſes ferre poſſunt 38
Calculus felleus, vid. felleus calculus.
Calendulæ flores proliferi 208
Camphoræ vires 271
Cancer contagioſus 226
— — mammæ exulceratus, cortice Peruviano ſanatus * 153
Cancri exulcerati dolores omnium optime mitigantur aqua tepida 333
Cancrorum lapidum vires * 139
Cancroſis oſſibus quæ conveniant 151
Canis rabidi morſus remedium * 294
Capitis læſionis graviſſimæ feliciter ſanatæ exempla 350
Capitis vulnerum prædictiones dubiæ 349
Carbunculoſa exanthemata * 10 * 11 * 13
Cariei & ſpinæ ventoſæ differentia 281
Cariei exfoliationem inſigniter juvat liquor Belloſte 170
Caries coſtæ ſpuriæ, conf. fiſtula dorſalis.
Carpionis oſſiculum inutile remedium * 135
Carteſius de materiis mundi primigeniis * 259
Caſcarillæ aquoſi extracti uſus in vomitu ſymptomatico compeſcendo 167
Caſſidæ paluſtris ſeu Tertianariæ vires febrifugæ dubiæ * 94
Caſus ab alto tertio die lethalis 278
Catarrhalis & podagrica materia maxime affinis 225
Catarrhus ſuffocativus, caſum ab alto &

& V. S. in brachio inſtitutam excipiens, curatus 199
– – – – excipiens febrem catarrhalem neglectam 383
Centaureum variat ſolum quovis anno * 56
Cephalæa periodica, excretione polypi narium membranaceo-pituitoſi ſemper ſoluta 252
Cerebri læſi ſignum &c. vid. cranii læſi ſignum.
– – petrefacti ſimulacrum 213
– – vaſa non ſanguine ſed aere repleta reperta 121
Cerei triangularis flos deſcriptus & delineatus * 349
Cereviſia ex polenta aere ſiccata ſalubrior ægris * 150
Cervi ex partibus remedia vana * 128
Ceſpitem focarium (Torfam vulgo) conſtituunt radices Sphagni paluſtris * 343
Chærefolium ſub cataplasmatis forma applicatum urinæ ſuppreſſionem ſolvit 152
Chamænerion vid. The Boy ſuccedaneum.
Chaos ſophorum * 248. * 249. * 255
Chelidonii aqua ſtillatitia fatua * 63
Chenopodii peculiaris vis in alliciendis pulicibus plantarum * 137
Chinatorum remediorum uſus intempeſtivi ſequelæ 391
Chironium ulcus, quid? 291
Cibi craſſi, fumoſi, ſaliti noxæ * 240
Cicutæ natura, effectus atque antidota 327
– – majoris noxæ ibid.
Cimex lectularius remedium febris quartanæ * 139
Circinus eryſipelatis ſpecies 33
Clamor involuntarius virginis hypochondriaco hyſtericæ 222
Cœlum philoſophorum * 250. * 254
Colchici ſemen gallinis lethale * 58
Colicæ atrociſſimæ effectus 217
Colica hypochondriaca 242 ſeq.
Colicæ ſanguineo-ſpasmodicæ diuturnæ ſuperveniens epilepſia ſalutaris 217. 219
Colli ſubluxatio vera 236
– – ulcus ad fauces penetrans 119
Collyrii anglicani hiſtoria & deſcriptio * 287. ſeqq.
Colocynthidis uſus * 155
Coloris mutatio in leporibus & tetraonibus, unde 70. 74
Contagioſis morbis reſiſtit acidum in primis viis abundans 337
Convulſiones gravidarum 216
Convulſio vel ſpasmus ex nimio ſanguinis fluxu non ſemper lethalis 244
Convulſio virginis hypochondriaco-hyſtericæ quotidiana, riſu & variante clamore involuntario ſtipata 222
Convulſivi motus puellæ XIV. annorum rariores 394
Cor anevrysmaticum 140, ejus cauſſa ibid. ſigna 141
Cordis palpitatio &c. vid. palpitatio cordis.
– – – – ex ſuppreſſa narium hæmorrhagia 23
Cortex Peruvianus remedium hemiplegiæ ſcorbuticæ purpuræ miliari rubræ retrocedenti ſuperveniientis 129
Cortice Peruviano ſanatus cancer mammarum * 153. Epilepticus puer ibid. ſudor nimius cum febri lenta * 154
Corticis Peruviani uſus in febri maligna * 17. 19
Cranii fiſſuræ & contrafiſſuræ lethales 115
– – a cauſſa externa læſi ſanguinis ex aure fluxus ſignum dubium 349
Creatio hermetica vid. hermetica creatio.
Criticorum dierum potentia in dubium vocatur 157

Cucurbita ſicca umbilico applicata methodo hungarica 242. ſeq.

D.

Delirium ictero ſuperveniens 93
Delirium in febribus exanthematicis mitigans remedium 167
Dentitionis ſecundæ vehementia ſymptomata 355
Diabetes lethalis ex abuſu baccarum Juniperi 201
Diaphoretica fortiora pleuriticis noxia 41
Diaphragma hepati adcretum 250
Digeſtionis mira quædam phænomena 19
Dorſalis fiſtula, vid. fiſtula.
Dorſi ſpinam lacerantes dolores ex hæmorrhagia narium ſuppreſſa 23
Dyſenteria epidemica ejusque cauſſa 221. gravidis innoxia, ejusque cura 220
Dyſenterici magnas medicamentorum doſes ferre poſſunt 38
Dyſuriæ ſpecies ſingularis 135

E.

Elaſticitas vitri * 191
Emetica inter commendatur vitriolum album 334
Emeticorum uſus in vomitu chronico 32
Empyema, conf. pleuripneumonia.
— — — pectoris verſus dorſi ſpinam ſerpens & ad femoris usque muſculos deſcendens 296
Engaſtrimythia 343
Enteromantia ibid.
Epidemia verna peſtilentiæ veræ accedens, Vratislav. MDCCXXXVII. obſervata * 1
Epilepſia cortice Peruviano ſanata * 153
— — diuturnæ colicæ ſanguineo-ſpasmodicæ ſuperveniens ſalutaris 217
Epilepſiæ remedium falſum ſpinæ muſtelæ piſcis * 135
— — veræ ſignum 342
Epilepſia gravis gravidæ & fœtui & partui innoxia 216
— — quomodo a calculis felleis induci queat 122
— — ſymptomatica chronicam ſolvit 219
Errores quandoque ſalutares in medicina 36
Erucas frigus haud necat * 142
Eryſipelacea febris vehemens 91
Eryſipelatis ab aliis inflammationibus diſtinctio 34
— — — remedium * 73
— — — ſpecies peculiaris 33
Euphraſiæ aqua ſtillatitia fatua * 98
— — — vires ophthalmicæ falſæ ibid.
Exanthemata carbunculoſa * 10 * 11. * 13
— — — miliaria * 8. 10
Exanthematum ortus 273
— — — varia genera 267

F.

Fames, conf. annonæ caritas.
Faucium eryſipelaceus tumor ceſſit Eſſ. pimpin. alb. 167
Febres catarrhales malignæ vel diſſolutoriæ vel coagulatoriæ 271
— — intermittentes malignæ 48
— — — — raræ in ditione Riedeſeliana * 152
Febribus in catarrhalibus malignis vomitoria tutiora purgantibus 270
Febribus in malignis rigiditas corporis 272
Febrifugum an ſemen herniariæ * 43
— — dubium eſt Caſſida paluſtris ſeu Tertianaria * 94

Febrim catarrhalem neglectam excepit catarrhus ſuffocativus 383. ſpasmus cynicus 382
— — tertianam ſequuta febris urticata 382
Febris acuta inteſtinalis 105
— — acutiſſimæ & apoplexiæ comparatio *9. *13
— — bilioſa acuta tertio demum menſe funeſta 274
— — bilioſæ curatio 129
— — cacatoria Sylvii 392
— — dyſenterica ibid.
— — inflammatoriæ genius 161
— — intermittens lipothymia concomitata 51. veſicæ urinariæ doloribus, imo Epilepſia ſtipata ibid.
— — inteſtinalis aliquot exempla 392
— — lenta cum ſudoribus nimiis curata *154
— — — ex aquæ pluviæ ſtagnantis putidæ potu curata 206
— — — ex pure in thorace collecto, ſublata 202
Febris malignæ catarrhalis exanthematicæ, purpuraceo-puſtularis peculiaris ſpecies, veſicalis ulceroſa 260
— — meſenterica 392
— — morbilloſæ epidemicæ hiſtoria 164
— — nova Sydenhamii 392
— — quartanæ remedium *139
— — ſtomachica 392
— — tertianæ & quartanæ continuæ curatio 128
— — tertiana pleuritica continua 173
— — — — pleuritidi ſuccedens 41
— — urticata ſequuta febrim tertianam 382
Febrium intermittentium remedium *155
— — — — therapia legitima 48
Febrium malignitatis ratio *7
— — minus provide tractatarum ſequelæ 391
Felleæ veſicæ locum occupabat ductus bilarius expanſus 250
— — nullum veſtigium *234
Fellei calculi per alvum excreti 93
Felleo ex calculo dolores & ſpasmi 92
Fel lucii piſcis atque anguillæ detergit maculas oculorum *235
Feminæ cur citius, quam mares, ad generandum inidoneæ 127
Ferrum colorem induit cæruleum & violaceum 79. 84
Filicum & congenerum plantarum aliquot ſpecies *35
Fiſtula dorſalis cum carie coſtæ ſpuriæ complicata 168
Flatus incarcerati ex hæmorrhoidibus cœcis 242
Flatuum ſingularis hiſtoria 340
Fluor albus ſuppreſſus cauſſa abſceſſus in pudendis muliebribus exorti 407
Fluoris albi dubium remedium eſt lamium album *96
— — — excreſcentia in uteri vagina prognata 402
Fœtum pellentia medicamenta ſunt vere confortativa 293
Fœtus an aerem haurire & thoracem ampliare poſſit 256. 258 401
— — motus nimius male habere embryonem indicat 254
— — recens nati pulmonum conſtructio veſicularis interdum fortiter ſibi conglutinata eſt 256
— — ſanitas non ſemper eadem cum illa matris 253
Fonticulis inflammatis imponuntur folia hederæ arboreæ aceto macerata *42
Fontis Poltzinenſis indoles & effectus 224
Formicarum vires medicatæ acido-volatiles *138

Foſſilia quædam rariora exponuntur 372
Frangulæ corticis uſus * 156
Fraxini ligni vis vulneraria declaratur vana * 43
Frigida abluitio in morbo maligno * 12. * 13. * 16. * 18
Frigidæ ex aquæ potu loquelæ amiſſio 36
Frumenti uſtilago temulentiam ciet. * 143
Fumariæ aqua ſtillatitia fatua * 104
Fungorum aliquot ſpecies * 28
Fungus ſambucinus, vid. auricula Iudæ.

G.

Galium album diſcutit tumores frigidos * 53
Gallinis lethale colchici ſemen * 58
Gaſtromantia 343
Gentianæ radix remedium in febribus intermittentibus * 155
Gentianellæ aqua ſtillatitia fatua * 56
Genuum & muſculorum tibiæ rigor cum dolore ex ſuppreſſa narium hæmorrhagia 23
Geſticulatoris anatome 4
Gibberoſi aſthmatici unde 301
Glandulæ meſenterii evanidæ 118
Gonorrhœa ex virulenta ulcus colli veſicæ 94
Graminum cyperorum, juncorum &c. ſpecies * 47. ſeqq.
Gravidæ caſus ab alto innoxius 293
— — ſcabies ferina feliciter curata 381
Gravidarum epilepſiæ & convulſiones 216
Gravidis innoxia dyſenteria epidemica 220
Graviditatem referens tumor ventris, ex retentis a hymene penitus clauſo menſibus 11. 14

H.

Hæmoptyſis, conf. pleuripneumonia
Hæmorrhagia narium vid. narium hæmorrhagia.
— — — — ſalutaris in pleuritide 41
Hæmorrhagia umbilici, vid. umbilici hæmorrhagia.
Hæmorrhagia uteri ex mola 293
Hæmorrhoides coccæ earumque medela 242
— — fluentes in puero quatuor annorum 246
— — in tenera ætate menſtrui fluxus loco erumpentes 376. 379
Hæmorrhoidibus ex ſuppreſſis umbilici hæmorrhagia 246
Hæmorrhoidum molimina imperfecta morbo complicato accedentia 383 384
— — — negotii turbati ſequelæ 391. 392
Halecum mira copia a gravida impune comeſta 219. mirus effectus 218
Hederæ arboreæ folia aceto macerata fonticulis inflammatis imponuntur * 42
Hellebori albi uſus * 155
— — uſus parcus incommoda producit, largior præſtat 38
Hepar anguillæ, vid. anguillæ hepar.
— — magnum, corruptum, figuræ ſingularis 250
— — — — & putridum * 234
— — parvum valde & tuberculis aſperum 5
— — perquam magnum 142
— — ſerpentis vid. ſerpentis hepar.
Hepatico-cyſtici ductus fruſtra quæſiti 8
Hepatis abſceſſus ex contuſione ortus 359. 363
— — ſitus inſolitus 1
Hermetica creatio * 246

Herniæ ſaccus in ſcroto cum vaſis ſpermaticis concretus 7
Hernia incarcerata ſuppurata 53
— — inteſtinalis & aquoſa in uno ſacco ex peculiari foramine orta 6
Herniariæ ſemen an febrifugum *43
Hirudinum uſus in hæmorrhoidibus cœcis 245
Hirundinibus nulla virtus anthyſterica *133
Hiſtoria naturalis ditionis Riedeſelio-Avimontanæ *21. *343
Hydatydes in plexu choroideo 127
— — multæ ex utero excretæ 120
— — ovarii notabiles ibid.
Hydatidum geneſis ibid.
Hydrocardia 321. 325
Hydropici magnas medicamentorum doſes ferre poſſunt 38
Hydropis remedium 37
Hydrops 321. 325
— — ex polypo 382. 386
Hymen robuſtum & prorſus clauſum 10
Hypochondriaca ſymptomata dira 243
Hypochondriaci cur a morbis contagioſis ipſaque peſte haud facile corripiantur 337
Hypochondriaco - hyſtericæ virginis convulſio riſu & clamore involuntario ſtipata 222
Hyſterica virtus nulla hirundinibus *133

I.

Ictero ſuperveniens delirium 93
Icterus ex calculo felleo ibid.
Idola variarum gentium explicantur 101
Ignis electrici effectus *210. *213
— — elementaris corporibus incluſus *209
Impotentiæ virilis ex lue venerea contractæ peculiare ſignum 308
Infantum validorum mortuorum enixorum cauſſa 256
Ingeſta per umbilicum egeſta 249
Inſectorum hiſtoria quibus difficultatibus adhuc prematur *141
— — quædam ſpecies *136
Inſectorum vires medicæ ſuſpectæ *140
Inteſtinalis febris acuta 105
Inteſtina tenuia perbrevia 7
Inteſtini coli pars conſtricta reperta 300
— — — portio e vulnere hypochondrii ſiniſtri propendens, per longam annorum ſeriem non corrupta & mira phænomena exhibens 15
— — — ſitus præternaturalis 322
Inteſtini duodeni anguſtia morboſa *233
— — recti ſtatus præternaturalis 323
— — — ulcus cum veſica communicans 135. 138
Inteſtinorum craſſorum mira expanſio 322
— — læſorum cum vicinis partibus coalitus in junioribus facilis 249. 251
— — mira transformatio morboſa 251
Ipecacuanhæ in febri inteſtinali uſus 292. 293
— — — uſus laudatur 32
Iſchiadici mali ejusque cauſſae aliquot exempla 389
Iuniperi baccarum abuſus produxit diabetem lethalem 201

K.

Karakatiza quid? 401
Kundmanniſchen Naturalien - Cabinets Seltenheiten *339

L.

Lac caprinum pleuriticis ſalutare 42
Lacertarum infuſi oleoſi vires ad ſtrumas *134
Lacrymarum vitrearum ruptio, unde? *221

Lactan-

Lactantium papillæ læſæ quomodo curandæ 178
Lacte curata cicuta 327. 332
Lamii albi vires in fluore albo dubiæ * 96
Lampſanæ vires ſaponaceæ * 92
Lapathi aqua ſtillatitia fatua * 44
Lapidem circa philoſophorum obſervata & monita 189. ſeq.
Lapidis polyedri ſingularis deſcriptio * 122
Lapidum hiſtoria * 114. ſeqq.
Lapis perforatus & poroſus ſophorum * 263
Laryngis cartilaginum offificatio raucedinis incurabilis cauſa 45
Laureolæ cortex ejusdem cum nucleo acredinis * 46
Lauri baccæ excitarunt tumorem manuum & pedum ſubitaneum 57
Laxantia cum anodynis feliciter miſcentur 243
-- -- non præcavent variolarum malignitatem 232
Lepores albi 71. coloris mutationis cauſſa 73
Leporinæ pinguedinis, maris & feminæ, ac oculorum leporinorum efficacia 176
Leporum tali remedium vanum * 127
Lepus ex candido & fuſco varius * 375. totus niger ibid.
Leucophlegmatica cutis inflatio in febri morbilloſa ejusque remedia 167
Lichenis ſpecies remedium contra canis rabidi morſum * 295
Lichenum plures ſpecies * 29
Lien duriſſimus, ulceroſus 251
- - induratus * 234
Lienis inflammatio in pleuriticis 44
Lien parvus 126
Ligamenta articulorum laxa in geſticulatore 9
Limacum juſculum incraſſans antiphthiſicum * 140
Linariæ unguento nimis virium tribuitur * 95
Linum in rivis maceratum, iis odorem & ſaporem piſcibus lethalem hominibus gravem conciliat * 77
Liquor anodynus mineralis circumſpecte parandus 209
Lithotomiæ Celſianæ præſtantia & uſus hodiernus 54
Locuſtæ in Sileſia obſervatæ * 339
Longævitas ſobrietatis merces * 156
Loquelæ ex hauſta aqua frigida amiſſio & ex pede fracto reſtitutio 36
Λόρδωσις quid? 297
Lorica marina 212
Lotium nigrum * 9
Lucii piſcis fel detergit maculas oculorum * 135
-- -- -- mandibulæ iners remedium antipleuriticum * 135
Lues pecudum, vide pecudum lues.
- - venerea, vide venerea lues.
Luis venereæ origo 307
Lumbaginis remedium orobus * 105
Lumbrici ex perforato inteſtino 357
-- -- - ex umbilico exeuntes 249
Lumbricorum vires * 140
Lupis falſum antidotum bufo * 134
Lux ſophorum * 251. * 279

M.

Maculæ ſcorbuticæ ex ſuppreſſa narium hæmorrhagia 23
Maligni morbi cura, abluitione frigida * 12. * 13. * 16. * 18. aeris liberioris acceſſu * 19
Malignitatis febrium ratio * 7
Maluæ aqua ſtillatitia fatua * 55
Margaritæ Livonicæ 74
Martis tinctura cærulea quomodo paranda 86
Maxillæ alveoli obliterati 125
Medica in re rariora * 339
Medicamentorum parcior uſus quandoque optatum effectum impedit 38
Medici philologi laudantur * 322 ſeqq.

Medicis commendantur artes gymnaſticæ *329
Melancholiæ effectus 319
- - - & menſium ſuppreſſioni ſupervenit ſalivatio ſpontanea chronica 98
Μελίκηρα quid 297
Membranaceus mucus, vide mucus.
Memoria Crelliana *297
- - Fürſtenaviana *313
- - Kundmanniana *321
Memoriæ læſio poſt febres intermittentes malignas 50
Menſibus ſuppreſſis ſiniſtre tractatis ſupervenit tumor pedum & manuum ſubitaneus 98
Menſium molimina matura in quibus ſubjectis & quo anno 377
- - negotii turbati ſequelae 391. 392
- - retentio ex hymene penitus clauſo 10
- - ſuppreſſioni & melancholiæ ſupervenit ſalivatio ſpontanea chronica 98
Menſtruatarum nuper virginum ſalivatio frequens 100
Menſtrui fluxus origo 240
Mercurialis venenum ovibus *46
Mercurii dulcis cautus uſus 289
- - ſublimati vis 332
Mercurius & plumbum in aurum mutatum *332
- - - in oculorum morbis noxius *292
- - - ſophicus delarvatus *245
- - - ſophorum *251
Meſenterii glandulæ evanidæ 118
Metallorum compages examinata *195. ſeqq.
Miliaria exanthemata *8 *10
Millefolii vires nimium decantantur *83
Mineræ & metalla jam perfecta, quomodo ſponte ſua deſtruuntur 88
Minerarum hiſtoria *115, *118
Mictus cruentus ex ſuppreſſa narium hæmorrhagia 23
Mola hæmorrhagiæ uteri cauſſa 293
- - inteſtinorum verminoſa 253
- - peculiaris 185
Morbi complicati ſpecimen ſingulare 354
- - frequentes ditionis Riedeſelianæ *152
Morbilli maligni epidemici variolis graviores, eorumque ſymptomata 130. curatio 131
- - purpura & petechiis complicati, variolis ſuccedentes 229
Morbilloſa febris, vid. febris.
Morbis in chronicis medicus, in acutis vitæ vires omnia perficiunt 156
Morborum artificum exemplum 117
- - - notabiliorum A. MDCCLI. obſervatorum recenſio 128
Morſus canis ferocis dira ſymptomata 354. *377
Morte ſubitanea extinctæ feminæ ſectio anatomica 119
Muci copia per vias urinarias excreta 153. 154
Mucus membranaceus alvo excretus 243
Muſcis piper letale *138
Muſcorum aliquot ſpecies *33
Muſculi abdominis conſumti 251
- - actionibus extraordinariis aſſuefieri poſſunt 344
- - pectoralis majoris varietates 109. ſartorii 114. pyramidalis abdominis ibid.
Muſtelæ piſcis ſpinæ falſum antepilepticum *135

N.

Napelli infuſum inſipidum absque noxa deguſtatum *344
- - - odor innoxius *111
Napellus modernorum & veterum an idem? *344

Na-

Narium hæmorrhagiam ſuppreſſam ſupplere conantia naturæ molimina varia 23
- - ſcalptio frequens in pueris vermium ſignum pathognomonicum 357
Naturæ autocratiæ ſingulare exemplum 387
- - - & artis rariora *339
- - - molimina varia, hæmorrhagiam narium ſupplere conantia 23
Naturalium rerum promptuarium 336
Nervus iſchiadicus in altero crure duplex in altero ſimplex 125
Nigredinis abluitio ſophorum *263
Numiſmatica hiſtoria illuſtrata *337

O.

Oculis nocet oleum olivarum illitum 293
Oculorum dolorum nimiorum remedium *291
- - - inflammatorum remedium *289
- - - maculas detergit fel lucii piſcis atque anguillæ *135
- - - panni ſeu pterygii remedium *291
- - - tenue quoddam tegumentum deponunt ſingulis annis ſerpentes *293
Oedema pedum ſtrumoſum 238
Odontalgiæ amuletum *44
Oleæ folia comeſta urinam cruentam cient *294
Oleum infringit vim cicutæ 333. aliaque venena 335
- - lini pleuriticis ſalutare 42
- - olivarum, v. olivarum oleum.
- - rancidum venenis adnumeratur 334
- - rapiſtri, vid. rapiſtri oleum.
Olivarum oleum oculis illitum nocet *293
Omenti præternaturalis conſtitutio & ſitus 5
Omentum conſumtum 251, 322. 356
Oolithorum uſus in febri maligna *18
Opii ſuccedaneum *64
- - vires 271
Orchidis vires aphrodiſiacæ ſuſpectæ *112
Orobi infuſum contra lumbaginem 105
Os absque violentia externa diffractum 119
Oſſibus carioſis vel denudatis quæ conveniunt 151
Oſſicula munda ex monte quodam effoſſa *133
Oſſificatio cartilaginum laryngis 45
Oſtracodermata parcius exhibenda *141
Ovaria in vetula 126
Ovarium hydatidibus inſignibus refertum 120
Ovibus lethalis eſt mercurialis *46
Oxycocci virtus traumatica 74

P.

Palpitatio cordis tumultuaria ſubſterno, quæ indicet 142. 143. 145
Pancreas perfecte cartilagineum 142
- - ſcirrhoſum 324
Panis haud bene coctus, quos morbos producat *150
Pannus, vid. oculorum pannus.
Papaveris erratici extractum dupla doſi ſuccedaneum opii *64
Papillarum in lactantibus læſarum curatio 178
Parnaſſiæ baccæ eryſipelatis remedium *73
Partus difficilis variis obſervatis illuſtratur 181
- - prægreſſi ſignum tractus niger ſuper lineam muſculorum abdominalium albam decurrens 118

Partus ſemeſtris, capite in utero relicto 163
Paſſerum cerebrum non eſt aphrodiſiacum *132
Pectoris in cavitatem penetrantis ulceris curatio 149
- - - morborum catena feliciter ſuperata 234
Pecudum lues anni 1746 *143
Pediculus humanus ſpiritu vini necatur *139
Pediluviorum ſingularis effectus 396
Percæ lapis nullius virtutis *135
Perical, morbus Indorum 240
Pericardium pleuræ, coſtis, mediaſtino adcretum & lymphæ copia repletum 250
Peripneumoniæ remedia 40
Peritonæum tuberculis plenum 6
Perſicaria, amuletum in odontalgia *44
Perſicariæ aqua ſtillatitia fatua ibid.
Peruviani corticis uſus in febri maligna 17 *19
- - - - uſus in febre intermittente laudabilis 174. *291
- - - - vindiciæ 49. 51
Peſtilentiæ veræ accedens epidemia verna *3
Petechiis & pleuritide ex vera delirus, nocte hiemali in fluvio innoxie ſe lavavit 232
Petrefacta duo dubiæ originis 211
Petrificata corpora nulla in ditione Riedeſeliana *122
Phialæ vitreæ, quæ caſu minimi ſilicis, in easdem projecti, diſſiliunt, examinantur *177
Phimoſis ſectione curata 276
Phthiſici magnas medicamentorum doſes ferre poſſunt 38
Phthiſis conf. pleuripneumonia.
Picis liquidæ eſſentia D. Hompsvvood *176
- - - Norvvegicæ & Thuringicæ examen chemicum *157
Picis liquidæ Thuringicæ præparatio *159
- - navalis ſeu nigræ præparatio ibid.
- - - emendatio *169
Pilorum caſus ex putridis aquis *6
Pilularum de cynogloſſo uſus in febri maligna *18
Pinguedinis viperinæ uſus in morbis oculorum *292. ſeq.
Piper muſcis letale *138
Piſcibus letalis aqua, in qua linum maceratum *77
Piſcium quædam ſpecies *134
- - uſus potius culinaris quam medicus *136
Plantæ ditionis Riedeſelio-Avimontanæ *25. *343
Plantaginis aqua ſtillatitia fatua *61
Plantarum irritabilitas *91
- - - pulices, vid. pulices.
- - - theoria, quibus obſervationibus illuſtranda *26. ſeqq.
Plethora, in cachexia incipiente, variorum ſymptomatum & excretionum concurſus fatalis cauſſa 375
Pleuritica continua tertiana febris 173
Pleuriticorum ſanguinis cruſta, unde? 41. ejusque prognoſis ibid.
Pleuriticus delirus nocte hiemali in fluvio innoxie ſe lavans 232
Pleuritidis epidemicæ hiſtoria & therapia 41
- - - remedia 40
- - - remedium iners Lucii piſcis mandibulæ *135
Pleuritidi ſuccedens febris tertiana 41
Pleuritis a ſplenitide quomodo diſtinguenda 44
- - cephalalgia immani comitata ſiniſtre tractata 46
- - maligna ejusque hiſtoria 42
- - vera conf. pleuripneumonia.

Pleuropneumonia, empyema & phthiſis, poſt pleuritis vera, demum gravis hæmoptyſis ſuperata 234
Pleuroponus dolor Hippocratis ex ſuppreſſa narium hæmorrhagia 23
Plexus choroideus hydatidibus refertus 127
Plumbeorum globulorum loco medicamenti ſtomachici aſſumtorum effectus deleterius 22
Plumbi & mercurii mutatio in aurum *332
Podagra factitia 224
Podagrica materia & catarrhalis maxime affines 225
Podagricorum remedia 191. 192
Polypi generati cauſſa & indicia 383
- - inſignes 127
Polypus aortæ deſcendentis, morbi cum aſthmate ſpaſtico & hydrope complicati atque funeſti cauſſa 382 386
- - cordis 250
- - narium membranaceo pituitoſus ſæpius excretus 255
Potiones largæ in febri acuta * 18
Potus deficientis noxæ *242
Præſtigiarum fictarum exempla 344
Prolifera flores *377
Promptuarium rerum naturalium ac artificialium Wratislavienſe *336
Pterygium, vid. oculorum pannus.
Puerperis vinum largius propinatur * 155
Pulices plantarum ad abigendos remedium *137
Pulmonum infantis recens nati examen per injectionem in aquam, quas cautelas requirat 401. ſeq.
- - - lobus dexter illæſus ſiniſter totus corruptus 250
Pulmo pleuræ adcretus 325. 357
- - ſiniſter plane conſumtus 199
- - ulceroſus pleuræ, mediaſtino & diaphragmati undique adhærens 117
Pulſus in carpo ordinatus, dum cor in loco ordinario haud pulſat 146
Pulſus in carpo inordinatus ibid.
- - intermittens a polypo aortæ deſcendentis 384. 385
- - - - in ſingulis pectoris morbis 43
Pulveris de Gutteta deſcriptio *290
Purgantia in febribus catarrhalibus malignis noxia 270
Purgationes in pleuriticis ſalutares 42
Puris in thorace collecti copioſa per tuſſim expectoratio 202
Purpuræ miliari rubræ retrocedenti hemiplegia ſcorbutica accedens curata 129
- - miliaris albæ ſingularia phænomena 129
- - - - rubræ curatio ibid.
admittit venæſectionem ibid.
Puſtularum varia genera 267
Pyrites ſulphureus & pluvia irroratus ſe ipſum accendens 78
Pythonæ 343

Q.

Quadrupeda quædam recenſentur *125
Quadrupedum uſus potius culinaris quam medicus *136
Quietis nimiæ noxæ *244

R.

Rana ſuppeditat præparata fatua *134
Rapiſtri oleum *150
Raucedinis incurabilis cauſſa ſingularis 45
Raven eſt rhabarbarum 65
Refrigerationis poſt excaleſcentiam ſubitæ peſſimæ ſequelæ 383
Regimen diſſertatione expoſitum *333

Regulus antimonii, vid. antimonii regulus.
Remedia ſufficientia & adaequata an producat quaevis regio *156
Renis figura extraordinaria 413
– – pelvis duplex 7
– – ſubſtantia carnoſa conſumta 324
Reſolventium ſic dictorum vires a calida fere omnes *343
Reſpirare an poſſit fœtus in utero 256. 258. 401
Reſpiratio anxia ex ventriculi vitio 26
Rhabarbari hiſtoria 64
Rhachitidis cauſſa 286
Rhachitis ex pane male cocto *150
Rhaponticum quomodo differat a rhabarbaro 64. 65
Riedeſelianae ditionis aer, aquae & loca *141
Rigiditas corporis in febribus malignis 272
Riſus involuntarius virginis hypochondriaco hyſtericae 222
Ros ſolis planta acris & nociva *73
Rubia tinctorum cur tingat ſola oſſa 285
Rubi idaei aqua ſtillatitia fatua *79
Ructuum vehementiſſimorum cauſſa & ſymptomata 222
Rugeley (*Luke*) laudatur *287
Ruminatio ex prava ventriculi diſpoſitione 26. 27

S.

Saccharo redditur ſaponacea aqua ſimplex *18
Salacitas inſignis in ſene XCVI. annorum 406
Sal fixum metallorum *214
Salini fontes *149
Salivae acredinis ſingulare exemplum 100
Salivatio chronica ſpontanea 98
- - - frequens virginum nuper menſtruatarum 100
- - - ſpontanea ex ſuppreſſa narium haemorrhagia 23
Sanguinis ex fluxu nimio convulſio vel ſpaſmus non ſemper lethalis 244
- - - fluxus ex aure, a cauſſa externa, non ſemper laeſionis cerebri vel cranii ſignum 349
Sanguinolenti liquoris magna copia in abdomine reperta 5
Sanguis hircinus pleuriticis ſalutaris 42
Saniculae aqua ſtillatitia fatua *110
Sanitas matris & fœtus non ſemper eadem 253
Saponaceae vires Lampſanae *92
Saxifragae vires nephriticae & lithontripticae falſae *73. aqua ſtillatitia fatua ibid.
Scabiei remedia *156
Scabies ferina in gravida feliciter curata 381
Scabioſa prolifera *377
Scillitici pulveris compoſiti effectus ſingularis in cachectico 304
Sclopetarium vulnus thoracem penetrans 240
Scorbuti ad hiſtoriam pertinentia quaedam 400
Scrophulariae folia corrigunt nauſeoſum foliorum ſennae ſaporem *344
Secundinae poſt partum relictae 163. variis obſervationibus illuſtrantur 181
Sedi aqua ſtillatitia fatua *77
Selterano fonte, lacti nupto, atrophia luem veneream excipiens curata 307. 316
Senii effectus in machinam C. H. 125
Senis XCVI. annorum ſalacitas inſignis 406
Sennae foliorum ſaporem nauſeoſum corrigunt folia ſcrophulariae *344
Seri cauſtici ſingularia phaenomena 261. ſeq.
Serpentes non modo exuvias, ſed & oculorum ſuorum tenue quoddam tegumentum ſingulis annis deponunt *293
Serpentia quaedam animalia *134

Serpentis hepatis vis ad partus & ſecundinarum excluſionem 182
Serpentum partes indeque praeparata proſcribantur ex materia medica *134
Silicis fruſtulum minimum phialas vitreas frangens, quae hujus effectus cauſſa *177
Singultus definitio 255
- - - uterinus examinatus 255. 401
Sitis aqua frigida extincta *156
Sobrietatis merces longaevitas *156
Solani aqua ſtillatitia fatua *61
- - furioſi baccarum effectus perniciofus 90
- - - - vis 332. 334
- - tuberoſi radix eſca communis *151
Sophorum aer *255. *262. *280
- - - alcaheſt *274
- - - blas *277. ſeq.
- - - columbae binae Dianae *275. *276
- - - firmamentum *266
- - - glacialis aqua lucida *263
- - - juvenis alatus *273. ſeqq.
- - - lunaria noctiluca *263
- - - nummi artis *272
- - - ovum *280
- - - peroledi *275. *277. *278
- - - regulus antimonii *271. *272
- - - ſabbathum *271
- - - ſaturnalis herba *271
- - - ſulphur *270
Spaſmodico-convulſivus affectus vomitu curatus 174
Spaſmus cynicus excipiens febrim catarrhalem neglectam 382
- - ex nimio ſanguinis fluxu non ſemper lethalis 244
Sphacelatum brachium per αὐτοκράτειαν naturae ſeparatum aegro ſuperſtite 387
Sphondylium poſt fermentationem praebet ſpiritum grati odoris & ſaporis *109
Spinae ventoſae theoria & therapia 279. ſeqq.
Spiritus bezoardici Buſſii effectus in variolis retrocedentibus 230
- - igneus ſophorum *251. 252
- - potabilis ex betula *40
- - ſalis armoniaci integra uncia pro doſi feliciter exhibita 78
- - vini abuſus, quos produxit effectus 8. 10
Spirituum ardentium noxae *243
Splenitis a pleuritide quomodo diſtinguenda 44
Statice prolifera *377
Sterni dolor peculiaris 383. 384
Sternomantia 343
Stomachus vid. ventriculus.
Strumarum origo *154
- - - remedium *134
Subitanea mors, vide mors ſubitanea.
Subluxatio colli vera 236
Sudor calidus, univerſalis, viſcidus in plurimis morbis ſignum praecipuum felicis morbi ſolutionis 272
Sudores nimii cum febre lenta cortice peruviano curati *154
Sulphur ex pyrite excoctum 78
Sulphuris antimonii ultimae praecipitationis uſus in aſthmate humoroſo 384
Symptomatibus ſolis adhibita medela noxia 45

T.

Tabaci decoctum aut infuſum commendatur in pleuritide & peripneumonia 40
Tabes 322
Tabis theoria *235. cauſſae *236
- - ſiccae lethalis exemplum *225. *232
Talpae cor falſum antepilepticum *126
Telephium ulcus, quid? 291
Tempeſtatis pluvioſae ſequelae *4
Temulentiam ciet uſtilago frumenti *143

Teneſmi inteſtini recti remedium 156
Teneſmus veſicae urinariae, vide veſicae urinariae teneſmus.
Terra caerulea 76
— - philoſophorum *250. *254. *273
Terrarum ſpecies *120
Terrea medicamenta proſcribenda *122
Terrores in junioribus periculoſiores 357
Terroris vehementis dira ſymptomata 354
Tertianaria, vide Caſſida.
Tetraones plumarum colorem mutant 74
Theae hiſtoria 68
- - ſuccedaneum *96
- - Boy ſuccedaneum praebent folia chamaenerii paluſtris, hirſuti, parvo flore C. B. Pin. Rupp. *59
Thermarum largior potus 38
Thoracem penetrans vulnus ſclopetarium feliciter conſolidatum 240
Thoracis in cavo collectum pus ex lapſu reſupino 202
Tilſitana mulier ventre tympanizans 337
Tinctura martis caerulea, quomodo paranda 86
Torfa vulgo, vid. ceſpes focarius.
Tormentillae aqua ſtillatitia fatua *63
Tormina ventris ex narium haemorrhagia ſuppreſſa 23
Tragoſelino nimiae tribuuntur vires *110
Traumatica virtus oxycocci 74
Trifolii fibrini aqua ſtillatitia fatua *56
Tripelae terrae ſpecies 77
Triſtitiae nimiae effectus 319
Tumores frigidos diſcutit Galium album *53
Tumor manuum & pedum ſubitaneus ab adſumtis baccis lauri 97
ventris, vide ventris tumor.
Tuſſilaginis aqua ſtillatitia fatua *85
Tuſſis cauſſa ſingularis 18
Tympani foramen in dubium vocatur 353
Tympanitidis exemplum 321. 322
Tympanizans ventre Tilſitana mulier 337

V.

Vagitus uterinus examinatus 257. 401
Variolae bis intra duos menſes in puella 4. annorum obſervatae 228
Variolarum malignitatem non praecavent laxantia praemiſſa 232
Variolis in malignis veſicatoriorum utilitas 230
- - retrocedentibus ſpiritus bezoardici Buſſii effectus ibid.
Variolis ſuccedentes morbilli purpura & petechiis complicati 219
Vaſorum ſanguiferorum pulmonis ſiniſtri ex morbo conſumti non niſi principia clauſa reperta 299
Venaeſectio in morbis malignis noxia 43
Venaeſectionis uſus in cachecticis virginibus 376. 379
- - - - - - - in epidemia maligna anceps deprehenſus *11
- - - - - - - & abuſus *155. 156
- - - - - - - in purpura miliari rubra 129. morbillis 131. in ſuppreſſa haemorrhagia narium 25. in tenera aetate neque in Germania pertimeſcendus ibid.
Venarum cubiti diſpoſitio varia *377
Venenis adnumeratur oleum rancidum 334
- - reſiſtit acidum & viſcidum in primis viis abundans 337
Venenoſis exhalationibus naribus exceptis medetur acetum 335
Venereæ luis cura 310. 314
Venerea ex lue contractæ impotentiæ virilis peculiare ſignum 308
Veneream luem excipiens atrophia curata 307

Ven-

Ventriculi & inteſtinorum atoniæ obfirmatæ ſymptomata mira 223
- - læſi coalitus cum vicinis partibus facilis in junioribus 249
- - ſingularis anguſtia 126
Ventriculi ſitus mirus * 233
Ventriculus duplex 53
- - exiguus 9. 324
- - perforatus 250
Ventriloquorum exempla examinantur 342
Ventris tumor inſignis ex hymene clauſo 10
Verbenæ aqua ſtillatitia fatua *98
Vermes fugavit cornu cervi uſtum *128
Verminoſa colluvies externo remedio expulſa 168
- - inteſtinorum mola 253
Veronicæ aqua ſtillatitia fatua, infuſum præſtat *102
Vertebræ colli ſecundæ articulatio 237
Vertebrarum lumborum dislocatio 297. 300
Veſicæ colli ulcus ex gonorrhœa 94
- - urinariæ peculiaris ſtructura cum diverticulis 8
- - - teneſmus 155
- - vulnera quæ lethifera 57
Veſica ex urinaria muci copia excreta 152. 154. membranulæ ibid.
Veſicarum in toto ferme corpore eruptarum ſingulare exemplum 26. ſeq.
Veſicatorii uſus 265
Veſicatoriorum uſus in febri morbilloſa 167
- - - in variolis malignis 230
Veſica urinaria, vid urinaria veſica.
Vini rubri potum largiorem ſequuta eſt urinæ ſuppreſſio 152
Vini uſus in morbis * 155
Vinum infringit vim cicutæ 333. 336
Violaceum colorem induit ferrum 85. ſeq.
Viperina pinguedo, vid. pinguedo viperina.
Virgæ aureæ aqua ſtillatitia fatua *85
Viſcidum in primis viis abundans reſiſtit venenis 337
Vitra quædam cur ſponte crepent *198
Vitreſcentes lapides *114. ſeqq.
Vitri elaſticitas *191
- - fragilitas unde *192
- - moleculæ oculo armato examinatæ *195
- - pelluciditas unde *194
Vitrioli geneſis nulla ſine aeris acceſſu 84
Vitriolum album inter emetica commendatur 334
- - ferri ex pyrite 78
Ulceris in dorſo ſinuoſi in cavitatem pectoris penetrantis curatio 149
Ulcus colli, vide colli ulcus.
- - phagedænicum, ſiniſtre tractatum, lethale 404
- - Telephium & Chironium quid? 291
Ultramarino ſimilis terra 77
Umbilici fiſtula funeſta 248
- - hæmorrhagia ex hæmorrhoidibus ſuppreſſis 246
Vomitoria antimonialia in febribus catarrhalibus malignis tutiora purgantibus 270
Vomitoriorum in pleuritide & peripneumonia utilitas ſingularis 40
Vomitu curatus affectus ſpaſmodico-convulſivus 174
Vomitum compeſcentia remedia cenſentur 31
Vomitus cruentus ſalutaris in pleuritide 41
- - - indigeſtorum frequens & diuturnus 25
- - - ſingularia 28
- - - ſymptomatici remedium 167

Voracitatis ſignum aſcarides 254
Urachus in infante unius anni nondum penitus clauſus 125
Vratislavienſium collectaneorum auctores * 335
Urina craſſa & interdum albicans 26. 28
Urinae difficultas ultra XX. annos moleſtiſſima ſubito ſublata 152
- - profluvium perpetuum cum alvi adſtrictione per XXXIV. dies durans 47
- - ſuppreſſae excretionem copia muci praecedens & quandoque ſanguis merus ſubſequutus 152
Urinariae veſicae ulcus cum inteſtino recto communicans 135. 138
Urinariam ad veſicam nullus aſſumtorum per vias naturales tranſitus, niſi per ureteres 134. per vias autem praeter naturam factas 135
Urinarias per vias ſolidorum ore aſſumtorum excretionis fallacia 132
Urticae aqua ſtillatitia fatua * 43
Uſtilago frumenti, vide frumenti uſtilago.
Uteri in vagina prognata excreſcentia lethali operatione exſtirpata 402
Uterinus ſingultus & vagitus examinatus 154. 401
Uteri os arcte clauſum poſt partum ſemeſtrem 163
- - vagina prolapſa in partu ſemeſtri ibid.
Uterus oſſificationis initia exhibens 126
- - ſcirrhoſus 324
- - vetulae minimus 126

Z.

Zincilla eryſipelatis ſpecies 33
Zonae ſimilis febris eryſipelacea 91
Zona ignea eryſipelatis ſpecies 33
Zoſter Plinii 33

F I N I S.